

صحیح البخاری

به کوردی

وهه گێڕاوی هه موو فهرمووده سه حه کهانی
ئیمامی بوخارییه که ژماره یان [۷۵۶۳] فهرمووده یه

محتد إقرأ الثانی

بهه رگی نۆیهه

نوسینی

أبو عبدالله محمد بن اسماعيل البخاري

وهه گێڕانی

محمد ملا صالح باموکی

www.iqra.ahlamontada.com

صحیح البخاری

بۆدابه‌زاندنی چۆرهما کتیب:سەردانی: (مُنْتَدَى إِقْرَأَ الثَّقَافِي)

لتحميل انواع الكتب راجع: (مُنْتَدَى إِقْرَأَ الثَّقَافِي)

پەراي دانلود کتایه‌ای مەختلف مەراجعه: (منتدى اقرا الثقافى)

www.iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

للكتيب (کوردی ، عربی ، فارسی)

صَحِيحُ الْبَخَّارِيِّ

به کوری

به رگی نویهه

پهراوهکانی.. نادابهکان، مؤلّهت خواستن، نزا و پارانهوه، وته دلهرمکارهکان،
چاره نووس، سوین ونه زکردن، کهفارهت، میرات، سزای تاوانهکان

نوسینی

أبو عبدالله محمد بن اسماعيل البخاري

وه رگیپرانی

محمد ملا صالح باموکی

(صحیح البخاری) به کوردی

به‌رگی نوویه‌م

نووسینی.. أبو عبدالله محمد بن اسماعیل البخاری

وه‌رگی‌رانی.. محمد ملا صالح باموکی

چاپی یه‌که‌م ۲۰۲۳

تیراژ: ۱۰۰۰ دانه

دیزاین .. نه‌حمه‌د

له‌ بلاو‌کراوه‌کانی کتیب‌خانه‌ی تیشک

07719899402

07501122110

۲۰- بَابُ قَتْلِ الْوَلَدِ خَشْيَةً أَنْ يَأْكُلَ مَعَهُ

۶۰۰۱- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ، أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شَرْحِبِيلٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَيُّ الذَّنْبِ أَعْظَمُ؟ قَالَ: «أَنْ تَجْعَلَ لِلَّهِ نِدًّا وَهُوَ خَلْقُكَ». قَالَ: ثُمَّ أَيٌّ؟ قَالَ: «أَنْ تَقْتُلَ وَلَدَكَ خَشْيَةً أَنْ يَأْكُلَ مَعَكَ». قَالَ: ثُمَّ أَيٌّ؟ قَالَ: «أَنْ تُزَانِيَ حَلِيلَةَ جَارِكَ». وَأَنْزَلَ اللَّهُ تَصْدِيقَ قَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ: ﴿وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ ۖ﴾ (الآية، الفرقان^(۱)).

۲۰- باسی کوشتنی منداڵ (له لایهن باوکیهوه) له ترسی ئهووی نان بخوات له‌گه‌لیدا^(۲)

۶۰۰۱- عه‌بدوللا^(۳) ده‌لی: وتم ئه‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ: کام تاوانه‌ گه‌وره‌تره‌؟ فه‌رمووی: ((ئهو‌دی که‌ هاوشی‌وه‌ بو‌ خوا دانیی‌ت، که‌ ئه‌و (خوا) توی‌ دروست کردوه‌)) وتی: پاشان‌ چی‌ تر (گه‌وره‌یه‌)؟ فه‌رمووی: ((ئهو‌دی که‌ منداڵه‌که‌ت بکوژیت له‌ ترسی‌ ئهو‌دی که‌ له‌گه‌لتدا‌ خواردن‌ بخوات))، وتی: پاشان‌ چی‌ تر (گه‌وره‌یه‌)؟ فه‌رمووی: ((ئهو‌دی که‌ زینا‌ بکه‌یت له‌گه‌ل‌ هاوسه‌ر و‌ حه‌لالی‌ دراوسی‌که‌تدا)).

(عه‌بدوللا وتی: وه‌ خوا ئه‌م‌ نایه‌ته‌ی‌ دابه‌زاند‌ وه‌ک‌ پشتر‌است‌ گردنه‌وه‌ بو‌ فه‌رمووده‌که‌ی‌ پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ (وه‌) به‌نده‌ تایبه‌ته‌کانی‌ خوی‌ میهره‌بان‌ که‌سانیک‌ن‌ هیچ‌ په‌رمستراوی‌ک‌ له‌گه‌ل‌ خوا‌دا‌ ناپه‌رمستن)، تا‌ کو‌تای‌ نایه‌ته‌که‌.

(۱) پروانه: ۴۴۷۷.

(۲) واته: چ‌ تاوانیک‌ له‌وه‌ گه‌وره‌تره‌.

(۳) ئه‌م‌ فه‌رمووده‌ دوو‌ ڕێگه‌ی‌ هه‌یه‌ که‌ پێی‌ گیردراوه‌ته‌وه‌.

٢١- بَابُ وَضْعِ الصَّبِيِّ فِي الْجَبْرِ

٦٠٠٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ هِشَامٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبِي، عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ وَضَعَ صَبِيًّا فِي حِجْرِهِ يُحَنِّكُهُ، فَقَالَ عَلَيْهِ، فَدَعَا مَاءً فَأَتْبَعَهُ^(١).

٢١- باسی دانانی منداڵ له کوڤدا

٦٠٠٢- عایشه رضی اللہ عنہا دهگیریتهوه که پیغه‌مبهر ﷺ منداڵیکی کوری خسته کوڤیهوه شیرینی دههینا به مه‌لاشویدا، جا منداڵه‌که میزی پیاکرد، پیغه‌مبهریش ﷺ داواى ئاوى کرد و کردی به‌شوینه‌که‌یدا.

٢٢- بَابُ وَضْعِ الصَّبِيِّ عَلَى الْقَخْدِ

٦٠٠٣- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا عَارِمٌ، حَدَّثَنَا الْمُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِيهِ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا مَيْمَةَ يُحَدِّثُ، عَنْ أَبِي عَثْمَانَ النَّهْدِيِّ يُحَدِّثُهُ أَبُو عَثْمَانَ عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ رضی اللہ عنہ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَأْخُذُنِي فَيُقْعِدُنِي عَلَى فَخِذِهِ، وَيُقْعِدُ الْحَسَنَ عَلَى فَخِذِهِ الْآخَرَى، ثُمَّ يَضُمُّهُمَا ثُمَّ يَقُولُ: «اللَّهُمَّ ارْحَمْهُمَا فَإِنِّي أَرْحَمُهُمَا». وَعَنْ عَلِيٍّ قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى، حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ، عَنْ أَبِي عَثْمَانَ. قَالَ التَّيْمِيُّ: فَوَقَعَ فِي قَلْبِي مِنْهُ شَيْءٌ، قُلْتُ: حَدَّثْتُ بِهِ كَذًّا وَكَذًّا، فَلَمْ أَسْمَعْهُ مِنْ أَبِي عَثْمَانَ، فَتَطَرْتُ فَوَجَدْتُهُ عِنْدِي مَكْتُوبًا فِيمَا سَمِعْتُ^(٢).

٢٢- باسی دانانی منداڵ له‌سه‌ر ران

٦٠٠٣- ئوسامه‌ی کوری زمید رضی اللہ عنہ وتی: پیغه‌مبهری خوا ﷺ منی ده‌برد له‌سه‌ر رانیکی دای ده‌نیشاند، هه‌سه‌نیشی له‌سه‌ر رانه‌که‌ی تری داده‌نیشاند، پاشان

(١) پروانه: ٢٢٢.

(٢) پروانه: ٣٧٣٥.

هه‌ردووکیانی دهنوساند به‌خۆیه‌وه و پاشان دهیقه‌رموو: ((خوایه بۆ هه‌ردووکیان به‌سۆزیه، چونکه به‌راستی من بۆ هه‌ردووکیان به‌سۆزم)).
 عه‌لی ده‌لی: یه‌حیا بۆی گێڕاینه‌وه وتی: سولهیمان بۆی گێڕاینه‌وه له‌ ئه‌بی عوسمانه‌وه وتی: ته‌یمی ده‌لی: جا ده‌رباره‌ی (ئه‌وه‌ی ئه‌بو ته‌میمه‌ بۆی گێڕامه‌وه) شتیك كه‌وته‌ دله‌مه‌وه وتم: ئه‌وه‌نده و ئه‌وه‌نده جار من ئه‌و فهرموودمیه‌م گێڕاوه‌ته‌وه (له‌ ئه‌بی عوسمانه‌وه)، كه‌چی له‌ ئه‌بی عوسمان نه‌بیستوو، ئینجا سه‌یرم کرد و دۆزیمه‌وه به‌نووسراوی لاهه‌ له‌و فهرموودانه‌یه‌ كه‌ بیستومه‌.

۲۳- باب: حُسْنُ الْعَهْدِ مِنَ الْإِيمَانِ

۶۰۰۴- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا أَبُو أَسَمَةَ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: مَا غَرْتُ عَلَى امْرَأَةٍ مَا غَرْتُ عَلَى خَدِيجَةَ -وَلَقَدْ هَلَكَتُ قَبْلَ أَنْ يَتَزَوَّجَنِي بِثَلَاثِ سِنِينَ- لِمَا كُنْتُ أَسْمَعُهُ يَذْكُرُهَا، وَلَقَدْ أَمَرَهُ رَبُّهُ أَنْ يُشْرَهَا بِبَيْتٍ فِي الْجَنَّةِ مِنْ قَصَبٍ، وَإِنْ كَانَ لَيَذْبَحُ الشَّاةُ ثُمَّ يَهْدِي فِي خُلَّتِهَا مِنْهَا^(۱).

۲۳- باسیك: ئه‌مه‌كدار و به‌سه‌ر كردنه‌وه له‌ (ته‌واوی) باوه‌ره

۶۰۰۴- عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌لی: غیره‌م له‌ هه‌ج زنیك نه‌کردوه ئه‌وه‌ندی غیره‌م له‌ خه‌دیجه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌کرد، به‌راستی به‌ سێ سال پێش ئه‌وه‌ی (پێغه‌مبه‌ر ﷺ) من ماره‌ بکات مردوو، (غیره‌که‌شم له‌به‌ر ئه‌وه‌بوو) كه‌ له‌ پێغه‌مبه‌رم ﷺ ده‌بیست باسی ده‌کرد، وه‌ بێگومان په‌روهردگاری فهرمانی پێکردبوو كه‌ مژده‌ی پێبدات به‌ کۆشکیك له‌ مرواری ناوپۆش له‌ به‌هه‌شتدا، جاری وابوو مه‌رپکی سه‌ر ده‌بهری، پاشان له‌ گۆشته‌که‌ی دیاری ده‌نارد بۆ دۆست و خۆشه‌ویستی خه‌دیجه‌.

٢٤- بَابُ فَضْلِ مَنْ يَعُولُ يَتِيمًا

٦٠٠٥- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي حَازِمٍ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ: سَمِعْتُ سَهْلَ بْنَ سَعْدٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «أَنَا وَكَافِلُ الْيَتِيمِ فِي الْجَنَّةِ هَكَذَا». وَقَالَ بِإِصْبَعَيْهِ السَّبَابَةَ وَالْوُسْطَى^(١).

٢٤- باسی فهزل و گه ورهیی ئهو که سهی سه ره پهرشتی و خزمهتی ههتیویک دهکات

٦٠٠٥- سه هلی کوری سه عد ﷺ له پیغه مبه ره وه ﷺ گیراویه تیه وه فه رمووی: ((من و سه ره پهرشتیاری هه تیو له به هه شتدا ئاوهاین))، به په نهجی شایه تومانی و په نهجی ناوه پاستی ئامازهی کرد.

٢٥- بَابُ السَّاعَى عَلَى الْأَرْمَلَةِ وَالْمُسْكِينِ

٦٠٠٦- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ سُلَيْمٍ يَرْفَعُهُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «السَّاعَى عَلَى الْأَرْمَلَةِ وَالْمُسْكِينِ كَالْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، أَوْ كَالَّذِي يَصُومُ النَّهَارَ وَيَقُومُ اللَّيْلَ».

٢٥- باسی گه ورهیی مشورخوری بو بیوه ژن و هه ژار

٦٠٠٦- سه فوانی کوری سولهیم ده بیاته وه سه ره پیغه مبه ره ﷺ که فه رمووی: ((مشور خوری بیوه ژن و هه ژار وه کو خه باتگیره له رپی خوا، یان وه کو ئهو که سه وایه رۆژ به رۆژوو ده بیته و شه ویش شه ونوێژ دهکات)).

٦٠٠٦م- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ ثَوْرِ بْنِ زَيْدٍ الدَّيْلِيِّ، عَنْ أَبِي الْغَيْثِ - مَوْلَى ابْنِ مُطِيعٍ- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ مِثْلَهُ^(١).

٦٠٠٦م- (نیمای بوخاری ده‌لی): ئیسماعیل بۆی گێراینه‌وه وتی: مالیک بۆی گێرامه‌وه له سه‌وری کۆری زه‌یدی دیلییه‌وه له نه‌بولغه‌یسی ئازادکراوی ئیبنو موتیه‌وه له نه‌بی هورمه‌یره‌وه ﷺ، له پیغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ هاوشیوه‌ی فه‌رموده‌که‌ی پێشوو ده‌گێرێته‌وه.

٢٦- بَابُ السَّاعِي عَلَى الْمَسْكِينِ

٦٠٠٧- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، حَدَّثَنَا مَالِكٌ، عَنْ ثَوْرِ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ أَبِي الْغَيْثِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «السَّاعِي عَلَى الْأَرْمَلَةِ وَالْمَسْكِينِ كَالْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ -وَأَحْسَبُهُ قَالَ، يَشْكُ الْقَعْنَبِيُّ:- كَالْقَائِمِ لَا يَقْتَرُ، وَكَالصَّائِمِ لَا يُفْطِرُ»^(٢).

٢٦- باسی گه‌وره‌یی مشورخۆری بۆ هه‌زاران

٦٠٠٧ه‌ه‌-بو هورمه‌یره‌ ﷺ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((مشوخوازی بیومزن و هه‌زار وه‌کو خه‌باتگێره‌ له‌ پێی خوادا)) - وایزانم (مالیک) وتی: قه‌عه‌بی گومان ده‌بات-: ((وه‌کو شه‌ونویژ کاری به‌رده‌وام و پۆژوه‌وانی هه‌میشه‌یی وایه‌)).^(٣)

٢٧- بَابُ رَحْمَةِ النَّاسِ وَالْبَهَانِمِ

٦٠٠٨- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ، حَدَّثَنَا أَيُّوبُ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ، عَنْ أَبِي سُلَيْمَانَ مَالِكِ بْنِ الْحُوَيْرِثِ قَالَ: أَتَيْتَا النَّبِيَّ ﷺ وَنَحْنُ شَبَبَةٌ مُتَقَارِبُونَ، فَأَقَمْنَا عِنْدَهُ عَشْرِينَ لَيْلَةً، فَظَنَّ

(١) بروه‌نه: ٥٣٥٣.

(٢) بروه‌نه: ٥٣٥٣.

(٣) له‌ نێوان (وه‌کو خه‌باتگێره‌ له‌ پێی خوادا) له‌ گه‌ل (وه‌کو شه‌و نوێژکاری به‌رده‌وام و پۆژوه‌وانی هه‌میشه‌یی وایه‌).

أَنَا اشْتَقُّنَا أَهْلَنَا، وَسَلَّاتَا عَمَّنْ تَرَكْنَا فِي أَهْلِنَا، فَأَخْبَرْتَاهُ -وَكَانَ رَفِيقًا رَحِيمًا- فَقَالَ: «ارْجِعُوا إِلَى أَهْلِيكُمْ فَعَلَمُوهُمْ وَمُرُوهُمْ، وَصَلُّوا كَمَا رَأَيْتُمُونِي أُصَلِّي، وَإِذَا حَضَرَتِ الصَّلَاةُ فَلْيُؤَدِّنْ لَكُمْ أَحَدُكُمْ، ثُمَّ لِيُؤَمِّكُمْ أَكْبَرُكُمْ» (۱).

۲۷- باسی به‌زه‌یی هاتنه‌وه به‌خه‌لک و گیانداراندا

۶۰۰۸- ئەبو سوله‌یمان که‌مالیکی کوری حووه‌یرسه ﷺ ده‌لی: ئیمه‌ چه‌ند گه‌نجیکی هاو ته‌مه‌ن بووین پوشتینه‌ خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ر ﷺ، ئینجا بیست شه‌و و پوژ له‌ خزمه‌تیدا ماینه‌وه، ئەنجا که‌ زانی ئیمه‌ ئارمه‌زووی خاو خیزانمان ده‌که‌ین، وه‌ پرسیا‌ری لی کردین که‌ هاتووین له‌ دوا خو‌مان کی‌مان به‌جیه‌یشتوو، ئیمه‌ش عه‌رزمان کرد وه‌ پیغه‌مبه‌ر ﷺ به‌به‌زه‌یی و میهره‌بان بوو- بویه‌ فه‌رمووی: ((بگه‌رینه‌وه‌ بو‌ لای خاو خیزانتان و شاره‌زایان بکه‌ن و فه‌رمانیان پی‌ بده‌ن (به‌وه‌ی پێویسته‌)، وه‌ نو‌یژبکه‌ن به‌و شیوه‌ی من ده‌بینن نو‌یژ ده‌که‌م، ئەنجا که‌ نو‌یژ بوو با یه‌کیکتان بانگتان بو‌ بدات، پاشان ئەوه‌تان گه‌وره‌تره‌ پێشنو‌یژیتان بو‌ بکات)).

۶۰۰۹- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ، حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ سُمَى -مَوْلَى أَبِي بَكْرٍ- عَنْ أَبِي صَالِحٍ السَّمَّانِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «بَيْنَمَا رَجُلٌ يَمْشِي بِطَرِيقٍ اشْتَدَّ عَلَيْهِ الْعَطَشُ، فَوَجَدَ بَيْتًا فَنَزَلَ فِيهَا فَشَرِبَ ثُمَّ خَرَجَ، فَإِذَا كَلْبٌ يَلْهَثُ يَأْكُلُ التُّرَى مِنَ الْعَطَشِ، فَقَالَ الرَّجُلُ: لَقَدْ بَلَغَ هَذَا الْكَلْبُ مِنَ الْعَطَشِ مِثْلَ الَّذِي كَانَ بَلَغَ بِي. فَنَزَلَ الْبَيْتَ فَمَلَأَ خُفَّهُ، ثُمَّ أَمْسَكَهُ بِفِيهِ، فَسَقَى الْكَلْبَ، فَشَكَرَ اللَّهُ لَهُ فَغَفَرَ لَهُ». قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَإِنَّ لَنَا فِي الْبَهَائِمِ أَجْرًا؟ فَقَالَ: «فِي كُلِّ ذَاتِ كَيْدٍ رَطْبَةٍ أَجْرٌ» (۲).

(۱) پروانه: ۶۲۸.

(۲) پروانه: ۱۷۳.

٦٠٠٩- ئه‌بو هورهریره رضی اللہ عنہ ده‌گیریته‌وه که پیغه‌مبه‌ری خوا صلی اللہ علیہ وسلم فه‌رمووی: ((له کاتی‌کدا بیاویک به‌رێگادا دهرۆشت تینویه‌تی زۆری بۆهینا بوو، جا بیریکی بینی دابه‌زیه ناویه‌وه و ئاوی خواردوه، پاشان هاته دهره‌وه بینی سه‌گێک زمانی دهره‌یناوه و هه‌ناسه برکێیه‌تی له تینوانا خۆل ده‌خوات، بیاوه‌که وتی: بێگومان ئه‌م سه‌گه له تینویه‌تیدا گه‌شتوه شیوه‌ی ئه‌و حاله‌ی به من گه‌شتبوو، بۆیه دابه‌زیه ناو بیره‌که و پێلاوه‌که‌ی پرکرد له ئاو، پاشان به ده‌می گرتی و (له بیره‌که هاته سه‌ره‌وه و) سه‌گه‌که‌ی ئاودا، به‌و هۆیه‌وه خودا سوپاسی کرد و لێی خوشبوو))، هاوه‌لان وتیان: به‌راستی ئێمه (له چاکه‌کردن) له‌گه‌ل نازه‌ل و بێ زماندا پاداشتمان هه‌یه؟ فه‌رمووی: ((له هه‌موو خاومن جگه‌ریکی ته‌ر و زیندوودا پاداشت هه‌یه)).

٦٠١٠- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ: قَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي صَلَاةٍ وَقُمْنَا مَعَهُ، فَقَالَ أَعْرَابِيٌّ وَهُوَ فِي الصَّلَاةِ: اللَّهُمَّ ارْحَمْنِي وَمُحَمَّدًا، وَلَا تَرْحَمْ مَعَنَا أَحَدًا. فَلَمَّا سَلَّمَ النَّبِيُّ ﷺ قَالَ لِلْأَعْرَابِيِّ: «لَقَدْ حَجَرْتَ وَاسِعًا». يُرِيدُ رَحْمَةَ اللَّهِ.

٦٠١٠- ئه‌بو هورهریره رضی اللہ عنہ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا صلی اللہ علیہ وسلم له نوێزیکدا هه‌ستا ئێمه‌ش له‌گه‌لیدا هه‌ستاین، ئینجا عهره‌بێکی ده‌شته‌کی له نوێزه‌که‌دا بوو وتی: خوایه ره‌حم به من و موحه‌مه‌د بکه‌یت، وه له‌گه‌لماندا ره‌حم به‌که‌سی تر نه‌که‌یت، جا که پیغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم سه‌لامی دایه‌وه به عهره‌به ده‌شته‌کیه‌که‌ی فه‌رموو: ((به‌راستی فراوانه‌که‌ت ته‌سک کرده‌وه))، مه‌به‌ستی به‌زمی و ره‌حمه‌تی خواوو

٦٠١١- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا زَكَرِيَاءُ، عَنْ عَامِرٍ قَالَ: سَمِعْتُهُ يَقُولُ: سَمِعْتُ النَّعْمَانَ بْنَ بَشِيرٍ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «تَرَى الْمُؤْمِنِينَ فِي تَرَاخُمِهِمْ وَتَوَادُّهِمْ وَتَعَاطُفِهِمْ كَمَثَلِ الْجَسَدِ، إِذَا اشْتَكَى عُضْوًا تَدَاعَى لَهُ سَائِرُ جَسَدِهِ بِالسَّهْرِ وَالْحُمَى.

۶۰۱۱- نوعمانی کوری به شیر ﷺ دهلی: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((باومرداران دمبینی له به‌زمیی هاتنه‌وه به‌یه‌کتریدا، و خو‌شویستنی یه‌کتری و هاوسۆزی بۆ یه‌کتریدا وه‌ک لاشه‌یه‌ک وان، نه‌گهر نه‌ندامییکی ئازاریکی هه‌بی نه‌وا نه‌ندامه‌کانی تری ده‌نالینیی له بیخه‌وی و تادا)).

۶۰۱۲- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «مَا مِنْ مُسْلِمٍ غَرَسَ غَرْسًا فَأَكَلَ مِنْهُ إِنْسَانٌ أَوْ دَابَّةٌ إِلَّا كَانَ لَهُ صَدَقَةٌ»^(۱).

۶۰۱۲- نه‌نه‌سی کوری مالیک ﷺ له پیغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ ده‌گیریته‌وه که فه‌رموویه‌تی: ((ههر مسوولمانیک دره‌ختیک بنیژی، جا مروف لی بخوات یان گیاندار، نه‌وه خییره و چاکه‌یه بۆ نه‌و که‌سه)).

۶۰۱۳- حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ قَالَ: حَدَّثَنِي زَيْدُ بْنُ وَهْبٍ قَالَ: سَمِعْتُ جَرِيرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «مَنْ لَا يَرْحَمُ لَا يَرْحَمُ»^(۲).

۶۰۱۳- جه‌ریری کوری عه‌بدو‌للا ﷺ له پیغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ ده‌گیریته‌وه که فه‌رموویه‌تی: ((ههر که‌س به‌زمیی به‌خه‌لکدا نه‌یه‌ته‌وه، خواش به‌زمیی به‌ودا نایه‌ته‌وه^(۳))).

۲۸- بَابُ الْوَصَاةِ بِالْجَارِ

وقوله ﷺ ﴿وَأَعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا﴾ إِلَى قَوْلِهِ:

﴿مُحْتَالًا فَحُورًا﴾ (٦٧) النساء.

(۱) پروانه: ۲۳۲۰.

(۲) پروانه: ۷۳۷۶.

(۳) یان: ههر که‌س په‌حم نه‌کات (به‌خه‌لک) په‌حمی پێ ناکرێ (له‌ لایه‌ن خواوه).

۶۰۱۴- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي أُوَيْسٍ قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ عَمْرَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها، عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم قَالَ: «مَا زَالَ يُوصِينِي جِبْرِيلُ بِالْجَارِ حَتَّى ظَنَنْتُ أَنَّهُ سَيُورِّثُهُ».

۲۸- باسی ئامۆژگاری به چاکه‌کردن له‌گه‌ل دراوسیدا

وه باسی نهم فه‌رمایشته‌ی خوا خوا رضي الله عنهما: (به‌س خوا به‌رستن و هیچ شتیک مه‌که‌ن به هاوبه‌شی، هه‌روه‌ها له‌گه‌ل دایک و باوکتاندا چاک بن)، تا ده‌گاته نهم فه‌رمایشته (خۆبه‌زل زان و شانازی که‌ر). ۶۰۱۴- عایشه رضي الله عنها له پیغه‌مبه‌روه صلى الله عليه وسلم ده‌گێڕێته‌وه که فه‌رمووێه‌تی: ((به‌رده‌وام جیبریل عليه السلام ئامۆژگاری ده‌کردم به‌چاکه‌کردن له‌گه‌ل دراوسیدا، هه‌تا وام ده‌زانی (کاتی مردن) میراتی لی ده‌بات)).

۶۰۱۵- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِنْهَالٍ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنهما قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم: «مَا زَالَ جِبْرِيلُ يُوصِينِي بِالْجَارِ حَتَّى ظَنَنْتُ أَنَّهُ سَيُورِّثُهُ».

۶۰۱۵- عه‌بدووللای کوری عومهر رضي الله عنهما ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا صلى الله عليه وسلم فه‌رمووی: ((به‌رده‌وام جیبریل عليه السلام ئامۆژگاری ده‌کردم به‌چاکه‌کردن له‌گه‌ل دراوسیدا، هه‌تا وام ده‌زانی (کاتی مردن) میراتی لی ده‌بات)).

۲۹- بَابُ إِثْمِ مَنْ لَا يَأْمَنُ جَارُهُ بَوَائِقِهِ

﴿يُؤَيِّقُهُنَّ﴾ الشورى: يُهْلِكُهُنَّ. ﴿مَوْيِقًا﴾ الكهف: مَهْلِكًا

۶۰۱۶- حَدَّثَنَا عَاصِمُ بْنُ عَلِيٍّ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ، عَنْ سَعِيدٍ، عَنْ أَبِي شُرَيْحٍ أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم قَالَ: «وَاللَّهِ لَا يُؤْمِنُ، وَاللَّهِ لَا يُؤْمِنُ، وَاللَّهِ لَا يُؤْمِنُ». قِيلَ: وَمَنْ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «الَّذِي لَا يَأْمَنُ جَارُهُ بَوَائِقِهِ». تَابَعَهُ شَبَابَةٌ وَأَسَدُ بْنُ مُوسَى.

وَقَالَ حُمَيْدُ بْنُ الْأَسْوَدِ وَعُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ وَأَبُو بَكْرٍ بْنُ عَيَّاشٍ وَشُعَيْبُ بْنُ إِسْحَاقَ، عَنْ ابْنِ أَبِي ذَنْبٍ، عَنِ الْمَقْبُرِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ.

۲۹- باسی گوناھێ ئه‌و که سه‌هێ که دراوسێکه‌هێ له

خراپه و زیانی ئه‌و پارێزراو نه‌بی

﴿يُؤَيِّمُهُنَّ﴾ (٢٦): له‌ناویان ده‌بات. ﴿مَرَقًا﴾ (٥٢): له‌ناوچوون یان جیگای له‌ناوچوون.

٦٠١٦- ئه‌بو شوره‌یح ده‌گێڕێته‌وه که پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((وه‌للّٰه‌ی باوه‌ردار نییه، وه‌للّٰه‌ی باوه‌ردار نییه، وه‌للّٰه‌ی باوه‌ردار نییه))، عه‌رزێ کرا کێ ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ؟ فه‌رمووی: ((ئه‌و که سه‌ه‌ی دراوسێکه‌ی له‌ زیانی ئه‌و پارێزراو نه‌بی)).

شه‌بابه و ئه‌سه‌دی کو‌ری مووسا ئه‌م فه‌رمووده‌یان گێڕاوه‌ته‌وه و پالێشتی گێڕانه‌وه‌که‌ی عاصیمی کو‌ری عه‌لی ده‌که‌ن.

- حومه‌یدی کو‌ری ئه‌سوود و عوسمانی کو‌ری عومه‌ر و ئه‌بو به‌کری کو‌ری عه‌به‌باس و شوعه‌یبی کو‌ری ئیسحاق گێڕاویانه‌ته‌وه له‌ ئیبنو ئه‌بی زینه‌به‌وه ئه‌ویش له‌ مه‌قبورییه‌وه له‌ ئه‌بی هورمه‌یره‌وه ﷺ (١).

٣٠- باب: لَا تَحْقِرَنَّ جَارَةً لِجَارَتِهَا

٦٠١٧- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، حَدَّثَنَا سَعِيدٌ -هُوَ الْمَقْبُرِيُّ- عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَقُولُ: «يَا نِسَاءَ الْمُسْلِمَاتِ، لَا تَحْقِرَنَّ جَارَةً لِجَارَتِهَا وَلَوْ فَرَسَنَ شَاةٍ» (٢).

(١) شێوه‌ی ڕێگاکه‌ی بوخاری وا ده‌خوازێ هه‌ردوو ڕێگاکه‌ی پێ سه‌حیحه.

(٢) ٢٥٦٦. ٢٥٦٦.

۳۰- باسیک: هیچ دراوسییه‌ک خه‌لاتی دراوسییه‌کی به‌که‌م نه‌زانیت

۶۰۱۷- ئەبو ھورەیرە رضی اللہ عنہ دەلی: پێغه‌مبەر صلی اللہ علیہ وسلم دەیفەرموو: ((ئەو ئافرەتانى مسوڵمان هیچ دراوسییه‌ک خه‌لاتى دراوسییه‌کی به‌که‌مى نه‌زانیت، با سمى مەرپکیش بێت)).

۳۱- باب: مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَا يُؤْذِ جَارَهُ

۶۰۱۸- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ، عَنْ أَبِي حَصِينٍ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم: «مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَا يُؤْذِ جَارَهُ، وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ، وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيَقُلْ خَيْرًا أَوْ لِيَصْمُتْ»^(۱).

۳۱- باسیک: هەر کەس باوەڕی هەیه به‌خوا و به‌ڕۆژی دوایی ئەوه با ئازاری دراوسییه‌کی نه‌دات

۶۰۱۸- ئەبو ھورەیرە رضی اللہ عنہ دەلی: پێغه‌مبەر صلی اللہ علیہ وسلم فەرموویەتی: ((هەر کەسیک باوەڕی هەیه به‌خوا و به‌ڕۆژی دوایی با ئازاری دراوسییه‌کی نه‌دات، وه هەر کەسیک باوەڕی هەیه به‌خوا و به‌ڕۆژی دوایی با ریزی میوانه‌که‌ی بگری، وه هەر کەسیک باوەڕی هەیه به‌خوا و به‌ڕۆژی دوایی، با چاکه‌ بلێ یان بێدهنگ بێ)).

۶۰۱۹- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ قَالَ: حَدَّثَنِي سَعِيدُ الْمَقْبُرِيُّ، عَنْ أَبِي شَرِيحٍ الْعَدَوِيِّ قَالَ: سَمِعْتُ أَدْنَاهَا وَأَبْصَرْتُ عَيْنَاهَا حِينَ تَكَلَّمَ النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم فَقَالَ: «مَنْ كَانَ

يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ جَارَهُ، وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ صَيفَهُ جَائِزَتَهُ». قَالَ: وَمَا جَائِزَتُهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «يَوْمٌ وَلَيْلَةٌ، وَالضَّيَافَةُ ثَلَاثَةُ أَيَّامٍ، فَمَا كَانَ وَرَاءَ ذَلِكَ فَهُوَ صَدَقَةٌ عَلَيْهِ، وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيَقُلْ خَيْرًا أَوْ لِيَصْمُتْ»^(۱).

۶۰۱۹- نه‌بو شورمه‌ی عه‌ده‌ی ﷺ ده‌ئێ: به‌هه‌ردوو گویم بیستم و به‌هه‌ردوو چاویم بینیم کاتێ پیغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمایشی فه‌رموو، فه‌رمووی: ((هه‌ر که‌سیک باوم‌پێ هه‌یه به‌خوا و به‌پۆزی دوا‌یی، بارپیزی دراوسێکه‌ی بگ‌ریت، هه‌ر که‌سیک باوم‌پێ هه‌یه به‌خوا و به‌پۆزی دوا‌یی، بارپیزی میوانه‌که‌ی بگ‌ری به‌به‌خشینه‌که‌ی)) وت‌را: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ به‌خشینه‌که‌ی چیه‌؟ فه‌رمووی: ((به‌خشینه‌که‌ی)) ((شه‌و و پۆزیکه‌، میوانداریش سی (شه‌و) پۆزه‌، جا ئه‌وه‌ی پاش ئه‌وه‌ بی‌ت ئه‌و خێر و چا‌که‌یه‌ پێی ده‌گ‌ریت، وه‌ هه‌ر که‌سیک باوم‌پێ به‌خوا و به‌پۆزی دوا‌یی هه‌یه‌، با هه‌سه‌ی چاک بکات یان بی‌ده‌نگ بی‌ت)).

۳۲- بَابُ حَقِّ الْجَوَارِ فِي قُرْبِ الْأَبْوَابِ

۶۰۲۰- حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مِنْهَالٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو عِمْرَانَ قَالَ: سَمِعْتُ طَلْحَةَ، عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ لِي جَارَيْنِ فَلِي أَيْهَمَا أُهْدِي؟ قَالَ: «إِلَى أَقْرَبِهِمَا مِنْكَ بَابًا»^(۲).

۳۲- باسی مافی دراوسێ دهرباره‌ی نزیکه‌ی دهرگا‌کان

۶۰۲۰- عایشه‌ ﷺ ده‌ئێ: وتم: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ من دوو دراوسیم هه‌یه‌، ده‌ی دیاری بۆگامیان به‌رم؟ فه‌رمووی: ((بۆئه‌و میان (به‌ره‌) دهرگا‌که‌ی لی‌ته‌وه‌ نزیک‌تره‌)).

(۱) پروانه: ۶۱۳۵، ۶۴۷۶.

(۲) پروانه: ۲۲۵۹.

۳۳- باب: کُلُّ مَعْرُوفٍ صَدَقَةٌ

۶۰۲۱- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَيَّاشٍ، حَدَّثَنَا أَبُو غَسَّانَ قَالَ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُنَكِّدِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم قَالَ: «كُلُّ مَعْرُوفٍ صَدَقَةٌ».

۳۳- باسیک: هه‌موو چاکه کردنیک خیره

۶۰۲۱- جابیری کوری عه‌بدوللا رضي الله عنه له پیغه‌مبه‌روه صلى الله عليه وسلم ده‌گیریته‌وه که فهرموویه‌تی: ((هه‌موو چاکه کردنیک خیره)).

۶۰۲۲- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي بُرْدَةَ بْنِ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم: «عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ صَدَقَةٌ». قَالُوا: فَإِنْ لَمْ يَجِدْ؟ قَالَ: «فَيَعْمَلُ بِيَدَيْهِ، فَيَنْفَعُ نَفْسَهُ وَيَتَصَدَّقُ». قَالُوا: فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ؟ أَوْ لَمْ يَفْعَلْ؟ قَالَ: «فَيُعِينُ ذَا الْحَاجَةِ الْمَلْهُوفَ». قَالُوا: فَإِنْ لَمْ يَفْعَلْ؟ قَالَ: «فَيَأْمُرُ بِالْخَيْرِ». أَوْ قَالَ: «بِالْمَعْرُوفِ». قَالَ: فَإِنْ لَمْ يَفْعَلْ؟ قَالَ: «فَيَمْسِكُ عَنِ الشَّرِّ، فَإِنَّهُ لَهُ صَدَقَةٌ»^(۱).

۶۰۲۲- سه‌عیدی کوری نه‌بی بورده‌ی کوری نه‌بو مووسای نه‌شعهری ده‌گیریته‌وه له باوکیه‌وه و له باپیری‌ه‌وه ده‌لی: پیغه‌مبه‌ر صلى الله عليه وسلم فهرموویه‌تی: ((هه‌موو مسوولمانیک له‌سه‌ریه‌تی خیریک بکات))، عه‌رزیا‌ن کرد نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا نه‌ی نه‌گه‌ر که‌سیک نه‌ی‌بوو؟ فهرمووی: ((به‌ده‌ست و بازووی کار بکات سوود به‌خوی بگه‌یه‌نیت و بیشیکات به‌خیر))، عه‌رزیا‌ن کرد نه‌ی نه‌گه‌ر نه‌یتوانی؟ یان نه‌یکرد؟ فهرمووی: ((یارمه‌تی که‌سیک بدات هانای بو‌هینا بو‌ پیویسته‌کی))، عه‌رزیا‌ن کرد نه‌ی نه‌گه‌ر نه‌وه‌شی نه‌کرد؟ فهرمووی: ((با خوی له خراپه بگیریته‌وه و نه‌یکات، نه‌وه بی‌گومان به‌چاکه ده‌نوو‌سری بو‌ی)).

۳۴- بابُ طیبِ الکلامِ

وَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ ، عَنْ النَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم: "الْكَلِمَةُ الطَّيِّبَةُ صَدَقَةٌ".

۶۰۲۳- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرُو، عَنْ خَيْثَمَةَ، عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ قَالَ: ذَكَرَ النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم النَّارَ، فَتَعَوَّذَ مِنْهَا وَأَشَاحَ بِوَجْهِهِ، ثُمَّ ذَكَرَ النَّارَ، فَتَعَوَّذَ مِنْهَا وَأَشَاحَ بِوَجْهِهِ - قَالَ شُعْبَةُ: أَمَّا مَرَّتَيْنِ فَلَا أَشُكَّ - ثُمَّ قَالَ: «اتَّقُوا النَّارَ وَلَوْ بِشِقِّ مَرَّةٍ، فَإِنْ لَمْ تَجِدْ فَبِكَلِمَةٍ طَيِّبَةٍ»^(۱).

۳۴- باسی قسه‌ی جوان و چاک کردن

ئەبو ھورەیرە رضی اللہ عنہ لە پیغەمبەرەو صلی اللہ علیہ وسلم گێراویەتیەو ھەرموویەتی: ((وتەوی جوان وچاک خێر و باشەییە)).

۶۰۲۳- ھەدی کوری حاتیم رضی اللہ عنہ دەلی: پیغەمبەر صلی اللہ علیہ وسلم باسی دۆزوخێ کرد و پەنای بەخوا گرت لێی و پرووی وەرچەرخان، پاشان (جاریکی تر) باسی دۆزەخی کرد و پەنای گرت بە خوا لێی و پرووی وەرچەرخان-شوعبە دەلی: جا دووجار ھەرموویەتی گومانم نییە-لە پاشان ھەرمووی: ((خۆتان لە دۆزەخ بپاریزن با بەلەتە خورمایەکیشت بێت، جا ئەگەر کەسێک ئەومشی نەبوو بەوتەیهکی جوان (خۆی بپاریزێت))).

۳۵- بابُ الرِّفْقِ فِي الْأَمْرِ كُلِّهِ

۶۰۲۴- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ صَالِحٍ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ، أَنَّ عَائِشَةَ رضی اللہ عنہا زَوْجَ النَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم قَالَتْ: دَخَلَ رَهْطٌ مِنَ الْيَهُودِ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم فَقَالُوا: السَّامُ عَلَيْكُمْ. قَالَتْ عَائِشَةُ: فَفَهَمْتُهَا فَقُلْتُ: وَعَلَيْكُمْ السَّامُ

وَاللَّعْنَةُ. قَالَتْ: فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مَهْلًا يَا عَائِشَةُ، إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الرَّفْقَ فِي الْأَمْرِ كُلِّهِ». فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَلَمْ تَسْمَعْ مَا قَالُوا؟ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «قَدْ قُلْتُ وَعَلَيْكُمْ»^(۱).

۳۵- باسی (گه‌وره‌یی) له‌سەر خۆیی و نه‌رم و نیانی له گشت کاره‌کاندا

۶۰۲۴- عورووی کورێ زوبه‌یر گیرایه‌وه که عایشه‌ی ﷺ خیزانی پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ ده‌لی: کۆمه‌لی جوله‌که هاتنه‌ خزمه‌تی پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ وتیان: مردن بو ئیوه‌ بی‌ت، عایشه‌ش ﷺ وتی: له‌ وته‌که‌یان تی‌گه‌شتم، منیش وتم: مردن و نه‌فرین با بو‌ خۆتان بی‌ت، پی‌غه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمووی: ((عایشه له‌سەر خۆبه‌، بی‌گومان خوا له‌سەر خۆیی له‌ هه‌موو کاره‌کاندا پی‌ خۆشه‌))، منیش وتم: نه‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ نایا گویت لی‌ بوو جیان ووت؟ پی‌غه‌مبه‌ری خواش ﷺ فه‌رمووی: ((بی‌گومان منیش وتم: له‌سەر خۆتان بی‌)).

۶۰۲۵- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ أَعْرَابِيًّا بَالَ فِي الْمَسْجِدِ، فَقَامُوا إِلَيْهِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «لَا تُزْرِمُوهُ». ثُمَّ دَعَا بِدَلْوٍ مِنْ مَاءٍ فَصَبَّ عَلَيْهِ^(۲).

۶۰۲۵- نه‌نه‌سی کورێ مالیک ﷺ ده‌گیریته‌وه که عه‌ره‌بیکی ده‌شته‌کی له‌ مزگه‌وتدا میزی کرد، خه‌لکه‌که‌ش هه‌ستان بو‌ی (لی‌ی بده‌ن)، پی‌غه‌مبه‌ری خواش ﷺ فه‌رمووی: ((میزکردنه‌که‌ی پی‌ مه‌برن))، له‌ پاشان داوای دو‌ل‌چه‌یه‌ک ناوی کرد و کرا به‌سەر شوینه‌که‌یدا.

(۱) پروانه: ۲۹۳۵.

(۲) پروانه: ۲۲۱.

۳۶- بَابُ تَعَاوُنِ الْمُؤْمِنِينَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا

۶۰۲۶- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ بَرِيدِ بْنِ أَبِي بُرْدَةَ قَالَ: أَخْبَرَنِي جَدِّي أَبُو بُرْدَةَ، عَنْ أَبِيهِ أَبِي مُوسَى، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «الْمُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبُنْيَانِ، يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضًا». ثُمَّ شَبَّكَ بَيْنَ أَصَابِعِهِ ^(۱).

۳۶- باسی فهزلی هاوکاری و یارمه‌تی دانی باومرداران بو یه‌کتری

۶۰۲۶- نه‌بو موسا ﷺ ده‌گیریت‌ه‌وه له پیغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ که فه‌رمووی: ((باومردار بو باومردار وه‌ک خانوویه‌کی قاییم وایه، هه‌ندیکی هه‌ندیکی تری به‌یه‌که‌وه ده‌به‌ستیت))، نه‌جا په‌نجه‌کانی کرد به‌ناو یه‌کتریدا.

۶۰۲۷- وَكَانَ النَّبِيُّ ﷺ جَالِسًا إِذْ جَاءَ رَجُلٌ يَسْأَلُ أَوْ طَالِبٌ حَاجَةٍ، أَقْبَلَ عَلَيْنَا بِوَجْهِهِ فَقَالَ: «اشْفَعُوا فَلْتُوْجَرُوا، وَلْيَقْضِ اللَّهُ عَلَى لِسَانِ نَبِيِّهِ مَا شَاءَ» ^(۲).

۶۰۲۷- پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ دانیشتبوو، له پر پیاویک هات داوای هاوکاری کرد، یا داوای پیو‌یستیه‌کی کرد، پیغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((تکای بو بکه‌ن تا پاداشت بدرینه‌وه، خواش هه‌ر بریاریکی بوئ له‌سه‌ر زمانی پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی ده‌یدات)).

(۱) پروانه: ۴۸۱.

(۲) پروانه: ۱۴۳۲.

۳۷- **بَابُ قَوْلِ اللَّهِ ﷻ: ﴿مَنْ يَشْفَعْ شَفْعَةً حَسَنَةً يَكُنْ لَهُ نَصِيبٌ مِّنْهَا وَمَنْ يَشْفَعْ شَفْعَةً سَيِّئَةً يَكُنْ لَهُ كِفْلٌ مِّنْهَا وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ مُّقِيبًا﴾** النساء

﴿كِفْلٌ﴾ (۸۵) النساء: نَصِيبٌ. قَالَ أَبُو مُوسَى: ﴿كَفْلَيْنِ﴾ (۲۸) الحديد: أَجْرَيْنِ بِالْحَبَشِيَّةِ.

۶۰۲۸- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ، حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، عَنْ بُرَيْدٍ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ أَبِي مُوسَى، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ كَانَ إِذَا أَتَاهُ السَّائِلُ أَوْ صَاحِبُ الْحَاجَةِ قَالَ: «اشْفَعُوا فَلْتُؤْجَرُوا، وَلْيَقْضِ اللَّهُ عَلَى لِسَانِ رَسُولِهِ مَا شَاءَ»^(۱).

۳۷- **باسی ئەم فەرمايشتهی خوا ﷻ: (هەر که سیکی تکایه کی چاکه بکات به شیکی له (پاداشتی) ئەو چاکه یه ی بو هه یه، وه هەر که سیکی تکایه کی خراپه بکات، ئەویش به شیکی ده بیته له (سزای) ئەو خراپه یه، وه خوا هه میشه به سهر هه موو شتی کدا به توانایه)^(۲)**

﴿كِفْلٌ﴾ (۸۵) واته: بهش. ئەبو موسا ﷺ ده لی: ﴿كَفْلَيْنِ﴾ (۲۸): به زمانی چه بهشی واته: دوو پاداشت.

۶۰۲۸- ئەبو بورده له ئەبو موساوه ﷺ ده گێڕێته وه ئەویش له پێغه مبه ره وه ﷺ گێڕایه وه: کاتی سواکه ری یان خاوهن پێویستی هه ک بهاتایه بو خزمه تی ده یفه رموو: ((تکای بو بکه ن با پاداشت بدرینه وه، خواش هەر بریارێکی بوی له سهر زمانی پێغه مبه ره که ی ده ی دات)).

(۱) پروانه: ۱۴۳۲.

(۲) به توانایه واته: چاودێره.

۳۸- باب: لَمْ يَكُنِ النَّبِيُّ ﷺ قَاحِشًا وَلَا مُتَفَحِّشًا

۶۰۲۹- حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ سُلَيْمَانَ، سَمِعْتُ أَبَا وَائِلٍ، سَمِعْتُ مَسْرُوقًا قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرٍو. حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ شَقِيقِ بْنِ سَلَمَةَ، عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ: دَخَلْنَا عَلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو حِينَ قَدِمَ مَعَ مُعَاوِيَةَ إِلَى الْكُوفَةِ، فَذَكَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: لَمْ يَكُنْ قَاحِشًا وَلَا مُتَفَحِّشًا، وَقَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِنَّ مِنْ أَخْيَرِكُمْ أَحْسَنَكُمْ خُلُقًا»^(۱).

۳۸- باسیک: پیغه‌مبەر ﷺ نه‌ره‌وشت ناشرینی زمان پیس بوو نه له خوشی دموه‌شانده‌وه ره‌وشت ناشرین و زمان پیس بیت

۶۰۲۹- مه‌سرووق ده‌لی: چووین بو لای عه‌بدو‌ل‌لای کوری عه‌مر ﷺ کاتی له‌گه‌ل مو‌عاوی‌ه‌دا ﷺ هاتبوو بو‌کوفه، ئینجا باسی پیغه‌مبهری ﷺ کرد و وتی: پیغه‌مبهر ﷺ نه ره‌وشت ناشرینی زمان پیس بوو نه له خوشی دموه‌شانده‌وه، وه وتی پیغه‌مبهری خوا ﷺ فهرمووی: ((بیگومان چاکترینتان نه‌وانه‌تانن ره‌وشتی جوانتر بیت)).

۶۰۳۰- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَلَامٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ يَهُودَ أَتَوْا النَّبِيَّ ﷺ فَقَالُوا: السَّامُ عَلَيْكُمْ. فَقَالَتْ عَائِشَةُ: عَلَيْكُمْ، وَلَعَنَّكُمْ اللَّهُ، وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ. قَالَ: «مَهْلًا يَا عَائِشَةُ، عَلَيْكَ بِالرُّفْقِ، وَإِيَّاكَ وَالْعُنْفَ وَالْفَحْشَ». قَالَتْ: أَوَلَمْ تَسْمَعْ مَا قَالُوا؟ قَالَ: «أَوَلَمْ تَسْمَعِي مَا قُلْتُ؟ رَدَدْتُ عَلَيْهِمْ، فَيَسْتَجَابُ لِي فِيهِمْ، وَلَا يُسْتَجَابُ لَهُمْ فِي»^(۲).

(۱) پروانه: ۳۵۵۹.

(۲) پروانه: ۲۹۳۵.

۶۰۳۰-عه‌بدوللای کورێ موله‌یکه له عائیشه‌وه ﷺ ده‌گیرێته‌وه که جوله‌که‌کان هاتنه خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ر ﷺ و وتیان: مردن بۆ ئیوه، عائیشه‌ش ﷺ وتی: (مردن) بۆ خۆتان و نه‌فرینی خوا و غه‌زبی خواتان له‌سه‌ر بیته، پیغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((ئه‌ی عائیشه‌ هی‌واش و له‌سه‌ر خۆبه، توند و زبر و ڕه‌وشت و زمان پیس مه‌به))، عائیشه‌ وتی: ئایا گویت لینه‌بوو چییان وت؟ فه‌رمووی: ((ئه‌ی تۆش گویت لێ نه‌ بوو من چیم وت؟ وه‌لامم دانه‌وه، ئینجا دوو‌عا‌که‌ی من دهر‌بارمیان قه‌بوول ده‌کریت، به‌لام دو‌عا‌که‌ی ئه‌وان دهر‌باره‌ی من قه‌بول نا‌کریت)).

۶۰۳۱- حَدَّثَنَا أَصْبَغُ قَالَ: أَخْبَرَنِي ابْنُ وَهْبٍ، أَخْبَرَنَا أَبُو يَحْيَى -هُوَ فُلَيْحُ بْنُ سُلَيْمَانَ- عَنْ هِلَالِ بْنِ أَصَمٍّ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ﷺ قَالَ: لَمْ يَكُنِ النَّبِيُّ ﷺ سَبَابًا وَلَا فَحَاشًا وَلَا لَعَنًا، كَانَ يَقُولُ لِأَحَدِنَا عِنْدَ الْمَعْتَبَةِ «مَا لَهُ تَرَبَّ جَيْئُهُ»^(۱).

۶۰۳۱-ئه‌نه‌سی کورێ مالیک ﷺ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ر ﷺ نه‌ جنیو فروش بووه نه‌ ڕه‌وشت ناشرینی زمان پیس بووه، نه‌نه‌فرین که‌ر بووه، له‌ کاتی سه‌ره‌زنشتدا به‌که‌سیکمانی ده‌فه‌رموو: ((ئه‌وه‌ جیهه‌تی به‌سه‌ردا بدات به‌ زه‌وییدا)).

۶۰۳۲- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عِيسَى، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَوَاءٍ، حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ الْقَاسِمِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُكَدِّرِ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ رَجُلًا اسْتَأْذَنَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ، فَلَمَّا رَأَاهُ قَالَ: «يَسُّ أَخُو الْعَشِيرَةِ، وَيَسُّ ابْنِ الْعَشِيرَةِ». فَلَمَّا جَلَسَ تَطَلَّقَ النَّبِيُّ ﷺ فِي وَجْهِهِ وَانْبَسَطَ إِلَيْهِ، فَلَمَّا انْطَلَقَ الرَّجُلُ قَالَتْ لَهُ عَائِشَةُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، حِينَ رَأَيْتَ الرَّجُلَ قُلْتَ لَهُ كَذَا وَكَذَا، ثُمَّ تَطَلَّقْتَ فِي وَجْهِهِ وَانْبَسَطْتَ إِلَيْهِ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «يَا عَائِشَةُ، مَتَى عَهْدَتَنِي فَحَاشًا؟ إِنَّ شَرَّ النَّاسِ عِنْدَ اللَّهِ مَنْزِلُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَنْ تَرَكَهُ النَّاسُ اتِّقَاءَ شَرِّهِ»^(۲).

(۱) پروانه: ۶۰۴۶.

(۲) پروانه: ۶۰۵۴، ۶۱۳۱.

۶۰۳۲- عائیشه رضی الله عنها ده‌گیرێته‌وه که بیاویک مؤله‌تی له پیغه‌مبهر صلی الله علیه و آله خواست بێته خزمه‌تی، ئینجا که بینی فهرمووی: ((ئای چهن که‌سیکی خراپی هۆزه‌که‌یه‌تی، وه ئای چهن کورپکی خراپی هۆزه‌که‌یه‌تی))، ئینجا که دانیشته پیغه‌مبهر صلی الله علیه و آله پرووی خوشی دایه و قسه‌ی خوشی له‌گه‌ڵ کرد، ئینجا که بیاوه‌که رۆشت عائیشه به پیغه‌مبهری صلی الله علیه و آله وت: ئه‌ی پیغه‌مبهری خوا صلی الله علیه و آله کاتێ بیاوه‌که‌ت بینی ئه‌وه و ئه‌ومت پێ وت، پاشان رپووت خوش بوو له‌گه‌ڵی و قسه‌ت له‌گه‌ڵ کرد به‌جوانی، پیغه‌مبهری خواش صلی الله علیه و آله فهرمووی: ((ئه‌ی عائیشه که‌ی منت دیوه رپوشت و زمان ناشرین به؟ به‌راستی خراپترین که‌س لای خوا له رۆژی قیامه‌تدا ئه‌و که‌سه‌یه خه‌لکی له‌بهر خۆپاراستن له‌شه‌ر و خراپه‌ی وازی لی بێنن)).

۳۹- بابُ حُسْنِ الْخُلُقِ وَالسَّخَاءِ، وَمَا يُكْرَهُ مِنَ الْبُخْلِ

وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ كَانَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله أَجْوَدَ النَّاسِ، وَأَجْوَدُ مَا يَكُونُ فِي رَمَضَانَ. وَقَالَ أَبُو ذَرٍّ لَمَّا بَلَغَهُ مَبْعَثُ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله، قَالَ لِأَخِيهِ: ارْكَبْ إِلَى هَذَا الْوَادِي، فَاسْمَعْ مِنْ قَوْلِهِ. فَرَجَعَ فَقَالَ: رَأَيْتُهُ يَأْمُرُ بِمَكَارِمِ الْأَخْلَاقِ^(۱).

۳۹- باسی (گه‌وره‌یی) رپه‌وشتی جوان و به‌خشنده‌یی و ئه‌وه‌ی که ناپه‌سه‌نده له رژده‌یی و رپه‌زیلی

ئیبنو عبباس رضی الله عنه ده‌لی: پیغه‌مبهر صلی الله علیه و آله هه‌میشه به‌خشنده‌ترین که‌س بوو به‌لام له رپه‌ه‌زاند، له هه‌موو کات زیاتر به‌خشنده‌تر بوو. ئه‌بو زهر رضی الله عنه کاتێ هه‌والی ناردنی پیغه‌مبهری صلی الله علیه و آله پێ گه‌یشت وتی به‌براکه‌ی^(۱) سواره برپۆ بو ئه‌و شیوه‌ی مه‌که‌ه و گوێ بگره له وته‌کانی (ئه‌و پیغه‌مبهره)، ئه‌ویش گه‌راپه‌وه وتی: ببنیم فهرمان ده‌کات به‌ ئاکار و رپه‌وشته جوانه‌کان.

۶۰۳۳- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَوْنٍ، حَدَّثَنَا حَمَادٌ -هُوَ ابْنُ زَيْدٍ- عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ أَحْسَنَ النَّاسِ، وَأَجْوَدَ النَّاسِ، وَأَشْجَعَ النَّاسِ، وَلَقَدْ فَرَعَ أَهْلَ الْمَدِينَةِ ذَاتَ لَيْلَةٍ، فَأَنْطَلَقَ النَّاسُ قِبَلَ الصَّوْتِ، فَاسْتَقْبَلَهُمُ النَّبِيُّ ﷺ قَدْ سَبَقَ النَّاسَ إِلَى الصَّوْتِ وَهُوَ يَقُولُ: «لَنْ تُرَاعُوا، لَنْ تُرَاعُوا». وَهُوَ عَلَى فَرَسٍ لَأَبِي طَلْحَةَ عُرِيٍّ مَا عَلَيْهِ سَرْجٌ، فِي عُنُقِهِ سَيْفٌ، فَقَالَ: «لَقَدْ وَجَدْتُهُ بَحْرًا». أَوْ: «إِنَّهُ لَبَحْرٌ»^(۱).

۶۰۳۳- ئەنەس ر.ھ. دەلی: پیغەمبەر ﷺ جوانترین کەس بوو، بەخشنەدەترین کەس بوو، وە ئازاترین کەس بوو، بیگومان شەویک خەلکی مەدینە ترسان، ئەنجا خەلکی ڕوو بە دەنگ و باسەکە دەرچوون، پیغەمبەریش ﷺ بەرەو ڕوویان هات، کە بیگومان پیش خەلکەکە کەوتبوو لە بەدەمەوێ جەوونی دەنگ و باسەکەدا، وە دەیفەرموو: ((مەترسن، مەترسن))، کە بەسواری ئەسپێکی ئەبو تەلحەوێ بوو ئەسپەکە زین نەکراوو و شمشیریکیشی لە ملدا بوو، جافەر مووی: ((وەللّٰهی وامرانی دمریایە)) یان ((دەلّٰیی دمریایە)).

۶۰۳۴- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ، أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ، عَنِ ابْنِ الْمُنْكَدِرِ قَالَ: سَمِعْتُ جَابِرًا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ: مَا سِئَلَ النَّبِيُّ ﷺ عَنْ شَيْءٍ قَطُّ فَقَالَ: لَا.

۶۰۳۴- ئیبنو لمونکەدیر دەلی: لە جابیرم ر.ھ. بیست دەمووت: پیغەمبەر ﷺ هەرگیز پرسبیری هیچ شتیکی لی نەکراو و تەبیتی: نەخیر.

۶۰۳۵- حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ قَالَ: حَدَّثَنِي شَقِيقٌ، عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ: كُنَّا جُلُوسًا مَعَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو يُحَدِّثُنَا، إِذْ قَالَ: لَمْ يَكُنْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَاحِشًا وَلَا مُتَفَحِّشًا، وَإِنَّهُ كَانَ يَقُولُ: «إِنَّ خِيَارَكُمْ أَحَاسِنُكُمْ أَخْلَاقًا»^(۲).

(۱) کە ناوی ئەنەس بوو. ڕوانە: یرشاد الساری: ۵۶/۱۳.

(۲) ڕوانە: ۲۶۲۷.

(۳) ڕوانە: ۳۵۵۹.

۶۰۳۵- مه‌سروق ده‌لی: ئیمه لای عه‌بدو‌ل‌لای کوری عه‌مر ﷺ دانیشتبووین فهرمووده‌ی بۆ ده‌گیراینه‌وه وتی: پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ ره‌وشت ناشیرینی زمان پیس نه‌بوو، ره‌وشت ناشیرینی و زمان پیسیشی له‌خوی نه‌ده‌وه‌شانه‌وه، وه هه‌میشه ده‌یفه‌رموو: ((بی‌گومان چاک‌ترینتان نه‌وانه‌تانن ره‌وشتان جوان‌تره)).

۶۰۳۶- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ، حَدَّثَنَا أَبُو عَسَانَ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو حَازِمٍ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ: جَاءَتِ امْرَأَةٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ بِرَذَةٍ فَقَالَ سَهْلٌ لِلْقَوْمِ: أَتَدْرُونَ مَا الْبُرْدَةُ؟ فَقَالَ الْقَوْمُ: هِيَ شَمْلَةٌ. فَقَالَ سَهْلٌ: هِيَ شَمْلَةٌ مَنْسُوجَةٌ فِيهَا حَاشِيَتُهَا فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَكْسُوكَ هَذِهِ. فَأَخَذَهَا النَّبِيُّ ﷺ مُحْتَاجًا إِلَيْهَا، فَلَبِسَهَا، فَرَأَاهَا عَلَيْهِ رَجُلٌ مِنَ الصَّحَابَةِ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا أَحْسَنَ هَذِهِ! فَاكْسُيْهَا. فَقَالَ: «نَعَمْ». فَلَمَّا قَامَ النَّبِيُّ ﷺ لَأَمَهُ أَصْحَابُهُ قَالُوا: مَا أَحْسَنَتْ حِينَ رَأَيْتِ النَّبِيَّ ﷺ أَخَذَهَا مُحْتَاجًا إِلَيْهَا، ثُمَّ سَأَلْتَهُ إِيَّاهَا، وَقَدْ عَرَفْتَ أَنَّهُ لَا يُسْأَلُ شَيْئًا فَيَمْنَعُهُ. فَقَالَ: رَجَوْتُ بَرَكَتَهَا حِينَ لَبَسَهَا النَّبِيُّ ﷺ لَعَلِّي أَكْفَنُ فِيهَا^(۱).

۶۰۳۶- ئه‌بو غه‌سسان ده‌لی: ئه‌بو حازیم بۆی گیرامه‌وه له سه‌هلی کوری سه‌عه‌ده‌وه ﷺ وتی: ئافهرمتیک بالاپوشیکی شالی هی‌نا بۆ پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ، سه‌هل ووتی به‌ خه‌لکه‌که: ده‌زانن بالاپوش چییه؟ خه‌لکه‌که‌ش وتیان: به‌لی ده‌زانن عابایه‌که فه‌راغه‌کانی چنراوه، ئافهرته‌که وتی: ئه‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ ئه‌م عابایه‌ت ده‌ده‌می له‌به‌ری بکه‌یت، پی‌غه‌مبه‌ریش ﷺ پی‌ویستی بی‌ی بوو لی‌ی وهرگرت، ئه‌نجا پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ ئه‌و عابایه‌ی پۆشیبوو، پی‌اوێک له‌ هاوه‌لان بی‌نی له‌به‌ریدا وتی: ئه‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ ئای چه‌ند عابایه‌کی جوانه‌ بیده‌ به‌من بی‌پۆشم. فهرمووی: ((به‌لی باشه)), ئه‌نجا که پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ هه‌ستا هاوړیکانی سه‌هرزمنشتیان کرد و وتیان: کاریکی باشت نه‌کرد که‌ببنیت پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ بۆیه وهرگرت پی‌ویستی بی‌ی بوو، پاشان تۆ داوای

عاباکه‌ت لی کرد، بیگومان دمتزانی پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ داوای ههر شتیکی لی بکریت رهدی ناکاته‌وه، پیاوه‌که‌ش وتی: به‌هیوای فه‌ر و به‌ره‌که‌تی عاباکه بووم که پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ له‌به‌ری کردبوو، به‌لکو پی‌یه‌وه کفن بکریم.

۶۰۳۷- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي حُمَيْدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «يَتَقَارَبُ الزَّمَانُ وَيَنْقُصُ الْعَمَلُ، وَيُلْقَى الشُّحُّ وَيَكْثُرُ الْهَرْجُ». قَالُوا: وَمَا الْهَرْجُ؟ قَالَ: «الْقَتْلُ الْقَتْلُ»^(۱).

۶۰۳۷- ئەبو هورەیره ﷺ دەلی: پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((کات نزیک ده‌بیته‌وه کردموه (یان زانست) که‌م ده‌بیته‌وه، ر‌ژده‌یی ده‌خ‌ریته نیوان خه‌لکه‌وه هه‌ره‌ج ز‌ۆر ده‌بیته‌))، عه‌رزیا‌ن کرد هه‌ره‌ج جییه؟ فه‌رمووی: ((کوشتنه کوشتن)).

۶۰۳۸- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، سَمِعَ سَلَامَ بْنَ مِسْكِينٍ قَالَ: سَمِعْتُ ثَابِتًا يَقُولُ: حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ قَالَ: خَدَمْتُ النَّبِيَّ ﷺ عَشْرَ سِنِينَ، فَمَا قَالَ لِي: أَف. وَلَا لِمَ صَنَعْتُ؟ وَلَا أَلَا صَنَعْتُ؟^(۲).

۶۰۳۸- ئەنه‌س ﷺ دەلی: ده سال خ‌زمه‌تی پی‌غه‌مبه‌رم ﷺ کرد، به‌لام جا‌ری پی‌ی نه‌وتم: ئ‌وف، وه نه‌یوتوه: ب‌ۆ وات کرد؟ وه نه‌یوتوه: ب‌ۆ وات نه‌کرد؟).

۴- باب: كَيْفَ يَكُونُ الرَّجُلُ فِي أَهْلِهِ؟

۶۰۳۹- حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ الْحَكَمِ، عَنِ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الْأَسْوَدِ قَالَ: سَأَلْتُ عَائِشَةَ: مَا كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَصْنَعُ فِي أَهْلِهِ؟ قَالَتْ: كَانَ فِي مِهْنَةِ أَهْلِهِ، فَإِذَا حَضَرَتِ الصَّلَاةُ قَامَ إِلَى الصَّلَاةِ^(۱).

(۱) پروانه: ۸۵.

(۲) پروانه: ۳۷۶۸.

٤٠- باسیک: پیاو ده‌بێ حالی چۆن بیت له ناو مال و مندالی خۆیدا؟

٦٠٣٩- ئەسود دەلی: پرسیارم له عائیشه رضی اللہ عنہا کرد پێغه‌مبەر صلی اللہ علیہ وسلم له مالی خۆیدا چ شتیکی دمکرد؟ عائیشه‌ش وتی: پێغه‌مبەر صلی اللہ علیہ وسلم هه‌رده‌م له خزمه‌تی کاره‌کانی خاو خیزانیدا بوو، به‌لام که نوێژ ده‌بوو هه‌لده‌سا بۆ نوێژه‌که‌ی.

٤١- بابُ الْمَقَةِ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى

٦٠٤٠- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ، حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم قَالَ: «إِذَا أَحَبَّ اللَّهُ عَبْدًا نَادَى جِبْرِيلُ: إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ فُلَانًا، فَأَجِبَهُ. فَيُحِبُّهُ جِبْرِيلُ، فَيَنَادِي جِبْرِيلُ فِي أَهْلِ السَّمَاءِ: إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ فُلَانًا، فَأَجِبُوهُ. فَيُحِبُّهُ أَهْلُ السَّمَاءِ، ثُمَّ يُوضَعُ لَهُ الْقَبُولُ فِي أَهْلِ الْأَرْضِ»^(٢).

٤١- باسی خۆش ویستن له خواي به‌رز و بلنده‌وه

٦٠٤٠- ئەبو هورەیره رضی اللہ عنہ (٣) له پێغه‌مبەر هوه صلی اللہ علیہ وسلم ده‌گێڕێته‌وه که فه‌رمووێه‌تی: ((ئه‌گه‌ر خوا به‌نده‌یه‌کی خۆش ویست جیبریل علیه السلام بانگ ده‌کات (و پێی ده‌فه‌رموی): بێگومان خوا فلان که‌سی خۆش ده‌وی تۆش خۆشت بوی، جیبریلش علیه السلام خۆشی ده‌وی، ئەنجا جیبریل به‌ ناو خه‌لکی ئاسماندا جار ده‌دات، بێگومان خوا فلان که‌سی خۆش ده‌وی، که‌واته‌ ئیوه‌ش خۆشتان بوی، ئەوسا خه‌لکی ئاسمانیش خۆشیان ده‌وی، پاشان له (ناوی خه‌لک) سه‌ر زه‌وییدا قبوڵ و په‌سه‌ند ده‌کریت (و خۆشه‌ویست ده‌بییت)).

(١) پروانه: ٦٧٦.

(٢) پروانه: ٣٢٠٩.

(٣) ئەم فه‌رمووده‌ دوو ڕێکه‌ و سه‌نه‌دی هه‌یه‌ پێی گێڕدراوه‌ته‌وه‌ له‌ ئەبو هورەیره‌وه‌.

۴۲- بَابُ الْحُبِّ فِي اللَّهِ

۶۰۴۱- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم: «لَا يَجِدُ أَحَدٌ حَلَاوَةَ الْإِيمَانِ حَتَّى يُحِبَّ الْمَرْءَ، لَا يُحِبُّهُ إِلَّا لِلَّهِ، وَحَتَّى أَنْ يُقْدَفَ فِي النَّارِ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنْ أَنْ يَرْجَعَ إِلَى الْكُفْرِ بَعْدَ إِذْ أَنْقَذَهُ اللَّهُ، وَحَتَّى يَكُونَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِمَّا سِوَاهُمَا»^(۱).

۴۲- باسی خوښ ویستن له‌بهر خوا

۶۰۴۱- ئەنەسی کوری مالیک رضي الله عنه دەلی: پێغه‌مبەر صلى الله عليه وسلم ده‌فه‌رمووی: ((هه‌یج که‌سی‌ک شیرینی باوم‌پ هه‌ست پێ ناکات، هه‌تا (نه‌گاته‌ نه‌وه‌ی) که‌سی‌کی خوښ بو‌ی ته‌نها له‌بهر خوا خوښی بو‌ی، وه‌ هه‌تا ئە‌گه‌ر فری‌ بدری‌ته‌ ناو نا‌گر لای خو‌شتر بی‌ له‌وه‌ی که‌ ب‌گه‌رپێ‌ته‌وه‌ بو‌ بی‌ باوم‌پ‌، پاش نه‌وه‌ی خوا ر‌زگاری کرد‌وه‌ (ل‌بی)، وه‌ هه‌تا خوا و پێغه‌مب‌ره‌که‌ی صلى الله عليه وسلم لای خو‌شه‌وی‌ستر بی‌ت له‌ غه‌یر خوا و پێغه‌مب‌ره‌که‌ی صلى الله عليه وسلم)).

۴۳- بَابُ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا يَسْخَرُ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ عَسَىٰ أَنْ يَكُونُوا

خَيْرًا مِنْهُمْ﴾ إِلَى قَوْلِهِ: ﴿فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ﴾ (١١) الْحَبَرَات

۶۰۴۲- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَمْعَةَ قَالَ: نَهَى النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم أَنْ يَضْحَكَ الرَّجُلُ مِمَّا يَخْرُجُ مِنَ الْأَنْفُسِ، وَقَالَ: «بِمَ يَضْرِبُ أَحَدُكُمْ أَمْرَأَتَهُ ضَرْبَ الْفَحْلِ أَوْ الْعَبْدِ، ثُمَّ لَعَلَّهُ يُعَانِقُهَا». وَقَالَ الثَّوْرِيُّ وَوَهَيْبٌ وَأَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنْ هِشَامٍ: «جَلَدَ الْعَبْدُ»^(۲).

(۱) پروانه: ۱۶.

(۲) پروانه: ۳۳۷.

۴۳- باسی ئەم فەرمايشتهى خوا ﷺ: (ئەى ئەوانەى باوەرتان هیناوه با هیچ کۆمه‌له‌ پیاویکتان گالته نه‌که‌ن به‌ کۆمه‌لیکی تریان، ره‌نگه‌ گالته‌ پیکراوه‌کان له‌ گالته‌ که‌ره‌کان باشتەر بن (لاى خوا)، تا ده‌گاته‌ ئەم فەرمايشته‌ (ئەوه‌ ئەوانه‌ هەر خۆيان سته‌مکارن))

۶۰۴۲- هیشام له‌ باوکیه‌وه‌ ده‌گیریته‌وه‌ له‌ عه‌بدوڵلاى کورى زه‌مه‌عه‌وه‌ ﷺ ده‌لى: پيغه‌مبه‌ر ﷺ پيگري کرد له‌وه‌ى که‌سيك پي بکه‌نييت به‌وه‌ى له‌ مروّفه‌کان دهرده‌چي^(۱)، وه‌ فهرمووى: له‌به‌ر چي که‌سيکتان وه‌ك ليّدانى گا يان کۆيله‌ دهدات له‌ ژنه‌که‌ى، دواتر له‌وانه‌يه‌ ده‌ست بکاته‌ ملي (و له‌گه‌لى بخه‌وى). سه‌ورى و ووه‌هيب و ئەبو موعاويه له‌ هيشامه‌وه‌ گيپرايه‌نه‌ته‌وه‌ به‌م شي‌وه‌يه‌ (وه‌ك ليّدانى کۆيله‌^(۲))

۶۰۴۳- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، أَخْبَرَنَا عَاصِمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ مِمَّنِي: «اتَدْرُونَ أَيُّ يَوْمٍ هَذَا؟». قَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: «فَإِنَّ هَذَا يَوْمٌ حَرَامٌ، أَفَتَدْرُونَ أَيُّ بَلَدٍ هَذَا؟». قَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: «بَلَدٌ حَرَامٌ، أَتَدْرُونَ أَيُّ شَهْرٍ هَذَا؟». قَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: «شَهْرٌ حَرَامٌ». قَالَ: «فَإِنَّ اللَّهَ حَرَّمَ عَلَيْكُمْ دِمَاءَكُمْ وَأَمْوَالَكُمْ وَأَعْرَاضَكُمْ، كَحُرْمَةِ يَوْمِكُمْ هَذَا فِي شَهْرِكُمْ هَذَا فِي بَلَدِكُمْ هَذَا»^(۳).

(۱) له‌تر و ترس.

(۲) واته: له‌ ريگه‌ى ئەم چه‌ند که‌سه‌وه‌ فهرمووده‌که‌ له‌ جياتى (ليّدانى گا) به‌ (ليّدانى کۆيله‌) گيپردراوه‌ته‌وه‌.

(۳) پروانه: ۱۷۴۲.

۶۰۴۳- عەبدوللای کوری عومەر رضی اللہ عنہ دەلی: پیڤه‌مبەر ﷺ له‌ مینا فەرمووی: ((نایا دمرانن ئەمە چ پۆزیکە؟)) وتیان: خوا و پیڤه‌مبەرەکه‌ی زاناترن، فەرمووی: ((بیگومان ئەم پۆزه‌ پۆزیکێ پێزدارە و تاوان تییدا حەرەمە، ئەه‌ی نایا دمرانن ئەم شارە چ شاریکە؟)) وتیان: خوا پیڤه‌مبەرەکه‌ی زاناترن، فەرمووی: ((شاریکێ پێزدارێ تاوان تیا حەرەم کراوه‌، نایا دمرانن ئەم مانگە چ مانگیکە؟)) وتیان: خوا و پیڤه‌مبەرەکه‌ی زاناترن، فەرمووی: ((مانگیکی پێزدارە تاوان تیادا حەرەم کراوه‌)) فەرمووی: ((جا بەراستی خوا خوێنتان و سامانتان و ناموستانی له‌ یه‌کتر حەرەم کردوه‌، وه‌ک حەرەمیەتی ئەم پۆزەتان له‌م مانگە‌تاندا له‌م شارە‌تاندا)).

۴۴- بَابُ مَا يُنْهَى مِنَ السَّبَابِ وَاللَّعْنِ

۶۰۴۴- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ مَنْصُورٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا وَائِلٍ يُحَدِّثُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «سَبَابُ الْمُسْلِمِ فُسُوقٌ، وَقِتَالُهُ كُفْرٌ». تَابَعَهُ غُنْدَرٌ، عَنْ شُعْبَةَ ^(۱).

۴۴- باسی ئەوه‌ی رێگری لێ کراوه‌ له‌ جێنۆدان ^(۳) و نه‌فرین

کردن

۶۰۴۴- عەبدوللای رضی اللہ عنہ دەلی: پیڤه‌مبەری خوا ﷺ فەرمووی: ((جێنۆدان به‌ مسۆلمان دەرچوونه‌ له‌ دیندارێ پاسته‌قینه‌، وه‌ جه‌نگ کردنیش له‌ دژی کوفر و بی‌ باوه‌رییه‌)).
-غوندەر له‌ شوعبه‌وه‌ ئەم فەرمووده‌ی گێراوه‌ته‌وه‌ و پالێشتی گێرانه‌وه‌که‌ی سوله‌یمانی کوری حەریی کردوه‌.

(۱) پروانه: ۴۸.

(۲) سباب: ده‌کریت به‌ جێنۆدان به‌یه‌ک‌تریش مانا بک‌ریت، چونکه‌ له‌ بابی ته‌فاعوله‌که‌ بۆ هاوه‌شی به‌کار‌دێت.

۶۰۴۵- حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ، عَنِ السُّنَيْنِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُرَيْدَةَ، حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ يَعْمَرَ، أَنَّ أَبَا الْأَسْوَدِ الدِّيَلِيَّ حَدَّثَهُ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ رضي الله عنه أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم يَقُولُ: «لَا يَرْمِي رَجُلٌ رَجُلًا بِالْفُسُوقِ، وَلَا يَرْمِيهِ بِالْكَفْرِ، إِلَّا أَزْدَدْتُ عَلَيْهِ، إِنْ لَمْ يَكُنْ صَاحِبَهُ كَذَلِكَ»^(۱).

۶۰۴۵- نه‌بو نه‌سوهدی دیلی له نه‌بی زمره‌وه رضي الله عنه ده‌گیریت‌ه‌وه که له پی‌خه‌مبه‌ری صلى الله عليه وسلم بیست‌وه ده‌یفه‌رموو: ((هیچ که‌سیک که‌سیک تۆمه‌تبار ناکات به‌ دمر‌چوون له دین یا تۆمه‌تی کوفری ناداته‌ پال، نیلا نه‌و تۆمه‌ته‌ بۆ خۆی ده‌که‌ریت‌ه‌وه نه‌که‌ر هاو‌رپ‌که‌ی به‌و جو‌ره‌ نه‌بیّت^(۲)))

۶۰۴۶- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سِنَانٍ، حَدَّثَنَا فُلَيْحُ بْنُ سُلَيْمَانَ، حَدَّثَنَا هِلَالُ بْنُ عَلِيٍّ، عَنْ أَنَسٍ قَالَ: لَمْ يَكُنْ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم فَاحِشًا وَلَا لَعَانًا وَلَا سَبَّابًا، كَانَ يَقُولُ عِنْدَ الْمَعْتَبَةِ: «مَا لَهُ، تَرَبَّ جَبِينُهُ»^(۳).

۶۰۴۶- نه‌نه‌س رضي الله عنه ده‌لی: پی‌خه‌مبه‌ر صلى الله عليه وسلم نه‌ره‌وشت ناشرینی زمان پیس بووه، نه‌ نه‌فرین که‌ر بووه، نه‌ جنیو فروش بووه، له‌کاتی سه‌رزمنشت دا ده‌یفه‌رموو: ((نه‌وه‌ جیه‌تی، به‌ناو چاوانیدا بدات به‌ زه‌ویدا^(۴))).

۶۰۴۷- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ، أَنَّ ثَابِتَ بْنَ الضَّحَّاكِ -وَكَانَ مِنْ أَصْحَابِ الشَّجَرَةِ- حَدَّثَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم قَالَ: «مَنْ حَلَفَ عَلَى مِلَّةٍ غَيْرِ الْإِسْلَامِ فَهُوَ كَمَا قَالَ، وَلَيْسَ عَلَى ابْنِ آدَمَ

(۱) پروانه: ۳۵۰۸.

(۲) به‌رام‌به‌ره‌که‌ی نه‌و تۆمه‌ته‌ی بۆی کراوه‌ راست نه‌بیّت و تیایا نه‌بیّت.

(۳) پروانه: ۶۰۳۱.

(۴) یان ناو‌چاوانی خو‌لاوی بیّت.

نَذَرُ فِيمَا لَا يَمْلِكُ، وَمَنْ قَتَلَ نَفْسَهُ بِشَيْءٍ فِي الدُّنْيَا عَذَّبَ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَمَنْ لَعَنَ مُؤْمِنًا فَهُوَ كَقَتْلِهِ، وَمَنْ قَذَفَ مُؤْمِنًا بِكُفْرٍ فَهُوَ كَقَتْلِهِ»^(۱).

۶۰۴۷- نه‌بو قیلابه ده‌گیریت‌ه‌وه که سابیتی کوری زه‌ححاک‌که یه‌کیک بوو له هاوه‌لانی (په‌یماندمری) ژیر دره‌خته‌که^(۲) - بو‌ی گیرایه‌وه که پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمو‌وی: ((هه‌ر که‌سیک سو‌یند بخوات به‌ئاینیک جگه‌له ئیسلام نه‌وه به‌و جو‌رمیه که وتوو‌یه‌تی^(۳)، وه هیچ که‌سیک به‌جی هینانی نه‌زری له‌سه‌ر نییه له‌شتیکدا که نه‌و خاومنی نییه، هه‌ر که‌سیکیش له دونیادا به‌شتیک خوی بکوژیت له قیامه‌تا به‌هه‌مان شت سزا دمه‌دریت، هه‌ر که‌سیکیش نه‌فرین له باوم‌رداری بکات نه‌وه وه‌ک کوشتنی وایه، هه‌ر که‌سیکیش باوم‌داریک تومه‌تبار بکات به‌بی باوم‌ری، نه‌وه وه‌ک کوشتنی وایه)).

۶۰۴۸- حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ قَالَ: حَدَّثَنِي عَدِيُّ بْنُ ثَابِتٍ قَالَ: سَمِعْتُ سُلَيْمَانَ بْنَ صُرْدٍ -رَجُلًا مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: اسْتَبَّ رَجُلَانِ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ فَغَضِبَ أَحَدُهُمَا، فَاشْتَدَّ غَضَبُهُ حَتَّى انْتَفَحَ وَجْهُهُ وَتَغَيَّرَ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «إِنِّي لَأَعْلَمُ كَلِمَةً لَوْ قَالَهَا لَذَهَبَ عَنْهُ الَّذِي يَجِدُ». فَأَنْطَلَقَ إِلَيْهِ الرَّجُلُ فَأَخْبَرَهُ بِقَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ وَقَالَ: نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ. فَقَالَ: أَتَرَى بِي بَأْسٌ؟ أَمْجُنُونُ أَنَا؟ اذْهَبْ»^(۴).

۶۰۴۸-عه‌دی کوری سابیت ده‌لی: له سوله‌یمانی کوری سو‌رمدم ﷺ بیست‌که پیاو‌یک بوو له هاوه‌لانی پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ، وتی: دوو پیاو له خزمه‌ت پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ جنیویان دا به‌یه‌کتری، ئینجا یه‌کیکیان توو‌ره بوو به توو‌رمبونیک زو‌ر هه‌تا دم و جاوی ناوساو

(۱) پروانه: ۱۳۶۳.

(۲) که‌به (الشجره‌ الرضوان) ناسراو بوو، پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ له ژیریدا په‌یمانی له هاوه‌لانی وه‌رگرت.

(۳) واته: نه‌و که‌سه وته‌که‌ی خوی به‌سه‌ریدا ده‌چه‌سپێ ته‌گه‌ر وته‌که‌ی راست نه‌بوو، وه ته‌گه‌ر راستی کرد نه‌وه به‌سه‌لامه‌تی ناگه‌ریت‌ه‌وه بو‌ سه‌ر ئاینی ئیسلام.

(۴) پروانه: ۳۲۸۲.

و ره‌نگی تیک چوو، پی‌غه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمووی: ((به‌راستی من وته‌یه‌ک دهرانم نه‌گهر نه‌و که‌سه بیلێ بی‌گومان نه‌و تور‌ه‌یه‌ی هه‌یه‌تی نامینیت و دهر‌وا))، پی‌او‌یکیش ر‌وشت ب‌و لای و فه‌رمووده‌که‌ی پی‌غه‌مبه‌ری ﷺ پی‌ و‌ت، فه‌رمووی: په‌نا ده‌گرم به‌ خوا له‌ شه‌یتانی دهر‌کراو له‌ ره‌حه‌تی خوا، کابرا و‌تی: ت‌و وا گومان ده‌به‌یت من شتیکم بی‌ت؟ ب‌و من شیتم^(۱)؟ بر‌و (به‌لای ئیش و کارته‌وه).

۶۰۴۹- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ الْمُفَضَّلِ، عَنْ حُمَيْدٍ قَالَ: قَالَ أَنَسُ: حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الصَّامِتِ قَالَ: خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِيُخْبِرَ النَّاسَ بِلَيْلَةِ الْقَدْرِ، فَتَلَّاحَى رَجُلَانِ مِنَ الْمُسْلِمِينَ، قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «خَرَجْتُ لِأُخْبِرْكُمْ، فَتَلَّاحَى فُلَانٌ وَفُلَانٌ، وَإِنَّهَا رُفِعَتْ، وَعَسَى أَنْ يَكُونَ خَيْرًا لَّكُمْ، فَالْتَمِسُوهَا فِي التَّاسِعَةِ وَالسَّابِعَةِ وَالْخَامِسَةِ»^(۲).

۶۰۴۹- عوباده‌ی کوری صامیت ؓ ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌ مال هاته‌ دهره‌وه، ب‌و نه‌وه‌ی شه‌وی قه‌در به‌ مسو‌لمانان را‌گه‌یه‌نی، له‌و کاته‌دا دوو پی‌او‌ی مسو‌لمان هه‌را و کی‌شه‌یان بوو، پی‌غه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمووی: ((من هاته‌مه‌ دهره‌وه تا پیتان بلێم شه‌وی قه‌در چ شه‌وی‌که، به‌لام فلان که‌س و فلان که‌س بوو به‌ هه‌را و کی‌شه‌یان به‌ه‌وی‌ه‌وه‌ له‌بیرم بر‌ایه‌وه، به‌لکو له‌بیر بر‌انه‌وه‌که‌م چاک‌تر بی‌ت بو‌تان، ئیوه‌ له‌ شه‌وی بیست و چه‌وت و بیست و ن‌و و بیست و پینجی ره‌مه‌زاندا ب‌گه‌رین ب‌و شه‌وی قه‌در)).

۶۰۵۰- حَدَّثَنَا عَمْرُ بْنُ حَفْصٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ، عَنِ الْمَعْرُورِ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ، قَالَ: رَأَيْتُ عَلَيْهِ بُرْدًا^(۳) وَعَلَى غُلَامِهِ بُرْدًا فَقُلْتُ: لَوْ أَخَذْتَ هَذَا فَلَبِسْتَهُ كَأَنْتَ حُلَّةٌ، وَأُعْطِيتُهُ

(۱) وایزانی نه‌و دوعایه ب‌و شیته‌.

(۲) بر‌وانه: ۴۹.

(۳) بُرد: به‌رگ و پ‌وشاکی خه‌تخه‌ته، سه‌ر به‌رگیکه‌ له‌ خوری ره‌شه‌ له‌ خ‌و‌وه‌ ده‌پنج‌ریت (ئه‌لمونجید به‌کوردی: ۱/۱۴۳).

ثَوْبًا آخَرَ. فَقَالَ: كَانَ بَيْنِي وَبَيْنَ رَجُلٍ كَلَامٌ، وَكَانَتْ أُمُّهُ أَعْجَمِيَّةً، فَنِلْتُ مِنْهَا، فَذَكَرَنِي إِلَى النَّبِيِّ ﷺ، فَقَالَ لِي: «أَسَابَيْتَ فَلَانًا؟». قُلْتُ: نَعَمْ. قَالَ: «أَفَنِلْتُ مِنْ أُمِّهِ؟». قُلْتُ: نَعَمْ. قَالَ: «إِنَّكَ أَمْرٌ فِيكَ جَاهِلِيَّةٌ». قُلْتُ: عَلَى حِينِ سَاعَتِي هَذِهِ مِنْ كِبَرِ السَّنِّ! قَالَ: «نَعَمْ، هُمْ إِخْوَانُكُمْ، جَعَلَهُمُ اللَّهُ تَحْتَ أَيْدِيكُمْ، فَمَنْ جَعَلَ اللَّهُ أَخَاهُ تَحْتَ يَدِهِ فَلْيُطْعِمْهُ مِمَّا يَأْكُلُ، وَلْيُلْبِسْهُ مِمَّا يَلْبَسُ، وَلَا يَكْلُفْهُ مِنَ الْعَمَلِ مَا يَغْلِبُهُ، فَإِنْ كَلَّفَهُ مَا يَغْلِبُهُ فَلْيُعِنْهُ عَلَيْهِ»^(۱).

۶۰۵۰-مه‌رور له نه‌بی زه‌ره‌وه ﷺ ده‌گیرته‌وه مه‌رور ده‌لی: نه‌بو زه‌رم بینى پۆشاکیکى به‌نرخى له‌به‌ردابوو، غولامه‌که‌شى پۆشاکیکى به‌نرخى له‌به‌ر دابوو، منیش پیم وت: نه‌گه‌ر نه‌و پۆشاکه‌ی نه‌وت لی ودرگرتایه و له‌به‌رت کردایه (به‌سه‌ر کراسه‌که‌ی خۆتدا) ده‌بوویه دوو پۆشاک، پۆشاکیکى (ناسایی) ترت بدایه به‌ نه‌و، نه‌بو زه‌رم ﷺ وتی: له‌ نیوان من و پیاویکدا (بیلال ﷺ) هسه (پى وتنیک) روویدا و دایکی غه‌یره عه‌رمب بوو، جنیوم به‌دایکید، نه‌ویش لای پیغه‌مبه‌ر ﷺ سکا‌لای لی کرد، نه‌ویش فه‌رمووی پیم: ((نایا جنیوت داوه به‌ فلانه‌ که‌س؟)) وتم: به‌لی، فه‌رمووی: ((نایا هسه‌ت به‌دایکی وت؟)) وتم: به‌لی، فه‌رمووی: ((به‌راستی تو که‌سیکی ره‌وشتی نه‌قامیت تیدایه))، وتم: له‌م کات و ساته‌مدا به‌م ته‌مه‌نی پیرییه‌مه‌وه ! فه‌رمووی: ((به‌لی، نه‌وان برای ئیوه‌ن، خوا خستونیته‌ ژیر ده‌ستی ئیوه‌وه، جا هه‌ر که‌سیک خوا براکه‌ی خسته‌ ژیر ده‌ستی با له‌وه‌ی خۆی ده‌یخوات دهرخواردی نه‌ویش بدات، وه له‌وه‌ی خۆی ده‌پۆشی پۆشاکیکیش بو‌ نه‌و بکات، وه کاریکی لی داوا نه‌کات که‌ له‌توانایدا نییه، وه نه‌گه‌ر کاریکی پى سپارد له‌ توانایدا نه‌بوو با یارمه‌تی بدات بو‌ نه‌جامدانی کاره‌که‌)).

۴۵- بَابُ مَا يَجُوزُ مِنْ ذِكْرِ النَّاسِ نَحْوَ قَوْلِهِمْ: الطَّوِيلُ وَالْقَصِيرُ

وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "مَا يَقُولُ ذُو الْيَدَيْنِ؟". وَمَا لَا يُرَادُ بِهِ شَيْئُ الرَّجُلِ.

۶۰۵۱- حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ: صَلَّى بِنَا النَّبِيُّ ﷺ الظُّهَرَ رَكَعَتَيْنِ، ثُمَّ سَلَّمَ، ثُمَّ قَامَ إِلَى خَشْبَةٍ فِي مُقَدِّمِ الْمَسْجِدِ، وَوَضَعَ يَدَهُ عَلَيْهَا، وَفِي الْقَوْمِ يَوْمَئِذٍ أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ، فَهَابَا أَنْ يُكَلِّمَاهُ، وَخَرَجَ سَرْعَانَ النَّاسِ فَقَالُوا: قَصُرَتِ الصَّلَاةُ. وَفِي الْقَوْمِ رَجُلٌ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَدْعُوهُ ذَا الْيَدَيْنِ، فَقَالَ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ، أَنْسَيْتَ أَمْ قَصُرَتْ؟. فَقَالَ: «لَمْ أَنْسَ وَلَمْ تَقْصُرْ». قَالُوا: بَلْ نَسِيتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: «صَدَقَ ذُو الْيَدَيْنِ». فَقَامَ فَصَلَّى رَكَعَتَيْنِ ثُمَّ سَلَّمَ، ثُمَّ كَبَّرَ، فَسَجَدَ مِثْلَ سُجُودِهِ أَوْ أَطْوَلَ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ وَكَبَّرَ، ثُمَّ وَضَعَ مِثْلَ سُجُودِهِ أَوْ أَطْوَلَ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ وَكَبَّرَ^(۱).

۴۵- باسی ئه‌وه‌ی که دروسته له باسی خه‌لک وه‌ک

بَلَاءٌ: دَرِیژ و کورت^(۲)

پێغه‌مبەر ﷺ فه‌رمووی: ده‌ست درێژه‌که جی ده‌لی؟ وه‌ باسی (خه‌لک به‌شتی) که مه‌به‌ست پێی ناشرین کردنی که‌سه‌که نه‌بی‌ت.

۶۰۵۱- ئه‌بو هوریره ڕه‌ ڤه‌لی: پێغه‌مبەر ﷺ پێشنویژی نیومرۆی بۆ کردین دوو ڕکاتی کرد و پاشان سه‌لامی دایه‌وه، له پاشان هه‌ستا و ڕۆشت بۆ لای ئه‌و ته‌خته‌ی له پێشه‌وه‌ی مزگه‌هوتدا بوو، هه‌ردوو ده‌ستی خسته سه‌ری، له‌و ڕۆژه‌دا ئه‌بو به‌کر و عومه‌ر ڕه‌ ڤه‌لی له ناو خه‌لکه‌که‌دا بوون، به‌لام نه‌یان وێرا قسه‌ی له‌گه‌ڵ بکه‌ن، وه‌ ئه‌وانه‌ی به‌ په‌له‌ بوون چونه‌دمه‌روه و وتیان: نوێژ کورت

(۱) پروانه: ۴۸۲.

(۲) واته: بالای درێژه یا کورته حه‌رام نییه و دروسته.

بۆتهوه؟ وه له ناو خه‌لکه‌که‌دا پیاویکی تیا بوو پیغه‌مبه‌ر ﷺ به‌ده‌ست درێژ بانگی ده‌کرد، جا نه‌و پیاوه وتی ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ: ئایا له‌بیرت چوو (دوو‌رکات نه‌کرد)، یان نوێژ کورت بۆته‌وه؟ پیغه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمووی: ((له‌ بیرم نه‌چوو و کورتیش نه‌بۆته‌وه)) خه‌لکه‌که وتیان: به‌ئێ ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ (دوو‌رکات) له‌ بیر چوو، فه‌رموو: ((ده‌ست درێژه‌که‌ راستی وت))، ئینجا هه‌ستا و دوو‌رکات نوێژی کرد و پاشان سه‌لامی دایه‌وه، له‌ پاشان ئه‌للّاهو ئه‌کبه‌ری کرد و سوژده‌ی برد وه‌کو سوژده‌کانی تری یان درێژتر، پاشان سه‌ری به‌رز کرده‌وه له‌ سوژده و ئه‌للّاهو ئه‌کبه‌ری کرد، پاشان سوژده‌ی برده‌وه وه‌کو سوژده‌کانی تری یان درێژتر، پاشان سه‌ری به‌رز کرده‌وه له‌ سوژده و ئه‌للّاهو ئه‌کبه‌ری کرد.

٤٦- بَابُ الْغَيْبَةِ، وَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى ﴿وَلَا يَتَّبِعْ بَعْضُكُم بَعْضًا أَيُّحِبُّ أَحَدُكُمْ

أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ رَحِيمٌ ﴿١٢﴾﴾ الْحَبَرَات

٦٠٥٢- حَدَّثَنَا يَحْيَى، حَدَّثَنَا وَكِيعٌ، عَنِ الْأَعْمَشِ قَالَ: سَمِعْتُ مُجَاهِدًا يُحَدِّثُ عَنْ طَاوُسٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: مَرَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى قَبْرَيْنِ فَقَالَ: «إِنَّهُمَا لَيُعَذَّبَانِ، وَمَا يُعَذَّبَانِ فِي كَبِيرٍ، أَمَّا هَذَا فَكَانَ لَا يَسْتَتِرُ مِنْ بَوْلِهِ، وَأَمَّا هَذَا فَكَانَ يَمْشِي بِالنَّمِيمَةِ». ثُمَّ دَعَا بِعَسِيبٍ رَطْبٍ، فَشَقَّهُ بِإِثْنَيْنِ، فَغَرَسَ عَلَى هَذَا وَاحِدًا وَعَلَى هَذَا وَاحِدًا، ثُمَّ قَالَ: «لَعَلَّهُ يُخَفَّفُ عَنْهُمَا مَا لَمْ يَنْبَسَا»^(١).

۶۱- باسی (حه‌رامیه‌تی) غه‌یبه‌ت کردن، وه ئەم فەرماشته‌ی
خوای به‌رز و بلند: (له پاشمله به خراپه باسی یه‌ک مه‌که‌ن، ئایا
کام له ئیوه پێی خوشه‌ گۆشتی برا (تاینی یه‌که‌ی) بخوات؟
به‌مردوویی، بێگومان قیزتان لێی ده‌بیته‌وه و پیتان ناخۆشه‌،
وه له خوا بترسن بێگومان خوا ته‌وبه‌ گیراکهری به‌به‌زه‌یه‌)

۶۰۵۲- عه‌بدوڵلای کورێ عه‌بباس عليه السلام ده‌لی: پێغه‌مبه‌ر ﷺ تێپه‌ری به‌لای دوو
گۆرڤا و فهرمووی: ((بێگومان ئەم دوو (مردوو) سزا ده‌درێن، وه له‌سه‌ر شتیکی
گه‌وره‌ش سزا نادرێن، جا ئەمه‌یان خۆی نه‌ده‌پاراست له (په‌رزی) میزه‌که‌ی،
ئه‌وه‌شیان دووزمانی ده‌کرد له‌ نیوان خه‌لکیدا))، پاشان داوای په‌لی دار
خورمایه‌کی ته‌پری کرد و کردی به‌دوو له‌ته‌وه، له‌سه‌ر ئەم گۆرمیان دانه‌یه‌کیانی
ناشت، وه له‌سه‌ر ئه‌وه‌شیان دانه‌یه‌کیانی ناشت، پاشان فهرمووی: ((به‌لکو سزایان
لێ سووک بکری مادام ووشک نه‌بن)).

۶۷- بابُ قولِ النَّبِيِّ ﷺ: «خَيْرُ دُورِ الْأَنْصَارِ»

۶۰۵۳- حَدَّثَنَا قَبِيصَةُ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي أُسَيْدٍ السَّاعِدِيِّ
قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «خَيْرُ دُورِ الْأَنْصَارِ بَنُو النَّجَّارِ»^(۱).

۶۷- باسی ئەم فەرمووده‌ی پێغه‌مبه‌ر ﷺ ((چاکترین مالی ئەنصاریه‌کان))

۶۰۵۳- ئەبو ئوسه‌یدی ساعیدی رضی الله عنه ده‌لی: پێغه‌مبه‌ر ﷺ فهرمووی: ((چاکترین
مالی ئەنصاریه‌کان به‌نو نه‌ججارن)).

(۱) پروانه: ۳۷۸۹.

٤٨- بابُ مَا يَجُوزُ مِنْ اغْتِيَابِ أَهْلِ الْقِسَادِ وَالرَّيْبِ

٦٠٥٤- حَدَّثَنَا صَدَقَةُ بْنُ الْفَضْلِ، أَخْبَرَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ، سَمِعْتُ ابْنَ الْمُنْكَدِرِ، سَمِعَ عُرْوَةَ بْنَ الرُّبَيْزِ، أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَخْبَرَتْهُ قَالَتْ: اسْتَأْذَنَ رَجُلٌ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَقَالَ: «اِذْنُوا لَهُ، يَسُّ أَخُو الْعَشِيرَةِ أَوْ ابْنُ الْعَشِيرَةِ». فَلَمَّا دَخَلَ الْآنَ لَهُ الْكَلَامُ، قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، قُلْتَ الَّذِي قُلْتُ، ثُمَّ أَلَنْتَ لَهُ الْكَلَامَ! قَالَ: «أَيُّ عَائِشَةَ، إِنَّ شَرَّ النَّاسِ مَنْ تَرَكَهُ النَّاسُ - أَوْ وَدَعَهُ النَّاسُ - اتَّقَاءَ فُحْشِهِ» ^(١).

٤٨- باسی ئه‌وهی دروسته له غه‌یه‌ت کردنی خه‌لکی

خراب و گومانای

٦٠٥٤- عوروهی کوری زوبه‌یر ده‌لی عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا بۆی گێڕاینه‌وه و وتی: بیاویک مؤله‌تی له پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ خواست بیته خزمه‌تی، ئه‌ویش فه‌رمووی: ((مؤله‌تی بده‌ن ئای چه‌ن برابه‌کی خرابی هۆزه‌که‌یه‌تی، یان ئای چه‌ن کورپکی خرابی هۆزه‌که‌یه‌تی))، ئینجا که هاته ژوورده پیغه‌مبه‌ر ﷺ قسه‌ی خو‌شی له‌گه‌ل کرد، (عایشه ده‌لی) وتم: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ پیشت ئه‌ومت فه‌رموو که فه‌رمووت، پاشان به‌نه‌رم و نیا قسه‌ت له‌گه‌ل کرد، پیغه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمووی: ((ئه‌ی عایشه به‌راستی خرابترین که‌س ئه‌و که‌سه‌یه خه‌لکی وازی لی بینن- یان خه‌لکی دوورکه‌ونه‌وه لی- له‌به‌ر خو‌پاراستن له شه‌ر و خرابه‌ی)).

٤٩- بابُ: التَّمِيمَةُ مِنَ الْكَبَائِرِ

٦٠٥٥- حَدَّثَنَا ابْنُ سَلَامٍ، أَخْبَرَنَا عِيْدَةُ بْنُ حُمَيْدٍ أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: خَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ مِنْ بَعْضِ حِيطَانِ الْمَدِينَةِ، فَسَمِعَ صَوْتَ

إِنْسَانَيْنِ يُعَذِّبَانِ فِي قُبُورِهِمَا فَقَالَ: «يُعَذِّبَانِ، وَمَا يُعَذِّبَانِ فِي كَبِيرَةٍ، وَإِنَّهُ لَكَبِيرٌ، كَانَ أَحَدُهُمَا لَا يَسْتَتِرُ مِنَ الْبَوْلِ، وَكَانَ الْآخَرُ يَمْشِي بِالنَّمِيمَةِ». ثُمَّ دَعَا بِجَرِيدَةٍ فَكَسَرَهَا بِكَسْرَتَيْنِ أَوْ ثَلَاثَتَيْنِ، فَجَعَلَ كِسْرَةً فِي قَبْرِ هَذَا، وَكِسْرَةً فِي قَبْرِ هَذَا، فَقَالَ: «لَعَلَّهُ يُخَفَّفُ عَنْهُمَا مَا لَمْ يَنْتَبَسَا»^(۱).

۴۹- باسیک: دوو زمانی کردن^(۲) له تاوانه گه وره کانه

۶۰۵۵- عهبدوللای کورپی عه بباس ﷺ دهلی: پیغه مبهەر ﷺ له باخیک له باخه کانی مه دینه هاته دهره وه گوپی له دهنگی دوو کهس بوو له گۆره کانیاندا سزا دهران، پیغه مبهەر ﷺ فهرمووی: ((ئهم دوانه سزا دهرین، له سهر شتیکی گه ورهش سزا نادرین، بیگومان گوناھیکی گه وره شه، یه کیکیان خوئی نه ده پاراست له پرژی میزه کهی، ئه وهی تریان له نیوان خه لکدا دوو زمانی ده کرد))، پاشان داوای په لیکی دار خورمای کرد، (هینایان) کردی به دوو له ته وه یان کردی به دووان، نینجا له سهر ئهم گۆرمیان له تیکیانی دانا (ناشتی)، له ته کهی تریانی له سهر گۆره کهی تر دانا (ناشتی)، فهرمووی: ((به لکو له سزا که یان سووک بکهن مادام وشک نه بن)).

۵۰- بَابُ مَا يُكْرَهُ مِنَ النَّمِيمَةِ

وَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿هَٰذَا مَثَلٌ بَيْنِي وَبَيْنَ الْقَلَمِ﴾، ﴿وَلِكُلِّ هُمْزَةٍ لُّزْمَةٌ﴾^(۱) الهمزة. يَهْمَزُ وَيَلْمِزُ: يَعِيبُ، واحد.

(۱) پروانه: ۲۱۶.

(۲) قسه هینان و بردنیشی پښ ده وتریت.

۶۰۵۶- حَدَّثَنَا أَبُو نَعِيمٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ هَمَّامٍ قَالَ: كُنَّا مَعَ حَذِيفَةَ فَقِيلَ لَهُ: إِنَّ رَجُلًا يَرْفَعُ الْحَدِيثَ إِلَى عُثْمَانَ. فَقَالَ حَذِيفَةُ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: «لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَتَاتٌ».

۵۰- باسی ئه‌وه‌ی ناپه‌سه‌نده له دوو زمانى كردن

وه باسی ئهم فهرمايشته‌ی خواى به‌رز و بلند: (بیتك گری ئامۆشكهر بۆ هسه هیننان و بردن).

سزا و له ناوچوون بۆ هه‌موو نه‌نگ گریكى به‌دگۆ^(۱) (يَهْمَزُ) و (يَلْمِزُ) عه‌یب ده‌گرێ، به‌یه‌ك مانا دین. ۶۰۵۶-هه‌ممام ده‌لی: ئیمه له‌گه‌ل حوزه‌یفه‌دا ﷺ بووین، جا پێی وترا: پیاویك قسه (ی خه‌لك) ده‌بات بۆ‌عوسمان ﷺ^(۲) وتی: له پیغه‌مبه‌رم ﷺ بیست دمیغه‌رموو: ((دوو زمان ناچیته به‌هه‌شته‌وه)).

۵۱- بابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿وَأَجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ﴾ الْحَج

۶۰۵۷- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ، عَنِ الْمُقْبِرِيِّ [عَنْ أَبِيهِ] عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «مَنْ لَمْ يَدَعْ قَوْلَ الزُّورِ وَالْعَمَلَ بِهِ وَالْجَهْلَ، فَلَيْسَ لِلَّهِ حَاجَةٌ أَنْ يَدَعَ طَعَامَهُ وَشَرَابَهُ». قَالَ أَحْمَدُ: أَفْهَمَنِي رَجُلٌ إِسْنَادَهُ^(۳).

۵۱- باسی ئهم فهرمايشته‌ی خواى به‌رز و بلند: (وه خۆتان بپاریزن له قسه‌ی درۆ و ناره‌وا)

۶۰۵۷- ئه‌بو هوریره ﷺ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فهرمووی: ((هه‌رکەس واز له درۆ و کارکردن به درۆ و بێ ئاگایی و نه‌قامی نه‌هینێ، ئه‌وه خوا هیج

(۱) واته: عه‌یب گریكى تانه‌ده‌ر.

(۲) واته: دوو زمانى ده‌کات قسه ده‌هینێ و ده‌بات.

(۳) پروانه: ۱۹۰۳.

پێویستیکی به‌وه نیه که نه‌و که‌سه واز له خواردن و خواردنه‌وه بێنیت)).
 نه‌حمه‌د وتی: پیاویک له رسته‌ی نه‌م فه‌رمووده‌یه تێی که‌یاندم و دلتیا بووم.

٥٢- بَابُ مَا قِيلَ فِي ذِي الْوَجْهَيْنِ

٦٠٥٨- حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ، حَدَّثَنَا أَبُو صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «تَجِدُ مِنْ شَرِّ النَّاسِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عِنْدَ اللَّهِ ذَا الْوَجْهَيْنِ، الَّذِي يَأْتِي هَوْلَاءَ بِوَجْهِهِ وَهَوْلَاءَ بِوَجْهِهِ»^(١).

٥٢- باسی ئه‌وه‌ی وتراوه‌ی دهر باره‌ی که‌سی دوو روو

٦٠٥٨- ئه‌بو هورمه‌یره رضي الله عنه ده‌لی: پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((له‌ روژی قیامه‌تا ده‌بینی خراپ‌ترین که‌س لای خوا که‌سی دوو‌رووه، نه‌و که‌سه‌ی دیت بو لای نا ئه‌وانه به‌روویه‌که‌وه، ده‌شپوات بو لای نا ئه‌وانه‌ی تر به‌روویه‌کی ترمه‌وه)).

٥٣- بَابُ مَنْ أَخْبَرَ صَاحِبَهُ بِمَا يُقَالُ فِيهِ

٦٠٥٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ رضي الله عنه قَالَ: قَسَمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قِسْمَةً، فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ: وَاللَّهِ مَا أَرَادَ مُحَمَّدٌ بِهَذَا وَجْهَ اللَّهِ. فَاتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَأَخْبَرْتُهُ، فَتَمَعَّرَ وَجْهُهُ وَقَالَ: «رَجِمَ اللَّهُ مُوسَى، لَقَدْ أُوذِيَ بِأَكْثَرٍ مِنْ هَذَا فَصَبَرَ»^(٢).

(١) پروانه: ٣٤٩٤.

(٢) پروانه: ٣٦٥٠.

٥٣- باسی ئه‌و که سه‌می هاوریکه‌ی ئاگادار ده‌کاته‌وه به‌وه‌ی پێی ده‌وتریت^(١)

٦٠٥٩- ئه‌بو وائیل له عه‌بدوللای کورپی مه‌سعووده‌وه ﷺ ده‌گیرێته‌وه که وتی: پێغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌ستکه‌وتیکی دابه‌ش کرد، بیاویکی ئه‌نصاریش وتی: سویند به‌خوا موحه‌مه‌د به‌م دابه‌شکردنه مه‌به‌ستی رهمانه‌ندی خوای نه‌بووه، (عه‌بدوللای ده‌لی): منیش رۆشتمه‌وه خزمه‌تی پێغه‌مبه‌ر و ﷺ قسه‌که‌م بو گێرايه‌وه، ئه‌ویش رپووخساری تیکچوو سوور بوویه‌وه و فهرمووی: ((ره‌حه‌تی خوا له مووسا بیت ﷺ که بێگومان له‌مه زیاتر ئازادرا به‌لام ئارامی گرت)).

٥٤- بابُ مَا يُكْرَهُ مِنَ التَّمَادُّمِ

٦٠٦٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ صَبَاحٍ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ زَكْرِيَاءَ، حَدَّثَنَا بُرَيْدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ: سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ رَجُلًا يُنْثَى عَلَى رَجُلٍ وَيُطْرِيه فِي الْمِدْحَةِ، فَقَالَ: «أَهْلَكْتُمْ - أَوْ قَطَعْتُمْ - ظَهَرَ الرَّجُلِ»^(٢).

٥٤- باسی ئه‌وه‌ی ناپه‌سه‌نده له ستایشو پیاوه‌لدانی یه‌کتری^(٣)

٦٠٦٠- ئه‌بو مووسا ﷺ ده‌لی: پێغه‌مبه‌ر ﷺ گوئی لی بوو بیاویک ستایشی بیاویکی ده‌کرد و له ستایشکردنیدا رۆده‌چوو، پێغه‌مبه‌ر ﷺ فهرمووی: ((پیاوه‌که‌تان له ناو برد، یان پشته‌ی کابراتان شکاند)).

(١) مه‌به‌ستی نامۆزگاری کردنیه‌تی.

(٢) پروانه: ٢٦٦٣.

(٣) زیاده‌پۆیی کردن تیایدا.

٦٠٦١- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ خَالِدٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرَةَ، عَنْ أَبِيهِ أَنَّ رَجُلًا ذَكَرَ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ فَأَثْنَى عَلَيْهِ رَجُلٌ خَيْرًا، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «وَيْحَاكَ، قَطَعْتَ عُنُقَ صَاحِبِكَ - يَقُولُهُ مِرَارًا - إِنْ كَانَ أَحَدُكُمْ مَادِحًا لَا مَحَالَةَ فَلْيَقُلْ: أَحْسِبُ كَذَا وَكَذَا. إِنْ كَانَ يُرَى أَنَّهُ كَذَلِكَ، وَحَسِبُهُ اللَّهُ، وَلَا يُزَكَّى عَلَى اللَّهِ أَحَدًا»^(١). قَالَ وَهَيْبٌ، عَنْ خَالِدٍ: «وَيْلَكَ».

٦٠٦١- عهبدوړه حمانی کورې نه بو به کړه ﷺ له باوکیه وه ده گپړته وه ده لې: پیاوړیک له خرمهت پېغه مبهردا ﷺ باسکرا، پیاوړیک به چاکه ستایشی کرد پېغه مبهردی خواش ﷺ فهرمووی: ((مال ویران ملی هاوریکهت په راند)) - چهند جار دووباره دی ده کړده وه - پاشان فهرمووی: ((هرگام نیوه ناچار بوو ستایشی براهی بکات نه وه با بلیت: وا گومان دهم ناوا و ناوا بیت، نه گهر گومان دهره که نه و کهسه بهوشیویه، خوا خوی پرسینه وه دی له گهل دهکات، با به سر خوادا پاکانه بوکس ناکات)).
- وهیب نه فهرمووده دی له خالیده وه گپړاوه ته وه بهم شیوه ((وَيْلَكَ^(٢))).

٥٥- بَابُ مَنْ أَثْنَى عَلَى أَخِيهِ بِمَا يَعْلَمُ

وَقَالَ سَعْدٌ: مَا سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ لِأَحَدٍ مِمَّنْ شِئِيَ عَلَى الْأَرْضِ إِنَّهُ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ إِلَّا لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَلَامٍ^(٣).

٥٥- باسی که سیک ستایشی برا مسولمانه که ی بکات

بهوهی دهیزانن (له چاکه دهر باره ی)

سعد ﷺ ده لې: نه م بیستوه پېغه مبهرد ﷺ به که سیک که به سر زه ویدا بروات (و زیندو بیت) بلې: نه و کهسه به هشتیه، جگه له عهبدولای کورې سهلام ﷺ

(١) پروانه: ٢٦٦٢.

(٢) له بری (ویحک). (ویلک) گپړاوه ته وه، هه مان مانای هیه به لام وشه کان جیاوازن.

(٣) پروانه: ٣٨١٢.

٦٠٦٢- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ أَبِيهِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ حِينَ ذَكَرَ فِي الْإِزَارِ مَا ذَكَرَ، قَالَ أَبُو بَكْرٍ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ إِزَارِي يَسْقُطُ مِنْ أَحَدٍ شِقَّتِهِ. قَالَ: «إِنَّكَ لَسْتَ مِنْهُمْ»^(١).

٦٠٦٢- سالیم له باوکیه وه ﷺ دهگیریتته وه که پیغه مبهری خوا ﷺ کاتی نه وهی فهرمووی دهربارهی پۆشاک (پاکشان و خشانندی به زه ویدا) و باسی کرد، نه بو به کر ﷺ وتی: ئه ی پیغه مبهری خوا ﷺ پۆشاکه که ی من له لایه کیه وه ده که ویتته سهر زه وی؟ فهرمووی: ((بیگومان تۆ له وه که سانه نیت^(٢))).

٥٦- بَابُ قَوْلِ اللَّهِ ﷻ: ﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَايِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ﴾ النحل. وَقَالَ تَعَالَى: ﴿إِنَّمَا بَعَيْتُكُمْ عَلَىٰ أَنْفُسِكُمْ﴾ يونس. وَقَوْلِهِ ﴿ثُمَّ بَغَىٰ عَلَيْهِ لِيَنْصُرْنَهُ اللَّهُ﴾ الحج، وَتَرْكِ إِثَارَةِ الشَّرِّ عَلَى مُسْلِمٍ أَوْ كَافِرٍ

٦٠٦٣- حَدَّثَنَا الْحُمَيْدِيُّ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: مَكَثَ النَّبِيُّ ﷺ كَذَا وَكَذَا يُخَيَّلُ إِلَيْهِ أَنَّهُ يَأْتِي أَهْلَهُ وَلَا يَأْتِي، قَالَتْ عَائِشَةُ: فَقَالَ لِي ذَاتَ يَوْمٍ: «يَا عَائِشَةُ، إِنَّ اللَّهَ أَفْتَانِي فِي أَمْرٍ اسْتَفْتَيْتُهُ فِيهِ، أَتَانِي رَجُلَانِ، فَجَلَسَ أَحَدُهُمَا عِنْدَ رِجْلِي وَالْآخَرُ عِنْدَ رَأْسِي، فَقَالَ الَّذِي عِنْدَ رِجْلِي لِلَّذِي عِنْدَ رَأْسِي: مَا بَالُ الرَّجُلِ؟ قَالَ: مَطْبُوبٌ -يَعْنِي: مَسْحُورًا- قَالَ: وَمَنْ طَبَّهُ؟ قَالَ: لَبِيدُ بْنُ أَعْصَمٍ. قَالَ: وَفِيمَ؟ قَالَ: فِي جُفٍّ طَلَعَتْ ذَكَرٍ فِي مُشِطٍ وَمُشَاقَّةٍ، تَحْتَ رَعُوفَةٍ فِي بَثْرِ دَرَوَانَ». فَجَاءَ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ: «هَذِهِ الْبِئْرُ الَّتِي أُرِيْتُهَا كَأَنَّ رُءُوسَ نَحْلِهَا رُءُوسُ الشَّيَاطِينِ، وَكَأَنَّ مَاءَهَا نُقَاعَةُ الْحِنَاءِ».

(١) پروانه: ٣٦٦٥.

(٢) بۆ فیز و ده عیه نه وه کاره به کیت و نه وه هه ره شه تۆ ناگریتته وه.

فَأَمَرَ بِهِ النَّبِيُّ ﷺ فَأُخْرِجَ. قَالَتْ عَائِشَةُ: فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَهَلَّا -تَعْنِي- تَنْشُرَتْ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «أَمَّا اللَّهُ فَقَدْ شَفَانِي، وَأَمَّا أَنَا فَأَكْرَهُ أَنْ أُثِيرَ عَلَى النَّاسِ شَرًّا». قَالَتْ: وَلَيْدُ بْنُ أَعْصَمَ رَجُلٌ مِنْ بَنِي زُرَيْقٍ حَلِيفٌ لِيَهُودَ^(١).

٥٦- باسی ئەم فەرمايشتهی خوا ﷺ: (بهراستی خوا فەرمان ده‌دات به‌دادگه‌ری و به‌چاکه و به‌به‌خشین به‌خزم و خویش، وه (خوا) به‌رگه‌ری ده‌کات له داوین پیسی و خراپه و ده‌ست درێژی، ئامۆژگاریتان ده‌کات بۆ ئەوهی په‌ند وه‌رگرن و بیر بکه‌نه‌وه). وه خوا‌ی به‌رز و بلند ده‌فه‌رمووی: (له‌ راستیدا سته‌م و ناحه‌قی یه‌کانتان زیانی هه‌ر بۆخۆتانه‌)، وه ئەم فەرمايشته‌: (له‌ دوا‌ی ئەوه ده‌ست درێژی بکریته‌ سه‌ر ئەوه بی‌گومان خوا یارمه‌تی ده‌دات^(٢)، وه باسی وازه‌یتان له به‌رپاکردنی شه‌ر و خراپه له دژی مسو‌لمانیک یا بی‌باوه‌ریک.

٦٠٦٣- عائیشه (رضی‌الله‌تعالی‌ه‌ن) ده‌لی: پینغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ئەوه‌نده و ئەوه‌نده ماوه مایه‌وه وایه‌مزان‌ی ده‌جیته‌ لای ژنه‌کان‌ی و نه‌شجوو بویه لایان. عائیشه (رضی‌الله‌تعالی‌ه‌ن) ده‌لی: جا رۆژیکیان پێ‌ی وتم: ((ئهی عائیشه به‌راستی خوا وه‌لامی دامه‌وه ده‌رباره‌ی ئەوه‌کاره‌ی داوام لێ کردبوو، دوو پیاو^(٣) هاتن بۆ لام، جا یه‌کیکیان لای سه‌رمدا دانیش، ئەوی که‌شیان لای پێیه‌کانم دانیش، ئینجا ئەوه‌ی که‌لای پێیه‌کانمدا بوو وتی به‌ومیان لای سه‌رمدا بوو، ئەم پیاوه چییه‌تی؟ وتی: جادووی لێ‌کراوه‌- واته‌ سیحری لێ‌ کراوه‌ - وتی: کێ جادووی لێ‌ کردوه؟ وتی: له‌بیدی گو‌ری ئەعه‌صه‌م وتی: جادوو‌هکه له‌ چیدا‌یه؟ وتی: له‌ کیفی

(١) پروانه: ٣١٧٥.

(٢) سه‌ری ده‌خات و سه‌رکه‌وتووی ده‌کات.

(٣) دوو فریشته هاتنه‌ خزمه‌تی.

تویکلی خورمای نیر دایه، له شانه و پيشالی که‌تاندا له کاتی داهینانیدا به‌شانه‌که‌وه هاتوو، وتی: له کویدا به؟ له ژیر به‌ردیک دایه له بیرى زمرواندا))، ئینجا پیغه‌مبه‌ر ﷺ رۆشت و فهرمووی: ((ئهم بیره بوو نیشانم درا، لقى دار خورماکانى (که‌به‌ده‌وریدا بوون) ومکو سمرى شه‌یتانه‌کان بوون، ئاوه‌که‌شى وه‌ک ئاویک وایه خه‌نه‌ی تیکرابی))، جا پیغه‌مبه‌ر ﷺ فهرمانی کرد و جادوو‌مه‌که (له بیره‌که) دهره‌ینرا، عانیسه ده‌لی و تم: ئه‌ی پیغه‌مبه‌رى خوا بۆجى دوعات نه‌کرد بۆ چاره‌سه‌رى جادوو‌مه‌که؟ پیغه‌مبه‌رىش ﷺ فهرمووی: ((سا به‌خوا به‌دلتیاییه‌وه خوا شیفای دام، وه من پیم ناخۆشه خراپه‌یه‌که دهرباره‌ی هه‌چ که‌سێک بوروژینم))، عانیسه ده‌لی: له‌بیدی کورێ ئه‌عصه‌م پیاویکه له به‌نى زوره‌یق و هاو‌په‌یمانی جوله‌که‌یه.

٥٧- بابُ مَا يُنْهَى عَنِ التَّدَابُرِ وَالتَّحَاسُدِ، وَقَوْلُهُ ﷺ: ﴿وَمِنْ شَرِّ

حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ ۝﴾ الْفَلَق.

٦٠٦٤- حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «إِيَّاكُمْ وَالظَّنَّ، فَإِنَّ الظَّنَّ أَكْذَبُ الْحَدِيثِ، وَلَا تَحَسَّسُوا، وَلَا تَجَسَّسُوا، وَلَا تَحَاسَدُوا، وَلَا تَدَابُرُوا، وَلَا تَبَاغَضُوا، وَكُونُوا عِبَادَ اللَّهِ إِخْوَانًا»^(١).

٥٧- باسی ئه‌وه‌ی رێگری لێ کراوه له پشت له یه‌کتری کردن و هه‌سودی و ئیره‌یی به‌یه‌کتری بردن وه ئهم فهرماشته‌ی خوا ﷺ: (وه^(٢) له زیانی به‌خیل و هه‌سوود کاتی که هه‌سوودی بیات)

٦٠٦٤- ئه‌بو هوریره ﷺ له پیغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ ده‌گیڕێته‌وه که فهرموویه‌تی: ((له گومانی خراپ دوور بکه‌ونه‌وه، چونکه دلتیابن گومانی خراپ درۆترین ئه‌و

(١) پروانه: ٥١٤٣.

(٢) وه په‌نا ده‌گرم به‌خوا.

قسه‌یه‌یه به‌شوین عه‌یب و نه‌نگی خه‌لکدا مه‌گه‌رین^(١) و جاسوسی مه‌که‌ن و ئیره‌یی به‌یه‌که‌تری مه‌به‌ن و پشت له‌یه‌که‌تری مه‌که‌ن و یه‌که‌تری مه‌بوغزینن، وه (رڤه‌تان له یه‌که‌تری نه‌بی‌ت و) به‌نده‌ی خوابن و برای یه‌که‌ترین).

٦٠٦٥- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: حَدَّثَنِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «لَا تَبَاغُضُوا، وَلَا تَحَاسَدُوا، وَلَا تَدَابَرُوا، وَكُونُوا عِبَادَ اللَّهِ إِخْوَانًا، وَلَا يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ أَنْ يَهْجُرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ»^(٢).

٦٠٦٥- نه‌نه‌سی کوری مالیک رضي الله عنه ده‌گه‌رینه‌وه که پی‌غه‌مبه‌ری خوا رضي الله عنه فه‌رمووی: ((یه‌که‌تری مه‌بوغزینن و چه‌سودی به‌یه‌که‌تری مه‌به‌ن و پشت له‌یه‌که‌تری مه‌که‌ن و به‌نده‌ی خوا و برای یه‌که‌ بن، دروست نییه بو‌مسو‌لمان که له سی رۆژ زیاتر ده‌نگ له براه‌کی و مرگه‌ی قسه‌ی له‌گه‌ن نه‌کات)).

٥٨- باب: ﴿يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ وَلَا

بَحْسُوا الْحَجَرَات

٦٠٦٦- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «إِيَّاكُمْ وَالظَّنَّ، فَإِنَّ الظَّنَّ أَكْذَبُ الْحَدِيثِ، وَلَا تَحَسَّسُوا، وَلَا تَجَسَّسُوا، وَلَا تَنَاجَشُوا، وَلَا تَحَاسَدُوا، وَلَا تَبَاغُضُوا، وَلَا تَدَابَرُوا، وَكُونُوا عِبَادَ اللَّهِ إِخْوَانًا»^(٣).

(١) ولاتحسسوا ولاتجسسوا: ئەم دوو فێله زانایان ده‌لێن به‌ک مانایان هه‌به که‌نووسیومانه، قسه‌ی تریش هه‌به له مانایاندا ده‌لێن: به‌که‌میان گوته‌گرتنه له قسه‌ی خه‌لک دووه‌میان گه‌رانه به‌ شوین عه‌یب و عاری خه‌لکدا، یان به‌که‌میان زانیته هه‌والیک یان شتی‌که به‌هۆبه‌ک له هه‌سته‌وه‌ره‌کان چاو گوێ. به‌لام دووه‌میان زانیته هه‌والیک به‌زۆر ورایی نه‌یتنی بیت، جاسوسیش له‌وه‌وه هاتووه. پروه‌انه: إرشاد الساري: ٨٥/١٣.

(٢) پروه‌انه: ٦٠٧٦.

(٣) پروه‌انه: ٥١٤٣.

٥٨- باسیک: (ئه‌ی ئه‌و که سانه‌ی باوه‌رتان هیناوه خوتان له زۆریک له گومانه‌کان بیاریزن، چونگه به‌راستی هه‌ندیک له گومانه‌کان تاوانن، وه سیخوری مه‌که‌ن^(١))

٦٠٦٦- ئه‌بو هورمیره رضی اللہ عنہ ده‌گیرته‌وه که پیغه‌مبه‌ری خوا صلی اللہ علیہ وسلم فه‌رموو‌یه‌تی: ((خوتان بیاریزن له گومانی خراب، چونکه به‌راستی به‌دگومانی درۆترین وته و قه‌سه‌یه، به‌شوین عه‌یب و نه‌نگی خه‌لکدا مه‌گه‌رین^(٢) و سیخوری مه‌که‌ن زه‌مکاری مه‌که‌ن (له مامه‌له‌دا) به‌نیازی فیل و ئیره‌یی به‌یه‌کتری مه‌به‌ن و به‌کتری مه‌بوغزینن و (رقتان له به‌کتری نه‌بیّت و) پشت له‌یه‌کتری مه‌که‌ن، وه به‌نده‌ی خوا بن و برای به‌کترین))

٥٩- بابُ مَا يَكُونُ مِنَ الظَّنِّ

٦٠٦٧- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَفِيٍّ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: قَالَ النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم: «مَا أَظُنُّ فُلَانًا وَفُلَانًا يَعْرِفَانِ مِنْ دِينِنَا شَيْئًا». قَالَ اللَّيْثُ: كَانَا رَجُلَيْنِ مِنَ الْمُنَافِقِينَ^(٣).

٥٩- باسی ئه‌وه‌ی دروسته^(٤) له‌گومان بردن

٦٠٦٧- عائیشه رضی اللہ عنہا ده‌لی: پیغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم فه‌رموو‌ی: ((گومان نابهم که فلانه کهس و فلانه کهس هیچ شتیک له‌م ئاینی ئیمه‌ بزائن)). له‌یس ده‌لی: ئه‌و دوو کهسه دوو پیاوی دوو‌وو و ناپاک بوون.

(١) به‌دوا‌ی نا‌ته‌وا‌وی به‌کتریدا مه‌گه‌رین.

(٢) ولاتجسسوا ولاتجسسوا: ئه‌م دوو فیعله زانایان ده‌لێن به‌ک مانایان هه‌به که نوسیومانه قسه‌ی که‌ش هه‌به له مانایاندا: ده‌لێن: به‌که‌میان گو‌تگرته له قسه‌ی خه‌لک دووه‌میان گه‌رانه به‌ شو‌ین عه‌یب و عاری خه‌لکدا یان به‌که‌میان زانی‌تی هه‌وا‌لێک یان شتیکه به‌هۆیه‌ک له هه‌سته‌وه‌ره‌کانه چاو گو‌ی.....به‌لām دووه‌میان زانی‌نی هه‌وا‌لێک به‌زۆر وریای نه‌یّنی بیّت، جاسوسیش له‌وه‌وه هاتوو.

(٣) پروانه: ٦٠٦٨.

(٤) له هه‌ندێ گێڕانه‌وه‌دا نوسراوه (ئه‌وه‌ی ده‌بیّت له گومان بردن).

٦٠٦٨- حَدَّثَنَا ابْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ بِهِدًا. وَقَالَتْ: دَخَلَ عَلَيَّ النَّبِيُّ ﷺ يَوْمًا وَقَالَ: «يَا عَائِشَةُ، مَا أَظُنُّ فَلَانًا وَفَلَانًا يَعْرِفَانِ دِينَنَا الَّذِي نَحْنُ عَلَيْهِ»^(١).

٦٠٦٨- نیبنو بوکهیر بۆی گێراینهوه وتی: له‌یس ئەم فەرمووده‌ی: (پیشووی) بۆی گێراینهوه (ئەمەیشی تیا بوو) عایشە ﷺ وتی: رۆژیک پێخەمبەر ﷺ هات بۆلام و فەرمووی: ((ئە‌ی عایشە، گومان نابەم فلانە کەس و فلانە کەس هیچ بزانی ئەم ئاینە‌ی ئێمە‌ی لە‌سەرین)).

٦٠- بَابُ سِتْرِ الْمُؤْمِنِ عَلَى نَفْسِهِ

٦٠٦٩- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ، عَنِ ابْنِ أَخِي ابْنِ شِهَابٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «كُلُّ أُمَّتِي مُعَاقٍ إِلَّا الْمُجَاهِرِينَ، وَإِنْ مِنَ الْمَجَانَةِ أَنْ يَعْمَلَ الرَّجُلُ بِاللَّيْلِ عَمَلًا، ثُمَّ يُصْبِحَ وَقَدْ سَتَرَهُ اللَّهُ، فَيَقُولَ: يَا فَلَانُ عَمِلْتَ الْبَارِحَةَ كَذَا وَكَذَا، وَقَدْ بَاتَ يَسْتُرُهُ رَبُّهُ وَيُصْبِحُ يَكْشِفُ سِتْرَ اللَّهِ عَنْهُ».

٦٠- باسی مسوڵمان (گوناه و عهیبی) خۆی بپۆشیت

٦٠٦٩- ئە‌بو هورەیره ﷺ دە‌ئێ: لە پێخەمبەری خوا ﷺ بیست دە‌یفەرموو: ((هە‌موو ئوممە‌تی من بە‌خسراون^(٢)، جگە لە‌ ناشکراکە‌ران (ی تاوانە نه‌ینیه‌کان)، وه بێگومان ناشکرا کردن ئە‌ومیه کە‌سیک بە‌شەو کارێک (گوناهێک) بکات، پاشان رۆژ دە‌کاته‌وه خوا پۆشیویه‌تی، ئینجا دە‌ئێ: فلانە کە‌س ئە‌م شەو ئە‌وه و ئە‌وه‌م کرد، بێگومان پەرورده‌گاری شەو بۆی پۆشیوه، کە‌چی رۆژی ئێ‌ دە‌بیته‌وه پۆشینه‌کە‌ی خوا ناشکرا دە‌کات)).

(١) پروانه: ٦٠٦٧.

(٢) عە‌فو کراون و خوا بوراوه‌ لێ‌یان.

٦٠٧٠- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ مُحْرِزٍ، أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ ابْنَ عُمَرَ: كَيْفَ سَمِعْتَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ فِي النَّجْوَى؟ قَالَ: «يَذْنُو أَحَدُكُمْ مِنْ رَبِّهِ حَتَّى يَضَعَ كَنَفَهُ عَلَيْهِ فَيَقُولُ: عَمِلْتُ كَذَا وَكَذَا. فَيَقُولُ: نَعَمْ. وَيَقُولُ: عَمِلْتُ كَذَا وَكَذَا. فَيَقُولُ: نَعَمْ. فَيَقْرُرُهُ ثُمَّ يَقُولُ: إِنِّي سَرْتُ عَلَيْكَ فِي الدُّنْيَا، فَأَنَا أَغْفِرُهَا لَكَ الْيَوْمَ»^(١).

٦٠٧٠- صه‌فوانی کوری موحریز ده‌گیریتته‌وه که بیاویک پرسیری له نیبنو عومەر ﷺ کرد وتی: چونت بیستوو له پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ دمرباره‌ی چه‌ (ی خوا له گهل به‌نده‌کانی) چی دمفه‌رموو؟ (وتی) فه‌رموو: ((که‌سیکتان له په‌روم‌دگاری نزیک دمبیتته‌وه بالی خو‌ی له‌سه‌ری دادمنیت، دایده‌پو‌شیت، نینجا دمفه‌رموو‌ی پی‌: نه‌وه و نه‌ومت کرد؟ نه‌ویش ده‌لی: به‌لی، وه دمفه‌رموو‌ی: نه‌وه و نه‌ومت کرد؟ ده‌لی: به‌لی تا دانی دمنیت به‌تاوانه‌کانیدا، پاشان دمفه‌رموو‌ی: بیگومان له دونیادا بۆم پو‌شیت بۆیه نه‌مرو‌ش من له‌و تاوانانه‌ت خو‌ش دمب)).

٦١- بَابُ الْكِبْرِ

وَقَالَ مُجَاهِدٌ: ﴿ثَانِي عَطْفِهِ﴾ ① الْحَجَّ. مُسْتَكْبِرٌ فِي نَفْسِهِ، عِطْفُهُ: رَقَبَتُهُ.
٦٠٧١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ، أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنَا مَعْبُدُ بْنُ خَالِدٍ الْقَيْسِيُّ، عَنْ حَارِثَةَ بْنِ وَهْبٍ الْخَزَاعِيِّ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِأَهْلِ الْجَنَّةِ؟ كُلُّ ضَعِيفٍ مُتَضَاعِفٍ، لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللَّهِ لِأَبْرَةٍ، أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِأَهْلِ النَّارِ؟ كُلُّ عُتْلٍ جَوَاطٍ مُسْتَكْبِرٍ»^(٢).

٦١- باسی خو‌به‌زل زانین

موجاهید ده‌لی: ﴿ثَانِي عَطْفِهِ﴾ ①: له ناخی خو‌یدا خو‌ی به‌ گه‌وره زانی، (عِطْفُهُ) گه‌ردنی.

(١) پروانه: ٢٤٤١.

(٢) پروانه: ٤٩١٨.

۶۰۷۱- حاریسه‌ی کورپی وهه‌بی خوزاعی ؑ له پیغه‌مبه‌رده‌وه ؑ ده‌گیرێته‌وه که فه‌رمووێه‌تی: ((نایا هه‌والتان پێبده‌م کێ به‌هه‌شتیه‌؟ هه‌موو لاوازیکی خو به‌که‌م زان^(۱)، نه‌گهر سویند له‌سه‌ر خوا بخوات بۆی دینێته جی (سوینده‌که‌ی ناخات)، نایا هه‌والتان پێبده‌م کێ دۆزه‌خیه‌؟ هه‌موو دل ره‌قیکی که‌له‌ شه‌قی فه‌له‌وی به‌فیزی خو به‌زل زانیك)).

۶۰۷۲- وَقَالَ مُحَمَّدُ بْنُ عِيسَى: حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ، أَخْبَرَنَا حُمَيْدُ الطَّوِيلُ، حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ قَالَ: كَانَتْ الْأُمَّةُ مِنْ إِمَاءِ أَهْلِ الْمَدِينَةِ لَتَأْخُذَ بِدِرَّاسِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَتَنْطَلِقَ بِهِ حَيْثُ شَاءَتْ.

۶۰۷۲- نه‌نه‌سی کورپی مالیک ؑ ده‌لی: که‌نیزه‌کیک له که‌نیزه‌که‌کانی خه‌لکی مه‌دینه ده‌ستی پیغه‌مبه‌ری خوای ؑ ده‌گرت و ده‌یبرد بۆ هه‌ر کوی بیویستایه^(۲).

۶۲- بَابُ الْهَجْرَةِ

وَقَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ: "لَا يَحِلُّ لِرَجُلٍ أَنْ يَهْجُرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلَاثٍ".

۶۰۷۳- ۶۰۷۴- ۶۰۷۵- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: حَدَّثَنِي عَوْفُ بْنُ مَالِكِ بْنِ الطَّفِيلِ -هُوَ ابْنُ الْحَارِثِ وَهُوَ ابْنُ أَخِي عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ لَأُمِّهَا- أَنَّ عَائِشَةَ حَدَّثَتْ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ الزُّبَيْرِ قَالَ فِي بَيْعٍ أَوْ عَطَاءٍ أَعْطَتْهُ عَائِشَةُ: وَاللَّهِ لَتَنْتَهِيَنَّ عَائِشَةُ، أَوْ لَأُخْجَرَنَّ عَلَيْهَا. فَقَالَتْ: أَهْوَا قَالَ هَذَا؟ قَالُوا: نَعَمْ. قَالَتْ: هُوَ لِلَّهِ عَلَيَّ نَذْرٌ أَنْ لَا أَكْلِمَ ابْنَ الزُّبَيْرِ أَبَدًا. فَاسْتَشْفَعَ ابْنُ الزُّبَيْرِ إِلَيْهَا حِينَ طَالَتْ الْهَجْرَةُ، فَقَالَتْ: لَا وَاللَّهِ لَا أَشْفَعُ فِيهِ أَبَدًا.

(۱) (مُتَضَاعِفٍ) به‌م جو‌ره‌ش مانا کراوه: خه‌لک به‌ لاواز و که‌م و بی‌ریز سه‌یری بکه‌ن.

(۲) سه‌رنج: مه‌به‌ست نه‌وه‌یه که‌ که‌مت‌رین که‌س له‌ کۆمه‌لکای مه‌دینه نه‌گهر ئیشی به‌ پیغه‌مبه‌ری خوا ؑ بوایه، نه‌نانه‌ت نه‌گهر له‌ ده‌روه‌ی مه‌دینه‌ش بوایه پیغه‌مبه‌ری خوا ؑ له‌به‌ر ته‌وازوعی خو‌ی له‌گه‌لی ده‌چوو.

وَلَا أَتَحَنُّ إِلَى نَذْرِي. فَلَمَّا طَالَ ذَلِكَ عَلَى ابْنِ الزُّبَيْرِ كَلَّمَ الْمِسُورَ بْنَ مَخْرَمَةَ وَعَبْدَ الرَّحْمَنِ
 بْنَ الْأَسْوَدِ بْنَ عَبْدِ يَعُوثَ - وَهُمَا مِنْ بَنِي زُهْرَةَ - وَقَالَ لَهُمَا: أَنْشِدُكُمَا بِاللَّهِ لَمَّا أَذْخَلْتُمَانِي عَلَى
 عَائِشَةَ، فَإِنَّهَا لَا يَحِلُّ لَهَا أَنْ تَنْذَرَ قَطِيعَتِي. فَأَقْبَلَ بِهِ الْمِسُورُ وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ مُشْتَمِلَيْنِ
 بِأَرْدِيَّتِهِمَا حَتَّى اسْتَأْذَنَّا عَلَى عَائِشَةَ فَقَالَا: السَّلَامُ عَلَيْكَ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، أَنْذَخُلُ؟ قَالَتْ
 عَائِشَةُ: ادْخُلُوا! قَالُوا: كُلُّنَا؟ قَالَتْ: نَعَمْ، ادْخُلُوا كُلُّكُمْ. وَلَا تَعْلَمُ أَنَّ مَعَهُمَا ابْنَ الزُّبَيْرِ، فَلَمَّا
 دَخَلُوا دَخَلَ ابْنُ الزُّبَيْرِ الْحِجَابَ، فَأَعْتَنَقَ عَائِشَةَ، وَطَفِقَ يَنَاشِدُهَا وَيَبْكِي، وَطَفِقَ الْمِسُورُ
 وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ يَنَاشِدَانِهَا إِلَّا مَا كَلَّمْتُهُ وَقَبِلْتُ مِنْهُ، وَيَقُولَانِ: إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَهَى عَمَّا قَدْ عَلِمْتَ
 مِنَ الْهَجَرَةِ، فَإِنَّهُ لَا يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ أَنْ يَهْجُرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلَاثِ لَيَالٍ. فَلَمَّا أَكْثَرُوا عَلَى عَائِشَةَ مِنَ
 التَّذْكِيرِ وَالتَّحْرِيجِ طَفِقَتْ تُذَكِّرُهُمَا نَذْرَهَا وَتَبْكِي وَتَقُولُ: إِنِّي نَذَرْتُ، وَالنَّذْرُ شَدِيدٌ. فَلَمْ يَزَلَا
 بِهَا حَتَّى كَلَّمَتْ ابْنَ الزُّبَيْرِ، وَأَعْتَقَتْ فِي نَذْرِهَا ذَلِكَ أَرْبَعِينَ رَقَبَةً. وَكَانَتْ تُذَكِّرُ نَذْرَهَا بَعْدَ ذَلِكَ
 فَتَبْكِي، حَتَّى تَبُلَّ دُمُوعُهَا خِمَارَهَا^(۱).

۶۲- باسی قسه نه کردن له گهل مسولماندا (و دهنگ لی وه رگرتنی)

وه باسی نهم فهرمووده ی پیغه مبهری خوا ﷺ: ((دروست نییه بو که سیکی
 مسولمان له سی رۆژ زیاتر دهنگ له برا مسولمان هکهی وهر گرتی)).
 ۶۰۷۳- ۶۰۷۴- ۶۰۷۵- زوهری دهلی: عهوفی کوری مالیکی کوری توفهیل که کوری
 حاریسی کوری برای عائیشهی ﷺ خیزانی پیغه مبهره ﷺ له دایکیبییه وه -
 دهگپریته وه که عائیشه ﷺ بو ی گپر درایه وه که عهبدوللای کوری زوبهیر ﷺ
 دهرباره ی فروشتنی یان به خشینیک عائیشه به خشیبوی وتوویه تی، سویند
 به خوا ده بیت عائیشه وازبینیت (له فروشتنی مولکه که ی)، یان ناهیلیم کرین و

فرۆشتن بکات، عائیشه‌ش وتی: ئایا ئەو ئەو قسە‌ی کردووە؟ وتیان: بە‌ئێ، وتی: بۆ خوا نەزربێت کە هەرگیز قسە لەگەڵ عەبدوڵلای کۆری زوبەیردا نەکەم، ئینجا عەبدوڵلای کۆری زوبەیر کە قسە نەکردنی عائیشه لەگەڵی درێژە‌ی کیشا، (زۆرێک لە گۆچەرانی) کردە تەکا‌کار لای عائیشه، بە‌لام عائیشه ﷺ وتی: نا سۆیند بە‌خوا هەرگیز دەربارە‌ی ئەو تە‌کای کەس قە‌بول ناکەم و نەزەرکەم ناشکێنم، جاکە ئەو حالە‌تە درێژە‌ی کیشا لە‌سەر ئێ‌بینو زوبەیر، قسە‌ی لەگەڵ می‌سومری کۆری مە‌خرەمە و عە‌بدو‌رە‌حمانی کۆری ئە‌سو‌دی کۆری عە‌بدیە غوس کرد‌کە هەردووکیان لە بە‌نی زوهره بوون‌و‌ه بە هەردووکیانی وت: سۆیندتان ئە‌یه‌م بە‌خوا ئی‌للا هەردووکتان بم‌بە‌نە لای عائیشه، چونکە بە‌راستی دروست نی‌یه بۆ عائیشه کە نە‌زەر بکات قسە‌م لەگەڵ نە‌کات، جا می‌سومر و عە‌بدو‌رە‌حمان بردیان و هەردووکیان بە‌عە‌باکە‌یان دایان پۆشی، (پۆشتن) تادا‌وای مۆ‌لە‌تیان لە عائیشه کرد و هەردووکیان وتیان: سە‌لام و رە‌حم و بە‌ره‌گە‌تی خوات لێ بێ ئایا بێ‌ینه ژوورە‌و؟ عائیشه‌ش وتی: بێ‌نه ژوورە‌و، وتیان: هە‌موومان؟ وتی: بە‌ئێ، هە‌مووتان وە‌رنە ژوورە‌و، وە عائیشه نە‌یزانی عە‌بدو‌ل‌لای کۆری زوبەیریان لەگەڵ دایە؟ جا کە چوونە ژوورە‌و ئێ‌بینو زوبەیر لە پە‌رده‌کە‌وه چو‌وه ژوورە‌و و با‌وه‌شی کرد بە عائیشه‌دا و دە‌ستی کرد بە‌پار‌انە‌وه لێ‌ی و دە‌گ‌ریا، می‌سومر و عە‌بدو‌رە‌حمانیش لێ‌ی دە‌پار‌انە‌وه کە قسە‌ی لەگە‌ڵدا بکات و عوزری قە‌بو‌ل بکات، وە هەردووکیان دە‌یان وت: بێ‌گومان پێ‌غه‌م‌بەر ﷺ وە‌ک ئا‌گاداریت دە‌نگ داب‌رانی لە مسو‌لمانان قە‌دە‌غە کردو‌ه فە‌رمو‌ویه‌تی: ((دروست نی‌یه بۆ هیچ مسو‌لمانێ‌ک کە زی‌اتر لە سێ رۆژ دە‌نگ وەر‌گرێت لە برا (مسو‌لمانە) کە‌ی))، جا کە‌زۆر با‌سی فە‌زلی پە‌ی‌وم‌ندی خزمایە‌تیان بۆ کردو‌ه با‌سی کە‌وتنە نا‌پە‌هە‌تی گونا‌هیان بێر خستە‌وه، عائیشه‌ش نە‌زەرکە‌ی بێر هەردووکیان دە‌هێ‌تایە‌وه و دە‌گ‌ریا و دە‌یوت: مە‌ن نە‌زەر کردو‌ه (قسە‌ی لەگە‌ڵ نە‌کە‌م).

نه‌زگردنیش سه‌خته، نیت‌ر به‌رده‌وام هه‌ولیان له‌گه‌لی دهما هه‌تا قسه‌ی له‌گه‌ن عه‌بدووللای کورێ زوبه‌یردا کرد، وه‌ دهرباره‌ی بریتی ئه‌و نه‌زهری چل کۆیله‌ی ئازاد کرد، وه‌ هه‌میشه‌ دوای ئه‌وه‌ش بیرێ له‌ نه‌زهره‌که‌ی ده‌کرده‌وه‌ و ده‌گریا، هه‌تا فرمێسکه‌کانی سه‌رپۆشه‌که‌ی ته‌ر ده‌کرد.

٦٠٧٦- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «لَا تَبَاغُضُوا، وَلَا تَحَاسَدُوا، وَلَا تَدَابَرُوا، وَكُونُوا عِبَادَ اللَّهِ إِخْوَانًا، وَلَا يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ أَنْ يَهْجُرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلَاثِ لَيَالٍ»^(١)

٦٠٧٦- ئه‌نه‌سی کورێ مالیک ﷺ ده‌گێڕێته‌وه‌ که‌ پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((یه‌که‌تری مه‌بوغزین و، حه‌سودی به‌یه‌که‌تری مه‌به‌ن و، پشت له‌ یه‌که‌تری مه‌که‌ن و، به‌نده‌ی خوا و برای یه‌ک بن، دروست نییه‌ بۆ مسوولمان که‌ له‌ سێ ڕۆژ زیاتر ده‌نگ له‌ براکه‌ی وهرگرت و قسه‌ی له‌گه‌ن نه‌کات)).

٦٠٧٧- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَزِيدَ اللَّيْثِيِّ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «لَا يَحِلُّ لِرَجُلٍ أَنْ يَهْجُرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلَاثِ لَيَالٍ، يَلْتَقِيَانِ فَيُعْرِضُ هَذَا وَيُعْرِضُ هَذَا، وَخَيْرُهُمَا الَّذِي يَبْدَأُ بِالسَّلَامِ»^(٢).

٦٠٧٧- ئه‌بو ئه‌یوبی ئه‌نصارێ ﷺ ده‌گێڕێته‌وه‌ که‌ پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((دروست نییه‌ بۆ هه‌ج که‌سێک له‌ سێ شه‌و زیاتر قسه‌ له‌گه‌ن براکه‌یدا نه‌کات، که‌ به‌یه‌که‌تری ده‌گه‌ن ئه‌وسا ئه‌مه‌یان ڕوو وهرگێڕێ و ئه‌ویان ڕوو وهرگێڕێ، چاکترینیان ئه‌و که‌سه‌یه‌ له‌ پێشدا سه‌لام بکات (له‌وی که‌یان)).

(١) ڕه‌وانه: ٦٠٦٥.

(٢) ڕه‌وانه: ٦٢٣٧.

٦٣- بَابُ مَا يَجُوزُ مِنَ الْهَجْرَانِ لِمَنْ عَصَى

وَقَالَ كَعْبٌ حِينَ تَخَلَّفَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: وَنَهَى النَّبِيُّ ﷺ الْمُسْلِمِينَ عَنْ كَلَامِنَا. وَذَكَرَ خَمْسِينَ لَيْلَةً.
٦٠٧٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، أَخْبَرَنَا عَبْدُهُ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِنِّي لَأَعْرِفُ غَضَبَكَ وَرِضَاكَ». قَالَتْ: قُلْتُ: وَكَيْفَ تَعْرِفُ ذَلِكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «إِنَّكَ إِذَا كُنْتَ رَاضِيَةً قُلْتُ: بَلَى وَرَبِّ مُحَمَّدٍ. وَإِذَا كُنْتَ سَاخِطَةً قُلْتُ: لَا وَرَبِّ إِبْرَاهِيمَ». قَالَتْ: قُلْتُ: أَجَلٌ، لَسْتُ أَهَاجِرُ إِلَّا اسْمَكَ^(١).

٦٣- باسی ئه‌وهی که دروسته قسه نه‌کردن له‌گه‌ل

که‌سی‌کدا تاوان بکات^(٣)

که‌عب رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ کاتێ له‌ پێغه‌مبه‌ر ﷺ به‌جیما^(٢)، وه‌ پێغه‌مبه‌ر ﷺ رینگری له‌ مسوولمانان کرد له‌ قسه‌کردن له‌گه‌لماندا، وه‌ وتی: په‌نجا شه‌و (قسه‌یان له‌گه‌ل نه‌کردین).

٦٠٧٨- هیشامی کورپی عوروه له‌ باوکیه‌وه‌ ده‌گێڕێته‌وه‌ له‌ عایشه‌وه‌ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌لی: پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((بیگومان من ده‌زانم تۆ که‌ی لێم پازیت وکه‌ی لێم تو‌رمییت؟)) عایشه‌ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا وتی: چۆن ئه‌وه‌ ئه‌زانیت ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا؟ فه‌رمووی: ((به‌وه‌ ده‌زانم) کاتێ لێم پازی بیت ئه‌وه‌ ده‌لێیت: به‌لێ به‌ په‌روه‌ردگاری موحه‌ممهد، وه‌ کاتێ لێم تو‌ره‌ ده‌بیت ده‌لێیت: نا به‌ په‌روه‌ردگاری ئیبراهیم رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ)) عایشه‌ش رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا وتی: به‌لێ ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ وایه‌ به‌س ناوت ناهێنم.

(١) پ‌روانه: ٥٢٢٨.

(٢) بۆ ئه‌وه‌ی واز بێتی له‌ تاوانه‌که‌ی.

(٣) له‌ غه‌زای ته‌بووک.

٦٤- باب: هَلْ يَزُورُ صَاحِبَهُ كُلَّ يَوْمٍ، أَوْ بُكْرَةً وَعَشِيًّا؟

٦٠٧٩- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ، أَخْبَرَنَا هِشَامٌ، عَنْ مَعْمَرٍ. وَقَالَ اللَّيْثُ: حَدَّثَنِي عُقَيْلٌ: قَالَ ابْنُ شِهَابٍ: فَأَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ أَنَّ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ: لَمْ أَعْقِلْ أَبَوَيَّ إِلَّا وَهُمَا يَدِينَانِ الدِّينَ، وَلَمْ يَمُرَّ عَلَيْهِمَا يَوْمٌ إِلَّا يَأْتِينَا فِيهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ طَرَفِي النَّهَارِ بُكْرَةً وَعَشِيَّةً، فَيَبْنِمَا نَحْنُ جُلُوسٌ فِي بَيْتِ أَبِي بَكْرٍ فِي نَحْرِ الظَّهْرِ قَالَ قَائِلٌ: هَذَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي سَاعَةٍ لَمْ يَكُنْ يَأْتِينَا فِيهَا. قَالَ أَبُو بَكْرٍ: مَا جَاءَ بِهِ فِي هَذِهِ السَّاعَةِ إِلَّا أَمْرٌ. قَالَ: «إِنِّي قَدْ أَذِنَ لِي بِالْخُرُوجِ»^(١).

٦٤- باسیک: ئایا مروؤف هه موو روژ سهر دانی هاوریکه ی بکات یان سهر له بهیانی و سهر له ئیواران (سهر دانی بکات)

٦٠٧٩- عوروهی کورپی زوبهیر دهگیریتیه وه که عایشه ی ﷺ خیزانی پیغه مبهەر ﷺ وتی: من فامم نه کردبوو ههر باوک و دایکم به باومردار به نایانی ئیسلام دیوو، هیچ روژیک به سهرماندا تینه په پیه وه که پیغه مبههری خوا ﷺ له سهر و نهو سهری روژه وه بهیانی و ئیواره سهرمان لی نه دات، جا له کاتی کدا ئیمه له گهرمای نیومرو له مالی نه بو بهکر ﷺ دانیشتبووین، که سیک وتی: نه وه پیغه مبههری خوا به ﷺ، له کاتی کدا بوو که پیغه مبههری خوا ﷺ نه ده هات بو مالمان، نه بو بهکر وتی: ئاله م کاته دا کاریکی هه به هاتوو (بوکاریکی گرنگ هاتوو)، پیغه مبههر ﷺ فهرمووی: ((بئگومان من مؤلته دراوم به دمرچوون (له مهککه و کوچ کردن)))).

٦٥- بَابُ الزِّيَارَةِ، وَمَنْ زَارَ قَوْمًا قَطَعِمَ عَنْدَهُمْ

وَزَارَ سَلْمَانُ أَبَا الدَّرْدَاءِ فِي عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ فَأَكَلَ عِنْدَهُ.

٦٥٨٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَلَامٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ، عَنْ خَالِدِ الْحَدَّاءِ، عَنْ أَنَسِ بْنِ سِيرِينَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ﷺ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ زَارَ أَهْلَ بَيْتٍ فِي الْأَنْصَارِ فَطَعِمَ عَنْدَهُمْ طَعَامًا، فَلَمَّا أَرَادَ أَنْ يَخْرُجَ أَمَرَ مَكَانٍ مِنَ الْبَيْتِ، فَنُضِحَ لَهُ عَلَى بَسَاطٍ، فَصَلَّى عَلَيْهِ وَدَعَا لَهُمْ^(١).

٦٥- باسی سهردانی کردن، وه کهسیک سهردانی

کهسانیک بکات و له لایان نان بخوات

سه‌مان له سهردهمی پیغه‌مبه‌ردا ﷺ سهردانی نه‌بو دهرداي ﷺ کردو له مالیان نانی خوارد.

٦٥٨٠- نه‌نه‌سی کوری مالیک ﷺ ده‌گیریت‌ه‌وه که پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ سهردانی مالیکی نه‌نصاری کرد و له مالیان نانیکی خوارد، ئینجا کاتی وستی دهرجیت و برپوا، فهرمانی کرد له شوینیکی ماله‌که‌دا (حه‌سیریکیان راخت و) ناویان بولی برژاند و نویژی له‌سهر کرد و دوعای بو کردن.

٦٦- بَابُ مَنْ تَجَمَّلَ لِلْوُفُودِ

٦٥٨١- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ: حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ قَالَ: قَالَ لِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ: مَا الْإِسْتَبْرَقُ؟ قُلْتُ: مَا غُلْظٌ مِنَ الدِّيَبَاجِ وَخَشَنٌ مِنْهُ. قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ يَقُولُ: رَأَى عُمَرُ عَلَى رَجُلٍ حُلَّةً مِنْ إِسْتَبْرَقٍ، فَأَتَى بِهَا النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، اشْتَرِ هَذِهِ فَالْبِسْهَا لَوْفِدٍ النَّاسِ إِذَا قَدِمُوا عَلَيْكَ. فَقَالَ: «إِنَّمَا

يَلْبَسُ الْحَرِيرَ مَنْ لَا خَلَاقَ لَهُ». فَمَضَى فِي ذَلِكَ مَا مَضَى، ثُمَّ إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ بَعَثَ إِلَيْهِ بِحُلَّةٍ، فَأَتَى بِهَا النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ: بَعَثْتُ إِلَيَّ بِهَذِهِ وَقَدْ قُلْتُ فِي مِثْلِهَا مَا قُلْتَ! قَالَ: «إِنَّمَا بَعَثْتُ إِلَيْكَ لِتُصِيبَ بِهَا مَالًا». فَكَانَ ابْنُ عُمَرَ يَكْرَهُ الْعِلْمَ فِي الثَّوْبِ لِهَذَا الْحَدِيثِ^(۱).

٦٦- باسی که سیک جلوه‌رگی جوان له‌بەر بکات و خوێ

جوان بکات بۆ پیشوازی وه‌فد و نوینه‌ره‌کان

٦٠٨١-یه‌حیاى کورێ ئه‌بى نيسحاق وتی: سالیمی کورێ عه‌بدوڵلا پێی وتم: (الإِسْتَبْرَاقُ) جیهه؟ وتم: دی‌باجی ئه‌ستور و زبهره، وه‌ وتی: له‌ عه‌بدوڵلام بیست وتی: عومهر ﷺ پۆشاکێکی ئیسته‌بره‌قی^(۲) بێنی له‌به‌ری پیاویکدا، ئینجا عومهر هینای بۆ پیغه‌مبه‌ر ﷺ وتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ئه‌م پۆشاکه‌ بکهره و له‌به‌ری بکه‌ بۆ کاتی پیشوازی خه‌لک که‌ دین بۆ خزمه‌ت، پیغه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمووی: ((بِیْگومان که‌سێک ئاوریشم له‌به‌ر ده‌کات که‌ (له‌ قیامه‌تدا) به‌شی نه‌بێت))، جا پاش ئه‌وه‌ ماوه‌یه‌کی به‌سه‌ردا چوو، پاشان پیغه‌مبه‌ر ﷺ پۆشاکێکی (ئاوریشمی) نارد بۆ عومهر، عومهریش هینای بۆ خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ر ﷺ وتی: ئه‌م پۆشاکه‌ت ناردوووه‌ بۆ من له‌ هه‌مان کاتدا جه‌نابت ئه‌وه‌ت فه‌رموو دهرباره‌ی هاوشیوه‌ی ئه‌مه‌ که‌ فه‌رمووت؟ فه‌رمووی: ((بِیْگومان بۆیه‌ ناردووومه‌ بۆت (بیفرۆشیت) پارمیه‌کت پێی ده‌ست که‌وێت))، جا ئیبنو عومهر چه‌زی له‌ خه‌ت و نه‌خشی ئاوریشم نه‌بوو به‌پۆشاکدا، له‌به‌ر ئه‌م فه‌رموودمیه‌.

(۱) پروانه: ۸۸۶.

(۲) ئاوریشمی ئه‌ستوری زبهره.

٦٧- بَابُ الْإِحَاءِ وَالْحَلْفِ

وَقَالَ أَبُو جُحَيْفَةَ رضي الله عنه : أَخَى النَّبِيُّ ﷺ بَيْنَ سَلْمَانَ وَأَبِي الدَّرْدَاءِ. وَقَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ: لَمَّا قَدِمْنَا الْمَدِينَةَ أَخَى النَّبِيُّ ﷺ بَيْنِي وَبَيْنَ سَعْدِ بْنِ الرَّبِيعِ.

٦٠٨٢- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ حُمَيْدٍ، عَنْ أَنَسٍ قَالَ: لَمَّا قَدِمَ عَلَيْنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ، فَأَخَى النَّبِيُّ ﷺ بَيْنَهُ وَبَيْنَ سَعْدِ بْنِ الرَّبِيعِ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «أَوَلَمْ وَلَوْ بِشَاةٍ»^(١).

٦٧- باسی برایه تی و هاو په یمان

ئهبو جوچه یفه ﷺ ده لئ: پیغه مبهه ﷺ برایه تی خسته نیوان سه لمان و ئه بی دمر دانه وه ﷺ.

وه عه بدوره حمانی کوری عه وف ﷺ وتی: کاتی هاتین بو مه دینه پیغه مبهه ﷺ برایه تی خسته نیوان من و سه عدی کوری ره بیعه وه ﷺ.

٦٠٨٢- ئه نه سه ﷺ وتی: کاتی عه بدوره حمان هات بو لامان، پیغه مبهه ﷺ برایه تی خسته نیوان ئهو و سه عدی کوری ره بیعه وه و پیغه مبهه ﷺ فه رمووی: (به عه بدوره حمان): ((خواردنی زه ماوه ند دروست بکه با به مه ریکیش بیت))

٦٠٨٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ صَبَاحٍ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ زَكْرِيَّاءَ، حَدَّثَنَا عَاصِمٌ قَالَ: قُلْتُ لِأَنَسِ بْنِ مَالِكٍ: أَبْلَغَكَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «لَا حِلْفَ فِي الْإِسْلَامِ»؟ فَقَالَ: قَدْ خَالَفَ النَّبِيُّ ﷺ بَيْنَ قُرَيْشٍ وَالْأَنْصَارِ فِي دَارِي^(٢).

٦٠٨٣- عاصیم ده لئ: به ئه نه سه کوری مالیکم ﷺ وت: نایا بیت گه شتووه؟ که پیغه مبهه ﷺ فه رموویه تی: ((هیج جو ره په یمان به ستنیک له ئیسلامدا نییه))

(١) پروانه: ٢٠٤٩.

(٢) پروانه: ٢٢٩٤.

ئه‌نه‌سیش وتی: پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ له نیوان قورمیش و ئه‌نصاریه‌کاندا په‌یمانی به‌ست له مائی مندا.

٦٨- بابُ التَّبَسُّمِ وَالضُّحِكِ

وَقَالَتْ فَاطِمَةُ ؓ: أَسَرَّ إِلَيَّ النَّبِيُّ ﷺ فَضَحِكْتُ.

وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ؓ: إِنَّ اللَّهَ ﷻ هُوَ أَضْحَكَ وَأَبْكَى^(١).

٦٠٨٤- حَدَّثَنَا جَبَّارُ بْنُ مُوسَى، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ ؓ، أَنَّ رِفَاعَةَ الْقُرَظِيِّ طَلَّقَ امْرَأَتَهُ فَبَتَّ طَلَاقَهَا، فَتَزَوَّجَهَا بَعْدَهُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الزُّبَيْرِ، فَجَاءَتِ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّهَا كَانَتْ عِنْدَ رِفَاعَةَ فَطَلَّقَهَا آخِرَ ثَلَاثِ تَطْلِيقَاتٍ، فَتَزَوَّجَهَا بَعْدَهُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الزُّبَيْرِ، وَإِنَّهُ وَاللَّهِ مَا مَعَهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِلَّا مِثْلُ هَذِهِ الْهُدْبَةِ -لِهَذْبَةٍ أَخَذْتُهَا مِنْ جِلْبَابِهَا- قَالَ: وَأَبُو بَكْرٍ جَالِسٌ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ وَابْنُ سَعِيدٍ بْنُ الْعَاصِ جَالِسٌ بَابِ الْحُجْرَةِ لِيُؤْذَنَ لَهُ، فَطَفِقَ خَالِدٌ يُنَادِي أَبَا بَكْرٍ: يَا أَبَا بَكْرٍ، أَلَا تَرَجُرُ هَذِهِ عَمَّا تَجْهَرُ بِهِ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. وَمَا يَزِيدُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى التَّبَسُّمِ، ثُمَّ قَالَ: «لَعَلَّكَ تُرِيدِينَ أَنْ تَرْجِعِي إِلَى رِفَاعَةَ، لَا، حَتَّى تَذُوقِي عُسَيْلَتَهُ وَيَذُوقَ عُسَيْلَتِكَ»^(٢).

٦٨- باسی زه‌رده‌خه‌نه و پی‌که‌نین (دروسته)

فاتیمه ؓ ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ سرته‌یه‌کی بو‌کردم منیش پی‌که‌نیم.

عه‌بدو‌ل‌لای کوری عه‌باس ؓ ده‌لی: بی‌گومان هه‌ر خوا ﷻ به‌نده‌کان ده‌خاته پی‌که‌نین و گریان.

(١) پروانه: ١٢٨٨.

(٢) پروانه: ٣٦٣٩.

٦٠٨٤- عانیسه‌ی (ع) خیزانی پیغه‌مبه‌ر (ع) وتی: ریفاعه‌ی قورمزی ژنه‌که‌ی ته‌لاقی یه‌کجاریدا، ئینجا دوا‌ی ریفاعه‌ عه‌بدوره‌حمانی کور‌ی زوبه‌یر ماره‌ی کرد، ژنه‌که‌ هات بو‌ خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ری خوا (ع) وتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا (ع) من زنی ریفاعه‌ بووم ته‌لاقی سی‌ یه‌مینی دام، ئینجا له‌ پاش ئه‌و عه‌بدوره‌حمانی کور‌ی زوبه‌یر ماره‌ی کردم، به‌راستی و سویند به‌خوا ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا (ع) زه‌که‌ری ئه‌و (عه‌بدوره‌حمان) وه‌ک ئه‌م ریشووه‌ وایه‌- ریشوویه‌کی گرت به‌دمستی له‌ سه‌رپۆشه‌که‌ی - ده‌لی: ئه‌بو به‌کر له‌ خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ردا (ع) دانیشتبوو، خالیدی کور‌ی سه‌عیدی کور‌ی عاسیش له‌به‌ر دهرگای ژووره‌که‌دا دانیشتبوو، تا مو‌له‌تی هاته‌ ژووره‌وه‌ی پی‌ بدری، ئینجا خالید ده‌ستی کرد به‌ بانگ کردنی ئه‌بو به‌کر ده‌یوت: ئه‌ی ئه‌بو به‌کر ئه‌وه‌ ریگری له‌و ژنه‌ ناکه‌یت له‌ خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ری خوا (ع) له‌وه‌ی به‌ناشکرا ده‌یلی؟ پیغه‌مبه‌ری خواش (ع) له‌ زهرده‌خه‌نه‌ زیاتر هیجی نه‌فه‌رموو، ئینجا پیغه‌مبه‌ری خوا (ع) فه‌رمووی (به‌ژنه‌که‌): ((وادیاره‌ دمه‌و‌ی بگه‌رپیته‌وه‌ بو‌لای ریفاعه‌، ناب‌ی هه‌تا ئه‌و (عه‌بدوره‌حمان) شیرینی و له‌زه‌تی تو‌ نه‌چه‌ژی و تو‌ش شیرینی و له‌زه‌تی ئه‌و نه‌چه‌زیت)).

٦٠٨٥- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ، عَنْ صَالِحِ بْنِ كَيْسَانَ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عَبْدِ الْحَمِيدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ زَيْدِ بْنِ الْخَطَّابِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: اسْتَأْذَنَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ (ع) عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (ص)، وَعِنْدَهُ نِسْوَةٌ مِنْ فُرَيْشٍ يَسْأَلْنَهُ وَيَسْتَكْثِرْنَ، عَلَيْهِ أَصْوَاتُهُنَّ عَلَى صَوْتِهِ، فَلَمَّا اسْتَأْذَنَ عُمَرُ تَبَادَرَنَ الْحِجَابُ، فَأَذِنَ لَهُ النَّبِيُّ (ص)، فَدَخَلَ وَالنَّبِيُّ (ص) يَضْحَكُ، فَقَالَ: أَضْحَكَ اللَّهُ سِنَّكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، يَا أَبَا أَنْتَ وَأُمِّي. فَقَالَ: «عَجِبْتُ مِنْ هَؤُلَاءِ اللَّاتِي كُنَّ عِنْدِي، لَمَّا سَمِعْنَ صَوْتَكَ تَبَادَرَنَ الْحِجَابُ». فَقَالَ: أَنْتَ أَحَقُّ أَنْ يَهَبَنَّ يَا رَسُولَ اللَّهِ. ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيْهِنَّ فَقَالَ: يَا عَدَوَاتِ أَنْفُسِهِنَّ، أَتَهَبْنَنِي وَلَمْ تَهَبَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص)؟! فَقُلْنَ: إِنَّكَ أَقْضُ

وَأَغْلَظُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِيَّاهُ يَا ابْنَ الْخَطَّابِ، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ مَا لَقِيَكَ الشَّيْطَانُ سَالِكًا فَجًّا إِلَّا سَلَكَ فَجًّا غَيْرَ فَجِّكَ»^(١).

٦٠٨٥- موحه ممه دی کورپی سه عدی له باوکیه وه ﷺ ده گیریته وه و ده لی: عومهری کورپی خه تتاب ﷺ مؤله تی جوونه ژووره وهی له پیغه مبهری خوا ﷺ خواست، له و کاته دا چه ند ئافرمتیکی قوره یشی (هاوسهره کانی) له خزمه تیدا بوون، داوای کاتی زیاتریان ده کرد له پیغه مبهر ﷺ که پیمان بدات، دمنگیشان بهرز ببووه به سهر دنگیدا، جا که عومهر ﷺ داوای مؤله تی خواست، گورج ههستان و جوونه پشت په رده وه، نه نجا پیغه مبهری خواش ﷺ مؤله تی عومهری دا ﷺ رۆشته ژووره وه، له و کاته دا پیغه مبهری خوا ﷺ پیده که نی، عومهریش ﷺ وتی: ئه ی پیغه مبهری خوا، خوا دلخوشت کات و پیکه نین بخاته سهر لیو و ددانه کانت^(٢)، ئه ی پیغه مبهری خوا به دایک و باوکه وه به قوربانت به، پیغه مبهریش ﷺ فهرمووی: ((سهرم سوپما له ئانه م ئافرمتانه ی لای مندا بوون، کاتی گوپیان له دمنگی تو بوو به په له جوونه پشت په رده که وه))، عومهریش ﷺ وتی: جه نابت شیاوتری ئه ی پیغه مبهری خوا ﷺ که لیث بترسن، پاشان پرووی کرده ئافرمته کان و وتی: چه ند دوژمنی خو یانن، ئایا له من دترسن و له پیغه مبهری خوا ﷺ ناترس؟ ئافرمته کان وتیان: به لی^(٣) بیگومان تو ره ق و زبرتری له پیغه مبهری خوا ﷺ، پیغه مبهری خواش ﷺ فهرمووی: ((قسه ی خو ت بکه، سویند به و زاته ی گیانی منی به دهمسته هه رگیز شه یتان به تو (عومهر) نه گه شتووه به ریگایه کدا رۆشتبیت، مه گهر شه یتان به ریگایه کی تر دا غه یری ریگاکه ی تو دا رۆشتووه)).

(١) پروانه: ٣٢٩٤.

(٢) ده توانیت به م جوړه ش مانای که یت: خوا پیکه نین و زه رده خه نه بخاته سهر لیوه کانت.

(٣) له تو دترسین نه ک پیغه مبهر ﷺ.

٦٠٨٦- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَمْرِو، عَنْ أَبِي الْعَبَّاسِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ: لَمَّا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِالطَّائِفِ قَالَ: «إِنَّا قَافِلُونَ غَدًا إِنْ شَاءَ اللَّهُ». فَقَالَ نَاسٌ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ: لَا تَبْرَحْ أَوْ نَفْتَحْهَا. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «فَاعْدُوا عَلَى الْقِتَالِ». قَالَ: فَعَدُّوا فَقَاتَلُوهُمْ قِتَالًا شَدِيدًا، وَكَثُرَ فِيهِمُ الْجِرَاحَاتُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِنَّا قَافِلُونَ غَدًا إِنْ شَاءَ اللَّهُ». قَالَ: فَسَكَتُوا، فَصَحَّكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ. قَالَ الْحُمَيْدِيُّ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ كُلَّهُ بِالْخَبَرِ^(١).

٦٠٨٦- عه‌بدو‌للا‌ی کوردی عه‌مر ﷺ وتی: کاتی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له تانیف بوو (که‌مارویدا و ه‌یج‌ی ل‌ی نه‌کردن). فه‌رمووی: ((به‌ویستی خوا ئی‌مه‌ سبه‌ینی ده‌گه‌رپ‌ینه‌وه ((، جاکه‌سی‌ک له هاوه‌لانی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ وتی: یا نارپ‌وین یا ئازادی ده‌که‌ین، پێغه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمووی: ((ده‌ی ئی‌ستا برپ‌ون بو‌ جه‌نگ کردن))، ده‌لی: جا رپ‌وشتن و جه‌نگ‌یک‌ی سه‌ختیان له دزیان کرد و (له‌ هه‌لاکه‌یانه‌وه تیربارانی مسو‌لمانان‌یان کرد) زورپ‌ان بریندار بوون، نه‌وسا پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((به‌ویستی خوا سبه‌ینی ده‌گه‌رپ‌ینه‌وه))، نه‌وسا هه‌موویان بپ‌ده‌نگ بوون پێغه‌مبه‌ریش ﷺ پیکه‌نی. حومه‌یدی وتی: سو‌فیان هه‌موو فه‌رمووده‌که‌ی بو‌ گ‌یراپ‌ینه‌وه.

٦٠٨٧- حَدَّثَنَا مُوسَى، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ، أَخْبَرَنَا ابْنُ شِهَابٍ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ ؓ قَالَ: أَتَى رَجُلٌ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ: هَلَكْتُ، وَقَعْتُ عَلَى أَهْلِي فِي رَمَضَانَ. قَالَ: «أَعْتَقَ رَقَبَةً». قَالَ: لَيْسَ لِي. قَالَ: «فَصُمْ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ». قَالَ: لَا أَسْتَطِيعُ. قَالَ: «فَأَطْعِمِ سِتِّينَ مِسْكِينًا». قَالَ: لَا أَجِدُ. فَأَتَى بِعَرَقٍ فِيهِ مَرٌّ - قَالَ إِبْرَاهِيمُ: الْعَرَقُ: الْمِكَتَلُ - فَقَالَ: «أَيْنَ السَّائِلُ؟ تَصَدَّقْ بِهَا». قَالَ: عَلَى أَفْقَرِ مِنِّي؟! وَاللَّهِ مَا بَيْنَ لَابَتَيْهَا أَهْلُ بَيْتٍ أَفْقَرُ مِنَّا. فَصَحَّكَ النَّبِيُّ ﷺ حَتَّى بَدَتْ نَوَاجِذُهُ، قَالَ: «فَأَنْتُمْ إِذَا»^(٢).

(١) پروانه: ٤٣٢٥.

(٢) پروانه: ١٩٣٦.

٦٠٨٧- ئەبو هورەیرە رضی اللہ عنہ دەلی: بیاویک هاته خزمەتی پیغەمبەر ﷺ و وتی: تیا جووم له رەمەزاندا لەگەڵ ژنەکم دروست بووم، فەرمووی: ((کۆیلەیه‌ک ئازاد بکه))، وتی: کۆیلەم نییه، فەرمووی: ((دەوی دوو مانگ لەسەر یەک بەرپۆزوو به))، وتی: ناتوانم، فەرمووی: ((دەوی خواردنی شەست هەزار بده))، وتی: نیمه، ئینجا سەبەتەیه‌ک هیئرا (بۆ پیغەمبەر ﷺ) خورمای تیا بوو-ئیبراهیم دەلی: (الْعَرَقُ) واتە: زەمیلە- ئینجا فەرمووی: ((کوا پرسیارکەرەکه؟ ئەمە بکه به‌خیر))، وتی: ئەو پیغەمبەری خوا ﷺ بیدەم به هەژارتەر له خۆم؟ دەوی سویند به خوا له نیوان ئەو دوو بەردەلانی رەشە می‌دینەدا مایکی تیدا نییه له ئیمە هەژارتەر بێت. پیغەمبەریش ﷺ بیکەنی هەتا ددانەکانی پێشەوهی دەرکەوتن و فەرمووی: ((کەواتە ئیوه (شیاوترن)))).

٦٠٨٨- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَوْسِيُّ، حَدَّثَنَا مَالِكٌ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: كُنْتُ أَمْشِي مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَعَلَيْهِ بُرْدٌ نَجْرَانِي غَلِيظُ الْحَاشِيَةِ، فَأَذْرَكُهُ، أَعْرَابِيٌّ فَجَبَذَ بِرِدَائِهِ جَبَذَةً شَدِيدَةً - قَالَ أَنَسٌ: فَتَنَظَرْتُ إِلَى صَفْحَةِ عَاتِقِ النَّبِيِّ ﷺ وَقَدْ أَثَرَتْ بِهَا حَاشِيَةُ الرِّدَاءِ مِنْ شِدَّةِ جَبَذَتِهِ - ثُمَّ قَالَ: يَا مُحَمَّدُ مَرَّ لِي مِنْ مَالِ اللَّهِ الَّذِي عِنْدَكَ. فَالْتَفَتَ إِلَيْهِ فَضَحِكَ، ثُمَّ أَمَرَ لَهُ بِعَطَاءٍ^(١).

٦٠٨٨- ئەنەسە کۆری مالیک رضی اللہ عنہ دەلی: من له خزمەتی پیغەمبەردا ﷺ دەرپۆستم بەرپیدا، شایکی نەجرانی قەراغ ئەستووری بەسەر شانەوه بوو، جا عەرەبیەکی دەشتەکی پێی گەشت یەخە پۆشاکەکی گرت بەتوندی راپکێشا، ئەنەس دەلی: سەیری لامی پیغەمبەرم ﷺ کرد - لەبەر توندی راپکێشانی قەراغی پۆشاکەکی لامی دابری و سوور بوو بوویوه -، پاشان وتی: ئەو

موحه ممه د لهو ماله ی خوا که لای تو یه فه رمان بده به شم بدمن، پیغه مبه ریش
ﷺ لای کرده وه به لایدا و بیکه نی، پاشان فه رمانی بو دا به شی بدمن.

٦٠٨٩- حَدَّثَنَا ابْنُ مُؤَيَّرٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ إِدْرِيسَ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ قَيْسٍ، عَنْ جَرِيرٍ قَالَ: مَا
حَبَّبَنِي النَّبِيُّ ﷺ مِنْذُ أَسْلَمْتُ، وَلَا رَأَيْتُ إِلَّا تَبَسَّمَ فِي وَجْهِهِ^(١).

٦٠٨٩- هه یس له جه ریره وه ﷺ ده لی: لهو کاته وهی مسوئمان بووم پیغه مبه ر
رپگری لی نه کردووم بجه خزمه تی، وه هه ر کات منی دیبی له روومدا
زمرده خه نه ی کرده.

٦٠٩٠ - وَلَقَدْ شَكَّوْتُ إِلَيْهِ أَنِّي لَا أَثْبُتُ عَلَى الْخَيْلِ، فَضَرَبَ بِيَدِهِ فِي صَدْرِي وَقَالَ: «اللَّهُمَّ
ثَبِّتْهُ وَاجْعَلْهُ هَادِيًا مَهْدِيًا»^(٢).

٦٠٩٠- (جه ریر وتی:) بیگومان سکا لام له خزمه تیدا کرد که من به سه ر نه سه وه
خوم ناگرم، پیغه مبه ریش ﷺ به دهستی کیشای به سنگمدا و فه رمووی: ((خودایه
دامه زراو و راگری که (به سواری نه سه وه) و بیکه ره هیدایه ت دهری هیدایه ت
دراو)).

٦٠٩١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ هِشَامٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبِي، عَنْ زَيْنَبَ بِنْتِ
أُمِّ سَلَمَةَ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ أَنَّ أُمَّ سُلَيْمٍ قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ اللَّهَ لَا يَسْتَحِي مِنْ الْحَقِّ، هَلْ
عَلَى الْمَرْأَةِ غُسْلٌ إِذَا احْتَلَمَتْ؟ قَالَ: «نَعَمْ إِذَا رَأَتْ الْمَاءَ». فَضَحِكْتُ أُمُّ سَلَمَةَ فَقَالَتْ:
أَتَحْتَلِمُ الْمَرْأَةُ؟ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «فِيمَ شَبَّهَ الْوَلَدَ؟»^(٣).

(١) پروانه: ٣٠٣٥.

(٢) پروانه: ٣٠٣٠.

(٣) پروانه: ١٣٠.

٦٠٩١- زمینه‌بی کچی نه‌بی سه‌له‌مه له نوممو سه‌له‌مه‌وه ﷺ ده‌گیرێته‌وه: که نوممو سوله‌یم ﷺ وتی: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ! خوی گه‌وره له به‌رامبه‌ر راستیدا شهرم ناکات، ئایا نه‌گه‌ر ئافرمت شه‌یتانی بوو خوش‌وردنی له‌سه‌ره؟ نه‌ویش فه‌رمووی: ((به‌ئێ نه‌گه‌ر ناو و شه‌هوتی بینی (به‌ پۆشاکه‌که‌یه‌وه)))، جائوممو سه‌له‌مه‌ پیکه‌نی وتی: ئافره‌تیش شه‌یتانی ده‌بی له‌ خه‌ویدا؟ پیغه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمووی: ((به‌ئێ (نه‌گه‌ر ناوی نه‌یه‌ته‌وه) نه‌ی لیجوونی مندال به‌ جیه‌؟)).

٦٠٩٢- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ وَهْبٍ، أَخْبَرَنَا عَمْرُو، أَنَّ أَبَا النَّضْرِ حَدَّثَهُ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: مَا رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ مُسْتَجِمِعًا قَطُّ صَاحِبًا حَتَّى أَرَى مِنْهُ لَهَوَاتِهِ، إِمَّا كَانَ يَتَبَسَّمُ^(١).

٦٠٩٢- عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌ئێ: هه‌رگیز پیغه‌مبه‌ری خوام ﷺ نه‌بینیوه (به‌جو‌ری) پیکه‌نی تا ناو‌ده‌م و مه‌لاشووی ببینم، به‌لکو هه‌میشه زمرده‌خه‌نه‌ی ده‌کرد.

٦٠٩٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَحْبُوبٍ، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ. وَقَالَ لِي خَلِيفَةُ: حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، حَدَّثَنَا سَعِيدٌ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَجُلًا جَاءَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَهُوَ يَخْطُبُ بِالْمَدِينَةِ فَقَالَ: قَحَطَ الْمَطَرُ فَاسْتَسْقِ رَبَّكَ، فَنَظَرَ إِلَى السَّمَاءِ وَمَا نَرَى مِنْ سَحَابٍ، فَاسْتَسْقَى، فَشَاءَ السَّحَابُ بَعْضُهُ إِلَى بَعْضٍ، ثُمَّ مَطَرُوا حَتَّى سَالَتْ مَتَاعِبُ الْمَدِينَةِ، فَمَا زَالَتْ إِلَى الْجُمُعَةِ الْمُقْبِلَةِ مَا تُقْلَعُ، ثُمَّ قَامَ ذَلِكَ الرَّجُلُ أَوْ غَيْرُهُ وَالنَّبِيُّ ﷺ يَخْطُبُ فَقَالَ: عَرِفْنَا، فَادْعُ رَبَّكَ يَحْسِبْهَا عَنَّا. فَضَحَكَ ثُمَّ قَالَ: «اللَّهُمَّ حَوَالَيْنَا وَلَا عَلَيْنَا». مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا، فَجَعَلَ السَّحَابُ يَتَصَدَّعُ عَنِ الْمَدِينَةِ يَمِينًا وَشِمَالًا، يُمَطِّرُ مَا حَوَالَيْنَا، وَلَا يُمَطِّرُ مِنْهَا شَيْءٌ، يُرِيهِمُ اللَّهُ كَرَامَةَ نَبِيِّهِ ﷺ وَإِجَابَةَ دَعْوَتِهِ^(٢).

(١) پروانه: ٤٨٢٨.

(٢) پروانه: ٩٣٢.

٦٠٩٣- نه‌نه‌س ﷺ ده‌ئێ: پیاویک هات بۆ خزمه‌تی پێغه‌مبه‌ر ﷺ له کاتی‌که‌دا پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له رۆژی هه‌ینیدا له مه‌دینه وتاری دهدا، وتی: وشکه سالی و بێ بارانیه داوا بکه له‌په‌روه‌ردگارت باران بباری‌ئێ، پێغه‌مبه‌ر ﷺ سه‌یری ئاسمانی کرد، وه ئیمه هیچ په‌له هه‌وره‌یکمان نه‌بینی به‌ئاسمانه‌وه، ئه‌ویش دوعای کرد و په‌له هه‌وره‌کان چوونه پال یه‌کتری کو‌بوونه‌وه، پاشان بارانیان بۆ باری هه‌تا لافاو به‌ جو‌گاکانی مه‌دینه‌دا هه‌ئسا، باران بارین به‌رده‌وام بوو، تاهه‌ینی داها‌توو خۆشی نه‌ده‌کرد، پاشان ئه‌و پیاوه یان که‌سیکی تر هه‌ستا له کاتی‌که‌دا پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ وتاری دهدا، وتی: بووین به‌ ژێر ئاوه‌وه (ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا)، داوا له‌ په‌روه‌ردگارت بکه باران بارین بوه‌ستی‌ئێ، پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ پێکه‌نی و فه‌رمووی: ((خوایه ئه‌م بارانه له‌ ده‌ور و به‌رماندا بباری‌نه و به‌سه‌رماندا مه‌باری‌نه))، دوو جار یاسی جار فه‌رمووی، ئه‌نه‌س ده‌ئێ: جا هه‌وره‌که به‌لای راست و چه‌پدا بلا‌وبووویه‌وه له‌ده‌ور و به‌ری مه‌دینه، به‌لام له مه‌دینه باران نه‌ده‌باری، خوا رێزی پێغه‌مبه‌ره‌که‌ی و گیرابوونی دوعا و پارانه‌وه‌که‌ی نیشان دهدان.

٦٩- بابُ قَوْلِ اللَّهِ ﷻ: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ﴾

﴿١١٣﴾ التَّوْبَةُ. وَمَا يُنْهَى عَنِ الْكُذْبِ

٦٠٩٤- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «إِنَّ الصَّدْقَ يَهْدِي إِلَى الْبِرِّ، وَإِنَّ الْبِرَّ يَهْدِي إِلَى الْجَنَّةِ، وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيَصْدُقُ حَتَّى يَكُونَ صَدِيقًا، وَإِنَّ الْكُذْبَ يَهْدِي إِلَى الْفُجُورِ، وَإِنَّ الْفُجُورَ يَهْدِي إِلَى النَّارِ، وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيَكْذِبُ، حَتَّى يُكْتَبَ عِنْدَ اللَّهِ كَذَّابًا».

٦٩- باسی ئەم فەرمايشتهی خوا ﷺ: (ئەم ئەوانەم بروتان هیناوه خۆتان بپارێزن لە تۆلەمى خوا وه له‌گه‌ل راستگۆياندا بن^(١))، وه باسی ئەوى رێگرى لیکراوه له درۆ

٦٠٩٤- عەبدوللا ﷺ له پيغه‌مبه‌روه ﷺ ده‌گيرێته‌وه كه فەرموویه‌تى: ((بێگومان راستى رێنمونی (ئاده‌میزاد) ده‌کات بۆ چاکه، وه بێگومان چاکه‌ش رێنمونی ده‌کات بۆ به‌هه‌شت، وه بێگومان كه‌سێك هه‌ر راست ده‌کات تا لای خوا به‌زۆر راستگۆ دهنوسریت، وه بێگومان درۆ رێنمونی (ئاده‌میزاد) ده‌کات بۆ خراپه، وه به‌راستی خراپه‌ش رێنمونی ده‌کات بۆ ناگرى دۆزه‌خ، وه بێگومان كه‌سێك هه‌ر درۆ ده‌کات، تا لای خوا به‌زۆر درۆزن دهنوسریت)).

٦٠٩٥- حَدَّثَنَا ابْنُ سَلَامٍ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ، عَنْ أَبِي سُهَيْلٍ نَافِعِ بْنِ مَالِكِ بْنِ أَبِي عَامِرٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «آيَةُ الْمُنَافِقِ ثَلَاثٌ: إِذَا حَدَّثَ كَذَبَ، وَإِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ، وَإِذَا أُؤْمِنَ خَانَ»^(٢).

٦٠٩٥- ئەبو هورەیره ﷺ ده‌گيرێته‌وه كه پيغه‌مبه‌رى خوا ﷺ فەرموویه‌تى: ((نیشانه‌کانى ناپاک و دووروو سیانن، هه‌ر کات قسه‌ى کرد درۆ ده‌کات، هه‌ر به‌ئینى‌کى دا نایاته‌ سه‌ر، وه ئەگه‌ر شتى‌کى بى‌ سپێردرا خیانه‌تى لى ده‌کات)).

٦٠٩٦- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، حَدَّثَنَا أَبُو رَجَاءٍ، عَنْ سَمُرَةَ بْنِ جُنْدُبٍ ﷺ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «رَأَيْتُ رَجُلَيْنِ أَتَانِي قَالَا: الَّذِي رَأَيْتُهُ يُشْقِي شِدْقُهُ فَكَذَّابٌ، يَكْذِبُ بِالْكَذْبَةِ تَحْمَلُ عَنْهُ حَتَّى تَبْلُغَ الْآفَاقَ، فَيُصْنَعُ بِهِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ»^(١).

(١) له ریزی راست گۆياندا بن.

(٢) بروتانه: ٣٣.

٦٠٩٦- سه مورمه کورپی چوندوب ﷺ ده لئ: پیڅه مبه ر ﷺ فهرمووی: (((نهم شهو له خه ومدا) دوو پیاوم^(٣) بینی هاتن بۆلام، ههردووکیان وتیان ئه وکه سه یکه بینیت لا لغاوی ده قلیشینرا ئه وه درۆزنیک بوو قسه یه کی درۆی دمکرد، لییه وه وهرده گیرا ههتا دهگه شته هه موو لایهک، جا هه تارۆژی دواپی هه ر ناوای لی دمکری)).

٧٠- باب: الھدی الصالح

٦٠٩٧- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي أَسَامَةَ: حَدَّثَكُمُ الْأَعْمَشُ، سَمِعْتُ شَقِيقًا قَالَ: سَمِعْتُ حُذَيْفَةَ يَقُولُ: إِنَّ أَشْبَهَ النَّاسِ دَلًّا وَسَمًّا وَهَدْيًا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لِابْنِ أُمِّ عَبْدِ، مِنْ حِينَ يَخْرُجُ مِنْ بَيْتِهِ إِلَى أَنْ يَرْجِعَ إِلَيْهِ، لَا نَذْرِي مَا يَصْنَعُ فِي أَهْلِهِ إِذَا خَلَا؟^(٣)

٧٠- باسیک: دهر باره می هه لسوکه وتی چاک و جوان^(٤)

٦٠٩٧- حوزمیفه ﷺ ده لئ: بیگومان که سیك له هه موو کهس زیاتر له پیڅه مبه ری خوا ﷺ بجیت له شیوهی جوانیورپ بازو ناکاریدا ئیبنوئوممه می عه بده^(٥)، له وکاته وه میله مال خوی دهرده چی تا دهگه پیتته وه ماله وه، به لام نازانین (عه بدوللا) له ناو مالی خویدا که به ته نه یه چی دهکات؟.

٦٠٩٨- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ مُخَارِقٍ، سَمِعْتُ طَارِقًا قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: إِنَّ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللَّهِ، وَأَحْسَنَ الْهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ ﷺ.

(١) پروانه: ٨٤٥.

(٢) نهو دوو پیاوه فریشته بوون. نهم فهرمووده به درۆژی له (کتاب الجنائز) باسکراوه به ژماره: ١٣٨٦.

(٣) پروانه: ٣٧٦٢.

(٤) بهم شیوهش مانا کراوه: به گا پۆشتن و قسه کردن به جوانی.

(٥) واته: عه بدوللای کورپی مه سهوود ﷺ.

(٦) پروانه: ٧٣٧٧.

٦٠٩٨- تاریق ده‌لێ: عه‌بدو‌ل‌لا ﷺ وتی: بێگومان چاکترین وته قورئانه‌که‌ی خوایه، وه چاکترین رێباز و رێنوین، رێباز و رێنوینی موحه‌مه‌ده ﷺ.

٧١- بابُ الصَّبْرِ عَلَى الْأَذَى وَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿إِنَّمَا يُوفَى الصَّابِرُونَ أَجْرُهُمْ بِغَيْرِ

حِسَابٍ ﴿١٠﴾ الزَّهَر

٦٠٩٩- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ سُفْيَانَ قَالَ: حَدَّثَنِي الْأَعْمَشُ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلْمِيِّ، عَنْ أَبِي مُوسَى ﷺ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «لَيْسَ أَحَدٌ -أَوْ: لَيْسَ شَيْءٌ- أَصْبَرَ عَلَى أَدَى سَمِعَهُ مِنَ اللَّهِ، إِنَّهُمْ لَيَدْعُونَ لَهُ وَلَدًا، وَإِنَّهُ لَيُعَافِيهِمْ وَيَرْزُقُهُمْ»^(١).

٧١- باسی (گه‌وره‌یی) دان به‌خۆدا گرتن له‌سه‌ر ئازار، وه ئه‌م فه‌رمایشته‌ی خوا به‌رز و بلند: (بێگومان دان به‌خۆدا گران بێژماره‌پاداشتیان ده‌دریته‌وه)

٦٠٩٩- ئەبو موسا ﷺ له پێغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ ده‌گێڕێته‌وه که فه‌رموویه‌تی: ((که‌س نییه -یان هیچ شتێک نییه- ئارام گرت‌ر بێت له‌سه‌ر وته‌یه‌کی ناشرین بیستبێتی له‌ خوا‌ی گه‌وره‌، له‌ راستیدا خه‌لکی منداڵ بو‌ خوا بریار ده‌ده‌ن، له‌ هه‌مان کاتدا خوا له‌ش ساغ و بێوه‌یان ده‌کات و رۆزیشیان ده‌دات)).

٦١٠٠- حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ قَالَ: سَمِعْتُ شَقِيقًا يَقُولُ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: قَسَمَ النَّبِيُّ ﷺ قِسْمَةً كَبَعُضَ مَا كَانَ يَقْسِمُ، فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ: وَاللَّهِ إِنَّهَا لَقِسْمَةٌ مَا أُرِيدَ بِهَا وَجْهُ اللَّهِ. قُلْتُ: أَمَّا أَنَا لَأَقُولَنَّ لِلنَّبِيِّ ﷺ. فَأَتَيْتُهُ وَهُوَ فِي أَصْحَابِهِ

فَسَارَرْتُهُ فَشَقَّ ذَلِكَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ وَتَغَيَّرَ وَجْهُهُ وَعَضِبَ، حَتَّى وَدِدْتُ أَنِّي لَمْ أَكُنْ أَخْبَرْتُهُ، ثُمَّ قَالَ: «قَدْ أُوذِيَ مُوسَى بِأَكْثَرٍ مِنْ ذَلِكَ فَصَبَرَ»^(۱).

۶۱۰۰- عەبدوللا ﷺ دەلی: پیغمەمبەر ﷺ (له غەزای حونه پندا) دەست کهوتەکانی بەش کرد، وهك هەندئ لەو بەشکردنانهی جاران که دهیکرد، ئینجا پیاویکی ئەنصاری وتی: وه ئلاهی ئەمه دابهش کردنیکه مه بهست پپی رهمانهندی خوا نه بووه، وتم: سویند بی من ئەم وتهیه به پیغمەمبەر ﷺ دهلیم، جا چوومه خزمهتی له ناو هاوه لانیدا بوو منیش به نهینی عهزم کرد، ئەو وتهیه له سەر پیغمەمبەر ﷺ زۆر نارەحهت بوو دەم و چاوی تیک چوو توره بوو، ههتا ئاواته خواز بووم ئەم ههوالهم پینه گهیان دابه، له پاشان فهرمووی: ((بیگومان موسا ﷺ له مه زیاتر ئازار درا به لام دانی به خویدا گرت)).

۷۲- بَابُ مَنْ لَمْ يُوَاجِهِ النَّاسَ بِالْعِنَابِ

۶۱۰۱- حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ، حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ، عَنْ مَسْرُوقٍ: قَالَتْ عَائِشَةُ: صَنَعَ النَّبِيُّ ﷺ شَيْئًا فَرَخَّصَ فِيهِ، فَتَنَزَّهَ عَنْهُ قَوْمٌ، فَبَلَغَ ذَلِكَ النَّبِيَّ ﷺ فَخَطَبَ فَحَمِدَ اللَّهَ ثُمَّ قَالَ: «مَا بَالُ أَقْوَامٍ يَتَنَزَّهُونَ عَنِ الشَّيْءِ أَضْنَعُهُ؟! فَوَاللَّهِ إِنِّي لَأَعْلَمُهُمْ بِاللَّهِ وَأَشَدُّهُمْ لَهُ حَشِيَّةً»^(۲).

۷۲- باسی که سیکی رووبه روو سه رزه نشتی خه لك نه کات

۶۱۰۱- عایشه ﷺ دەلی: پیغمەمبەر ﷺ شتیکی کرد دواتر رووخسته تی نه کردنی ئەو شتهیدا، به لام کهسانیک خویان لی به دوور گرت، ئینجا ئەوه به پیغمەمبەر

(۱) پروانه: ۳۱۵۰.

(۲) پروانه: ۷۳۰۱.

ﷺ گه‌شته‌وه، پی‌غه‌مبه‌ریش ﷺ وتاریدا سوپاسی خوی کرد و له پاشان فهرمووی: ((ئه‌وه خه‌لکانیک چییانه خویان به‌دوور ده‌گرن له‌شتیک که‌من ده‌یکه‌م؟ ده‌ی سویند به‌خوا به‌دلتیاییه‌وه من له‌وان چاکتر خوا ده‌ناسم، وه له هه‌مووشیان زیاتر له خوا ده‌ترسم)).

۶۱۰۲- حَدَّثَنَا عَبْدَانُ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ، عَنْ قَتَادَةَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ -هُوَ ابْنُ أَبِي عُتْبَةَ- مَوْلَى أَنَسٍ -عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ أَشَدَّ حَيَاءً مِنَ الْعَذْرَاءِ فِي خُدْرِهَا، فَإِذَا رَأَى شَيْئًا يَكْرَهُهُ عَرَفْنَاهُ فِي وَجْهِهِ^(۱).

۶۱۰۲- ئه‌بو سه‌عیدی خودری ﷺ ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ له کچی ناو په‌رده به‌شهرم تر بوو، جائه‌گهر شتیکی بدیایه و پێی ناخۆش بوایه، به‌دهم و چاویدا ده‌مان زانی.

۷۳- بَابُ: مَنْ أَكْفَرَ أَخَاهُ بِغَيْرِ تَأْوِيلٍ قَهْوَ كَمَا قَالَ

۶۱۰۳- حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ وَأَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَا: حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمرَ، أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؓ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «إِذَا قَالَ الرَّجُلُ لِأَخِيهِ: يَا كَافِرُ. فَقَدْ بَاءَ بِهِ أَحَدُهُمَا». وَقَالَ عِكْرِمَةُ بْنُ عَمَارٍ، عَنْ يَحْيَى، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يَزِيدٍ، سَمِعَ أَبَا سَلَمَةَ، سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ.

۷۳- باسیک: هه‌ر که سی‌ک برا مسو‌ل‌مانه‌که‌ی کافر بکات به‌بێ پاساو‌یک‌ی راست، ئه‌وه خۆ‌ی وه‌هایه‌ که وتوو‌یه‌تی (به‌براکه‌ی)

۶۱۰۳- ئه‌بو هوریره رضی الله عنه ده‌گێڕێته‌وه که پێغه‌مبه‌ری خوا صلی الله علیه و آله فهرمووی: ((ئه‌گه‌ر که‌سی‌ک به‌برا (مسو‌ل‌مانه‌) که‌ی بێ: ئه‌ی کافر، ئه‌وه بێگومان ئه‌و کافر کردنه ده‌گه‌ڕێته‌وه بۆ یه‌کی‌کیان^(۱))).

عی‌کریمه‌ی کور‌ی عه‌ممار له‌ یه‌حیاوه ده‌گێڕێته‌وه ئه‌ویش له‌ عه‌بدو‌ل‌لای کور‌ی یه‌زیده‌وه که له‌ ئه‌بو سه‌له‌مه‌ی بیستوه، ئه‌ویش له‌ ئه‌بو هوریره‌ی بیستوه، ئه‌بو هوریره‌ش رضی الله عنه له‌ پێغه‌مبه‌ری صلی الله علیه و آله بیستوه^(۲).

۶۱۰۴- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رضی الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ: «أَيُّمَا رَجُلٍ قَالَ لِأَخِيهِ: يَا كَافِرُ. فَقَدْ بَاءَ بِهَا أَحَدُهُمَا».

۶۱۰۴- عه‌بدو‌ل‌لای کور‌ی عومه‌ر رضی الله عنه ده‌گێڕێته‌وه که پێغه‌مبه‌ری خوا صلی الله علیه و آله فهرمووی: ((هه‌ر که‌سی‌ک به‌برا (مسو‌ل‌مانه‌) که‌ی بێ: ئه‌ی کافر، ئه‌وه بێگومان ئه‌و کافر کردنه ده‌گه‌ڕێته‌وه بۆ یه‌کی‌کیان^(۳))).

۶۱۰۵- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ، حَدَّثَنَا أَيُّوبُ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ، عَنْ ثَابِتِ بْنِ الضَّحَّاكِ، عَنِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: «مَنْ حَلَفَ بِمِلَّةٍ غَيْرِ الْإِسْلَامِ كَاذِبًا فَهُوَ كَمَا قَالَ، وَمَنْ قَتَلَ نَفْسَهُ بِشَيْءٍ عُدَّ بِهٖ فِي نَارِ جَهَنَّمَ، وَلَعَنُ الْمُؤْمِنُ كَفْلَهُ، وَمَنْ رَمَى مُؤْمِنًا بِكُفْرٍ فَهُوَ كَفْلُهُ»^(۱).

(۱) یان قسه‌که‌ی راسته‌و که‌سه‌که کافره یان خۆ‌ی کافر ده‌بێت ئه‌گه‌ر راست نه‌بوو.

(۲) ئه‌مه‌ پشته‌به‌کی تهر بۆ فهرمووده‌که‌ی پێشوو که عه‌بدو‌ل‌لای کور‌ی یه‌زید زیاد کراوه، له‌ نێوان یه‌حیاو ئه‌بو سه‌له‌مه‌دا هه‌ر بۆ ئه‌وه‌ش هێناوه‌تی.

(۳) یان قسه‌که‌ی راسته‌و که‌سه‌که کافره یان خۆ‌ی کافر ده‌بێت ئه‌گه‌ر راست نه‌بوو.

۶۱۰۵- نه بو قىلابه دمگيرېته وه كه سابيتى كورى زه حكاك بوى گيرايه وه له پينغه مبهرى خواوه ﷺ فهرمووى: ((هر كه سيك سويند بخوات به ناينيك جگه نيسلام، نه وه بهو جوړميه كه وتوويه تى^(۲)، هر كه سيكيش له دونيادا به شتيك خوى بكوزيت، له دوزه خدا به هه مان شت سزا ددرت، وه نه فرين كردنى باومردار وهك كوشتنى وايه، هر كه سيكيش باومرداريك تومه تبار بكات به بى باومرى، نه وه وهك نه وه وايه بيكوژيت)).

۷۴- بابُ مَنْ لَمْ يَرَ إِكْفَارَ مَنْ قَالَ ذَلِكَ مُتَأَوِّلًا أَوْ جَاهِلًا

وَقَالَ عُمَرُ لِحَاطِبٍ: إِنَّهُ مُتَأَفِّقٌ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "وَمَا يَذْرِيكَ لَعَلَّ اللَّهَ قَدِ اطَّلَعَ إِلَى أَهْلِ بَدْرٍ فَقَالَ: قَدْ عَفَرْتُ لَكُمْ"^(۳).

۶۱۰۶- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عِبَادَةَ، أَخْبَرَنَا يَزِيدُ، أَخْبَرَنَا سَلِيمٌ، حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ، حَدَّثَنَا جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَّ مُعَاذَ بْنَ جَبَلٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ كَانَ يُصَلِّي مَعَ النَّبِيِّ ﷺ، ثُمَّ يَأْتِي قَوْمَهُ فَيُصَلِّي بِهِمُ الصَّلَاةَ، فَقَرَأَ بِهِمُ الْبَقْرَةَ، قَالَ: فَتَجَوَّزَ رَجُلٌ فَصَلَّى صَلَاةً خَفِيفَةً، فَبَلَغَ ذَلِكَ مُعَاذًا فَقَالَ: إِنَّهُ مُتَأَفِّقٌ. فَبَلَغَ ذَلِكَ الرَّجُلَ فَأَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّا قَوْمٌ نَعْمَلُ بِأَيْدِينَا، وَنَسْقِي بِنَوَاضِحِنَا، وَإِنَّ مُعَاذًا صَلَّى بِنَا الْبَارِحَةَ، فَقَرَأَ الْبَقْرَةَ فَتَجَوَّزْتُ، فَزَعَمَ أَنِّي مُتَأَفِّقٌ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «يَا مُعَاذُ، أَفَتَأْنُ أَنْتَ؟ -ثَلَاثًا- أَفَرَأُ ﴿وَالشَّمْسُ وَضُحَاهَا﴾ ﴿١﴾

الشمس، وَ﴿سَجَّ اسْمُ رَبِّكَ الْأَعْلَى﴾ ﴿١﴾ الْأَعْلَى، وَنَحْوَهَا»^(۴).

(۱) پروانه: ۱۳۶۳.

(۲) واته: نهو كه سه وته كهى خوى به سه ريده ده چه سپى نه گهر وته كهى راست نه بوو، وه نه گهر راستى كرد نه وه به سه لاهه تى ناگه رته وه بو سه راينى نيسلام.

(۳) پروانه: ۳۰۰۷.

(۴) پروانه: ۷۰۰.

۷۴- باسی ئه و که سهی که رای وانیه که سیک ئه و قسهیه بَلَّی^(۱) کافر بکریت، ئه گهر پاساوکی هه بیّت یان نه زان بیّت

عوهر ﷺ وتی به حاته ب ﷺ به راستی دوو پرووه، پیغه مبه ریش ﷺ فه رمووی:
(تۆ جوزانیت؟ له وانیه خوا ئاگاداری به ژداربووانی به در بیّت، فه رمو بیّتی
بیگومان من لیّان خوش بووم)).

۶۱۰۶- جابیری کوری عه بدوللا ﷺ ده گپ رته وه که موعازی کوری جه بهل ﷺ
هه میسه له خزمه تی پیغه مبه ردا ﷺ نوێزی ده کرد، پاشان ده رۆشته وه بو لای
هۆزه که ی و هه مان نوێزی بو ده کردنه وه (به کۆمه ل)، ئینجا سوپه تی به قه ره ی
بو خویندن، (جابیری) ده لّی: ئینجا پیاوه که درێزه نه دایه و نوێزیکی به ته نه ای
و کورتی کرد، جا ئه وه^(۲) به موعاز گه شته وه، موعاز وتی: ئه و پیاوه تووشی
ناپاکی بووه، قسه که ی موعاز به پیاوه که گه شته وه، پیاوه که ش رۆشته خزمه تی
پیغه مبه ر و ﷺ وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا ئیمه خه لکانیکین کاره کانمان
به دهستی خۆمان ده که ی، وه به وشتره کانمان ئاودیری ده که ی، وه بیگومان
شه وی رابردوو موعاز پێش نوێزی بو کردین و سوپه تی به قه ره ی خویند،
منیش نوێزم به کورتی و خیرایی کرد، ئه و به قسه ی خۆی من بوومه ته دوو پروو،
پیغه مبه ریش ﷺ فه رمووی: ((ئه ی موعاز ئایا تو خه لکی (له نوێزی به کۆمه ل)
ده تارینی، سی جار دوباره ی کرده وه. ((سوپه تی ﷺ وَالشَّمْسُ وَحُكَا ۱))، وه
﴿سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى ۱﴾ هاوشیوه ی ئه وانه بخوینه)).

(۱) به براکه ی بلّی ئه ی کافر.

(۲) نوێز کردنی پیاوه که به خیرایی و جیا بوونه وه ی له ئه وان.

۶۱۰۷- حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ، أَخْبَرَنَا أَبُو الْمُغِيرَةِ، حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ، حَدَّثَنَا الزُّهْرِيُّ، عَنْ حُمَيْدٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مَنْ حَلَفَ مِنْكُمْ فَقَالَ فِي حَلْفِهِ: بِاللَّاتِ وَالْعُزَّى. فَلْيَقُلْ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ. وَمَنْ قَالَ لِصَاحِبِهِ: تَعَالَ أَقَامِرُكَ، فَلْيَتَّصِدُقْ»^(۱).

۶۱۰۷- نه‌بو هوره‌یره ﷺ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((هه‌ر که‌س له ئیوه‌ سویندی خوارد و له سویند خواردنه‌که‌یدا وتی: سویند به‌لات و عوززا، نه‌وه با بلی (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ)، وه هه‌ر که‌س به‌ هاوړیکه‌ی بلی: ومړه با قومارت له‌گه‌ل بکه‌م، نه‌وه بامالیک بکات به‌ خیر)).

۶۱۰۸- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا لَيْثٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ أَدْرَكَ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ فِي رَكْبٍ وَهُوَ يَخْلِفُ بِأَبِيهِ، فَتَادَاهُمُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «أَلَا إِنَّ اللَّهَ يَنْهَاكُمْ أَنْ تَحْلِفُوا بِآبَائِكُمْ، فَمَنْ كَانَ خَالِفًا فَلْيَخْلِفْ بِاللَّهِ، وَإِلَّا فَلْيَصْمُتْ»^(۲).

۶۱۰۸- ئیبنو عومه‌ر ﷺ گه‌شت به‌ عومه‌ری کوری خوتتاب ﷺ له‌ کاروانیکدا عومه‌ر به‌سه‌ری باوکی سویندی ده‌خوارد، پیغه‌مبه‌ری خواش ﷺ بانگی کردن فه‌رمووی: ((ناگاداربن بیگومان خوا‌قه‌ده‌غه‌ی کردوه‌ لیتان که‌ سویند بخون به‌ باوکتان، جا هه‌ر که‌س سویندی خوارد، نه‌وه با ته‌نها سویند به‌ خوا بخوات، نه‌گه‌ر نا بیده‌نگ بیت)).

۷۵- بَابُ مَا يَجُوزُ مِنَ الْغَضَبِ وَالشَّدَّةِ لِأَمْرِ اللَّهِ

وَقَالَ اللَّهُ: ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ﴾ (۷۲) التوبة

(۱) پروانه: ۴۸۶۰.

(۲) پروانه: ۳۶۷۹.

۶۱۰۹- حَدَّثَنَا يَسْرَةُ بْنُ صَفْوَانَ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنِ الْقَاسِمِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: دَخَلَ عَلَيَّ النَّبِيُّ ﷺ، وَفِي التَّبَيُّتِ قِرَامٌ فِيهِ صُورٌ، فَتَلَوْنَ وَجْهَهُ، ثُمَّ تَنَاوَلَ السُّرَّ فَهَتَكَهُ، وَقَالَتْ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «مِنْ أَشَدِّ النَّاسِ عَذَابًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ الَّذِينَ يُصَوِّرُونَ هَذِهِ الصُّورَ»^(۱).

۷۰- باسی ئه‌وهی دروسته له تووره بوون و توندی له‌بهر فهرمانی خودا

خواش دم‌فهرمووی: (ئه‌ی موحه‌مه‌د ﷺ خه‌بات بکه دژی بی‌باوم‌ران و دوورووان، وه توند و تیزبه له دژیان).

۶۱۰۹- عائیشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌ئێ: پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ هات بو لام و له مالدا په‌رده‌میه‌ک هه‌بوو وینه‌ی پیوه‌ بوو، جا پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ ره‌نگی دهم و چاوی گو‌را، له پاشان په‌رده‌که‌ی پرایکی‌شا و دراندی، عائیشه وتی: پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ فهرمووی: ((سه‌خترین سزا له رۆژی قیامه‌تدا بو ئه‌و که‌سانه‌یه‌ ئه‌م وینه‌انه‌ دروست ده‌که‌ن)).

۶۱۱۰- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ، حَدَّثَنَا قَيْسُ بْنُ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أَتَى رَجُلٌ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ: إِنِّي لِأَتَاخِرُ عَنْ صَلَاةِ الْغَدَاةِ مِنْ أَجْلِ فُلَانٍ مِمَّا يُطِيلُ بِنَا. قَالَ: فَمَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَطُّ أَشَدَّ غَضَبًا فِي مَوْعِظَةٍ مِنْهُ يَوْمَئِذٍ - قَالَ: - فَقَالَ: «يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ مِنْكُمْ مُنْفَرِينَ، فَأَيُّكُمْ مَا صَلَّى بِالنَّاسِ فَلْيَتَجَوَّزْ، فَإِنَّ فِيهِمُ الْمَرِيضَ وَالْكَبِيرَ وَذَا الْحَاجَةِ»^(۲).

۶۱۱۰- ئه‌بو مه‌سه‌وود رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده‌ئێ: بی‌اوێک هات بو خزمه‌تی پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ وتی: به‌راستی من دوا ده‌که‌وم (نا‌رۆم بو) له نو‌یژی به‌یانیان له‌بهر فلانه‌ که‌س که نو‌یژه‌که‌مان بو در‌یژ ده‌کاته‌وه، ده‌ئێ: هه‌رگیز پی‌غه‌مبه‌ری خوا م ﷺ نه‌دیوه له نامۆزگاری کردندا ئه‌وه‌نده‌ی

(۱) پروانه: ۲۴۷۹.

(۲) پروانه: ۹۰.

ئهو رۆژه تووره بووبیت، ده‌لی: فهرمووی: ((ئهی خه‌لکینه، به‌راستی له ئیودا که‌سی وا هه‌یه خه‌لکی دوور ده‌خاته‌وه (له نویژی به‌گۆمه‌ن)، جا ههر کامیکتان پېشنویژی بۆ خه‌لکی کرد با نویژه‌که‌ی کورت بێت، چونکه بېگومان له ناو نویژ خویاندا نه‌خۆش و به‌ته‌مه‌ن و خاوم‌ن ئیشیان تێدایه)).

۶۱۱۱- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا جُوَيْرِيَّةُ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ، قَالَ: بَيْنَا النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي رَأَى فِي قِبْلَةِ الْمَسْجِدِ نُحَامَةً فَحَكَّهَا بِيَدِهِ، فَتَغَيَّظَ ثُمَّ قَالَ: «إِنَّ أَحَدَكُمْ إِذَا كَانَ فِي الصَّلَاةِ فَإِنَّ اللَّهَ حَيَّالٌ وَجْهَهُ، فَلَا يَتَنَحَّمَنَّ حَيَّالٌ وَجْهَهُ فِي الصَّلَاةِ»^(۱).

۶۱۱۱- عه‌بدوللا ﷺ ده‌لی: له کاتی‌کدا پېغه‌مبه‌ر ﷺ نویژی ده‌کرد له قیبه‌ی مزگه‌وتدا به‌لغه‌میکی بینی به‌ده‌ستی (به‌به‌ردیک) کراندی، ئینجا زۆر رهی هه‌ستا، له پاشان فهرمووی: ((ئه‌گه‌ر که‌سیک له ئیوه له نویژدا بوو، ئه‌وه بېگومان خوا به‌رانبه‌ریه‌تی، ده‌ی که‌واته با له نویژدا به‌لغم هه‌ری نه‌داته به‌رانبه‌ری خۆیه‌وه)).

۶۱۱۲- حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ، أَخْبَرَنَا رِبْعَةُ بْنُ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ يَزِيدَ -مَوْلَى الْمُتَنَبِّئِ- عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ الْجُهَنِيِّ أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنِ اللُّقْطَةِ، فَقَالَ: «عَرَفَهَا سَنَةً، ثُمَّ اعْرِفْ وَكَاءَهَا وَعِفَاصَهَا، ثُمَّ اسْتَنْفِقْ بِهَا، فَإِنْ جَاءَ رَبُّهَا فَأَدِّهَا إِلَيْهِ». قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَضَالَةُ الْعَنَمِ قَالَ: «خُذْهَا، فَإِنَّمَا هِيَ لَكَ، أَوْ لِأَخِيكَ، أَوْ لِلذُّبِّ». قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَضَالَةُ الْإِبِلِ؟ قَالَ: فَعَضِبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَتَّى احْمَرَّتْ وَجَنَّتَاهُ -أَوْ احْمَرَّتْ وَجْهَهُ- ثُمَّ قَالَ: «مَالِكَ وَلَهَا؟ مَعَهَا حِذَاؤُهَا وَسِقَاؤُهَا حَتَّى يَلْقَاهَا رَبُّهَا»^(۲).

(۱) پروانه: ۴۰۶.

(۲) پروانه: ۹۱.

٦١١٢-زهیدی کوری خالیدی جوهه‌نی ﷺ ده‌گیریت‌ه‌وه که پیاویک پرسپاری له پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ کرد دهرباره‌ی شتی دۆزراوه، ئه‌ویش فهرمووی: ((سَالِئِكَ جَارِي بُوْ بَدَه، پاشان بزانه به‌چی به‌ستراوه و له چی دایه، له پاشان خهرجی بکه (و سوودی لئ ببینه)، جا ئه‌گهر خاوه‌نه‌که‌ی هات بیدمه‌وه))، وتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ئه‌ی مه‌ری ونبوو (حوکمی چیه)؟ فهرمووی: ((بِیْبَه چونکه بیتگومان ئه‌و مه‌ره یان بُو تۆیه یان بُو براکه‌ته یان بُو گورگه))، وتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ئه‌ی وشتری ونبوو (حوکمی چیه)؟ وتی: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ئه‌و‌نده تووره بوو هه‌تا هه‌ردوو کوئمی زۆر سوور بوویه‌وه یان رووخساری زۆر سوور بویه‌وه- له پاشان فهرمووی: ((جِیْتَه به‌سه‌ریه‌وه؟ بِلَاو جه‌ونه و ئاوی خۆی پییه، هه‌تا خاوه‌نه‌که‌ی ده‌یدۆزیت‌ه‌وه)).

٦١١٣ - وَقَالَ الْمَكِّيُّ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ.

وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ زَيْدٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي سَالِمُ أَبُو النَّضْرِ -مَوْلَى عُمَرَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ- عَنْ بُسْرِ بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: احْتَجَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حُجَيْرَةً مُخَصَّفَةً -أَوْ حَصِيرًا- فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي فِيهَا، فَتَتَبَعَ إِلَيْهِ رَجَالٌ وَجَاءُوا يُصَلُّونَ بِصَلَاتِهِ، ثُمَّ جَاءُوا لَيْلَةً فَحَضَرُوا، وَأَبْطَأَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْهُمْ فَلَمْ يَخْرُجْ إِلَيْهِمْ، فَرَفَعُوا أَصْوَاتَهُمْ وَحَضَبُوا الْبَابَ، فَخَرَجَ إِلَيْهِمْ مُغَضَّبًا، فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مَا زَالَ بِكُمْ صَنِيعُكُمْ حَتَّى ظَنَنْتُ أَنَّهُ سَيُكْتَبُ عَلَيْكُمْ، فَعَلَيْكُمْ بِالصَّلَاةِ فِي بُيُوتِكُمْ، فَإِنَّ خَيْرَ صَلَاةٍ الْمَرْءِ فِي بَيْتِهِ إِلَّا الصَّلَاةُ الْمَكْتُوبَةُ».

٦١١٣-زهیدی کوری سابیت ﷺ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ شوینیکی (له مزگه‌وتدا) جیاکردمه‌وه - یان چه‌سیریکی دا له ده‌وری، ئینجا پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له مال هه‌ته‌ده‌ر و له‌و شوینه‌دا نوێزی ده‌کرد، ئینجا پیاوانیک هاتن له دوایه‌وه

نویژیان دهکرد، ئەنجا شهویک هاتن و ئامادەبوون بەلام پیڤه‌مبه‌ری خوا ﷺ دواکه‌وت و نه‌هات بۆ لایان، بۆیه ئه‌وانیش دهنگیان به‌رز کرده‌وه و دمرگاکه‌یان دایه به‌ر ورده به‌رد^(۱)، پیڤه‌مبه‌ریش ﷺ هاته دهره‌وه به‌ تورمه‌یه‌وه، جا پیڤه‌مبه‌ری خوا ﷺ فهرمووی پێیان: ((له‌سه‌ر ئەم کاره‌تان^(۲) به‌رده‌وام بوون، هه‌تا گومانم وابوو که له داهاتوودا فهرز ده‌کریت له‌سه‌رتان، له‌به‌ر نه‌وه له ماله‌کانتان نویژ بکه‌ن، چونکه به‌ دلنیاپییه‌وه چاکترین و گه‌ورمه‌ترین نویژی مرووف له ماله‌وه ده‌کریت، جگه له نویژه فهرزه‌کان)).

۷۶- بَابُ الْحَذَرِ مِنَ الْغَضَبِ

لِقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿وَالَّذِينَ يَحْنَبُونَ كَثِيرَ الْأَلَمِ وَالْفَوْحِشِ وَإِذَا مَا عَضِبُوا هُمْ يَغْفِرُونَ﴾ (۳۷) الشورى، ﴿الَّذِينَ يُغْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالْكُظُمِينَ الْغَيْظِ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ﴾ (۱۳۸) آل عمران. ۶۱۱۴- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «لَيْسَ الشَّدِيدُ بِالصُّرَعَةِ، إِنَّمَا الشَّدِيدُ الَّذِي يَمْلِكُ نَفْسَهُ عِنْدَ الْغَضَبِ».

۷۶- باسی ئەگادار بوون و خۆپاراستن له توورەیی

به به‌لگه‌ی ئەم فهرمایشته‌ی خوی به‌رز و بلند: (وه ئه‌وانه‌ی له گوناوه گه‌وره‌کان و خراپه زۆر ناشیرینه‌کان دوور ده‌که‌ونه‌وه، وه کاتی رِق و هینیان

(۱) بۆ ئاگادار کردنه‌وه‌ی نه‌وه‌ک له بیرى چوو بیت.

(۲) ئەو نویژکردنه‌یان له دواى پیڤه‌مبه‌ره‌وه ﷺ به‌کۆمه‌ل.

هه‌ئسیت، نه‌وان لی دهبوورن)، (نه‌وانه‌ی مال دهبه‌خشن (له رپی خوادا) له کاتی خوشی^(۱) و ناخو‌شیدا، وه رپی به‌تینی خو‌یان ده‌خونه‌وه و دهبوورن له خه‌لکی، خواش چاکه‌کارانی خوش ده‌وئیت) ۶۱۱۴-ئه‌بو هورمه‌یره ﷺ ده‌گیریته‌وه که پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((که‌سی نازا و به‌هیز (پاله‌وان) نییه زور خه‌لک بدات به‌زه‌ویدا، به‌لکو به‌راستی نازا و به‌هیز که‌سیکه له کاتی تووره‌بووندا خو‌ی پی‌ ده‌گیری (و رپی خو‌ی ده‌خواته‌وه)).

۶۱۱۵- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ عَدِيِّ بْنِ ثَابِتٍ، حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ صُرَدٍ قَالَ: اسْتَبَّ رَجُلَانِ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ وَتَخُنَ عِنْدَهُ جُلُوسٌ، وَأَحَدُهُمَا يَسُبُّ صَاحِبَهُ مُغَضَّبًا قَدْ احْمَرَ وَجْهَهُ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «إِنِّي لَأَعْلَمُ كَلِمَةً لَوْ قَالَهَا لَذَهَبَ عَنْهُ مَا يَجِدُ، لَوْ قَالَ: أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ». فَقَالُوا لِلرَّجُلِ: أَلَا تَسْمَعُ مَا يَقُولُ النَّبِيُّ ﷺ؟ قَالَ: إِنِّي لَسْتُ بِمَجْنُونٍ^(۲).

۶۱۱۵-سوله‌یمانی کوردی صورده ﷺ ده‌لی: ئیمه له خزمه‌ت پی‌غه‌مبه‌ردا ﷺ دانیشتبووین دوو پیاو لای پی‌غه‌مبه‌ردا ﷺ جنیویان به‌یه‌کتریدا، یه‌کیکیان جنیوی به‌هاورپکه‌ی دمدا توره‌ ببوو رووخساری زور سوور بوو بوویه‌وه، پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((بی‌گومان من وته‌یه‌ک دزمان، ئه‌گه‌ر ئه‌و که‌سه بی‌لی ئه‌و تووره‌مییه‌ی هه‌یه‌تی نامینی و ده‌روات، ئه‌گه‌ر بلیت: په‌نا ده‌گرم به‌ خوا له‌شه‌یتانی ده‌رکراو له‌ به‌زمی خوا))، خه‌لکه‌که‌ش به‌ پیاوه‌که‌یان وت: ئایا گویت لئی به‌ پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ چی ده‌فه‌رموی؟ وتی: خو من شیت نیم.

(۱) ده‌وله‌مه‌ندی.

(۲) پروانه: ۳۲۸۲.

۶۱۱۶- حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرِ -هُوَ ابْنُ عَيَّاشٍ- عَنْ أَبِي حَصِينٍ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه، أَنَّ رَجُلًا قَالَ لِلنَّبِيِّ ﷺ: أَوْصِنِي. قَالَ: «لَا تَغْضَبُ». فَرَدَّدَ مَرَارًا، قَالَ: «لَا تَغْضَبُ».

۶۱۱۶- نه‌بو هورمه‌یره رضي الله عنه ده‌گیرنه‌وه که بیاوینک عهرزی پی‌غه‌مبه‌ری ﷺ کرد: نامۆزگاریم بکه، فهرمووی: ((تووره مه‌به)) کابرا چهند جاری وته‌که‌ی خوی دووباره کرده‌وه، (پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ) فهرمووی: ((تووره مه‌به)).

۷۷- بَابُ الْحَيَاءِ

۶۱۱۷- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَبِي السَّوَّارِ الْعَدَوِيِّ قَالَ: سَمِعْتُ عِمْرَانَ بْنَ حُصَيْنٍ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «الْحَيَاءُ لَا يَأْتِي إِلَّا بِخَيْرٍ». فَقَالَ بُشَيْرُ بْنُ كَعْبٍ: مَكْتُوبٌ فِي الْحِكْمَةِ: إِنَّ مِنَ الْحَيَاءِ وَقَارًا، وَإِنَّ مِنَ الْحَيَاءِ سَكِينَةً. فَقَالَ لَهُ عِمْرَانُ: أَحَدَّثَكَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، وَتَحَدَّثَنِي عَنْ صَحِيفَتِكَ.

۷۷- باسی (فه‌زل و گه‌وره‌یی) شهرم و حه‌یا

۶۱۱۷- عیمرانی کوری حوصه‌ین ﷺ ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ فهرمووی: ((شهرم و حه‌یا له خیر به‌ولاهه هه‌چی تر ناهه‌ینیت))، بوشه‌یری کوری که‌عب ده‌لی: له حه‌یکمه‌ت و دانا‌ییدا نوسراوه له حه‌یا و شهرمدا سه‌نگینی هه‌یه، وه له حه‌یا و شهرمدا نارامی هه‌یه، ومقار و سه‌نگینی به‌شیکن له حه‌یا، وه نارامی به‌شیکه له حه‌یا، عیمرانی‌ش وتی: من فهرمووده‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خوات ﷺ بو ده‌گیرمه‌وه، که‌چی تو فه‌سی ناو ده‌فته‌ره‌که‌تم بو ده‌که‌ی.

۶۱۱۸- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي سَلَمَةَ، حَدَّثَنَا ابْنُ شِهَابٍ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رضي الله عنه: مَرَّ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم عَلَى رَجُلٍ وَهُوَ يُعَاتَبُ فِي الْحَيَاءِ يَقُولُ: إِنَّكَ لَتَسْتَحْيِي. حَتَّى كَأَنَّهُ يَقُولُ: قَدْ أَضْرَّ بِكَ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم: «دَعَهُ، فَإِنَّ الْحَيَاءَ مِنَ الْإِيمَانِ»^(۱).

۶۱۱۸- ئیبنو عومەر رضي الله عنه ده‌ئێ: پێغه‌مبەر صلى الله عليه وسلم تیپه‌ری به‌لای پیاوی‌کدا سه‌رزمنشتی براهه‌کی ده‌کرد دهرباره‌ی شهرم وحه‌یا پێی ده‌وت: تو شهرم ده‌که‌یت هه‌تا وه‌ک ئه‌وه‌ی پێی بلێ: بێگومان شهرم کردن زیانی لێ داوی، پێغه‌مبهری خواش صلى الله عليه وسلم هه‌رمووی: ((وازی لێ بێنه، چونکه به‌راستی شهرم و شکۆ به‌شیکه له باوم)).

۶۱۱۹- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْجَعْدِ، أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ مَوْلَى أَنَسٍ -قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: اسْمُهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي عُثْبَةَ- سَمِعْتُ أَبَا سَعِيدٍ يَقُولُ: كَانَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم أَشَدَّ حَيَاءً مِنَ الْعَذْرَاءِ فِي خِذْرِهَا^(۲).

۶۱۱۹- هه‌تاده له ئازادکراویکی ئه‌نه‌سه‌وه ده‌گێڕێته‌وه - ئه‌بو عه‌بدوڵلا (ئیمامی بوخاری) ده‌ئێ: ناوی عه‌بدوڵلا‌ی کورێ ئه‌بی عوتبه‌ بوو- ده‌ئێ: له ئه‌بو سه‌عیدی خودریم رضي الله عنه بیست ده‌یوت: پێغه‌مبهر صلى الله عليه وسلم له کجی ناو په‌رده به‌شهرم و شکۆتر بوو.

۷۸- بَابُ "إِذَا لَمْ تَسْتَحْيِ قَاصْنَعْ مَا شِئْتَ"

۶۱۲۰- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ، حَدَّثَنَا مَنْصُورٌ، عَنْ رِبْعِيِّ بْنِ حِرَاشٍ، حَدَّثَنَا أَبُو مَسْعُودٍ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم: «إِنَّ مِمَّا أَدْرَكَ النَّاسُ مِنْ كَلَامِ النَّبِيِّ الْأُولَى إِذَا لَمْ تَسْتَحْيِ قَاصْنَعْ مَا شِئْتَ»^(۱).

(۱) پروانه: ۲۴.

(۲) پروانه: ۳۵۶۲.

۷۸- باسی^(۱) ((ئەگەر شهرمت نه کرد ئەوه چیت ویست بیکه))

۶۱۲۰- ئەبو مەسعوود رحمته الله دەلی: پیغمبەر صلی الله علیه و آله فەرمووی: ((بیگومان یه کێک لهو وتهی پیغمبهرایهتی که به خه‌لک گه‌شتوو (ئه‌مه‌یه): ئەگەر شهرمت نه‌کرد، که‌واته هه‌رحیت ویست بیکه)).

۷۹- بابُ مَا لَا يُسْتَحْيَا مِنْهُ مِنَ الْحَقِّ لِلتَّقَةِ فِي الدِّينِ

۶۱۲۱- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ زَيْنَبِ ابْنَةِ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ رضی الله عنها قَالَتْ: جَاءَتْ أُمُّ سَلِيمٍ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ لَا يَسْتَحْيِي مِنَ الْحَقِّ، فَهَلْ عَلَى الْمَرْأَةِ غُسْلٌ إِذَا احْتَلَمَتْ؟ فَقَالَ: «نَعَمْ، إِذَا رَأَتْ الْمَاءَ»^(۲).

۷۹- باسی ئەوهی که شهرمتی لێناکرت له (وتهی)

راستی بو شارەزابوون له ئایین

۶۱۲۱- زه‌ینه‌بی کچی ئەبی سه‌له‌مه له ئوممو سه‌له‌مه‌وه رحمته الله ده‌گیرێته‌وه ده‌لی: ئوممو سوله‌یم رضی الله عنها هات بو خزمه‌تی پیغمبهری خوا صلی الله علیه و آله وتی: ئەهی پیغمبهری خوا صلی الله علیه و آله بیگومان خوا له ئاست هه‌قدا شهرم ناکات، ئایا ئافرمت خوشۆردنی له‌سه‌ره ئەگەر شه‌یتانی بوو؟ پیغمبهری خواش صلی الله علیه و آله فەرمووی: ((به‌لی ئەگەر ئاوی بینی (به‌ج‌له‌کانیه‌وه)).

(۱) پروانه: ۳۴۸۳.

(۲) ئەم فەرمووده‌ی پیغمبەر صلی الله علیه و آله.

(۳) پروانه: ۱۳۰.

۶۱۲۲- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا مُحَارِبُ بْنُ دِنَارٍ قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ يَقُولُ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «مَثَلُ الْمُؤْمِنِ كَمَثَلِ شَجَرَةٍ خَضِرَاءَ لَا يَسْقُطُ وَرَقُهَا وَلَا يَتَحَاتُّ». فَقَالَ الْقَوْمُ: هِيَ شَجَرَةٌ كَذَا، هِيَ شَجَرَةٌ كَذَا. فَأَرَدْتُ أَنْ أَقُولَ هِيَ النَّخْلَةُ وَأَنَا غُلَامٌ شَابٌّ فَاسْتَحْيَيْتُ. فَقَالَ: «هِيَ النَّخْلَةُ».

وَعَنْ شُعْبَةَ، حَدَّثَنَا حُبَيْبُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ حَفْصِ بْنِ عَاصِمٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ مِثْلَهُ، وَزَادَ: فَحَدَّثْتُ بِهِ عُمَرَ فَقَالَ: لَوْ كُنْتُ قُلْتُهَا لَكَانَ أَحَبَّ إِلَيَّ مِنْ كَذَا وَكَذَا^(۱).

۶۱۲۲- موحاریبی کورپی دیسار دهلی: له ئیبنو عومهرم ﷺ بیست دمیوت پیغه مبهری خوا ﷺ فهرموویه تی: ((نموونه ی باومردار وهک درهختیکی هه میسه سهوز وایه، گه لای ناومریت، وه گه لاکانی بهریه کتری ناکه ون و بومرین))، جا که سیکیان وتی: نهو درهخته یه، نهو درهخته یه، (عه بدوللا دهلی: منیش ویستم بلیم: نهو درهخته دار خورمایه، وه من لهو کاته دا لویکی گهنج بووم بویه شهرم گرد (قسه بکه م)، ئینجا فهرمووی: ((نهو درهخته دار خورمایه)). وه له شوعبه وه گیر دراوته وه دهلی: خوبه یی کورپی عه بدوره حمان بو ی گیراینه وه له حه فسی کورپی عاصیمه وه له ئیبنو عومهره وه ﷺ وینه ی فهرمووده که ی پیشووی گیراینه وه و نه مهشی بو زیاد کرد: نهو باسه م بو عومهر ﷺ گیراینه وه نهویش وتی: نه گهر تو بتوتایه (دار خورمایه)، نه وه خوشتر بوو لام له وه و له وه.

۶۱۲۳- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا مَرْحُومٌ، سَمِعْتُ ثَابِتًا، أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسًا ﷺ يَقُولُ جَاءَتْ امْرَأَةٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ تَعْرِضُ عَلَيْهِ نَفْسَهَا، فَقَالَتْ: هَلْ لَكَ حَاجَةٌ فِي؟ فَقَالَتْ ابْنَتُهُ: مَا أَقَلَّ حَيَاءَهَا! فَقَالَ: هِيَ خَيْرٌ مِنْكَ، عَرَضَتْ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ نَفْسَهَا^(۱).

۶۱۲۳- مه‌رحوم ده‌لی: له‌سابیتم بیست وتی: نه‌ویش له نه‌نه‌سی ﷺ بیست دمیوت: ئافره‌تیک هات بو خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ، خو‌ی بو پیغه‌مبه‌ر ﷺ پیشنیار کرد و وتی: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ئایا پی‌ویستیت به من هه‌یه (ماره‌م که‌یت)؟ که‌که‌ی نه‌نه‌سیش وتی: چه‌ند بئ شه‌رمه‌! (نه‌نه‌س) وتی پی‌ی: نه‌و ئافره‌ته له تو چاک‌تره، خو‌ی بو پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ پیشنیار کردوه (ماره‌ی کات).

۸۰- بابُ قَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ «يَسْرُوا وَلَا تُعَسِّرُوا»

وَكَانَ يُحِبُّ التَّخْفِيفَ وَالْيُسْرَ عَلَى النَّاسِ.

۶۱۲۴- حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ، حَدَّثَنَا النَّضْرُ، أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ قَالَ: لَمَّا بَعَثَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَمُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ قَالَ لَهُمَا: «يَسْرًا وَلَا تُعَسِّرَا، وَبَشْرًا وَلَا تُنْفِرَا، وَتَطَاوَعًا». قَالَ أَبُو مُوسَى: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّا بِأَرْضٍ يُصْنَعُ فِيهَا شَرَابٌ مِنَ الْعَسَلِ يُقَالُ لَهُ: الْبِنْعُ، وَشَرَابٌ مِنَ الشَّعِيرِ يُقَالُ لَهُ: الْمِزْرُ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «كُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ»^(۱).

۸۰- باسی ئهم فهرمووده‌ی پیغه‌مبه‌ر ﷺ: ((کار ئاسان کهن قورس و گران‌ی مه‌که‌ن))

وه پیغه‌مبه‌ر ﷺ هه‌میشه‌ هه‌زی له ئاسانکاری و سووک کردنی (نیش و کار) بوو له‌سه‌ر خه‌لکی.

۶۱۲۴- سه‌عدی کور‌ی نه‌بی بورده له باوکیه‌وه نه‌ویش له باپی‌یه‌وه (که نه‌بو مووسایه) ﷺ ده‌گیر‌یته‌وه ده‌لی: کاتی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ نه‌و و موعا‌زی

(۱) پروانه: ۵۱۲۰.

(۲) پروانه: ۲۳۶۱.

کورپی جبه‌لی ﷺ نارد (بو یه‌مه‌ن)، به‌هه‌ردووکیانی فه‌رموو: ((ناسانکاربن و گرانکار مه‌بن، وه‌ مزددمربن و توفینه‌ر مه‌بن، له‌گه‌ل یه‌کتردا بگونجین (و جیاواز مه‌بن))، نه‌بو مووسا ﷺ ده‌لی: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ئیمه‌ له‌ ولاتیک داین خواردنه‌وه‌یه‌کی تیدا‌یه‌ له‌ هه‌نگوین دروست ده‌کری، پیی ده‌وتری: بیتع، هه‌روه‌ها خواردنه‌وه‌یه‌کی تیا‌یه‌ له‌ جو دروست ده‌کری، پیی ده‌لین: میزر، پیغه‌مبه‌ری خواش ﷺ فه‌رموو: ((هه‌موو سه‌رخۆش که‌ریک هه‌رامه‌)).

۶۱۲۵- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي التَّيَّاحِ قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ ﷺ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «يَسْرُوا وَلَا تُعَسِّرُوا، وَسَكُنُوا وَلَا تَنْفَرُوا»^(۱).

۶۱۲۵- نه‌نه‌سی کورپی مالیک ﷺ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رموو: ((ناسانکار بن گرانکار مه‌بن، له‌سه‌ر خو‌بن خه‌لک راو مه‌نین)).

۶۱۲۶- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ ﷺ أَنَّهَا قَالَتْ: مَا خَيْرَ رَسُولٍ لِلَّهِ ﷺ بَيْنَ أَمْرَيْنِ قَطُّ إِلَّا أَخَذَ أَيْسَرَهُمَا، مَا لَمْ يَكُنْ إِثْمًا، فَإِنْ كَانَ إِثْمًا كَانَ أَبْعَدَ النَّاسِ مِنْهُ، وَمَا انْتَقَمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِنَفْسِهِ فِي شَيْءٍ قَطُّ، إِلَّا أَنْ تُنْتَهَكَ حُرْمَةُ اللَّهِ، فَيَنْتَقِمَ بِهَا اللَّهُ^(۲).

۶۱۲۶- عورو له‌ عایشه‌وه ﷺ ده‌گیریته‌وه‌ که‌ عایشه‌ وتی: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ هه‌رکات له‌ نیوان دوو شتدا سه‌رپشک کرابیت ناسانه‌که‌یانی وه‌رگرتوو و کردوه، به‌مه‌رجی تاوان نه‌بووبیت، خو ئه‌گه‌ر تاوان بووبیت نه‌و دوورترین که‌س بووه‌ لییه‌وه‌، وه‌ پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ هه‌رگیز له‌ هیج شتیکدا له‌به‌ر خو‌ی

(۱) پروانه: ۶۹.

(۲) پروانه: ۳۵۶۰.

تۆله‌ی له‌ کهس نه‌کردۆته‌وه، مه‌گهر ریز و حورمه‌تی (نایینی) خوا شکینرا بی‌ت،
ئه‌وجا له‌ به‌ر خوا و ریزی (نایینه‌که‌ی) تۆله‌ی ده‌کرده‌وه.

٦١٢٧- حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنِ الْأَزْرَقِ بْنِ قَيْسٍ قَالَ: كُنَّا عَلَى شَاطِئِ نَهْرٍ بِالْأَهْوَازِ قَدْ نَضَبَ عَنْهُ الْمَاءُ، فَجَاءَ أَبُو بَرَزَةَ الْأَسْلَمِيُّ عَلَى فَرَسٍ، فَصَلَّى وَخَلَّى فَرَسَهُ، فَأَنْطَلَقَتِ الْفَرَسُ، فَتَرَكَ صَلَاتَهُ وَتَبِعَهَا حَتَّى أَدْرَكَهَا فَأَخَذَهَا، ثُمَّ جَاءَ فَقَضَى صَلَاتَهُ، وَفِينَا رَجُلٌ لَهُ رَأْيٌ، فَأَقْبَلَ يَقُولُ: انْظُرُوا إِلَى هَذَا الشَّيْخِ تَرَكَ صَلَاتَهُ مِنْ أَجْلِ فَرَسٍ. فَأَقْبَلَ فَقَالَ: مَا عَنَّفَنِي أَحَدٌ مُنْذُ فَارَقْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ. وَقَالَ: إِنَّ مَنَزِلِي مُتَرَاخٍ، فَلَوْ صَلَّيْتُ وَتَرَكْتُ لَمْ آتِ أَهْلِي إِلَى اللَّيْلِ. وَذَكَرَ أَنَّهُ صَحِبَ النَّبِيَّ ﷺ فَرَأَى مِنْ تَيْسِيرِهِ ^(١).

٦١٢٧-ئه‌زهره‌قی کوری قه‌یس ده‌لی: ئیمه‌ له‌ قه‌راغی پروباریکدا بووین له‌ ئه‌ه‌واز که‌ ناوه‌که‌ی وشکی کردبوو، ئینجا ئه‌بو به‌رزهی ئه‌سه‌له‌می ﷺ هات به‌سوار ئه‌سه‌پکه‌وه‌ نوێزی کرد و ئه‌سه‌پکه‌ی به‌ره‌لا کرد، ئه‌سه‌پکه‌ش رۆشت، ئه‌بو به‌رزه‌ نوێزه‌که‌ی وازلئ هینا و شوین ئه‌سه‌پکه‌ی که‌وت، پئی گه‌شت و گرتی و پاشان هات و نوێزه‌که‌ی ته‌واو کرد، پیاویکمان تیاوو پای خراپ بوو، جا هات وتی: سه‌یری ئه‌و پیاوه‌ پیره‌ به‌ته‌مه‌نه‌ بکه‌ن وازی له‌ نوێزه‌که‌ی هینا له‌ به‌ر ئه‌سه‌پک، ئینجا ئه‌بو به‌رزه‌ هات وتی: که‌س قسه‌ی توندی پی نه‌وتووم له‌و کاته‌وه‌ی له‌ پیغه‌مبه‌ر خوا ﷺ جیا بوومه‌ته‌وه‌، وه‌ وتی: به‌راستی ماله‌که‌م دووره‌ ئه‌گه‌ر نوێز بکه‌م (ئه‌سه‌پکه‌م) واز لی بینم، بۆ شه‌و ناگه‌مه‌وه‌ ماله‌وه‌، وه‌ وتی: ئه‌و هاوړپیه‌تی پیغه‌مبه‌ری ﷺ کردوه و ئاسانکاری ئه‌وی دیوه‌.

٦١٢٨- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، ح. وَقَالَ اللَّيْثُ: حَدَّثَنِي يُونُسُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، أَخْبَرَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ أَخْبَرَهُ أَنَّ أَعْرَابِيًّا بَالَ فِي

الْمَسْجِدِ، فَتَارَ إِلَيْهِ النَّاسُ لِيَقْعُوا بِهِ، فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «دَعُوهُ، وَأَهْرِيقُوا عَلَى بَوْلِهِ ذَنْبًا مِنْ مَاءٍ - أَوْ سَجَلًا مِنْ مَاءٍ - فَإِنَّمَا بُعِثْتُمْ مُبْسَرِينَ وَلَمْ تُبْعَثُوا مُعَسِّرِينَ»^(۱).

۶۱۲۸-ئەبو ھورەیرە ؓ دەگێڕێتەووە کە عەرەبیکی دەشتەکی لە مزگەوتدا میزی کرد، ئینجا خەلکی ھەموو ھورۆزان و یستیان لێی بدن، پیڤەمبەری خوا ﷺ پێیانی ھەرموو: ((وازی لی بینن، وە دۆلجەپەکی پەر لە ئاو - یان دۆلجەپەک ئاوی - بکەن بەسەریدا، چونکە بیگومان ئیوە بە ئاسانکاری نێردراون، وە بەگرانکار نەنێردراون)).

۸۱- باب الانبساط إلى الناس

وَقَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ ؓ: خَالِطِ النَّاسَ، وَدِينَكَ لَا تَكْلِمْنَهُ، وَالذُّعَابَةَ مَعَ الْأَهْلِ.
۶۱۲۹- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا أَبُو التَّيَّاحِ قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ ؓ يَقُولُ: إِنْ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ لِيُخَالِطَنَا حَتَّى يَقُولَ لِأَخٍ لِي صَغِيرٍ: «يَا أَبَا عُمَيْرٍ، مَا فَعَلَ النُّعَيْرُ؟»^(۲).

۸۱- باسی رووخۆشی و سوعبەت کردن لەگەڵ خەلکیدا

ئەبنو مەسعوود ؓ دەلێ: تێکەلاوی خەلکی بکە و ناتەواوی بۆ ئاینەکەت دروست مەکە، وە سوعبەت کردن لەگەڵ کەس و گاردا (دروسته).
۶۱۲۹-ئەنەسێ کورێ مالیک ؓ دەلێ: پیڤەمبەر ﷺ تێکەلاوی لەگەڵماندا دەکرد، ھەتا بە براپەکی بجوووکمی دەفەرموو: ((ئەو ئەبا عومەیر نۆغەیر^(۱) چی کرد؟)).

(۱) پروانە: ۲۲۰.

(۲) پروانە: ۶۲۰۳.

۶۱۳۰- حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: كُنْتُ أَلْعَبُ بِالْبَنَاتِ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ، وَكَانَ لِي صَاحِبٌ يَلْعَبُنَ مَعِيَ، فَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا دَخَلَ يَتَقَمَّعَنَ مِنْهُ، فَيَسْرِبُهُنَّ إِلَيَّ فَيَلْعَبُنَ مَعِيَ.

۶۱۳۰- عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌لێ: من له‌گه‌ل چه‌ند کچی‌کدا لای پیغه‌مبه‌ردا ﷺ یاریم ده‌کرد، من هه‌ندی ده‌سته کچی هاوڕێم هه‌بوو له‌گه‌لمدا یاریان ده‌کرد، جا که پیغه‌مبه‌ری خوا ده‌هاته‌وه بو ماله‌وه که‌ه‌کان خۆیان ده‌شارده‌وه له‌به‌ر نه‌و، وه پیغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌یناردن بو لام و له‌ گه‌لمدا یارییان ده‌کرد.

۸۲- بَابُ الْمَدَارَاةِ مَعَ النَّاسِ

وَيَذْكُرُ عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: إِنَّا لَنَكْثِرُ فِي وُجُوهِ أَقْوَامٍ، وَإِنَّ قُلُوبَنَا لَتَلْعَنُهُمْ. ۶۱۳۱- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ ابْنِ الْمُنْكَدِرِ، حَدَّثَهُ عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ، أَنَّ عَائِشَةَ أَخْبَرَتْهُ، أَنَّهُ اسْتَأْذَنَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ رَجُلٌ، فَقَالَ: «اإِذْنُوا لَهُ، فَبِئْسَ ابْنُ الْعَشِيرَةِ أَوْ بِئْسَ أَخُو الْعَشِيرَةِ». فَلَمَّا دَخَلَ أَلَانَ لَهُ الْكَلَامَ. فَقُلْتُ لَهُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، قُلْتَ مَا قُلْتُ، ثُمَّ أَلَنْتَ لَهُ فِي الْقَوْلِ! فَقَالَ: «أَيُّ عَائِشَةَ، إِنَّ سَرَّ النَّاسِ مَنَزِلَةٌ عِنْدَ اللَّهِ مَنْ تَرَكَهُ -أَوْ وَدَعَهُ- النَّاسُ اتَّقَاءَ فُحْشِهِ»^(۱).

۸۲- باسی هه‌لکردن له‌گه‌ل خه‌لکیدا (سوننه‌ته)

له‌ نه‌بو دمه‌راوه ﷺ ده‌گێڕدێته‌وه که وتووێه‌تی: ئێمه له‌ رووی که‌سانیکدا زمرده‌خه‌نه و پیکه‌نین نه‌ه‌نجام ده‌مه‌ین، له‌ راستیشدا ده‌که‌مان نه‌فرینیان لی ده‌که‌ن.

(۱) نوغه‌یر بآنده‌یه‌کی بچووک بوو هی نه‌بو عومه‌یر بوو. بره‌وانه: إرشاد الساري: ۱۳/۱۳۵.

(۲) بره‌وانه: ۶۰۳۲.

۶۱۳۱- نَبِیْنُو لِمَوْنَكَه‌دِیْر دَه‌لَی: عورووی کورِی زوبه‌یر بوْی گِیْرَپَیه‌وه که عانیسه
 ﷺ بوْی گِیْرَپَوه‌ته‌وه که بَیَاوِیْک مَوْلَه‌تِی لَه پِیْغَه‌مبَهر ﷺ خواست بَیْته
 خزمه‌تِی، جا فهرمووی: ((مَوْلَه‌تِی بَدَمَن نای چهن کورِیْکی خرابِی هُوْزه‌که‌یه‌تِی،
 وه نای چهن برَایه‌کی خرابِی هُوْزه‌که‌یه‌تِی))، ئینجا که هاته ژووره‌وه پِیْغَه‌مبَهر
 ﷺ به نهرمی قسه‌ی له‌گه‌لدا کرد، (پیاوه‌که رَوشَت عانیسه دَه‌لَی: منیش عهرزم
 کرد: نه‌ی پِیْغَه‌مبَهری خوا ﷺ بَیْشَتَر نَه‌موت فهرموو که فهرمووت، باشان به
 نهرمی قسه‌ت له‌گه‌لدا کرد، نه‌ویش فهرمووی: ((نه‌ی عانیسه به‌راستی
 خراب‌ترین که‌س لای خوا نه‌و که‌سه‌یه خه‌لکی وازی لی بَیْنَن یان دوورکه‌ونه‌وه
 لی- له بهر شهر و خرابه‌که‌ی)).

۶۱۳۲- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ، أَخْبَرَنَا ابْنُ عُثَيْمٍ، أَخْبَرَنَا أَيُّوبُ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ
 أَبِي مُلَيْكَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَهْدَيْتَ لَهُ أَقْبِيَّةً مِنْ دِيْبَاجٍ مُزَّرَّةً بِالذَّهَبِ، فَقَسَمَهَا فِي نَاسٍ مِنْ
 أَصْحَابِهِ، وَعَزَلَ مِنْهَا وَاحِدًا لِمَخْرَمَةٍ، فَلَمَّا جَاءَ قَالَ: «خَبَأْتُ هَذَا لَكَ». قَالَ أَيُّوبُ بِنُؤْيِهِ أَنَّهُ يُرِيهِ إِيَّاهُ، وَكَانَ فِي خُلُقِهِ شَيْءٌ. رَوَاهُ حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ أَيُّوبَ.
 وَقَالَ حَاتِمُ بْنُ وَرْدَانَ: حَدَّثَنَا أَيُّوبُ، عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ، عَنِ الْمِسْوَرِ: قَدِمْتُ عَلَى النَّبِيِّ
 ﷺ أَقْبِيَّةً^(۱).

۶۱۳۲- عه‌بدوئلا‌ی کورِی نه‌بی موله‌یکه ده‌گِیْرَپَته‌وه که پِیْغَه‌مبَهر ﷺ چهند
 که‌وایه‌کی دیباجی به‌دیاری بوْهَیْئَرا‌بوو، قوْپچه‌کانیان ئالتوون بوون،
 پِیْغَه‌مبَهریش ﷺ له نیوان که‌سانِیک له هاوه‌لانی‌دا دابه‌شی کرد، دانه‌یه‌کیان لا
 خستبوو^(۲) بوْ مه‌خرمه‌ه، جا که‌هات فهرمووی: ((نه‌م که‌وایه‌م بوْتوْ

(۱) پروانه: ۲۵۹۹.

(۲) جیای کردبوویه‌وه و دابه‌شی نه‌کردبوو.

شاردۆته‌وه))، ئه‌یوب ئاماژه‌ی به پۆشاکه‌که‌ی خۆی ده‌کرد (کرده‌وه‌که‌ی پێغه‌مبه‌ری ﷺ ده‌گێڕایه‌وه)، که چۆن که‌واکه‌ی پێشان دهدا، وه مه‌خرمه له ره‌وشتیدا زبریه‌که هه‌بوو.

حه‌ماده‌ش ئه‌م فه‌رمووده‌ی له ئه‌یوبه‌وه گێڕاوه‌ته‌وه.
وه حاتیمی کوری ومردان ده‌لی: ئه‌یوب بۆی گێڕاینه‌وه له ئیبنو ئه‌بی موله‌یکه‌وه له میسوره‌وه ده‌لی: جه‌ند که‌وایه‌که هاتبوو بۆ پێغه‌مبه‌ر ﷺ.

۸۳- باب: لَا يُلْدَغُ الْمُؤْمِنُ مِنْ جُحْرِ مَرَّتَيْنِ

وَقَالَ مُعَاوِيَةُ: لَا حِلْمَ إِلَّا بِتَجْرِبَةٍ.

۶۱۳۳- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنِ ابْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ: «لَا يُلْدَغُ الْمُؤْمِنُ مِنْ جُحْرِ وَاحِدٍ مَرَّتَيْنِ».

۸۳- باسیک: باوه‌ردار له کونیکه‌وه دوو جار ناگه‌زیت

موعاویه ر.ه. ده‌لی: هیچ داناییه‌که نییه به ئه‌زموون په‌یدا نه‌کریت.
۶۱۳۳- ئه‌بو هورمیره ر.ه. له پێغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ ده‌گێڕێته‌وه که فه‌رموویه‌تی: ((باوه‌ردار له یه‌که کونه‌وه دوو جار ناگه‌زیت)).

۸۴- بابُ حَقِّ الضَّيْفِ

۶۱۳۴- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ، حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ، حَدَّثَنَا حُسَيْنٌ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ: دَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: «أَلَمْ أُخْبَرْ أَنَّكَ تَقُومُ اللَّيْلَ وَتَصُومُ النَّهَارَ؟». قُلْتُ: بَلَى. قَالَ: «فَلَا تَفْعَلْ، قُمْ وَنَمْ، وَصُمْ وَأَفِطِرْ، فَإِنَّ لِحَسَدِكَ عَلَيْكَ حَقًّا، وَإِنَّ لِعَيْنِكَ عَلَيْكَ حَقًّا، وَإِنَّ لِرِزْوَرِكَ عَلَيْكَ حَقًّا،

وَإِنَّ لِرِزْجِكَ عَلَيْكَ حَقًّا، وَإِنَّكَ عَسَى أَنْ يَطُولَ بِكَ عُمْرٌ، وَإِنَّ مِنْ حَسْبِكَ أَنْ تَصُومَ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ، فَإِنَّ بِكُلِّ حَسَنَةٍ عَشْرَ أَمْثَالِهَا فَذَلِكَ الدَّهْرُ كُلُّهُ». قَالَ: فَشَدَّدْتُ، فَشَدَّدَ عَلَيَّ. فَقُلْتُ: فَإِنِّي أُطِيقُ غَيْرَ ذَلِكَ. قَالَ: «قَصُمْ مِنْ كُلِّ جُمُعَةٍ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ». قَالَ: فَشَدَّدْتُ، فَشَدَّدَ عَلَيَّ. قُلْتُ: أُطِيقُ غَيْرَ ذَلِكَ. قَالَ: «قَصُمْ صَوْمَ نَبِيِّ اللَّهِ دَاوُدَ». قُلْتُ: وَمَا صَوْمُ نَبِيِّ اللَّهِ دَاوُدَ؟ قَالَ: «نِصْفُ الدَّهْرِ»^(۱).

۸۴- باسی (پروونکردنه‌وه‌ی) مافی میوان

۶۱۳۴-عەبدوللای کوری عەمر ﷺ دەلی: پیغه‌مبەری خوا ﷺ ھات بۆ لام و ھەرمووی: ((ئایا ئەو ھەوالە‌ی دراوہ راستە، کە تۆ شوو ھەموو شەونویژ دەکەیت و پۆژ بە‌پۆژوو دەمبیت؟)) و تەم بە‌لی، ھەرمووی: ((دە‌ی وا مە‌کە، شەونویژ بکەو بشخەوہ، بە‌پۆژووش ببەو بە‌پۆژووش مە‌بە، چونکە بە‌پراستی لاشەت مافی ھە‌یە لە سەرت، وە چاوت مافی ھە‌یە لە سەرت و، میوانت مافی ھە‌یە لە سەرت، وە خێزان‌ت مافی ھە‌یە لە سەرت، وە بیگومان لەوانە‌یە تەمەنت درێژ بیت (لاوازیبت و ئەوانەت بۆ نە‌کری)، وە بە‌پراستی بە‌سە بۆ تۆ ھەموو مانگی‌ک سی پۆژ پۆژوو بگریت، چونکە دانیابە بە‌ھەر چاکە‌یەکت دە ئەوەندە‌ی خۆ‌ی پاداشت بۆ ھە‌یە، ئەوہ (دە‌کاتە پۆژووگرتنی) سائە‌کە ھەمووی))، (عەبدوللای دە‌لی: من لە‌سەر خۆم توند‌م کرد، بۆ‌یە لە‌سەرم توندکرا، و تەم: ئە‌ی پیغه‌مبەری خوا ﷺ) من لە‌وہ زیاتر دە‌توانم، ھەرمووی: ((دە‌ی لە ھەموو ھە‌فە‌یە‌کدا سی پۆژ بە‌پۆژووبە))، و تەم: من توند‌م کرد (لە‌سەر خۆم)، بۆ‌یە لە‌سەرم توند کرا، و تەم: من لە‌و زیاتر دە‌توانم، ھەرمووی: ((دە‌ی پۆژوو بگرە بە‌پۆژوو گرتنی داوود ﷺ))، و تەم: پۆژوو گرتنی پیغه‌مبەری خوا داوود ﷺ کامە‌یە؟ ھەرمووی: ((نیوہ‌ی سائە‌کە‌یە))^(۲).

(۱) پروانە: ۱۱۳۱.

(۲) واتە: پۆژی بە‌پۆژووبە پۆژیک بە‌پۆژوو مە‌بە.

۸۵- بَابُ إِكْرَامِ الضَّيْفِ وَخِدْمَتِهِ إِيَّاهُ بِنَفْسِهِ

وَقَوْلِهِ: ﴿ضَيْفُ إِبْرَاهِيمَ الْمُكْرَمِ﴾ (۱۴) الذاریات

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: هُوَ زَوْرٌ، وَهَؤُلَاءِ زَوْرٌ وَضَيْفٌ، وَمَعْنَاهُ أَضْيَافُهُ وَزُورُهُ؛ لِأَنَّهَا مَصْدَرٌ مِثْلُ: قَوْمٍ، رِضًا، وَعَدْلٍ. يُقَالُ: مَاءٌ غَوْرٌ، وَبِئْرٌ غَوْرٌ، وَمَا نِ غَوْرٌ وَمِيَاهُ غَوْرٌ. وَيُقَالُ: الْغَوْرُ: الْغَائِرُ لَا تَنَالُهُ الدَّلَاءُ، كُلُّ شَيْءٍ غُرَّتْ فِيهِ فَهُوَ مَغَارَةٌ. تَزَاوَرُ: تَمِيلُ مِنَ الزَّوْرِ، وَالْأَزْوَرُ: الْأَمِيلُ.

۶۱۳۵- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ، عَنْ أَبِي شُرَيْحٍ الْكَعْبِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ، جَائِزَتُهُ يَوْمَ وَلَيْلَتِهِ، وَالضَّيَافَةُ ثَلَاثَةُ أَيَّامٍ، فَمَا بَعْدَ ذَلِكَ فَهُوَ صَدَقَةٌ، وَلَا يَحِلُّ لَهُ أَنْ يَتَوَيَّ عِنْدَهُ حَتَّى يُخْرِجَهُ».

حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ مِثْلَهُ، وَزَادَ: «مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيَقُلْ خَيْرًا أَوْ لِيَصُمْتُ»^(۱).

۸۵- باسی ریزگرتنی میوان (سوننه‌ته، وه سوننه‌ته)

خاوهن مال بوخوی خزمه‌تی بکات

وه باسی نهم فه‌رمایشته‌ی خوای گه‌وره: (میوانه ریزداره‌کانی ئیبراهیم ﷺ). وه نه‌بو عه‌بدوللا (نیمامی بوخاری) ده‌لی: ده‌وتریت: نه‌و میوانه، وه نه‌وانه میوانن، (زور) و (ضیف) به‌مانای (أضیافه) و (زواره) دیت چونکه هه‌رکام له: (زور) و (ضیف) چاوگن وه‌ک: (قَوْمٍ، رِضًا، وَعَدْلٍ) واته: گه‌سانیک جیی پرمزاهه‌ندی و پاست و دروستن. وه ده‌وتریت: (مَاءٌ غَوْرٌ) و (بِئْرٌ غَوْرٌ) واته: ئاویکی پوچوو وه بیریکی پوچوو، (وَمَا نِ غَوْرٌ): دوو ئاوی پوچوو، وه (وَمِيَاهُ غَوْرٌ) چه‌ند ئاویکی

(۱) پروانه: ۶۰۱۹.

رۆچوو، وه دموتريت: (الْعَوْرُ) كه چاوگه واته: (الْغَائِرُ لَا تَنَالُهُ الدَّلَاءُ) نهو ناوه رۆچووويه كه دۆلچه ناگاتى پى هه ئاگۆزى، هه رشتىك بجيته ناويه وه نهوه (مَغَارَةٌ) يه. (تَزَاوَرُ) لا دمدا لِه (الزَّوَرُ) هوه هاتوو و مرگيراوه، وه (الْأَزُورُ) واته زور لاربوووه.

۶۱۳۵- نه بو شوره يى كه عبي ﷺ له پيغه مبهري خواوه ﷺ دهگيرتته وه كه فهرموويه تي: ((هه ر كه سيك باومري ههيه به خوا و به رۆزى دوايى با ريز له ميوانه كهى بگريت، به خشيشه كهى^(۱) شهو و رۆزيكه، ميوانداري كهيشى سى رۆژه، ئينجا نهوهى دوا نهو (سى رۆژه) بيت نهوه خير و چاكهيه^(۲)، وه دروست نيه بو ميوانه كه نهومنده لاي^(۳) بمينيته وه و دانيشيت ناره حهتى بكات)).

(ئيمامى بوخارى دهلى): ئيسماعيل بوى گيرايينه وه و وتى: ماليك هاوشيوهى فهرمووده كهى پيشووى بو گيرامه وه و نه مهشى بو زياد كرد: ((هه ر كهس باومري ههيه به خوا و به رۆزى دوايى، نهوه با چاك بلى يان بيدهنگ بيت)).

۶۱۳۶- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ مَهْدِيٍّ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ أَبِي حَصِينٍ عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَا يُؤْذِ جَارَهُ، وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ، وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيَقُلْ خَيْرًا أَوْ لِيَصْمُتْ»^(۴).

۶۱۳۶- نه بو هورميره ﷺ له پيغه مبهروه وه ﷺ دهگيرتته وه كه فهرموويه تي: ((هه ر كه سيك باومري ههيه به خوا و به رۆزى دوايى، با نازارى دراوسيه كهى

(۱) دياريه كهى.

(۲) له گه ل ميوانه كه دهكرت.

(۳) خاوهن مال و خانه خوئكه بمينيته وه.

(۴) بروانه: ۵۱۸۵.

نهدات، وه ههر كه‌سێك باومرێ هه‌یه به‌خوا و به‌رۆزی دوا‌یی، با رێزی
میوانه‌كه‌ی بگرت، وه ههر كه‌سێك باومرێ هه‌یه به‌خوا و به‌رۆزی دوا‌یی، نه‌وه
باچاك بلی یان بێدهنگ بێت)).

۶۱۳۷- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ، عَنْ أَبِي الْخَيْرِ، عَنْ عُقْبَةَ بْنِ
عَامِرٍ رضي الله عنه قَالَ: قُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّكَ تَبْعَتُنَا فَنَنْزِلُ بِقَوْمٍ فَلَا يَقْرُونَنَا، فَمَا تَرَى؟ فَقَالَ
لَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِنْ نَزَلْتُمْ بِقَوْمٍ فَأَمَرُوا لَكُمْ بِمَا يَنْبَغِي لِلضَّيْفِ فَاقْبَلُوا، فَإِنْ لَمْ يَفْعَلُوا
فَخُذُوا مِنْهُمْ حَقَّ الضَّيْفِ الَّذِي يَنْبَغِي لَهُمْ»^(۱).

۶۱۳۷- نه‌بو له‌خه‌یر له‌ عوتبه‌ی کورێ عامیره‌وه رضي الله عنه گێڕایه‌وه ده‌لی: وتمان: نه‌ی
پێغه‌مبه‌ری خوا جه‌نابت ده‌ماننێری (بوکارێک)، جا لای هوژیک لاده‌مه‌ین و
داده‌مه‌زین میوانداریمان ناکه‌ن، جا رای جه‌نابت جیه‌ی؟ جا پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ
فه‌مووی پێمان: ((نه‌گه‌ر لای هوژیک لاتاندا و دابه‌زین و نه‌وه‌ی پێویسته‌ بو
میوان فه‌رمانیان کرد بو‌تان بگرت، نه‌وه‌ لی‌یان قبول‌ که‌ن، به‌لام نه‌گه‌ر وایان
نه‌کرد نه‌وه‌ نه‌وه‌ی مافی میوانه‌ و پێویسته‌ بو‌ی بگرت لی‌یان بسه‌نن (با
به‌زوری‌ش بێت)).

۶۱۳۸- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ،
عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ،
وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيَصِلْ رَحِمَهُ، وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ
فَلْيَقُلْ خَيْرًا أَوْ لِيَصْمُتْ»^(۲).

(۱) پروانه: ۲۴۶۱.

(۲) پروانه: ۵۱۸۵.

۶۱۳۸- ٴهـبو ٴهورمیره ٴله پیځه مبهروه ٴدهگیریته وه که ٴهرموویه تی: ((هر که سیک باومری هه بی به خوا و به رۆزی دوا یی، با ریزی میوانه که ی بگریت، وه هر که سیک باومری هه بی به خوا و به رۆزی دوا یی، با په یومندی خزمایه تی به جی بی نی، وه هر که سیک باومری هه بی به خوا و به رۆزی دوا یی، با چاک بلی یان بیدنگ بیت)).

۸۶- بَابُ صُنْعِ الطَّعَامِ وَالتَّكْفُلِ لِلضَّيْفِ

۶۱۳۹- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ عَوْنٍ، حَدَّثَنَا أَبُو الْعُمَيْسِ، عَنْ عَوْنِ بْنِ أَبِي جُحَيْفَةَ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: أَخَى النَّبِيُّ ﷺ بَيْنَ سَلْمَانَ وَأَبِي الدَّرْدَاءِ، فَرَارَ سَلْمَانُ أَبَا الدَّرْدَاءِ، فَرَأَى أُمُّ الدَّرْدَاءِ مُتَبَدِّلَةً، فَقَالَ: لَهَا مَا شَأْنُكَ؟ قَالَتْ: أَخُوكَ أَبُو الدَّرْدَاءِ لَيْسَ لَهُ حَاجَةٌ فِي الدُّنْيَا. فَجَاءَ أَبُو الدَّرْدَاءِ، فَصَنَعَ لَهُ طَعَامًا فَقَالَ: كُلْ، فَإِنِّي صَائِمٌ. قَالَ: مَا أَنَا بِأَكِيلٍ حَتَّى تَأْكُلَ. فَأَكَلَ، فَلَمَّا كَانَ اللَّيْلُ ذَهَبَ أَبُو الدَّرْدَاءِ يَقُومُ، فَقَالَ: نَمْ. فَنَامَ، ثُمَّ ذَهَبَ يَقُومُ، فَقَالَ: نَمْ. فَلَمَّا كَانَ آخِرُ اللَّيْلِ قَالَ سَلْمَانُ: فُمْ الْآنَ. قَالَ: فَصَلِّتَا، فَقَالَ لَهُ سَلْمَانُ: إِنَّ لِرَبِّكَ عَلَيْكَ حَقًّا، وَلِنَفْسِكَ عَلَيْكَ حَقًّا، وَلِأَهْلِكَ عَلَيْكَ حَقًّا، فَأَعْطِ كُلَّ ذِي حَقٍّ حَقَّهُ. فَأَتَى النَّبِيُّ ﷺ فَذَكَرَ ذَلِكَ لَهُ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «صَدَقَ سَلْمَانُ». أَبُو جُحَيْفَةَ وَهَبُ السُّوَائِي، يُقَالُ وَهَبُ الْخَيْرِ^(۱).

۸۶- باسی خواردن دروست کردن و زۆر له خو کردن (ٴهرک کیشان) بو میوان

۶۱۳۹- ٴهـبو جوچه یفه له باوکیه وه دهگیریته وه ده لی: پیځه مبهر ٴله برایه تی خسته نیوان سهلمان و ٴهـبو دمر داوه، جا سهلمان سهردانی ٴهـبو دمر دا ی کرد،

ئینجا ئوممو دمردای بیینی زۆر په‌رپووت بوو، پێی وت: ئەوه چیتە ئاوات له خۆت کردوه؟ ئەویش وتی: ئەبودمردای برات هیچ پێویستی به دنیا نییه، ئەبو دمردا هاتهوه خواردنی بۆسه‌لمان دروست کرد، (به‌سه‌لانی) وت: نانه‌که‌ت بخۆ من به‌رپۆژووم، سه‌لمان وتی: منیش نان ناخۆم تا تۆش نه‌خۆیت، ئەویش خواردی، که شه‌و هات ئەبو دمردا رۆشت شه‌ونویژ بکات، سه‌لمان وتی: بخه‌وه ئەویش خه‌وت، پاشان رۆشت شه‌ونویژ بکات، سه‌لمان ووتی بخه‌وه، ئەنجا کاتی کو‌تایی شه‌و بوو سه‌لمان وتی: ئیستا هه‌سته (بۆ شه‌ونویژ)، ده‌لی: نێر پێکه‌وه شه‌ونویژیان کرد، ئینجا سه‌لمان پێی وت: بێگومان په‌رومردگارت مافی هه‌یه له‌سه‌رت، نه‌فست مافی هه‌یه له‌سه‌رت، وه هاوسه‌رت مافی هه‌یه له‌سه‌رت، جا هه‌موو خاومن مافێک مافی خۆی پێ بده، ئەنجا ئەبو دمردا رۆشت بۆ خزمه‌ت پێغه‌مبه‌ر ﷺ ئەو باسه‌ی بۆگێراپه‌وه، پێغه‌مبه‌ریش ﷺ ده‌فه‌رمووی: ((سه‌لمان راست ده‌کات)).

ئەبو جوحه‌یفه: وه‌بێ سواپنییه، پێی ده‌وتریت: وه‌بێ خه‌یر.

۸۷- بَابُ مَا يُكْرَهُ مِنَ الْغَضَبِ وَالْجَزَعِ عِنْدَ الضَّيْفِ

۶۱۴۰- حَدَّثَنَا عِيَّاشُ بْنُ الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى، حَدَّثَنَا سَعِيدُ الْجَرِيرِيُّ، عَنْ أَبِي عُمَانَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ رضي الله عنه أَنَّ أَبَا بَكْرٍ تَضَيَّفَ رَهْطًا فَقَالَ لِعَبْدِ الرَّحْمَنِ: دُونَكَ أَضْيَافَكَ، فَإِنِّي مُنْطَلِقٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ، فَأَفْرُغْ مِنْ قِرَاهِمُ قَبْلَ أَنْ أَجِيءَ. فَأَنْطَلَقَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ فَأَتَاهُم مِمَّا عِنْدَهُ، فَقَالَ: اطْعَمُوا. فَقَالُوا: أَيْنَ رَبُّ مَنْزِلِنَا؟ قَالَ: اطْعَمُوا. قَالُوا: مَا نَحْنُ بِأَكْلِينَ حَتَّى يَجِيءَ رَبُّ مَنْزِلِنَا. قَالَ: اقْبَلُوا عَنَّا قِرَاكُم، فَإِنَّهُ إِنْ جَاءَ وَلَمْ تَطْعَمُوا لَنَلْقَيْنَ مِنْهُ. فَأَبَوْا، فَعَرَفْتُ أَنَّهُ يَجِدُ عَلَيَّ، فَلَمَّا جَاءَ تَنَحَّيْتُ عَنْهُ، فَقَالَ: مَا صَنَعْتُمْ؟ فَأَخْبَرُوهُ، فَقَالَ: يَا عَبْدَ الرَّحْمَنِ. فَسَكَتُ، ثُمَّ قَالَ: يَا عَبْدَ الرَّحْمَنِ. فَسَكَتُ، فَقَالَ: يَا عُنْتَرُ، أَقَسَمْتُ عَلَيْكَ إِنْ كُنْتُ تَسْمَعُ صَوْتِي لَمَّا جِئْتُ. فَخَرَجْتُ فَقُلْتُ: سَلْ أَضْيَافَكَ. فَقَالُوا:

صَدَقَ، أَتَانَا بِهِ. قَالَ: فَإِنَّمَا انْتَهَرْتُمُونِي، وَاللَّهِ لَا أَطْعَمُهُ اللَّيْلَةَ. فَقَالَ الْآخَرُونَ: وَاللَّهِ لَا نَطْعَمُهُ حَتَّى تَطْعَمَهُ. قَالَ: لَمْ أَرِ فِي الشَّرِّ كَاللَّيْلَةِ، وَيَلَكُمْ، مَا أَنْتُمْ؟ لِمَ لَا تَقْبَلُونَ عَنَّا قِرَاكُم؟ هَاتِ طَعَامَكَ. فَجَاءَهُ فَوَضَعَ يَدَهُ فَقَالَ: بِاسْمِ اللَّهِ، الْأُولَى لِلشَّيْطَانِ. فَأَكَلَ وَأَكَلُوا^(۱).

۸۷- باسی ئه وهی که ناپه سهنده له تووره بوون و بی

ئارامی و شیرزهیی لای میواندا

۶۱۴۰- ئه بو عوسمان دهلی: عهبدوهره حمانی کوری ئه بو بهکر ﷺ دهگیریته وه که ئه بو بهکر میوانداری چهند که سێکی کرد، به عهبدوهره حمانی وت: له گهڵ میوانه کانت بهو (ئاگات لیان بیت)، چونکه من دهرۆم بو خزمهتی پیغه مبهەر ﷺ، جا پیش ئه وهی من بیمه وه نان و خواردنیان پی بده، عهبدوهره حمانیش جوو ئه و (خواردنه ی) هه یبوو بو هیان وتی: هه رموو بخۆن، میوانه کانیشت و تیان: خاوهن ماله که مان له کوپیه؟ عهبدوهره حمان وتی: خواردنه که تان بخۆن، و تیان: ئیمه نان ناخۆین هه تا خاوهن ماله که مان نه یه ته وه، وتی: میوانداریه که مان هه بول بکه ن (و نانه که تان بخۆن)، چونکه به راستی ئه گه ر (باوکه م) بیته وه و ئیوه نانتان نه خواردبی سزیمان دهدات، به لām ئه وان ملیان نه دا (نان بخۆن)، جا زانیم که باوکه م نیگه ران دهبی لیم، بۆیه که هاته وه دوور که وتمه وه لی، ئه ویش وتی: چیتان کرد؟ ئه وانیش پێیان وت، ئه بو به کریش وتی: ئه ی عهبدوهره حمان، منیش بێدهنگ بووم، جاریکی تر وتی: عهبدوهره حمان، هه ر بێدهنگ بووم، ئینجا وتی: ئه ی نه قامی ناله بار، سویندت دهم به خوا ئه گه ر گویت له دهنگه م دهبی ببیت، منیش هاته م دهم وه و

وتم: پرسیار له میوانه‌کانت بکه، میوانه‌کانیش وتیان: راست دهکات، خواردنی بو هینان، وتی: کهواته چاومروانی منتان کردوه، سویند به‌خوا ئەم شهو نان ناخۆم، میوانه‌کانیش وتیان: سویند به‌خوا ئیمه‌ش نان ناخۆین تا تو نه‌یخویت، وتی: له خرابه‌دا وینه‌ی ئەم شهوم نه‌دیوه هاوار بو ئیوه ئیوه کی؟ بوچی میوانی ئیمه فەبول ناکهن؟ خواردنه‌کهت بینه، عه‌بدوهره‌حمانیش خواردنه‌که‌ی هینا، ئینجا نه‌بو به‌گر دهستی برد بو خواردنه‌که و وتی: به‌ناوی خواوه حاله‌ته‌که‌ی یه‌که‌م بو شه‌یتان بوو^(۱)، ئیتر دهستی به‌ خواردن کرد و ئەوانیش (میوانه‌کان) خواردیان.

۸۸- بَابُ قَوْلِ الضَّيْفِ لِصَاحِبِهِ لَا آكُلُ حَتَّى تَأْكُلَ

فِيهِ حَدِيثُ أَبِي جَحِيفَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.
 ۶۱۴۱- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنْ سُلَيْمَانَ، عَنْ أَبِي عُمَانَ، قَالَ
 عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ جَاءَ أَبُو بَكْرٍ بِضَيْفٍ لَهُ أَوْ بِأَضْيَافٍ لَهُ، فَأَمَسَى عِنْدَ النَّبِيِّ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَلَمَّا جَاءَ قَالَتْ أُمِّي: احْتَبَسْتَ عَنْ ضَيْفِكَ - أَوْ أَضْيَافِكَ - اللَّيْلَةَ. قَالَ: مَا عَشَيْتِهِمْ؟
 فَقَالَتْ عَرَضْنَا عَلَيْهِ - أَوْ عَلَيْهِمْ فَأَبَوْا أَوْ - فَأَبَى، فَغَضِبَ أَبُو بَكْرٍ فَسَبَّ وَجَدَّعَ وَحَلَفَ لَا
 يَطْعَمُهُ، فَاخْتَبَأْتُ أَنَا، فَقَالَ يَا عُنْتُ. فَحَلَفَتِ الْمَرْأَةُ لَا تَطْعَمُهُ حَتَّى يَطْعَمَهُ، فَحَلَفَ
 الضَّيْفُ - أَوْ الْأَضْيَافُ - أَنْ لَا يَطْعَمَهُ أَوْ - يَطْعَمُوهُ - حَتَّى يَطْعَمَهُ، فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: كَأَنَّ هَذِهِ
 مِنَ الشَّيْطَانِ، فَدَعَا بِالطَّعَامِ فَأَكَلَ وَأَكَلُوا، فَجَعَلُوا لَا يَرْفَعُونَ لُقْمَةً إِلَّا رَبَّاهُ مِنْ أَسْفَلِهَا أَكْثَرَ
 مِنْهَا، فَقَالَ: يَا أُخْتُ بَنِي فِرَاسٍ، مَا هَذَا؟ فَقَالَتْ: وَفَرَّةٌ عَيْنِي إِنَّهَا الْآنَ لَأَكْثَرُ قَبْلَ أَنْ تَأْكُلَ.
 فَأَكَلُوا، وَبَعَثَ بِهَا إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَذَكَرَ أَنَّهُ أَكَلَ مِنْهَا^(۲).

(۱) یان پارووی یه‌که‌م که سویندی خوارد نا‌یخوات بو شه‌یتان بوو یا حاله‌تی یه‌که‌م که تووهره‌ بوونه‌که بوو.

(۲) بره‌وانه: ۶۰۲.

۸۸- باسی میوان به‌هاوریکه‌ی^(۱) بَلّی: (خواردن) ناخۆم هه‌تا تۆ نه‌خۆیت

له‌م باسه‌دا فه‌رمووده‌که‌ی تیا‌یه که ئه‌بی جوحه‌یفه ﷺ له پیغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ گێڕاویه‌تی‌ه‌وه^(۲).

۶۱۴- ئه‌بو عوسمان ده‌لّی: عه‌بدوره‌حمانی کورێ ئه‌بو به‌کر ﷺ ده‌لّی: ئه‌بو به‌کر ﷺ میوانیکی خۆی- یان چه‌ند میوانیکی خۆی- هینایه‌وه، جا ئه‌بو به‌کر خۆی ئیواره‌ لای پیغه‌مبه‌ر ﷺ مایه‌وه، ئینجا کاتێ هاته‌وه دایکم وتی: ئه‌م شه‌و دواکه‌وتی له میوانه‌که‌ت- یان له میوانه‌کانت - ئه‌بو به‌کر وتی: خواردنی ئیواره‌ت پێ نه‌داون؟ دایکیشم وتی: خستمانه به‌رده‌می - یان خستمانه به‌رده‌میان نه‌یان خوارد یا- نه‌بخوارد، بۆیه ئه‌بو به‌کر تووره‌ بوو جنیوی دا و دو‌عای لووت و گو‌ویی ب‌پ‌رینی لێ کردن، سو‌یندی خوارد که له‌و خواردنه‌ نه‌خوات، (عه‌بدوره‌حمان ده‌لّی): من خۆم شار‌دبوویه‌وه ئینجا وتی: ئه‌ی نه‌زانی ناله‌بار، ژنه‌که‌ش (دایکی عه‌بدوره‌حمان) سو‌یندی خوارد له‌و خواردنه‌ نه‌خوات هه‌تا ئه‌بو به‌کر لێی نه‌خوات، میوانه‌که‌ش - یان میوانه‌کان- سو‌یندی‌ان خوارد که لێی نه‌خوات - یان لێی نه‌خۆن- هه‌تا ئه‌بو به‌کر لێی نه‌خوات، ئه‌بو به‌کریش وتی: ئه‌و حاله‌ته (یان‌ه‌و سو‌یند خواردنه)^(۳) ده‌لّی له شه‌یتانه‌وه بوو، بۆیه داوای خواردنه‌که‌ی کرد و خواردی و ئه‌وانی که‌ش خواردیان، جا پاروویه‌کیان به‌رز نه‌ده‌گرده‌وه (بۆ ده‌میان) ئیلا له ژێریه‌وه زیاتر له پارووه‌که ده‌هاته‌وه شو‌ینی، ئه‌بو به‌کر ﷺ وتی: ئه‌مه جیبیه ئه‌ی خوشکی به‌نی فه‌راس؟ ئه‌ویش وتی: سو‌یند به‌چاو و دل‌ رۆشنی (موحه‌مه‌د ﷺ)، بێگومان ئیستا زۆرت‌ره له کاتی

(۱) واته: خاوه‌ن ماڵه‌که، یان خانه‌ خوێکه.

(۲) به‌ژماره: ۱۹۶۸ له صحیحی بوخاریدا.

(۳) ئه‌بو به‌کر خواردی.

پیش خواردنی، جا خواردیان خواردنه کهشیان نارد بو پیغه مبه‌ر ﷺ^(۱)، وه
(عه‌بدره‌حمان) وتی: پیغه مبه‌ریش ﷺ لئی خوارد.

۸۹- بابُ إِكْرَامِ الْكَبِيرِ، وَيَبْدَأُ الْأَكْبَرُ بِالْكَلَامِ وَالسُّؤَالِ

۶۱۴۲-۶۱۴۳- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا حَمَّادٌ -هُوَ ابْنُ زَيْدٍ- عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ بُشَيْرِ بْنِ يَسَارٍ -مَوْلَى الْأَنْصَارِ- عَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ، وَسهْلَ بْنِ أَبِي حَتْمَةَ أَنَّهُمَا حَدَّثَاهُ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ سَهْلٍ وَمُحَيَّصَةَ بْنَ مَسْعُودٍ أَتَيَا خَيْرَ فَتَرَفَقَا فِي النَّخْلِ، فَقَتَلَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَهْلٍ، فَجَاءَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ سَهْلٍ وَخُوَيْصَةُ وَمُحَيَّصَةُ ابْنَا مَسْعُودٍ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَتَكَلَّمُوا فِي أَمْرِ صَاحِبِهِمْ فَبَدَأَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ، وَكَانَ أَصْغَرَ الْقَوْمِ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «كَبُرَ الْكَبَرُ». -قَالَ يَحْيَى: لِيَلِيَ الْكَلَامَ الْأَكْبَرُ. فَتَكَلَّمُوا فِي أَمْرِ صَاحِبِهِمْ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «أَنْتَسَحِقُونَ فَتَيْلِكُمْ -أَوْ قَالَ: صَاحِبَكُمْ- بِأَيِّمَانِ خَمْسِينَ مِنْكُمْ؟». قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَمْرٌ لَمْ نَرَهُ. قَالَ: «فَتَبْرئُكُمْ يَهُودُ فِي أَيِّمَانِ خَمْسِينَ مِنْهُمْ». قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ قَوْمٌ كُفَّارٌ. فَوَدَّاهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ قَبْلِهِ. قَالَ سَهْلٌ: فَأَدْرَكْتُ نَاقَةً مِنْ تِلْكَ الْإِبِلِ، فَدَخَلْتُ مِرْبَدًا لَهُمْ فَرَكَصْتَنِي بِرِجْلَيْهَا.

قَالَ اللَّيْثُ: حَدَّثَنِي يَحْيَى، عَنْ بُشَيْرٍ عَنْ سَهْلٍ، قَالَ يَحْيَى: حَسِبْتُ أَنَّهُ قَالَ مَعَ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ، وَقَالَ ابْنُ عُيَيْنَةَ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ بُشَيْرٍ، عَنْ سَهْلٍ وَخَدَهُ^(۲).

۸۹- باسی ریزگرتنی که‌سی به‌ته‌مه‌ن، وه له سه‌ره‌تا‌دا

که‌سی به‌ته‌مه‌ن قسه بکات و پرسیار بکات

۶۱۴۲-۶۱۴۳- سوله‌یمانی کورپی حه‌رب بو‌ی گێ‌رپاینه‌وه وتی: حه‌مه‌اد که کورپی
زه‌میده - بو‌ی گێ‌رپاینه‌وه، له یه‌حیای کورپی سه‌عه‌یده‌وه، له بوشه‌یری کورپی

(۱) یان نه‌و قه‌صه‌ی خواردنه‌که‌ی تیدا بوو ناردیان بو پیغه‌مبه‌ر، وه‌ک له شه‌رحی قه‌سته‌لانی‌دا هاتووه (إرشاد الساری: ۱۳/ ۱۵۱).

(۲) ب‌روانه: ۲۷۰۲.

یه ساری نازاد کراوی نه نصارم وه که عهبدو لّای کورپی سههل و موحه ییصه ی کورپی مه سعوود چوون بوّخه ییبه ر، له ناو دار خورماکاندا له یه کتری جیابوونه وه، ئینجا عهبدو لّای کورپی سههل کوژرا، عهبدو په حمانی کورپی سههل و حوییصه و موحه ییصه ی کورانی مه سعوود هاتن بوّ خزمه تی پیغه مبه ر ﷺ، ئینجا دهرباره ی به سه رهاتی هاوړیکه یان قسه یان کرد، عهبدو په حمان دهستی به قسه کرد- که له هه موویان ته مه نی که متر بوو- پیغه مبه ریش ﷺ فهرمووی: ((گه وره که پیشخه)) ^(۱) - یه حیا ده لّی: با گه وره که قسه بکات- ئیتر قسه یان کرد دهرباره ی بابته ی هاوړیکه یان، پیغه مبه ریش ﷺ فهرمووی: ((خوینی کوژرا وه که تان ده که ویت یان فهرمووی: ((هاوړیکه تان- به سویند خواردنی په نجا کهستان؟)) وتیان: ئه ی پیغه مبه ری خوا شتیک که نه مان دیوو، (چوّن سویندی له سه ر بخوین؟) فهرمووی: ((جووله که کان ئیوه نازاد ده که ن (له سویند خواردن) به سویند خواردنی په نجا که س))، وتیان: ئه ی پیغه مبه ری خوا، جووله که گه لیکی بی باوهرن ^(۲)، بوّیه پیغه مبه ری خوا ﷺ له لایه ن خوینه وه خوینه که ی پیدان، سههل ده لّی: به می حوشتیک له و وشرانه (ی له خوینه که دا درابوون) گه شتم، جوویه شوینی موئی وشره کانیا ن به قاجی له قه یه کی لی دام. له یس ده لّی: یه حیا بوّی گیرامه وه له بوشه یرم وه ئه ویش له سه هله وه، یه حیا وتی: وابزانم وتی: له گه ل رافیعی کورپی خه دیجدا ^(۳). ئیبنو عویه نه ده لّی: یه حیا بوّی گیراینه وه له بوشه یرم وه له سه هله وه به ته نها.

(۱) با نه و قسه بکات له پیشه وه.

(۲) چوّن باوهرن به سویند خواردنیا ن بکه ی ن.

(۳) واته له گه ل سه هلا خه دیجیش گیراویه تیه وه.

٦١٤٤- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنِي نَافِعٌ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «أَخْبِرُونِي بِشَجَرَةٍ مِثْلُهَا مِثْلُ الْمُسْلِمِ، تُؤْتِي أَكْلَهَا كُلَّ حِينٍ بِإِذْنِ رَبِّهَا، وَلَا تَحُتُّ وَرَقَهَا». فَوَقَعَ فِي نَفْسِي [أَنَّهَا] النَّخْلَةُ، فَكَرِهْتُ أَنْ أَتَكَلَّمَ وَتَمَّ أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ، فَلَمَّا لَمْ يَتَكَلَّمَا قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «هِيَ النَّخْلَةُ». فَلَمَّا خَرَجْتُ مَعَ أَبِي قُلْتُ يَا أَبَتَاهُ وَقَعَ فِي نَفْسِي [أَنَّهَا] النَّخْلَةُ. قَالَ: مَا مَنَعَكَ أَنْ تَقُولَهَا؟ لَوْ كُنْتُ قُلْتُهَا كَانَ أَحَبَّ إِلَيَّ مِنْ كَذَا وَكَذَا. قَالَ: مَا مَنَعَنِي إِلَّا أَنِّي لَمْ أَرَكَ وَلَا أَبَا بَكْرٍ تَكَلَّمْتُمَا، فَكَرِهْتُ ^(١).

٦١٤٤-نافیع له ئیبنو عومەر وه رضي الله عنه ده‌گیرینه وه ده‌لی: پیغه‌مبهری خوا ﷺ فهرمووی: ((ناوی دره‌ختیکم پی بلّین وەکو مسولمان وایه، هه‌موو کاتی ^(١) به‌فهرمانی په‌رومردگاری به‌رده‌گیریت، گه‌لاکانی به‌ریه‌کتری ناکه‌ون و بومرن))، (ئبنوعومهر ده‌لی): هات به‌دل‌مدا که دار خورمایه، به‌لام چه‌زم نه‌کرد قسه‌ بکه‌م که نه‌بو به‌گر و عومهر له‌ویدا بوون، ئینجا که هه‌ردووکیان قسه‌یان نه‌کرد پیغه‌مبهر ﷺ فهرمووی: ((دار خورمایه))، جا که له‌گه‌ل باوکمدا هاتینه دهر وه وتم: باوکه هات به‌دل‌مدا دار خورمایه، عومهر وتی چی وای لی‌کردی نه‌یلتیت؟ نه‌گه‌ر بتوتایه له‌وه و له‌وه خوشتر بوو لام، (عه‌بدوللا) وتی: هیچ شتیک ری‌گرم نه‌بوو (له وتنی) جگه له‌وه‌ی که من تو و نه‌بو به‌کرم نه‌دی قه‌سه بکه‌ن، بویه منیش چه‌زم نه‌کرد قسه بکه‌م.

٩٠- بَابُ مَا يَجُوزُ مِنَ الشَّعْرِ وَالرَّجَزِ وَالْحَدَاءِ وَمَا يُكْرَهُ مِنْهُ

وَقَوْلِهِ: ﷺ وَالشَّعْرَاءُ يَنْبَغُهُمُ الْغَاوِرُونَ ^(٢٢٤) أَلَمْ تَرَ أَنَّهُمْ فِي كُلِّ وَادٍ يَهِيمُونَ ^(٢٢٥) وَأَنَّهُمْ يَقُولُونَ مَا لَا يَفْعَلُونَ ^(٢٢٦) إِلَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَذَكَرُوا اللَّهَ كَثِيرًا وَانْتَصَرُوا

(١) پروانه: ٦١.

(٢) که دیاری کراوه بو به‌رگرتن.

مِنْ بَعْدِ مَا ظَلَمُوا وَسَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ ﴿٢٢٧﴾ الشعراء. قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ فِي كُلِّ لَغَوٍ يَخْوُضُونَ.

٦١٤٥- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَنَّ مَرْوَانَ بْنَ الْحَكَمِ أَخْبَرَهُ، أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ الْأَسْوَدِ بْنَ عَبْدِ يَغُوثٍ أَخْبَرَهُ، أَنَّ أَبِي بْنَ كَعْبٍ أَخْبَرَهُ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «إِنَّ مِنَ الشَّعْرِ حِكْمَةً».

٩- باسی ئه وهی که دروسته له (خویندنه وهی)

هۆنراوه ره بهز و گۆرانی و شتر لیخوړین، وه باسی ئه وهی که ناپه سنده له هۆنراوه

وه باسی ئه م فهرمایشته ی خوی بهرز و بلند: (شاعیرمه کان ته نه گومرایان شوینیان ده که ون، ئایا نابینی ئه وانه به هه موو دۆل و شیوێکدا به سه ر لیشیواوی دهرۆن (شیر ده لێن)، وه به راستی ئه وانه شتیک ده لێن که خویان نایکه ن، جگه له وانه یان به روایان هیناوه و کرده وه چاکه کانیان کرده وه، وه یاد و زیکری خویان زۆر کرده وه، وه تۆله یان سه ندوو وه له پاش ئه وه ی سته میان لی کراوه، وه ئه وانه ی سته میان کرده وه له مه ودوا ده زانن که چۆن گه رانه وه یه ک ده گه رینه وه (بو لای خوا دوا ی مردن) .

ئیبنو عه بباس ؓ ده لێ: ﴿ فِي كُلِّ وَادٍ يَهِيْئُونَ ﴾ ﴿٢٢٥﴾ دهرباره ی هه موو قسه یه کی پر و پوچ قسه ده که ن و رۆده چن تییدا.

٦١٤٥- مه روانی کور ی هه که م گێرپایه وه که عه بدوره حمانی کور ی ئه سوهدی کور ی عه بد یه عوس بو ی گێرپایه وه، که ئوبه ی کور ی که عب ؓ بو ی گێرپایه وه، که پیغه مبه ری خوا ﷻ فه رمووی: ((به راستی له به شیکی هۆنراوه دا دانایی هه یه))

۶۱۴۶- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الْأَسْوَدِ بْنِ قَيْسٍ سَمِعْتُ جُنْدَبًا يَقُولُ بَيْنَمَا النَّبِيُّ ﷺ يَمْشِي إِذْ أَصَابَهُ حَجَرٌ فَعَثَرَ قَدَمَيْتِ إِيضَعُهُ فَقَالَ: «هَلْ أَنْتَ إِلَّا إِيضَعُ دَمِيَّتٍ... وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ مَا لَقِيتِ».

۶۱۴۶- نه‌سوه‌دی کوری قه‌یس ده‌لی: له‌ جو‌ندهمبم ﷺ بیست ده‌یوت: له‌ کاتی‌کدا پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ (له‌ غه‌زایه‌کدا) به‌ری‌گادا ده‌روشت به‌ردیک به‌ر قاجی که‌وت و هه‌لکه‌وت، به‌هوی‌ه‌وه‌ په‌نجه‌یه‌کی خوی‌نی لی‌ هات، پی‌غه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمووی: ((تۆ ته‌نها په‌نجه‌یه‌ک نیت خوی‌نت لی‌ هات؟ له‌ پی‌ناوی خودا ئه‌ومت به‌سه‌ر هات)).

۶۱۴۷- حَدَّثَنَا ابْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ مَهْدِيٍّ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ، حَدَّثَنَا أَبُو سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «أَصْدَقُ كَلِمَةٍ قَالَهَا الشَّاعِرُ: كَلِمَةُ لَبِيدٍ: أَلَا كُلُّ شَيْءٍ مَا خَلَا اللَّهَ بَاطِلٌ. وَكَادَ أُمَيَّةُ بْنُ أَبِي الصَّلْتِ أَنْ يُسْلِمَ»^(۱).

۶۱۴۷- نه‌بو هورمه‌یره ﷺ وتی: پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((راست‌رینی نه‌و وشانه‌ی که‌ شاعیر وتوویه‌تی ته‌ی له‌بی‌ده‌ که‌ ده‌لی: نا‌گادا‌ربن درویه‌ هه‌موو شت جگه‌له‌ خوا، نزیک بوو ئومه‌یه‌ی کوری نه‌بی سه‌لت مسو‌لمان بی)).

۶۱۴۸- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا حَاتِمُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي عُبَيْدٍ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ قَالَ: خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِلَى خَيْبَرَ، فَسِرْنَا لَيْلًا، فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ لِعَامِرِ بْنِ الْأَكْوَعِ: أَلَا تَسْمِعُنَا مِنْ هُنَيْهَاتِكَ؟ قَالَ: وَكَانَ عَامِرٌ رَجُلًا شَاعِرًا، فَتَزَلَّ يَخْذُو بِالْقَوْمِ يَقُولُ:

يَقُولُ:

اللَّهُمَّ لَوْلَا أَنْتَ مَا اهْتَدَيْنَا وَلَا تَصَدَّقْنَا وَلَا صَلِّتْنَا

فَاغْفِرْ فِدَاءَ لَكَ مَا اقْتَفَيْنَا ... فَاغْفِرْ فِدَاءَ لَكَ مَا اقْتَفَيْنَا
إِنَّا إِذَا صِيحَ بِنَا أَتَيْنَا ... وَالْقَيْنِ سَكِينَةً عَلَيْنَا
وَبِالصَّبَاحِ عَوَّلُوا عَلَيْنَا.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مَنْ هَذَا السَّائِقُ؟». قَالُوا: عَامِرُ بْنُ الْأَكْوَعِ. فَقَالَ: «يَرْحَمُهُ اللَّهُ». فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ: وَجَبَتْ يَا نَبِيَّ اللَّهِ، لَوْ أَمْتَعْتَنَا بِهِ. قَالَ: فَأَتَيْنَا خَيْرَ فَحَاصِرَنَاهُمْ حَتَّى أَصَابَتْنَا مَخْمَصَةٌ شَدِيدَةٌ، ثُمَّ إِنَّ اللَّهَ فَتَحَهَا عَلَيْنَهُمْ، فَلَمَّا أَمْسَى النَّاسُ الْيَوْمَ الَّذِي فُتِحَتْ عَلَيْهِمْ أَوْقَدُوا نِيرَانًا كَثِيرَةً. فَقَالَ: رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مَا هَذِهِ النَّيْرَانُ؟ عَلَى أَيِّ شَيْءٍ تَوْقِدُونَ؟». قَالُوا: عَلَى لَحْمٍ. قَالَ: «عَلَى أَيِّ لَحْمٍ؟». قَالُوا: عَلَى لَحْمِ حُمُرٍ إِنْسِيَّةٍ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «أَهْرِقُوهَا وَاكْسِرُوهَا». فَقَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَوْ نُهْرِيقُهَا وَنَغْسِلُهَا؟ قَالَ: «أَوْ ذَاكَ». فَلَمَّا تَصَافَى الْقَوْمُ كَانَ سَيْفُ عَامِرٍ فِيهِ قِصْرٌ، فَتَنَازَلَ بِهِ يَهُودِيًّا لِيَضْرِبَهُ، وَيَرْجِعُ ذُبَابٌ سَيْفِهِ، فَأَصَابَ رُكْبَةَ عَامِرٍ، فَمَاتَ مِنْهُ، فَلَمَّا قَفَلُوا قَالَ سَلَمَةُ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ شَاجِبًا. فَقَالَ لِي «مَا لَكَ؟». فَقُلْتُ: فِدَى لَكَ أَبِي وَأُمِّي، زَعَمُوا أَنَّ عَامِرًا حَبِطَ عَمَلُهُ. قَالَ: «مَنْ قَالَهُ؟». قُلْتُ: قَالَهُ فُلَانٌ وَفُلَانٌ وَفُلَانٌ، وَأُسَيْدُ بْنُ الْحَضِرِ الْأَنْصَارِيِّ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «كَذَبَ مَنْ قَالَهُ، إِنَّ لَهُ لِأَجْرَيْنِ -وَجَمَعَ بَيْنَ إِصْبَعَيْهِ- إِنَّهُ لَجَاهِدٌ مُجَاهِدٌ، قُلْ عَرَبِيٌّ نَشَأَ بِهَا مِثْلُهُ»^(۱).

۶۱۴۸- سه‌له‌مه‌ی کورپی نه‌کودع ﷺ ده‌لئ: له خرمه‌ت پی‌غه‌مبه‌ردا ﷺ رۆشتین بو خه‌یبه‌ر، به‌شه‌و رۆشتین، پیاویک له ناو خه‌لکه‌که به عامیری کورپی نه‌کودعی وت: نه‌ی عامیر بو شتی‌ک له هونراوه‌کان‌ت ناده‌یت به گویماندا؟ ده‌لئ: عامیریش پیاویکی شاعیر بوو، جا دابه‌زی ده‌ستی کرد به شاعر ووتن به دمنگه‌وه بو خه‌لکه‌که‌ی ده‌وت:

خودایه نه‌گهر تو نه‌بوی‌تایه ری‌نمون نه‌ده‌بووین

زه‌کاتیشمان نه‌ده‌دا و نوێژمان نه‌ده‌کرد

(ئه‌ی خوایه) ده‌ی لی‌مان خو‌شبه به‌لی‌بوردينێك له لایه‌ن خو‌ته‌وه له‌و
فه‌رمانانه‌ی نه‌مان کردوه

وه پێ‌مان دامه‌زراو بکه‌ ئه‌گه‌ر روو به‌رووی دو‌ژمن بووینه‌وه
وه ئارامییه‌ك ب‌رژێنه به‌سه‌رماندا

تا ئه‌گه‌ر دو‌ژمن به‌سه‌رماندا بنه‌رپێنی مل نه‌دمین

که به نیازن به نه‌ره و هاو‌اره‌وه پێ‌نه سه‌رمان

پێ‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((ئه‌و ئاواز بێ‌زه کی‌یه؟)) وتیان: عامیری کوری
ئه‌که‌وه، فه‌رمووی: ((ره‌حه‌تی خ‌وای لی‌ بێ‌))، پیاوێ له ناو‌خه‌لکه‌که وتی: ئه‌ی
پێ‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ نزای بۆ‌گه‌را بوو^(۱)، بۆ‌چی نه‌ته‌یشت دل‌خ‌و‌ش بین به‌ئا‌وازه‌که‌ی^(۲)؟
ده‌لی: ئه‌نجا هاتینه‌ خه‌یبه‌ر و گه‌مارۆ‌مان‌دان تا تووشی برسێتی‌ه‌کی سه‌خت بووین^(۳)،
له پاشان خ‌وای گه‌وره بۆ‌ی فه‌تح کردن (و سه‌ری خستن)، جا که ئی‌واره‌ی ئه‌و
رۆ‌ژه‌ی که بۆ‌یان فه‌تح کرا به‌سه‌ردا هات خه‌لک ناگه‌ریکی زۆ‌ریان کردوه،
پێ‌غه‌مبه‌ری خواش ﷺ فه‌رمووی: ((ئه‌و ئاگرانه‌ی کردویانه‌ته‌وه جی‌یان
به‌سه‌ره‌وه‌یه؟)) وتیان: گۆشتیان به‌سه‌ره‌وه‌یه، فه‌رمووی: ((ج گۆشتیکیان
به‌سه‌ره‌وه‌یه؟)) وتیان: گۆشتی که‌ری م‌الی، پێ‌غه‌مبه‌ری خواش ﷺ فه‌رمووی:
((بیان‌پێژن و مه‌نجه‌له‌کان بشکێ‌ن))، جا پیاوێک وتی: ئه‌ی پێ‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ ئه‌ی
بۆ‌ گۆشته‌که نه‌رژین و مه‌نجه‌له‌کان بشۆ‌ین؟ فه‌رمووی: ((یا وا بکه‌ن))، جا کاتی
خه‌لکه‌که (هه‌ردوو به‌ره‌ی جه‌نگ) ریز بوون و به‌رانبه‌ر یه‌که‌تری وه‌ستان،
شمشیره‌که‌ی عامیر کورت بوو، دای هێ‌نا‌بو‌یه‌وه بیدات له جوله‌که‌یه‌ک^(۴)، نووکی

(۱) که شه‌هید بێ‌ت.

(۲) بۆ‌چی ئه‌و دوعایه‌ت بۆ‌ کرد ئی‌تر شه‌هید ده‌بی نامێنی بۆ‌مان.

(۳) به‌هۆی درێ‌زه کێ‌شانی گه‌مارۆ‌که‌وه.

(۴) که ناوی مه‌رحه‌ب بوو.

شمشیرمه‌کی گه‌پا‌بوویه‌وه دابووی له کلاوه‌ی ئەژنۆی عامیر و به‌وه مرد، سه‌له‌مه ده‌ئێ: کاتێ گه‌پا‌ینه‌وه پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ بینیمی رهنگم تێک‌چوو بوو فه‌رمووی: ((چیته؟)) منیش عه‌رم‌م کرد ئە‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ باوک و دایکم به‌ قوربان‌ت بێ ! ئە‌لێن: بێگومان عامیر هه‌موو کرده‌وه‌کانی پو‌چه‌ل بۆته‌وه، فه‌رمووی: ((کێ ئە‌و قسه‌ی کرده‌؟)) وتم: فلا‌ن و فلا‌ن و ئوسه‌یدی کوری حوزمه‌یری ئە‌نصاری و‌توویانه، جا پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((ئە‌وه‌ی وای ووتوه‌ درۆی کرده‌ بێگومان ئە‌و دوو پاداشتی بۆ هه‌یه‌)) - دوو په‌نجه‌ی کۆ کرده‌وه - وه‌ فه‌رمووی: ((ئە‌و زۆر هه‌ول‌ده‌ر بو (له‌ چاکه‌ و عیبا‌ده‌ت‌دا)، وه‌ خه‌بات‌گێڕ بوو که‌م عه‌رب (که‌س) هه‌یه‌ وه‌ک عامیر له‌ مه‌دینه‌دا په‌یدا بو‌بێت و گه‌وره‌ بو‌وبێت)).

٦١٤٩- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ، حَدَّثَنَا أَيُّوبُ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أَتَى النَّبِيَّ ﷺ عَلَى بَعْضِ نِسَائِهِ وَمَعَهُنَّ أُمُّ سَلِيمٍ، فَقَالَ: «وَيْحَاكَ يَا أَنْجَشَةُ، رَوَيْدُكَ سَوْفًا بِالْقَوَارِيرِ». قَالَ أَبُو قِلَابَةَ: فَتَكَلَّمَ النَّبِيُّ ﷺ بِكَلِمَةٍ لَوْ تَكَلَّمَتْ بَعْضُكُمْ لَعَبْتُمُوهَا عَلَيْهِ: قَوْلُهُ: «سَوْفًا بِالْقَوَارِيرِ»^(١).

٦١٤٩-ئە‌نه‌سی کوری مالیک ﷺ ده‌ئێ: پێغه‌مبه‌ر ﷺ هات بۆ لای هه‌ندی‌ک له‌ خه‌زانه‌کانی ئوممو سوله‌یمیشیان له‌گه‌ڵ‌دا بوو، پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((هاوار بۆ تۆ ئە‌ی ئە‌نجه‌شه‌ به‌هه‌یواشی و‌ش‌ته‌کان لی‌خوره‌ (له‌به‌ر) شوشه‌کان))،^(٢) ئە‌بو قیلا‌به‌ وتی: پێغه‌مبه‌ر ﷺ وته‌یه‌کی فه‌رموو‌وه ئە‌گه‌ر که‌سی‌کتان ئە‌و وته‌ی بک‌ردایه‌ گه‌ڵ‌ته‌تان پێ ده‌کرد له‌سه‌ری که‌ ئە‌م فه‌رمایشته‌یه‌تی: ((لی‌خورین‌ت (هه‌یواش بێت له‌به‌ر) شوشه‌کان)).

(١) پروانه: ٦١٦١، ٦٢٠٢، ٦٢٠٩، ٦٢١٠، ٦٢١١.

(٢) مه‌به‌ستی ئاف‌ره‌ته‌کانه‌ که‌ به‌ سواری و‌ش‌ته‌کانه‌وه‌ن که‌ وه‌ک شوشه‌وان.

۹۱- باب هِجَاءِ الْمُشْرِكِينَ

۶۱۵۰- حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، حَدَّثَنَا عَبْدُهُ، أَخْبَرَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ اسْتَأْذَنَ حَسَّانُ بْنُ ثَابِتٍ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فِي هِجَاءِ الْمُشْرِكِينَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «فَكَيْفَ يَنْتَسِي؟». فَقَالَ حَسَّانُ: لَأَسْلُتَكَ مِنْهُمْ كَمَا تُسَلُّ الشَّعْرَةَ مِنَ الْعَجِينِ. وَعَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: ذَهَبْتُ أَسْبُ حَسَّانَ عِنْدَ عَائِشَةَ، فَقَالَتْ: لَا تَسْبُهُ، فَإِنَّهُ كَانَ يُتَافَحُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ^(۱).

۹۱- باسی داشۆرینی هاوبه‌ش دانهران (سوننه‌ته)

۶۱۵۰- عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌لێ: حه‌سسان دهرباره‌ی داشۆرینی بته‌هرستان داوا‌ی مۆله‌تی له‌ پیغه‌مبه‌ر ﷺ کرد، ئه‌ویش فه‌رمووی: ((چۆن (دایان دمه‌شۆری) له‌ کاتی‌که‌دا ره‌چه‌له‌کی من (له‌گه‌ڵیان تیکه‌له‌؟)) حه‌سسان وتی: سویند به‌خوا ره‌چه‌له‌کی تو له‌ناویاندا دهردینم^(۲)، وه‌ک چۆن تاله‌ موو له‌ هه‌ویر دهرده‌یه‌نری. وه‌ هیشام له‌ عوروه‌ی باوکیه‌وه‌ ده‌گه‌ڕێته‌وه‌ ده‌لێ: رۆشتم بۆ لای عایشه‌ تا جنیو بده‌م به‌ حه‌سسان، عایشه‌ش رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا وتی: جنیوی پێ مه‌ده‌ به‌راستی ئه‌و به‌هرگری ده‌کرد له‌ پیغه‌مبه‌ر ﷺ (له‌ دزی بته‌هرستان)

۶۱۵۱- حَدَّثَنَا أَصْبَغُ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي يُونُسُ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، أَنَّ الْهَيْثَمَ بْنَ أَبِي سِنَانٍ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ فِي قَصَصِهِ يَذْكُرُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: «إِنَّ أَحَا لَكُمْ لَا يَقُولُ الرَّقَّتْ». يَعْنِي بِذَاكَ: ابْنُ رَوَاحَةَ. قَالَ: فِينَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَتْلُو كِتَابَهُ... إِذَا انْشَقَّ مَعْرُوفٌ مِنَ الْفَجْرِ سَاطِعٌ أَرَانَا الْهُدَى بَعْدَ الْعَمَى فَقُلُوبُنَا... بِهِ مَوْقِنَاتٌ أَنْ مَا قَالَ وَاقِعُ

(۱) پروانه: ۳۵۳۱.

(۲) جیایی ده‌که‌مه‌وه‌ له‌ ره‌چه‌له‌کی ئه‌وان.

يَبِيتُ يُجَافِي جَنْبَهُ عَنْ فِرَاشِهِ... إِذَا اسْتَقَلَّتْ بِالْكَافِرِينَ الْمَصَاجِعُ^(۱)
 تَابَعَهُ عُقَيْلٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ. وَقَالَ الزُّبَيْدِيُّ: عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَعِيدٍ وَالْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ
 ٦١٥٠- نَبِيْنُو شِيْهَاب دَهْلِي: هه‌سه‌می کوری ئه‌بو سینان بۆی گێڕایه‌وه که له
 ئه‌بو هورمیره‌ی ؓ بیست له چیرۆکه‌کانیدا باسی پێغه‌مبه‌ری ﷺ ده‌کرد که
 ده‌یفه‌رموو: ((بێگومان براهه‌کتان (مه‌به‌ستی عه‌بدوڵلای کوری په‌واحه‌یه) که
 قسه‌ی هیج و به‌وج ناکات و ووتویه‌تی: پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له ناومان دایه
 (پێشنوێژیمان بۆ ده‌کات و) قورئانه‌که‌ی خوا ده‌خوێنێ

که زانراوه له کاتی سێده‌ی به‌یان ده‌رده‌که‌وێ و پروون ده‌بێته‌وه
 له پاش کوێری راستی نیشانداین و دله‌کانمان باوه‌ری پته‌وی پێهینا نه‌وه‌ی
 فه‌رمویه‌تی دێته‌دی

شه‌و به شه‌ونوێژ به‌سه‌ر ده‌بات و توخنی ناو جیگای و نوینه‌که‌ی ناکه‌وێ
 کاتی بت په‌رستان له ناو نوینه‌کانیاندا به ته‌مه‌لی خه‌وتوون
 عوقه‌یل له زوهریه‌وه ئه‌م فه‌رمووده‌ی گێڕاوه‌ته‌وه و پالپشتی فه‌رمووده‌که‌ی
 یونس ده‌کات.

زوبه‌یدی له زوهریه‌وه له سه‌عید و نه‌عره‌جه‌وه هه‌ردووکیان له ئه‌بو ئه‌بو
 هورمیره‌وه ؓ گێڕاویانه‌ته‌وه، ئه‌ویش هه‌مان فه‌رمووده‌ی پێشووی گێڕاوه‌ته‌وه.

٦١٥٢- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ. وَحَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: حَدَّثَنِي
 أَحْيَى، عَنْ سُلَيْمَانَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي عَتِيقٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ
 الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ أَنَّهُ سَمِعَ حَسَانَ بْنَ ثَابِتٍ الْأَنْصَارِيَّ يَسْتَشْهِدُ أَبَا هُرَيْرَةَ فَيَقُولُ: يَا أَبَا

هُرَيْرَةَ، نَشَدْتُكَ يَا اللَّهَ هَلْ سَمِعْتَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «يَا حَسَّانُ، أَجِبْ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ، اللَّهُمَّ أَيِّدْهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ؟». قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ نَعَمْ^(۱).

۶۱۵۲- ئەبو سەلمەهە کورێ عەبدورەحمانی کورێ عەووف دەگیرێتەوه که له هەسسانی کورێ سابیتی ئەنصاری بیست داوای شایه‌تی له ئەبو هورەیره کرد ﷺ و دەیوت: ئەه‌ی ئەبو هورەیره ﷺ سوینت دەدهم به‌خوا ئایا گویت له پیغه‌مبەر ﷺ بوو که ده‌یفه‌رموو: ((ئەه‌ی هەسسان له بری پیغه‌مبەری خوا وە‌لام بدم‌روه‌، خوایه به جیبریل پش‌تیوانی بکه‌؟)) ئەبو هورەیره ﷺ وتی: به‌ئێ

۶۱۵۳- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَدِيِّ بْنِ ثَابِتٍ، عَنِ الْبَرَاءِ ﷺ، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ لِحَسَّانَ: «اهْجُئْهُمْ - أَوْ قَالَ: هَاجِئْهُمْ - وَجَبْرِيلَ مَعَكَ»^(۲).

۶۱۵۳- عەدیی کورێ سابیت دەگیرێتەوه له به‌رائه‌وه ﷺ که پیغه‌مبەر ﷺ فه‌رمووی به‌هەسسان: ((به‌شیره‌کان‌ت) هێرش بکه‌ره سه‌ریان (بتپه‌رستان) یان فه‌رموی: دایان‌شۆره‌، جیبریل‌ت له‌گه‌ڵ دایه‌)).

۹۲- بَابُ مَا يُكْرَهُ أَنْ يَكُونَ الْعَالِمُ عَلَى الْإِنْسَانِ الشُّعْرُ حَتَّى يَصُدَّهُ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَالْعِلْمِ وَالْقُرْآنِ

۶۱۵۴- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى، أَخْبَرَنَا حَنْظَلَةُ، عَنْ سَالِمٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ﷺ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «لَأَنْ يَمْتَلِيَ جَوْفُ أَحَدِكُمْ قَيْحًا خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَمْتَلِيَ شِعْرًا».

(۱) ب‌روانه: ۳۸۴۱.

(۲) ب‌روانه: ۳۲۱۲.

۹۲- باسی ئه‌وه‌ی ناپه‌سه‌نده که هۆنراوه و تن زالبی به‌سەر مروڤدا، هه‌تا رێگری لێ بکات له یادی خوا و زانست و قورئان^(۱)

۶۱۵۴- ئیبنو عومەر رضی اللہ عنہ له پیغه‌مبه‌روه صلی اللہ علیہ وسلم ده‌گێڕێته‌وه که فه‌رمووێه‌تی:
(بێگومان ئه‌گەر هه‌ناوی که‌سیکیان پێر بێی له کیم و زوخواو چاکتره له‌وه‌ی پێر
بێی له شیع‌ر و هۆنراوه)).

۶۱۵۵- حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم: «لَأَنْ يَمْتَلِيَ جَوْفُ رَجُلٍ قَيْحًا يَرِيهِ خَيْرٌ مِنْ أَنْ يَمْتَلِيَ شِعْرًا»
۶۱۵۵- ئه‌بو هورمیره رضی اللہ عنہ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا صلی اللہ علیہ وسلم فه‌رمووی: ((بێگومان
ئه‌گەر هه‌ناوی که‌سیکیان پێر بێی له کیم و زوخ هه‌ناوی بخوات و دایرزیئیت،
چاکتر له‌وه‌ی پێر بێی له شیع‌ر و هۆنراوه)).

۹۳- بَابُ قَوْلِ النَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم: «تَرِبْتُ يَمِينُكَ»، وَ «عَقَرِي خَلْقِي»

۶۱۵۶- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: إِنَّ أَفْلَحَ أَخَا أَبِي الْفُعَيْسِ اسْتَأْذَنَ عَلَيَّ بَعْدَ مَا نَزَلَ الْحِجَابُ، فَقُلْتُ: وَاللَّهِ لَا أَدْنُ لَهُ حَتَّى اسْتَأْذَنَ رَسُولَ اللَّهِ ، فَإِنْ أَخَا أَبِي الْفُعَيْسِ لَيْسَ هُوَ أَرْضَعَنِي، وَلَكِنْ أَرْضَعَنِي امْرَأَةُ أَبِي الْفُعَيْسِ. فَدَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ الرَّجُلَ لَيْسَ هُوَ أَرْضَعَنِي، وَلَكِنْ أَرْضَعَنِي امْرَأَتُهُ. قَالَ: «إِذْنِي لَهُ، فَإِنَّهُ عَمُّكَ، تَرِبْتُ يَمِينُكَ». قَالَ عُرْوَةُ: فَبِذَلِكَ كَانَتْ عَائِشَةُ تَقُولُ: حَرِّمُوا مِنَ الرِّضَاعَةِ مَا يَحْرُمُ مِنَ النَّسَبِ^(۲).

(۱) رێگری بکات له یادی خوا کردن و زانست فێربوون و فێرکردن خه‌لک و قورئان خوێندن.

(۲) پ‌روانه: ۳۶۴۴.

۹۳- باسی ئەم فەرموودهی پیغمبەر ﷺ ((دەستت خۆش بێت^(۱)))، وه ئەم فەرمووده‌یه‌ش ((خوا له ناوی بات و گه‌روو بینی بێته‌یه‌ک))^(۲)

۶۱۵۶- عوروه له عائیشه‌وه ﷺ ده‌گێڕێته‌وه ده‌ڵێ: له راس‌تیدا ئەفله‌حی ب‌رای
ئەبی قوعه‌یس داوای مۆلەتی کرد ب‌یتە ژووره‌وه پاش دابه‌زینی ح‌یجاب، من‌یش
وتم: سو‌یند به‌خوا مۆلەتی نادهم هه‌تا مۆلەت له پیغمبەری خوا ﷺ و‌مرنه‌گرم،
چونکه ب‌رای ئەبی قوعه‌یس ئەو که‌سه نییه شیری داوه به من، به‌لکو ژنی ئەبی
قوعه‌یش شیری داوه به من، ئینجا پیغمبەر ﷺ هات بۆ لای من من‌یش وتم:
ئە‌ی پیغمبەری خوا ئەو پیاوه شیری نه‌داوه به من، به‌لکو ژنه‌که‌ی شیری پ‌ی
داوم؟ فەرمووی: ((مۆلەتی بده، چونکه ب‌یگومان ئەو پیاوه مامی تۆیه ده‌ستت
ب‌ج‌یت به‌گ‌لدا))، عوروه ده‌ڵێ: جا له‌به‌ر ئەوه‌یه عائیشه ﷺ هه‌میشه ده‌ڵێ:
ئەوه‌ی به‌ره‌چه‌لەك (ماره‌کردنی) حه‌رام ده‌ب‌یت، ئیوه به‌شیر خواردن‌یش
حه‌رامی بکه‌ن^(۳).

۶۱۵۷- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا الْحَكَمُ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الْأَسْوَدِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا،
قَالَتْ أَرَادَ النَّبِيُّ ﷺ أَنْ يَنْفِرَ، فَرَأَى صَفِيَّةَ عَلَى بَابِ خِبَائِهَا كَتِيبَةً حَزِينَةً؛ لِأَنَّهَا حَاضَتْ،
فَقَالَ: «عَقَرَى حَلَقَى - لُغَةُ قُرَيْشٍ - إِنَّكَ لِحَاسِتُنَا» ثُمَّ قَالَ: «أَكُنْتِ أَقْضَتِ يَوْمَ النَّحْرِ؟». يَعْني: الطَّوَّافُ - قَالَتْ: نَعَمْ. قَالَ: «فَأَنْفِرِي إِذَا»^(۴).

(۱) (تَرَبَّثَ بِمَيْتِكَ) ئەم رسته‌یه له زمانی عه‌ره‌بیدا بۆ دوعا لێ‌کردن و دوعا بۆ کردن‌یش به‌ کار د‌ێت، له‌م فەرمووده‌دا بۆ
دوعای خ‌یر بۆ کردنه، ده‌توانی به‌م ش‌یوانه مانای که‌یت: ده‌ستت خۆش ب‌یت، دست ب‌ج‌یت به‌گ‌لدا.

(۲) بۆ دوعا لێ‌کردنه، (عق‌ری) واته: به‌سه‌ر‌به‌رین چ‌یت، (حل‌قی) واته: ورگی تووشی نه‌خۆشی ب‌یت.

(۳) یان به‌ حه‌رامی داب‌یتن.

(۴) پ‌روانه: ۲۹۴.

٦١٥٧-ئه‌سوده له عائیشه‌وه (رضی‌الله‌تعالی‌عنہا) ده‌گیرێته‌وه ده‌لی: پیغه‌مبه‌ر (صلی‌الله‌تعالی‌علیه‌وآله‌وسلم) ویستی بگه‌رێته‌وه (له‌ حه‌ج) سه‌فیه‌ی له‌ به‌رده‌می چادره‌که‌یدا بینێ بیتاهه‌ت و خه‌فه‌تبار بوو، چونکه‌ که‌وتو بوویه‌ هه‌یزه‌وه، پیغه‌مبه‌ر (صلی‌الله‌تعالی‌علیه‌وآله‌وسلم) فه‌رمووی: ((له‌ش به‌باربیت گه‌رووت بێته‌ یه‌ك ئه‌مه‌ شیوه‌زاری قورپه‌شه‌- تو‌ رێگرمان ده‌بیت له‌ رۆشتن))، له‌ پاشان فه‌رمووی: ((ئایا رۆزی جه‌ژن ته‌وافه‌ت کرد؟)) مه‌به‌ستی به‌: (أَقْضِ): ته‌وافه‌، سه‌فیه‌ش وتی: به‌ئێ، فه‌رمووی: ((که‌واته‌ بگه‌رێوه‌)) (١).

٩٤- باب مَا جَاءَ فِي زَعْمُوا

٦١٥٨- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ أَبِي النَّضْرِ -مَوْلَى عُمَرَ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ- أَنَّ أَبَا مُرَّةٍ -مَوْلَى أُمِّ هَانِئِ بْنِ أَبِي طَالِبٍ- أَخْبَرَهُ، أَنَّهُ سَمِعَ أُمَّ هَانِئِ بِنْتَ أَبِي طَالِبٍ تَقُولُ: دَهَبْتُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَامَ الْفَتْحِ فَوَجَدْتُهُ يَغْتَسِلُ، وَفَاطِمَةُ ابْنَتُهُ تَسْتُرُهُ، فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ، فَقَالَ: «مَنْ هَذِهِ؟». فَقُلْتُ: أَنَا أُمُّ هَانِئِ بْنِ أَبِي طَالِبٍ. فَقَالَ «مَرْحَبًا بِأُمِّ هَانِئٍ». فَلَمَّا فَرَغَ مِنْ غَسْلِهِ قَامَ فَصَلَّى ثَمَّانِي رَكَعَاتٍ مُلْتَحِقًا فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ، فَلَمَّا انْصَرَفَ قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، زَعَمَ ابْنُ أُمِّي أَنَّهُ قَاتِلَ رَجُلًا قَدْ أَجْرْتُهُ، فَلَانَ بْنُ هُبَيْرَةَ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «قَدْ أَجَرْنَا مَنْ أَجَرْتَ يَا أُمُّ هَانِئٍ». قَالَتْ أُمُّ هَانِئٍ: وَذَٰكَ ضَحَى (٢).

٩٤- باسی ئه‌وه‌ی ده‌رباره‌ی ((وايان وتوو))

٦١٥٨- ئوممو هانیئێ کچی ئه‌بو تالیب (رضی‌الله‌تعالی‌عنہ) ده‌لی: سالی ئازادکردنی مه‌ککه‌ رۆشتم بۆ خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ری خوا (صلی‌الله‌تعالی‌علیه‌وآله‌وسلم)، که‌ رۆشتم خۆی ده‌شۆری و فاتیمه‌ی کچی په‌رده‌یه‌کی بۆ کردبوو، ئوممو هانیئێ ده‌لی: سلاوم لی کرد فه‌رمووی: ((ئه‌مه‌ ئافه‌رمته‌ کێیه‌؟)) منیش

(١) له‌که‌ ئاماندا بۆ مه‌دینه‌.

(٢) ب‌روانه‌: ٢٨٠.

وتم: منم ئوممو هانیئی کچی ئەبو تالیبه، فهرمووی: ((مهر چه‌بات لی بی ئوممو هانی))، جا کاتی له خوشۆردنه‌که‌ی بوویه‌وه، هه‌لسا و هه‌شت ر‌کات نوێزی (سوننه‌تی) کرد، یه‌ک پۆشاک‌ی پێچا‌وو به‌خۆیه‌وه، جا که ته‌واو بوو وتم: ئە‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا (عه‌لی) که برای دایکیمه ده‌ئێ به‌ پیاوێ که من په‌نام داوه دمی‌کوژم، که فلانی کوری هوبه‌یره‌یه، پێغه‌مبه‌ری خواش ﷺ فهرمووی: ((ههر که‌سێ تۆ په‌نات دابی له لایه‌ن ئێمه‌شه‌وه په‌نادراوه ئە‌ی ئومموهانی))، ئومموهانی وتی: کاته‌که‌ش چێشته‌نگاو بوو.

۹۰- بَابُ مَا جَاءَ فِي قَوْلِ الرَّجُلِ: وَيْلَكَ

۶۱۵۹- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا هَمَّامٌ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ رَأَى رَجُلًا يَسُوقُ بَدَنَةً فَقَالَ: «ارْكَبْهَا». قَالَ: إِنَّهَا بَدَنَةٌ. قَالَ: «ارْكَبْهَا، وَيْلَكَ»^(۱).

۹۰- باسی ئه‌وه‌ی هاتوو‌ه ده‌رباره‌ی که‌سی‌ک ب‌لێ: هاوار بۆ تۆ

۶۱۵۹- ئە‌نه‌س ر‌ضی‌الله‌عن‌ه ده‌گ‌یر‌یت‌ه‌وه که پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ پیاوێکی دی وشتریکی گه‌ره‌ی داوته به‌ر و لێی ئە‌خو‌ری، فهرمووی: ((سواری به‌))، وتی: وشتری قوربانیه‌یه، فهرمووی: ((سواری به‌))، وتی: وشتری قوربانیه‌یه، فهرمووی: ((سواری به‌ هاوار بۆ تۆ یان دامای بۆ تۆ)).

۶۱۶۰- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ رَأَى رَجُلًا يَسُوقُ بَدَنَةً، فَقَالَ لَهُ: «ارْكَبْهَا». قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّهَا بَدَنَةٌ. قَالَ: «ارْكَبْهَا، وَيْلَكَ». فِي الثَّانِيَةِ أَوْ فِي الثَّالِثَةِ^(۱).

۶۱۶۰- ئەبو ھورمیرە رضی اللہ عنہ دەگێڕێتەوێه که پێغەمبەری خوا ﷺ پیاویکی دی وشتیکی گەورە داوتە بەر و لێی ئەخوڕی، فەرمووی: ((سواری به)) ووتی: ئەو پێغەمبەری خوا وشتی قوربانییە، فەرمووی: ((سواری به ھاوار بۆتۆ یان دامای بۆتۆ))، لە جاری دووهم یان سییەمدا فەرمووی: ((سواری به ھاوار بۆتۆ یان دامای بۆتۆ)).

۶۱۶۱- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ ثَابِتِ الْبُتَّانِيِّ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ. وَأَيُّوبَ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي سَفَرٍ، وَكَانَ مَعَهُ غُلَامٌ لَهُ أَسْوَدُ، يُقَالُ لَهُ: أَنْجَشَةُ، يَحْدُو، فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «وَيْحَاكَ يَا أَنْجَشَةُ، رُؤْيَاكَ بِالْقَوَارِيرِ»^(۱).

۶۱۶۱- ئەنەسی کوری مالیک رضی اللہ عنہ دەلی: پێغەمبەری خوا ﷺ لە سەفەریکدا بوو غولامیکی ڕەش پێستی لەگەڵدا بوو که هی خوێ بوو، پێی دەوترا: ئەنجەشە، به گۆرانی وشتەکانی لێ دەخوڕی، پێغەمبەری خواش ﷺ فەرمووی: ((ھاوار بۆتۆ ئەو ئەنجەشە به‌هێواشی وشتەکان لیخوڕە لەبەر شوشەکان))^(۲)

۶۱۶۲- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ، عَنْ خَالِدٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرَةَ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: أَتَنِي رَجُلٌ عَلَى رَجُلٍ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ، فَقَالَ: «وَيْلَكَ، قَطَعْتَ عُنُقَ أَخِيكَ -ثَلَاثًا- مَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَادِحًا لَا مَحَالَهَ فَلْيُقْلُ أَحْسَبُ فَلَانًا -وَاللَّهُ حَسِيْبُهُ- وَلَا أَرْكِي عَلَى اللَّهِ أَحَدًا. إِنْ كَانَ يَعْلَمُ»^(۳).

(۱) پروانه: ۱۶۸۹.

(۲) پروانه: ۶۱۴۹.

(۳) مەبەستی ئافره‌ته‌كانه‌ که به سواری وشتەکانه‌وه‌ن که وه‌ک شوشه‌وان.

(۴) پروانه: ۲۶۶۲.

٦١٦٢- عه‌بدوړه‌حمانی کورې ئه‌بو به‌کره ﷺ له باوکیه‌وه ده‌گیرته‌وه که ده‌لئ: بیاوئک مه‌دح و ستایشی بیاوئکی کرد له خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ردا ﷺ بویه فه‌رمووی: ((مال و ډران ملی هاوړیکه‌ت په‌راند- سئ جار دووباره‌ی کرده‌وه- هه‌رکام له ئیوه ناچار بوو ستایشی که‌سئک بکات با بلئیت: پیم وایه فلان که‌س وابئیت - خواش چاکتر ده‌یناسئ- پاکانه بو که‌س ناکه‌م لای خوای که‌وره، نه‌که‌ر ده‌یزانی (ئهو شته‌ی تیدا‌یه)) .

٦١٦٣- حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ، عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ وَالصَّحَّاحِ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ: بَيْنَا النَّبِيُّ ﷺ يَفْسِمُ ذَاتَ يَوْمٍ قِسْمًا، فَقَالَ ذُو الْخُوْنِصِرَةِ -رَجُلٌ مِنْ بَنِي تَمِيمٍ- يَا رَسُولَ اللَّهِ، اْعْدِلْ. قَالَ: «وَيْلَكَ، مَنْ يَعْدِلْ إِذَا لَمْ اْعْدِلْ؟». فَقَالَ عُمَرُ: ائْذَنْ لِي فَلَاضْرِبُ عُقْقَهُ. قَالَ: «لَا، إِنَّ لَهُ أَصْحَابًا يَخْفِرُ أَحَدُكُمْ صَلَاتَهُ مَعَ صَلَاتِهِمْ، وَصِيَامَهُ مَعَ صِيَامِهِمْ، يَمْزُقُونَ مِنَ الدِّينِ كَمْزُوقِ السَّهْمِ مِنَ الرِّمِيَّةِ، يُنْظَرُ إِلَى نَصْلِهِ فَلَا يُوْجَدُ فِيهِ شَيْءٌ، ثُمَّ يُنْظَرُ إِلَى رِصَافِهِ فَلَا يُوْجَدُ فِيهِ شَيْءٌ، ثُمَّ يُنْظَرُ إِلَى نَضِيهِ فَلَا يُوْجَدُ فِيهِ شَيْءٌ، ثُمَّ يُنْظَرُ إِلَى قُدْذِهِ فَلَا يُوْجَدُ فِيهِ شَيْءٌ، سَبَقَ الْفَرْثُ وَالْدِّمُّ، يَخْرُجُونَ عَلَى حِينٍ فَرْقَةٍ مِنَ النَّاسِ، آيَتْهُمْ رَجُلٌ إِحْدَى يَدَيْهِ مِثْلُ تَذِي الْمَرَاةِ، أَوْ مِثْلُ الْبَضْعَةِ تَذَرْدَرُ». قَالَ أَبُو سَعِيدٍ: أَشْهَدُ لَسَمِعْتُهُ مِنَ النَّبِيِّ ﷺ، وَأَشْهَدُ أَنِّي كُنْتُ مَعَ عَلِيٍّ حِينَ قَاتَلَهُمْ، فَالْتُمَسَ فِي الْقَتْلِ، فَأَتَى بِهِ عَلَى النُّعْبِ الَّذِي نَعَتَ النَّبِيُّ ﷺ^(١).

٦١٦٣- ئه‌بو سه‌له‌مه و زه‌ححاک له ئه‌بو سه‌عیدی خودریه‌وه ﷺ گپ‌رایانه‌وه ده‌لئ: رۆژیکیان له کاتی‌کدا پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ (نالتونیکی) دابه‌شکردنی دابه‌ش کرد، زولخوه‌یصه‌ره - که بیاوئک بووله نه‌وه‌ی ته‌میه‌م وتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا دادگه‌ربه، پیغه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمووی: ((هاوار بو تو نه‌که‌ر من دادگه‌ر

نەبەم کى دادگەر دەبیت؟ ((جا عومەر ﷺ وتى: مۆلەتم بەدە با بەدەم لە گەردنى، فەرمووی: ((نەخیر بێگومان چەند ھاوڕێیەکی ھەیە ھەر کامتان نوێژی خۆی لە بەرانبەر نوێژی ئەواندا و پۆزوی خۆی لە بەرانبەری پۆزوی ئەواندا زۆر بەکەم دەزانیت، لە نایینی (ئىسلام) دەردەچن وەك چۆن تیر لە نیچرەكە دەردەچیت، سەیری سەرە ڕمەكەى دەكرى ھىچى پێوە نییە، پاشان سەیری سىرەكە (ی قایم کردنى سەرە ڕمەكە) دەكرى ھىچ شتێكى پێوە نییە، پاشان سەیری كلكى ڕمەكە دەكرى ھىچ شتێكى پێوە نییە، پاشان سەیری پەرى ڕمەكە دەكرى ھىچى پێوە نییە، بێگومان (تیرەكە) لە ڕیخ و خۆینەكە تێپەرى^(۱)، وە لە كاتى حیاوازی دووبەرەكى خەلكدا پەیدا دەبن^(۲)، نیشانەیان ئەو دیە پیاویکیان تیاھە قۆلێكى وەك مەمكى ژن وایە، یان وەك پارچە گۆشتێك وایە بلەریتەو (بیت و بڕوا)).

ئەبو سەعید ﷺ وتى: شایەتى دەدەم بە دُنْیایىیەو كە ئەم فەرموودەيەم لە پێغەمبەرى خوا ﷺ بىستوو، وە شایەتى دەدەم كە من لەگەڵ عەلى كۆرى ئەبو تالیبدا بووم ﷺ كاتى لە دژی ئەو كەسانە جەنگا، ئەنجا لە ناو كۆژراوەكاندا گەران ئەنجامدرا (و ئەو پیاو دەوژرایەو) جا ھىنايان، نیتى سەیرم كرد بىنیم بەو شیوەیە بوو كە پێغەمبەر ﷺ باسكردبوو.

۶۱۶۴- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِقَاتٍ أَبُو الْحَسَنِ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا الْأَوْزَاعِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ شِهَابٍ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ أَنَّ رَجُلًا أَتَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ هَلَكْتُ. قَالَ: «وَيْحَكَ». قَالَ: وَقَعْتُ عَلَى أَهْلِي فِي رَمَضَانَ. قَالَ: «أَعْتَقُ

(۱) واتە چۆن تیرێك بدات لە نیچیرێك ئەو نە خێرا دەردەچیت ھىچ لەگەڵ خۆی نەبات، ئەوانیش ناوا لە ئىسلام دەردەچن و ھىچ لەگەڵ خۆیان نابەن.

(۲) یان: لە چاکترین دەستە دەردەچن و دژیان دەوێستەو، وەك لە گێرانەوێیەكى تردا ھاووێ (إرشاد الساري: ۱۰۲/۸)

رَقَبَةً». قَالَ: مَا أَجِدُهَا. قَالَ: «فَصُمَّ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ». قَالَ: لَا أَسْتَطِيعُ. قَالَ: «فَأَطْعِمْ سِتِّينَ مِسْكِينًا». قَالَ: مَا أَجِدُ. فَأَتَى بِعَرَقٍ، فَقَالَ: «خُذْهُ فَتَصَدَّقْ بِهِ». فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَعَلَى غَيْرِ أَهْلِي؟! فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ مَا بَيْنَ طُنْبِي الْمَدِينَةِ أَحَوْجُ مِنِّي. فَضَحِكَ النَّبِيُّ ﷺ حَتَّى بَدَتْ أَنْثَاهُ قَالَ: «خُذْهُ». تَابَعَهُ يُونُسُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ. وَقَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ خَالِدٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ: "وَيْلَكَ"^(۱).

۶۱۶۴- نه بو هوړمپړه ﷺ ده گيرپټه وه كه بياويك هاته خزمه تي پڼغه مبهري خوا ﷺ وتي: نهى پڼغه مبهري خوا تيا جووم، فهرمووى: ((چى بووه؟)) وتي: له رهمه زاندا له گهل ژنه كه م دروست بووم، فهرمووى: ((كويله يه ك نازاد بكه))، وتي: كويله م نيبه، فهرمووى: ((دهى دوو مانگ له سهر يه ك بهر وژوو به))، وتي: ناتوانم، فهرمووى: ((دهى خواردنى شهست هزار بده)) وتي: نيمه، نينجا زه ميله يه ك هينرا بو پڼغه مبهري ﷺ فهرمووى: ((بيگره و بيكه به خير))، وتي: نهى پڼغه مبهري خوا ﷺ بیده م به كه سينك جگه له مال و مندالي خوم؟ دهى سويند به و زاتهى گيانى منى به دهسته، له نيوان نه و دوو لايه م مدينه دا ماليكى تيا نيبه له من هزارتر و نه دارتر بيت، پڼغه مبهريش ﷺ پيكنه نى هه تا دانه كانى پيشه وهى دمر كه وتن و فهرمووى: ((بيبه بو خوتان)).

يونس له زوهريه وه نه م فهرموودميه ي گير او مته وه و پالېشتى گيرانه وه كه ي نه وزاعى كردوه.

عه بدوړه حمان كورى خاليد له زوهريه وه نه م فهرموودميه ي گير او مته وه به م شيوه ((وَيْلَكَ))^(۲).

(۱) پروانه: ۱۹۳۶.

(۲) له شويتى (ويحك) نه و (ويلك) ي گيراوه ته وه.

۶۱۶۵- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ، حَدَّثَنَا أَبُو عَمْرِو الْأَوْزَاعِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ شَهَابٍ الزُّهْرِيُّ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَزِيدَ اللَّثَنِيِّ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رضي الله عنه، أَنَّ أَعْرَابِيًّا قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَخْبِرْنِي عَنِ الْهِجْرَةِ. فَقَالَ: «وَيْحَكَ، إِنَّ شَانَ الْهِجْرَةِ شَدِيدٌ، فَهَلْ لَكَ مِنْ إِيْلٍ؟». قَالَ: نَعَمْ. قَالَ: «فَهَلْ تُؤَدِّي صَدَقَتَهَا؟». قَالَ: نَعَمْ. قَالَ: «فَاعْمَلْ مِنْ وَرَاءِ الْبَحَارِ، فَإِنَّ اللَّهَ لَنْ يَتَرَكَ مِنْ عَمَلِكَ شَيْئًا»^(۱).

۶۱۶۵- ئەبو سەعیدی خەدری رضي الله عنه دەگێڕێتەوه کە عەرەبیکی دەشتەکی وتی: ئەه‌ی پێغه‌مبەری خوا صلی الله علیه و آله هەواڵم بەری دەربارە‌ی کۆچکردن، ئەویش فەرمووی: ((هاوار بۆ تۆ بەراستی کۆچکردن کاریکی سەخت و گرانه، نایا و شەرت هەیه؟)) وتی: بە‌ئێ، فەرمووی: ((نایا زەمکاتی دەدمیت؟)) وتی: بە‌ئێ، فەرمووی: ((کەواتە تۆ چاکە بکە با لە دوورترین شوێنیش بێت لەو‌پەری دەر‌یاکانیشەوه بێت، ئەوه دڵنیا‌به خوا هێچ‌یک لە کردەوه‌کانت فەرامۆش ناکات)).

۶۱۶۶- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ، حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ وَاقِدِ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ زَيْدٍ، سَمِعْتُ أَبِي، عَنْ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله قَالَ: «وَيْلَكُمْ -أَوْ وَيْحَكُمْ، قَالَ شُعْبَةُ: شَكَّ هُوَ- لَا تَرْجِعُوا بَعْدِي كُفَّارًا، يَضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقَابَ بَعْضٍ». وَقَالَ النَّضْرُ، عَنْ شُعْبَةَ "وَيْحَكُمْ". وَقَالَ عُمَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِيهِ: "وَيْلَكُمْ" أَوْ "وَيْحَكُمْ"^(۲).

۶۱۶۶-شوعبە لە وافیدی کوری موحەممەدی کۆر زەیدەوه دەگێڕێتەوه و دە‌ئێ لە باوکم بیست گێ‌رایەوه لە ئیبنو عومەر‌وه رضي الله عنه ئەویش لە پێغه‌مبەر‌وه صلی الله علیه و آله گێ‌رایەوه فەرمووی: ((هاوار بۆ ئێوه -یان گرفتاری بۆ ئێوه، شوعبە دە‌ئێ: وافیدی گومانی بردوو-^(۳) پاش من مەبنەوه بە کافر هەندیکتان بدەن لە گەردنی هەندیکتان)).

(۱) پروانه: ۱۴۵۲.

(۲) پروانه: ۱۷۴۲.

(۳) لە نێوان ئەو دوو وشەیدا.

نه‌ز له شوعبه‌وه به: ((وَيَحْكُمُ)) گێراویه‌تی‌وه.

عومه‌ری کورێ موحه‌مه‌د له باوکیه‌وه به: ((وَيَلْكُمُ)) یان: ((وَيَحْكُمُ)) گێراویه‌تی‌وه.

٦١٦٧- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَاصِمٍ، حَدَّثَنَا هَمَّامٌ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ، أَنَّ رَجُلًا مِنْ أَهْلِ الْبَادِيَةِ أَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَتَى السَّاعَةُ قَائِمَةٌ؟ قَالَ: «وَيْلَكَ، وَمَا أَعَدَدْتَ لَهَا؟». قَالَ: مَا أَعَدَدْتُ لَهَا إِلَّا أَنِّي أُحِبُّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ. قَالَ: «إِنَّكَ مَعَ مَنْ أُحِبِّتَ». فَقُلْنَا: وَنَحْنُ كَذَلِكَ؟ قَالَ: «نَعَمْ». فَفَرِحْنَا يَوْمَئِذٍ فَرَحًا شَدِيدًا، فَمَرَّ غُلَامٌ لِلْمُغِيرَةِ -وَكَانَ مِنْ أَقْرَانِي- فَقَالَ: «إِنْ أَخَّرَ هَذَا فَلَنْ يُدْرِكَهُ الْهَرَمُ حَتَّى تَقُومَ السَّاعَةُ». وَاخْتَصَرَهُ شُعْبَةُ، عَنْ قَتَادَةَ: سَمِعْتُ أَنَسًا، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ^(١).

٦١٦٧- نه‌ه‌س ﷺ ده‌گێڕێته‌وه که پیاویکی ده‌وارنشین هاته خزمه‌تی پێغه‌مبه‌ر ﷺ وتی: ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا که‌ی قیامه‌ت به‌رپا ده‌بێت؟ فه‌رمووی: ((هاوار بۆ تۆ جیت ئاماده‌کردوه‌ بۆی؟)) وتی: هه‌یج بۆ ئاماده‌ نه‌کردوه‌ ته‌نها ئه‌ومنده‌ نه‌بی خوا و پێغه‌مبه‌ره‌که‌یم ﷺ خو‌ش ده‌وێت، فه‌رمووی: ((بێگومان تۆ (له‌ قیامه‌تدا) له‌گه‌ڵ ئه‌و که‌سه‌دا خو‌شت وێستوه‌))، ئی‌مه‌ش وتمان هه‌موومان هه‌ر واین^(٢)؟ فه‌رمووی((به‌ئێ))، ئیتر بۆیه‌ ئه‌و رۆژه‌ زۆر د‌خو‌ش بووین، ئینجا می‌رد من‌دالی موغیره‌ که‌ هاوته‌مه‌نی من بوو به‌ویدا تی‌په‌ری، پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((ئه‌گه‌ر ئه‌مه‌ مردنی دواخ‌ریت پیر نابێت هه‌تا قیامه‌ت^(٣) به‌رپا ده‌بێت))، شوعبه‌ له‌ فه‌تاده‌وه‌ گێراویه‌تی‌وه‌ ده‌لێ له‌ ئه‌نه‌سم ﷺ بیست له‌ پێغه‌مبه‌ره‌وه‌ ﷺ گێرایه‌وه‌، شوعبه‌ فه‌رمووده‌که‌ی به‌ کورته‌ر ه‌ینابوو.

(١) پروانه: ٣٦٨٨.

(٢) هه‌موومان له‌گه‌ڵ ئه‌و که‌سه‌ دا‌ین خو‌شمان بو‌ی؟.

(٣) مه‌به‌ست له‌ قیامه‌ت مردنی ئه‌و نه‌وه‌یه‌ که‌ له‌و کاته‌دا له‌ ژياندا بوون، وه‌ک له‌ گێڕانه‌وه‌کانی تر‌دا پوون ده‌بێته‌وه‌.

۹۶- بابُ علامات الحب في الله ﷺ

لَقَوْلِهِ: ﴿قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ﴾ (۳۱) ﷺ آل عمران

۶۱۶۸- حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ خَالِدٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ سُلَيْمَانَ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ: «الْمَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ»^(۱).

۹۶- باسی نیشانە‌ی خو‌ش ویستنی له‌به‌ر خوا ﷺ

به به‌لگه‌ی فه‌رمایشتی (خوا): (ئه‌گه‌ر نێ‌وه‌ خواتان خو‌ش ده‌و‌یت که‌واته‌ دوای من بکه‌ون، تا خواش نێ‌وه‌ی خو‌ش بو‌یت)

۶۱۶۸- عه‌بدو‌للاّ ﷺ له‌ پێغه‌مبه‌ره‌وه‌ ﷺ ده‌گێڕێته‌وه‌ که‌ فه‌رموو‌یه‌تی: ((مرو‌ف له‌گه‌ل ئه‌و که‌سه‌دایه‌ خو‌شی بو‌یت)).

۶۱۶۹- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ ﷺ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، كَيْفَ تَقُولُ فِي رَجُلٍ أَحَبَّ قَوْمًا وَلَمْ يَلْحَقْ بِهِمْ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «الْمَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ». تَابَعَهُ جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ وَسُلَيْمَانُ بْنُ قَرْمٍ وَأَبُو عَوَانَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ^(۲).

۶۱۶۹- عه‌بدو‌للاّی کور‌ی مه‌سه‌وود ﷺ ده‌لی: پیاوێک هات بو‌ خزمه‌تی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ وتی: ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا تو‌ چی ده‌فه‌رمووی ده‌رباره‌ی پیاوێک که‌سانێکی خو‌ش ده‌و‌یت و نه‌گه‌یشتوو‌ه به‌ پله‌ی ئه‌وان؟ پێغه‌مبه‌ری خواش ﷺ فه‌رمووی: ((مرو‌ف له‌گه‌ل ئه‌و که‌سه‌دایه‌ که‌ خو‌شی ده‌وی)).

(۱) پروانه: ۶۱۶۹.

(۲) پروانه: ۶۱۶۸.

هه‌ر یه‌ك له جهریری كۆری حازیم و سوله‌یمانی كۆر قه‌ره‌م و ئه‌بو عه‌وانه له ئه‌مه‌شه‌وه له ئه‌بی وائیه‌وه له عه‌بدوڵڵاوه گێراویه‌تی‌ه‌وه له پێغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ و پالێشتی گێرانه‌وه‌ی جهریری كۆری عه‌بدوڵحه‌میدیان كردوه.

۶۱۷۰- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ: قِيلَ لِلنَّبِيِّ ﷺ: الرَّجُلُ يُحِبُّ الْقَوْمَ وَلَمَّا يَلْحَقْ بِهِمْ؟ قَالَ: «الْمَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ». تَابَعَهُ أَبُو مُعَاوِيَةَ وَمُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدٍ.

۶۱۷۰- ئه‌بو موسا ﷺ ده‌لی: به پێغه‌مبه‌ر ﷺ وترا: پیاو هه‌یه خه‌لکانی‌کی خوش ده‌وی که نه‌گه‌یشتۆته پله‌ی ئه‌وان؟ فه‌رمووی: ((مروؤ له‌گه‌ل ئه‌و که‌سه دایه خوشی بویت)). هه‌ر یه‌ك له ئه‌بو موعاویه و موحه‌مه‌دی كۆری عوبه‌ید ئه‌م فه‌رمووده‌یان گێراوته‌وه و پالێشتی گێرانه‌وه‌که‌ی سوه‌یانی سه‌وریان كردوه.

۶۱۷۱- حَدَّثَنَا عَبْدَانُ، أَخْبَرَنَا أَبِي، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ، عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ النَّبِيَّ ﷺ: مَتَى السَّاعَةُ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «مَا أَعَدَدْتُ لَهَا؟». قَالَ: «أَعَدَدْتُ لَهَا مِنْ كَثِيرٍ صَلَاةٍ وَلَا صَوْمٍ وَلَا صَدَقَةٍ، وَلَكِنِّي أُحِبُّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ. قَالَ: «أَنْتَ مَعَ مَنْ أَحْبَبْتَ»^(۱).

۶۱۷۱- ئه‌نه‌سی كۆری مالیک ﷺ ده‌گێرێته‌وه که پیاوی‌ك پرسیا‌ری له پێغه‌مبه‌ر ﷺ کرد: قیامه‌ت که‌ی ده‌بێت ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا؟ فه‌رمووی: ((چیت بۆ ئاماده‌ کردوه؟)) وتی: نوێژ و رۆژ و مال به‌خشی‌نی زۆرم بۆ ئاماده‌ نه‌کردوه، به‌لام خوا و پێغه‌مبه‌رم خوش ده‌وێت، فه‌رمووی: ((تۆ له‌گه‌ل ئه‌و که‌سه‌دای خوشت ویستوه)).

۹۷- بَابُ قَوْلِ الرَّجُلِ لِلرَّجُلِ: اِحْسَاْ

۶۱۷۲- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا سَلَمُ بْنُ زَرِيرٍ، سَمِعْتُ أَبَا رَجَاءٍ، سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ رضي الله عنه: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِابْنِ صَائِدٍ: «قَدْ حَبَأْتُ لَكَ حَبِيبًا، فَمَا هُوَ؟». قَالَ: الدُّخُّ. قَالَ: «اِحْسَاْ».

۹۷- باسی که سیکی به که سیکی تر بلی: بیده‌نگبه^(۱)

۶۱۷۲- ئیبنو عەبباس رضي الله عنه پێغه‌مبەری خوا ﷺ بە ئیبنو صائیدی فەرموو: ((لە دڵمدا شتێکم بو شار دووێتەووە ئەو شتە جییه؟)) وتی: (الدُّخُّ)^(۲)، پێغه‌مبەر ﷺ فەرمووی: ((بیدەنگبە ئەو بی ریز)).

۶۱۷۳- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرٍو أَخْبَرَهُ، أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ انْطَلَقَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي رَهْطٍ مِنْ أَصْحَابِهِ قَبْلَ ابْنِ صَيَّادٍ، حَتَّى وَجَدَهُ يَلْعَبُ مَعَ الْغُلَمَانِ فِي أُطْمِ بَنِي مَخَالَةَ - وَقَدْ قَارَبَ ابْنُ صَيَّادٍ يَوْمَئِذٍ الْحُلْمَ - فَلَمْ يَشْعُرْ حَتَّى ضَرَبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ظَهْرَهُ بِيَدِهِ ثُمَّ قَالَ: «أَتَشْهَدُ أَنِّي رَسُولُ اللَّهِ؟». فَتَنَظَّرَ إِلَيْهِ فَقَالَ: أَشْهَدُ أَنَّكَ رَسُولُ الْأُمِّيِّينَ. ثُمَّ قَالَ ابْنُ صَيَّادٍ: أَتَشْهَدُ أَنِّي رَسُولُ اللَّهِ؟ فَرَضَهُ النَّبِيُّ ﷺ ثُمَّ قَالَ: «آمَنْتُ بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ». ثُمَّ قَالَ لِابْنِ صَيَّادٍ: «مَاذَا تَرَى؟». قَالَ يَأْتِينِي صَادِقٌ وَكَاذِبٌ. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «خُلُطَ عَلَيْكَ الْأَمْرُ». قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِنِّي حَبَأْتُ لَكَ حَبِيبًا». قَالَ: هُوَ الدُّخُّ.

قَالَ «اِحْسَاْ، فَلَنْ تَعْدُو قَدْرَكَ». قَالَ عُمَرُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَتَأْذَنُ لِي فِيهِ أَضْرِبَ عُنُقَهُ؟ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِنْ يَكُنْ هُوَ لَا تُسَلِّطْ عَلَيْهِ، وَإِنْ لَمْ يَكُنْ هُوَ فَلَا حَيْرَ لَكَ فِي قَتْلِهِ»^(۱)

(۱) (إحسا): له بنه‌پەتدا بەمانای چەغەبە کە بو سەگ بەکار دێت، بەلام بو مرووفیش بەکار دێت ئەگەر بو بیدەنگ کردن و پێسو کردنی بێت. پێوانه: المعجم الإشتقاقى الموصل الألفاظ القرآن الكريم: ۳۶۷/۱. وإرشاد الساري: ۱۸۰/۳.

(۲) (الدُّخُّ) وبستی بلی (الدُّخَان)، بەلام نەیتوانی وهک فالجی کە چەند وشەبەک وەر دەرگرن لەو جنۆکانه‌وهی دۆستیانن ناتوانن بە ته‌واوی بیلێن. (إرشاد الساري: ۱۸۰/۱۳).

۶۱۷۳- سالیمی کوری عه‌بدوڤلا ده‌گپرت‌هوه که عه‌بدوڤلا کوری عومەر ﷺ بۆی گیرایه‌وه، که عومەری کوری خه‌تتاب و کۆمه‌لێ له‌ هاوه‌لان له‌گه‌ن پیغه‌مبه‌ردا ﷺ رۆشتن به‌ره‌و شوینی ئیبنو سه‌ییاد^(۱)، هه‌تا بینی لای قه‌لای به‌نی مه‌غاله‌ له‌گه‌ن منداڵاندا یاری ده‌کرد — له‌و کاته‌دا ئیبنو سه‌ییاد نزیک بانغ بوون ببوویه‌وه. هه‌ستی نه‌کرد هه‌تا پیغه‌مبه‌ر ﷺ له‌ دوایه‌وه ده‌ستی مائی به‌پشتیدا پاشان فهرمووی: ((ئایا شایه‌تی ده‌دی که من پیغه‌مبه‌ری خوام؟)) جا سه‌پریکی پیغه‌مبه‌ری ﷺ کرد و وتی: بیگومان شایه‌تی ده‌دم که تۆ پیغه‌مبه‌ری نه‌خوینده‌واره‌کانی (عه‌ربه‌کان)، پاشان ئیبنو سه‌ییاد وتی: ئایا تۆشایه‌تی ده‌دی که من پیغه‌مبه‌ری خوام؟ جا پیغه‌مبه‌ر ﷺ پالیکی پێوه‌ نا^(۲)، پاشان فهرمووی: ((باومرڤ هه‌یه‌ به‌ خوا و به‌ پیغه‌مبه‌رانی، پاشان فهرمووی به‌ئیبنو سه‌ییاد: ((ج جۆره‌ خه‌ویک ده‌بینی؟)) وتی: خه‌وی راست و خه‌وی درۆش ده‌بینم، پیغه‌مبه‌ر ﷺ فهرمووی: ((سه‌رت لێ شیوینراوه‌؟)) پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فهرمووی پێی: ((من شتیکم له‌ دڵمدا شاردۆته‌وه‌ بۆت چیه‌؟)) ئیبنو سه‌ییاد وتی: ((الدُّخْ)، فهرمووی: ((بێد‌ه‌نگبه‌ تۆ له‌ پله‌ی خۆت (که‌ فالت‌چیه‌تیه‌) تیپه‌ر ناکه‌یت (ئه‌وه‌ی په‌نه‌انه‌ نایزانیت))، ئه‌نجا عومەر ﷺ وتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ مۆله‌تم ئه‌دمیت بده‌م له‌ گه‌ردنی؟ پیغه‌مبه‌ری خواش ﷺ فهرمووی: ((ئه‌گه‌ر (ده‌ج‌جال) خۆی بێت ئه‌وه‌ تۆ ناتوانی بیکوژی و زāl ببیت به‌سه‌ریدا، وه‌ ئه‌گه‌ر ئه‌ویش نه‌بی که‌لکێک له‌ گوشتنیدا نییه‌)).

(۱) بر‌وانه: ۱۳۵۴.

(۲) ئیبنو سه‌ییاد: منداڵیکی جوله‌که‌ بوو، وه‌ هه‌ندێ ده‌لێن له‌ هۆزی نه‌جاره‌.

(۳) (رَضَه): به‌م ماناش دێت: به‌توندی یه‌خه‌ی گرت.

٦١٧٤ - قَالَ سَالِمٌ: فَسَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ يَقُولُ: انْطَلَقَ بَعْدَ ذَلِكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَبِيُّ
بْنُ كَعْبٍ الْأَنْصَارِيُّ يَوْمَئِذٍ النَّحْلَ الَّتِي فِيهَا ابْنُ صَيَّادٍ، حَتَّى إِذَا دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، طَفِقَ
رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَتَّقِي بِجُدُوعِ النَّحْلِ، وَهُوَ يَخْتَلِ أَنْ يَسْمَعَ مِنْ ابْنِ صَيَّادٍ شَيْئًا قَبْلَ أَنْ يَرَاهُ،
وَابْنُ صَيَّادٍ مُضْطَجِعٌ عَلَى فِرَاشِهِ فِي قَطِيفَةٍ لَهُ فِيهَا رَمْرَمَةٌ أَوْ رَمْرَمَةٌ قَرَأَتْ أُمُّ ابْنِ صَيَّادٍ
النَّبِيَّ ﷺ وَهُوَ يَتَّقِي بِجُدُوعِ النَّحْلِ، فَقَالَتْ لِابْنِ صَيَّادٍ: أَيُّ صَافٍ - وَهُوَ اسْمُهُ - هَذَا
مُحَمَّدٌ. فَتَنَاهَى ابْنُ صَيَّادٍ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «لَوْ تَرَكَتَهُ بَيْنَ»^(١).

٦١٧٤-سالم دهلئ: عهبدوللای کورپی عومەر (ﷺ) دهلئ: پښخه مبهري خوا (ﷺ) پاش نهو جاره له گهل ئوبه ی کورپی که عبی نه نصاریدا ههردووکیان بهردو نهو باخه خورمايه رږشتن که ئیبنو صهییادی لیئ^(٣)، رږشتن ههتا پښخه مبهري خوا (ﷺ) رږشت ناو باخه که وه، پښخه مبهري خوا (ﷺ) خوی ددهایه په نای قه دی دار خورماکان، دهیویست ئیبنو صهییاد ئاگای لی نه بیئت شتیکی لی ببیستی پښ نه وهی ئیبنو صهییاد ببینی، لهو کاته دا ئیبنو صهییاد له سه ر پاخه ره قه یفه که ی راکشابوو ورته ورتیکی لیوه دهات، له پر دایکی ئیبنو صهییاد پښخه مبهري (ﷺ) بینی که خوی ددهایه په نای قه دی دار خورماکان وتی: به ئیبنو صهییاد نه ی صاف که ناوی ئیبنو صهییاد بوو- نه وه موحه ممه ده، ئیتر ئیبنو صهییاد بیدنگ بوو، پښخه مبهري خواش (ﷺ) فهرمووی نه گهر نهو (دایکی) لیئ گه رایه روون دهبوویه وه)).

٦١٧٥ - قَالَ سَالِمٌ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: قَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي النَّاسِ فَأَتَنِي عَلَى اللَّهِ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ، ثُمَّ ذَكَرَ الدَّجَالَ فَقَالَ: «إِنِّي أَنْذِرُكُمْوَهُ، وَمَا مِنْ نَبِيٍّ إِلَّا وَقَدْ أَنْذَرَ قَوْمَهُ، لَقَدْ أَنْذَرَهُ نُوحٌ قَوْمَهُ، وَلَكِنِّي سَأَقُولُ لَكُمْ فِيهِ قَوْلًا لَمْ يَقُلْهُ نَبِيٌّ لِقَوْمِهِ: تَعْلَمُونَ أَنَّهُ أَعْوَرُ، وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِأَعْوَرَ»^(٣).

(۱) پروانه: ۱۳۵۵.

(۲) ئىبن سەياد: مەندائىكى جۈلەكە بوو، ۋە ھەندى دەلتىن لە ھۆزى نە چارە.

(۳) پروانه: ۳۰۵۷.

۶۱۷۵- سالی‌م ده‌لێ: عه‌بدوللای کوری عومهر ﷺ ده‌لێ: پێغه‌مبه‌ر ﷺ له‌ ناو خه‌لکه‌که‌دا هه‌ستا و سوپاس و ستایشی خوای کرد به‌و جو‌ره‌ی شی‌اوی بی‌ت، پاشان باسی ده‌ججالی کرد و فه‌رمووی: ((بی‌گومان من له‌ ده‌ججال ناگادارتان ده‌که‌مه‌وه (ده‌تان ترسی‌نم)، هه‌موو پێغه‌مبه‌ری‌ک به‌دنیای‌ی یه‌وه گه‌له‌که‌ی ناگادار کردو‌ته‌وه له‌ ده‌ججال، بی‌گومان نووح ﷺ گه‌له‌که‌ی لێ ناگادار کردو‌ته‌وه، به‌لام به‌دنیای‌یه‌وه من له‌ باره‌ی ده‌ججاله‌وه وته‌یه‌کتان پێ ده‌لێم هه‌ج پێغه‌مبه‌ری‌ک پێش من به‌گه‌له‌که‌ی نه‌وتووه: بزانی که ده‌ججال چاوی‌کی کویره (یه‌کله‌ چاوه)^(۱)، به‌لام بی‌گومان خوا چاوی کویره نییه (یه‌کله‌ چاو نییه)).

۹۸- بَابُ قَوْلِ الرَّجُلِ مَرْحَبًا

وَقَالَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ لِفَاطِمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: "مَرْحَبًا بِابْنَتِي". وَقَالَتْ أُمُّ هَانِي: جِئْتُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: "مَرْحَبًا بِأُمِّ هَانِي" وَقَدْ سَلَفَا.

۶۱۷۶- حَدَّثَنَا عِمْرَانُ بْنُ مَيْسَرَةَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ، حَدَّثَنَا أَبُو التَّيَّاحِ، عَنْ أَبِي جَمْرَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا: قَالَ: لَمَّا قَدِمَ وَفَدَ عَبْدُ الْقَيْسِ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «مَرْحَبًا بِالْوَفْدِ الَّذِينَ جَاءُوا غَيْرَ خَزَايَا وَلَا نَدَامَى». فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّا حَيٌّ مِنْ رِبْعَةٍ وَبَيْنَنَا وَبَيْنَكَ مُضْرٌ، وَإِنَّا لَا نَصِلُ إِلَيْكَ إِلَّا فِي الشَّهْرِ الْحَرَامِ، فَمُرْنَا بِأَمْرٍ فَضْلٍ نَدْخُلُ بِهِ الْجَنَّةَ، وَنَدْعُو بِهِ مَنْ وَرَاءَنَا. فَقَالَ: «أَرْبَعٌ وَأَرْبَعٌ: أَقِيمُوا الصَّلَاةَ، وَآتُوا الزَّكَاةَ، وَصُومُوا رَمَضَانَ، وَأَعْطُوا حُمْسَ مَا غَنِمْتُمْ، وَلَا تَشْرَبُوا فِي الدُّبَاءِ، وَالْحَنْتَمِ، وَالتَّقِيرِ، وَالْمُرْقَتِ»^(۲).

(۱) به‌کله‌چاو: گیانداریکه که چاوی‌کی کویره‌یت. (فه‌ره‌نگی خال: ۶۵۹ ل).

(۲) ب‌روانه: ۵۳.

۹۸- باسی که سیک بَلّی (به‌که‌سیکی تر) به‌خیر بییت^(۱)

- عائیشه رضی الله عنها ده‌لی: پیغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی به‌فاتیمه: ((به‌خیر بییت که‌که‌م)).

- ئوممو هانی وتی: چوومه خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((ئوممو هانی خوش هاتی)).

ئهم دوو فه‌رمووده پیشت رابووردن.

۶۱۷۶- عه‌بدو‌ل‌لای کوری عه‌بباس رضی الله عنه ده‌لی: کاتیک نوینه‌ری خیلّی

عه‌بدو‌لقه‌یس هاتن بوّ خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((به‌خیر بین

(به‌هاتنتان) روو زمرد و ریسوا و په‌شیمان نابن)), ئه‌وانیش عه‌رزبان کرد

پیغه‌مبه‌ری خوا ئیمه خیلّیکین له هۆزی رهبیعه له نیوان ئیمه و جه‌نابتدا

هۆزی موزمپ هه‌یه، بویه ناتوانین بیینه خزمه‌ت له‌و مانگانه‌دا نه‌بی که

جه‌نگ تیانداندا حه‌رامه، که‌واته فه‌رمانی روون و ئاشکرامان پیّ بفه‌رموو، تا

(هه‌موومان کاری پیّ بکه‌ین و) به‌هۆیه‌وه بجینه به‌هه‌شته‌وه، وه هۆزه‌که‌مانی

پیّ بانگ بکه‌ین، وه فه‌رمووی: (فه‌رمان پیکراوه‌کان) چوارن، وه

(قه‌ده‌غه‌کراوه‌کانیش) چوارن: نوێز بکه‌ن و زمکات بدن و رۆزووی رهمه‌زان

بگرن و پینج یه‌کی ده‌ستکه‌وتی جه‌نگی بدن (به‌ده‌وله‌تی ئیسلامی))، وه

خواردنه‌وه مه‌خۆنه‌وه له‌ کوکله‌ی هه‌لکوئراو، کوپه (که‌له‌ قور و موو دروست

ده‌کرا) و دمفری هه‌لکوئراو له‌ بنکی دار خورما و کوپه‌ قیر و زمفت تیّه‌لسواو)).

(۱) خوش هاتیت.

۹۹- بَابُ يُدْعَى النَّاسُ بِآبَاتِهِمْ

۶۱۷۷- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «الْعَادِرُ يُرْفَعُ لَهُ لَوَاءٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، يُقَالُ: هَذِهِ عَدْرَةُ فُلَانٍ بْنِ فُلَانٍ»^(۱).

۹۹- باسی خه‌لکی (له قیامه‌تدا) به‌ناوی باوکیانه‌وه بانگ ده‌کرتن

۶۱۷۷- ئیبنو عومەر رضي الله عنه له پیغه‌مبه‌روه ﷺ ده‌گپ‌رته‌وه که فه‌رموو‌یه‌تی: ((به‌یمان شکین و ناپاک له رۆژی قیامه‌تدا به‌یداخیکی بو به‌رز ده‌کرتیه‌وه و ده‌وتریت: ئەمه غه‌در و به‌یمان شکینی فلانی کورپی فلانه)).

۶۱۷۸- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «إِنَّ الْعَادِرَ يُنْصَبُ لَهُ لَوَاءٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، فَيُقَالُ: هَذِهِ عَدْرَةُ فُلَانٍ بْنِ فُلَانٍ»^(۲).

۶۱۷۸- ئیبنو عومەر رضي الله عنه ده‌گپ‌رته‌وه که پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رموو‌ی: ((بیگومان به‌یمان شکین و ناپاک له رۆژی قیامه‌تدا به‌یداخیکی بو داده‌چه‌قیترئ و ده‌وتریت: ئەمه غه‌در و ناپاکی فلانی کورپی فلانه)).

۱۰۰- بَابُ: لَا يَقُولُ: حَبِثْتُ نَفْسِي

۶۱۷۹- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُونُسَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «لَا يَقُولَنَّ أَحَدُكُمْ حَبِثْتُ نَفْسِي، وَلَكِنْ لِيَقُلْ: لَقِسْتُ نَفْسِي».

(۱) پروانه: ۳۱۸۸.

(۲) پروانه: ۳۱۸۸.

۱۰۰- باسیک: با که سیکتان نه لیت: ((نه فسم پیس بوو))^(۱)

۶۱۷۹- عایشه رضی الله عنها له پیغه مبهروه رضی الله عنه دهگیریته وه که فهرموویه تی: ((با هیچ کهس له ئیوه نه لیت: نه فسم پیس بوو، به لکو بلیت نه فسم پاک نییه)).

۶۱۸۰- حَدَّثَنَا عَبْدَانُ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، عَنْ يُونُسَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ بْنِ سَهْلٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «لَا يَقُولَنَّ أَحَدُكُمْ: خَبِثْتُ نَفْسِي، وَلَكِنْ لِيَقُلْ: لَقِسْتُ نَفْسِي». تَابَعَهُ عَقِيلٌ.

۶۱۸۰- نه بو ئومامه ی کوری سههل له باوکیه وه رضی الله عنه دهگیریته وه نه ویش له پیغه مبهروه رضی الله عنه دهگیریته وه که فهرموویه تی: ((با هیچ کهس له ئیوه نه لیت: نه فسم پیس بوو، به لکو بلیت نه فسم پاک نییه)). عوقهیل ئهم فهرمووده ی گیراومه وه و پالېشتی گیرانه وه که ی یونسی کوری یه زید کردوه.

۱۰۱- باب: لَا تَسُبُّوا الدَّهْرَ

۶۱۸۱- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ يُونُسَ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، أَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ قَالَ: قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ رضی الله عنه: «قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «قَالَ اللَّهُ: يَسُبُّ بَنُو آدَمَ الدَّهْرَ، وَأَنَا الدَّهْرُ، بِيَدِي اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ»^(۲).

۱۰۱- باسیک: جنیو به رۆژگار (شهو و رۆژ) مه دهمن

۶۱۸۱- نه بو هورمیره رضی الله عنه ده لی: پیغه مبهری خوا رضی الله عنه فهرمووی: ((خوا فهرمووی: ئاده می جنیو به رۆژگار دمدات (هه لسوړینه ری) رۆژگار منم، شهو و رۆژ به دهستی منه (نالوگوری پی ده کمم)).

(۱) (خَبِثْتُ) و (لَقِسْتُ) ههردووکیان به مانای پیس بوون، به لām پیغه مبه ر ﷺ پتی باش نه بوو وشه ی (خَبِثْتُ) به کار بهیتریت، به لکو وشه ی: (لَقِسْتُ) له جیاتی به کار بیت، چونکه وشه که ناشرین و ناخوشه.

(۲) پروانه: ۴۸۳۶.

۶۱۸۲- حَدَّثَنَا عِيَّاشُ بْنُ الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى، حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «لَا تُسْمُوا الْعِنَبَ الْكَرْمَ، وَلَا تَقُولُوا: خَيْبَةُ الدَّهْرِ. فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ الدَّهْرُ»^(۱).

۶۱۸۲- ئەبو ھورەیرە ؓ لە پێغەمبەرەوه ﷺ کە فەرموویەتی: ((بەترێ (و درەختەکەى) مەلێن کەرم^(۲)، وە مەلێن ناومیڤى رۆژگار چونکە بەراستی خوا (هەلسۆرینەمری) رۆژگارە)).

۱۰۲- بَابُ قَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ «إِنَّمَا الْكَرْمُ قَلْبُ الْمُؤْمِنِ»

وَقَدْ قَالَ: "إِنَّمَا الْمُفْلِسُ الَّذِي يُفْلِسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ". كَقَوْلِهِ "إِنَّمَا الصُّرَعَةُ الَّذِي يَمْلِكُ نَفْسَهُ عِنْدَ الْغَضَبِ"^(۳). كَقَوْلِهِ: "لَا مَلَكَ إِلَّا لِلَّهِ". قَوَصَفَهُ بِانْتِهَاءِ الْمَلِكِ، ثُمَّ ذَكَرَ الْمُلُوكَ أَيْضًا فَقَالَ:

﴿قَالَتْ إِنَّ الْمُلُوكَ إِذَا دَخَلُوا قَرْيَةً أَفْسَدُوهَا﴾ (۳۱) ﴿وَالنَّمْلُ﴾

۶۱۸۳- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؓ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «وَيَقُولُونَ الْكَرْمُ، إِنَّمَا الْكَرْمُ قَلْبُ الْمُؤْمِنِ»^(۴).

(۱) پروانه: ۴۸۲۶، ۶۱۸۳.

(۲) کەرم: بە دارى ترى و دارى میویش دەلێن، ھۆى ناپەسەند وتنى ئەم وشەىە لەبەر ئەوەیە بە ئارەقیش دەوتریت کەرم، وە لە وانەىە کە پێى بوترى کەرم ئارەقیان بیریئیتەو.

(۳) پروانه: ۶۱۱۴.

(۴) پروانه: ۶۱۸۲.

۱۰۲- باسی ئهم فهرمووده‌یه ی پیغه‌مبەر ﷺ ((بیگومان که‌رم^(۱) دلی باوه‌رداره^(۲)))

وه بیگومان (پیغه‌مبەر ﷺ) فهرموویه‌تی: ((به‌راستی مایه پوج ئهو که‌سه‌یه له
رۆژی قیامه‌تدا مایه پوج بێت)), ئهمه‌ش وه‌کو ئهم فهرمووده‌یه وایه:
((به‌راستی ئازا و پال‌هوان ئهو که‌سه‌یه خۆی بگرت له کاتی تور‌میدادا)),
هه‌روه‌ها وه‌ک ئهم فهرمووده‌یه: ((هه‌رچی مو‌لکه هی خودایه)), وه‌سفی خوای
کردوه که مو‌لک له لای ئه‌ودا ته‌واو ده‌بێت سه‌رم‌نجام هی خوایه, پاشان باسی
پادشاکان ده‌کات ده‌فه‌رمو‌ی: ((بیگومان پادشاکان هه‌ر کاتی (به‌زۆر) چوونه
شارێکه‌وه خراب وێرانی ده‌که‌ن)).

۶۱۸۳- ئه‌بو هوریره ؓ ده‌لی: پیغه‌مبهری خوا ﷺ فهرمو‌وی: ((به‌میو) ده‌لێن
که‌رم له راستیدا که‌رم دلی باوه‌رداره)).

۱۰۳- بابُ قولِ الرَّجُلِ: قَدَاكَ أَبِي وَأُمِّي

فِيهِ الزُّبَيْرُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ^(۳).

۶۱۸۴- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ سُفْيَانَ، حَدَّثَنِي سَعْدُ بْنُ إِبرَاهِيمَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ
بْنِ شَدَّادٍ، عَنْ عَلِيٍّ ؓ قَالَ: مَا سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يُقَدِّي أَحَدًا غَيْرَ سَعْدٍ، سَمِعْتُهُ
يَقُولُ: «إِذَا قَدَاكَ أَبِي وَأُمِّي». أَظْنُّهُ يَوْمَ أُحُدٍ^(۴).

(۱) که‌رم چهند مانایه‌کی هه‌یه: لێ‌بوردن, به‌خشنده‌یی, جوامیری, به‌رێز.

(۲) مه‌به‌ست پێی دلی باوه‌ردار له هه‌موو شتی شیاوتره به ناوی که‌رم.

(۳) پروانه: ۳۷۲۰.

(۴) پروانه: ۲۹۰۵.

۱۰۳- باسی پیاویک (به‌که‌سیکی تر) بلی: باوک و دایکم به قوربانت بی

له‌م باسه‌دا فه‌رمووده‌ی زوبه‌یر ﷺ هاتوو له پیغه‌مبه‌رموه ﷺ گیراویه‌تیه‌وه.
 ۶۱۸۴- عه‌لی ﷺ ده‌لی: له پیغه‌مبه‌رم ﷺ نه‌بیستوووه خو‌ی بکات به قوربان و
 فیدای هیج که‌س جگه‌له سه‌عد، گویم لی بوو ده‌یفه‌رموو: (به‌سه‌عد): ((به‌او‌یزه
 دایک و باوکم به‌فیدات بی))، وایزانم رۆزی غه‌زای ئو‌حود بوو.

۱۰۴- بابُ قولِ الرَّجُلِ: جَعَلَنِي اللَّهُ فِدَاكَ

وَقَالَ أَبُو بَكْرٍ ﷺ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ: قَدَيْتَاكَ يَا بَاتِنَا وَأُمَّهَاتِنَا^(۱).
 ۶۱۸۵- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ الْمُفَضَّلِ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ
 أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّهُ أَقْبَلَ هُوَ وَأَبُو طَلْحَةَ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ وَمَعَ النَّبِيِّ ﷺ صَفِيَّةُ مُرَدَفَهَا عَلَى
 رَاحِلَتِهِ، فَلَمَّا كَانُوا بِبَعْضِ الطَّرِيقِ عَثَرَتِ النَّاقَةُ، فَضَرَعَ النَّبِيُّ ﷺ وَالْمَرْأَةُ، وَأَنَّ أَبَا طَلْحَةَ -
 قَالَ: أَحْسِبْ- افْتَحَمَ عَنْ بَعِيرِهِ، فَأَتَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ، جَعَلَنِي اللَّهُ فِدَاكَ،
 هَلْ أَصَابَكَ مِنْ شَيْءٍ؟ قَالَ: «لَا، وَلَكِنْ عَلَيْكَ بِالْمَرْأَةِ». فَأَلْقَى أَبُو طَلْحَةَ نَوْبَهُ عَلَى وَجْهِهِ
 فَقَصَدَ قَصْدَهَا، فَأَلْقَى نَوْبَهُ عَلَيْهَا، فَقَامَتِ الْمَرْأَةُ، فَشَدَّ لَهَا عَلَى رَاحِلَتَيْهَا فَرَكِبَا، فَسَارُوا
 حَتَّى إِذَا كَانُوا بِظَهْرِ الْمَدِينَةِ -أَوْ قَالَ: أَشْرَفُوا عَلَى الْمَدِينَةِ- قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «إِبْنُونَ
 تَائِبُونَ، عَابِدُونَ، لِرَبَّنَا حَامِدُونَ». فَلَمْ يَزَلْ يَقُولُهَا حَتَّى دَخَلَ الْمَدِينَةَ^(۲).

(۱) پروانه: ۳۹۰۴.

(۲) پروانه: ۳۷۱.

۱۰۴- باسی (دروسته) که سیک بلّٰ خودا بمکات به قوربانت

ئەبو بەکر رضی اللہ عنہ به پیغەمبەری صلی اللہ علیہ وسلم وت: به باوک و دایکمانەو به فیدات بین.
 ۶۱۸۵- یەحیای کوری ئەبو ئیسحاق له ئەنەسی کوری مالیکەو رضی اللہ عنہ دەگێڕێتەو که ئەو و ئەبو تەلحە له خزمەت پیغەمبەردا صلی اللہ علیہ وسلم هاتن، صفییە لەگەڵ پیغەمبەردا صلی اللہ علیہ وسلم له پاشکۆی و شترەکیدا بوو، جا کاتی لەرێگادا بوون و شترەکه سەرسمیکیدا و پیغەمبەر و صلی اللہ علیہ وسلم ئافەرەتەکه له و شترەکه کهوتنه خوارەو، وه ئەبو تەلحەش- وتی: وابزانم- له و شترەکهی خۆی فرێدایە خوارەو و هات بۆ لای پیغەمبەری خوا صلی اللہ علیہ وسلم وتی: ئەی پیغەمبەری خوا، خوا بمکات به قوربانت ئایا هیچ شتیکت تووش بووه؟ فەرمووی: ((نەخێر بەلام بڕۆ بۆ لای ئافەرەتەکه))، ئەنجا ئەبو تەلحە کراسەکهی دابە رووخساری خۆیدا و بەرهو ئافەرەتەکه رۆشت و کراسە (که دابووی بەرووخساری خۆیدا) دای بەسەر صفییەدا، ئەنجا ئافەرەتەکه هەستایەو ئەوسا ئەبو تەلحە و شترەکهی توند و تۆل کردەو، هەردووکیان سوواریبوون و رۆشتن هەتا ئەو کاتە ی گەشتنە نزیک مەدینە- وتی: یا مەدینەیان بینی- پیغەمبەر صلی اللہ علیہ وسلم فەرمووی: ((گەراییەو تەوبەکارین خواپەرستین سوپاسگوزارین بۆ پەرەمردگارمان))، نێتر بەردەوام ئەم دوایە ی دەخویند هەتا رۆشتە ناو شاری مەدینە.

۱۰۵- بابُ أَحَبُّ الْأَسْمَاءِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى

۶۱۸۶- حَدَّثَنَا صَدَقَةُ بْنُ الْفَضْلِ، أَخْبَرَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ، حَدَّثَنَا ابْنُ الْمُكَدَّرِ، عَنْ جَابِرٍ رضی اللہ عنہ قَالَ: وُلِدَ لِرَجُلٍ مِّنَّا غُلَامٌ فَسَمَاهُ الْقَاسِمُ، فَقُلْنَا: لَا نَكْنِيكَ أَبَا الْقَاسِمِ وَلَا كَرَامَةً. فَأُخْبِرَ النَّبِيَّ صلی اللہ علیہ وسلم فَقَالَ: «سَمِ ابْنُكَ عَبْدَ الرَّحْمَنِ»^(۱).

۱۰۵- باسی خوشه‌ویستری ناولای خواهی بهرز و بلند

۶۱۸۶- جابر رضی الله عنه ده‌لی: پیاویک له ئیمه (ئه‌نصاری) ژنه‌که‌ی کورپکی بوو ناوی نا قاسیم، ئیمه پیمان وت به که‌سناوی ئه‌بو قاسیم ناوت ناهینین و پێزداریش نابی لامان به‌و که‌سانه‌وه، ئینجا ئه‌و هه‌واله‌ درا به پێغه‌مبه‌ر صلی الله علیه و آله ئه‌ویش فه‌رمووی: ((کورده‌که‌ت ناو بنی عه‌بدوره‌حمان)).

۱۰۶- بابُ قولِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله: «تَسْمُوا بِاسْمِي، وَلَا تَكْتُبُوا بِكُنْيَتِي»

قَالَ أَنَسٌ رضی الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله ^(۱).

۶۱۸۷- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا خَالِدٌ، حَدَّثَنَا حُصَيْنٌ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ جَابِرٍ رضی الله عنه قَالَ: وَلَدَ لِرَجُلٍ مِنَّا غُلَامٌ فَسَمَاهُ الْقَاسِمَ، فَقَالُوا: لَا نَكْنِيهِ حَتَّى نَسْأَلَ النَّبِيَّ صلی الله علیه و آله. فَقَالَ: «سَمُوا بِاسْمِي، وَلَا تَكْتُبُوا بِكُنْيَتِي» ^(۲).

۱۰۶- باسی ئهم فه‌رمووده‌یه‌ی پێغه‌مبه‌ر صلی الله علیه و آله ((به‌ناوی

منه‌وه ناو (ی مندالتان) بنین، به‌لام به‌که‌سناوی منه

که‌سناو (له‌ خۆتان) مه‌نین))

ئهنه‌س رضی الله عنه ئهم فه‌رمووده‌ی له پێغه‌مبه‌ره‌وه صلی الله علیه و آله گێڕاوه‌ته‌وه.

۶۱۸۷- جابر رضی الله عنه ده‌لی: پیاویکمان کورپکیان بوو ناوی نا قاسیم وتیان: که‌س ناوی (ئه‌بو قاسیمی) لی نانین هه‌تا پرسیار له پێغه‌مبه‌ر صلی الله علیه و آله نه‌که‌ین، پێغه‌مبه‌ریش صلی الله علیه و آله فه‌رمووی: ((به‌ناوی منه‌وه ناوی بنین، به‌لام به‌که‌سناو منه‌وه که‌سناو (له‌ خۆتان) مه‌نین))

(۱) پروانه: ۲۱۲۰.

(۲) پروانه: ۳۱۱۴.

۶۱۸۸- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنِ ابْنِ سِيرِينَ، سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ: قَالَ أَبُو الْقَاسِمِ عليه السلام: «سَمُّوا بِاسْمِي، وَلَا تَكْتُبُوا بِكُنْيَتِي»^(۱).

۶۱۸۸-ئەبو ھورەیرە رضی اللہ عنہ دەلی: ئەبو لقاسیم رضی اللہ عنہ فەرمووی: ((بەناوی منەوہ ناو بنین بەلام بە کەسناوی منەوہ کەسناو (لە خۆتان) مەنین)).

۶۱۸۹- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ الْمُنْكَدِرِ قَالَ: سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ رضی اللہ عنہ: «وُلِدَ لِرَجُلٍ مِنَّا غُلَامٌ فَسَمَاهُ الْقَاسِمُ، فَقَالُوا: لَا تَكْنِيكَ بِأَبِي الْقَاسِمِ، وَلَا تُنْعِمَكَ عَيْنًا. فَأَتَى النَّبِيَّ صلی اللہ علیہ وسلم فَذَكَرَ ذَلِكَ لَهُ، فَقَالَ: «أَسْمِ ابْنَكَ عَبْدَ الرَّحْمَنِ»^(۲).

۶۱۸۹-جابیری کورێ عەبدوللا رضی اللہ عنہ دەلی: پیاویک لە ئیمە (ئەنصارێ) کورێکیان بوو ناوی نا قاسیم، (ئەنصارێه‌کان) وتیان کەس ناوی (أبو القاسیم) ت لێ نانیین و چاو و دلخۆشت ناکەین (بەو کەسناو). ئینجا کابرا هاتە خزمەتی پیغەمبەر صلی اللہ علیہ وسلم ئەو باسە ی بۆ گێڕایەو، پیغەمبەر صلی اللە علیہ وسلم فەرمووی: ((ناوی کورە کەت بنێ عەبدورحمان)).

۱۰۷- بَابُ اسْمِ الْحَزْنِ

۶۱۹۰- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ نَصْرِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنِ ابْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ أَبِيهِ، أَنَّ أَبَاهُ جَاءَ إِلَى النَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم، فَقَالَ: «مَا اسْمُكَ؟». قَالَ: حَزْنٌ. قَالَ: «أَنْتَ سَهْلٌ». قَالَ: لَا أُغَيِّرُ اسْمًا سَمَّانِيهِ أَبِي. قَالَ ابْنُ الْمُسَيَّبِ: فَمَا زَالَتِ الْحُزُونَةُ فِينَا بَعْدُ.

۶۱۹۰م- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ وَمَحْمُودٌ قَالَا: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنِ ابْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ بِهَذَا^(۳).

(۱) پروانه: ۱۱۰.

(۲) پروانه: ۳۱۱۴.

(۳) پروانه: ۶۱۹۳.

۱۰۷- باسی ناوی حەزن^(۱)

۶۱۹۰- ئیبنو لموسەییەب لە باوکیەووە ﷺ دەگێڕێتەووە کە (موسەییەبی) باوکی چوووە خەزمەتی پێغەمبەر ﷺ پێی فەرموو: ((ناوت چییە؟)) وتی: حەزن، پێغەمبەر ﷺ فەرموو: ((تۆ سەھلیت))^(۲) وتی: ناویک باوکم ناوی ناوم نایگۆرم، ئیبنو لموسەییەب وتی: جا بەردەوام ئەو سەختیەمان تیا بوو دوا ئەووە. ۶۱۹۰م- زوھری لە ئیبنو لموسەییەبەووە لە باوکیەووە لە باپیریەووە ئەم فەرموودمیە دەگێڕێتەووە.

۱۰۸- بابُ تَخْوِيلِ الْأَسْمِ إِلَى اسْمٍ أَحْسَنَ مِنْهُ

۶۱۹۱- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ، حَدَّثَنَا أَبُو عَسَانَ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو حَازِمٍ، عَنْ سَهْلٍ قَالَ: أَتَى بِالْمُنْذِرِ بْنِ أَبِي أُسَيْدٍ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ حِينَ وُلِدَ، فَوَضَعَهُ عَلَى فَخْذِهِ -وَأَبُو أُسَيْدٍ جَالِسٌ- فَلَهَا النَّبِيُّ ﷺ بَنِيَّ بَيْنَ يَدَيْهِ، فَأَمَرَ أَبُو أُسَيْدٍ بِابْنِهِ فَاحْتَمَلَ مِنْ فَخْذِ النَّبِيِّ ﷺ، فَاسْتَفَاقَ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ: «أَيْنَ الصَّبِيِّ؟». فَقَالَ أَبُو أُسَيْدٍ: قَلْبَنَاهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: «مَا اسْمُهُ». قَالَ: فَلَانٌ. قَالَ: «وَلَكِنْ أَسْمِهِ الْمُنْذِرُ». فَسَمَاهُ يَوْمَئِذٍ الْمُنْذِرَ.

۱۰۸- باسی گۆڕینی ناویک بۆ ناویکی جوانتر لەو

۶۱۹۱-سەھل ﷺ دەلی کاتی مۆنزیری کۆری ئەبی ئوسەید لە دایک بوو هینرا بۆ خەزمەتی پێغەمبەر ﷺ، ئەویش خستیە سەر پانی و ئەبو ئوسەیدیش دانیشتبوو، جا پێغەمبەر ﷺ سەرقال بوو بە شتیکیەووە لە بەردەمیدا بوو، ئەبو ئوسەیدیش فەرمانی کرد و کۆرەکیان لەسەر پانی پێغەمبەر ﷺ هەلگیرا، جا

(۱) (حَزَنٌ) واتە: زەوی سەخت بەرز، پێچەوانە دەشت و سارا. برۆوانە: إرشاد الساري: ۱۶۴/۱۳.

(۲) واتە: تۆ ناوت سەھلە.

که پیځه مېهر ﷺ سه رقاليه که ی نه ما فه رمووی: ((کوا من داله که؟)) نه بو ئوسه یه وتی: نه ی پیځه مېهر خوا گه راندمانه وه (بو مال هوه)، فه رمووی: ((ناوی چیه؟)) وتی: ناوی فلانه، فه رمووی: ((به لام من ناوی ده نیم مونزیر))، ئیتر له و رۆژه وه پیځه مېهر ﷺ ناوی نا مونزیر.

۶۱۹۲- حَدَّثَنَا صَدَقَةُ بْنُ الْفَضْلِ، أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي مَيْمُونَةَ، عَنْ أَبِي رَافِعٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ زَيْنَبَ كَانَتْ اسْمَهَا بَرَّةً، فَقِيلَ: تُرَكِّيْ نَفْسَهَا. فَسَمَّاَهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ زَيْنَبَ.

۶۱۹۲- نه بو هورهیره ﷺ ده گپ رپته وه که زهینه ب پيشتر ناوی به پره بو و ترا: خو ی به چاک داده نی، بویه پیځه مېهر ی خوا ﷺ ناوی نا زهینه ب.

۶۱۹۳- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، أَنَّ ابْنَ جُرَيْجٍ أَخْبَرَهُمْ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ جُبَيْرٍ بْنُ شَيْبَةَ قَالَ: جَلَسْتُ إِلَى سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ فَحَدَّثَنِي، أَنَّ جَدَّهُ حَزْنًا قَدِمَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ، فَقَالَ: «مَا اسْمُكَ؟». قَالَ اسْمِي حَزْنٌ. قَالَ: «بَلْ أَنْتَ سَهْلٌ». قَالَ: مَا أَنَا بِمُغَيَّرٍ اسْمًا سَمَانِيهِ أَبِي. قَالَ ابْنُ الْمُسَيَّبِ: فَمَا زَالَتْ فِيْنَا الْحُزُونَةُ بَعْدُ^(۱).

۶۱۹۳- عه بدولحه میدی کورپی جوبهیری کورپی شهیبه و تی: لای سه عیدی کورپی موسه ییهب دانیشتم بوی گیرامه وه که هه زنی بابیره ی ﷺ هاته خزمه تی پیځه مېهر ﷺ، فه رمووی پیی: ((ناوت چیه؟)) و تی: ناوم هه زنه، فه رمووی: ((نه خیر به لکو تو ناوت سه هله))، و تی: من ناویک که باو کم ناوی ناوم نایگورم، ئیبنولوسه ییهب ده ئی: جا به رده وام نه و سه ختی و زبریه مان تیایه له و رۆژه وه به دوا وه.

۱۰۹- بَابُ مَنْ سَمَّى بِأَسْمَاءِ الْأَنْبِيَاءِ

وَقَالَ أَنَسٌ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: قَبَّلَ النَّبِيُّ ﷺ إِبْرَاهِيمَ. يَعْنِي: ابْنَهُ^(۱).

۶۱۹۴- حَدَّثَنَا ابْنُ مُثَرِّفٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشْرٍ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ: قُلْتُ لِابْنِ أَبِي أَوْفَى: رَأَيْتَ إِبْرَاهِيمَ ابْنَ النَّبِيِّ ﷺ؟ قَالَ: مَاتَ صَغِيرًا، وَلَوْ قُضِيَ أَنْ يَكُونَ بَعْدَ مُحَمَّدٍ ﷺ نَبِيٌّ عَاشَ ابْنُهُ، وَلَكِنْ لَا نَبِيَّ بَعْدَهُ.

۱۰۹- باسی که سیک (کوردی) به ناوی پیغه مبه رانه وه ناو بنیت

ئه نه س ﷺ ده لی: پیغه مبه ر ﷺ ئیبراهیمی ماچ کرد، واته: ئیبراهیمی کوردی. ۶۱۹۴- ئیسماعیل ده لی: به ئیبنو ئه بی ئه وفام ﷺ وت: ئیبراهیمی کوردی پیغه مه رت ﷺ بین؟ وتی: به مندالی مرد، ئه گه ربریار بوایه له پاش موحه ممه د ﷺ پیغه مبه ریک ببوایه کورده که ده زیا، به لام له پاش موحه ممه د ﷺ پیغه مبه ر نییه.

۶۱۹۵- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَدِيِّ بْنِ ثَابِتٍ قَالَ: سَمِعْتُ الْبَرَاءَ قَالَ: لَمَّا مَاتَ إِبْرَاهِيمُ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِنَّ لَهُ مَرْضِعًا فِي الْجَنَّةِ»^(۲).

۶۱۹۵- عه دیی کوردی سابیت ده لی: له به پرائم ﷺ بیست وتی: کاتی ئیبراهیم (ی کوردی پیغه مبه ر ﷺ) مرد، پیغه مبه ری خوا ﷺ فه رمووی: ((بیگومان ئیبراهیم له به هه شتدا دایه نیکی هه یه (شیری ده داتی)).

۶۱۹۶- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ حُصَيْنِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيِّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «سَمُّوا بِأَسْمِي وَلَا تَكْتَنُوا بِكُنْيَتِي، فَإِنَّمَا أَنَا قَاسِمٌ أَقْسِمُ بَيْنَكُمْ». وَرَوَاهُ أَنَسٌ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ^(۱).

(۱) پروانه: ۱۳۰۳.

(۲) پروانه: ۱۳۸۲.

٦١٩٦- جابیری کوری عه‌بدوللای نه‌نصاری ﷺ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ
 فهرمووی: ((به‌ناوی منه‌وه ناو (ی مندال) بنین، به‌لام به‌که‌سناوی منه‌وه که‌س
 ناو مه‌نین، چونکه به‌راستی من دابه‌ش که‌رم (شت و مه‌ک) له نیوانتاندا دابه‌ش
 ده‌که‌م)). وه ئه‌نه‌سیش ئه‌م فهرمووده‌ی له پیغه‌مبه‌رده‌وه گیراوه‌ته‌وه.

٦١٩٧- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، حَدَّثَنَا أَبُو حَاصِنٍ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ
 أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «سَمُّوا بِأَسْمِي وَلَا تَكْتُبُوا بِكُنْيَتِي، وَمَنْ رَأَى فِي الْمَنَامِ
 فَقَدْ رَأَى، فَإِنَّ الشَّيْطَانَ لَا يَتِمَثَّلُ صُورَتِي، وَمَنْ كَذَبَ عَلَيَّ مُتَعَمِّدًا فَلْيَتَّبِعُوا مَقْعَدَهُ مِنَ
 النَّارِ»^(١).

٦١٩٧- ئه‌بو هوره‌یره ﷺ له پیغه‌مبه‌رده‌وه ﷺ گیراویه‌تی‌ه‌وه که‌ فهرموویه‌تی:
 ((به‌ناوی منه‌وه خو‌تان ناو بنین به‌لام که‌سناو‌که‌م مه‌که‌ن به‌ که‌سناو بو
 خو‌تان، هه‌ر که‌سی‌ک له خه‌ویدا من ببینی ئه‌وه به‌راستی منی دیوه، چونکه
 شه‌یتان ناتوانی له شی‌وه‌ی مندا خو‌ی پیشان (ی خه‌لک) بدات، وه هه‌ر که‌سی
 به‌ئه‌نقه‌ست درۆ به‌ده‌م منه‌وه بکات، ئه‌وه با له دۆزه‌خدا شوینی خو‌ی دابینی)).

٦١٩٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ، حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، عَنْ بُرَيْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ
 أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ: وَلِدَ لِي غُلَامٌ، فَأَتَيْتُ بِهِ النَّبِيَّ ﷺ، فَسَمَاهُ إِبْرَاهِيمَ، فَحَنَكُهُ
 بِتَمْرَةٍ، وَدَعَا لَهُ بِالْبَرَكَةِ، وَدَفَعَهُ إِلَيَّ، وَكَانَ أَكْبَرَ وَلَدِ أَبِي مُوسَى^(٢)

٦٤٩٨- ئه‌بو بورده له ئه‌بو مووساوه ﷺ ده‌گیریت‌ه‌وه و ده‌لی: کوریک‌مان بوو
 بردم بو خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ر ﷺ ناوی نا ئی‌براهیم و ده‌نکی خورمای جووی و

(١) پروانه: ٣١١٤.

(٢) پروانه: ١١٠.

(٣) پروانه: ٥٤٦٧.

هيٺيائى بهمه لاشويدا، وه دوعاى فهر و بهر هكهتي بو كرد و دايه وه پيم. وه نهو
(نبراهيمه) كه وه ترين مندالي نهو موسا بوو.

٦١٩٩- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا زَائِدَةُ، حَدَّثَنَا زِيَادُ بْنُ عَلَاقَةَ، سَمِعْتُ الْمُغِيرَةَ بْنَ سَعْبَةَ قَالَ: انْكَسَفَتِ الشَّمْسُ يَوْمَ مَاتَ إِبْرَاهِيمُ^(١). رَوَاهُ أَبُو بَكْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ.

7199-مۆغیرەدى كۆرى شوعبە ﷺ دەلى: لەو رۆژەدا كە ئىبراھىم^(۲) مرد خۆرگرا.

نه‌بو به‌گرمش ﷺ نه‌م فەرمووده‌ی گیراوته‌وه له پیغه‌مبه‌روه ﷺ.

١١٠- بَابُ تَسْمِيَةِ الْوَلِيدِ

٦٢٠٠ - أَخْبَرَنَا أَبُو نَعِيمٍ الْفَضْلُ بْنُ دُكَيْنٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَعِيدٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: لَمَّا رَفَعَ النَّبِيُّ ﷺ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكْعَةِ قَالَ: «اللَّهُمَّ أَنْجِ الْوَلِيدَ بْنَ الْوَلِيدِ، وَسَلَمَةَ بْنَ هِشَامٍ، وَعَيَّاشَ بْنَ أَبِي رَبِيعَةَ، وَالْمُسْتَضَعْفَيْنِ بِمَكَّةَ، اللَّهُمَّ اشْدُدْ وَطَأَتَكَ عَلَى مُضَرَ، اللَّهُمَّ اجْعَلْهَا عَلَيْهِمْ سَنِينَ كَسَنَى يُوسُفَ»^(٣).

۱۱- باسی (حوکمی) ناوان بهناوی ولید

۶۲۰۰- ئەبو ھورەيرە رضي الله عنه دەلى: پېغەمبەر ﷺ كە سەرى بەرز دەكردەوہ لە كورنوووشى ركاتى (كوٹايى) نوێژمدا دەيفەرموو: ((خوايه وهليدى كورپى وهليد و سەلەمەى كورى هيشام و عەبياشى كورى ئەبى رەبيعه رزگار بكەيت، خوايه

(۱) بروانه: ۱۰۴۳.

(۲) کوری پیغمبر ﷺ.

(۳) پروانه: ۸۰۴.

نیمانداره لاواز و بی دمه‌لاته‌کان رزگار بکهیت، خواجه توئه و سزای خوت به‌توندی بدهی به‌سهر موزمردا، خواجه گرانی و قات و قریبان به‌سهردا بی‌نی وه‌کو قات و قری سهرده‌می یوسف (ع)).

III - بَابُ مَنْ دَعَا صَاحِبَهُ فَتَقْصَرَ مِنْ اسْمِهِ حَرْفًا

وَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ رضي الله عنه : قَالَ لِي النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم : "يَا أَبَا هِرٍ".

۶۲۰۱- حَدَّثَنَا أَبُو الِیْمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَنَّ عَائِشَةَ رضي الله عنها زَوْجَ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم : «يَا عَائِشُ^(۱)، هَذَا جَبْرِيلُ يُقْرِئُكَ السَّلَامَ». قُلْتُ: وَعَلَيْهِ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ. قَالَتْ: وَهُوَ يَرَى مَا لَا تَرَى^(۲).

III- باسی که‌سیک هاورنیکه‌ی بانگ پیتیکه‌ی ناوه‌که‌ی نه‌لیت

ئه‌بو حازیم ده‌لی: ئه‌بو هوریره رضي الله عنه وتی: پیغه‌مبه‌ر صلى الله عليه وسلم فهرمووی پیم: ((ئه‌ی نه‌با هیر))^(۳).

۶۲۰۱- ئه‌بو سه‌له‌مه‌ی کورپی عه‌بدوره‌حمان ده‌گیرپیتته‌وه که عایشه‌ی رضي الله عنها خیزانی پیغه‌مبه‌ر صلى الله عليه وسلم وتی: پیغه‌مبه‌ری خوا صلى الله عليه وسلم فهرمووی: ((ئه‌ی عایش نه‌وه جبریه رضي الله عنه سه‌لامت لی ده‌کات))، منیش وتم: سه‌لام و به‌زه‌می خوای له‌سهر بی. عایشه وتی: ئه‌و (پیغه‌مبه‌ره صلى الله عليه وسلم) شتانیک ده‌بینی ئیمه‌ نایبینین.

(۱) به (يَا عَائِشُ) هاتوو که پیتی شینه‌که سه‌ری هه‌بیت، وه به (يَا عَائِشُ) یش هاتوو که پیتی شینه‌که بۆری هه‌بیت. (إرشاد الساري: ۲۰۲/۱۳).

(۲) پروانه: ۳۲۱۷.

(۳) ناوی ئه‌بو هوریره‌ی رضي الله عنه کرده به (يَا أَبَا هِرٍ).

٦٢٠٢- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ، حَدَّثَنَا أَيُّوبُ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَتْ أُمُّ سَلِيمٍ فِي الثَّقَلِ، وَأُنْجَشَهُ غُلَامٌ النَّبِيِّ ﷺ يَسُوقُ بِهِنَّ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «يَا أُنْجَشَ، رُوَيْدَكَ، سَوْفَكَ بِالْقَوَارِيرِ»^(١).

٦٢٠٢-ئەنەس ر.ھ. دەلی: ئوممو سولەیم^(٢) لەگەڵ ئەو و شترەدا بوو کە کەلوپەلی هەلگرتبوو، ئەنجەشە ی غولامی پێغەمبەریش ﷺ و شترەکانی لی دەخوری، پێغەمبەریش ﷺ فەرمووی: ((ئەو ئەنجەش لەسەر خو و هیواش لیخوڕە (وریای) شوشەکان بە)).

١١٢- بَابُ الْكُنْيَةِ لِلصَّبِيِّ وَقَبْلَ أَنْ يُولَدَ لِلرَّجُلِ

٦٢٠٣- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ، عَنْ أَبِي التَّيَّاحِ، عَنْ أَنَسٍ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ أَحْسَنَ النَّاسِ خُلُقًا، وَكَانَ لِي أَخٌ يُقَالُ لَهُ: أَبُو عُمَيْرٍ -قَالَ: أَحْسَبُهُ فَطِيمًا- وَكَانَ إِذَا جَاءَ قَالَ: «يَا أَبَا عُمَيْرٍ، مَا فَعَلَ النُّعَيْرُ؟». نَعَرَ كَانَ يَلْعَبُ بِهِ، فَرَجَمَا حَضَرَ الصَّلَاةَ وَهُوَ فِي بَيْتِنَا، فَيَأْمُرُ بِالْبِسَاطِ الَّذِي تَحْتَهُ فَيُكْنَسُ وَيَنْضَحُ، ثُمَّ يَقُومُ وَنَقُومُ خَلْفَهُ فَيَصَلِّي بِنَا»^(٣).

١١٢- باسی کەسناو بو کوریک مندال بیت (دروسته)، هەروەها بو پیاویکیش پیش ئەوەی مندالی ببیت

٦٢٠٣-ئەنەس ر.ھ. دەلی: پێغەمبەر ﷺ لە هەموو کەس پەوشتی جوانتر بوو، من بڕایەکم هەبوو پێی دەوترتا ئەبو عومەیر- دەلی: وابزانم لە شیر بڕابووێهە- وە هەمیشە کە پێغەمبەر ﷺ بهاتیە (بو لای ئوممو سولەیم) دمیقه‌رموو: ((ئەو

(١) بڕوانە: ٦١٤٩.

(٢) دایکی ئەنەس.

(٣) بڕوانە: ٦١٢٩.

ئەبا عومەیر نوغەیر چی دەگات؟ ((نوغەیر بalthمیهك بوو یاری پێ دەکرد، هەندئ جار نوێژ دەبوو پێغەمبەر ﷺ لە مائی ئیمەدا بوو، جا فەرمانی دەکرد بەو راخەری لە ژێریدا بوو گسك دەدرا و ئاوی لی دەپژێنرا، لە پاشان بە پێوه دەووستا و ئیمەش لە دوایهوه دەووستاین پێشنوێژی بو دەکردین.

١١٣- بابُ التَّكْنِي بِأَبِي ثَرَابٍ وَإِنْ كَانَتْ لَهُ كُنْيَةٌ أُخْرَى

٦٢٠٤- حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ، حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو حَازِمٍ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ: إِنْ كَانَتْ أَحَبَّ أَسْمَاءٍ عَلَيَّ ﷺ إِلَيْهِ لِأَبُو ثَرَابٍ، وَإِنْ كَانَ لَيَفْرَحُ أَنْ يُدْعَى بِهَا، وَمَا سَمَاءُ أَبُو ثَرَابٍ إِلَّا النَّبِيُّ ﷺ. غَاظَبَ يَوْمًا فَاطِمَةُ، فَخَرَجَ فَاضْطَجَعَ إِلَى الْجِدَارِ إِلَى الْمَسْجِدِ، فَجَاءَهُ النَّبِيُّ ﷺ يَتَّبِعُهُ، فَقَالَ: هُوَ ذَا مُضْطَجِعٍ فِي الْجِدَارِ فَجَاءَهُ النَّبِيُّ ﷺ وَامْتَلَأَ ظَهْرُهُ تُرَابًا، فَجَعَلَ النَّبِيُّ ﷺ يَمْسَحُ التُّرَابَ عَنْ ظَهْرِهِ يَقُولُ: «اجْلِسْ يَا أَبَا ثَرَابٍ»^(١). قَالَ سُفْيَانُ يَقُولُ غَيْرُهُ: تَفْسِيرُهُ: شَاهَانُ شَاهٍ^(٢).

١١٣- باسی کهسناو نان به ئەبی توراب، با کهسناوی تریش هەبێت

٦٢٠٤- سەهلی کورپی سەعد ﷺ دەئی: خۆشەویستەین ناو لە ناوەکانی عەلی ﷺ بەلای عەلیهوه ئەبو توراب بوو، لەراستیدا زۆر پێی خۆش بوو بەو ناوهوه بانگ بکریت، هەر پێغەمبەریش ﷺ ناوی نا ئەبو توراب، رۆژیکیان عەلی فاتیمەیی ﷺ تۆرە کرد، بۆیە لە مال دەرچوو (رۆشت) لە پەنای دیواریک لەناو مزگەوتدا راکشا، پێغەمبەریش ﷺ هات بەدوایدا دەگەرا، جا فەرمووی ئەوه تا لای ئەو دیوارەدا راکشاوه، ئیتر پێغەمبەر ﷺ هات بۆ لای پستی هەموو تۆزاوی بوو بوو،

(١) پروانه: ٤٤١.

(٢) پروانه: ٦٢٠٥.

ئینجا پیغه‌مبه‌ریش ﷺ دهستی کرد به‌لابردن و سړینی تۆزه‌که‌ی پشته‌ی و دهیغه‌رموو: ((دانیسه ئه‌ی ئه‌بو توراب)).

۱۱۴- بَابُ ابْغَضِ الْأَسْمَاءِ إِلَى اللَّهِ ﷻ

۶۲۰۵- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، حَدَّثَنَا أَبُو الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «أَخْنَى الْأَسْمَاءِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عِنْدَ اللَّهِ رَجُلٌ تَسَمَّى مَلِكِ الْأَمْلَاقِ»^(۱).

۱۱۴- باسی بوغزینراوترینی ناوه‌کان لای خوا ﷻ

۶۲۰۵- ئه‌بو هورمیره ﷺ ده‌ئێ: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((ناشیرینترین ناوه‌کان له‌ رۆزی قیامه‌تدا لای خوا پیاویکه‌ خۆی ناونا‌بیت پادشای پادشایان)).

۶۲۰۶- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رِوَايَةً قَالَ: «أَخْنَعُ اسْمٍ عِنْدَ اللَّهِ -وَقَالَ سُفْيَانُ غَيْرَ مَرَّةٍ- أَخْنَعُ الْأَسْمَاءِ عِنْدَ اللَّهِ- رَجُلٌ تَسَمَّى بِمَلِكِ الْأَمْلَاقِ». قَالَ سُفْيَانُ: يَقُولُ غَيْرُهُ: تَفْسِيرُهُ شَاهَانُ شَا^(۲).

۶۲۰۶- ئه‌بو هورمیره ﷺ به‌گێڕانه‌وه (له‌ پیغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ) فه‌رمووی: ((پیسواترین و نزمترین ناو لای خوا - سو‌فیان زیاد له‌ جارێک وتووێه‌تی- ریسواترینی ناوه‌کانی لای خوا- پیاویکه‌ خۆی ناو بنیت به‌ پادشای پادشایان)), سو‌فیان ده‌ئێ غه‌یری (ئه‌بی زیناد) ده‌ئێ: مانا‌که‌ی^(۳) (به‌ فارسی): شاهان شاهه‌.

(۱) پروانه: ۶۲۰۶.

(۲) پروانه: ۶۲۰۵.

(۳) ملك الأملاك.

١١٥- بابُ كُنْيَةِ الْمُشْرِكِ

وَقَالَ الْمِسْوَرُ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: "إِلَّا أَنْ يُرِيدَ ابْنُ أَبِي طَالِبٍ"^(١).

٦٢٠٧- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: حَدَّثَنِي أَخِي، عَنْ سُلَيْمَانَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي عَتِيقٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ، أَنَّ أَسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ رضي الله عنه أَخْبَرَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ رَكِبَ عَلَى حِمَارٍ عَلَيْهِ قَطِيفَةٌ فَذَكِيَّةٌ، وَأَسَامَةُ وَرَاءَهُ، يَعُودُ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ فِي بَنِي حَارِثِ بْنِ الْخَزْرَجِ قَبْلَ وَقْعَةِ بَدْرٍ، فَسَارَا حَتَّى مَرَّ مَجْلِسٌ فِيهِ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي ابْنِ سُلَولٍ، وَذَلِكَ قَبْلَ أَنْ يُسْلِمَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي، فَإِذَا فِي الْمَجْلِسِ أَخْلَاطٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُشْرِكِينَ عَبْدَةَ الْأَوْثَانِ وَالْيَهُودِ، وَفِي الْمُسْلِمِينَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ رَوَاحَةَ، فَلَمَّا غَشِيَتِ الْمَجْلِسَ عَجَاجَةُ الدَّابَّةِ حَمَرَ ابْنُ أَبِي أَنْفَهُ بِرِدَائِهِ وَقَالَ: لَا تَغْبَرُوا عَلَيْنَا. فَسَلَّمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَيْهِمْ، ثُمَّ وَقَفَ فَتَرَلَّ فَدَعَاهُمْ إِلَى اللَّهِ وَقَرَأَ عَلَيْهِمُ الْقُرْآنَ، فَقَالَ لَهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي ابْنِ سُلَولٍ: أَيُّهَا الْمَرْءُ، لَا أَحْسَنَ مِمَّا تَقُولُ إِنْ كَانَ حَقًّا، فَلَا تُؤْذِنَا بِهِ فِي مَجَالِسِنَا، فَمَنْ جَاءَكَ فَافْضُضْ عَلَيْهِ. قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ رَوَاحَةَ: بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَاعْشِنَا فِي مَجَالِسِنَا فَإِنَّا نُحِبُّ ذَلِكَ. فَاسْتَبَّ الْمُسْلِمُونَ وَالْمُشْرِكُونَ وَالْيَهُودُ حَتَّى كَادُوا يَتَنَاقَرُونَ، فَلَمْ يَزَلْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَخْفِضُهُمْ حَتَّى سَكَنُوا، ثُمَّ رَكِبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ دَابَّتَهُ فَسَارَ حَتَّى دَخَلَ عَلَى سَعْدِ بْنِ عُبَادَةَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «أَيُّ سَعْدُ، أَلَمْ تَسْمَعْ مَا قَالَ أَبُو حُبَابٍ -يُرِيدُ عَبْدَ اللَّهِ بْنُ أَبِي- قَالَ: كَذَا وَكَذَا». فَقَالَ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ: أَيُّ رَسُولَ اللَّهِ، يَا أَبِي أَنْتَ، اغْفُ عَنْهُ وَاصْفَحْ، فَوَالَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ لَقَدْ جَاءَ اللَّهُ بِالْحَقِّ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ، وَلَقَدْ اضْطَلَحَ أَهْلُ هَذِهِ الْبَحْرَةِ عَلَى أَنْ يَتَوَجَّهُوا وَيُعَصِّبُوهُ بِالْعِصَابَةِ، فَلَمَّا رَدَّ اللَّهُ ذَلِكَ بِالْحَقِّ الَّذِي أَعْطَاكَ شَرِيقَ بَذَلِكَ، فَذَلِكَ فَعَلَ بِهِ مَا رَأَيْتَ. فَعَفَا عَنْهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَصْحَابُهُ يَعْفُونَ عَنِ الْمُشْرِكِينَ وَأَهْلِ الْكِتَابِ كَمَا أَمَرَهُمُ اللَّهُ،

وَيَضْرِبُونَ عَلَى الْأَذَى، قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿وَلْتَسْمَعَنَّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ﴾ (١٨٦) ﴿آل عمران. الآية،

وَقَالَ: ﴿وَدَ كَثِيرٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ﴾ (١٨٩) ﴿البقرة. فَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَتَأَوَّلُ فِي الْعَفْوِ عَنْهُمْ مَا أَمَرَهُ اللَّهُ بِهِ حَتَّى أَذِنَ لَهُ فِيهِمْ، فَلَمَّا غَزَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَدْرًا، فَقَتَلَ اللَّهُ بِهَا مَنْ قَتَلَ مِنْ صَنَادِيدِ الْكُفَّارِ، وَسَادَةِ قُرَيْشٍ، فَقَقَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَصْحَابُهُ مَنْصُورِينَ غَائِمِينَ مَعَهُمْ أَسَارَى مِنْ صَنَادِيدِ الْكُفَّارِ وَسَادَةِ قُرَيْشٍ، قَالَ ابْنُ أَبِي بَرْزَةَ سَلُولَ وَمَنْ مَعَهُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ عَبْدَةَ الْأَوْثَانِ هَذَا أَمْرٌ قَدْ تَوَجَّهَ، فَبَايَعُوا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَلَى الْإِسْلَامِ فَأَسْلَمُوا^(١).

١١٥- باسی (حوکمی) که سناو بو هاوبهش دانهر

میسومر دهلی: له پیغه مبهری خوا م ﷺ بیست دمیغه رموو: ((مهگهر کوری نه بی تالیب بیهوی))^(٢).

٦٢٠٧- عورووی کوری زوبهیر دهگیر پته وه که ئوسامهی کوری زمید ﷺ بو ی گیرایه وه که پیغه مبهر خوا ﷺ سواری گویدریژیک بوو که (کورتانیکی) فهیغه فهدهکی لی گرابوو، وه ئوسامهی کوری زمیدی له پاشکوی خویدا سوار گردبوو، سهردانی سهعدی کوری عوبادهی^(٣) دهکرد له (مالهکانی) بهنی حاریسهی کوری خه زرهج، پیش رووداوی بهدر، (ئوسامه) دهلی: جا رۆشت تا تیپه پری به لای کورپکی دانیشتندا که عهبدو لای کوری ئوبه ی کوری سهلولی تیابوو، نه وهش پیش نه وه مبوو عهبدو لای کوری ئوبه ی مسولمان ببیت، جا کورده که تیکه ل بوو له مسولمانان و هاوبه شدانه ره بته پرسته کان و جوله که کان، وه له ناو

(١) پروانه: ٢٩٨٧.

(٢) که چه که م ته لاق بدات، جا که چه که ی نه وان ماره بکات، نه مه بوخاری گیراویه تیه وه به ژماره: ٥٢٣٠ له صه حیه که یدا.

(٣) که نه خوش بوو.

مسوڵمانەکاندا عەبدوڵلای کورپی رەواحەش ھەبوو، جا کاتێ تەپ و تۆزی گویدرێژەکە چوو بەسەر کۆرەکەدا، عەبدوڵلای کورپی ئوبەیی بە پۆشاکەکی لوتی داپۆشی پاشان وتی: تەپ و تۆز مەکەن بەسەرماندا، پیغەمبەری خواش ﷺ سەلامی لی کردن، پاشان وەستا و دابەزی و خەلکەکی بانگ کرد بۆ لای خوا (و نایینی نیسلام)، وە قورئانی بەسەردا خویندن، ئەنجا عەبدوڵلای کورپی ئوبەیی کورپی سەلول بە پیغەمبەری ﷺ وت: ئەی کابرا لەم قسانەیی تۆ دەیکەیت چاکتر نییە، ئەگەر راست بییت، بەلام بەم قسانەت ئەزیتمان مەدە لە کورپی دانێشتنەکەماندا، بگەرێژەووە بۆ جیگا و شوینی خۆت، جا ھەر کەسێک ھات بۆ لات ئەم قسە و بەسەرھاتەیی بۆ باس بکە، عەبدوڵلای کورپی رەواحە ﷺ وتی: بەئێ ئەی پیغەمبەری خوا ﷺ لە کۆرەکانماندا وەرە بۆ لامان، چونکە بەراستی ئێمە ئەوێمان پێ خۆشە، ئێتر مسوڵمانەکان و بێتەرستەکان و جوولەکەکان دەستیان کرد بە جێوێدان و قسە و تن بە یەکتەری، ھەتا خەریک بوو پەلاماری یەکتەر بدەن، پیغەمبەری ﷺ بەردەوام ھێواری دەکردنەووە تا ئارام بوونەووە و بێدەنگ بوون، پاشان پیغەمبەر ﷺ سواری گویدرێژەکی بوو رۆشت تا چوووە لای سەعدی کورپی عوبادە ﷺ، ئەنجا پیغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: ((ئەیی سەعد ئایا نەتیبیستوووە ئەبو حوباب چی ووتووە؟ - مەبەستی عەبدوڵلای کورپی ئوبەیی بوو- واو وای ووتوووە))، سەعدی کورپی عوبادەش وتی: ئەیی پیغەمبەری خوا ﷺ خۆم و باوکم بە قوربانت بین، لێی ببورە و چاوپۆشی لی بکە، سا سویند بەو زاتەیی قورئانی بۆ تۆ دابەزاندووە بەراستی خوا ئەو راستیەیی ھێنا کە بۆ تۆ دابەزی، سویند بەخوا خەلکی ئەم شارە رێکەوتیبوون کە تاجی پادشایەتی بکەنە سەری و سەرپێچی پادشای بپێچن بەسەریەووە، جا کاتێ خوا نەبێشت ئەووە بێی بەھۆی ئەو پەيامە راستەیی خوا بەتۆیدا (ناردی بۆمان) بەووە پەست

بوو، نه‌وهش نه‌وهی پیکردوه که بینیت، بۆیه پیغه‌مبه‌ری خواش لیی خوش بوو. پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ و هاوه‌لانی ره‌وشتیان وابوو له بته‌رستان و نامه‌داره‌کان خوش ده‌بوون به‌و جوړه‌ی خوا فه‌رمانی پیکردون، وه ئارامیان ده‌گرت له‌سه‌ر ئازار و نار‌ه‌ه‌تیان، خوی گه‌وره ده‌فه‌رمووی: (وه سویند بیت بیگومان) (له مه‌ودوا) له‌وانه‌ی که نامه‌یان پیدراوه له پیش ئیوه‌دا، وه له‌وانه‌ی هاوبه‌شیان بو خوا داناوه (ئازار و) قسه‌ی ناخوش زور ده‌بیستن) تا کو‌تایی ئایه‌ته‌که و ده‌فه‌رمووی: (زور له خاوه‌ن نامه‌کان ئاوا‌ته‌خا‌وزن) تا کو‌تایی ئایه‌ته‌که. پیغه‌مبه‌ر ﷺ به‌و جوړه لی‌بو‌ردنی له‌وان جی به‌جی ده‌کرد و مانای ده‌کرد که خوا فه‌رمانی پیدراوه، تا خوی گه‌وره مؤله‌تیدا (بجه‌نگیت) له دژیان، جا کاتی پیغه‌مبه‌ر ﷺ غه‌زای به‌دری نه‌جامدا و خوا به‌و غه‌زایه کو‌مه‌لی له سه‌رانی قوره‌میشی کوشت و له ناو‌برد، پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ و هاوه‌لانی‌شی به سه‌رکه‌وتوو و ده‌ستکه‌وته‌وه‌گه‌پانه‌وه وچه‌ند دی‌لی‌کی‌شیان له سه‌ران وگه‌وره‌کانی قوره‌میش له‌گه‌ل خو‌یان هی‌نایه‌وه. کو‌ری ئوبه‌ی کو‌ری سه‌لول و نه‌وانه‌ی له‌گه‌لیدا بوون له بته‌رستان و هاوبه‌شدانه‌ران وتیان: ئه‌مه کاری‌که (ئایینی ئیسلام) سه‌رکه‌وتوو و چه‌سپا، ئیتر په‌یمانیا‌ندا به پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ به پابه‌ندی به ئیسلامه‌وه و مسو‌لمان بوون.

۶۲۰۸- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ تَوْفَلٍ، عَنْ عَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَلْ نَفَعَتْ أَبَا طَالِبٍ بَشْيٌ؟ فَإِنَّهُ كَانَ يَحُوطُكَ وَيَغْضُبُ لَكَ. قَالَ: «نَعَمْ، هُوَ فِي صَحْضَاحٍ مِنْ نَارٍ، لَوْلَا أَنَا لَكَانَ فِي الدَّرَكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ»^(۱).

۶۲۰۸- عه‌بدوللای کورێ حاریسی کورێ نه‌وفهل له عه‌بباسی کورێ عه‌بدولموتته‌لیبه‌وه ﷺ ده‌گیریتته‌وه که وتی: ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ئایا تو هه‌یج سوود و هازانجیکت که‌یاندوووه به ئه‌بو تالیبی (مامت)؟ چونکه به‌راستی ئه‌و (مامت) ده‌یپاراستیت و له‌سه‌رت تووره ده‌بوو (له‌سه‌ری ده‌کردیتته‌وه)، پێغه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمووی: ((ئه‌و (ئه‌بوتالیب) ئه‌ومتا له ناو ناگریکدا تا قوله پێیه‌کانی دیت، ئه‌گه‌ر من نه‌بوومایه له‌به‌شی هه‌ره خواره‌وی دۆزه‌خدا بوو)).

۱۱۶- باب: الْمَعَارِضُ مَذُوحَةٌ عَنِ الْكَذِبِ

وَقَالَ إِسْحَاقُ: سَمِعْتُ أَنَسًا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ: مَاتَ ابْنُ لَآئِي طَلْحَةَ، فَقَالَ: كَيْفَ الْغُلَامُ؟ فَقَالَتْ أُمُّ سُلَيْمٍ: هَذَا نَفْسُهُ، وَأَزْجُو أَنْ يَكُونَ قَدْ اسْتَرَّاحَ. وَظَنَّ أَنَّهَا صَادِقَةٌ^(۱).

۶۲۰۹- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ ثَابِتِ الْبُنَانِيِّ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ فِي مَسِيرٍ لَهُ، فَحَدَّثَ الْحَادِي، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «ارْقُ يَا أَنْجَسَةُ -وَيَحْك- بِالْقَوَارِيرِ»^(۲).

۱۱۶- باسیک: (له قسه‌کردنی به) ناراسته‌وخۆ بواری هه‌یه

له بێ نیازبوون له درۆ

ئیسحاق وتی: له ئه‌نه‌سم ﷺ بیست وتی: کورێکی ئه‌بو ته‌لحه‌ مردبوو، ئه‌بو ته‌لحه‌ وتی: می‌رد منداڵه‌که‌ چۆنه‌؟ ئوممو سوله‌یم وتی: ئارام و بێده‌نگه‌، وه ئومید ده‌که‌م پشوو دابییت، وه (ئه‌بو ته‌لحه‌) وای زانی هاوسه‌ری راست ده‌کات.

(۱) پروانه: ۱۳۰۱.

(۲) پروانه: ۶۱۴۹.

٦٢٠٩-ئه‌نه‌سی کورێ مالیک ﷺ ده‌لی: پێغه‌مبه‌ر ﷺ له‌ سه‌فه‌ریکی دابوو گۆرانی بیژه‌که^(١) گۆرانی وت، پێغه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمووی: ((ئه‌ی ئه‌نجه‌شه‌ هه‌یواش و له‌سه‌رخۆبه‌ - کو‌ستت که‌وێ - له‌به‌ر شووشه‌کان^(٢))).

٦٢١٠- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ وَابْنِ أَبِي قَلَابَةَ، عَنْ أَنَسٍ ﷺ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ فِي سَفَرٍ، وَكَانَ غُلَامٌ يَخْدُو بِهِمْ يُقَالُ لَهُ: أَنْجَشُهُ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «رُوَيْدَكَ يَا أَنْجَشُهُ سَوْفَكَ بِالْقَوَارِيرِ». قَالَ أَبُو قَلَابَةَ يَعْنِي: النَّسَاءَ^(٣).

٦٢١٠-ئه‌نه‌سی ﷺ ده‌گه‌رپه‌توه‌ که‌ پێغه‌مبه‌ر ﷺ له‌ سه‌فه‌ریک دابوو می‌رد مندالیکیش گۆرانی ده‌وت بۆ وشتره‌کان^(٤)، پێی دوترا: ئه‌نجه‌شه‌، پێغه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمووی: ((ئه‌ی ئه‌نجه‌شه‌ له‌سه‌ر خۆبه‌ له‌ لیخو‌رینی وشتره‌کان له‌به‌ر شووشه‌کان))، ئه‌بو قیلابه‌ ده‌لی: (شووشه‌کان) مه‌به‌ستی پێی ئافه‌ته‌کان بوو.

٦٢١١- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ، أَخْبَرَنَا حَبَّانُ، حَدَّثَنَا هَمَّامٌ، حَدَّثَنَا قَتَادَةُ، حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ قَالَ: كَانَ لِلنَّبِيِّ ﷺ حَادٍ يُقَالُ لَهُ: أَنْجَشُهُ، وَكَانَ حَسَنَ الصَّوْتِ، فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ: «رُوَيْدَكَ يَا أَنْجَشُهُ، لَا تَكْسِرِ الْقَوَارِيرَ». قَالَ قَتَادَةُ: يَعْنِي: ضَعْفَةَ النَّسَاءِ^(٥).

٦٢١١-ئه‌نه‌سی کورێ مالیک ﷺ ده‌لی: پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ گۆرانیبیژیکی وشتر لیخو‌ری هه‌بوو پێی ده‌وترا: ئه‌نجه‌شه‌، ده‌نگ خۆش بوو، پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی پێی: ((هه‌یواش له‌سه‌ر خۆبه‌ ئه‌نجه‌شه‌ بۆ ئه‌وه‌ی شووشه‌کان نه‌شکێن))، قه‌تاده‌ ده‌لی: واته‌: ئافه‌ته‌ لاوازه‌کان^(٦).

(١) که‌ گۆرانی ده‌وت بۆ وشتره‌کان خه‌را پرۆن.

(٢) مه‌به‌ستی پێی ئافه‌ته‌ سواریه‌کان بوو.

(٣) پروانه: ٦١٤٩.

(٤) که‌ ئافه‌ته‌کان به‌ سواربانه‌وه‌ بوون.

(٥) پروانه: ٦١٤٩.

(٦) چونکه‌ زوو ئازاریان پێ ده‌کات.

۶۲۱۲- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ شُعْبَةَ قَالَ: حَدَّثَنِي

يَقْتَادُهُ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: كَانَ بِالْمَدِينَةِ فَرَعٌ، فَرَكِبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَرَسًا لِأَبِي طَلْحَةَ فَقَالَ: «مَا رَأَيْتَا مِنْ شَيْءٍ، وَإِنْ وَجَدْنَاهُ لَبَحْرًا»^(۱).

۶۲۱۲- ئەنەس ﷺ دەلی: لە مەدینەدا ترس و بێمک دروست بوو^(۲)، بۆیە پێغەمبەریش ﷺ سواری ئەسپێکی ئەبو تەلحە بوو^(۳) فەرمووی: ((هێچمان نەبینی وە بەراستی ئەم ئەسپە زۆر خێرایە و بەهەلمەتە)).

۱۱۷- بَابُ قَوْلِ الرَّجُلِ لِلشَّيْءِ: لَيْسَ بِشَيْءٍ. وَهُوَ يَنْوِي لَيْسَ بِحَقٍّ

وقال ابن عباس رضي الله عنه: قال النبي ﷺ للقبرين: "يُعَذِّبان وما يعذبان في كبير وإنه لكبير"^(۴).
 ۶۲۱۳- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَلَامٍ، أَخْبَرَنَا مَخْلَدُ بْنُ يَزِيدَ، أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ، قَالَ ابْنُ شِهَابٍ: أَخْبَرَنِي يَحْيَى بْنُ عُرْوَةَ، أَنَّهُ سَمِعَ عُرْوَةَ يَقُولُ: قَالَتْ عَائِشَةُ: سَأَلَ أَنَسُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنِ الْكُفَّانِ، فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «لَيْسُوا بِشَيْءٍ». قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَإِنَّهُمْ يُحَدِّثُونَ أَحْيَانًا بِالشَّيْءِ يَكُونُ حَقًّا. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «تِلْكَ الْكَلِمَةُ مِنَ الْحَقِّ يَخْطِفُهَا الْجَنِيُّ، فَيَقْرُهَا فِي أُذُنٍ وَلَيْتَهُ قَرَّ الدَّجَاجَةِ، فَيَخْلُطُونَ فِيهَا أَكْثَرَ مِنْ مِائَةِ كَذِبَةٍ»^(۵).

۱۱۷- باسی کەسێک بە شتێک بلێ هێچ نییه، کە ئەو کەسە مەبەستی ئەوەیە راست نییه

وە ئێبنو عەبباس رضي الله عنه دەلی: پێغەمبەری خواش ﷺ فەرمووی: ((ئەو دوو کەسە) سزا دەدرێن بەهۆی شتێکەوێ گەورە نییه، بەلام لەراستیدا گەورمیه))

(۱) پروانه: ۲۶۲۷.

(۲) گوايه دوژمن هێرش بێنن بۆ سەر مەدینە.

(۳) رۆشت بۆ دەرەوێ مەدینە بە دەم هەوالە کەوێ کە گەرایەوێ فەرمووی: هێچم نەبینی...

(۴) پروانه: ۲۱۶.

(۵) پروانه: ۳۲۱۰.

۶۲۱۳- عوروه دهلی: عائشه رضی اللہ عنہا دهلی: کهسانیک پرسایاریان له پیغه‌مبه‌ری خوا
 ﷺ کرد دمبراره‌ی فالجیه‌کان، پیغه‌مبه‌ری خواش ﷺ فهرمووی پینان: ((
 (وته‌کانیان) هیچ نبین))، عه‌رزیان کرد نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له راستیدا
 هه‌ندی جار نه‌وان (فالجیه‌کان) باسی شتیکی (نه‌ینی) مان بو دمه‌کن راست
 دمرده‌چیت و واده‌بیت، پیغه‌مبه‌ری خواش ﷺ فهرمووی: ((نه‌وه وشه‌یه‌کی
 راسته جنوکه دمیفریت و دمیدات به گوپی دوسته‌که‌یدا (فالجیه‌که‌یدا) وه‌ک گاره
 گاری مریشک، نه‌وانیش زیاتر له هه‌زار دروی له‌گه‌ل تیکه‌ل دمه‌کن)).

۱۱۸- بَابُ رَفْعِ الْبَصَرِ إِلَى السَّمَاءِ وَقَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿أَنَّا لَا نَبْصُرُ إِلَى إِلَهِ

كَيْفَ خَلَقْتُ ۝ (۱۷) وَإِلَى السَّمَاءِ كَيْفَ رُفِعَتْ ۝ (۱۸) الْغَاشِيَةِ

وَقَالَ أَيُّوبُ: عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رضی اللہ عنہا: رَفَعَ النَّبِيُّ ﷺ رَأْسَهُ إِلَى السَّمَاءِ ^(۱).
 ۶۲۱۴- حَدَّثَنَا ابْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا سَلَمَةَ
 بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ يَقُولُ: أَخْبَرَنِي جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «ثُمَّ فَتَرَ
 عَنِّي الْوَحْيَ، فَبَيَّنَّا أَنَا أَمْشِي سَمِعْتُ صَوْتًا مِنَ السَّمَاءِ، فَرَفَعْتُ بَصَرِي إِلَى السَّمَاءِ فَإِذَا
 الْمَلَكُ الَّذِي جَاءَنِي بِحِرَاءٍ قَاعِدٌ عَلَى كُرْسِيِّ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ» ^(۲).

(۱) پروانه: ۴۴۵۱.

(۲) پروانه: ۴.

۱۱۸- باسی چاو بهرزکردنه‌وه بۆ ئاسمان^(۱) (دروسته)، وه باسی ئەم فەرمايشتهی خواى بهرز و بلند: (دهى بۆ ورد نابنه‌وه له وشتەر چۆن دروست کراوه، وه وردنابنه‌وه له ئاسمان که چۆن بهرز کراوه‌ته‌وه))

ئەيوب: له ئيبنو ئەبى موله‌يکه‌وه ده‌گيرێته‌وه له عائيشه‌وه ﷺ ده‌لى: پيغه‌مبەر ﷺ سه‌رى به‌رز کرده‌وه بۆ ئاسمان.

۶۲۱۴- جابر کورى عه‌بو‌للا ﷺ ده‌گيرێته‌وه که له پيغه‌مبهرى خوام ﷺ بيست ده‌يفه‌رموو: ((پاشان هاتنى نيگا بۆم بچرا، جا له کاتيکدا به‌ ريگادا ده‌رۆستم له ئاسمانه‌وه گويم له ده‌نگيک بوو، منيش چاوَم به‌رز کرده‌وه بۆ ئاسمان، يه‌کسه‌ر ئەو فريشته‌يه‌م بينى که له (ئەشکه‌وتى) حيرا هات بۆ لام، له‌سه‌ر کورسيه‌ک دانيشتوو له‌ نيوان ئاسمان و زه‌ويدا)).

۶۲۱۵- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي شَرِيكٌ، عَنْ كُرَيْبٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ﷺ قَالَ: بَيْتٌ فِي بَيْتِ مَيْمُونَةَ وَالنَّبِيِّ ﷺ عِنْدَهَا، فَلَمَّا كَانَ ثُلُثُ اللَّيْلِ الْآخِرِ أَوْ بَعْضُهُ قَعَدَ فَنَظَرَ إِلَى السَّمَاءِ فَقَرَأَ: ﴿إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَآيَاتٍ لِّأُولِي الْأَلْبَابِ﴾ (۱۱) آل عمران (۳).

۶۲۱۵- ئيبنو عه‌بابس ﷺ ده‌لى: شه‌ويك له‌ مالى مه‌يمونه^(۲) مامه‌وه، پيغه‌مبهرى ﷺ له‌ لای ئەو بوو، جا کاتى سى يه‌كى کوتايى شه‌و بوو يان هه‌نديكى بوو- پيغه‌مبەر ﷺ هه‌ستا و دانىشت و سه‌رنجى ئاسمانى ده‌دا و ئەم ئايه‌ته‌ى خوینده‌وه (به‌راستى له‌ دروست کردنى ئاسمانه‌کان و زه‌ويدا، وه له‌ جياوازی گۆرانی شه‌و و رۆژدا چه‌نده‌ها به‌لگه‌ى هه‌يه بۆ خاوَم زيريه‌يه‌کان).

(۱) بۆ سه‌یر کردن و سه‌رنج‌دان.

(۲) پروانه: ۳۸۸۳.

(۳) پورى بوو، که خوشکى دايكى بوو.

۱۱۹- بَابُ نَكَتِ الْعُودِ ^(۱) فِي الْمَاءِ وَالطِّينِ

۶۲۱۶- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ غِيَاثٍ، حَدَّثَنَا أَبُو عُثْمَانَ، عَنْ أَبِي مُوسَى أَنَّهُ كَانَ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي حَائِطٍ مِنْ حِيطَانِ الْمَدِينَةِ، وَفِي يَدِ النَّبِيِّ ﷺ عُودٌ يَضْرِبُ بِهِ بَيْنَ الْمَاءِ وَالطِّينِ، فَجَاءَ رَجُلٌ يَسْتَفْتِحُ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «افْتَحْ لَهُ وَبَشِّرْهُ بِالْجَنَّةِ». فَذَهَبَ إِذَا أَبُو بَكْرٍ، فَفَتَحْتُ لَهُ وَبَشَّرْتُهُ بِالْجَنَّةِ، ثُمَّ اسْتَفْتَحَ رَجُلٌ آخَرُ فَقَالَ: «افْتَحْ لَهُ وَبَشِّرْهُ بِالْجَنَّةِ». فَإِذَا عُمَرُ، فَفَتَحْتُ لَهُ وَبَشَّرْتُهُ بِالْجَنَّةِ، ثُمَّ اسْتَفْتَحَ رَجُلٌ آخَرُ -وَكَانَ مُتَكِنًا فَجَلَسَ- فَقَالَ: «افْتَحْ لَهُ وَبَشِّرْهُ بِالْجَنَّةِ، عَلَى بَلْوَى تُصِيبُهُ أَوْ تَكُونُ». فَذَهَبَ إِذَا عُثْمَانُ، فَفَتَحْتُ لَهُ وَبَشَّرْتُهُ بِالْجَنَّةِ، فَأَخْبَرْتُهُ بِالَّذِي قَالَ. قَالَ اللَّهُ الْمُسْتَعَانُ ^(۲).

۱۱۹- باسی پیا کیشانی چیلکه‌یه‌ک به ئاو و قوردا و جیگا‌که‌ی چال کات

۶۲۱۶- ئەبو موسا ﷺ دەگێڕێتەوه که ئەو له خزمەت پێغەمبەر دا ﷺ بوو له باخێک له باغه‌کانی مه‌دینه‌دا، وه پێغەمبەر ﷺ چیلکه‌یه‌کی به‌ده‌سته‌وه بوو ده‌یکێشا به‌ نیوان ئاو و قورده‌که‌دا، ئینجا پیاویک هات داوای کردنه‌وه‌ی دەرگا‌که‌ی کرد، پێغەمبەریش ﷺ فهرمووی: ((بۆی بکه‌رموه و موژده‌ی به‌هه‌شتیشی پێ بده‌))، منیش رو‌ستم ده‌بینم ئەبو به‌که‌ره ﷺ دەرگا‌که‌م بۆ کرده‌وه و موژده‌ی به‌هه‌شتیشم پێدا، پاشان پیاویکی تر داوای کردنه‌وه‌ی دەرگا‌که‌ی کرد فهرمووی: ((بۆی بکه‌رموه و موژده‌ی پێ بده به‌هه‌شت))، بینیم عومه‌ره ﷺ دەرگا‌که‌م بۆ کرده‌وه و موژده‌ی به‌هه‌شتیشم پێدا، له پاشان پیاویکی تر داوای کردنه‌وه‌ی دەرگا‌که‌ی کرد، پێغەمبەر ﷺ پالی دابوو‌یه‌وه ئینجا دانیش و فهرمووی: ((بۆی بکه‌رموه و موژده‌ی به‌هه‌شتیشی پێ بده له‌گه‌ڵ

(۱) له‌ رېوايه‌تی ئەبی زه‌ر و کوشمیه‌نی که‌ دوو گێڕه‌وه‌ی سه‌حیحی بوخارین به‌م جو‌ره‌یه: (بَابُ مَنْ نَكَتِ الْعُودَ فِي الْمَاءِ وَالطِّينِ) واته: باسی که‌ سێک چیلکه‌ بکیشێت به‌ ئاو و قوردا جیگا‌که‌ی چال کات.

(۲) پ‌روانه: ۳۶۷۴.

به لایه کدا که تووشی دهبیت)) یان ((پروو دمدات))، جا رۆشتم دهبینم عوسمانه، منیش دمرگاکه م بۆ کردهوه و موژدهی بهههشتیشم دایه، وه نهو ههوالهشم پی وت که پیغه مبه ر ﷺ فهرموی، عوسمان وتی: خوا پشت و په نام بیت.

۱۲۰- بَابُ الرَّجُلِ يَنْكُتُ الشَّيْءَ بِيَدِهِ فِي الْأَرْضِ

۶۲۱۷- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ سُلَيْمَانَ وَمَنْصُورٍ، عَنْ سَعْدِ بْنِ عُبَيْدَةَ، عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيِّ، عَنْ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي جَنَازَةٍ، فَجَعَلَ يَنْكُتُ الْأَرْضَ بِعُودٍ، فَقَالَ: «لَيْسَ مِنْكُمْ مَنْ أَحَدٌ إِلَّا وَقَدْ فُرِعَ مِنْ مَقْعَدِهِ مِنَ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ». فَقَالُوا: أَفَلَا تَتَكَلَّمُ؟ قَالَ: «اعْمَلُوا فِكْلًا مَيْسَرًا. ﴿فَمَا مَنَ أَعْطَى وَاتَّقَى﴾» ﷻ الليل، الآية^(۱).

۱۲۰- باسی که سیک شتی که له زهوی هه لکۆلێ (به

چیلکه یه که) به دهسته وه یه تی^(۲)

۶۲۱۷- عه لی ﷺ ده لی: ئیمه له خزمه تی پیغه مبه ردا ﷺ بووین له گه ل مردوو یه کدا (ناماده بووین)، جا پیغه مبه ر ﷺ به چیلکه یه که زهویه که ی هه لده کو لی و فهرمووی: ((بیگومان هه ر کهس له ئیوه شوینه که ی له بهههشت و شوینه که ی له دۆزه خدا نوسراوه))، هاوه ولانیش وتیان: ده ی بۆچی پشت به و (نووسینه) نه به ستین؟ پیغه مبه ریش ﷺ فهرمووی: ((هه ولبدن و کار بکه ن هه موو که سی ناماده کراوه (بۆ نه وه ی بۆی دروست کراوه)، وه نه م ئایه تانه ی خوینده وه: (ئینجا نه و که سه ی (مال و سامان) بهه خشی و له خوا بترسی و پارێزگار بیت، تاکۆتایی ئایه ته که.

(۱) پروانه: ۱۳۶۲.

(۲) به زۆری که سیک و ده کات بیر له شتی که بکاته وه ناماده ی کات بیلن.

۱۲۱- بَابُ التَّكْبِيرِ وَالتَّسْبِيحِ عِنْدَ التَّعَجُّبِ

۶۲۱۸- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، حَدَّثَنِي هِنْدُ بِنْتُ الْحَارِثِ، أَنَّ أُمَّ سَلَمَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ اسْتَيْقَظَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: «سُبْحَانَ اللَّهِ! مَاذَا أُنْزِلَ مِنَ الْخَزَائِنِ؟ وَمَاذَا أُنْزِلَ مِنَ الْفِتَنِ؟ مَنْ يُوقِظُ صَوَاحِبَ الْحَجَرِ - يُرِيدُ بِهِ أَزْوَاجَهُ - حَتَّى يُصَلِّيْنَ؟ رَبُّ كَاسِيَةٍ فِي الدُّنْيَا عَارِيَةٍ فِي الْآخِرَةِ»^(۱).

وَقَالَ ابْنُ أَبِي ثَوْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنْ عُمَرَ قَالَ: قُلْتُ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: طَلَّقْتَ نِسَاءَكَ؟ قَالَ: "لَا". قُلْتُ: اللَّهُ أَكْبَرُ.

۱۲۱- باسی (الله أكبر) و (سبحان الله) کردن له کاتی سهر سورمان (له شتیك)

۶۲۱۸- ئوممو سه‌له‌مه صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ر صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شه‌ویك له خه‌و هه‌ستا و فه‌رمووی: ((پاك و بیگه‌ردی بو خوا ئه‌مشه‌و چه‌ند گه‌نجینه و خه‌زینه (ده‌ستی مسو‌لمانان) ده‌كه‌وی و وم‌رده‌گیرئ؟ وه چه‌ند ئاشووب و فیتنه‌یه‌ك داباری؟! كئ ئافه‌رم‌تانئ ئه‌م ما‌لانه^(۲) خه‌به‌ر ده‌كاته‌وه- مه‌به‌ستی هاوسه‌ره‌كانئ خوی بوو- بو ئه‌وه‌ی شه‌ونویژ بکه‌ن، چونكه زور كه‌س له دونیادا پو‌شته‌یه به‌لام له دوا‌پو‌ژدا پرووت و قووته)).

(ئیمامی بوخاری ده‌لی: ئیبنو ئه‌بی سه‌ور له ئیبنو عه‌بباسه‌وه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ده‌گیر‌پته‌وه ئه‌ویش له عومه‌ره‌وه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده‌لی: عه‌رزئ پیغه‌مبه‌رم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کرد: خیزانه‌كانت ته‌لاق داوه؟ فه‌رمووی: ((نه‌خیر)) وتم: ئه‌للا‌هو ئه‌كه‌به‌ر.

(۱) پروانه: ۱۱۵.

(۲) مه‌به‌ستی خیزانه‌كانئ پیغه‌مبه‌ر صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خویه‌تی.

۶۲۱۹- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ.

وَحَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: حَدَّثَنِي أَخِي، عَنْ سُلَيْمَانَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي عَتِيقٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ، أَنَّ صَفِيَّةَ بِنْتَ حُيَّي زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ أَخْبَرَتْهُ أَنَّهَا جَاءَتْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ تَزُورُهُ -وَهُوَ مُعْتَكِفٌ فِي الْمَسْجِدِ فِي الْعَشْرِ الْعَوَاكِرِ مِنْ رَمَضَانَ- فَتَحَدَّثَتْ عِنْدَهُ سَاعَةً مِنَ الْعِشَاءِ، ثُمَّ قَامَتْ تَتَقَلَّبُ فَقَامَ مَعَهَا النَّبِيُّ ﷺ يَقْلِبُهَا، حَتَّى إِذَا بَلَغَتْ بَابَ الْمَسْجِدِ الَّذِي عِنْدَ مَسْكَنِ أُمِّ سَلَمَةَ -زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ- مَرَّ بِهِمَا رَجُلَانِ مِنَ الْأَنْصَارِ فَسَلَّمَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ثُمَّ نَفَذَا، فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «عَلَى رِسْلِكُمَا، إِنَّمَا هِيَ صَفِيَّةُ بِنْتُ حُيَّيٍّ». قَالَا: سُبْحَانَ اللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ! وَكَبَّرَ عَلَيْهِمَا. قَالَ: «إِنَّ الشَّيْطَانَ يَجْرِي مِنْ ابْنِ آدَمَ مَبْلَغَ الدَّمِّ، وَإِنِّي خَشِيتُ أَنْ يَقْذِفَ فِي قُلُوبِكُمَا»^(۱).

۶۲۱۹- عه‌لی کوری حوسه‌ین ﷺ گێڕایه‌وه که سه‌فیه‌ی کچی حویه‌یی ﷺ خیزانی پیغه‌مبهر ﷺ بۆی گێڕایه‌وه وتی: که نه‌و (سه‌فیه‌ی) هات بۆ خزمه‌تی پیغه‌مبهری خوا ﷺ سه‌ردانی بکات^(۲) -له‌ کاتی‌که‌دا له‌ ئیعتیکاف دابوو له‌ مزگه‌وتدا له‌ ده‌ی کۆتایی رهمه‌زاند، - جا تا ماوه‌یه‌ک له‌ عیشا به‌ دواوه‌ له‌ خزمه‌تیدا هسه‌ی کرد، پاشان هه‌ستا و بگه‌ڕێته‌وه‌ (بۆ مائی خو‌ی)، پیغه‌مبهریش ﷺ له‌گه‌ڵیدا گه‌ڕایه‌وه‌ تا سه‌فیه‌ گه‌شته‌ ده‌رگای مزگه‌وت که لای مائی ئوممو سه‌له‌مه‌ بوو، (له‌و کاته‌دا) دوو پیاوی نه‌نصاری به‌لایاندا تیپه‌رین و سه‌لامیان له‌ پیغه‌مبهری خوا ﷺ کرد، پیغه‌مبهریش ﷺ پێی وتی: ((په‌له‌ مه‌که‌ن بیگومان نه‌م ئا‌فرمه‌ سه‌فیه‌ی کچی حویه‌یه‌ی))، دوو پیاوه‌که‌ وتیان: پاک و بیگه‌ردی بۆ خوا نه‌ی پیغه‌مبهری خوا ﷺ، وته‌که‌ی پیغه‌مبهریان لا گران و قورس بوو، بۆیه‌ پیغه‌مبهریش ﷺ فه‌رمووی: ((بیگومان شه‌یتان له‌ مرو‌فدا ده‌گاته‌ نه‌و شوینه‌ی خو‌ینی ده‌گاتی، وه‌ به‌راستی له‌وه‌ ترسام که‌ شتیکی خراب بخاته‌ دل‌تانه‌وه‌)).

(۱) پروانه: ۲۰۳۵.

(۲) له‌ شه‌ودا سه‌ردانی کرد، له‌ جیگایه‌کی تر‌دا بو‌خاری گێڕاوه‌تیه‌وه‌ (إرشاد الساري: ۴/۴۴۳).

۱۲۲- بَابُ النَّهْيِ عَنِ الْخَذْفِ

۶۲۲۰- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ قَتَادَةَ قَالَ: سَمِعْتُ عُقْبَةَ بْنَ صُهَبَانَ الْأَزْدِيَّ يُحَدِّثُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَعْقِلٍ الْمُزَنِيِّ قَالَ: نَهَى النَّبِيُّ ﷺ عَنِ الْخَذْفِ وَقَالَ: «إِنَّهُ لَا يَقْتُلُ الصَّيْدَ وَلَا يَنْكُأُ الْعَدُوَّ وَإِنَّهُ يَفْقَأُ الْعَيْنَ، وَيَكْسِرُ السِّنَّ»^(۱).

۱۲۲- باسی ریگریکردن له په‌له‌پیتکه گرتن

۶۲۲۰- عه‌بدووللای کوری موغه‌فقه‌لی موزهنی ﷺ گپ‌راویه‌تیه‌وه ده‌لی: پښغه‌مبه‌ر ﷺ په‌له‌پیتکه گرتنی قه‌ده‌غه کرد و فهرمووی: ((بیگومان نیچیر ناکوزیت و دوژمن کو‌له‌وار و بریندار ناکات، به‌لام (هه‌ندی جار) چاو کویر ده‌کات و ددان ده‌شکین)).

۱۲۳- بَابُ الْحَمْدِ لِلْعَاطِسِ

۶۲۲۱- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ﷺ قَالَ: عَطَسَ رَجُلَانِ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ فَشَمَّتْ أَحَدَهُمَا وَلَمْ يُشَمِّتِ الْآخَرَ، فَقِيلَ لَهُ، فَقَالَ: «هَذَا حَمْدُ اللَّهِ، وَهَذَا لَمْ يَحْمَدِ اللَّهَ»^(۲).

۱۲۳- باسی سوپاسی خواکردنی که‌سێ که ده‌پژمیت

۶۲۲۱- ئه‌نه‌سی کوری مالیک ﷺ وتی: دوو پیاو له خزمه‌ت پښغه‌مبه‌ردا ﷺ پژمین، پښغه‌مبه‌ر ﷺ نزای خیری بو‌یه‌کیکیان کرد، بو‌ئهو‌دی که‌یانی نه‌کرد، ئینجا عهرزی کرا (بو‌جیاوازیت کردن)، فهرمووی: ((ئهو‌میان سوپاسی خوای کرد، ئهو‌که‌یان سوپاسی خوای نه‌کرد))^(۳).

(۱) پروانه: ۴۸۴۱.

(۲) پروانه: ۶۲۲۵.

(۳) سونه‌ته که‌سێک پژمی بَلَن: (الحمد لله) هاوړیکه‌شی پیتی بَلَن: (یرحمک الله) به‌هاوړیکه‌ی بَلَن: (به‌دیک الله ویصلح بالک).

۱۲۴- بَابُ تَشْمِيتِ الْعَاطِسِ إِذَا حَمَدَ اللَّهَ

فِيهِ أَبُو هُرَيْرَةَ^(۱).

۶۲۲۲- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ الْأَشْعَثِ بْنِ سُلَيْمٍ قَالَ: سَمِعْتُ مُعَاوِيَةَ بْنَ سُوَيْدٍ بْنَ مِقْرَنٍ، عَنِ الْبَرَاءِ رضي الله عنه قَالَ: أَمَرَنَا النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم بِسَبْعٍ: وَنَهَانَا عَنْ سَبْعٍ، أَمَرَنَا بِعِيَادَةِ الْمَرِيضِ، وَاتِّبَاعِ الْجَنَازَةِ، وَتَشْمِيتِ الْعَاطِسِ، وَإِجَابَةِ الدَّاعِي، وَرَدِّ السَّلَامِ، وَنَصْرِ الْمَظْلُومِ، وَإِبْرَارِ الْمُقْسِمِ، وَنَهَانَا عَنْ سَبْعٍ: عَنْ خَاتَمِ الذَّهَبِ -أَوْ قَالَ: حَلَقَةِ الذَّهَبِ- وَعَنْ لُبْسِ الْحَرِيرِ، وَالذِّبَاجِ، وَالسُّنْدُسِ، وَالْمَيَاثِرِ^(۲).

۱۲۴- باسی نزامی خیرکردن بۆ پڑميو ئەگەر سوپاسی خواهی کرد (دروسته)

لەم باسەدا فەرموودەیکە هاتوووە کە ئەبو هورەیرە رضي الله عنه دەیکێڕێتەووە.

۶۲۲۲- بەرا رضي الله عنه دەلی: پێغه مەبەر صلى الله عليه وسلم فەرمانی حەوت شتی پێی کردین و پێگەری حەوت شتی لێی کردین: فەرمانی پێی کردین بە سەردانی کردنی نەخۆش و بەشوین کەوتنی تەرم و وتی (یرحمک الله) بەکەسی دەپژمێ و دەلی: (الحمد لله)، بە دەمەووە چونی دعووتکەر، وەلامدانەووەی سەلام، وە یارمەتی دانی ستەم لێکراو و، باوەرکردن بە سویند خۆر و نەخستنی سویندەکە.

وە پێگەری لێی کردین لە ئەمۆستیلە نالتوون- یان فەرمووی: هەلقە نالتوون- وە لە بەرکردنی ئاوریشمی ئەستوور و دیباج^(۳)، وە ئاوریشمی ناسک و سەر زینی ئاوریشمی.

(۱) پروانە: ۳۲۸۹، ۶۲۲۴.

(۲) پروانە: ۱۲۳۹.

(۳) دیباج جوێکە لە ئاوریشم.

۱۲۵- بَابُ مَا يُسْتَحَبُّ مِنَ الْعُطَاسِ، وَمَا يُكْرَهُ مِنَ التَّثَاؤُبِ

۶۲۲۳- حَدَّثَنَا آدَمُ بْنُ أَبِي إِيَاسٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ الْمَقْبُرِيُّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: «إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْعُطَاسَ وَيَكْرَهُ التَّثَاؤُبَ، فَإِذَا عَطَسَ فَحَمِدَ اللَّهَ فَحَقَّقَ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ سَمِعَهُ أَنْ يُشَمَّتَهُ، وَأَمَّا التَّثَاؤُبُ فَإِنَّمَا هُوَ مِنَ الشَّيْطَانِ، فَلْيَرُدَّهُ مَا اسْتَطَاعَ، فَإِذَا قَالَ: هَا. ضَحِكَ مِنْهُ الشَّيْطَانُ»^(۱).

۱۲۵- باسی ئه‌وهی پڙمین سوننه‌ته و باویشکدان

ناپه‌سه‌نده

۶۲۲۳- ئه‌بو هورمیره رضي الله عنه گێڕایه‌وه له پێغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ فه‌رمووی: ((بێگومان خودا پڙمینی خوش ده‌وی، وه‌ چه‌زی به‌ باویشک دان نییه‌، جا ئه‌گه‌ر که‌سیکتان پڙمی و سوپاسی خوای کرد، ئه‌وه‌ پێویسته‌ له‌سه‌ر هه‌موو مسوڵمانیک گویی لێی بوو پێی بلی: (یرحمک الله) واته‌: خودا په‌رحمت پێ بکات، به‌لام باویشکدان له‌ شه‌یتانه‌وه‌یه‌، با هه‌تا ده‌توانی بیکێڕیته‌وه‌، چونکه‌ کاتی ده‌لی: ها (که‌ باویشک ده‌دات) شه‌یتان پێی پێده‌که‌نی)).

۱۲۶- بَابُ: إِذَا عَطَسَ كَيْفَ يُشَمَّتُ؟

۶۲۲۴- حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي سَلَمَةَ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ دِينَارٍ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «إِذَا عَطَسَ أَحَدُكُمْ فَلْيَقُلْ: الْحَمْدُ لِلَّهِ. وَلْيَقُلْ لَهُ أَخُوهُ -أَوْ صَاحِبُهُ-: يَرْحَمُكَ اللَّهُ. فَإِذَا قَالَ لَهُ: يَرْحَمُكَ اللَّهُ. فَلْيَقُلْ: يَهْدِيكُمُ اللَّهُ وَيُصْلِحَ بِأَلْسِنَتِكُمْ».

۱۲۶- باسیک: ئەگەر کەسیک پژمی چۆن پێی بوتریت خودا ره‌حمت پێ بکات؟

۶۲۲۴- ئەبو ھورەیرە رضی اللہ عنہ لێ پێغەمبەرەو صلی اللہ علیہ وسلم دەگێڕێتەووە کە فەرموویەتی: ((ئەگەر کەسیکتان پژمی با بلیت سوپاس بۆ خوا^(۱)، وە با براکەشی - یان ھاوڕێکە - پێی بلیت: خوا رەحمت پێ بکات ئەگەر پێی وت: خوا رەحمت پێ بکات، با ئەویش بلی خودا ھیدایەتان بدات و حال و کارتان چاک بکات)).

۱۲۷- باب: لَا يُشْمَتُ الْعَاطِسُ إِذَا لَمْ يَحْمَدِ اللَّهَ

۶۲۲۵- حَدَّثَنَا آدَمُ بْنُ أَبِي إِيَاسٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ التَّيْمِيُّ قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسًا رضی اللہ عنہ يَقُولُ: عَطَسَ رَجُلَانِ عِنْدَ النَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم فَشَمَّتْ أَحَدَهُمَا وَلَمْ يُشْمَتِ الْآخَرُ. فَقَالَ الرَّجُلُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، شَمَّتْ هَذَا وَلَمْ تُشْمَتْنِي. قَالَ: «إِنَّ هَذَا حَمِدَ اللَّهَ، وَلَمْ تَحْمَدِ اللَّهَ»^(۲).

۱۲۷- باسیک: بە پژمیو ناوتری خوا رەحمت پێ بکات ئەگەر سوپاسی خواى نه‌کرد

۶۲۲۵- ئەنەس رضی اللہ عنہ دەلی: دوو پیاو لێ خزمەت پێغەمبەرەدا صلی اللہ علیہ وسلم پژمین، بە یەکێکیانی فەرموو (یرحمک الله) خوا رەحمت پێ بکات، بەوێ ترسانی نه‌وت (یرحمک الله)، جا ئەوھیان پێی نه‌وت وتی: ئەو پێغەمبەری خوا (نرات بۆ ئەو پیاوێ کرد (کە پژمی) بەلام نرات بۆ من نه‌کرد، فەرمووی: ((بێگومان ئەو پیاوێ سوپاسی خواى کرد، بەلام تۆ سوپاسی خوات نه‌کرد)).

(۱) بلی (الحمد لله) به عه‌ره‌بی.

(۲) پروانه: ۶۲۲۱.

۱۲۸- باب: إِذَا تَنَاءَبَ قَلْبُكَ يَدُهُ عَلَى فِيهِ

۶۲۲۶- حَدَّثَنَا عَاصِمُ بْنُ عَلِيٍّ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ، عَنْ سَعِيدِ الْمَقْبُرِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْعُطَّاسَ، وَيَكْرَهُ التَّنَائُوبَ، فَإِذَا عَطَسَ أَحَدُكُمْ وَحَمِدَ اللَّهَ كَانَ حَقًّا عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ سَمِعَهُ أَنْ يَقُولَ لَهُ: يَرْحَمُكَ اللَّهُ. وَأَمَّا التَّنَائُوبُ فَإِنَّمَا هُوَ مِنَ الشَّيْطَانِ، فَإِذَا تَنَاءَبَ أَحَدُكُمْ فَلْيَرُدَّهُ مَا اسْتَطَاعَ، فَإِنَّ أَحَدَكُمْ إِذَا تَنَاءَبَ ضَحِكَ مِنْهُ الشَّيْطَانُ»^(۱).

۱۲۸- باسیک: ئەگەر کەسیک پڑمی با دەست بخاتە سەر دەمی

۶۲۲۶- ئەبو ھورەیرە رضی اللہ عنہ لە پیغەمبەرەوہ ﷺ دەگێڕێتەوہ کە ھەرمووہتی: ((بێگومان خودا پڑمینی پێ خۆشە، وە ھەزی بە باویشک دان نییە، جا ئەگەر کەسیکتان پڑمی و سوپاسی خوای کرد، ئەوہ پێویستە لەسەر ھەموو موسلمانێک گوێی لێی بوو پێی بلی: (يَرْحَمُكَ اللَّهُ) واتە: خودا ڕەحمت پێ بکات، بەلام باویشکدان بێگومان لە شەیتانەومیە، جا ئەگەر باویشکی ھات با ھەتا دەتوانی بێگێڕێتەوہ، چونکە کەسیکتان کاتی باویشک دەدات شەیتان پێی پێدەکەنی)).

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۷۹- کِتَابُ الْإِسْتِئْذَانِ

به ناوی خواي به خشندهی میهره بان

۷۹- په راوی موله ت خواستن

۱- بَابُ بَدْءِ السَّلَامِ

۶۲۲۷- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنْ هَمَّامٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «خَلَقَ اللَّهُ آدَمَ عَلَى صُورَتِهِ، طُولُهُ سِتُونَ ذِرَاعًا، فَلَمَّا خَلَقَهُ قَالَ: اذْهَبْ فَسَلِّمْ عَلَى أَوْلِيكَ النَّفَرِ مِنَ الْمَلَائِكَةِ جُلُوسٌ، فَاسْتَمِعَ مَا يُحْيُونَكَ، فَإِنَّمَا تَحِيَّتُكَ وَتَحِيَّةُ ذُرِّيَّتِكَ. فَقَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ. فَقَالُوا: السَّلَامُ عَلَيْكَ وَرَحْمَةُ اللَّهِ. فَرَادَوْهُ: وَرَحْمَةُ اللَّهِ. فَكُلُّ مَنْ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ عَلَى صُورَةِ آدَمَ، فَلَمْ يَزَلِ الْخَلْقُ يَنْقُصُ بَعْدُ حَتَّى الْآنَ»^(۱).

۱- باسی سه ره تانی سه لام کردن

۶۲۲۷- نه بو هورمه پره ﷺ له پیغه مبهری خواوه ﷺ دهگیریته وه که فهرموویه تی: ((خوا ئاده می ﷺ دروست کرد له سه ره شیوهی خوئی، در ئیرییه که هی شهست بال بوو، جا که دروستی کرد خوا فهرمووی: برپو سه لام بکه نا له و چند فریشته یه ی دانیشتون، ئینجا گوئی بگره بزانه چون سه لامت لی ده که ن، ئیتر نه وه سه لام کردنی تو و نه وه کانتیه (له نیوان خو تاندا)، جا ئاده می ش ﷺ (روشت) وتی: (السَّلَامُ عَلَيْكُمْ) فریشته کانیش وتیان: (السَّلَامُ عَلَيْكَ وَرَحْمَةُ اللَّهِ)

فریشته‌کان (وَرَحْمَةُ اللَّهِ) یان بو زیاد کرد، نه‌جا ههر کهس ده‌چینه به‌هه‌شته‌وه له‌سهر شیوه‌ی ئاده‌م دمبى^(۱)، ئیتر به‌رده‌وام مروقه‌کان. (له جوانی و به‌رزى و گه‌ورمیدا) کهم ده‌که‌ن تا ئه‌مرو).

۲- **بابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى:** ﴿يَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْذِنُوا وَتُسَلِّمُوا عَلَىٰ أَهْلِهَا ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ﴾^(۱۷) فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فِيهَا أَحَدًا فَلَا تَدْخُلُوهَا حَتَّىٰ يُؤْذَنَ لَكُمْ وَإِنْ قِيلَ لَكُمُ ارْجِعُوا فَارْجِعُوا هُوَ أَزْكَىٰ لَكُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ^(۱۸) لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ مَسْكُونَةٍ فِيهَا مَتَعٌ لَّكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ^(۱۹) ﴿النور.

وَقَالَ سَعِيدُ بْنُ أَبِي الْحَسَنِ لِلْحَسَنِ: إِنَّ نِسَاءَ الْعَجَمِ يَكْشِفْنَ صُدُورَهُنَّ وَرُءُوسَهُنَّ. قَالَ: اضْرِبْ بَصْرَكَ. وقال الله ﷻ: ﴿قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ﴾^(۲۰) ﴿النور. وَقَالَ قَتَادَةُ: عَمَّا لَا يَحِلُّ لَهُمْ﴾ ﴿وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ﴾^(۲۱) ﴿النور. ﴿حَآيَةَ الْآعِينَ﴾^(۱۹) ﴿غَافِر. مِنْ النَّظَرِ إِلَىٰ مَا نُهِى عَنْهُ. وَقَالَ الزُّهْرِيُّ: فِي النَّظَرِ إِلَىٰ الَّتِي لَمْ تَحِضْ مِنَ النِّسَاءِ: لَا يَصْلُحُ النَّظَرُ إِلَىٰ شَيْءٍ مِنْهُنَّ مِمَّنْ يُشْتَهَى النَّظَرُ إِلَيْهِ وَإِنْ كَانَتْ صَغِيرَةً. وَكَرِهَ عَطَاءُ النَّظَرَ إِلَى الْجَوَارِي اللَّاتِي يُبْعَنُ مَكَّةً، إِلَّا أَنْ يُرِيدَ أَنْ يَشْتَرِيَ.

(۱) له جوانی و ریتک و پیتک و بالا به‌رزیدا.

۲- باسی ئەم فەرمایشتەى خواى بەرز و بلند: (ئەى ئەو
 كەسانەى بروتان هیناوه، مەچنە هیچ مائیک جگە لە مائەکانى
 خۆتان هەتا پرس دەكەن (بە خاوەنەکانیان)، وه (دواى ئەوهى
 مۆلەت دران) سەلام بکەن لە خاوەن مائەكە، ئەوه چاکترە بۆتان
 بۆ ئەوهى پەندو ئامۆژگارى وەرگرن، ئینجا ئەگەر کەستان
 نەدى تیايدا، ئەوه مەچنە ژوورەوه بۆ ئەو مائە هەتا مۆلەت
 نەدرين، وه ئەگەر پیتان وترا بگەرینەوه ئەبى بگەرینەوه، ئەوه
 چاکتر و پاکترە بۆتان، وه خوا زانایە بە هەموو ئەو کردەوانەى
 دەیکەن، هیچ گوناھیکتان لە سەر نییە (گوناھبار نابن) کە بچنە
 ئەو مائانەى کەسى تیا نیشتهجێ نییە و کەل و پەلى خۆتانى
 تیا بێت (وەک ئوتیل)، وه خوا دەزانێ بەوهى ئاشکراى دەکەن
 و بەوهى دەیشارنەوه)

سەعیدى كۆرى ئەبى لەهسەن وتى بەهەسەن: بێگومان ژنانى عەجەم سنگ و
 سەریان دەرەخەن، هەسەن وتى: ڕووت وەرچەرخینە لییان، خوا ﷻ
 دەفەرموى: (ئەى موحەممەد ﷺ بلى بە ئافەرتانى باوەردار چاویان داخەن و
 بپاریزن (لە سەیرکردنى نامەحرەم)، وه عەورەتیان (لە داوین پیسی) بپاریزن).
 وه قەتادە دەلى^(۱) (عەورەتیان بپاریزن) ئەوهى حەلال نییە بۆیان. (وه بلى: بە
 ئافەرتانى باوەرداریش چاویان داخەن و بپاریزن (لە سەیرکردنى نامەحرەم)،
 وه عەورەتیان بپاریزن (لە داوین پیسی))

(۱) لە مانای ﴿وَيَحْظُرُوا فُرُوجَهُمْ﴾ ﷻ النور.

﴿حَابِيَةَ الْأَعْيُنِ﴾ (۱۹) له سه‌یرکردنی ئەوه‌ی که رێگری لی کراوه.

زوهری ده‌لی: دهرباره‌ی سه‌یرکردنی کچی نه‌که‌وتبێته‌ چه‌یزه‌وه له ئا‌فره‌تان، دروست نییه سه‌یرکردنی هیچ شوینیکیان، له‌و کچانه‌ی که چه‌ز به سه‌یرکردنیان ده‌کړی با کچه‌که بچوو‌کیش بێت.

عه‌تا به‌لایه‌وه ناپه‌سه‌ند بوو سه‌یرکردنی ئەو که‌نیزه‌گانه‌ی له مه‌که‌دا دم‌فرۆشرین مه‌گه‌ر بیه‌وی بیکریت.

۶۲۲۸- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي سُلَيْمَانُ بْنُ يَسَارٍ، أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: أَرَدَفَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْفَضْلُ بْنُ عَبَّاسٍ يَوْمَ النَّحْرِ خَلْفَهُ عَلَى عَجْزِ رَاحِلَتِهِ، وَكَانَ الْفَضْلُ رَجُلًا وَضِيئًا، فَوَقَّفَ النَّبِيُّ ﷺ لِلنَّاسِ يُفْتِيهِمْ، وَأَقْبَلَتِ امْرَأَةٌ مِنْ خَتَمَ وَضِيئَةٍ تَسْتَفْتِي رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، فَطَفِقَ الْفَضْلُ يَنْظُرُ إِلَيْهَا وَأَعْجَبَهُ حُسْنُهَا، فَالْتَفَتَ النَّبِيُّ ﷺ وَالْفَضْلُ يَنْظُرُ إِلَيْهَا، فَأَخْلَفَ بِيَدِهِ فَأَخَذَ بِذَقَنِ الْفَضْلِ، فَعَدَلَ وَجْهَهُ عَنِ النَّظَرِ إِلَيْهَا، فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ فَرِيضَةَ اللَّهِ فِي الْحَجِّ عَلَى عِبَادِهِ أَذْرَكْتُ أَبِي شَيْخًا كَبِيرًا لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يَسْتَوِيَ عَلَى الرَّاحِلَةِ، فَهَلْ يَقْضِي عَنْهُ أَنْ أَحْجَّ عَنْهُ قَالَ: «نَعَمْ»^(۱)

۶۲۲۸- عه‌بدوللای کورێ عه‌بباس رضي الله عنه ده‌لی: له رۆژی جه‌زنی قورباندا پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌زلی کورێ عه‌بباسی له پاشکۆی خۆیدا له دواوه‌ی وش‌تره‌که‌یدا سوار کردبوو، فه‌زلیش که‌سیکی جوان بوو، نینجا پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ به‌دیار خه‌لکه‌که‌وه وه‌ستا‌بوو وه‌لامی پرسیاره‌گانی ده‌دانه‌وه، ئا‌فرمێکی خه‌سه‌می جوان هات پرسیا‌ری ده‌کرد له پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ، فه‌زلیش ده‌ستی کرد به سه‌یرکردنی و جوانیه‌که‌ی سه‌رنجی راکیشا، پی‌غه‌مبه‌ریش ﷺ لای

کرده‌وه و فه‌زلیش سه‌یری ئا‌فرته‌که‌ی ده‌کرد، پێغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌ستی برد بۆ پشته‌وه و ملی فه‌زلی گرت، ڕووی وهرچه‌رخان له سه‌یرکردن بۆ ئا‌فرته‌که‌، ئینجا ئا‌فرته‌که‌ وتی: بێگومان فه‌ریزه‌ی خوا که حه‌جه به‌سه‌ر به‌نده‌کانیه‌وه پێویست بووه له‌سه‌ر باوکم که پیریکی به‌ته‌مه‌نه ناتوانی به‌سه‌ر و لا‌خه‌وه بوه‌ستیت، ده‌ی ئایا ده‌کری له‌ بری خۆی من حه‌جی بۆ بکه‌م؟ فه‌رمووی: ((به‌ئێ)).

۶۲۲۹- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ أَخْبَرَنَا أَبُو عَامِرٍ حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ «إِيَّاكُمْ وَالْجُلُوسَ بِالطَّرِيقَاتِ». فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا لَنَا مِنْ مَجَالِسِنَا بَدُّ نَتَحَدَّثُ فِيهَا. فَقَالَ «إِذَا أَبَيْتُمْ إِلَّا الْمَجْلِسَ فَأَعْطُوا الطَّرِيقَ حَقَّهُ». قَالُوا وَمَا حَقُّ الطَّرِيقِ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ «غَضُّ الْبَصَرِ، وَكَفُّ الْأَدَى، وَرَدُّ السَّلَامِ، وَالْأَمْرُ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّهْيُ عَنِ الْمُنْكَرِ»^(۱).

۶۲۲۹- ئەبو سه‌عیدی خودری ﷺ له پێغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ ده‌گیرێته‌وه که فه‌رموویه‌تی: ((ئا‌گادارب‌ن له‌سه‌ر ڕێگا و بانه‌کاندا دامه‌نیشن)), هاوه‌لانی‌ش وتیان: ئە‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ چارمان نییه‌ هه‌ر داده‌نیش‌ن، بێگومان هه‌ر ئە‌وه جی‌گای دانیشتنه‌مانه ده‌مه‌ته‌قی‌ تیدا ده‌که‌ین، فه‌رمووی: ((جا ئە‌گه‌ر هه‌ر داده‌نیشن ئە‌وه مافی ڕێگا و بان بده‌ن)), ووتیان مافی ڕێگا چییه‌ ئە‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا؟ فه‌رمووی: ((چاوپاراستن و نازار نه‌دان (ی خه‌لکی)، وه‌لامدانه‌وه‌ی سه‌لام و فه‌رماندان به‌چاکه‌ و هه‌ده‌غه‌کردنی خراپه‌)).

۳- باب: السَّلَامُ اسْمٌ مِنْ أَسْمَاءِ اللَّهِ تَعَالَى

وقوله: ﴿وَإِذَا حُجِّمُ بِنَحِيْمٍ فَحَيُّوا بِأَحْسَنِ مِنْهَا أَوْ رُدُّوهَا﴾ (۸۶) **النساء**

۶۲۳۰- حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ قَالَ: حَدَّثَنِي شَقِيقٌ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: كُنَّا إِذَا صَلَّيْنَا مَعَ النَّبِيِّ قُلْنَا: السَّلَامُ عَلَى اللَّهِ قَبْلَ عِبَادِهِ، السَّلَامُ عَلَى جِبْرِيلَ، السَّلَامُ عَلَى مِيكَائِيلَ، السَّلَامُ عَلَى فُلَانٍ، فَلَمَّا انْصَرَفَ النَّبِيُّ أَقْبَلَ عَلَيْنَا بِوَجْهِهِ فَقَالَ: «إِنَّ اللَّهَ هُوَ السَّلَامُ، فَإِذَا جَلَسَ أَحَدُكُمْ فِي الصَّلَاةِ فَلْيَقُلْ: التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ، وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ. فَإِنَّهُ إِذَا قَالَ ذَلِكَ أَصَابَ كُلَّ عَبْدٍ صَالِحٍ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ. ثُمَّ يَتَخَيَّرُ بَعْدُ مِنَ الْكَلَامِ مَا شَاءَ»^(۱).

۳- باسیک: (السلام) ناویکه له ناوهکانی خوامی بهرز و
بلند، وه ئەم فەرمايشتهی خوامی گهواره: (هەر کاتیک
سلاویکتان لێ کرا ئەوه به چاکتر لهو سلاوه سلاو بکهن،
یان وهکو خۆی بیسهننهوه)

۶۲۳۰- عەبدوللا ﷺ دەلی: نێمه جاران له دواى پیغه مبهروه ﷺ نوێزمان دهکرد و دهمان وت: سهلام له سههر خودا بیټ پێش بهندهکانی، سهلام له سههر جیبریل بیټ و سهلام له سههر میکانیل بیټ، سهلام له سههر فلان بیټ، جا که پیغه مبههر ﷺ له نوێز دهکی بوویه وه پرووی تیگردین و فهرمووی: ((بیگومان خوا بو خوی سهلام و ناشتیه، کهواته ئەگەر کهسیکتان له نوێزیدا دانیشت بو ته حیات خویندن با بلی: (التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ، وَالصَّلَوَاتُ

وَالطَّيِّبَاتُ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ^(۱) چونکه بهراستی که ئەمەى وت هه‌موو به‌ندمی‌ه‌کى چاک ده‌گرتیه‌وه له ئاسمان له زه‌ویدا، (وه بلین): (أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ^(۲)) پاشان دواى ئەمە ج وته‌یه‌کى بپ‌خۆشه هه‌لیب‌زێرى و دوعاى پى بکات).

۴- بابُ تَسْلِيمِ الْقَلِيلِ عَلَى الْكَثِيرِ

۶۲۳۱- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِقَاتٍ أَبُو الْحَسَنِ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «يُسَلِّمُ الصَّغِيرُ عَلَى الْكَبِيرِ، وَالْمَارُّ عَلَى الْقَاعِدِ، وَالْقَلِيلُ عَلَى الْكَثِيرِ»^(۳).

۴- باسی سه‌لام کردنی (خه‌لکانی) که‌م له (خه‌لکانیکی) زۆر

۶۲۳۱- ئەبو هوریره‌ی رضی‌الله‌تعالی‌عنہ له پ‌ی‌غه‌مبه‌ره‌وه ﷺ ده‌گ‌یر‌یه‌وه که فه‌رموو‌یه‌تی: ((بجووک سه‌لام بکات له گه‌وره، وه پیاده له دانیش‌توو، که‌م له زۆر)).

۵- بابُ تَسْلِيمِ الرَّاکِبِ عَلَى الْمَاشِي

۶۲۳۲- حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، أَخْبَرَنَا مَخْلَدٌ، أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي زِيَادُ أَنَّهُ سَمِعَ ثَابِتًا - مَوْلَى عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ زَيْدٍ - أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «يُسَلِّمُ الرَّاکِبُ عَلَى الْمَاشِي، وَالْمَاشِي عَلَى الْقَاعِدِ، وَالْقَلِيلُ عَلَى الْكَثِيرِ»^(۱).

(۱) واته: مو‌ل‌ک و ده‌سه‌لاتی ته‌واو ره‌حه‌مت و به‌زیی و وشه‌ی پاک و چاک هه‌ر بۆ خودایه، س‌ل‌او ره‌حه‌مت و به‌ره‌که‌تی خوات له‌سه‌ر‌بن نه‌ی پ‌ی‌غه‌مبه‌ری خودا ﷺ، س‌ل‌او له‌سه‌ر ئ‌ی‌مه‌ش و له‌سه‌ر هه‌موو به‌نده چاکه‌کانی خ‌وا‌ی گه‌وره ب‌یت.
(۲) واته: شایه‌تی ئە‌ده‌م که ه‌ی‌ج په‌رست‌را‌وی‌کی راست نی‌یه ج‌گه له (الله)، وه شایه‌تی ئە‌ده‌م که مو‌حه‌مه‌ده به‌نده و ن‌یر‌د‌را‌وی خودایه.
(۳) پ‌روانه: ۶۲۳۲، ۶۲۳۳، ۶۲۳۴.

۵- باسی سهلام کردنی سوار له پیاده

۶۲۳۲- نهبو هوردهیره ﷺ دهلی: پیغمه مبهری خوا ﷺ فهرمووی: ((سواره سهلام بکات له پیاده، پیادهش سهلام بکات له دانیشتوو، کهمیش سهلام بکات له زور)).

۶- بابُ تَسْلِيمِ الْمَاشِي عَلَى الْقَاعِدِ

۶۲۳۳- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، أَخْبَرَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ، حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي زَيْدًا، أَنَّ ثَابِتًا أَخْبَرَهُ -وَهُوَ مَوْلَى عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ زَيْدٍ- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ قَالَ: «يُسَلِّمُ الرَّكِيبُ عَلَى الْمَاشِي وَالْمَاشِي عَلَى الْقَاعِدِ، وَالْقَلِيلُ عَلَى الْكَثِيرِ»^(۱).

۶- باسی سهلام کردنی پیاده له دانیشتوو

۶۲۳۳- نهبو هوردهیره ﷺ له پیغمه مبهری خواوه ﷺ دهگیرپته وه که فهرموویه تی: ((سوار سهلام بکات له پیاده، پیادهش سهلام بکات له دانیشتوو، کهمیش سهلام بکات له زور)).

۷- بابُ تَسْلِيمِ الصَّغِيرِ عَلَى الْكَبِيرِ

۶۲۳۴ - وَقَالَ إِبْرَاهِيمُ: عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ سُلَيْمٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «يُسَلِّمُ الصَّغِيرُ عَلَى الْكَبِيرِ، وَالْمَارُّ عَلَى الْقَاعِدِ، وَالْقَلِيلُ عَلَى الْكَثِيرِ»^(۲).

(۱) پروانه: ۶۲۳۱.

(۲) پروانه: ۶۲۳۱.

(۳) پروانه: ۶۲۳۱.

۷- باسی سهلام کردنی بچووک له گهوره

۶۲۳۴- ئه‌بو هورمیره رضی الله عنه ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا صلی الله علیه و آله فهرمووی: ((بچووک سهلام بکات له گه‌وره، پیاده‌ش له دانیش‌توو، که‌میش له زۆر)).

۸- بابُ إِفْشَاءِ السَّلَامِ

۶۲۳۵- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنِ الشَّيْبَانِيِّ، عَنْ أَشْعَثَ بْنِ أَبِي الشَّعْثَاءِ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ سُوَيْدٍ بْنِ مَقْرِنٍ، عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ رضی الله عنه قَالَ: أَمَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بِسَبْعٍ: بِعِيَادَةِ الْمَرِيضِ، وَاتِّبَاعِ الْجَنَائِزِ، وَتَشْمِيتِ الْعَاطِسِ، وَنَصْرِ الضَّعِيفِ، وَعَوْنِ الْمَظْلُومِ، وَإِفْشَاءِ السَّلَامِ، وَإِبْرَارِ الْمُقْسِمِ، وَنَهَى عَنِ الشُّرْبِ فِي الْفِصَّةِ، وَنَهَانَا عَنْ تَحْتِمِ الدَّهَبِ، وَعَنْ زُكُوبِ الْمَيَاثِرِ، وَعَنْ لُبْسِ الْحَرِيرِ، وَالذِّبَاجِ، وَالْقَسِيِّ، وَالْإِسْتَبْرَقِ ^(۱).

۸- باسی بلآو کردنه‌وه‌ی سهلام (له ناو خه‌لکدا)

به‌رائی کوری عازیب رضی الله عنه ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا صلی الله علیه و آله فهرمانی پیکردین به‌حه‌وت شت: به‌سه‌ردانی کردنی نه‌خۆش و شوینکه‌وتنی نه‌رم و هه‌ر که‌س پژمی وتی: (الحمد لله) پیی بلآی: (یرحمک الله)، وه سه‌رخستنی که‌سی لاواز و به‌هاناوه چوونی و یارمه‌تی دانی سته‌م لی‌کراو، بلآو‌کردنه‌وه‌ی سهلام و نه‌خستنی سویندی سوینخۆر. وه پێگری کرد له‌ خواردنه‌وه له‌ ده‌ف‌ری زیودا، وه پێگری لی‌ کردین له‌ نه‌موس‌تیه‌ی ئالتون و له‌ سواربوونی سوارگه‌ی (۲) ئاوریشم و له‌ پۆشینی ئاوریشم و دی‌باج ^(۳) و قه‌سسی ^(۱) و ئاوریشمی ئه‌ستور)).

(۱) پروانه: ۱۳۳۹.

(۲) سه‌رزینکی ئاوریشمه‌ ناوناخنی لۆکه‌یان خورییه، له‌سه‌ر زینی ئه‌سپ و ماین داده‌نری، بۆ جوانی و نه‌رم و شلی ده‌خریته‌ سه‌ر زینی و‌لا‌خه‌که‌.

(۳) جو‌ریکه له‌ ئاوریشم.

۹- بابُ السَّلامِ لِلْمَعْرِقَةِ وَغَيْرِ الْمَعْرِقَةِ

۶۲۳۶- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ قَالَ: حَدَّثَنِي يَزِيدُ، عَنْ أَبِي الْخَيْرِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ النَّبِيَّ ﷺ: أَيُّ الْإِسْلَامِ خَيْرٌ؟ قَالَ: «تُطْعِمُ الطَّعَامَ، وَتَقْرَأُ السَّلَامَ عَلَى مَنْ عَرَفْتَ وَعَلَى مَنْ لَمْ تَعْرِفْ»^(۱).

۹- باسی سهلام کردن له ناسراو و نه ناسراو (دروسته)

۶۲۳۶- عهبدوللای کوری عهمر ﷺ دهلی: پیاویک پرساری له پیغه مبهری خوا ﷺ کرد و وتی: کام ئیسلامه تیه باشته؟ پیغه مبهریش ﷺ فهرمووی: ((خواردن بدهیت (به ههزاران) و سهلام بکهیت لهو کهسهی دهیناسی و لهو کهسهش نایناسی)).

۶۲۳۷- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَزِيدَ اللَّيْثِيِّ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ ؓ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «لَا يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ أَنْ يَهْجُرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلَاثٍ، يَلْتَقِيَانِ فَيَصْدُ هَذَا، وَيَصْدُ هَذَا وَخَيْرُهُمَا الَّذِي يَبْدَأُ بِالسَّلَامِ». وَذَكَرَ سُفْيَانُ أَنَّهُ سَمِعَهُ مِنْهُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ^(۲).

۶۲۳۷- نهبو نهیوبی نه نصاری ﷺ دهگیرتهوه که پیغه مبهری خوا ﷺ فهرمووی: ((دروست نییه بو هیج مسولمانیک لهسی رۆژ زیاتر قسه له گهل براکهیدا نهکات، که بهیه کتری دهگهن نهوسا نه مهیان پروو و مرگیرئ و نهویان پروو و مرگیرئ، وه چاکترینیان نهو کهسه یانه له پیشدا سهلام بکات (لهوهی کهیان)). وه سوفیان وتی: نهو فهرموودهی سی جار له زوهری بیستوهه.

(۱) قوماشیکی که تانه ئاوریشمی تیکه له.

(۲) پروانه: ۱۲.

(۳) پروانه: ۶۰۷۷.

۱۰- بابُ آيَةِ الْحِجَابِ

۶۲۳۸- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سُلَيْمَانَ، حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، أَخْبَرَنِي يُونُسُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ أَنَّهُ كَانَ ابْنُ عَشْرِ سِنِينَ مَقْدَمَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ الْمَدِينَةَ، فَخَدَمْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَشْرًا حَيَاتَهُ، وَكُنْتُ أَعْلَمُ النَّاسِ بِشَأْنِ الْحِجَابِ حِينَ أُنْزِلَ، وَقَدْ كَانَ أَبِي بْنُ كَعْبٍ يَسْأَلُنِي عَنْهُ، وَكَانَ أَوَّلَ مَا نَزَلَ فِي مُبْتَنَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِزَيْنَبِ ابْنَتِهِ جَحْشٍ، أَصْبَحَ النَّبِيُّ ﷺ بِهَا عَرُوسًا فَدَعَا الْقَوْمَ، فَأَصَابُوا مِنَ الطَّعَامِ ثُمَّ خَرَجُوا، وَبَقِيَ مِنْهُمْ رَهْطٌ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأَطَالُوا الْمُكْثَ، فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَخَرَجَ وَخَرَجْتُ مَعَهُ، كَيْ يَخْرُجُوا، فَمَشَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَمَشَيْتُ مَعَهُ حَتَّى جَاءَ عَتَبَةُ حُجْرَةَ عَائِشَةَ، ثُمَّ ظَنَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُمْ خَرَجُوا فَارْجَعَ وَارْجَعْتُ مَعَهُ، حَتَّى دَخَلَ عَلَى زَيْنَبَ فَإِذَا هُمْ جُلُوسٌ لَمْ يَتَفَرَّقُوا، فَارْجَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَارْجَعْتُ مَعَهُ، حَتَّى بَلَغَ عَتَبَةُ حُجْرَةَ عَائِشَةَ، فَظَنَّ أَنَّ قَدْ خَرَجُوا، فَارْجَعَ وَارْجَعْتُ مَعَهُ، فَإِذَا هُمْ قَدْ خَرَجُوا، فَأَنْزَلَ آيَةَ الْحِجَابِ، فَضَرَبَ بَيْنِي وَبَيْنَهُ سِتْرًا^(۱).

۱۰- باسی (دابەزینی) ئایه‌تی حجاب^(۲)

۶۲۳۸- ئیبنو شېھاب دەلی: ئەنەسی کوری مالیک ﷺ بۆی گێرامەوێه که ئەو کاتێ پێغەمبەری خوا ﷺ ھات بۆ مەدینە تەمەنی دە سال بوو، (ئەنەس دەلی) وە من دە سال خەزمەتکاری پێغەمبەرم ﷺ کرد لەو ماوەیە لە ژياندا بوو، وە من شارەزاترین کەسم بە بابەتی حجاب کاتێ فوورئانی لەسەر دابەزینرا، وە بیگومان ئوبەیی کوری کەعب دەربارەیی حجاب پرسیاری لێ دەکردم، وە یەکەم دابەزین لە بارەمەوێه دابەزی کاتێ بوو کە پێغەمبەری خوا ﷺ زەینەبی کچی جەحشی گواستبووێه و پێغەمبەر ﷺ پێی بوو بە زاوا، جاخەلکی بانگ کرد و نانیاں خوارد، پاشان خەلکەکە روشتن بەلام چەند کەسیکیان لای پێغەمبەری

(۱) پروانە: ۴۷۹۱.

(۲) کە فەرمان دەکات بە ھاوسەرەکانی پێغەمبەری خوا ﷺ کە خۆیان دەرەخەن بۆ خەلکی.

خوَا ٱللّٰهُ مانەو و درێژمیان به مانەو و کەیاندا، ئینجا پیڤه مبهری خوَا ٱللّٰهُ ههستا و
 رۆشته دهرموه منیش لهگه ئیدا رۆشتمه دهرموه تا ئه و کەسانه برۆن، جا
 پیڤه مبهر ٱللّٰهُ رۆشت منیش لهگه ئیدا رۆشتم ههتا چوو بهردهم ژووره کهی
 عائیشه ٱللّٰهُ، پاشان وای زانی ئه و کەسانه رۆشتوون بۆیه گه پرایه و، منیش
 لهگه ئیدا گه پرایه و ههتا چوو بهردهم ژووره بو لای زمینب، دمبین ههر
 دانیشوون و هه ئه ساون، نیت پیڤه مبهر ٱللّٰهُ گه پرایه و منیش لهگه ئیدا
 گه پرایه و، ههتا گه یشته بهردهم ژووره کهی عائیشه ٱللّٰهُ، گومانی وا بوو ئه وان
 رۆشتوون ئینجا گه پرایه و، منیش لهگه ئیدا گه پرایه و، جا دمبین دهرچوون و
 رۆشتوون، نیت (نایه تی) حیجاب دابهزی، ئینجا پیڤه مبهر ٱللّٰهُ بهردهی له نیوان
 من و خویدا دادایه و.

۶۲۳۹- حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ، حَدَّثَنَا مُعْتَمِرٌ، قَالَ أَبِي: حَدَّثَنَا أَبُو مِجْلَزٍ عَنْ أَنَسٍ ٱللّٰهُ قَالَ:
 لَمَّا تَزَوَّجَ النَّبِيُّ ٱللّٰهُ زَيْنَبَ دَخَلَ الْقَوْمُ فَطَعِمُوا، ثُمَّ جَلَسُوا يَتَحَدَّثُونَ، فَأَخَذَ كَأَنَّهُ يَتَهَيَّأُ
 لِلْقِيَامِ فَلَمْ يَقُومُوا، فَلَمَّا رَأَى ذَلِكَ قَامَ، فَلَمَّا قَامَ قَامَ مَنْ قَامَ مِنَ الْقَوْمِ وَقَعَدَ بَقِيَّةُ الْقَوْمِ،
 وَإِنَّ النَّبِيَّ ٱللّٰهُ جَاءَ لِيَدْخُلَ فَإِذَا الْقَوْمُ جُلُوسٌ، ثُمَّ إِنَّهُمْ قَامُوا فَأَنْطَلَقُوا، فَأَخْبَرْتُ النَّبِيَّ ٱللّٰهُ
 فَجَاءَ حَتَّى دَخَلَ، فَذَهَبْتُ أَذْخُلُ فَأَلْقَى الْحِجَابَ بَيْنِي وَبَيْنَهُ، وَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿يَا أَيُّهَا

الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ ٱللّٰهُ (۵۳) ٱللّٰهُ الْآيَةَ، الْأَحْزَاب.

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: فِيهِ مِنَ الْفَقْهِ أَنَّهُ لَمْ يَسْتَأْذِنَهُمْ حِينَ قَامَ وَخَرَجَ، وَفِيهِ أَنَّهُ تَهَيَّأَ لِلْقِيَامِ
 وَهُوَ يُرِيدُ أَنْ يَقُومُوا^(۱).

۶۲۳۹- ئەنەسی کورێ مالیک ﷺ دەلی: کاتی پیغمبەری خوا ﷺ زینەبی کچی جەحشی (مارە کرد و) گوێزایەو، خەڵکەکە هاتنە ژوورەو و نانیاں خوارد، پاشان دانێشتن و قسەیان دەکرد، لەو کاتەدا پیغمبەر ﷺ دمتووت خۆی ئامادە دەکات بۆ هەستان بەلام خەڵکەکە هەلنەستان، جا کە ئەوەی دی هەستا، ئەنجا کە پیغمبەر ﷺ هەستا ئەوەی لە خەڵکەکە هەستا (لەگەڵی) هەستان، بەلام خەڵکەکە تر دانێشتن، وە پیغمبەر ﷺ هات بێتە ژوورەو دەبینی ئەو کەسانە دانێشتوون، لە پاشان هەستان و رۆشتن، (ئەنەس دەلی): منیش هەوائم دا بە پیغمبەر ﷺ کە ئەو پیاوانە رۆشتن، ئەنجا پیغمبەر ﷺ هات هەتا چووێ ژوورەو، منیش رۆشتم برۆمە ژوورەو، بەلام پەردەکە لە نیوان من و خویدا دادایەو، بەو هۆیەو خوا ئەم نایەتە دابەزان: (ئەو ئەوانە ی باومرتان هیناوە مەچنە ژوورەو بۆ ماله‌کانی پیغمبەر ﷺ)، تاکوتایی نایەتەکە.

ئەبو عەبدوللا (نیمامی بوخاری) وتی: لەم فەرموودەیەو وەردەگیرئ کە پیغمبەر ﷺ کاتی هەستا و رۆشتە دەرەو مۆلەتی لە خەڵکەکە نه‌خواست، وە ئەومشی لی وەردەگیرئ کە پیغمبەر ﷺ خۆی ئامادە کرد بۆ هەستان مەبەستی ئەو بوو کە ئەوان هەستن.

II- بَابُ الْإِسْتِئْذَانُ مِنْ أَجْلِ الْبَصَرِ

۶۲۴۰- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ أَخْبَرَنَا يَعْقُوبُ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الرُّبَيْرِ أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ كَانَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ يَقُولُ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ اخْجُبْ نِسَاءَكَ. قَالَتْ فَلَمْ يَفْعَلْ، وَكَانَ أَزْوَاجُ النَّبِيِّ ﷺ يَخْرُجْنَ لَيْلًا إِلَى لَيْلٍ قَبْلَ الْمَنَاصِعِ، خَرَجَتْ سَوْدَةُ بِنْتُ زَمْعَةَ، وَكَانَتْ امْرَأَةً طَوِيلَةً فَرَأَاهَا عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ وَهُوَ فِي الْمَجْلِسِ فَقَالَ عَرَفْتُكَ يَا سَوْدَةُ. حِرْصًا عَلَى أَنْ يُنْزَلَ الْحِجَابُ. قَالَتْ فَأَنْزَلَ اللَّهُ ﷻ آيَةَ الْحِجَابِ^(۱).

II- باسیک: مۆلّهت خواستن (دانراوه) له‌بەر چاو (نه‌که‌وتن به‌شتانیک که دروست نییه)

۶۲۴۰- عوروهی کوری زوبه‌یر ده‌گیرێته‌وه که عائیشه‌ی (رضی الله عنها) خیزانی پیغه‌مبەر ﷺ وتی: عومهری کوری خه‌تتاب ﷺ هه‌میشه به پیغه‌مبهری خواى ﷺ ده‌وت: مه‌یه‌له خیزانه‌کانت دمرکه‌ون، عائیشه ده‌لی: به‌لام پیغه‌مبهری خوا ﷺ وای نه‌ده‌کرد، وه خیزانه‌کانی پیغه‌مبهر ﷺ له‌م شه‌و بو شه‌و له مال دەر‌و‌شتنه دهره‌وه (بو ده‌ست به‌ئاو گه‌ياندن) بو مه‌ناصیع^(۱)، شه‌ویک سه‌وده‌ی کچی زه‌مه‌ له مال ر‌و‌شته دهره‌وه (بو ده‌ست به‌ئاو گه‌ياندن)، سه‌وده ئافرمتیکی بالا به‌رز بوو، عومهری کوری خه‌تتابیش بینی له کاتی‌کدا عومهر له ناو کۆمه‌لی‌کدا بوو وتی: سه‌وده ده‌تناسینه‌وه (عومهر بۆیه وای ده‌کرد) په‌رۆشی بوو، فه‌رمانی حیجاب دابه‌زی، عائیشه ده‌لی: به‌و هۆیه‌وه خوا ﷺ نایه‌تی حیجاب و خۆ‌داپۆشینی دابه‌زانند.

۶۲۴۱- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، قَالَ الزُّهْرِيُّ: حَفِظْتُهُ كَمَا أَنَّكَ هَا هُنَا، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ: اطَّلَعَ رَجُلٌ مِنْ جُحْرِ فِي حَجْرِ النَّبِيِّ ﷺ، وَمَعَ النَّبِيِّ ﷺ مِذْرَى يَحْكُ بِهَ رَأْسَهُ، فَقَالَ: «لَوْ أَعْلَمْتُ أَنَّكَ تَنْظُرُ لَطَعَنْتُ بِهِ فِي عَيْنِكَ، إِنَّمَا جُعِلَ الْإِسْتِثْنَانُ مِنْ أَجْلِ الْبَصَرِ»^(۲).

۶۲۴۱- زوهری وتی: ئەم فه‌رموودمیه‌م له‌بەر کردوه وه‌ک چۆن تۆ ئیستا ئالیره‌ دایت، له سه‌هلی کوری سه‌عه‌دوه ﷺ وتی: بیاویک له کونی‌که‌وه سه‌یری مالی پیغه‌مبهری ﷺ کرد- پیغه‌مبهریش ﷺ به‌ناسنی وه‌ک دانى شانه^(۳) سه‌ری ده‌خوراند-فه‌رمووی: ((نه‌گه‌ر به‌زمانی‌ایه تۆ سه‌یر ده‌که‌یت ئەم (ناسن) له‌م ده‌کرد به‌ چاو‌تدا، بێگومان بۆیه مۆلّهت وەرگرتن دانراوه له‌بەر ئەوه‌ی بینین (ی ناشه‌ری ر‌وونه‌دات)).

(۱) که چۆلایه‌کی فراوان بوو له پال مه‌دینه‌دا.

(۲) پ‌روانه: ۵۹۲۴.

(۳) یان ته‌خته‌یه‌ک وه‌ک دانى شانه.

۶۲۴۲- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا حَمَادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ رَجُلًا أَطْلَعَ مِنْ بَعْضِ حُجَرِ النَّبِيِّ ﷺ، فَقَامَ إِلَيْهِ النَّبِيُّ ﷺ مِمِّشَقِصٍ - أَوْ مِمِّشَاقِصٍ - فَكَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَيْهِ يَخْتَلِ الرَّجُلُ لِيَطْعَنَهُ^(۱).

۶۲۴۲- نه نه سی کورپی مالیک ﷺ ده گپریته وه که پیاوینک له یه کئی له ماله کانی پیغه مبه ره وه ﷺ (له کونیکه وه) ته ماشای ده کرد، پیغه مبه ریش ﷺ هه ستاو چوو بوی به نووکه تیریکی پانه وه یا چهند نووکه تیریکه وه- جا ده لئی به پیش چاو مه وه یه سهیری ده که م، ده یویست پیا وه که ناگای له خوی نه بییت تا (تیرمه که) بکات به چاویدا.

۱۲- بَابُ زَنَا الْجَوَارِحِ دُونَ الْقَرْحِ

۶۲۴۳- حَدَّثَنَا الْحُمَيْدِيُّ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ ابْنِ طَاوُسٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ﷺ قَالَ: لَمْ أَرْ شَيْئًا أَشْبَهَ بِاللَّمَمِ مِنْ قَوْلِ أَبِي هُرَيْرَةَ. حَدَّثَنِي مَحْمُودٌ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ ابْنِ طَاوُسٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: مَا رَأَيْتُ شَيْئًا أَشْبَهَ بِاللَّمَمِ مِمَّا قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: «إِنَّ اللَّهَ كَتَبَ عَلَى ابْنِ آدَمَ حَظَّهُ مِنَ الزَّنا، أَدْرَكَ ذَلِكَ لَا مَحَالَةَ، فَرَزْنَا الْعَيْنَ النَّظْرُ، وَزَنَا اللِّسَانَ الْمَنْطِقُ، وَالنَّفْسُ مَمْنَى وَتَشْتَهِي، وَالْفَرْجُ يُصَدَّقُ ذَلِكَ كُلُّهُ وَيَكْذَبُهُ»^(۲).

۱۲- باسی داوین پیسی ئەندامه کان جگه له دامین

۶۲۴۳- ئیبنو عبباس^(۳) ﷺ ده لئ: هیچ شتیکم نه دیوه به ئەندازهی ئەم وته یه ی ئه بو هورمیره ﷺ له (له مه م)^(۴) بجیت، که له پیغه مبه ره وه ﷺ ده گپریته وه که

(۱) پروانه: ۶۸۸۹، ۶۹۰۰.

(۲) پروانه: ۶۶۱۲.

(۳) ئەم فه رموده به دوو سه نه د و رسته له ئیبنو عبباسه وه ﷺ گپرداوه ته وه.

(۴) (اللَّمَم) واته: گوناھی بچووک.

فه‌رمووویه‌تی: ((بێگومان هه‌موو ئاده‌میزادێک خوا به‌شی خۆی داوێن پیسی له‌ چاره‌ی نووسیوه‌، هه‌ر ده‌بێ ئه‌وه‌ی توش ببێت، جا داوێن پیسی چاو سه‌یرکردن (ی نامه‌حرمه‌)، وه‌ داوێن پیسی زمان قسه‌کردن (ی حه‌رامه‌) ده‌رونیش ئاواتی بو‌ ده‌خوازێت و چه‌زی لێ ده‌کات، داوینیش ئه‌وه‌ هه‌موی پشت راست ده‌کاته‌وه‌ و ئه‌نجامی ده‌دات، یان به‌درۆی ده‌خات و ئه‌نجامی نادات)).

۱۳- بابُ التَّسْلِيمِ وَالِاسْتِئْذَانِ ثَلَاثًا

۶۲۴۴- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا ثُمَامَةُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ إِذَا سَلَّمَ سَلَّمَ ثَلَاثًا، وَإِذَا تَكَلَّمَ بِكَلِمَةٍ أَعَادَهَا ثَلَاثًا^(۱).

۱۳- باسی سه‌لام کردن و مۆلّهت خواستن سێ جار

۶۲۴۴- ئه‌نه‌س رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ له‌ پێغه‌مبه‌ره‌وه‌ ﷺ ده‌گێڕێته‌وه‌: که‌ پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ کاتی سه‌لامی به‌کردایه‌ سێ جار سه‌لامی ده‌کرد، وه‌ کاتی وته‌ی به‌فه‌رمووايه‌ سێ جار ده‌یوته‌وه‌.

۶۲۴۵- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ خُصَيْفَةَ، عَنْ بُسْرِ بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ: كُنْتُ فِي مَجْلِسٍ مِنْ مَجَالِسِ الْأَنْصَارِ، إِذْ جَاءَ أَبُو مُوسَى كَأَنَّهُ مَدْعُورٌ، فَقَالَ: اسْتَأْذَنْتُ عَلَى عَمَرَ ثَلَاثًا، فَلَمْ يُؤْذَنْ لِي فَرَجَعْتُ، فَقَالَ: مَا مَنَعَكَ؟ قُلْتُ: اسْتَأْذَنْتُ ثَلَاثًا، فَلَمْ يُؤْذَنْ لِي فَرَجَعْتُ، وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِذَا اسْتَأْذَنْ أَحَدُكُمْ ثَلَاثًا فَلَمْ يُؤْذَنْ لَهُ، فَلْيَرْجِعْ». فَقَالَ: وَاللَّهِ لَتَقِيمَنَّ عَلَيْهِ بَيْتُهُ، أَمِنْكُمْ أَحَدٌ سَمِعَهُ مِنَ النَّبِيِّ ﷺ؟ فَقَالَ أَبُو بَنْ كَعْبٍ: وَاللَّهِ لَا يَقُومُ مَعَكَ إِلَّا أَصْغَرُ الْقَوْمِ. فَكُنْتُ أَصْغَرَ

الْقَوْمَ، فَقُمْتُ مَعَهُ فَأَخْبَرْتُ عُمَرَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ ذَلِكَ. وَقَالَ ابْنُ الْمُبَارَكِ: أَخْبَرَنِي ابْنُ عُيَيْنَةَ، حَدَّثَنِي يَزِيدُ، عَنْ بُسْرِ، سَمِعْتُ أَبَا سَعِيدٍ بِهَذَا^(۱).

۶۲۴۵- ئەبو سەعیدی خودری ﷺ دەلی: من له کۆرپکدا بووم له کۆر و دانیشتنه‌کانی ئەنصاریه‌کان، له‌پەر ئەبو موسا ﷺ هات وه‌کو ترسینرابی وابوو، جا وتی سی جار مۆلەتم له عومەر ﷺ خواست بۆ چوونه ژووره‌وه به‌لام مۆلەتی نه‌دام منیش گه‌رامه‌وه، عومەر وتی: چی رپگرت بوو (بییت بۆ لامان)؟ وتم: سی جار مۆلەتم خواست به‌لام مۆلەتم پی نه‌درا بۆیه منیش گه‌رامه‌وه، پیغه‌مبه‌ری خواش فه‌رموویه‌تی: ((ئه‌گەر که‌سیکتان سی جار مۆلەتی خواست و مۆلەتی پی نه‌درا نه‌وا با بگه‌رپته‌وه))، ئینجا عومەر وتی: سویند به‌خوا یان شایه‌ت دینی له‌سه‌ری، ئایا که‌ستان ئەمه‌ی له پیغه‌مبه‌ر ﷺ بیستوو؟ ئوبه‌یی کۆری که‌عب وتی: سویند به‌خوا دمبی بجووکتزینی ئەم خه‌لکه له‌گه‌لت بیّت (ئەبو سەعید دەلی): منیش له هه‌موویان بجووکتز و مندالتر بووم، بۆیه هه‌ستام و له‌گه‌لی رۆیشتم بۆ عومهرم گپراهه‌وه که پیغه‌مبه‌ر ﷺ نه‌و فه‌رموودمیه‌ی فه‌رموووه.

ئیبنو لموباره‌ک دەلی: ئیبنو عویه‌ینه بۆی گپراهه‌وه وتی: یه‌زید له بوسره‌وه بۆی گپراهه‌وه وتی: له ئەبو سەعیدم ﷺ بیست ئەم فه‌رموودمیه‌ی بۆ گپراهه‌وه.

۱۴- باب: إِذَا دُعِيَ الرَّجُلُ قَبَاءَ، هَلْ يَسْتَأْذِنُ؟

وَقَالَ سَعِيدٌ: عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَبِي رَافِعٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: "هُوَ إِذْنُهُ". ۶۲۴۶- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ ذَرٍّ. وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُقَاتِلٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا عُمَرُ بْنُ ذَرٍّ، أَخْبَرَنَا مُجَاهِدٌ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ قَالَ: دَخَلْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ،

فَوَجَدَ لَبَنًا فِي قَدَحٍ فَقَالَ: «أَبَا هِرٍّ، الْحَقُّ أَهْلُ الصُّفَّةِ فَادْعُهُمْ إِلَيَّ». قَالَ: فَأَتَيْتُهُمْ فَدَعَوْتُهُمْ، فَأَقْبَلُوا فَاسْتَأْذَنُوا فَأَذِنَ لَهُمْ، فَدَخَلُوا^(۱).

۱۴- باسیک: ئەگەر کەسیک بانگ کرا و هات، ئایا داواى مۆلەت دهکات؟

سه‌عید ده‌لّی و ده‌گێڕێته‌وه له قه‌تاده‌وه ئه‌ویش له ئه‌بى رافیه‌وه له ئه‌بو هوریره‌وه ﷺ له پێغه‌مبه‌روه‌وه ﷺ ده‌گێڕێته‌وه که فه‌رمووی: (((بانگکردن) مۆلەت دانى ئەو کەسە)) ٦٢٤٦-ئەبو هوریره‌وه ﷺ ده‌لّی: له خزمەت پێغه‌مبه‌رى خوا ﷺ چۆینه ژووره‌وه بۆ ماله‌وه‌یان، جا هه‌ندى شیری بێنى له جامیکدا فه‌رمووی: ((ئەبا هېر بۆ بۆ لای خه‌لکی صوفه و بانگیان بکه بۆ لای من))، وتی: منیش رۆشتم بۆ لایان و بانگم کردن، ئه‌وانیش هاتن و مۆلەتیان خواست بێنه ژووره‌وه، مۆلەت دران و هاتنه ژووره‌وه.

۱۵- بابُ التَّسْلِيمِ عَلَى الصَّبْيَانِ

٦٢٤٧- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْجَعْدِ، أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ، عَنْ سَيَّارٍ، عَنْ ثَابِتِ بْنِ أَنَسٍ بْنِ مَالِكٍ ﷺ أَنَّهُ مَرَّ عَلَى صَبْيَانٍ فَسَلَّمَ عَلَيْهِمْ وَقَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَفْعَلُهُ.

۱۵- باسی سه‌لام کردن له‌منداڵان (دروسته)

٦٢٤٧-ئەنەسى كۆرى مالیک ﷺ ده‌گێڕێته‌وه که خۆی تیبه‌ری به‌لای چه‌ند منداڵیکدا سه‌لامی لى کردن و وتی: پێغه‌مبه‌ر ﷺ وای ده‌کرد.

۱۶- بَابُ تَسْلِيمِ الرِّجَالِ عَلَى النِّسَاءِ، وَالنِّسَاءِ عَلَى الرِّجَالِ

۶۲۴۸- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ سَهْلِ قَالَ: كُنَّا نَفْرَحُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ. قُلْتُ: وَلِمَ؟ قَالَ: كَانَتْ لَنَا عَجُوزٌ تُرْسِلُ إِلَى بَضَاعَةَ -قَالَ ابْنُ مَسْلَمَةَ: نَخْلُ بِالْمَدِينَةِ- فَتَأْخُذُ مِنْ أَصُولِ السُّلْقِ فَتَطْرَحُهُ فِي قَدْرِ، وَتُكْرِكُ حَبَاتٍ مِنْ شَعِيرٍ، فَإِذَا صَلَّيْنَا الْجُمُعَةَ انْصَرَفْنَا وَنَسَلَّمُ عَلَيْهَا، فَتَقْدِّمُهُ إِلَيْنَا، فَنَفْرَحُ مِنْ أَجْلِهِ.

۱۶- باسی (دروسته) پیاوان سهلام له ژنان بکهن، وه ژنان سهلام له پیاوان بکهن

۶۲۴۸-سهل رضی اللہ عنہ دهلی ئیمه به (هاتنی) رۆژی ههینی دلخوش دهبووین، (ئه‌بو حازم دهلی) وتم: به‌سه‌هل بو؟ وتی: پیره‌ژنی‌کمان هه‌بوو، که‌سیکی دهنارد بو بوزاعه- ئیبنو مه‌سلمه دهلی: (بوزاعه) باخیکی خورما بوو له مه‌دینه- جا هه‌ندی لاسکه سلقی دههینا دهیکرده قابله‌مه‌یه‌که‌وه، وه هه‌ندی جۆشی دههاری، ئینجا که‌نویژی هه‌ینیمان دهکرد و ده‌گه‌راینه‌وه سه‌لاممان لی دهکرد ئه‌و خواردنه‌ی بو دههیناین، له‌به‌ر ئه‌وه به (هاتنی رۆژی) هه‌ینی دلخوش بووین.

۶۲۴۸م- وَمَا كُنَّا نَقِيلُ وَلَا نَتَعَدَّى إِلَّا بَعْدَ الْجُمُعَةِ^(۱).

۶۲۴۸م- وه ئیمه نه‌ده‌خه‌وتین و نانمان نه‌ده‌خوارد (له رۆژی هه‌ینیدا)، پاش نویژی هه‌ینی نه‌بوایه.

۶۲۴۹- حَدَّثَنَا ابْنُ مُقَاتِلٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الرَّهْزِيِّ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عَائِشَةَ رضی اللہ عنہا قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم: «يَا عَائِشَةُ، هَذَا جَبْرِيْلُ يَقْرَأُ

عَلَيْكَ السَّلَامُ». قَالَتْ: قُلْتُ: وَعَلَيْهِ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ، تَرَى مَا لَا تَرَى. تُرِيدُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ. تَابَعَهُ شُعَيْبٌ. وَقَالَ يُونُسُ وَالنُّعْمَانُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ: وَبَرَكَاتُهُ^(۱).

۶۲۴۹- ئەبو سەلمە مەى كوردی عەبدورەحمان لە عائیشەوہ ﷺ دمیگیریتەوہ كە دەلى: پىغەمبەرى خوا ﷺ فەرمووى: ((ئەى عائیشە ئەوہ جىبرىلە ﷺ سەلامەت لى دەكات))، دەلى منیش وتم: (وَعَلَيْهِ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ^(۲)) ئەوہى تۆ دمیبینى ئىمە نایىبینىن. مەبەستى پىغەمبەرى خوا ﷺ بوو^(۳)).
شوعەیب ئەم فەرموودەى گىراوئەتەوہ و پالېشتى گىراوئەتەوہى مەمەر دەكات.
یونس و نوعمان لە زوهریەوہ ئەم فەرموودەیهیان گىراوئەتەوہ و وتیان:
(وَبَرَكَاتُهُ) (ئەم وشەیان بو فەرموودەكە زیاد كرد).

۱۷- بَابُ: إِذَا قَالَ: مَنْ ذَا؟ فَقَالَ: أَنَا

۶۲۵۰- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ هِشَامُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ قَالَ: سَمِعْتُ جَابِرًا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فِي دَيْنٍ كَانَ عَلَى أَبِي، فَدَقَقْتُ الْبَابَ، فَقَالَ: «مَنْ ذَا؟». فَقُلْتُ: أَنَا. فَقَالَ: «أَنَا أَنَا». كَأَنَّهُ كَرِهَهَا^(۴).

۱۷- باسیك: ئەگەر (خاوەن مال) بلى: تۆ كىي؟ ئەویش بلى: منم

۶۲۵۰- جابىر رضى الله عنه دەلى: رۆشتمە خزمەتى پىغەمبەر ﷺ سەبارەت بە فەرزىك كە لەسەر باوكم بوو، ئىنجا تەفەمدا لە دەرگاكة^(۵) فەرمووى: ((ئەوہ كىيە؟))

(۱) پروانە: ۳۲۱۷.

(۲) واتە: سەلام و بەزەى خوا لەسەر ئەویش بىت.

(۳) كە جىبرىل رضى الله عنه دەبینى.

(۴) پروانە: ۲۱۲۷.

(۵) دەرگاى مالى پىغەمبەرى خوا ﷺ.

منیش وتم: منم، نهویش فهرمووی: ((منم، منم)، وهك نهوه وابوو بیی ناخویش
بیٔ وتی: منم^(۱).

۱۸- بَابُ هَنْ رَدَّ قَالَا: عَلَيْكَ السَّلَامُ

وَقَالَتْ عَائِشَةُ رضی اللہ عنہا: وَعَلَيْهِ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ^(۲). وَقَالَ النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم: "رَدَّ الْمَلَائِكَةُ عَلَى
آدَمَ: السَّلَامُ عَلَيْكَ وَرَحْمَةُ اللَّهِ"^(۳).

۱۸- باسی کهسیک وهلامی (سهلام کهرهکه) بداتهوه بَلَايَ (عَلَيْكَ السَّلَامُ)

- عائیشه رضی اللہ عنہا (له وهلامی جیبریلدا علیه السلام وتی: (وَعَلَيْهِ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ)
واته: سهلام و رهمهت و فهر و بهردهکهتی خوای لهسه ربی.

وه پیغه مبههر صلی اللہ علیہ وسلم فهرمووی: ((فریشتهکان وهلامی سهلامهکهی ئاده میان صلی اللہ علیہ وسلم
دایهوه و وتیان: (السَّلَامُ عَلَيْكَ وَرَحْمَةُ اللَّهِ)).

۶۲۵۱- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُنِيرٍ، حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ
أَبِي سَعِيدٍ الْمُقْبَرِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ، أَنَّ رَجُلًا دَخَلَ الْمَسْجِدَ وَرَسُولُ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم جَالِسٌ فِي
نَاحِيَةِ الْمَسْجِدِ فَصَلَّى، ثُمَّ جَاءَ فَسَلَّمَ عَلَيْهِ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم: «وَعَلَيْكَ السَّلَامُ، ارْجِعْ
فَصَلِّ فَإِنَّكَ لَمْ تُصَلِّ». فَرَجَعَ فَصَلَّى، ثُمَّ جَاءَ فَسَلَّمَ. فَقَالَ: «وَعَلَيْكَ السَّلَامُ، فَارْجِعْ فَصَلِّ
فَإِنَّكَ لَمْ تُصَلِّ». فَقَالَ فِي الثَّانِيَةِ أَوْ فِي الَّتِي بَعْدَهَا: عَلَّمَنِي يَا رَسُولَ اللَّهِ. فَقَالَ: «إِذَا قُمْتَ
إِلَى الصَّلَاةِ فَاسْبِغِ الْوُضُوءَ، ثُمَّ اسْتَقْبِلِ الْقِبْلَةَ فَكَبِّرْ، ثُمَّ اقْرَأْ مَا تيسَّرَ مَعَكَ مِنَ الْقُرْآنِ، ثُمَّ

(۱) واته: ناوی خۆم نهوت، پیغه مبههری خوا صلی اللہ علیہ وسلم بیٔ ناخویش بوو.

(۲) پروانه: ۶۲۴۹.

(۳) پروانه: ۳۲۱۷.

ارْكَعَ حَتَّى تَطْمَئِنَّ رَاكِعًا، ثُمَّ ارْفَعْ حَتَّى تَسْتَوِيَ قَائِمًا، ثُمَّ اسْجُدْ حَتَّى تَطْمَئِنَّ سَاجِدًا، ثُمَّ ارْفَعْ حَتَّى تَطْمَئِنَّ جَالِسًا، ثُمَّ اسْجُدْ حَتَّى تَطْمَئِنَّ سَاجِدًا، ثُمَّ ارْفَعْ حَتَّى تَطْمَئِنَّ جَالِسًا، ثُمَّ افْعَلْ ذَلِكَ فِي صَلَاتِكَ كُلِّهَا». وَقَالَ أَبُو أُسَامَةَ فِي الْآخِرِ: «حَتَّى تَسْتَوِيَ قَائِمًا»^(۱).

٦٢٥١-ئەبو ھورەیرە رضی اللہ عنہ دەگێڕێتەووە کە پیاویک هاته ژوورەووە بۆ مزگەوت، پێغەمبەری خواش ﷺ لە جیگایەکی مزگەوتدا دانیشتبوو، پیاووەکە نوێزی کرد و پاشان هات و سەلامی کرد لە پێغەمبەر ﷺ، پێغەمبەری خواش ﷺ فەرمووی پێی: ((وَعَلَيْكَ السَّلَامُ، بگەرپرەووە و نوێژەکەت بکەرەووە، چونکە بەراستی نوێژت نەکردووە))، ئەویش گەرپایەووە و نوێژەکە ی کردەووە، لە پاشان هاتهووە و سەلامی کرد، پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: ((وَعَلَيْكَ السَّلَامُ، بگەرپرەووە و نوێژەکەت بکەرەووە، چونکە بێگومان نوێژەکەت نەکردووە))، جا لە جاری دووهدا یان ئەوی دواى دووهم-کابرا وتی: ئەو پێغەمبەری خوا فیرم بکە، پێغەمبەریش ﷺ فەرمووی: ((کاتى هەستای بۆ نوێژکردن جوان دەست نوێژ بگرە، پاشان ڕوو بکەرە قیبلە و بلى: الله أكبر، پاشان ئەوێ ئاسانە بەلاتەووە و لەبەرته لە قورئان بیخوینە، پاشان کړنوش ببە، (بومستە) هەتا لە کړنوشدا لە جوڵە دەکەویت، پاشان بەرز ببەووە تا بەتەواوی راست دەبیتەووە. پاشان سوژدە ببە، (بومستە) هەتا لە سوژدەدا لە جوڵە دەکەویت، لە پاشان بەرز بەرەووە (لە سوژدە) هەتا ڕێک دادەنیشی، پاشان (جاریکی تر) سوژدە ببە (بومستە) هەتا لە سوژدە دا لە جوڵە دەکەویت، پاشان بەرز بەرەووە هەتا بەدانیشتنەووە لە جوڵە دەکەوی، پاشان ئەمە بکە لە هەموو (پکاتیکی) نوێژەکەتدا)).

ئەبو ئوسامە لە کۆتاییهکەیدا گێڕاویەتیەووە فەرمووی: ((هەتا ڕێک رادەووەستی (بەپێوە بۆ پکاتی دووهم))).

۶۲۵۲- حَدَّثَنَا ابْنُ بَشَّارٍ قَالَ: حَدَّثَنِي يَحْيَى، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنِي سَعِيدٌ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «ثُمَّ ارْزُقْ حَتَّى تَطْمَئِنَّ جَالِسًا»^(۱).

۶۲۵۲- سه‌عید له باوکیه‌وه ده‌گیرپته‌وه نه‌ویش له نه‌بو هورپه‌یره‌وه ﷺ ده‌لێ پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((پاشان به‌رز به‌رموه هه‌تا به‌دانیشه‌وه له جو‌له ده‌که‌ویت)).

۱۹- بَابُ: إِذَا قَالَ: فُلَانٌ يُقْرِئُكَ السَّلَامَ

۶۲۵۳- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا زَكَرِيَّا قَالَ: سَمِعْتُ عَامِرًا يَقُولُ: حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا حَدَّثَتْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ لَهَا: «إِنَّ جَبْرِيلَ يُقْرِئُكَ السَّلَامَ». قَالَتْ: وَعَلَيْهِ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ^(۲).

۱۹- باسیک: نه‌گهر که‌سیک بلی فـلانه‌که‌س سه‌لامت لی ده‌کات

۶۲۵۳- نه‌بو سه‌له‌مه‌ی کوری عه‌بدوپه‌حمان ده‌گیرپته‌وه که عائیشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا بو‌ی گیرپه‌یه‌وه که پیغه‌مبه‌ر ﷺ بی فه‌رمووه: ((ئه‌ی عائیشه جیبریل ﷺ سه‌لامت لی ده‌کات)), عائیشه وتی: سه‌لام و به‌زه‌یی خوای له‌سه‌ر بی.

۲۰- بَابُ التَّسْلِيمِ فِي مَجْلِسٍ فِيهِ أَخْلَاطٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُشْرِكِينَ

۶۲۵۴- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى، أَخْبَرَنَا هِشَامٌ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الرُّبَيْرِ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ رَكِبَ حِمَارًا عَلَيْهِ إِكَافٌ تَحْتَهُ قَطِيفَةٌ فَذَكِيَّةٌ، وَأَرْدَفَ وَرَاءَهُ أَسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ وَهُوَ يَعُودُ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ فِي بَنِي الْحَارِثِ بْنِ

(۱) پروانه: ۷۵۷.

(۲) پروانه: ۳۲۱۷.

الْخَزْرَجِ - وَذَلِكَ قَبْلَ وَقْعَةِ بَدْرٍ - حَتَّى مَرَّ فِي مَجْلِسٍ فِيهِ أَخْلَاطٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُشْرِكِينَ عَبْدَةُ الْأَوْثَانِ وَالْيَهُودِ، وَفِيهِمْ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي إِبْنِ سُلُوفٍ، وَفِي الْمَجْلِسِ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ رَوَاحَةَ، فَلَمَّا غَشِيَتِ الْمَجْلِسَ عَجَاجَةُ الدَّابَّةِ، حَمَرَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي أَنْفَهَ بَرْدَانِهِ ثُمَّ قَالَ: لَا تُغَبِّرُوا عَلَيْنَا. فَسَلَّمَ عَلَيْهِمُ النَّبِيُّ ﷺ ثُمَّ وَقَفَ فَتَنَزَّلَ، فَدَعَاهُمْ إِلَى اللَّهِ وَقَرَأَ عَلَيْهِمُ الْقُرْآنَ فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي إِبْنِ سُلُوفٍ: أَيُّهَا الْمَرْءُ، لَا أَحْسَنَ مِنْ هَذَا، إِنْ كَانَ مَا تَقُولُ حَقًّا، فَلَا تُؤْذِنَا فِي مَجَالِسِنَا، وَارْجِعْ إِلَى رَحْلِكَ، فَمَنْ جَاءَكَ مِنَّا فَاقْصُصْ عَلَيْهِ. قَالَ ابْنُ رَوَاحَةَ: اغْشَيْنَا فِي مَجَالِسِنَا، فَإِنَّا نَحِبُ ذَلِكَ. فَاسْتَبَّ الْمُسْلِمُونَ وَالْمُشْرِكُونَ وَالْيَهُودُ حَتَّى هَمُّوا أَنْ يَتَوَاتَبُوا، فَلَمْ يَزَلِ النَّبِيُّ ﷺ يُخَفِّضُهُمْ، ثُمَّ رَكِبَ دَابَّتَهُ حَتَّى دَخَلَ عَلَى سَعْدِ بْنِ عُبَادَةَ فَقَالَ: «أَيُّ سَعْدُ، أَلَمْ تَسْمَعْ مَا قَالَ أَبُو حُبَابٍ». يُرِيدُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي - "قَالَ: كَذَا وَكَذَا" قَالَ: اعْفُ عَنْهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَاصْفَحْ، فَإِنَّ اللَّهَ لَقَدْ أَعْطَاكَ اللَّهُ الَّذِي أَعْطَاكَ، وَلَقَدْ اصْطَلَحَ أَهْلُ هَذِهِ الْبَحْرَةِ عَلَى أَنْ يَتَوَجَّوهُ فَيُعْصِبُونَهُ بِالْعِصَابَةِ، فَلَمَّا رَدَّ اللَّهُ ذَلِكَ بِالْحَقِّ الَّذِي أَعْطَاكَ شَرِّكَ بِذَلِكَ، فَذَلِكَ فَعَلَ بِهِ مَا رَأَيْتَ، فَعَفَا عَنْهُ النَّبِيُّ ﷺ^(۱).

۲۰- باسی (حوکمی) سهلام کردن له کوړیک تیکه لاوبن

مسولمان و هاو به دانهریان تیا بیت

۶۲۵۴- عوروه کوری زوبهیر دهلی: ئوسامه کوری زهید ﷺ بوی گیرایه وه که پیغه مبهر خوا ﷺ سواری گویدرئیک بوو که (کورتانیکی) قه یفه یه کی فهده کییه لی کرابوو، وه ئوسامه کوری زهیدی له پاشکوی خویدا له دواي خویه وه سوار کردبوو، دهجوو بو سهردانی سهعدی کوری عوباده^(۲) له (ماله کانی) بهنی حاریسه کوری خه زرهج- نهو سهردانهش پیش رووداوی بهدر بوو- (ئوسامه) دهلی: رپوشت تا تیپه ری به لای کوړیکی دانیشنندا که تیکه لاو بوو

(۱) پروانه: ۲۹۸۷.

(۲) که نه خوش بوو.

لە مسوڵمانان و ھاوبەشدانەرە بێپەرستەکان و جۆلەگە، وە عەبدوڵلای کۆری ئوبەى کۆرى سەلولىشیان تیاوو، وە عەبدوڵلای کۆرى پەرواحەش لە کۆرەگەدا بوو.

جاگاتى تەپ و تۆزى گۆیدریژمەگە چوو بەسەر کۆرەگەدا، عەبدوڵلای کۆرى ئوبەى بە پۆشاکەکەى لووتى داپۆشى، پاشان وتى: تەپ و تۆز مەگەن بەسەرماندا، پێغەمبەرىش ﷺ سەلامى کرد لێیان، پاشان وەستا و دابەزى و خەلگەکەى بانگ کرد بۆ لای خوا (و ئایینی ئیسلام)، وە قورئانى خوێند بەسەریاندا، ئەنجا عەبدوڵلای کۆرى ئوبەى کۆرى سەلولى وتى: ئەى کابرا لەم قەسانە چاکتر نییە، ئەگەر ئەوەى دەمیلێت راست بێ، بەلام ئەزیتەمان مەدە لە کۆرى دانێشتەگەماندا، بگەرێرەو بە جیگا و شوینی خۆت، جا هەر کەسێک هات بۆ لات ئەم قەسە و بەسەرھاتەى بۆ باس بکە، عەبدوڵلای کۆرى پەرواحە ﷺ وتى: بەئێ ئەى پێغەمبەرى خوا ﷺ وەرە بۆ ناو کۆرەگانمان، چونکە بەراستى ئێمە ئەوەمان بێ خۆشە، ئێتر مسوڵمانەکان و بێپەرستەکان و جۆلەگەکان دەستیان کرد بە جێبۆدان و قەسووتن بە یەکتەر هەتا خەریک بوو پەلامارى یەکتەر بدەن، پێغەمبەرىش ﷺ بەردەوام هیۆرى دەکردنەو تا نارام بوونەو و بێدەنگ بوون، پاشان پێغەمبەر ﷺ سواری گۆیدریژمەگەى بوو رۆشت تا چوو لای سەعدى کۆرى عوبادە ﷺ، ئەنجا پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: ((ئەى سەعد ئایا نەتیبستوو ئەبو حوباب چى ووتووە؟ - مەبەستى عەبدوڵلای کۆرى ئوبەى بوو- ئاوا و ئاواى ووتوو))، سەعد وتى: ئەى پێغەمبەرى خوا ﷺ لێى ببورە و چاوپۆشى لێ بکە، جا سوێند بە خوا بەراستى خوا ئەو خەلاتەى پێى بەخشیت کە پێیداویت، سوێند بەخوا خەلکى ئەم شارە رێک کەوتبوون کە تاجى پادشایەتى بکەنە سەرى و سەرپێچى پادشای بپێچن بەسەریەو، جا کاتى خوا نەیهیشت ئەو بێ بەهۆى ئەو پەيامە راستەى خوا بەتۆیدا (ناردى بۆمان) بەو پەست بوو، ئەوەش ئەوەى پێکردووە کە بینیت، بۆیە پێغەمبەرى خواش لێى خۆش بوو.

۲۱- بابُ مَنْ لَمْ يُسَلِّمْ عَلَى مَنْ افْتَرَفَ ذَنْبًا وَلَمْ يَرُدَّ سَلَامَهُ حَتَّى

تَتَبَيَّنَ تَوْبَتُهُ، وَإِلَى مَتَى تَتَبَيَّنُ تَوْبَةُ الْعَاصِي؟

وَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرٍو: لَا تُسَلِّمُوا عَلَى شَرِّبَةِ الْخَمْرِ.

۶۲۵۵- حَدَّثَنَا ابْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ كَعْبٍ قَالَ: سَمِعْتُ كَعْبَ بْنَ مَالِكٍ يُحَدِّثُ حِينَ تَخَلَّفَ عَنْ تَبُوكَ: وَنَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ كَلَامِنَا، وَآتَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَأَسْلَمَ عَلَيْهِ، فَأَقُولُ فِي نَفْسِي: هَلْ حَرَكَ شَفَتَيْهِ بِرَدِّ السَّلَامِ أَمْ لَا؟ حَتَّى كَمَلْتُ خَمْسُونَ لَيْلَةً، وَآذَنَ النَّبِيُّ ﷺ بِتَوْبَةِ اللَّهِ عَلَيْنَا حِينَ صَلَّى الْفَجْرَ^(۱).

۲۱- باسی که سیک سه‌لام نه‌کات له که سیک تاوانیکی

کردبیت، وه هه‌روه‌ها وه‌لامی سه‌لامیشی نه‌داته‌وه

تاروون ده‌بیته‌وه ته‌وبه‌ی کردوه، وه تا چه‌ندی ته‌وبه‌ی

گونا‌ه‌بار روون ده‌بیته‌وه؟

عه‌بدو‌ل‌لای کوری عه‌مر ﷺ ده‌لی: سه‌لام مه‌که‌ن له عاره‌ق خو‌ران.

۶۲۵۵- عه‌بدو‌ل‌لای کوری که‌عب ده‌لی: له که‌عبی کوری مالیکم ﷺ بیست باسی نه‌وه کاته‌ی ده‌کرد که دوا که‌وت له غه‌زای ته‌بووک وتی: پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ قسه‌کردنی له‌که‌لماندا قه‌ده‌غه‌ کرد، منیش نه‌پرو‌ستم بو‌ خزمه‌تی پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ و سه‌لام لی ده‌کرد، له دلی خو‌مدا ده‌موت: ناخو لی‌وه‌مکانی جو‌لاند به‌وه‌لامدانه‌وه‌ی سه‌لامه‌که‌م یان نا؟ (ماینه‌وه) هه‌تا په‌نجا شه‌وی ته‌واو‌کرد، وه پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ قه‌بو‌ل کردنی ته‌وبه‌مانی له لایه‌ن خواوه‌ را‌که‌یاندا کاتی نو‌یژی به‌یانی کرد.

۲۲- باب: كَيْفَ يُرَدُّ عَلَى أَهْلِ الذِّمَّةِ السَّلَامُ؟

۶۲۵۶- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ، أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: دَخَلَ رَهْطٌ مِنَ الْيَهُودِ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالُوا: السَّامُ عَلَيْكَ. فَهَمَّهَا فَقُلْتُ: عَلَيْكُمُ السَّامُ وَاللَّعْنَةُ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مَهْلًا يَا عَائِشَةُ، فَإِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الرِّفْقَ فِي الْأَمْرِ كُلِّهِ». فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ أَوَلَمْ تَسْمَعْ مَا قَالُوا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «فَقَدْ قُلْتُ: وَعَلَيْكُمْ».

۲۲- باسیک: چۆن وه لامي سهلامی په یمان بهسته کانی گاوور و جوله که ده در یته وه^(۱)؟

۶۲۵۶- عوروه گپړاپه وه که عائیشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا خیزانی پیغه مبهري ﷺ ده لئ: کومه لئ جوله که هاتنه خزمه تی پیغه مبهري خوا ﷺ وتیان: مردن بو تو بیت، عائیشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا وتی: منیش له وته که یان تیگه شتم، بویه وتم: مردن و نه فرین بو خوتان بیت، پیغه مبهريش ﷺ فهرمووی: ((عائیشه له سهر خو به، بیگومان خوا له سهر خو یی له هه موو کاره کاندای پئ خو شه))، منیش وتم: نه ی پیغه مبهري خوا ﷺ نایا گویت لئ بوو جیان ووت؟ پیغه مبهري خواش ﷺ فهرمووی: ((ده ی بیگومان منیش وتم: له سهر خوتان بیت)).

۶۲۵۷- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «إِذَا سَلَّمَ عَلَيْكُمُ الْيَهُودُ فَإِمَّا يَقُولُ أَحَدُهُمُ: السَّامُ عَلَيْكَ. فَقُلْ: وَعَلَيْكَ» ^(۲).

(۱) سه رنج: جوله که کان که هاتن وتیان (السام) به شتیه بهک وتیان که پیغه مبهري خوا ﷺ وای تیگات که ده لئ:

(السلام) به لام هه ردو وکیان هه عائیشه هه پیغه مبهري ﷺ هه ستیان پیکرد.

(۲) پروانه: ۶۹۲۸.

۶۲۵۷-عه‌بدوللای کوری عومەر ؓ ده‌گیریت‌ه‌وه که پی‌غه‌مبه‌ری خوا ؓ
 فه‌رمووی: ((ئه‌گه‌ر جوله‌که سه‌لامیان لی کردن، ئه‌وه بی‌گومان که‌سیک له‌وان
 ده‌لی: مردن بو‌ تو، تو‌ش بلی مردن بو‌ خوتان)).

۶۲۵۸- حَدَّثَنَا عُمَانُ بْنُ أَبِي سَيْبَةَ، حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ، أَخْبَرَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي بَكْرِ بْنِ أَنَسٍ،
 حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ ؓ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «إِذَا سَلَّمَ عَلَيْكُمْ أَهْلُ الْكِتَابِ فَقُولُوا:
 وَعَلَيْكُمْ»^(۱).

۶۲۵۸-ئه‌نه‌سی کوری مالیک ؓ ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ری ؓ فه‌رمووی: ((ئه‌گه‌ر
 نامه‌داره‌کان سه‌لامیان لی کردن ئه‌وه پی‌یان بلی له‌سه‌ر ئیوه بیت)).

۲۳- بَابُ مَنْ نَظَرَ فِي كِتَابٍ مَنْ يُحْذَرُ عَلَى الْمُسْلِمِينَ لِيَسْتَبِينَ أَمْرَهُ

۶۲۵۹- حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ بُهْلُولٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ إِدْرِيسَ قَالَ: حَدَّثَنِي حُصَيْنُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ،
 عَنْ سَعْدِ بْنِ عُبَيْدَةَ، عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيِّ، عَنْ عَلِيٍّ ؓ قَالَ بَعَثَنِي رَسُولُ اللَّهِ
 ﷺ وَالزُّبَيْرُ بْنُ الْعَوَّامِ وَأَبَا مَرْثَدَ الْعَنْوِيِّ وَكُلُّنَا فَارِسٌ، فَقَالَ: «انْطَلِقُوا حَتَّى تَأْتُوا رَوْضَةَ
 خَافٍ، فَإِنَّ بِهَا امْرَأَةً مِنَ الْمُشْرِكِينَ مَعَهَا صَحِيفَةٌ مِنْ حَاطِبِ بْنِ أَبِي بَلْتَعَةَ إِلَى الْمُشْرِكِينَ».
 قَالَ: فَأَذْرَكْنَاهَا تَسِيرُ عَلَى جَمَلٍ لَهَا حَيْثُ قَالَ لَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَالَ: قُلْنَا: أَيْنَ الْكِتَابُ
 الَّذِي مَعَكَ؟ قَالَتْ: مَا مَعِيَ كِتَابٌ. فَأَنُخِّنَا بِهَا، فَأَبْتَغَيْنَا فِي رَحْلِهَا فَمَا وَجَدْنَا شَيْئًا، قَالَ
 صَاحِبَتَايَ: مَا نَرَى كِتَابًا. قَالَ: قُلْتُ: لَقَدْ عَلِمْتُ مَا كَذَّبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، وَالَّذِي يُخْلَفُ بِهِ
 تُخْرِجُنَ الْكِتَابَ أَوْ لِأَجْرَدَنِكَ. قَالَ: فَلَمَّا رَأَتْ الْجِدَّ مِنِّي أَهْوَتْ يَدَهَا إِلَى حُجْرَتِهَا -وَهِيَ
 مُحْتَجِرَةٌ بِكِسَاءٍ- فَأَخْرَجَتِ الْكِتَابَ. قَالَ: فَأَنْطَلَقْنَا بِهِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَقَالَ: «مَا حَمَلَكَ

يَا حَاطِبُ عَلَى مَا صَنَعْتَ؟. قَالَ: مَا بِي إِلَّا أَنْ أَكُونَ مُؤْمِنًا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ، وَمَا غَيَّرْتُ وَلَا بَدَّلْتُ، أَرَدْتُ أَنْ تَكُونَ لِي عِنْدَ الْقَوْمِ يَدٌ يَدْفَعُ اللَّهُ بِهَا عَنْ أَهْلِي وَمَالِي، وَلَيْسَ مِنْ أَصْحَابِكَ هُنَاكَ إِلَّا وَلَهُ مَنْ يَدْفَعُ اللَّهُ بِهِ عَنْ أَهْلِهِ وَمَالِهِ. قَالَ: «صَدَقَ، فَلَا تَقُولُوا لَهُ إِلَّا خَيْرًا». قَالَ: فَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ: إِنَّهُ قَدْ خَانَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالْمُؤْمِنِينَ، فَدَعْنِي فَأَضْرِبْ عَنْقَهُ. قَالَ: فَقَالَ: «يَا عُمَرُ، وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ اللَّهَ قَدْ أَطْلَعَ عَلَى أَهْلٍ بَذَرَ فَقَالَ: اْعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ، فَقَدْ وَجِبَتْ لَكُمْ الْجَنَّةُ». قَالَ: فَدَمَعَتْ عَيْنَا عُمَرَ وَقَالَ: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ^(۱).

۲۳- باسی کهسێ سەیری نامەیی کهسیک بکات که له دژی

مسولمانان بیداری دەدات تا کارهکهی روون بێتوه

۶۲۵۹- عه‌لی ﷺ ده‌لی: بێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ من و زوبه‌یری کوری عه‌وامی و نه‌بو مه‌رسه‌دی نارد- هه‌موومان سوار چاک بووین- فه‌رمووی: ((برۆن هه‌تا ده‌گه‌نه (رَوْضَة خَاخ^(۲)، جا بێگومان له‌ویدا ئافره‌تیکی بته‌مرستی تیا به‌ نامه‌یه‌کی بێیه له‌ حاتییی کوری نه‌بی به‌لته‌عه‌وه (نوسراوه) بۆ بته‌مرستان (ی مه‌ککه لێی سه‌هن)، ئیمه‌ش (رۆشتین) پێی گه‌یشتین له‌و جێگه‌یه‌دا بێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی به‌سواری وشته‌گه‌یه‌وه ده‌رۆشت، ده‌لی: (پارمانگرت) وتان: گوا نه‌و نامه‌یه‌ی بێته، وتی: هه‌ج نامه‌یه‌کم پێ نییه، ئیمه‌ش وشته‌گه‌یمان به‌خدا و به‌ناو که‌ل و په‌له‌که‌یدا گه‌راین به‌لام هه‌یچمان نه‌دۆزییه‌وه، دوو هاوڕێکه‌م وتیان: نامه‌مان نه‌بینی، ده‌لی وتم: بێگومان ده‌زانم بێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ درۆ ناکات سویند به‌و زاته‌ی سویندی پێ ده‌خوری نه‌و نامه‌یه‌ ده‌ر دینیت یان جل و به‌رگت له‌به‌ردا ناهێلین و دایده‌که‌نین، نه‌جا که زانی به‌ راستمه - که‌وایه‌کی له‌به‌ردا بوو - ده‌ستی برد و له‌ که‌واکه‌یدا ده‌ری هێنا^(۳)، ده‌لی: ئیمه‌ش

(۱) بروه: ۳۰۰۷.

(۲) شوێنیکه له نێوان مه‌ککه و مه‌دینه‌دا له نزیک مه‌دینه‌یه. بروه: إرشاد الساري: ۲۶۴/۱۳.

(۳) که‌واکه‌ی له ناو قه‌دیدا گرێی دا‌بوو.

نامه که مان هینایه وه بو پیغه مبهری خوا ﷺ، نینجا فهرمووی: ((ئهی حاتیب چی پالی پیوه نای نه م کاره بکهیت))، ووتی: هیچ شتیک له ناخدا نییه که باومردار نه مابم به خوا و پیغه مبهره که ی ﷺ نایینه که م نه گۆپیوه و بی باومر نه بووم، ویستوومه لای نهو کۆمه له (قورمیشه کان) چاکه یه کم هه بی به سهریانه وه بهو هویه وه خوا زیان له مال وخیزانم لادات، هیچ کام له هاوه لانت نییه مه گهر له مه کهه خزم و عه شیرمتی هه یه، که خوا به هویانه وه مال و خیزانی بپاریزی. پیغه مبه ریش ﷺ فهرمووی: ((راست ده کات، ووته ی چاک نه بی هیچی پی مه لئین))، عومهری کوری خه تتاب ﷺ وتی: به راستی خیانه تی له خوا و پیغه مبه ره که ی و باومرداران کردوه، ده ی وازم لی بی نه تا بده م له گهر دنی، پیغه مبه ریش ﷺ فهرمووی: ((ئهی عومهر تو چوزانیت له وانه یه خوا ناگاداری به شدار بووانی به در بی ت (چی ده که ن)، وه فهرمووی بی تی: ئه وه ی حمزتان لییه بیکه ن، چونکه به راستی به هه شتتان بو مسوگهر بووه)).

ده لی: جا جاوه کانی عومهر ﷺ فرمی سکیان پیا هاته خواره وه وتی: خوا و پیغه مبه ره که ی زاناترن.

۲۴- باب: کَیْفَ یُکْتُبُ اِلٰی اَهْلِ الْکِتَابِ؟

۶۲۶۰- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِقَاتٍ أَبُو الْحَسَنِ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا يُونُسُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ، أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ أَخْبَرَهُ، أَنَّ أَبَا سَفْيَانَ بْنَ حَرْبٍ أَخْبَرَهُ، أَنَّ هِرْقَلَ أَرْسَلَ إِلَيْهِ فِي نَفَرٍ مِنْ قُرَيْشٍ - وَكَانُوا تِجَارًا بِالشَّامِ - فَأَتَوْهُ فَذَكَرَ الْحَدِيثَ. قَالَ: ثُمَّ دَعَا بِكِتَابِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَرَأَ فَإِذَا فِيهِ: «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، مِنْ مُحَمَّدٍ عَبْدِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ إِلَى هِرْقَلَ عَظِيمِ الرُّومِ، السَّلَامُ عَلَى مَنْ اتَّبَعَ الْهُدَى، أَمَّا بَعْدُ»^(۱).

۲۴- باسیک: چۆن نامه بنوسریت بۆ خاوهن کتیبه‌کان؟

۶۲۶۰-ئیبنو عه‌بباس رضی اللہ عنہ ده‌لی: ئه‌بو سوفیانی کوری حه‌رب بۆی گیرایه‌وه که هیرمقل له‌گه‌ل چه‌ند که‌سیکی تری قورمیشدا ناردی به شوینیدا - که چه‌ند بازرگانیک بوون له شام بوون- ئه‌وانیش رویشتن بۆ لای هیرمقل، جا باسه‌که‌ی گیرایه‌وه.

وتی: له پاشان هیرمقل داوای نامه‌که‌ی پیغه‌مبه‌ری خوای صلی اللہ علیہ وسلم کرد و خوینرایه‌وه، جا له نامه‌که‌دا ئه‌مه‌ی تیا بوو: ((به‌ناوی خوای به‌خشنده‌ی میهره‌بان له موحه‌مه‌ده‌وه که به‌نده و پیغه‌مبه‌ری خودایه بۆ هیرمقلی گه‌وره و سه‌روکی رۆمه‌کان، سه‌لام له‌و که‌سه‌ی شوین راستی ده‌که‌وی ئینجا دوای ئه‌وه)).

۲۵- باب: بَمَنْ يُبْدَأُ فِي الْكِتَابِ

۶۲۶۱ - وَقَالَ اللَّيْثُ: حَدَّثَنِي جَعْفَرُ بْنُ رَبِيعَةَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ هُرْمَزٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم أَنَّهُ ذَكَرَ رَجُلًا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَخَذَ خَشَبَةً فَنَقَرَهَا، فَأَدْخَلَ فِيهَا أَلْفَ دِينَارٍ وَصَحِيفَةً مِنْهُ إِلَى صَاحِبِهِ.

۶۲۶۱م- وَقَالَ عُمَرُ بْنُ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِيهِ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ، قَالَ النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم: «نَجَرَ خَشَبَةً، فَجَعَلَ الْمَالَ فِي جَوْفِهَا، وَكَتَبَ إِلَيْهِ صَحِيفَةً: مِنْ فُلَانٍ إِلَى فُلَانٍ»^(۱).

۲۵- باسیک: له نامه نوسیندا به‌ناوی کت ده‌ست پت بکریت

۶۲۶۱-ئه‌بو هورمیره رضی اللہ عنہ له پیغه‌مبه‌ری خواوه صلی اللہ علیہ وسلم ده‌گیریته‌وه که پیغه‌مبه‌ری خوا صلی اللہ علیہ وسلم باسی بیاویکی کرد له به‌نی ئیسرائیل که داریکی هیئا

و هه‌لی کۆلی و هه‌زار دیناری تۆ خست، نامه‌یه‌کیشی له خۆیه‌وه نووسی بۆ هاوڕێکه‌ی^(۱) (که قه‌رزه‌که‌ی پۆ دابوو).

۶۲۶۱-م-عه‌مری کۆری ئه‌بی سه‌له‌م له باوکیه‌وه ده‌گیرێته‌وه ئه‌ویش له ئه‌بو هورهمیره‌وه ﷺ ده‌لی: بێغه‌مبه‌ر ﷺ قه‌رمووی: ((بیاوێک داریکی هه‌لکۆلی و باره‌که‌ی خسته ناویه‌وه و نامه‌یه‌کیشی نووسی بۆ خاوه‌ن قه‌رزه‌که‌، له فلان که‌سه‌وه بۆ فلان که‌س))

۲۶- بابُ قَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ «قُومُوا إِلَىٰ سَيِّدِكُمْ»

۶۲۶۲- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ سَعْدِ بْنِ ابْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ بْنِ سَهْلِ بْنِ حُنَيْفٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ أَنَّ أَهْلَ قُرَيْظَةَ نَزَلُوا عَلَىٰ حُكْمِ سَعْدٍ، فَأَرْسَلَ النَّبِيُّ ﷺ إِلَيْهِ فَجَاءَ، فَقَالَ: «قُومُوا إِلَىٰ سَيِّدِكُمْ». أَوْ قَالَ: «خَيْرِكُمْ». فَقَعَدَ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ، فَقَالَ: «هَؤُلَاءِ نَزَلُوا عَلَىٰ حُكْمِكَ». قَالَ: فَإِنِّي أَحْكُمُ أَنْ تُقْتَلَ مُقَاتِلَتُهُمْ، وَتُسَبَّى ذُرَارِيُّهُمْ. فَقَالَ: «لَقَدْ حَكَمْتَ بِمَا حَكَمَ بِهِ الْمَلِكُ».

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: أَفْهَمَنِي بَعْضُ أَصْحَابِي، عَنْ أَبِي الْوَلِيدِ مِنْ قَوْلِ أَبِي سَعِيدٍ: "إِلَىٰ حُكْمِكَ"^(۲).

۲۶- باسی ئه‌م قه‌رمووده‌یه‌یه‌ی بێغه‌مبه‌ر ﷺ: ((هه‌ستن

به‌پیریگه‌وره‌که‌تانه‌وه))

۶۲۶۲- ئه‌بی ئومامه‌ی کۆری سه‌هلی کۆری حونه‌یف له ئه‌بو سه‌عیدی خودریه‌وه ﷺ ده‌گیرێته‌وه ده‌لی: به‌نو قوره‌یزه به‌برپاری سه‌عیدی کۆری موعاز رازی بوون،

(۱) قه‌زی کردبوو لێ له‌کاتی خۆیدا به‌له‌می ده‌ست نه‌که‌وت له‌ ڕووباره‌که‌ به‌رێته‌وه، پاره‌که‌ی له‌ کاتی خۆیدا بۆ بیاته‌وه، بۆیه‌ خسته‌ قه‌وڵی داریکه‌وه له‌ گه‌ل نامه‌یه‌که‌دا دای به‌ ده‌م ئاوه‌که‌وه. ڕوانه: إرشاد الساري: ۲۶۶/۱۳.
(۲) ڕوانه: ۳۰۴۳.

پێغه‌مبه‌ری خواش ﷺ ناردی به‌دوایدا، سه‌عیش هات، پێغه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمووی: ((هه‌ستن به‌پیری گه‌وره‌ که‌تانه‌وه‌))، یان فه‌رمووی: ((چاک‌ترین‌تانه‌وه‌))، ئینجا سه‌عد لای پێغه‌مبه‌ردا ﷺ دانیش‌ت، پێغه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمووی: ((نا نه‌مانه‌ به‌برپاری تۆ رازین؟)) سه‌عد وتی: ده‌ی من برپار ده‌دم جه‌نگه‌ره‌کانیان بکوژرین و ژن و مناله‌کانیشیان بکڕین به‌کوێله‌. پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((به‌راستی به‌و برپاره‌ برپارتدا که‌ خوا برپاری دابوو)).

-ئه‌بو عه‌بدوڵلا (ئیمامی بوخاری) ده‌لی: یه‌کیک له‌ هاوڕێکانم بو‌ی روو‌ن کردمه‌وه‌ و پێی وتم که‌ له‌ ئه‌بی وه‌لیده‌وه‌ گیرایه‌وه‌: ئه‌م فه‌رمووده‌ له‌ سه‌ره‌تاوه‌ تا (إِلَى حُكَيْمٍ) وته‌ی ئه‌بو سه‌عیده‌.

۲۷- بابُ الْمَصَافِحَةِ

وَقَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: عَلَّمَنِي النَّبِيُّ ﷺ التَّشَهُّدَ، وَكَفَى بَيْنَ كَفِّهِ^(۱).

وَقَالَ كَعْبُ بْنُ مَالِكٍ: دَخَلْتُ الْمَسْجِدَ فَإِذَا بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَقَامَ إِلَيَّ طَلْحَةُ بْنُ عُبَيْدِ اللَّهِ يَهْزُولُ حَتَّى صَافَحَنِي وَهَنَّا^(۲).

۶۲۶۳- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَاصِمٍ، حَدَّثَنَا هَمَّامٌ، عَنْ قَتَادَةَ قَالَ: قُلْتُ لَأَنْسَ: أَكَانَتْ الْمَصَافِحَةُ فِي أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ؟ قَالَ: نَعَمْ.

۲۷- باسی ته‌وقه‌کردن (دروسته)

-ئیب‌نو مه‌سه‌وود رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده‌لی: پێغه‌مبه‌ر ﷺ ته‌حیات خویندنی فی‌ر کردم ده‌ستم له‌ ناو ده‌ستیدا بوو.

(۱) پروانه: ۶۲۶۵.

(۲) پروانه: ۴۴۱۸.

که عبی کوری مالیک رضی اللہ عنہ ده‌ئێ: چوو مه مزگه وته وه، بینم پیغه مبه‌ری خوای رضی اللہ عنہ لییه، جا ته‌لحه‌ی کوری عه‌بدوللا به‌خیرایی هات به‌ پیرمه‌وه هه‌تا ته‌وه‌قه‌ی له‌گه‌ل کردم و پیروزیای لی کردم.

۶۲۶۲- قه‌تاده ده‌ئێ: به‌ ئه‌نه‌سم رضی اللہ عنہ وت: ئایه ته‌وه‌قه‌کردن له‌ ناو هاوه‌لانی پیغه مبه‌ردا رضی اللہ عنہ هه‌بوو؟ وتی: به‌ئێ.

۶۲۶۴- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ وَهْبٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي حَيُّوَةُ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو عَقِيلٍ زُهْرَةُ بْنُ مَعْبُدٍ، سَمِعَ جَدَّهُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ هِشَامٍ قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ وَهُوَ آخِذٌ بِيَدِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ ^(۱).

۶۲۶۴- زوه‌ره‌ی کوری مه‌عه‌د له‌ عه‌بدوللای کوری هیشامی باپیره‌ی بیستوه‌ه وتی: ئیمه له‌ خزمه‌ت پیغه مبه‌ردا رضی اللہ عنہ بووین، ده‌ستی عومه‌ری کوری خه‌تتابی گرتبوو رضی اللہ عنہ.

۲۸- بَابُ الْاِخْذِ بِالْيَدَيْنِ

وَصَافَحَ حَمَادُ بْنُ زَيْدٍ ابْنَ الْمُبَارَكِ بِيَدَيْهِ.
۶۲۶۵- حَدَّثَنَا أَبُو نَعِيمٍ، حَدَّثَنَا سَيْفٌ قَالَ، سَمِعْتُ مُجَاهِدًا يَقُولُ: حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَخْبَرَةَ أَبُو مَعْمَرٍ قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ مَسْعُودٍ يَقُولُ: عَلَّمَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَكَفَّمِي بَيْنَ كَفْيِهِ- التَّشَهُّدُ كَمَا يَعْلَمُنِي السُّورَةُ مِنَ الْقُرْآنِ: "التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ". وَهُوَ بَيْنَ ظَهْرَانَيْنَا، فَلَمَّا قُبِضَ قُلْنَا: السَّلَامُ. يَغْنِي: عَلَى النَّبِيِّ ﷺ ^(۲).

(۱) پروانه: ۳۶۹۴.

(۲) پروانه: ۸۳۱.

۲۸- باسی گرتنی (دهستی که سیک) به ههردوو دهست

حه مهادیکوریزمیدی به ههردوو دهستی ته وقه یکرد له گهله عهبدوللایکوری موباره کدا.

۶۲۶۵- نَبِينُو مَهْسَعُوود ﷺ ده لَی: بَیْغَه مَبَهْرِی خَوَا- ﷺ دهستم له ناو ههردوو دهستیا بوو - فَبِرِی ته حیاتِی کردم وهك چَوْن فَبِرِی سوپرتیکی قورنانی دهكرم: ((التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ، السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ)) (بهه جوهره مان دهوت، کاتی بَیْغَه مَبَهْرِ ﷺ له ناومان دابوو، به لام که گیانی کیشرا ومفاتی کرد وتمان: (السَّلَامُ) ^(۱) واته: له سهه بَیْغَه مَبَهْرِ بَیْتِ ﷺ.

۲۹- بَابُ الْمَعَانِقَةِ وَقَوْلِ الرَّجُلِ: كَيْفَ أَصْبَحْتُ؟

۶۲۶۶- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ، أَخْبَرَنَا بِشْرُ بْنُ شُعَيْبٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ كَعْبٍ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ أَخْبَرَهُ، أَنَّ عَلِيًّا -يَعْنِي: ابْنَ أَبِي طَالِبٍ- خَرَجَ مِنْ عِنْدِ النَّبِيِّ ﷺ.

وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ صَالِحٍ، حَدَّثَنَا عَنبَسَةُ، حَدَّثَنَا يُونُسُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ كَعْبٍ بْنُ مَالِكٍ، أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ أَخْبَرَهُ أَنَّ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ ﷺ خَرَجَ مِنْ عِنْدِ النَّبِيِّ ﷺ فِي وَجَعِهِ الَّذِي تُوُفِّيَ فِيهِ، فَقَالَ النَّاسُ: يَا أَبَا حَسَنِ، كَيْفَ أَصْبَحَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ؟ قَالَ: أَصْبَحَ بِحَمْدِ اللَّهِ بَارِعًا. فَأَخَذَ بِيَدِهِ الْعَبَّاسُ فَقَالَ: أَلَا تَرَاهُ؟ أَنْتَ وَاللَّهُ بَعْدَ الثَّلَاثِ عَبْدُ الْعَصَا وَاللَّهُ إِنِّي لَأَرَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ سَيَتَوَفَّى فِي وَجَعِهِ، وَإِنِّي لَأَعْرِفُ فِي وَجْهِهِ بَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ الْمَوْتَ، فَأَذْهَبَ بِنَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَتَسَّأَلَهُ فِيمَنْ يَكُونُ الْأَمْرُ فَإِنْ كَانَ فِينَا

(۱) واته: پشتر له ژباند بوو ده مانوت: (السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ)، دواتر ده مانوت (السَّلَامُ).

عَلِمْنَا ذَلِكَ، وَإِنْ كَانَ فِي غَيْرِنَا أَمْرُنَاهُ فَأَوْصَى بِنَا. قَالَ عَلِيٌّ: وَاللَّهِ لَئِنْ سَأَلْتَاهَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَمَنَعُنَا لَا يُعْطِيَهَا النَّاسُ أَبَدًا، وَإِنِّي لَا أَسْأَلُهَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَبَدًا^(١).

۲۹- باسی (حوکمی) ده ست له ملیه کتریکردن،

وهكەسيك (بهكەسيكى تر) بلى: چۆن رۆژت كرده وه؟^(۲)

٦٢٦٦- زوھرى^(٣) دەلئى: عەبدوللاى كورپى كەعب بۆي گىرپامەوھە كە عەبدوللاى كورپى
 عەبباس ﷺ بۆي گىرپايەوھە كە عەلى - مەبەستى كورپى ئەبو تالبەھە ﷺ -لاى
 پېغەمبەرى خوا ﷺ ھاتە دەرەوھە لەو نەخۇشپىيەى كە تېيىدا وەفاتى كرد، جا خەلگى
 وتيان :ئەى باوكى ھەسەن پېغەمبەرى خوا ﷺ چۇنە؟ ئەوئىش وتى :سوپاس بۇخوا چاك
 بۆتەوھە . ئەنجا عەبباسى كورپى عەبدولموتەلىب ﷺ دەستى عەلى گرت و پېى وت :نايا
 (نیشانەى مردنى (تيا نابىنى، وەللاھى تۆ پاش سى رۆژى تر كەسىكى فەرمانت بەسەردا
 دەدرىت، وھ سوئند بەخوا بەدلئىايەوھە واى بۇ دەچم پېغەمبەرى خوا ﷺ لەم
 نەخۇشپىيەيدا زۆر نابات دەمرئ، بەراستى من دەزانم پرووخسارى بەنى عەبدولموتەلىب
 لە كاتى (نزىكى (مردندا چى لئ دىت، بابروئىن بۇ خزمەتى پېغەمبەرى
 خواﷺ ، وھ پەرسىارى لئ بكەين ئەم كار) ى خىلافەت(بە بۆ كئ دەبىت؟ جا ئەگەر
 لە ئىمە دابئ ئەوھ دەيزانىن، خۇ ئەگەر لە خەلكانى تردا بوو دەيزانىن و داواى لئ
 دەكەين وەسېتمان بۇ بكات، عەلىش وتى :وەللاھى ئەگەر ئىمە ئەوكار) ى خىلافەت(بە
 داوا بكەين لە پېغەمبەرى خوا و ﷺ ئەوئىش پېمان نەدات، ئەوھ خەلك ھەرگىز
 پېمان نادەن، وھ بەراستى من داواى ناكەم لە پېغەمبەرى خوا ﷺ

(۱) پروانه: ۴۴۴۷.

(۲) نان بلی تئستە حالت چۆنە.

(۳) نهم فہرموودہیہ بہ دووسہ نہد گپرداوتہوہ لہ ئیمامی بوخاریہوہ، تا ئینو شیہابی زوہری دوو سہ نہدہ، لہدوای زوہری دہ بیتہوہ بہ ہک سہ نہد.

۶۲۶۸- حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ، حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ وَهْبٍ، حَدَّثَنَا - وَاللَّهِ - أَبُو ذَرٍّ بِالرَّبَذَةِ قَالَ: كُنْتُ أَمْشِي مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي حَرَّةِ الْمَدِينَةِ عِشَاءً، اسْتَفْبَلَنَا أَحَدٌ، فَقَالَ: «يَا أَبَا ذَرٍّ، مَا أَحْبَبُّ أَنْ أُحْدَا لِي ذَهَبًا يَأْتِي عَلَيَّ لَيْلَةً أَوْ ثَلَاثَ عِنْدِي مِنْهُ دِينَارٌ إِلَّا أُرْصِدُهُ لِدَيْنٍ، إِلَّا أَنْ أَقُولَ بِهِ فِي عِبَادِ اللَّهِ هَكَذَا وَهَكَذَا وَهَكَذَا». وَأَرَانَا بِيَدِهِ. ثُمَّ قَالَ: «يَا أَبَا ذَرٍّ». قُلْتُ: لَبَّيْكَ وَسَعْدَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: «الْأَكْثَرُونَ هُمُ الْأَقْلَوْنَ إِلَّا مَنْ قَالَ هَكَذَا وَهَكَذَا». ثُمَّ قَالَ لِي: «مَكَانَكَ، لَا تَبْرَحْ يَا أَبَا ذَرٍّ حَتَّى أَرْجِعَ». فَاَنْطَلَقَ حَتَّى غَابَ عَنِّي، فَسَمِعْتُ صَوْتًا فَخَشِيتُ أَنْ يَكُونَ عَرَضَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأَرَدْتُ أَنْ أَذْهَبَ، ثُمَّ ذَكَرْتُ قَوْلَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ: «لَا تَبْرَحْ». فَمَكُنْتُ، قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، سَمِعْتُ صَوْتًا فَخَشِيتُ أَنْ يَكُونَ عَرَضَ لَكَ، ثُمَّ ذَكَرْتُ قَوْلَكَ فَقُمْتُ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «ذَاكَ جَبْرِيلُ أَتَانِي، فَأَخْبَرَنِي أَنَّهُ مَن مَاتَ مِنْ أُمَّتِي لَا يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا دَخَلَ الْجَنَّةَ». قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَإِنْ رَزَى وَإِنْ سَرَقَ؟! قَالَ: «وَإِنْ رَزَى وَإِنْ سَرَقَ». قُلْتُ لِرَزِيدٍ: إِنَّهُ بَلَّغَنِي أَنَّهُ أَبُو الدَّرْدَاءِ. فَقَالَ: أَشْهَدُ لِحَدَّثَنِيهِ أَبُو ذَرٍّ بِالرَّبَذَةِ.

قَالَ الْأَعْمَشُ: وَحَدَّثَنِي أَبُو صَالِحٍ، عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ نَحْوَهُ.
وَقَالَ أَبُو شَهَابٍ، عَنِ الْأَعْمَشِ: «يَمُكُّ عِنْدِي قَوْقُ ثَلَاثٍ»^(۱).

۶۲۶۸-زهیدی کوری وهب وتی- وللاهی- ئه‌بو زهر ﷺ له ره‌بزه بوی گئیراينه‌وه وتی: من له خزمەت پێغه‌مبەردا ﷺ له عیشادا له به‌رده‌لانه ره‌شه‌که‌ی مه‌دینه پێکه‌وه به‌ریگادا ده‌رۆیشتین، کئوی ئوحوود رووبه‌روومان بوو، فه‌رمووی: ((ئهی ئه‌بو زهر پیم خو‌ش نییه‌ کئوی ئوحوود هی من بیت هه‌موو ئالتون بیت، شه‌وی یان سی شه‌و تیپه‌رئ به‌سه‌رمدا یه‌ک دینارم لا مابیت، مه‌گه‌ر دیناریک داینیم بو هه‌رزیک (که له‌سه‌رم بی)، مه‌گه‌ر ئه‌وه‌ی که ئاوها و ئاوها و ئاوها بییه‌خشم به‌ به‌نده‌کانی خودا))، جا (ئه‌بو زهر) به‌ده‌ستی ئه‌وه‌ی نیشانی داین،

پاشان فەرمووی: ((ئەو ئەبو زەر)، وەم: ھەمیشە گۆپراپەئەم و خوشنودی تۆم بەدەست دێنم ئەو پێغەمبەری خوا، فەرمووی: ((ئەوانەو زۆرتەریان ھەیە کەمترین (پاداشتیان) ھەیە مەگە کەسێک ئاوەھا و ئاوەھا سامانەکەو (بەخشیت))، پاشان فەرمووی پێم: ((ئەبو زەر لە شوینی خۆت راوەستە و بەجێ مەپەڵە ھەتا دەگەرێمەو))، ئینجا رۆشت ھەتا لەمن ون بوو، جا گویم لە دەنگێک بوو، ترسام کە پێغەمبەری خوا ﷺ شتیکی بەسەر ھاتبی، بۆیە ویستم بپۆم (بۆ لای)، پاشان فەرمایشتەکەو پێغەمبەرم ﷺ بێرکەوتەو کە فەرمووی: (شوینی خۆت بەجێ مەپەڵە)، بۆیە مامەو (کە ھاتەو) وەم: ئەو پێغەمبەری خوا گویم لە دەنگێک بوو ترسام شتیکی لێ ھاتبی، لە پاشان فەرموودەکەو خۆم بێرکەوتەو، (مەجولێ لە شوینی خۆت) بۆیە لەشوینی خۆم وەستام، پێغەمبەری ﷺ فەرمووی: ((ئەو جیریل ﷺ بوو ھات بۆلام و ھەوالی پێدام کە ھەر کەس لەئومەتەکەم بمریت و ھیچ شتێک نەکاتە ھاوبەشی خوا دەرواتە بەھەشتەو))، عەرز کرد: ئەو پێغەمبەری خوا ئەگەر زینا و دزیش بکات؟ فەرمووی ((ئەگەر زینا و دزیش بکات))، (ئەعمەش دەلی) وەم: بەزەم پێم گەیشتوو کە گێرمرەو فەرموودەکە ئەبو دەرادیە، (زەید) وتی: شایەتی دەدەم ئەبو زەر لە رەبزە ئەم فەرموودەو بۆ گێرامەو. ئەعمەش دەلی: ئەبو صالح بۆی گێرامەو لە ئەبو دەرادیە ﷺ وینەو فەرموودەکەو پیشوو. ئەبو شەھاب گێراپەو لە ئەعمەشەو بەم شێوە ((زیاد لە سێ شەو لام بمینیتەو)).

۳۱- باب: لَا يُقِيمُ الرَّجُلُ الرَّجُلَ مِنْ مَجْلِسِهِ

۶۲۶۹- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «لَا يُقِيمُ الرَّجُلُ الرَّجُلَ مِنْ مَجْلِسِهِ ثُمَّ يَجْلِسُ فِيهِ» ^(۱).

۳۱- باسیک: که سیکی تر له و جیگای دانیشتوو هه لئه سینی

۶۲۶۹- ئیبنو عومەر رضي الله عنه له پیغه مبهروه رضي الله عنه دهگیرپتهوه که فهرموویهتی: ((پیاو بیایکی تر له جی دانیشته که ی هه لئه سینی باشان له جیگای دانیشتی)).

۳۲- باب: إِذَا قِيلَ لَكُمْ تَفَسَّحُوا فِي الْمَجَالِسِ فَافْسَحُوا لِلَّهِ لَكُمْ وَإِذَا قِيلَ

انْشُرُوا فَانْشُرُوا ﴿١١﴾ الآية. المجادلة.

۶۲۷۰- حَدَّثَنَا خَلَادُ بْنُ يَحْيَى، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ نَهَى أَنْ يَقَامَ الرَّجُلُ مِنْ مَجْلِسِهِ وَيَجْلِسَ فِيهِ آخَرُ، وَلَكِنْ تَفَسَّحُوا وَتَوَسَّعُوا. وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ يَكْرَهُ أَنْ يَقُومَ الرَّجُلُ مِنْ مَجْلِسِهِ ثُمَّ يُجْلِسَ مَكَانَهُ ^(۲).

۳۲- باسیک: (کاتی پیتان و ترا، له کۆر و دانیشگا کاندای جیگه بکه نهوه ^(۳))

ئیهوش فراوانی بکه، خواش گۆشادی به ئیهوه ده دات، وه کاتی پیتان و ترا هه ستن ئیهوش هه ستن، تاکۆتایی ئایه ته که

۶۲۷۰- نافع دهلی: ئیبنو عومەر رضي الله عنه له پیغه مبهروه رضي الله عنه دهگیرپتهوه که قه دهغه ی کرد که پیاو له جی دانیشته که ی هه لئه سینی و که سیکی که تیایدا

(۱) پروانه: ۹۱۱.

(۲) پروانه: ۹۱۱.

(۳) فراوانی بکه.

دانیشت، به لکو جیگه بکه نه وه و فراوانی بکه ن، وه ئیبنو عومەر ﷺ لای ناپه سه ندبوو که پیاو له جی دانیشتنه که ی ههستی له پاشان که سیکی که له جیگا که ی دانیشتن ریت.

۳۳- بابُ مَنْ قَامَ مِنْ مَجْلِسِهِ أَوْ بَيْتِهِ وَلَمْ يَسْتَأْذِنْ أَصْحَابَهُ، أَوْ تَهَيُّاً لِلْقِيَامِ لِيَقُومَ النَّاسُ

۶۲۷۱- حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عُمَرَ، حَدَّثَنَا مُعْتَمِرٌ: سَمِعْتُ أَبِي يَذْكُرُ، عَنْ أَبِي مِجْلَزٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ﷺ قَالَ: لَمَّا تَزَوَّجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ زَيْنَبَ ابْنَةَ جَحْشٍ دَعَا النَّاسَ، طَعِمُوا ثُمَّ جَلَسُوا يَتَحَدَّثُونَ. قَالَ: فَأَخَذَ كَأَنَّهُ يَتَهَيَّأُ لِلْقِيَامِ فَلَمْ يَقُومُوا، فَلَمَّا رَأَى ذَلِكَ قَامَ، فَلَمَّا قَامَ قَامَ مَنْ قَامَ مَعَهُ مِنَ النَّاسِ وَبَقِيَ ثَلَاثَةٌ، وَإِنَّ النَّبِيَّ ﷺ جَاءَ لِيَدْخُلَ فَإِذَا الْقَوْمُ جُلُوسٌ، ثُمَّ إِنَّهُمْ قَامُوا فَأَنْطَلَقُوا. قَالَ: فَجِئْتُ فَأَخْبَرْتُ النَّبِيَّ ﷺ أَنَّهُمْ قَدْ انْطَلَقُوا، فَجَاءَ حَتَّى دَخَلَ، فَذَهَبْتُ أَدْخُلُ فَأَرَخَى الْحِجَابَ بَيْنِي وَبَيْنَهُ، وَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ ۖ﴾ إِلَى قَوْلِهِ: ﴿وَإِنْ

ذَلِكُمْ كَانَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمًا ۖ﴾ (الأحزاب^(۱)).

۳۳- باسی که سیک له جیگا که ی یان ماله که ی خوی ههستی و مؤلفهت له هاوړیکانی نه خوازی، یان خوی ئاماده بکات بۆ ههستان بۆ ئه وه ی خه لکه که ههستن

۶۲۷۱- ئه نه سی کوری مالیک ﷺ ده لی: کاتی پیغه مبهری خوا ﷺ زینه بی کچی جه حسی ماره کرد و گوێزایه وه، خه لکی بانگ کرد (بۆشاییه که ی) و نانیان

خوارد، پاشان دانیشتن و قسه‌یان دمکرد، ئه‌نه‌س ده‌لێ: له‌و کاته‌دا پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ دهن‌توت خو‌ی ئاماده‌ ده‌کات بۆ هه‌ستان به‌لام خه‌لکه‌که‌ هه‌لنه‌سان، جاکه‌ نه‌وه‌ی دی هه‌ستا، ئه‌نجا که‌ پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ هه‌ستا نه‌وه‌ی هه‌ستا (له‌گه‌لێ) هه‌ستا، به‌لام سێ که‌س مانه‌وه، ئه‌نجا پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ هات بی‌ته‌ ژووره‌وه‌ ده‌بینێ ئه‌و که‌سانه‌ دانیش‌توون، له‌ پاشان هه‌ستان و رۆشتن، (ئه‌نه‌س ده‌لێ): منیش رۆشتم هه‌والمدا به‌ پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ که‌ ئه‌و پیاوانه‌ رۆشتن، ئه‌نجا پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ هات هه‌تا چووه‌ ژووره‌وه‌، منیش رۆشتم بچه‌ ژووره‌وه‌، به‌لام په‌رده‌که‌ی له‌ نیوان من و خویدا دادایه‌وه‌، به‌و هۆیه‌وه‌ خوای به‌رز و بلند ئه‌م ئایه‌ته‌ی دابه‌زاند: (ئه‌ی ئه‌وانه‌ی باوم‌پتان هیناوه‌ مه‌چه‌ ژووره‌وه‌ بۆ ماله‌کانی پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ، مه‌گه‌ر رێگه‌تان پێ بدریت)، تا ده‌گاته‌ ئه‌م فه‌رمایشته‌ی خوا: (به‌راستی ئه‌و (نازاردانه‌ی پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ) تان به‌لای خواوه‌ (گوناه‌ی‌کی) زۆر گه‌وره‌یه‌)).

۳۴- بابُ الْاِحْتِبَاءِ بِالْبَيْدِ وَهُوَ الْقُرْفَصَاءُ

۶۲۷۲- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي غَالِبٍ، أَخْبَرَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ الْحِزَامِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُلَيْحٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَفْنَاءُ الْكُعْبَةَ مُحْتَبِيًا بِيَدِهِ هَكَذَا.

۳۴- باسی هه‌لتروشکان که‌ دانیش‌تنه‌ به‌ چیچکانه‌وه‌ ده‌ست دانه‌به‌ر ئه‌ژنۆ^(۱)

۶۲۷۲- ئیبنو عومەر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ده‌لێ: پی‌غه‌مبه‌رم ﷺ بینی له‌ جه‌وشه‌ی که‌عبه‌دا به‌چیچکانه‌وه‌ دانیش‌توو ده‌ستی دابوو‌یه‌ به‌ر ئه‌ژنۆی ئاوه‌ها.

(۱) جو‌ره‌ دانیش‌تنی‌که‌ سمتی ده‌خاته‌ زه‌وی و رانی ده‌نوس‌ین به‌ورگیه‌وه‌ و ده‌سته‌کان ده‌داته‌ به‌ر ئه‌ژنۆکانی، شیخ محمدی خال ده‌لێ: هه‌لتروشکان: چیچکه‌کردن و خو‌ک‌زۆله‌کردن. فه‌ره‌ه‌نگی خال: ل ۵۱۳.

۳۵- بَابُ مَنْ أَتَكَأَ بَيْنَ يَدَيْ أَصْحَابِهِ

وَقَالَ حَبَّابٌ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ وَهُوَ مُتَوَسِّدٌ بُرْدَةً قُلْتُ: أَلَا تَدْعُو اللَّهَ؟ فَقَعَدَ^(۱).
 ۶۲۷۳- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ الْمُفَضَّلِ، حَدَّثَنَا الْجُرَيْرِيُّ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرَةَ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِأَكْبَرِ الْكِبَائِرِ؟». قَالُوا: بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: «الِإِشْرَاكُ بِاللَّهِ، وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ»^(۲).

۳۵- باسی که سیک له بهرده می هاوولانیدا شانی داداییت

-خه بباب ﷺ دهلی: رۆشتمه خزمهتی پیغه مبهری ﷺ له سهر عاباکهی شانی دادابوو، هه رزم کرد: ئایا له خوا ناپارێتیهوه (بوومان)؟ ئینجا ههستا و دانیشت.
 ۶۲۷۳- عهبدوهره حمانی کوری ئه بو به کره له باوکیهوه ﷺ دهگیریتیهوه که دهلی: پیغه مبهری خوا ﷺ فهرمووی: ((ئایا هه والتان پی بدهم گونا هه هه ره گه وره کان جین؟)) هاوولانیشت وتیان: به لی ئه ی پیغه مبهری خوا ﷺ هه والمان بدهری، فهرمووی: ((هاوبهش دانانه بو خوا و سه ریچی کردنی دایک و باوک))^(۳).

۶۲۷۴- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا بِشْرٌ مِثْلَهُ: وَكَانَ مُتَكِنًا فَجَلَسَ فَقَالَ: «أَلَا وَقَوْلُ الزُّورِ». فَمَا رَأَى يُكْرَرُهَا حَتَّى قُلْنَا: لَيْتَهُ سَكَتَ^(۴).

۶۲۷۴- (ئیمامی بوخاری دهلی: موسه ده د بوی گیراینه وه وتی: بیه وینه ی فهرمووده که ی پێشوو ی بو گیراینه وه و (نه مه شی زیاد کرد) و پیغه مبهری ﷺ پائی دابوو یه وه جا دانیش و فهرمووی: ((ئاگادار بن وه شایه تیدانی درۆ))، ئیتر ئه وه نه ده دووباره ی ده کرده وه هه تا وتمان خوژگه بیده نگ بوایه.

(۱) پروانه: ۳۶۱۲.

(۲) پروانه: ۳۶۵۴.

(۳) سه رنج: له ریوایه ته کانی ئه م فهرمووده یه دا ده لی: پیغه مبهری خوا ﷺ شانی دادا بوو پاشان دانیش، ئینجا فهرمووی: ((سه ریچی کردنی دایک و باوک))، هه ر بۆیه ئیمامی بوخاری له م عینانه دا هێناویه تی.

(۴) پروانه: ۳۶۵۴.

(۳) نوینی خهوتن که برتسه له دۆشهک و به تانی بان لئقه، بئشی دهوترت بئخهف.

۳۸- بَابُ مَنْ أُلْقِيَ لَهُ الْوَسَادَةُ

۶۲۷۷- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ، حَدَّثَنَا خَالِدٌ. وَحَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَوْنٍ، حَدَّثَنَا خَالِدٌ، عَنْ خَالِدٍ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو الْمَلِيحِ قَالَ: دَخَلْتُ مَعَ أَبِيكَ زَيْدٍ عَلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، فَحَدَّثَنَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ ذَكَرَ لَهُ صَوْمِي، فَدَخَلَ عَلَيَّ، فَأَلْقَيْتُ لَهُ وَسَادَةً مِنْ أَدَمٍ حَشَوْهَا لَيْفٌ، فَجَلَسَ عَلَى الْأَرْضِ، وَصَارَتِ الْوَسَادَةُ بَيْنِي وَبَيْنَهُ، فَقَالَ لِي: «أَمَا يَكْفِيكَ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ ثَلَاثَةُ أَيَّامٍ؟». قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: «خَمْسًا». قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: «سَبْعًا». قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: «تِسْعًا». قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: «إِخْدَى عَشْرَةً». قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: «لَا صَوْمَ فَوْقَ صَوْمِ دَاوُدَ، شَطْرَ الدَّهْرِ، صِيَامَ يَوْمٍ وَإِفْطَارُ يَوْمٍ»^(۱).

۳۸- باسی که سیک پشتیهکی بو هه‌ل بدریت

۶۲۷۷- ئەبو قیلابە دەلی: ئەبو لەلیح وتی: لەگەڵ باوکتدا که زەمیدە ڕۆشتینە لای عەبدوللای کورپی عەمر ﷺ بۆی گیراینه‌وه وتی: که ڕۆژوو گرتنی من باسکرا‌بوو بۆ پێغه‌مبەر ﷺ، جا پێغه‌مبەر ﷺ هات بۆ لام منیش پشتیه‌کم بۆ دانا که له پێسته‌ بوو پەلی دار خورمای له ناودا بوو، وه پێغه‌مبەر ﷺ له‌سه‌ر زه‌وی دانیشت و پشتیه‌که که‌وته‌ نێوان من و ئەوه‌وه، ئەنجا هه‌رمووی پێم: ((به‌س نییه‌ بۆت له هه‌ر مانگی‌کدا سی ڕۆژ^(۲)؟))، عەبدوللای دەلی: وتم: ئەه‌ی پێغه‌مبەری خوا ﷺ (به‌سم نییه‌) هه‌رمووی: ((پێنج ڕۆژ))، وتم: ئەه‌ی پێغه‌مبەری خوا ﷺ (به‌سم نییه‌)، هه‌رمووی: ((حه‌وت ڕۆژ)) وتم: ئەه‌ی پێغه‌مبەری خوا ﷺ (به‌سم نییه‌)، هه‌رمووی: ((نۆ ڕۆژ)) وتم: ئەه‌ی پێغه‌مبەری

(۱) پروانه: ۱۱۳۱.

(۲) به‌ڕۆژوو بیت.

خوَا ۞ (بهسم نییه)، فهرمووی: ((یازده رۆژ) وتم: ئەهی پێغه مبهری خوَا ۞ (بهسم نییه)، پێغه مبهر ۞ فهرمووی: ((رۆژوو نییه له سهرووی رۆژوو داوودمه ۞ نیوهی ساله کهیه، رۆژیک به رۆژوو بوون و رۆژیک به رۆژوو نه بوون)).

۶۲۷۸- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا زَيْدٌ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ مُغِيرَةَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَلْقَمَةَ أَنَّهُ قَدِمَ الشَّامَ.

وَحَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ مُغِيرَةَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ قَالَ: ذَهَبَ عَلْقَمَةُ إِلَى الشَّامِ، فَأَتَى الْمَسْجِدَ فَصَلَّى رَكَعَتَيْنِ فَقَالَ: اللَّهُمَّ ارْزُقْنِي جَلِيْسًا. فَقَعَدَ إِلَى أَبِي الدَّرْدَاءِ، فَقَالَ: مِمَّنْ أَنْتَ؟ قَالَ: مِنْ أَهْلِ الْكُوفَةِ. قَالَ: أَلَيْسَ فِيكُمْ صَاحِبُ السَّرِّ الَّذِي كَانَ لَا يَعْلَمُهُ غَيْرُهُ؟ -يَعْنِي: حَدِيْقَةَ- أَلَيْسَ فِيكُمْ -أَوْ كَانَ فِيكُمْ- الَّذِي أَجَارَهُ اللَّهُ عَلَى لِسَانِ رَسُولِهِ ۞ مِنَ الشَّيْطَانِ؟ -يَعْنِي: عَمَّارًا- أَوَلَيْسَ فِيكُمْ صَاحِبُ السَّوَاكِ وَالْوَسَادِ؟ -يَعْنِي ابْنَ مَسْعُودٍ- كَيْفَ كَانَ عَبْدُ اللَّهِ يَقْرَأُ: ﴿وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَى ۝﴾ اللّيل. قَالَ: ﴿وَالذِّكْرِ وَالْأُنثَى ۝﴾ اللّيل. فَقَالَ: مَا زَالَ هَؤُلَاءِ حَتَّى كَادُوا يُشَكِّكُونِي، وَقَدْ سَمِعْتُهَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ۞^(۱).

۶۲۷۸- ئیبراهیم دهلی: عهلقه مه رۆشت بۆ شام، ئینجا چوو ه مزگه وته وه و دوو رگات نوێزی کرد و وتی: خودایه هاو نشینیکم بۆ بره خسینی (له گه لی دانیشم)، ئەنجا لای ئەبو دهردا دانیشت، ئەبو دهرداش پێی وت: تۆ خه لکی کوپیت؟ عهلقه مهش وتی: خه لکی کووه هم، وتی: بۆ ئیوه که سیکتان تیا نییه یان که سیك له ئیوه ههیه خاوهنی نهینی بیت که جگه له ئەو کهسی تر نایزانیت؟ - واته: حوزمه یفه- وتی: بۆ ئیوه که سیکتان تیا یه یان که سیك له ئیوه ههیه که خوا

له‌سه‌ر زمانی پێغه‌مبه‌رم‌که‌ی ﷺ له‌ شه‌یتان پاراستویه‌تی -واته‌ عه‌ممار- وتی: وه‌ ئایا که‌سیکتان تیا‌یه‌ که‌ خاوه‌نی سیواک و به‌رماڵ بوو؟ -واته‌: ئیبنو مه‌سعوود- عه‌بدو‌للا چۆن ﴿وَالَّذِينَ إِذَا يَتَشَاءُ﴾ (١) ده‌خویند؟ وتی: (به‌م جو‌ره‌ی ده‌خویند) ﴿وَالذَّكْرَ وَالْأُنْثَى﴾ وتی: به‌رده‌وام ئائمه‌مانه‌ له‌گه‌ڵمدا هه‌ول دمه‌دن و خه‌ریکن که‌ به‌: ﴿وَمَا خَلَقَ الذَّكْرَ وَالْأُنْثَى﴾. بخوینمه‌وه‌ له‌وه‌ی له‌ پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ بیستوه‌وه‌ لام بده‌ن.

۳۹- بابُ الْقَانِلَةِ بَعْدَ الْجُمُعَةِ

۶۲۷۹- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ: كُنَّا نَقِيلُ وَنَتَعَدَّى بَعْدَ الْجُمُعَةِ^(۱).

۳۹- باسی نوستنی نیوه‌روان پاش (نوێژی) هه‌ینی

۶۲۷۹- سه‌هلی کورپی سه‌عد رضی‌الله‌تعالی‌عنہ ده‌لی: ئیمه‌ (له‌ رۆژی هه‌یندا) نوستنی نیوه‌روان و خواردنمان له‌پاش (نوێژی) هه‌ینی ئه‌نجام دمه‌دا.

۴۰- بابُ الْقَانِلَةِ فِي الْمَسْجِدِ

۶۲۸۰- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ مَا كَانَ لِعَلِيٍّ اسْمٌ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ أَبِي تَرَابٍ، وَإِنْ كَانَ لَيَفْرَحُ بِهِ إِذَا دُعِيَ بِهَا، جَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَيْتَ فَاطِمَةَ رضی‌الله‌تعالی‌عنہا فَلَمْ يَجِدْ عَلِيًّا فِي الْبَيْتِ فَقَالَ: «أَيْنَ ابْنُ عَمِّكَ؟».

فَقَالَتْ: كَانَ بَيْنِي وَبَيْنَهُ شَيْءٌ، فَعَاَصَيْتَنِي فَخَرَجَ فَلَمْ يَقُلْ عِنْدِي. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِلْإِنْسَانِ: «انْظُرْ أَيْنَ هُوَ؟» فَجَاءَ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هُوَ فِي الْمَسْجِدِ رَاقِدٌ. فَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ مُضْطَجِعٌ قَدْ سَقَطَ رِدَاؤُهُ عَنْ شِقِّهِ فَأَصَابَهُ تُرَابٌ، فَجَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَمْسَحُهُ عَنْهُ وَهُوَ يَقُولُ: «قُمْ أَبَا تُرَابٍ، قُمْ أَبَا تُرَابٍ»^(۱).

۴۰- باسی (حوکمی) نوستنن نیوهروان له مزگهوتدا

۶۲۸۰- سه هلی کوری سهعد ﷺ دهلی: عهلی ﷺ هیچ ناویکی نه بوو به لایه وه له نه بی توراب خوشه ویستر بیت، له راستیدا زور بی خوش بوو بهو ناوه وه بانگ بکری. پیغه مبهری خوا ﷺ هات بو مالی فاتیمه ﷺ و عهلی نه دی له ماله وه، فهرمووی: ((ناموزاکهت له کوپیه؟)) فاتیمه وتی: شتی له نیوانماندا پرویدا نیت رقی منی هه لسان و چوو دمره وه، نیوه پو خه ویشی لای من نه کرد. پیغه مبهری خوا ﷺ به که سیکی فهرموو: ((بزانه له کوپیه؟)) نهنجا کابرا هاته وه و وتی: نهی پیغه مبهری خوا نه وهتا له مزگهوت راکشاده، نهنجا پیغه مبهری خوا ﷺ هات له کاتیکیدا نهو راکشابوو بشته ماله کهی (که دابووی به خویدا) به لایه کی یه وه نه مابوو توژی لی نیشته وه، پیغه مبهری خواش ﷺ دهستی کرد به سپرینی توژه کهی پیوهی بوو و دهیغه رموو: ((ههسته خو لاوی، ههسته خو لاوی^(۲))).

۴۱- بَابُ مَنْ زَارَ قَوْمًا فَقَالَ عِنْدَهُمْ

۶۲۸۱- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ مُثَمَّمَةَ، عَنْ أَنَسٍ، أَنَّ أُمَّ سُلَيْمٍ كَانَتْ تَبْسُطُ لِلنَّبِيِّ ﷺ نِطْعًا فَيَقِيلُ عِنْدَهَا عَلَى ذَلِكَ النَّطْعِ.

(۱) پروانه: ۴۴۱.

(۲) بهم جوړهش مانا بکریت دروسته: ((ههسته باوکی خو ل، ههسته باوکی خو ل)) که وه رگپرائی عهره بیه کهی بیت، به لام من نهو مانای له سه ره وه کردوومه به لاهه وه گونجاوتره، یان عهره بیه کهی ههر وه که خو بیت بلتی: ((ههسته آبا تراب ههسته آبا تراب)).

قَالَ: فَإِذَا نَامَ النَّبِيُّ ﷺ أَخَذَتْ مِنْ عَرَقِهِ وَشَعْرِهِ فَجَمَعَتْهُ فِي قَارُورَةٍ، ثُمَّ جَمَعَتْهُ فِي سَكٍّ. قَالَ: فَلَمَّا حَضَرَ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ الْوَفَاةَ أَوْصَى أَنْ يُجْعَلَ فِي حَنُوطِهِ مِنْ ذَلِكَ السُّكِّ. قَالَ: فَجُعِلَ فِي حَنُوطِهِ.

۴۱- باسی که سێک سەردانی خەڵکانێک بکات و خەوی نیوە‌روان لایان بخەوی

۶۲۸۱-ئەنەس رضی اللہ عنہ دەگێڕێتەوێه که ئوممو سولهیم رضی اللہ عنہ راخەریکی پیستی بوو پیڤه‌مبەر ﷺ راده‌خست، ئینجا نیوە‌روو خەویشی لای ئوممو سولهیم لەسەر ئەو راخەرە پیستەیه دەخەوت، (ئەنەس) دەلی: جا که پیڤه‌مبەر ﷺ دەخەوت، ئوممو سولهیم عەرەق و مووی پیڤه‌مبەری ﷺ کوو دەکردەوێه له شوشەیه‌کدا، له پاشان دەیکرده ناو بۆنیکی خوشەوێه، (سومامه) دەلی: جا کاتی ئەنەس کۆری مالیک له سەرمەه‌رگدا بوو وه‌سیتی کرد لهو بۆنه خوشه ^(۱) بکریته ئەو بۆنه‌وه‌ی دەدریّت له لاشه‌ی (پاش مردنی)، (سومامه) دەلی: بۆیه ئەو بۆنه خوشه کرایه ناو بۆنه‌که‌ی (که لێی دەدریّت پاش مردنی).

۶۲۸۲-۶۲۸۳- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضی اللہ عنہ أَنَّهُ سَمِعَهُ يَقُولُ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا ذَهَبَ إِلَى قُبَاءٍ يَدْخُلُ عَلَى أُمِّ حَرَامٍ بِنْتِ مِلْحَانَ فَتُطْعِمُهُ -وَكَاثَتْ تَحْتَ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ- فَدَخَلَ يَوْمًا فَأَطْعَمْتُهُ، فَتَأَمَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، ثُمَّ اسْتَيْقَظَ يَضْحَكُ. قَالَتْ: فَقُلْتُ: مَا يُضْحِكُكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ فَقَالَ: «نَاسٌ مِنْ أُمَّتِي عُرِضُوا عَلَيَّ غُرَاةً فِي سَبِيلِ اللَّهِ، يَرْكَبُونَ نَجَبَ هَذَا الْبَحْرِ مُلُوكًا عَلَى الْأَسِرَّةِ». أَوْ قَالَ: «مِثْلُ الْمُلُوكِ عَلَى الْأَسِرَّةِ». شَكَ إِسْحَاقُ. قُلْتُ: ادْعُ اللَّهَ أَنْ يَجْعَلَ لِي مِنْهُمْ. فَقَدَا، ثُمَّ وَضَعَ رَأْسَهُ فَتَأَمَّ، ثُمَّ اسْتَيْقَظَ يَضْحَكُ، فَقُلْتُ: مَا يُضْحِكُكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟

(۱) که له عەرەق و مووی پیڤه‌مبەر ﷺ.

قَالَ: «نَاسٌ مِنْ أُمَّتِي عُرِضُوا عَلَيَّ غُرَاةً فِي سَبِيلِ اللَّهِ، يَرْكَبُونَ نَجَبَ هَذَا الْبَحْرِ مُلُوكًا عَلَى الْأَسِرَّةِ». أَوْ: «مِثْلَ الْمُلُوكِ عَلَى الْأَسِرَّةِ». فَقُلْتُ: ادْعُ اللَّهَ أَنْ يَجْعَلَ لِي مِنْهُمْ. قَالَ: «أَنْتَ مِنَ الْأَوَّلِينَ». فَرَكِبْتَ الْبَحْرَ زَمَانَ مُعَاوِيَةَ، فَصُرِعْتَ عَنْ دَابَّتَيْهَا حِينَ خَرَجْتَ مِنَ الْبَحْرِ، فَهَلَكْتَ^(۱).

۶۲۸۲- ۶۲۸۳- عەبدوللای کوری ئەبو تەلحە لە ئەنەسی کوری مالیکەوھ ﷺ دەگێڕێتەوھ، کە عەبدوللای لێی بیستووھ کە دەیوت: پێغەمبەری خوا ﷺ کاتی دەرۆشت بۆ قوبا دەجوو بۆ مائی ئوممو حەرامی کچی میلحان و خواردنی دەدا بە پێغەمبەر ﷺ - وە ئوممو حەرام خێزانی عوبادەیی کوری صامیت بوو- جا جاریکیان پێغەمبەر ﷺ ڕۆشتە مالیان ئوممو حەرامیش چێشت و خواردنی پێدا، ئینجا پێغەمبەری خوا ﷺ خەوت، پاشان لە خەو هەستا و پێدەگەنی. ئوممو حەرام دەلی منیش وەم: ئەی پێغەمبەری خوا ھۆی پێکەنینەگەت چی بوو؟ ئەویش فەرمووی: ((لە ئوممەتەگەم کەسانیکم نیشاندرە کە جەنگاوەر بوون لە ڕێی خوادا سواری (کەشتی دەبن) بەناو دەریادا، دەلیی پادشان لەسەر تەختەگەیان دانیشتون))، یان فەرمووی: ((وەکو پادشا وان لەسەر تەختەگەیان دانیشتون))، ئیسحاق گومانی بووھ لە (نیوان ئەو دوو ڕستەیدە) ئوممو حەرام وتی: منیش وەم: نزام بۆ بکە لای خوا کە من لەو جەنگاوەرانەبم، پێغەمبەریش ﷺ نزای بۆ کرد، پاشان سەری نایەوھ و خەوت، پاشان خەبەری بوویەوھ و پێدەگەنی (ئوممو حەرام دەلی) منیش وەم: ئەی پێغەمبەری خوا ھۆی چیبە پێدەگەنیت؟ فەرمووی: ((لە ئوممەتەگەم کەسانیکم نیشاندرە کە جەنگاوەر بوون لە ڕێی خوادا سواری (کەشتی دەبن) بەناو ئەو دەریادا، دەلیی پادشان لەسەر تەختەگەیان دانیشتون)) یان فەرمووی: ((وەکو پادشا وان لەسەر تەختەگەیان دانیشتون)) (ئوممو حەرام دەلی) منیش وەم: ئەی پێغەمبەری

(۱) پروانە: ۲۷۸۸، ۲۷۸۹.

خوا نزام بو بکه لای خوا که لهو جهنگاوهرانه به، فهرمووی: ((تو له یهکه مینه گانیت))، (ئه نهس دهلی): وه له سهرده می موعاویه دا ﷺ ئوممو حهرام سواری کهشتی بوو له دهریادا (بو خهبات له ری خوادا)، جا کاتی له دهریا هاته دهر (بو وشکانی)، له ولاخه کهی کهوته خواره وه و مرد.

۴۲- بابُ الْجُلُوسِ كَيْقَمَا تَيَسَّرَ

۶۲۸۴- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَزِيدَ اللَّيْثِيِّ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: نَهَى النَّبِيُّ ﷺ عَنْ لِبْسَتَيْنِ، وَعَنْ بَيْعَتَيْنِ: اشْتِمَالِ الصَّمَاءِ، وَالِإِحْتِبَاءِ فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ لَيْسَ عَلَى فَرْجِ الْإِنْسَانِ مِنْهُ شَيْءٌ، وَالْمُلَامَسَةِ، وَالْمُنَابَذَةَ^(۱). تَابَعَهُ مَعْمَرٌ وَمُحَمَّدُ بْنُ أَبِي حَفْصَةَ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ بُدَيْلٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ^(۲).

۴۲- باسی دانیشن به هەر شیوه یك گونجاو ئاسان بوو

۶۲۸۴- ئه بو سه عیدی خودری ﷺ دهلی: پیغه مبه ر ﷺ ریگری کردوه له دوو شیوه پۆشاک له بهرکردن، وه ریگری کردوه له دوو جوړ فروشتن: ریگری کردوه له خوومه لوته کردن^(۳) وه ریگری کردوه بیاو به جیجکانه وه دانیشی، یهک پۆشاک له بهر دابی هیچی به سهر عه وره تیه وه نه بی. وه ریگری کردوه له فروشتن به دهست لیدان، وه له فروشتن به هه لدان بو یه کتری. وه مه عمهر و موحه ممه د کوری نه بی حه فسه و عه بدوللای کوری بوده یل له زوهریه وه گیراویانه ته وه و پالپستی گیرانه وه که ی سوفیانی کوری عویه یه نه ده که ن.

(۱) پروانه: ۳۶۷.

(۲) پروانه: ۳۶۷.

(۳) خۆپێچانه وه یه به پۆشاکێک به جوړیک نه توانی دهستی لێوهی ده ربێتن.

۴۳- بَابُ مَنْ نَاجَى بَيْنَ يَدَيْ النَّاسِ، وَمَنْ لَمْ يُخْبَرْ بِسِرِّ صَاحِبِهِ،

فَإِذَا مَاتَ أَخْبَرَ بِهِ

۶۲۸۵- ۶۲۸۶- حَدَّثَنَا مُوسَى، عَنْ أَبِي عَوَانَةَ، حَدَّثَنَا فِرَاسٌ، عَنْ عَامِرٍ، عَنْ مَسْرُوقٍ، حَدَّثَنِي عَائِشَةُ أُمُّ الْمُؤْمِنِينَ قَالَتْ: إِنَّا كُنَّا أَزْوَاجَ النَّبِيِّ ﷺ عِنْدَهُ جَمِيعًا، لَمْ تُعَادَرْ مِنَّا وَاحِدَةٌ، فَأَقْبَلَتْ فَاطِمَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، لَا وَاللَّهِ مَا تَخْفَى مِشْيَتُهَا مِنْ مِشْيَةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَلَمَّا رَأَاهَا رَحَبَ قَالَ: «مَرْحَبًا بِابْنَتِي». ثُمَّ أَجْلَسَهَا عَنْ يَمِينِهِ -أَوْ عَنْ شِمَالِهِ- ثُمَّ سَارَهَا، فَبَكَتْ بُكَاءً شَدِيدًا، فَلَمَّا رَأَى حُزْنَهَا سَارَهَا الثَّانِيَةَ إِذَا هِيَ تَضْحَكُ. فَقُلْتُ لَهَا -أَنَا مِنْ بَنِي نِسَائِهِ-: خَصَّكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِالسَّرِّ مِنْ بَيْنِنَا ثُمَّ أَنْتِ تَبْكِينَ! فَلَمَّا قَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ سَأَلْتُهَا: عَمَّا سَارَكَ؟ قَالَتْ: مَا كُنْتُ لِأُفْشِيَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ سِرَّهُ. فَلَمَّا تَوَفَّيْتُ قُلْتُ لَهَا: عَزَمْتُ عَلَيْكَ بِمَا لِي عَلَيْكَ مِنَ الْحَقِّ لَمَّا أَخْبَرْتَنِي. قَالَتْ: أَمَّا الْآنَ فَتَعَمَّ. فَأَخْبَرْتَنِي قَالَتْ: أَمَّا حِينَ سَارَنِي فِي الْأَمْرِ الْأَوَّلِ، فَإِنَّهُ أَخْبَرَنِي أَنَّ جِبْرِيلَ كَانَ يُعَارِضُهُ بِالْقُرْآنِ كُلَّ سَنَةٍ مَرَّةً «وَإِنَّهُ قَدْ عَارَضَنِي بِهِ الْعَامَ مَرَّتَيْنِ، وَلَا أَرَى الْأَجَلَ إِلَّا قَدْ اقْتَرَبَ، فَاتَّقِيَ اللَّهَ وَاصْبِرِي، فَإِنِّي نَعَمَ السَّلَفُ أَنَا لَكَ». قَالَتْ: فَبَكَيتُ بُكَائِي الَّذِي رَأَيْتَ، فَلَمَّا رَأَى جَزَعِي سَارَنِي الثَّانِيَةَ قَالَ: «يَا فَاطِمَةُ، أَلَا تَرْضَيْنَ أَنْ تَكُونِي سَيِّدَةَ نِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ» أَوْ: «سَيِّدَةَ نِسَاءِ هَذِهِ الْأُمَّةِ؟»^(۱).

۴۳- باسی که سیک له به ردهم خه لکدا چیه بکات (بو

که سیک)، وه که سیکیش نهینى هاوړیکه ی به که س

نه لى، ئینجا که مرد نهینییه که ی به خه لک بلات

۶۲۸۵- ۶۲۸۶- مه سروق ده لى: عائشه دايكى باوه پرداران رضى الله عنه وتى: ئيمه ی هاوسه رانى پيغه مبه ر رضى الله عنه هه موومان له خزمه تيدا بووين، هيچ كاممان نه وي مان

به جی نههیشتبوو ئینجا فاتیمه هات بهپایده، نهسویند بهخوا رۆشتنی هیچ جیاوازی نهبوو له رۆشتنی پیغهمبەر ﷺ، جا که بینی بهخیری هیئا و فهرمووی: ((بهخیربیت کچم))، پاشان لای راستیهوه یان لای چهپیهوه- داینیشاندا، له پاشان سرتیهکی بۆکرد، فاتیمهش زۆر گریا، جا که دل تهنگیهکهی بینی سرتیهکی تری بۆ کرد، جافاتیمه پیکهنی، (عائیشه دهلی): من له ناو هاوسهرانی پیغهمبهردا ﷺ پیم وت: پیغهمبهری خوا له نیوان ههموماندا تۆی تایبەت کرد بهدرکاندنی نهینی لات کهچی تۆ دهگریت، جا کاتی پیغهمبهری خوا ﷺ ههستا و رۆشت، پرسیارم لی کرد دهربارهی ئهو نهینییهی پیغهمبهر ﷺ فهرموویهتی پیی؟ فاتیمه وتی: من ههرگیز نهینی پیغهمبهری خوا ﷺ ئاشکرا ناکهم، ئینجا کاتی ومفاتی کرد، (عائیشه دهلی) وتم: به فاتیمه سویندم لی خواردیت بهو مافهی من ههمه بهسهرتیهوه دهبی ههوالم پی بدەیت ^(۱)، فاتیمه وتی: له ئیستادا بهلی باشه، جا ههوالی پیدام وتی: جا کاتی بۆ شتی یهکهه سرتیهی بۆ کردم، بیگومان پیی وتم: که جیبریل ﷺ ههموو سالیك يهك جار قورئانی بۆ دهخویندهوه، ((بهلام ئهم سال دوو جار بۆی خویندمهوه، بۆیه پیم وایه مردنم نزیکبۆتهوه، کهواته له خوا بترسه و نارام بگره، چونکه بهراستی پاشترین پیشهکهوتوو منم بۆ تۆ)) وتی: بۆیه بهو جۆرهی گریانیهی بینیت گریام، جا کاتی بیتاقهتی و نارەحهتی منی بینی سرتیهی دووهمی بۆ کردم و فهرمووی: ((ئهی فاتیمه ئایا رازی نابیت که سهر گهورهی ئافرهتانی باوهردار بیت؟))، یان ((گهورهی ئافرهتانی ئهم ئوممهته بیت؟)).

(۱) ئهو نهینیانهی پیغهمبهر ﷺ چی بوو پیی وتی.

۴۴- بَابُ الاسْتِئْذَانِ

۶۲۸۷- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنَا الزُّهْرِيُّ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَبَادُ بْنُ مَعْمَرٍ، عَنْ عَمِّهِ قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فِي الْمَسْجِدِ مُسْتَلْقِيًا وَاضِعًا إِخْدَى رِجْلَيْهِ عَلَى الْأُخْرَى^(۱).

۴۴- باسی پالکهوتن له‌سه‌ر پشت

۶۲۸۷- عه‌به‌بادی کوری ته‌میم له‌ مامیه‌وه ده‌گیریتیه‌وه و ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوام ﷺ بینی له‌ مزگه‌وتدا به‌پشتا پالکه‌وتبوو، لایکی نابوو سه‌ر لایقه‌که‌ی تری.

۴۵- بَابُ لَا يَتَنَاجَى اثْنَانِ دُونَ الثَّالِثِ

وَقَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِذَا تَنَجَّيْتُمْ فَلَا تَنَجَّوْا بِالْإِنِّمِ وَالْعُدُونِ وَمَعْصِيَتِ الرَّسُولِ وَتَنَجَّوْا بِالْإِنِّمِ وَالنَّفْوَى وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ۝﴾ إِنَّمَا التَّجْوَى مِنَ الشَّيْطَانِ لِيَحْزُبَ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَلَيْسَ بِصَارِهِمْ شَيْئًا إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ۝﴾ المجادلة
وَقَوْلُهُ: ﴿يَتَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِذَا تَنَجَّيْتُمْ الرَّسُولَ فَقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ جَوْنَكُمْ صَدَقَهُ ذَلِكَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَأَطْهَرُ فَإِنْ لَّمْ تَجِدُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ۝﴾ إِلَى قَوْلِهِ: ﴿وَاللَّهُ خَيْرٌ مِمَّا يَتَّبِعُونَ ۝﴾ المجادلة.

۶۲۸۸- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ. وَحَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «إِذَا كَانُوا ثَلَاثَةً فَلَا يَتَنَاجَى اثْنَانِ دُونَ الثَّالِثِ».

٤٥- باسی نابی دوو کهس چیه بکهن بهجیا له کهسی سییه

وه ئهم فهرمايشتهى خواى بهرز و بلند: (ئهى ئهوانهى كه بپروتان هيناوه كه چپهتان كرد به چپه باسى گوناھ و دهست دريژى و سهرپيچى پيغه مبهري ﷺ مهكهن، وه باسى چاكه و پاريزگارى و له خوا ترسان بكهن، وه لهو خوايه بترسن كه ههر لاي ئهو كۆده كرپنهوه، بيگومان چپه تهنها له شهيتانه وهيه تا ئهوانه دلتهنگ بكات كه بپرويان هيناوه، له كاتيكا هيج زيانيان پي ناگهيه نيت، مهگهر به فرمانى خوا ئيماندارانىش با تهنها پشت به خوا بيهستن). وه ئهم فهرمايشتهش: (ئهى ئهو كهسانهى كه باومرتان هيناوه ههر كاتيك (ويستان) قسهى په نهانى له گهڻ پيغه مبهردا ﷺ بكهن، ئهوه پيش چپه كردنه كه تان خيريك بكهن، ئهمه بو خوتان چاكر و پاكره، ئينجا ئهگهر هيچتان نه بوو ئهوه بيگومان خوا ليخوش بوو ميهربانه)، تا دهگاته ئهم فهرمايشته: (وه خوا شارمزا به وهى كه دميكهن).

٦٢٨٨ عه بدوللا ﷺ دهگيرپته وه كه پيغه مبهري خوا ﷺ فهرمووى: ((ئهگهر سى كهس بوون ئه وه با دووانيان چپه نهكهن پيكه وه به جيا له سييه مهكه).

٤٦- بابُ حِفْظِ السِّرِّ

٦٢٨٩- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ صَبَاحٍ، حَدَّثَنَا مُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ: أَسْرَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ سِرًّا فَمَا أَخْبَرْتُ بِهِ أَحَدًا بَعْدَهُ، وَلَقَدْ سَأَلْتَنِي أُمُّ سُلَيْمٍ فَمَا أَخْبَرْتُهَا بِهِ.

۴۶- باسی پاراستنی نهینی

۶۲۸۹- نههسی کوری مالیک رضی اللہ عنہ دهلی: پیغمه مبه ﷺ نهینه کی پی وتم، منیش له پاش نهو به که سم نهوتوو، به دلنیا ییه وه ئوممو سولهیمیش پرساری نهو نهینهی لی کردم، به لام من نهو نهینه م پی نهوت.

۴۷- باب: إِذَا كَانُوا أَكْثَرَ مِنْ ثَلَاثَةٍ فَلَا بَأْسَ بِالْمُسَارَةِ وَالْمُنَاجَاةِ

۶۲۹۰- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رضی اللہ عنہ : قَالَ النَّبِيُّ ﷺ : «إِذَا كُنْتُمْ ثَلَاثَةً فَلَا يَتَنَاجَى رَجُلَانِ دُونَ الْآخَرِ حَتَّى تَخْتَلِطُوا بِالنَّاسِ، أَجَلٌ أَنْ يُحْزَنَهُ».

۴۷- باسیک: ئەگەر لە سێ کەس زیاتر بوون، ئەو چە و سرتە زیانی نییه و قەیناکات

۶۲۹۰- عهبدوڵلا رضی اللہ عنہ وتی: پیغمه مبه ﷺ فهرمووی: ((ئەگەر ئێوه سێ کەس بوون، ئەوه با دوو کەستان چە نهکەن به جیا له کهسه کهی تریان، ههتا تیکهه دهبن به خههک، له بهر ئەوه که دل تهنگ و غه مباری دهکات)).

۶۲۹۱- حَدَّثَنَا عَبْدَانُ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ شَقِيقٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: قَسَمَ النَّبِيُّ ﷺ يَوْمًا قِسْمَةً، فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ: إِنَّ هَذِهِ لِقِسْمَةٌ مَا أُرِيدُ بِهَا وَجْهَ اللَّهِ. قُلْتُ: أَمَا وَاللَّهِ لَا تَبَيَّنَ النَّبِيُّ ﷺ، فَأَتَيْتُهُ وَهُوَ فِي مَلَأٍ فَسَارَرْتُهُ، فَعَضِبَ حَتَّى احْمَرَّ وَجْهُهُ، ثُمَّ قَالَ: «رَحِمَهُ اللَّهُ عَلَى مُوسَى، أُوذِيَ بِأَكْثَرٍ مِنْ هَذَا فَصَبَرَ»^(۱).

۲۶۹۱- شەقیق لە عەبدوڵڵاوە ﷺ دەگێڕێتەوێه کەووتی: پێغەمبەر ﷺ رۆژێکیان دەستکەوتییکی دابەش کرد، بیاویکی ئەنصاریش وتی: بەراستی ئەمە دابەش کردنیکیە رەزامەندی خوا مەبەست نەبووە پێی، (عەبدوڵلا دەلی): منیش وتم دەی سویند بەخوا دەچمە خزمەتی پێغەمبەر ﷺ، ئینجا چوو مە خزمەتی لە ناو کۆمەڵیکدا بوو قسەکەم بەپەنھانی بو گێراپەوێه، ئەویش تۆرە بوو بە جوۆی رۆوخساری سوور ھەلگەرا، پاشان فەرمووی: ((رەحمەتی خوا لە مووسا ﷺ بێت لەمە زیاتر ئازادرا بەلام ئارامی گرت)).

۴۸- بابُ طُولِ النَّجْوَى

وقوله: ﴿وَإِذْ هُمْ نَحْوَى (۱۷)﴾ الإسراء. مَصْدَرٌ مِنْ نَاجَيْتٍ، قَوَصَهُمْ بِهَا، وَالْمَعْنَى: يَتَنَاجَوْنَ.
 ۶۲۹۲- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ، - عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أَقِيمَتِ الصَّلَاةُ وَرَجُلٌ يُتَاجِي رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، فَمَا زَالَ يُتَاجِيهِ حَتَّى نَامَ أَصْحَابُهُ، ثُمَّ قَامَ فَصَلَّى (۱).

۴۸- باسی چپە درێژ

وێه ئەم فەرماشتهی خۆی گەورە: (کاتی پێکەوێه چپە دەکەن) (نجوی) چاوەگە لە (نَاجَيْتٍ) وەسفی کردوون بە چپەکردن - واتە: پێکەوێه چپە دەکەن.
 ۶۲۹۲- ئەنەس ر.ز. دەلی: قامەت کرا بو نوێژ، بیاویک چپە لەگەڵ پێغەمبەری خوا ﷺ دەکرد، جا بەردەوام چپە لەگەڵ دەکرد ھەتا ھاوێلانی خەوتن، لە پاشان ھەستا و نوێژی کرد.

۴۹- بَابُ: لَا تُشْرَكُ النَّارُ فِي الْبَيْتِ عِنْدَ النَّوْمِ

۶۲۹۳- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «لَا تَتْرُكُوا النَّارَ فِي بُيُوتِكُمْ حِينَ تَنَامُونَ».

۴۹- باسیک: له کاتی خهوتندا ئاگر له مالدا بهجی

نههیلریت

۶۲۹۳- سالیق له باوکیهوه ﷺ دهگیریتیهوه نهویش له پیغهمبهرهوه ﷺ فهرمووی: ((ئاگر له ماله کانتاندا بهجی مههیلن کاتی دهخهون)).

۶۲۹۴- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ، حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، عَنْ بُرَيْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ أَبِي مُوسَى ﷺ قَالَ: اخْرَقَ بَيْتَ بِالْمَدِينَةِ عَلَى أَهْلِهِ مِنَ اللَّيْلِ، فَحَدَّثَ بِشَانِهِمُ النَّبِيُّ ﷺ قَالَ: «إِنَّ هَذِهِ النَّارَ إِنَّمَا هِيَ عَدُوٌّ لَكُمْ، فَإِذَا نِمْتُمْ فَأَطْفِئُوهَا عَنْكُمْ».

۶۲۹۴- نهبو موسا ﷺ وتی: شهو مالتیک له مهدینه سووتا بهسهر خاومنهکهیدا جا بهسهرهاتهکهیان گیردرایهوه بو پیغهمبهر ﷺ، نهویش فهرمووی: ((بهراستی نه م ناگره دوژمنی ئیومیه، بویه که خهوتن له خوتانی بکوژیننهوه)).

۶۲۹۵- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا حَمَادٌ، عَنْ كَثِيرٍ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «خَمَرُوا الْآيَةَ، وَأَجِيفُوا الْأَبْوَابَ، وَأَطْفِئُوا الْمَصَابِيحَ، فَإِنَّ الْفُؤُسِقَةَ رُجْمًا جَرَّتِ الْفِتِيلَةُ فَأَخْرَقَتْ أَهْلَ الْبَيْتِ»^(۱).

۶۲۹۵- جابیر کوری عه‌بدوللا رضی اللہ عنہ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا رضی اللہ عنہ فهرمووی ((دفره‌گان داپوشن، وه دهرگاگان دابخهن، وه چراگان بکوژیننه‌وه، چونکه به‌راستی مشک (زیان به‌خشی له سنوور دمرجووی بجکوله)، هه‌ندیك جار پلّیته‌ی (چرا) که راده‌کیشت و خه‌لکی ماله‌که دمسوتینیت)).

۵۰- بابُ إِغْلَاقِ الْأَبْوَابِ بِاللَّيْلِ

۶۲۹۶- حَدَّثَنَا حَسَّانُ بْنُ أَبِي عَبَادٍ، حَدَّثَنَا هَمَّامٌ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ جَابِرٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «أَطْفِئُوا الْمَصَابِيحَ بِاللَّيْلِ إِذَا رَقَدْتُمْ، وَغَلِّقُوا الْأَبْوَابَ، وَأَوْكُوا الْأَسْقِيَةَ، وَخَمَرُوا الطَّعَامَ وَالشَّرَابَ». - قَالَ هَمَّامٌ: وَأَحْسِبُهُ قَالَ: - وَلَوْ يَعُودُ^(۱).

۵۰- باسی داخستنی دهرگاگان به شه‌ودا (دروسته)

۶۲۹۶- جابیر رضی اللہ عنہ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا رضی اللہ عنہ فهرمووی: ((به‌شه‌ودا کاتی خه‌وتن، چراگان بکوژیننه‌وه، دهرگاگانیش دابخهن، ده‌می کونده و مه‌شکه‌گان ببه‌ستن، خواردن و خواردنه‌وه داپوشن))، هه‌مام وتی: وابزانم فهرمووی ((با به چیلکه‌یه‌کیش بی‌ت له‌سه‌ری دانیت)).

۵۱- بابُ الْخِتَانِ بَعْدَ الْكِبَرِ وَتَنْفِ الْإِبْطِ

۶۲۹۷- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ فُزَعَةَ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «الْفِطْرَةُ خَمْسٌ: الْخِتَانُ، وَالِاسْتِحْدَادُ، وَتَنْفِ الْإِبْطِ، وَقَصُّ الشَّارِبِ، وَتَقْلِيمُ الْأَظْفَارِ»^(۱).

۵۱- باسی خهته نه کردن پاش پیربوون، وه هه لکیشانی مووی بن بال

۶۲۹۷- ئه بو هورمهیره ﷺ له پیغه مبهروه ﷺ گیراویه تیه وه فهرموویه تی: ((پینج شت له سروشتی پاکن: خهته نه کردن، بهر تاشین، تووکی بن بال هه لکه نندن، سمیل کورت کردنه وه، نینوک کردن)).

۶۲۹۸- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبُ بْنُ أَبِي حَمْزَةَ، حَدَّثَنَا أَبُو الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «اخْتَنَ إِبْرَاهِيمُ بَعْدَ ثَمَانِينَ سَنَةً، وَاخْتَنَ بِالْقُدُومِ». مُخَفَّفَةً. حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا الْمُغِيرَةُ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، وَقَالَ: «بِالْقُدُومِ»^(۱).

۶۲۹۸- ئه بو هورمهیره ﷺ ده گیریتیه وه که پیغه مبهری خوا ﷺ فهرمووی: ((ئبراهیم ﷺ دواى ته مهنی ههشتا سالی خهته نه کرا، وه به ته شو^(۱) خهته نه کرا))، ((بالقدوم)) پیتی دال یه ک دال و دووان نییه. (ئیمامی بوخاری دهلی: قوته یبه بوی گیرینه وه وتی: موغیره بوی گیرینه وه له ئه بی زیناده وه فهرمووی: ((بالقدوم)) پیتی داله که دووباره یه.

۶۲۹۹- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحِيمِ، أَخْبَرَنَا عَبَادُ بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ، عَنْ إِسْرَائِيلَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ قَالَ: سُئِلَ ابْنُ عَبَّاسٍ: مِثْلُ مَنْ أَنْتَ حِينَ قُبِضَ النَّبِيُّ ﷺ؟ قَالَ: أَنَا يَوْمَئِذٍ مَخْتُونٌ. قَالَ: وَكَانُوا لَا يَخْتِنُونَ الرَّجُلَ حَتَّى يُدْرِكَ^(۲).

(۱) پروانه: ۵۸۸۹.

(۲) پروانه: ۳۳۵۶.

(۳) (قدوم) مانای تریشی بو کراوه وه: کوندیکه له شام، یا مله و گهرده نه یه که، به لام زۆربه ی زانایان له سه ره ماناکه ی یه که من (ته شو).

(۴) پروانه: ۶۳۰۰.

۶۲۹۹- سه عیدی کوری جوبیه‌ر ده‌لی: پرسیار کرا له ئیبنو عەبباس رضی اللہ عنہ، تۆ وه‌کو کئی بووی کاتی پیغه‌به‌ر صلی اللہ علیہ وسلم گیانی کیشرا، وتی: من له‌و رۆژگارمدا خه‌ته‌نه‌ کرابووم، ده‌لی: خه‌لکه‌که‌ باویان وابوو کوریان خه‌ته‌نه‌ نه‌دمکرد هه‌تا بائغ نه‌بوایه‌.

۶۳۰۰ - وَقَالَ ابْنُ إِدْرِيسَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: قُبِضَ النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم وَأَنَا خَتِينٌ^(۱).

۶۳۰۰- سه عیدی کوری جوبیه‌ر له ئیبنو عەبباسه‌وه رضی اللہ عنہ ده‌لی: پیغه‌مه‌به‌ر صلی اللہ علیہ وسلم گیانی کیشرا من خه‌ته‌نه‌ کرابووم.

۵۲- باب: كُلُّ لَهْوٍ بَاطِلٌ إِذَا شَغَلَهُ عَنْ طَاعَةِ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم وَمَنْ قَالَ لِصَاحِبِهِ: تَعَالَ أَقَامِرْكَ. وَقَالَ اللَّهُ صلی اللہ علیہ وسلم: وَمَنْ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِي لَهْوَ

الْحَدِيثِ لِضَلَّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم لَقَمَانٌ

۶۳۰۱- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي حُمَيْدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم: «مَنْ حَلَفَ مِنْكُمْ فَقَالَ فِي حَلْفِهِ: بِاللَّاتِ وَالْعُزَّى. فَلْيَقُلْ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ. وَمَنْ قَالَ لِصَاحِبِهِ: تَعَالَ أَقَامِرْكَ. فَلْيَتَصَدَّقْ»^(۲).

(۱) پروانه: ۶۲۹۹.

(۲) پروانه: ۴۸۶۰.

۵۲- باسیک: هه موو یاری و خهریک بوونیک ناره وایه
 نه گهر که سه بئ ئاگا بکات له گوێرایه لای خوا ﷺ، وه
 که سیک به هاوړیکه ی بلیت وهره قومارت له گهل بکه م.
 وه ئهم فهرمایشته ی خوا ﷺ: (هه ندی له خه لکی هه یه
 قسه و باسی بیهوده^(۱) ده کری بۆ ئه وه ی به نه زانی
 خه لک گو مړا بکات له ریگای خوا)

۶۳۰۱- نه بو هورپه ره ﷺ ده لئ: پیغه مبه ری خوا ﷺ فهرمووی: ((هر که س له
 ئیوه سویندی خوارد و له سوینده کهیدا وتی: سویند به لات و عوززا، ئه وه با
 بلئ: (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ) هر که سیش به هاوړیکه ی وت: ومر قومارت له گهل بکه م ئه و
 باخیریک بکات)).

۵۳- بَابُ مَا جَاءَ فِي الْبَنَاءِ

قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: "مِنْ أَشْرَاطِ السَّاعَةِ: إِذَا تَطَاوَلَ رِغَاءُ الْبُئْيَانِ"^(۲).
 ۶۳۰۲- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ -هُوَ ابْنُ سَعِيدٍ- عَنْ سَعِيدٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ﷺ
 قَالَ: رَأَيْتُنِي مَعَ النَّبِيِّ ﷺ بَنَيْتُ بَيْدِي بَيْتًا يُكْنِي مِنِ الْمَطَرِ وَيُظِلُّنِي مِنَ الشَّمْسِ، مَا
 أَعَانَنِي عَلَيْهِ أَحَدٌ مِنْ خَلْقِ اللَّهِ.

۵۳- باسی ئه وه ی ده رباره ی خانوو دروست کردن هاتوو

نه بو هورپه ره ﷺ له پیغه مبه ره وه ﷺ ده گێریته وه که فهرموویه تی: ((له
 نیشانه کانی (نزیك هاتنی) قیامهت ئه وه یه کاتی شوانی به رخۆله وان خانو و

(۱) وهک ئه فسانه و گۆرانی و موسیقا. پروانه: إرشاد الساري: ۳۰۰/۱۳.

(۲) پروانه: ۵۰.

کۆشکی بهرز دروست دهکهن^(۱) ۶۳۰۲-سهعید له ئیبنو عومهروه رضی اللہ عنہ دهگیرپتهوه دهلی: خۆم دی له گهڤ پێغه مبهردا ﷺ بهدهستی خۆم خانوویهکم دروست کرد، که بمپاریزی له باران و سیبهرم بۆ بکات له خۆر بمپاریزی، هیچ کهسیک له دروست کراوانی خوا له دروستکردنیدا یارمهتی نهدام.

۶۳۰۳- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، قَالَ عَمْرُو: قَالَ ابْنُ عُمَرَ: وَاللَّهِ مَا وَضَعْتُ لَيْنَةً عَلَى لَيْنَةٍ، وَلَا عَرَسْتُ نَحْلَةً، مُنْذُ قُبِضَ النَّبِيُّ ﷺ. قَالَ سُفْيَانُ: قَدْ كَرْتَهُ لِبَعْضِ أَهْلِهِ، قَالَ: وَاللَّهِ لَقَدْ بَنَى بَيْتًا. قَالَ سُفْيَانُ: قُلْتُ: فَلَعَلَّهُ قَالَ قَبْلَ أَنْ يَبْنِيَ.

۶۳۰۳- عهمر دهلی: ئیبنو عومه رضی اللہ عنہ وتی: سویند بهخوا خشتیکم دانهناوه لهسه خشتیک، دار خورمایهکم نهناشتوووه لهو کاتهوهی پێغه مبهردا گیانی کیشرا و وفاتی کردوه.

سوفیان دهلی: ئەم وتهیهم باس کرد بۆ کهسیکی ئیبنو عومه، وتی: وهللاهی بهدئنیاییهوه (ئبنو عومه) خانووی دروست کرد، سوفیان دهلی وتم: دهی لهوانهیه پێش لهوهی دروست بکات ئهوهی وتبیت.

(۱) یان ئەو شوانانه پێشبرکتی بهکتری دهکهن له دروست کردنی کۆشک و تهلاری بهرزدا.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۸۰- کتاب الدعوات

به ناوی خواي به خشندهی میهره بان

۸۰- په راوی نزا و پارانه وه

قَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ

دَاخِرِينَ﴾ (۶۰) غافر

ئهم فه رمایشتهی خوی بهرز و بلند: (لیم بپارینه وه وه لامتان دده مه وه، به راستی نه وانهی خو به گه وه دمرانن که بمپه رستن له مه و پاش به سه ر شوپی ده چنه دۆزه خه وه)

۱- باب: وَلِكُلِّ نَبِيٍّ دَعْوَةٌ مُسْتَجَابَةٌ

۶۳۰۴- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «لِكُلِّ نَبِيٍّ دَعْوَةٌ يَدْعُو بِهَا، وَأُرِيدُ أَنْ أَخْتَبِيَ دَعْوَتِي شَفَاعَةً لَأُمَّتِي فِي الْآخِرَةِ»^(۱).

۱- باسیک: بۆ هه موو پیغه مبه ریک نزایه کی وه رگیرا وه بو وه

۶۳۰۴- ئه بو هو ر مپه ده ده گپ رپته وه که پیغه مبه ری خوا ﷺ فه رمووی: ((هه ر پیغه مبه ریک نزایه کی هه بو وه نزای پی کردوه، به لام من دمه وی ئه و نزا و پارانه وه و مرگیرا وه هه لی بگرم بۆ تکاردن بۆ ئوممه ته کهم له دوا پۆژدا)).

۶۳۰۵ - وَقَالَ لِي خَلِيفَةُ: قَالَ مُعْتَمِرٌ: سَمِعْتُ أَبِي، عَنْ أَنَسٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «كُلُّ نَبِيٍّ سَأَلَ سُؤلاً - أَوْ قَالَ: لِكُلِّ نَبِيٍّ دَعْوَةٌ قَدْ دَعَا بِهَا - فَاسْتُجِيبَ، فَجَعَلْتُ دَعْوَتِي شَفَاعَةً لَأُمَّتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ».

۶۳۰۵-ئهنه‌س ﷺ له پێغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ ده‌گێڕێته‌وه كه فه‌رموویه‌تی: ((هه‌موو پێغه‌مبه‌ریك داوایه‌کی كردوه -یان فه‌رمووی: هه‌موو پێغه‌مبه‌ریك نزا به‌کی هه‌بوو نزا یی كردوه - جالیی وهرگیراوه، منیش نزاكه‌م كردوه به‌ تكاكردن بۆ ئومه‌ته‌كه‌م له‌ رۆژی قیامه‌تدا)).

۲- بابُ أَفْضَلِ الْإِسْتِغْفَارِ

وَقَوْلِهِ تَعَالَى: ﴿فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا ۝۱۰ يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا ۝۱۱ وَيُمْدِدْكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَيَجْعَلْ لَكُمْ جَنَّاتٍ وَيَجْعَلْ لَكُمْ أَنْهَارًا ۝۱۲﴾ نوح، ﴿وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَحِشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللَّهَ فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمْ وَمَنْ يَغْفِرُ اللَّهُ ذُنُوبَهُ إِلَّا ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ﴾ ۝۱۳۰ ﴿وَلَمْ يُصِرُّوا عَلَىٰ مَا فَعَلُوا وَهُمْ يَعْلَمُونَ﴾ آل عمران

۲- باسی گه‌وره‌ترینی داوا ییخۆشبوون كردن له‌ خوا

وه باسی ئهم فه‌رمایشته‌ی خوا ی به‌رز و بلند: (داوا ی لیخۆشبوون بکه‌ن له‌ په‌رومردگارتان، به‌راستی په‌رومردگارتان زۆر لی خوش بووه، ئینجا گه‌ر وا بکه‌ن بارانی خوهره‌م و لیزمه‌تان بۆ دهبارینی، وه سامان و کوری زۆرتان پێ دهبه‌خشی، وه باخ و باخاتی زۆرتان پێ دهدات، وه جۆگه‌ ئاوی زۆرتان دهداتی).

(وه نه‌وانه‌ی که‌کاتی کردموه‌یه‌کی ناشرین ده‌که‌ن یا سته‌م له خو‌یان ده‌که‌ن که یادی خوایان کردموه، ئینجا داوای لی‌ بوردن ده‌که‌ن بو گونا‌هه‌کانیان، ئایا بی‌ج‌که له خوا کی‌ ده‌بورئ له گونا‌هه‌کان؟ وه به‌رده‌وام نابن له‌سه‌ر نه‌وه‌ی که کردوویانه له کاتی‌کدا بزانه‌ن گونا‌هه‌).

۶۳۰۶- حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ، حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بُرَيْدَةَ، عَنْ بُشَيْرِ بْنِ كَعْبٍ الْعَدَوِيِّ قَالَ: حَدَّثَنِي شَدَادُ بْنُ أَوْسٍ رضی‌الله‌عنہ، عَنِ النَّبِيِّ صلی‌الله‌علیه‌وآلہ‌وسلّم: «سَيِّدُ الْإِسْتِغْفَارِ أَنْ تَقُولَ: اللَّهُمَّ أَنْتَ رَبِّي لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، خَلَقْتَنِي وَأَنَا عَبْدُكَ، وَأَنَا عَلَى عَهْدِكَ وَوَعْدِكَ مَا اسْتَطَعْتُ، أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا صَنَعْتُ، أَبُوءُ لَكَ بِنِعْمَتِكَ عَلَيَّ، وَأَبُوءُ بِذَنْبِي، اغْفِرْ لِي، فَإِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ». قَالَ: «وَمَنْ قَالَهَا مِنَ النَّهَارِ مُوقِنًا بِهَا، فَمَاتَ مِنْ يَوْمِهِ قَبْلَ أَنْ يُمْسِيَ، فَهُوَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ، وَمَنْ قَالَهَا مِنَ اللَّيْلِ وَهُوَ مُوقِنٌ بِهَا، فَمَاتَ قَبْلَ أَنْ يُصْبِحَ، فَهُوَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ»^(۱).

۶۳۰۶- شه‌دادی کورپی نه‌وس رضی‌الله‌عنہ له پی‌غه‌مبه‌ره‌وه صلی‌الله‌علیه‌وآلہ‌وسلّم ده‌گی‌رته‌وه که فه‌رموویه‌تی: ((که‌ورمه‌ترین داوای لی‌ خو‌ش بوون له خوا نه‌ومیه که بلی‌یت: خودایه تو په‌رومه‌ر‌دگاری منی، هی‌ج په‌ره‌سه‌راوی‌ک راست نی‌یه ج‌که له تو، تو منت دروست کردوه و من به‌نده‌ی تو‌م، وه من له‌سه‌ر په‌یمان و به‌ئینی تو‌م تا بتوانم، په‌نا ده‌گرم به تو له خراپه‌ی نه‌وه‌ی کردوومه، دان دمنیم به هه‌موو نه‌و به‌ه‌رانه‌ی رشتووته به‌سه‌رمدا، هه‌روه‌ها دان دمنیم به گونا‌ه و تاوانمدا (که‌واته) لی‌م خو‌شبه، چونکه به‌راستی ج‌که‌له تو که‌س له گونا‌هه‌کان خو‌ش ناب‌یت)) پی‌غه‌مبه‌ر صلی‌الله‌علیه‌وآلہ‌وسلّم فه‌رمووی: ((هه‌ر که‌س له رۆژدا نه‌مه بلی به دل‌نایاییه‌وه،

(۱) پروانه: ۶۳۲۳.

ئینجا لهو رۆژمدا بمرئ پیش نه‌وهی ئیواره بکاته‌وه^(۱)، نه‌وه بیگومان نه‌وه کهسه بهههشتیه، ههر کهسیش له شه‌ودا نه‌مه بلئ به دلتیاییه‌وه، ئینجا بمرئ پیش نه‌وهی رۆژ بکاته‌وه، نه‌وه بیگومان نه‌وه کهسه بهههشتیه)).

۳- بابُ اسْتِغْفَارِ النَّبِيِّ ﷺ فِي الْيَوْمِ وَاللَّيْلَةِ

۶۳۰۷- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ: قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «وَاللَّهِ إِنِّي لَأَسْتَغْفِرُ اللَّهَ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ فِي الْيَوْمِ أَكْثَرَ مِنْ سَبْعِينَ مَرَّةً».

۳- باسی داواى لى خوش بوون کردن پیغمبەر ﷺ له خوا له شه‌و و رۆژیکدا

۶۳۰۷- نه‌بو هورمه‌یره ﷺ ده‌لئ: له پیغمبهری خوام ﷺ بیست دمیفرموو ((وه‌للاهی به دلتیاییه‌وه من له رۆژیکدا زیاتر له هه‌فتا جار داواى لى خوشبوون له خوا ده‌که‌م و په‌شیمان دهمه‌وه)).

۴- بابُ التَّوْبَةِ

قَالَ قَتَادَةُ: ﴿تُوبُوا إِلَى اللَّهِ تَوْبَةً نَّصُوحًا﴾ (۸) التحريم. الصَّادِقَةُ النَّاصِحَةُ.

۶۳۰۸- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، حَدَّثَنَا أَبُو شَهَابٍ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ عُمَارَةَ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنِ الْحَارِثِ بْنِ سُوَيْدٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ حَدِيثَيْنِ: أَحَدُهُمَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ، وَالْآخَرُ عَنْ نَفْسِهِ.

(۱) ئیواره‌ی به‌سه‌ردا بی‌ت و بکاته ئیواره.

قَالَ: «إِنَّ الْمُؤْمِنَ يَرَىٰ ذُنُوبَهُ كَأَنَّهُ قَاعِدٌ تَحْتَ جَبَلٍ يَخَافُ أَنْ يَقَعَ عَلَيْهِ، وَإِنَّ الْفَاجِرَ يَرَىٰ ذُنُوبَهُ كَذُبَابٍ مَرَّ عَلَىٰ أَنْفِهِ. فَقَالَ بِهِ هَكَذَا - قَالَ أَبُو شَهَابٍ يَبْدُو قَوْقُ أَنْفِهِ - ثُمَّ قَالَ: «لَلَّهِ أَفْرَحُ بِتُوبَةِ عَبْدِهِ مِنْ رَجُلٍ نَزَلَ مَنْزِلًا وَبِهِ مَهْلِكَةٌ، وَمَعَهُ رَاحِلَتُهُ عَلَيْهَا طَعَامُهُ وَشَرَابُهُ، فَوَضَعَ رَأْسَهُ فَنَامَ نَوْمَةً، فَاسْتَيْقَظَ وَقَدْ ذَهَبَتْ رَاحِلَتُهُ، حَتَّى اشْتَدَّ عَلَيْهِ الْحَرُّ وَالْعَطَشُ أَوْ مَا شَاءَ اللَّهُ، قَالَ: أَرْجِعْ إِلَىٰ مَكَانِي. فَرَجَعَ فَنَامَ نَوْمَةً، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ، فَإِذَا رَاحِلَتُهُ عِنْدَهُ».

تَابَعَهُ أَبُو عَوَانَةَ وَجَرِيرٌ عَنِ الْأَعْمَشِ. وَقَالَ أَبُو أُسَامَةَ: حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ، حَدَّثَنَا عُمَارَةُ: سَمِعْتُ الْحَارِثَ. وَقَالَ شُعْبَةُ وَأَبُو مُسْلِمٍ: عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ التَّيْمِيِّ، عَنِ الْحَارِثِ بْنِ سُوَيْدٍ. وَقَالَ أَبُو مُعَاوِيَةَ: حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ، عَنْ عُمَارَةَ، عَنِ الْأَسْوَدِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ. وَعَنْ إِبْرَاهِيمَ التَّيْمِيِّ، عَنِ الْحَارِثِ بْنِ سُوَيْدٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ.

٤- باسی ته‌وبه‌کردن

فه‌تاده ده‌لی: مه‌به‌ست له: ﴿تُوبُوا إِلَى اللَّهِ تَوْبَةً نَّصْرًا﴾ (٨) التحريم: ته‌وبه‌یه‌کی راستی چاکه به ئیخلاسه‌وه بی‌ت.

٦٣٠٨- حاریسی کور سومید ده‌لی: عه‌بدو‌للا (ی کور ی مه‌سه‌وود) ﷺ دوو فه‌رمووده‌ی بو‌گێڕاینه‌وه: یه‌کیکیان له پی‌غه‌مبه‌ره‌وه، نه‌وی که‌شیان له خو‌یه‌وه^(١) وتی: بی‌گومان بر‌وادار تا‌وانه‌کانی (وه‌ک کی‌و) ده‌بینی، وه‌ک له دامینی کی‌وی‌ک دانیشتی و بترسی بکه‌وی به‌سه‌ریدا، بی‌گومان که‌سی گونا‌ه‌باریش تا‌وانه‌کانی وه‌ک می‌شی‌ک ده‌بینی که به‌لا لوتیدا تی‌به‌ری، جا به‌ده‌ستی نا‌وه‌ای لی بکات، نه‌بو شی‌هاب ده‌ستی برد بو‌ سه‌ر لووتی^(٢) پاشان وتی: پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((بی‌گومان خوا شادمان تره به ته‌وبه‌کردنی به‌نده‌که‌ی له پیاوی‌ک که له شوینی‌کدا

(١) واته: دووهمه‌که‌یان وتی: عه‌بدو‌للا خو‌یه‌تی که پتی دو‌تری (حدیث موقوف) وته‌ی ها‌وه‌لان.

(٢) واته: به‌شی‌وه‌ی کرداری پوونی کرده‌وه چۆن می‌شه‌که ده‌ر ده‌کات.

دابەزێبی و لایدابێ جیی تیاچوون و مردن بێت، و لاخیکی بێ بێ خۆراك و خواردنه‌وه‌که‌ی به‌سه‌ریه‌وه بێت، ئینجا سه‌ری نابێته‌وه و سه‌رخه‌ویکی شکاندبێت، که خه‌به‌ری بووته‌وه (ده‌بینی) و لاخه‌که‌ی به‌که‌لوپه‌له‌که‌وه رۆشتبێت و نه‌مابێت، (جا به‌شوینیدا بگه‌رێت) هه‌تا گه‌رما و تینویتی زۆری بۆ بێنیت یان نه‌وه‌ی خوا بیه‌وێ، جا بلی: ده‌گێرێمه‌وه بۆ شوینه‌که‌ی بێشو و خۆم، ئیتر بگه‌رێته‌وه که سه‌رخه‌وێ بشکینیت له‌ پاشان (که خه‌به‌ری ده‌بێته‌وه) سه‌ری به‌رزده‌گاته‌وه، ده‌بینی و لاخه‌که‌ی به‌ باره‌که‌وه لایدا و مستاوه))^(۱).

ئه‌بوعه‌وانه و جه‌ریر له‌ ئه‌عه‌مه‌شه‌وه ئه‌م فه‌رموودمیان گێراوته‌وه پالێشتی گێرانه‌وه‌که‌ی ئه‌بو شیه‌اب ده‌که‌ن.

ئه‌بو ئوسامه ده‌لی: ئه‌عه‌مه‌ش بۆی گێراینه‌وه وتی: عوماره بۆی گێراینه‌وه وتی: له‌ حاریسم بیست.

شوعبه و ئه‌بو موسلیم له‌ ئه‌عه‌مه‌شه‌وه گێراینه‌وه نه‌ویش له‌ ئیبراهیمی ته‌یمی یه‌و نه‌ویش له‌ حاریسی کوری سومیده‌وه گێراویه‌تیوه^(۲).

ئه‌بو موعاویه ده‌لی: ئه‌عه‌مه‌ش بۆی گێراینه‌وه له‌ عوماره‌وه له‌ ئه‌سومده‌وه له‌ عه‌بدو‌للاوه ﷺ، هه‌روه‌ها له‌ ئیبراهیمی ته‌یمییه‌وه له‌ حاریسی کوری سومیده‌وه له‌ عه‌بدو‌للاوه ﷺ^(۳).

۶۳۰۹- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ، أَخْبَرَنَا حَبَّانٌ، حَدَّثَنَا هَمَّامٌ، حَدَّثَنَا قَتَادَةُ، حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ. وَحَدَّثَنَا هُدْبَةُ، حَدَّثَنَا هَمَّامٌ، حَدَّثَنَا قَتَادَةُ، عَنْ أَنَسٍ ﷺ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «اللَّهُ أَفْرَحُ بِتَوْبَةِ عَبْدِهِ مِنْ أَحَدِكُمْ سَقَطَ عَلَى بَعِيرِهِ وَقَدْ أَضَلَّهُ فِي أَرْضٍ فَلَاةٍ»

(۱) خوا زۆر له‌و که‌سه‌ خو‌ش‌حالت‌ره‌ له‌ په‌شیمان بوونه‌وه‌ی به‌نده‌که‌ی گه‌رانه‌وه‌ی بۆ لای خودا.

(۲) مه‌به‌ستی بوخاری نه‌وه‌یه‌ شوعبه و موسلم پی‌چه‌وانه‌ی ئه‌بو شیه‌ابیان کردوه له‌ ناوی مامۆستا‌که‌ی ئه‌عه‌مه‌شدا، شوعبه و موسلم ده‌لێن ناوی ئیبراهیمی ته‌یمییه‌، ئه‌بو شیه‌اب ده‌لێ ناوی عوماره‌یه‌.

(۳) ئه‌بو موعاویه له‌ هه‌ردووکیانه‌وه‌ گێراویه‌تیوه‌.

۶۳۰۹- نه‌نه‌سی کوری مالیک ﷺ ده‌لی: پیغه‌مبهر ﷺ فه‌رمووی: ((بیگومان خودا شادوومانتره به په‌شیمان بوونه‌وه‌ی به‌نده‌که‌ی له‌ که‌سیکتان، تووشی وشره‌که‌ی بیت و بیدووزینه‌وه، له‌ کاتیکدا پیشترونی کرد بیت له‌ زه‌ویه‌کی چو‌لی بی‌ ناو و ناوهدانیدا)).

۵- بابُ الضَّجِّ عَلَى الشُّقِّ الْأَيْمَنِ

۶۳۱۰- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ إِحْدَى عَشْرَةَ رَكْعَةً، فَإِذَا طَلَعَ الْفَجْرُ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ خَفِيفَتَيْنِ، ثُمَّ اضْطَجَعَ عَلَى شِقِّهِ الْأَيْمَنِ، حَتَّى يَجِيءَ الْمُؤَذِّنُ فَيُؤَذِّنُهُ^(۱).

۵- باسی پاکشان له‌سەر لای راست (سوننه‌ته)

۶۳۱۰- عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌لی: پیغه‌مبهر ﷺ هه‌میشه له‌ شه‌ودا یازده رکات نوێزی ده‌کرد، جا که سپێده دهرده‌که‌وت و نوێزی به‌یانی ده‌بوو، دوو رکات نوێزی سوننه‌تی کورتی ده‌کرد، پاشان له‌سەر لای راستی راده‌کشا هه‌تا بانگبێژده‌که ده‌هات بو‌ لای ناگاداری ده‌کرده‌وه (بو‌ نوێزی به‌یانی).

۶- بابُ: إِذَا بَاتَ طَاهِرًا وَفَضَلَهُ

۶۳۱۱- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا مُعْتَمِرٌ قَالَ: سَمِعْتُ مَنْصُورًا، عَنْ سَعْدِ بْنِ عُبَيْدَةَ قَالَ: حَدَّثَنِي الْبَرَاءُ بْنُ عَازِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِذَا أَتَيْتَ مَضْجَعَكَ فَتَوَضَّأْ وَضُوءَكَ لِلصَّلَاةِ، ثُمَّ اضْطَجِعْ عَلَى شِقِّكَ الْأَيْمَنِ، وَقُلِ: اللَّهُمَّ أَسْلَمْتُ نَفْسِي إِلَيْكَ، وَقَوَّضْتُ أَمْرِي إِلَيْكَ، وَأَلْبَجْتُ ظَهْرِي إِلَيْكَ، رَهْبَةً وَرَغْبَةً إِلَيْكَ، لَا مَلْجَأَ وَلَا مَنَاجَا مِنْكَ إِلَّا إِلَيْكَ، آمَنْتُ

يَكْتَابِكَ الَّذِي أَنْزَلْتَ، وَبَيْنَيْكَ الَّذِي أَرْسَلْتَ. فَإِنْ مُتَّ مَتَّ عَلَى الْفِطْرَةِ، فَاجْعَلْهُنَّ آخِرَ مَا تَقُولُ». فَقُلْتُ: أَسْتَذْكِرُهُنَّ: وَبِرَسُولِكَ الَّذِي أَرْسَلْتَ. قَالَ: «لَا، وَبَيْنَيْكَ الَّذِي أَرْسَلْتُ»^(۱).

۱- باسینک: ئەگەر کەسێک بە پاکێ شەو بکاتەو، وە گەورەیه کە

۶۳۱۱- بهرائی کوری عازیب (رحمہ اللہ) دەلی: پیغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: ((ئەو کاتە دەچیتە سەر جیگای نوستەنەکەت دەست نوێز بگرە وەک دەست نوێزگرتنت بۆ نوێز، پاشان لەسەر لای راست ڕاکشی، وە بلی: خۆیە خۆم دایە دەستی تۆ، وە کاروباری خۆم بە تۆ سپارد، تەنھا پشتم بە تۆ بەستوو، ئومیدم ھەر بەتۆیە، ترسیشم ھەر لە تۆیە، ھیچ پەناگە و پارێزەریک نییە لە بەرانبەر تۆدا مەگەر لای خۆت، خۆیە باوەرم ھەیە بەو پەراوەی داتبەزاندوو، وە بەو پیغەمبەری ناردووتە، جا ئەگەر لەو شەوتدا مردیت ئەو لەسەر ئیماندارێ دەمریت، کەواتە ئەم نزایە بکەرە کۆتاهەمین قسەکانت))، بەراو دەلی: منیش ئەم نزایە (پیغەمبەر ﷺ) دەخویندەو وەم: (وَبِرَسُولِكَ الَّذِي أَرْسَلْتَ) فەرمووی ((نەخیر، وَبَيْنَيْكَ الَّذِي أَرْسَلْتُ))^(۲).

۷- بَابُ مَا يَقُولُ إِذَا نَامَ

۶۳۱۲- حَدَّثَنَا قَيْصَةُ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ، عَنْ رَبِيعِ بْنِ حِرَاشٍ، عَنْ حُذَيْفَةَ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ إِذَا أَوَى إِلَى فِرَاشِهِ قَالَ: «بِاسْمِكَ أَمُوتُ وَأَحْيَا». وَإِذَا قَامَ قَالَ: «الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَحْيَانَا بَعْدَ مَا أَمَاتَنَا وَإِلَيْهِ النُّشُورُ»^(۳).

(۱) پروانە: ۲۴۷.

(۲) واتە: بەرە لە جیاتێ (وَبَيْنَيْكَ) ووتی: (وَبِرَسُولِكَ) بۆیە پیغەمبەر ﷺ بۆی راست کردەو.

(۳) پروانە: ۶۳۱۴، ۶۳۲۴، ۷۳۹۴.

۷- باسی که‌سیک کاتی بخه‌ویت چی ده‌لیت

۶۳۱۲- حوزمیفه ﷺ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ر ﷺ کاتی ده‌چوو ده‌ناو پیخه‌فی نوسته‌که‌یه‌وه ده‌یفه‌رموو: ((بِاسْمِكَ أَمُوتُ وَأَحْيَا)) واته: به‌ناوی تۆوه خواجه ده‌مرم و ده‌زیم، وه کاتی‌کیش له خه‌و هه‌ستایه ده‌یفه‌رموو: ((الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَحْيَانَا بَعْدَ مَا أَمَاتَنَا وَإِلَيْهِ النُّشُورُ)) واته: سوپاس بۆ ئه‌و خواجه‌ی زیندووی کردینه‌وه پاش ئه‌وه‌ی مراندینی، زیندوو کردنه‌وه‌ش هه‌ر لای ئه‌و ده‌بی‌ت.

۶۳۱۳- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ الرَّبِيعِ، وَمُحَمَّدُ بْنُ عَرَعَرَةَ قَالَا: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، سَمِعَ الْبَرَاءَ بْنَ عَازِبٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَمَرَ رَجُلًا. وَحَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ الْهَمْدَانِيُّ، عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَوْصَى رَجُلًا فَقَالَ: «إِذَا أَرَدْتَ مَضْجَعَكَ فَقُلْ: اللَّهُمَّ أَسْلَمْتُ نَفْسِي إِلَيْكَ، وَقَوَّضْتُ أَمْرِي إِلَيْكَ، وَوَجَّهْتُ وَجْهِي إِلَيْكَ، وَالْجَأْتُ ظَهْرِي إِلَيْكَ، رَغْبَةً وَرَهْبَةً إِلَيْكَ، لَا مَلْجَأَ وَلَا مَنْجَا مِنْكَ إِلَّا إِلَيْكَ، آمَنْتُ بِكِتَابِكَ الَّذِي أَنْزَلْتَ، وَبِنَبِيِّكَ الَّذِي أَرْسَلْتَ. فَإِنْ مِتُّ مِتَّ عَلَى الْفِطْرَةِ»^(۱).

۶۳۱۳- به‌رائی کوری عازیب ﷺ ده‌گیریت‌ه‌وه که پیغه‌مبه‌ر ﷺ نامۆزگاری پیاویکی کرد و^(۲) فه‌رمووی: ((ئه‌و کاته‌ی ده‌جیته‌ سه‌ر جی‌گای نوسته‌که‌ت بلی: خواجه خۆم دایه ده‌ستی تۆ، وه کاروباری خۆم به‌ تۆ سپارد، ته‌نها بستم به‌تۆ به‌ستووه، ئومیدم هه‌ر به‌تۆیه، ترسیشم هه‌ر له‌ تۆیه، هیج په‌ناگا و پارێزه‌ریک نییه له به‌رانبه‌ر تۆدا مه‌گه‌ر لای خۆت، خواجه باوه‌رم هه‌یه به‌و په‌راوه‌ی داتبه‌زاندووه، وه به‌و پیغه‌مبه‌ره‌ی ناردووته، جا ئه‌گه‌ر له‌و شه‌وتدا مردیت ئه‌وه له‌سه‌ر ئیماندارێ ده‌مریت)).

(۱) پروانه: ۲۴۷.

(۲) له‌ گێرانه‌وه‌که‌ی یه‌که‌مدا ده‌لی: فه‌رمانی به‌ پیاویک کرد.

۸- بابُ وَضَعِ الْيَدِ تَحْتَ الْحَدِّ الْأَيْمَنِ

۶۳۱۴- حَدَّثَنِي مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ، عَنْ رَبِيعٍ، عَنْ حُذَيْفَةَ رضي الله عنه قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم إِذَا أَخَذَ مَضْجَعَهُ مِنَ اللَّيْلِ وَضَعَ يَدَهُ تَحْتَ خَدِّهِ ثُمَّ يَقُولُ: «اللَّهُمَّ بِاسْمِكَ أَمُوتُ وَأَحْيَا». وَإِذَا اسْتَيْقَظَ قَالَ: «الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَحْيَانَا بَعْدَ مَا أَمَاتَنَا وَإِلَيْهِ النُّشُورُ»^(۱).

۸- باسی دهست راست خستنه ژیر کولمی راست (له کاتی خهوتندا سونهته)

۶۳۱۴- حوزمیفه رضي الله عنه دهلی: بیغه مبه صلى الله عليه وسلم کاتی له شهودا دهجووه ناو پیخه فی نوشتنه کهیه وه، دهستی دهخسته ژیر کولمی و دهیفه رموو: ((اللَّهُمَّ بِاسْمِكَ أَمُوتُ وَأَحْيَا)) واته: خواجه به ناوی تووه دهمرم و دمژیم، کاتیکیش له خه وهه ستایه دهیفه رموو: ((الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَحْيَانَا بَعْدَ مَا أَمَاتَنَا وَإِلَيْهِ النُّشُورُ)) واته: سوپاس بو نه وه خواجه ی زیندوو ی کردینه وه پاش نه وه ی مراندینی (به خهوتن)، زیندوو کردنه وه (ی روژی دواپی)ش ههر لای نه وه دهبیّت.

۹- بابُ النَّوْمِ عَلَى الشَّقِّ الْأَيْمَنِ

۶۳۱۵- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زِيَادٍ، حَدَّثَنَا الْعَلَاءُ بْنُ الْمُسَيَّبِ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم إِذَا أَوَى إِلَى فِرَاشِهِ نَامَ عَلَى شَقِّهِ الْأَيْمَنِ ثُمَّ قَالَ: «اللَّهُمَّ أَسْلَمْتُ نَفْسِي إِلَيْكَ، وَوَجَّهْتُ وَجْهِي إِلَيْكَ، وَفَوَّضْتُ أَمْرِي إِلَيْكَ، وَأَلْجَأْتُ ظَهْرِي إِلَيْكَ، رَغْبَةً وَرَهْبَةً إِلَيْكَ، لَا مَلْجَأَ وَلَا مَنْجَا مِنْكَ إِلَّا إِلَيْكَ، آمَنْتُ بِكِتَابِكَ الَّذِي

أَنْزَلْتُ، وَنَبِيِّكَ الَّذِي أَرْسَلْتُ". وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مَنْ قَالَهُنَّ ثُمَّ مَاتَ تَحْتَ لَيْلَتِهِ مَاتَ عَلَى الْفِطْرَةِ». ﴿وَأَسْتَرْهَبُوهُمْ﴾ (۱۳۱) ﴿الْأَعْرَافِ﴾. مِنَ الرَّهْبَةِ، مَلَكَوْتُ مُلْكٌ مَثَلٌ: رَهْبُوتٌ خَيْرٌ مِنْ رَحْمُوتٍ، تَقُولُ: تَرْهَبُ خَيْرٌ مِنْ أَنْ تُرَحَّمَ^(۱).

۹- باسی خهوتن له‌سه‌ر لای راست (سوننه‌ته)

۶۳۱۵- به‌رائی کورپی عازیب ﴿وَالْأَعْرَافِ﴾ ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ کاتی ده‌چوو ده‌ناو پی‌خه‌فی نوستنه‌که‌یه‌وه له‌سه‌ر لای راستی راده‌کشا و دهنوست، پاشان دمی‌فه‌رموو: ((خوایه خۆم دایه ده‌ستی تۆ، وه کاروباری خۆم به تۆسپارد، ته‌نها پشتم به تۆ به‌ستوو، ئومیدم هه‌ر به‌تۆیه ترسیشم هه‌ر له تۆیه، هیج په‌ناگا و پاریزمریک نییه له به‌رانبه‌ر تۆدا مه‌گه‌ر لای خۆت، خوایه باوم‌پم هه‌یه به‌و په‌راومه‌ داتبه‌زاندوو، وه به‌و پی‌غه‌مبه‌ری ناردووته))، وه پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: جا هه‌ر که‌س نه‌و نزایانه بکات و بیانلیت پاشان له‌و شه‌وه‌دا به‌مریت، نه‌وه له‌سه‌ر ئیماننداری ده‌مریت)).

﴿وَأَسْتَرْهَبُوهُمْ﴾ (۱۳۱) ﴿الْأَعْرَافِ﴾^(۲) له (الرَّهْبَةِ) له‌وه هاتوو (واته: ترسیکی گه‌وره‌یان خسته دلیانه‌وه)، (مَلَكَوْتُ) واته: خاومن دمه‌سه‌لات، وه‌کو: (رَهْبُوتٌ خَيْرٌ مِنْ رَحْمُوتٍ) واته: (مَلَكَوْتُ) له‌سه‌ر کیشی (رَهْبُوتٌ) و (رَحْمُوتٍ) له، مانای ئه‌م به‌رگه‌ی کۆتای وه‌ک نه‌وه‌یه که ده‌لیت (تَرْهَبُ خَيْرٌ مِنْ أَنْ تُرَحَّمَ)، واته: خه‌لک لیت به‌ترسی چاک‌تره له‌وه‌ی به‌زمیان پیتا بیته‌وه^(۳).

(۱) پروانه: ۲۴۷.

(۲) سوپه‌تی نه‌عرف ۱۱۶: ئه‌م وشانه‌هیج په‌یوه‌ندی‌ه‌کی به‌م باسه‌وه نییه، بۆیه له‌هه‌ندی نویسه‌ی بووخاریدا نییه.

(۳) دروسته به‌م جو‌ره‌ش مانا به‌کریت: خه‌لک به‌ترسینی چاک‌تره له‌وه‌ی ره‌حمیان پی‌که‌یت. فه‌رمووده‌که به‌هه‌ردوو شیوه‌ی ریوایه‌ت کراوه به‌و شیوه‌ی سه‌ره‌وه، وه‌به‌م شیوه‌ش: (تَرْهَبُ خَيْرٌ مِنْ أَنْ تُرَحَّمَ) فه‌رمووده‌ی ژماره (46260).

۱۰- بَابُ الدُّعَاءِ إِذَا انْتَبَهَ مِنَ اللَّيْلِ

۶۳۱۶- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا ابْنُ مَهْدِيٍّ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ سَلَمَةَ، عَنْ كُرَيْبٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: بَثُّ عِنْدَ مَيْمُونَةَ، فَقَامَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم فَأَتَى حَاجَتَهُ، غَسَلَ وَجْهَهُ وَيَدَيْهِ، ثُمَّ نَامَ، ثُمَّ قَامَ فَأَتَى الْقِرْبَةَ فَأَطْلَقَ شَنَاقَهَا، ثُمَّ تَوَضَّأَ وَضُوءًا بَيْنَ وَضُوءَيْنِ لَمْ يُكْثَرْ وَقَدْ أُبْلَغَ، فَصَلَّى، فَقُمْتُ فَتَمَطَّيْتُ كَرَاهِيَةً أَنْ يَرَى أَيُّ كُنْتُ أَتَقِيهِ، فَتَوَضَّأْتُ، فَقَامَ يُصَلِّي، فَقُمْتُ عَنْ يَسَارِهِ، فَأَخَذَ بِأُذُنِي فَأَدَارَنِي عَنْ يَمِينِهِ، فَتَنَامْتُ صَلَاتُهُ ثَلَاثَ عَشْرَةَ رَكْعَةً ثُمَّ اضْطَجَعَ فَنَامَ حَتَّى نَفَخَ -وَكَانَ إِذَا نَامَ نَفَخَ- فَأَذَنُهُ بِلَالٍ بِالصَّلَاةِ، فَصَلَّى وَلَمْ يَتَوَضَّأْ، وَكَانَ يَقُولُ فِي دُعَائِهِ: «اللَّهُمَّ اجْعَلْ فِي قَلْبِي نُورًا، وَفِي بَصَرِي نُورًا، وَفِي سَمْعِي نُورًا، وَعَنْ يَمِينِي نُورًا، وَعَنْ يَسَارِي نُورًا، وَفَوْقِي نُورًا، وَتَحْتِي نُورًا، وَأَمَامِي نُورًا، وَخَلْفِي نُورًا، وَاجْعَلْ لِي نُورًا». قَالَ كُرَيْبٌ: وَسَبْعُ فِي الثَّابُوتِ. فَلَقِيتُ رَجُلًا مِنْ وَلَدِ الْعَبَّاسِ فَحَدَّثَنِي بِهِنَّ، فَذَكَرَ عَصِي وَلَحْمِي وَدَمِي وَشَعْرِي وَبَشْرِي، وَذَكَرَ خَصْلَتَيْنِ ^(۱).

۱۰- باسی ئەم پارانه وه (سوننه ته) ئەگەر که سیکی له

شهودا خه بهری بوویه وه

۶۳۱۶- ئیبنو عبباس رضي الله عنه دهلی: شهوێك لای مهیمونه ^(۲) مامه وه، ئینجا پیغه مبهه صلى الله عليه وسلم بو پپیوستیه کی له خه وه ههستا دهست و دهم و چاوی شوری، پاشان خهوت، دواتر ههستا و رۆشت بو لای کونهیه که زاریینه که ی کرده وه، پاشان دهستنوێژیکی گرت که دهستنوێژیکی مام ناوهندی بوو، زۆر ناوی به کارنه هینا (که میش نه بوو)، به جوانی و رێک و پێکی دهستنوێژه ی گرت و نوێژی کرد، جا منیش ههستام راست و قنچ بوومه وه نه بادا کهوا بزانی من به دزییه وه چاودیریم کردوه،

(۱) پروانه: ۱۱۷.

(۲) که پوریه تی.

ده‌ست‌نوێژم گرت، جا پێغه‌مبەر ﷺ هه‌ستا و نوێژی کرد، منیش لای چه‌پیه‌وه وه‌ستام (نوێژم کرد)، ئینجا گوێیه‌کمی گرت و سو‌راند‌مییه‌وه بو‌ لای راستی خۆی، جا نوێژه‌که‌ی به‌سیازده ره‌کات ته‌واو بوو، له پاشان راکشا و خه‌وت هه‌تا فوی ده‌کرد، چونکه پێغه‌مبەر ﷺ که بخه‌وتایه فوی ده‌کرد له (بری پرخه)، ئینجا بیلال ناگادری کرد بو‌ نوێژ کردن، ئیتر نوێژی کرد ده‌ست‌نوێژی نه‌گرت‌ه‌وه و له دو‌عا‌که‌یدا ده‌یفه‌رموو: ((خوادایه له دڵ‌دا نوور به‌رپا بکه‌ی، وه له چا‌وم‌دا نوور به‌رپا بکه‌ی، وه له گوێ‌م‌دا نوور به‌رپا بکه‌ی، وه له راست و چه‌پ و سه‌ر و ژێر و پێشه‌وه و پاشه‌وه‌م نوور به‌رپا بکه‌ی، وه نوورم پێ به‌خشه))، گوریب وتی: خه‌وت وشه‌ن له سنگ‌م‌دا، ئینجا به‌یه‌کێک له کو‌ره‌کانی عه‌بباس گه‌شتم نه‌و خه‌وت (جو‌ره‌ی نووری) بو‌ گێڕامه‌وه که وتی: له ده‌مارم و گوشت و خوێنم و مووم و پێستم^(۱)، دوو شتی تریشی وت (بیرم نه‌ماوه).

۶۳۱۷- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ: سَمِعْتُ سُلَيْمَانَ بْنَ أَبِي مُسْلِمٍ، عَنْ طَاوُسٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا قَامَ مِنَ اللَّيْلِ يَتَهَجَّدُ قَالَ: «اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ، أَنْتَ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَنْ فِيهِنَّ، وَلَكَ الْحَمْدُ، أَنْتَ قَيِّمُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَنْ فِيهِنَّ، وَلَكَ الْحَمْدُ، أَنْتَ الْحَقُّ وَوَعْدُكَ حَقٌّ، وَقَوْلُكَ حَقٌّ، وَلِقَاؤُكَ حَقٌّ، وَالْجَنَّةُ حَقٌّ، وَالنَّارُ حَقٌّ، وَالسَّاعَةُ حَقٌّ، وَالنَّبِيُّونَ حَقٌّ، وَمُحَمَّدٌ حَقٌّ، اللَّهُمَّ لَكَ أَسْلَمْتُ، وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ، وَبِكَ آمَنْتُ، وَإِلَيْكَ أُنَبِّئُ، وَبِكَ خَاصَمْتُ، وَإِلَيْكَ حَاكَمْتُ، فَاعْفِرْ لِي مَا قَدَّمْتُ وَمَا أَخَّرْتُ، وَمَا أَسْرَرْتُ، وَمَا أَعْلَنْتُ، أَنْتَ الْمُقَدِّمُ وَأَنْتَ الْمُؤَخِّرُ، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ - أَوْ - لَا إِلَهَ غَيْرُكَ"^(۲).

۶۳۱۷- تاووس له عه‌بدو‌ل‌لای کو‌ری عه‌بباسه‌وه ﷺ ده‌گێڕێته‌وه ده‌ئێ: پێغه‌مبهری خوا ﷺ کاتی له شه‌ودا هه‌لسایه‌وه شه‌و‌نوێژی به‌کر‌دایه ده‌یفه‌رموو: ((خوايه

(۱) واته: نوور له مانه‌ش‌دا به‌رپا بکه‌یت.

(۲) به‌روانه: ۱۱۲۰.

هه‌موو سوپاس هه‌ر بۆ تۆیه، تۆ رووناك كه‌رده‌وى ئاسمانه‌كان و زه‌وى، وه رووناك كه‌رده‌وى ئه‌وه‌شى تىيان دايه، سوپاس هه‌ر بۆ تۆیه، تۆ راگرى ئاسمانه‌كان و زه‌وى و ئه‌وه‌دى تىيان دايه، سوپاس هه‌ر بۆ تۆیه، تۆ راستى و هه‌قى و به‌ئىنت و فه‌رمايشتت راست و دروسته، گه‌شتن به‌جزورت (له قيامه‌تدا) راسته، به‌هه‌شت راسته و دۆزه‌خ راسته، قيامه‌ت راسته، پىغه‌مبه‌ران هه‌ق و راستن موحه‌مه‌ديه‌ش ﷺ راسته، خوايه تهنه‌ها گه‌ردن كه‌چى تۆم، و پشتم تهنه‌ها به‌تۆ به‌ستووه، باومرم به‌تۆ هيناه، هه‌ر بۆ لاى تۆش ده‌گه‌رپمه‌وه، وه به‌ پشتيوانى تۆ ده‌چم به‌گژ دوزمناندا، برپار و حوكم هه‌ر له تۆ و مرده‌گرم، ده‌ى ئه‌وه‌دى كردوومه و ئه‌وه‌شى دميكه‌م له تاوان لىم خو‌شبه، ئه‌وه‌شى په‌نه‌انم كردوه ئه‌وه‌شى ئاشكرام كردوه، تۆ بيش هه‌موو شتىك بوويت و دوا هه‌موو شتىكىش ده‌مىنيت، هيج په‌رستراوىكى راست نيه جگه له تۆ يا جگه له تۆ په‌رستراو نيه-)).

II- بابُ التَّكْبِيرِ وَالتَّسْبِيحِ عِنْدَ الْمَنَامِ

٦٣١٨- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ الْحَكَمِ، عَنِ ابْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنْ عَلِيٍّ، أَنَّ فَاطِمَةَ   سَكَتَ مَا تَلَقَى فِي يَدِهَا مِنَ الرَّحَى، فَأَتَتِ النَّبِيَّ ﷺ تَسْأَلُهُ خَادِمًا، فَلَمْ تَجِدْهُ، فَذَكَرَتْ ذَلِكَ لِعَائِشَةَ، فَلَمَّا جَاءَ أَخْبَرَتْهُ. قَالَ: فَجَاءَنَا وَقَدْ أَخَذْنَا مَضَاجِعَنَا، فَذَهَبْتُ أَقُومُ، فَقَالَ: «مَكَانِكَ». فَجَلَسَ بَيْنَنَا حَتَّى وَجَدْتُ بَرْدَ قَدَمَيْهِ عَلَى صَدْرِي، فَقَالَ: «أَلَا أَذُلُّكُمْ عَلَى مَا هُوَ خَيْرٌ لَكُمْ مِنْ خَادِمٍ؟ إِذَا أُوَيْتُمَا إِلَى فِرَاشِكُمَا -أَوْ أَخَذْتُمَا مَضَاجِعَكُمَا- فَكَبِّرَا ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ، وَسَبِّحَا ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ، وَاحْمَدَا ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ، فَهَذَا خَيْرٌ لَكُمْ مِنْ خَادِمٍ».

٦٣١٨م- وَعَنْ شُعْبَةَ، عَنْ خَالِدٍ، عَنِ ابْنِ سِيرِينَ قَالَ: التَّسْبِيحُ أَرْبَعٌ وَثَلَاثُونَ^(١).

۱۱- باسی (الله اکبر) و (سبحان الله) کردن له کاتی خهوتندا

٦٣١٨- ئیبنو ئەبی لەیلا لە عەلییەو دەگیرێتەوێه که فاتیمە ﷺ سکاڵای مانیوو بوونی دەستەکانی کرد بەهۆی هارپین بە دەستار، بۆیه رۆشت بۆ خزمەتی پیغمبەر ﷺ و داوای خزمەتکاریکی لێ بکات، بەلام پیغمبەری ﷺ نەبینی، بۆیه داواکەی بۆ عائیشە ﷺ باسکرد، جا که پیغمبەر ﷺ هاتەوێه عائیشە ﷺ ئەو داواییە بۆ باس کرد، عەلی دەلێ: ئەجا پیغمبەر ﷺ هات بۆ لامان لە کاتیکیدا چوو بووینە ناو نوێنی نووستنەکه مانەوێه و یستم هەلسم، فەرمووی: ((لە شوینی خۆت بمینە و مەجوێ))، لە نیوانماندا دانیش (قاجی خستە سەر سنگم) هەتا ساردی قاجیم هەست پێ کرد لەسەر سنگم و فەرمووی: ((نایا شتیکتان پێ بلێم لە خزمەتکار چاکترە بۆ هەردووکتان؟ کاتی رۆشتنە ناو نوێنی نوستنەکه تان - یان کاتی چوونە سەر جیگای نووستنەکه تان - سی و سی جار بلێن (الله أكبر) و سی و سی جار بلێن (سبحان الله) و سی و سی جار بلێن (الحمد لله)، چونکه بەراستی ئەوێه چاکترە بۆ هەردووکتان لە خزمەتکار)).

٦٣١٨م- لە شوعبەوێه لە خالد و لە ئیبنو سیرینەوێه دەلێ: سی و چوار جار (سبحان الله) وتن.

۱۲- بَابُ التَّعَوُّذِ وَالْقِرَاءَةِ عِنْدَ الْمَنَامِ

۶۳۱۹- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ قَالَ: حَدَّثَنِي عُقَيْلٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ، عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم كَانَ إِذَا أَخَذَ مَضْجَعَهُ نَفَثَ فِي يَدَيْهِ، وَقَرَأَ بِالْمُعَوَّذَاتِ، وَمَسَحَ بِهِمَا جَسَدَهُ ^(۱).

۱۲- باسی په‌ناگرتن به‌خوا و قورئان خویندن له کاتی خه‌وتندا

۶۳۱۹- عایشه رضي الله عنها ده‌گپ‌پێته‌وه که پێغه‌مبهری خوا کاتی برپوێشتایه ناو پێخه‌فی نوستنه‌که‌ی فووی ده‌کرد به ههر دوو ده‌ستیدا و سوهرتی په‌نا پێگه‌راوه‌کانی ^(۲) ده‌خویند، جا ههر دوو ده‌ستی ده‌هینا به لاشه‌یدا.

۱۳- بَابُ

۶۳۲۰- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ، حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ، حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ أَبِي سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيُّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم: «إِذَا أَوَى أَحَدُكُمْ إِلَى فِرَاشِهِ فَلْيَنْفُضْ فِرَاشَهُ بِدَاخِلَةِ إِزَارِهِ، فَإِنَّهُ لَا يَدْرِي مَا خَلَفَهُ عَلَيْهِ، ثُمَّ يَقُولُ بِاسْمِكَ رَبِّ وَضَعْتَ جَنْبِي، وَبِكَ أَرْفَعُهُ، إِنْ أَمْسَكَتَ نَفْسِي فَأَرْحَمْهَا، وَإِنْ أُرْسَلَتْهَا فَأَحْفَظْهَا مِمَّا تَحْفَظُ بِهِ الصَّالِحِينَ». تَابَعَهُ أَبُو صُمْرَةَ، وَإِسْمَاعِيلُ بْنُ زَكْرِيَاءَ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ. وَقَالَ يَحْيَى وَبِشْرٌ: عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ، عَنْ سَعِيدٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم. وَرَوَاهُ مَالِكٌ، وَابْنُ عَجَلَانَ، عَنْ سَعِيدٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم ^(۳).

(۱) پروانه: ۵۰۱۷.

(۲) بریتین له سوهرتی: ئیخلاص: ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾ ^(۱)، وه سوهرتی فه‌له‌ق: ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ﴾ ^(۲).

وه سوهرتی ناس: ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْكَافِرِ﴾ ^(۳).

(۳) پروانه: ۷۳۹۳.

۱۳- باسیک

۶۳۲۰- ئه‌بو هورمیره رضی الله عنه ده‌لی: پیغه‌مبهر صلی الله علیه و آله فهرمووی: ((ته‌گهر که‌سیکتان جوویه ناو پیخه‌فی نوستنه‌که‌ی با پیخه‌فه‌که‌ راوه‌شینیت به‌دیوی ناومه‌ی پۆشاکه‌که‌ی^(۱)، چونکه‌ نازانیت جی تیا جی مابیت^(۲) (له‌ مار و میرووی زیان به‌خش)، پاشان بلیت: به‌ناوی تۆوه‌ په‌رومردگارم ته‌نیشتم دانا و به‌ناوی تۆوه‌ به‌رزی ده‌که‌مه‌وه، ئه‌گهر گیانی منت گرت‌وه‌ ئه‌وه‌ به‌زمیت پێدا بێته‌وه، وه‌ ئه‌گهر به‌ره‌لات کرد ئه‌وه‌ بیپاریزه‌ به‌وه‌ی که‌ به‌نده‌ چاکه‌کانتی بێ ده‌پاریزی)).

ئه‌بو زه‌مره‌ و ئیسماعیلی کوری زه‌که‌ریا له‌ عوبه‌یدوللاوه‌ ئه‌م فهرمووده‌یان گێڕاومه‌وه‌ و پالپشتی گێڕانه‌وه‌که‌ی زوه‌هیری کور مو‌عاویه‌ ده‌که‌ن.

وه‌ یه‌حیا و بيشر له‌ عوبه‌یدوللاوه‌ ده‌یگێرنه‌وه‌ ئه‌ویش له‌ سه‌عیده‌وه‌ له‌ ئه‌بی هورمیره‌وه‌ رضی الله عنه له‌ پیغه‌مبهره‌وه‌ صلی الله علیه و آله

وه‌ مالیک و ئیبنو عه‌جلان گێڕویانه‌ته‌وه‌ له‌ سه‌عیده‌وه‌ له‌ ئه‌بی هورمیره‌وه‌ رضی الله عنه له‌ پیغه‌مبهره‌وه‌ صلی الله علیه و آله.

۱۴- بابُ الدُّعَاءِ نِصْفَ اللَّيْلِ

۶۳۲۱- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا مَالِكٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْأَعْرَبِيِّ سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ: «يَنْزِلُ رَبُّنَا صلی الله علیه و آله كُلَّ لَيْلَةٍ إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا حِينَ يَبْقَى ثُلُثُ اللَّيْلِ الْآخِرِ يَقُولُ: مَنْ يَدْعُونِي فَأَسْتَجِيبَ لَهُ؟ مَنْ يَسْأَلُنِي فَأُعْطِيَهُ؟ وَمَنْ يَسْتَغْفِرُنِي فَأَغْفِرَ لَهُ؟»^(۳).

(۱) واته: پۆشاکه‌که‌ بگرتی به‌ ده‌سته‌یه‌وه‌ پیخه‌فه‌که‌ راوه‌شینت ده‌ستی نه‌دات له‌ پیخه‌فه‌که‌ به‌رووتی، به‌لکو به‌ دیوی ناومه‌ی جله‌کانی بیکرت.

(۲) وه‌چی بێوه‌به‌ له‌مارو میروی زیان به‌خه‌ش.

(۳) بروانه: ۱۱۴۵.

۱۴- باسی (فهزلی) پارانهوه له نیوهی شهودا

۶۳۲۱- نهبو هورمیره ﷺ دهگیریتهوه که پیغه مبهری خوا ﷺ فهرمووی: ((هه موو شهویک پهرومردگارمان ﷺ دیته خوارهوه بو ئاسمانی دنیا کاتی سییهکی کو تای شوه ماوه دهفهرمووی: کئی لیم دهپاریتهوه تا وهلامی بدهمهوه؟ کئی داوام لی دهکات تا داواکهی پیبهبه خشم؟ کئی داوا لیخوشبوونم لی دهکات تا لیلی خوش بهم)).

۱۵- بابُ الدُّعَاءِ عِنْدَ الْخَلَاءِ

۶۳۲۲- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَزْرَةَ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ صُهَيْبٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ﷺ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا دَخَلَ الْخَلَاءَ قَالَ: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْخُبْثِ وَالْخَبَائِثِ»^(۱).

۱۵- باسی دوعاکردن کاتی چوونه سهرئاو

۶۳۲۲- نه نهسی کوری مالیک ﷺ دهلی: پیغه مبهر ﷺ هه میسه که دهرۆشته سهر ئاو دهیفه رموو: ((خوایه من په نا دهگرم بهتو له شهیتانهکانی نیر و می)).

۱۶- بابُ مَا يَقُولُ إِذَا أَصْبَحَ

۶۳۲۳- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، حَدَّثَنَا حُسَيْنٌ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بُرَيْدَةَ، عَنْ بُشَيْرِ بْنِ كَعْبٍ، عَنْ شَدَّادِ بْنِ أَوْسٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «سَيِّدُ الْإِسْتِغْفَارِ: اللَّهُمَّ أَنْتَ رَبِّي لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، خَلَقْتَنِي وَأَنَا عَبْدُكَ، وَأَنَا عَلَى عَهْدِكَ وَوَعْدِكَ مَا اسْتَطَعْتُ، أُبُوهُ لَكَ بِنِعْمَتِكَ، وَأُبُوهُ لَكَ بِذَنْبِي، فَاعْفِرْ لِي، فَإِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ، أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا

(۱) پروانه: ۱۴۲.

صَنَعْتُ. إِذَا قَالَ حِينَ مُمِسَى قَمَاتَ دَخَلَ الْجَنَّةَ - أَوْ كَانَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ - وَإِذَا قَالَ حِينَ يُصْبِحُ قَمَاتَ مِنْ يَوْمِهِ مِثْلُهُ^(١).

١٦- باسی که رۆژ بوویهوه (مسولمان) چی دهلیت

٦٣٢٣- شه ددادی کوری ئهوس ﷺ له پیغه مبهروه ده ﷺ دهگیریتتهوه که فهرموویهتی: ((گه ورترین داوای لی خوش بوون له خوا ئه مهیه: خودایه تو په رومردگاری منی، هیچ په رستر اوینک راست نیه جگه له تو، تو منت دروست کردوه و من بهندهی تو، وه من له سهر بهیمان و به لینی تو، تا بتوانم، دان دمنیم به بههرهکاندا، وه دان دمنیم به گوناوه و تاوانمدا، کهواته لیم خوشبه، چونکه بهراستی جگه له تو کهس له گوناوهکان خوش نابیت، پهنا دهگرم به تو له خراپهی ئهوهی کردوومه، ئهگهر کهسی ئه مه بللی کاتی ئیواری به سهردا دیت جا بمری دهرواته بههشتهوه - یان له بههشتیان دهبیت - وه ئهگهر کهسی ئه مه بللی کاتی رۆژ دهکاتهوه جا بمری، له رۆژه کهیدا وهک ئهوی پیشوو دهبیت (واته دهرواته بههشتهوه))

٦٣٢٤- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ رِبْعِيِّ بْنِ حِرَاشٍ، عَنْ حُذَيْفَةَ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا أَرَادَ أَنْ يَنَامَ قَالَ: «بِاسْمِكَ اللَّهُمَّ أَمُوتُ وَأَحْيَا». وَإِذَا اسْتَيْقَظَ مِنْ مَنَامِهِ قَالَ: «الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَحْيَانَا بَعْدَ مَا أَمَاتَنَا، وَإِلَيْهِ النُّشُورُ»^(٢).

٦٣٢٤- حوزه حیفه ﷺ دهلی: پیغه مبهره ﷺ کاتی بیویستایه بخهوی دهیفه رموو: ((بِاسْمِكَ اللَّهُمَّ أَمُوتُ وَأَحْيَا)) واته: بهناوی تووه خوییه دهرم و دهریم، وه کاتیکیش له خه وههستایه دهیفه رموو: ((الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَحْيَانَا بَعْدَ مَا أَمَاتَنَا، وَإِلَيْهِ

(١) پروانه: ٦٣٠٦.

(٢) پروانه: ٦٣١٢.

(النُّشُورُ)) واته: سوپاس بۆ ئەو خواپیهی زیندووی کردینه‌وه پاش ئەوهی مراندینی، زیندوو کردنه‌وه‌ش هەر لای ئەو ده‌بیّت.

۶۳۲۵- حَدَّثَنَا عَبْدَانُ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ رَبِيعِ بْنِ حِرَاشٍ، عَنْ خَرَشَةَ بْنِ الْحَرْ، عَنْ أَبِي دَرٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا أَخَذَ مَضْجَعَهُ مِنَ اللَّيْلِ قَالَ: «اللَّهُمَّ بِاسْمِكَ أَمُوتُ وَأَحْيَا». فَإِذَا اسْتَيْقَظَ قَالَ: «الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَحْيَانَا بَعْدَ مَا أَمَاتَنَا وَإِلَيْهِ النُّشُورُ»^(۱).

۶۳۲۵- ئەبو زەر رەزە دەلی: پیغمبەر ﷺ که له شه‌ودا برۆشتایه‌ته جیگای نوستنه‌که‌ی ده‌یفه‌رموو: ((اللَّهُمَّ بِاسْمِكَ أَمُوتُ وَأَحْيَا)) واته: به‌ناوی تۆوه خواپیه ده‌رم و ده‌زیم، وه کاتی‌کیش له خه‌و هه‌ستایه ده‌یفه‌رموو: ((الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَحْيَانَا بَعْدَ مَا أَمَاتَنَا، وَإِلَيْهِ النُّشُورُ)) واته: سوپاس بۆ ئەو خواپیهی زیندووی کردینه‌وه پاش ئەوهی مراندینی (به‌خه‌وتن)، زیندوو کردنه‌وهی رۆژی دواییش هەر لای ئەو ده‌بیّت.

۱۷- بَابُ الدُّعَاءِ فِي الصَّلَاةِ

۶۳۲۶- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ، أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ قَالَ: حَدَّثَنِي يَزِيدُ، عَنْ أَبِي الْخَيْرِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ أَبِي بَكْرٍ الصَّدِيقِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ قَالَ لِلنَّبِيِّ ﷺ: عَلَّمَنِي دُعَاءً أَدْعُو بِهِ فِي صَلَاتِي. قَالَ: «قُلِ: اللَّهُمَّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي ظُلْمًا كَثِيرًا، وَلَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ، فَاعْفُرْ لِي مَغْفِرَةً مِنْ عِنْدِكَ، وَارْحَمْنِي، إِنَّكَ أَنْتَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ».

وَقَالَ عَمْرٍو، عَنْ يَزِيدَ، عَنْ أَبِي الْخَيْرِ: إِنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرٍو: قَالَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ لِلنَّبِيِّ ﷺ^(۱).

۱۷- باسی دوعا کردن له ناو نویژدا

۶۳۲۶- عهبدوللای کوری عهمر ﷺ له ئەبو بهگری صدیقەوه ﷺ دهگیرێتهوه دهئێ: ئەو به پیغه مبهری خوای ﷺ وت: دوعایه کم فیر بکه له نویژهکانمدا دوعای پی بکه، ئەویش فهرمووی: ((بلی خوایه گیان من ستهمیکی زۆرم له خۆم کردوه، جگه له تۆش کهس له تاوانهکان خوش نابیت، دهی کهواته به لیخوشبوونی تایبهتی خۆت لیم خوش به و بهزهیت پیمدا بیتهوه، بهراستی هەر تۆ لیخوشبووی میهره بانی)). عهمر له یهزیدهوه دهگیرێتهوه ئەویش له ئەبی لخرهوه که له عهبدوللای کوری عهمری بیستوهه وتی: ئەبو بهگر ﷺ به پیغه مبهری ﷺ وت.

۶۳۲۷- حَدَّثَنَا عَلِيُّ، حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ سَعْيٍ، حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ: ﴿وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ وَلَا تَخَافُ بِهَا ۝﴾ [الإسراء: ١١] أَنْزِلَتْ فِي الدُّعَاءِ^(۱).

۶۳۲۷ عایشه ﷺ دهئێ: ئەو ئایهته: ﴿وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ وَلَا تَخَافُ بِهَا ۝﴾ [الإسراء: ۱۱]، دهربارهی دوعا و نزا دابه زینرا.

۶۳۲۸- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: كُنَّا نَقُولُ فِي الصَّلَاةِ: السَّلَامُ عَلَى اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَى فُلَانٍ. فَقَالَ لَنَا النَّبِيُّ ﷺ ذَاتَ يَوْمٍ: «إِنَّ اللَّهَ هُوَ السَّلَامُ، فَإِذَا قَعَدَ أَحَدُكُمْ فِي الصَّلَاةِ فَلْيَقُلْ: التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ - إِلَى قَوْلِهِ

(۱) پروانه: ۸۴۴.

(۲) پروانه: ۴۷۲۳.

(۳) ﴿وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ وَلَا تَخَافُ بِهَا ۝﴾ تا کوتایی ئایهته که. واته: وه له نویژکردنتدا دهنگ بهرزمه که رهوه به نهینیش مهیکه لهو نیوه ندهدا ریگایه که هه لێژره.

الصَّالِحِينَ- فَإِذَا قَالَهَا أَصَابَ كُلَّ عَبْدٍ لِلَّهِ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ صَالِحٍ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ. ثُمَّ يَتَخَيَّرُ مِنَ الثَّنَاءِ مَا شَاءَ»^(۱).

۶۳۲۸- عه‌بدو‌للا ﷺ ده‌لی: ئیمه له نوێژدا ده‌مانووت سه‌لام له خوا‌یی، سه‌لام له‌سه‌ر فلان که‌س بی، نه‌نجا رۆژیکیان پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی پیمان: ((بی‌گومان خوا خوی سه‌لامه، جا نه‌گه‌ر که‌سیکتان له نوێژدا دانیشته‌ بو ته‌حیات با بلی: (التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ) تا ده‌گاته: (الصَّالِحِينَ). جا نه‌گه‌ر نه‌وه بلی: هه‌موو به‌ندمی‌ه‌کی چاک ده‌گریت‌ه‌وه له ناسمان و زه‌ویدا، (پاشان بلی: (أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ) پاشان کام دوعا و نزا به‌لاوه‌ باشه هه‌لی‌بزی‌ری و بی‌ی به‌پارێته‌وه)).

۱۸- بَابُ الدُّعَاءِ بَعْدَ الصَّلَاةِ

۶۳۲۹- حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ، أَخْبَرَنَا يَزِيدُ، أَخْبَرَنَا وَرْقَاءُ، عَنْ سُمَيٍّ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ: قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، ذَهَبَ أَهْلُ الدُّثُورِ بِالْذَّرَجَاتِ وَالنَّعِيمِ الْمُقِيمِ. قَالَ: «كَيْفَ ذَاكَ؟». قَالَ: صَلُّوا كَمَا صَلَّيْنَا، وَجَاهِدُوا كَمَا جَاهَدْنَا، وَأَنْفَقُوا مِنْ فُضُولِ أَمْوَالِهِمْ، وَلَيْسَتْ لَنَا أَمْوَالٌ. قَالُوا: «أَفَلَا أُخِرْكُمْ بِأَمْرِ تُدْرِكُونَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ، وَتَسْبِقُونَ مَنْ جَاءَ بَعْدَكُمْ، وَلَا يَأْتِي أَحَدٌ مِثْلَ مَا جِئْتُمْ، إِلَّا مَنْ جَاءَ مِثْلِهِ؟ تُسَبِّحُونَ فِي دُبُرِ كُلِّ صَلَاةٍ عَشْرًا، وَتَحْمَدُونَ عَشْرًا، وَتُكَبِّرُونَ عَشْرًا». تَابَعَهُ عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ، عَنْ سُمَيٍّ. وَرَوَاهُ ابْنُ عَجَلَانَ، عَنْ سُمَيٍّ وَرَجَاءِ بْنِ حَيَوَةَ. وَرَوَاهُ جَرِيرٌ، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ رُقَيْعٍ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ. وَرَوَاهُ سُهَيْلٌ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ^(۲).

(۱) پروانه: ۸۳۱.

(۲) پروانه: ۸۴۳.

۱۸- باسی نزا پاش نویژ (دروسته)

۶۳۲۹- ئەبو ھورمیرە رضی اللہ عنہ دەلی: (ھەزارەکان) وتیان: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ خاوەن سەرۆت و سامانە زۆرمەکان و پلە بەرزەکان و ناز و نەعمەتی ھەتا ھەتاییان برد بۆ خۆیان (لە بەھەشتدا)، فەرمووی: ((ئەووە چۆنە؟)) وتیان: ئەوان نویژیان کردووە چۆن ئێمە نویژمان کردووە، وە خەباتیان کردووە چۆن ئێمە خەباتمان کردووە، وە ئەوان لە زیادەی مāl و سامانەکانیان بەخشیوە، بەلام ئێمە مāl و سامانمان نییە، پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: ((ئایا شتیکتان بێ بلیم بگەن بەوانەدا لە پێش ئێوەوە، وە پێش بگەن لەوانە کە دواي ئێوەوە دین؟ وە ھیچ کەس وێنە نەو کردووەی ئێوە کردووتانە ناکات مەگەر کەسیک وێنە کردووەکە ئێوە بکات؟ لە پاش ھەموو نویژیکی فەرزدە جار (سبحان الله) بگەن و دە جار (الحمد لله) بگەن و دە جار (الله أكبر) بگەن)).

عووبەیدوللای کۆری عومەر لە سومەییەووە گێراویەتیەووە و پالپشتی گێرانەووەکە و مرقای کردووە.

وە ئیبنو عەجلان گێراویەتیەووە لە سومەییە و پەجای کۆری حەییووەتەووە.
وە جەریر گێراویەتیەووە لە عەبدولعەزیزی کۆری روفەیعەووە لە ئەبی صالحەووە
لە ئەبی دمرداو رضی اللہ عنہ.

وە سۆھەیل لە باوکیەووە گێراویەتیەووە، ئەویش لە ئەبی ھورمیرەووە رضی اللہ عنہ لە پێغەمبەرەووە ﷺ.

۶۳۳۰- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنِ الْمُسَيَّبِ بْنِ رَافِعٍ، عَنْ وَرَادٍ -مَوْلَى الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ- قَالَ: كَتَبَ الْمُغِيرَةُ إِلَى مُعَاوِيَةَ بْنِ أَبِي سُفْيَانَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَقُولُ فِي دُبُرِ كُلِّ صَلَاةٍ إِذَا سَلَّمَ: «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ

الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، اللَّهُمَّ لَا مَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ، وَلَا مُعْطِيَ لِمَا مَنَعْتَ، وَلَا يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ». وَقَالَ شُعْبَةُ: عَنْ مَنْصُورٍ قَالَ: سَمِعْتُ الْمُسَيَّبَ^(۱).

۶۳۳۰- وهراد - که نازاد کراوی موغیره‌ی کورپی شوعبه بوو- ده‌لی: موغیره‌ی کورپی شوعبه ﷺ نامه‌یه‌کی نووسی بو موعاویه‌ی کورپی نه‌بی سوفیان، که پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ هه‌میشه دوا‌ی هه‌موو نویژیکی فهرز که سه‌لامی ده‌دایه‌وه ده‌یفه‌رموو: ((لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ، وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، اللَّهُمَّ لَا مَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ، وَلَا مُعْطِيَ لِمَا مَنَعْتَ، وَلَا يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ)) واته: هه‌ج به‌رسترایکی راست نییه جگه له‌خوا، که هاوه‌لی نییه هه‌موو دمه‌لات و ستایش هه‌ر بو نه‌وه و نه‌و خواجه به‌سه‌ر هه‌موو شتی‌کدا به‌توانایه، خواجه نه‌وه‌ی تو بیبه‌خشی ریگری بو نییه، نه‌وه‌ش تو ریگری بیت که‌س ناتوانی بیدات، وه هه‌ج خاوه‌ن پایه‌و ده‌سه‌لاتیک ده‌سه‌لاته‌که‌ی سوودی نییه بوی له‌ روژی دوا‌ییدا له‌ سزای تو-شوعبه وتی: له‌ مه‌نصوره‌وه گپ‌رایه‌وه و وتی: نه‌م فهرمووده‌م له‌ موسه‌یه‌ب بیستووه.

۱۹- بَابُ قَوْلِهِ ﷺ: ﴿وَصَلِّ عَلَيْهِمْ﴾ التَّوْبَةُ

وَمَنْ خَصَّ أَخَاهُ بِالدُّعَاءِ دُونَ نَفْسِهِ

وَقَالَ أَبُو مُوسَى: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِعَبْدِي أَبِي عَامِرٍ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ قَيْسٍ ذَنْبَهُ"^(۲).

۶۳۳۱- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي عُبَيْدٍ -مَوْلَى سَلَمَةَ- حَدَّثَنَا سَلَمَةُ بْنُ الْأَكْوَعِ قَالَ: خَرَجْنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ إِلَى خَيْبَرَ، قَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ: يَا عَامِرُ، لَوْ أَسْمَعْتَنَا مِنْ هُنَيْهَاتِكَ. فَنَزَلَ يَحْدُو بِهِمْ يَذْكُرُ: تَاللَّهِ لَوْلَا اللَّهُ مَا اهْتَدَيْنَا. وَذَكَرَ شِعْرًا غَيْرَ هَذَا وَلَكِنِّي لَمْ

(۱) پروانه: ۸۴۴.

(۲) پروانه: ۲۸۸۴.

أَحْفَظُهُ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مَنْ هَذَا السَّائِقُ؟». قَالُوا: عَامِرُ بْنُ الْأَكْوَعِ. قَالَ: «يَرْحَمُهُ اللَّهُ». وَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، لَوْلَا مَتَّعْتَنَا بِهِ. فَلَمَّا صَافَ الْقَوْمَ قَاتَلُوهُمْ، فَأَصِيبَ عَامِرٌ بِقَائِمَةٍ سَيْفٍ نَفْسِهِ فَمَاتَ، فَلَمَّا أَمْسَوْا أَوْقَدُوا نَارًا كَثِيرَةً، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مَا هَذِهِ النَّارُ؟ عَلَى أَيِّ شَيْءٍ تُوقَدُونَ؟». قَالُوا: عَلَى حُمْرٍ إِنْسِيَّةٍ. فَقَالَ: «أَهْرِيقُوا مَا فِيهَا، وَكَسِّرُوهَا». قَالَ رَجُلٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَلَا نُهْرِيقُ مَا فِيهَا وَنَغْسِلُهَا؟ قَالَ: «أَوْ ذَاكَ»^(۱).

۱۹- باسی ئەم فەرمايشته‌ی خوا ﷺ: (دوعا و نزای خێریان بۆ بکه‌ن) وه باسی که‌سیک دوعایه‌ک تایبه‌ت بکات به‌ برایه‌کیه‌وه جگه‌له‌ خۆی

- ئەبو موسا ؓ ده‌لێ: پێغه‌مبه‌ر ﷺ فەرمووی: ((خودایه‌ له‌ عوبه‌یدوللای کوردی ئەبی عامر خوشبه‌، خودای له‌ گوناھی عه‌بدوللای کوردی قه‌یس خوشبه‌)).

۶۳۳۱-سه‌له‌مه‌ی کوردی ئەکوه‌ع ؓ ده‌لێ: له‌ خزمه‌ت پێغه‌مبه‌ردا ؓ رۆشتین بۆ خه‌یبه‌ر، پیاویک له‌ ناو خه‌لکه‌که‌دا وتی: ئەی عامر خۆزگه‌ هه‌ندی له‌ هۆنراوه‌ و وته‌کانت ده‌دا به‌ گویماندا؟ عامیریش دابه‌زی ده‌ستی کرد به‌ هۆنراوه‌ وتن به‌ ده‌نگه‌وه‌ ئامۆزگاری ده‌کرد و ده‌یوت: سویند به‌خوا ئەگه‌ر خوا نه‌بوایه‌ رینموون نه‌ده‌بووین، چه‌ند هۆنراوه‌یه‌کی تر جگه‌ له‌مه‌ی وت، به‌لام من له‌به‌رم نییه‌، پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فەرمووی: ((ئهو ئاواز بیژه‌ کییه‌^(۲))) وتیان: عامیری کوردی ئەکوه‌عه‌ ؓ، فەرمووی: ((خوا ره‌حمی پێ بکات))^(۳).

(۱) پروانه: ۲۴۷۷.

(۲) بۆیه‌ پێی ده‌وتریت (سائق) لیخوڤ چونکه‌ به‌ ئاوازه‌که‌ی وشتر خیرا ده‌کات له‌ رۆشتنیاندا.

(۳) هاوه‌لانی پێشتر زانیویان پێغه‌مبه‌ر ﷺ له‌ غه‌زادا داوای به‌زه‌یی خوای بۆ هه‌رکه‌سیک به‌تایبه‌ت بکردایه‌ شه‌هید ده‌بوو.

جا بپاویکیش لهناو خه لکه کهدا وتی: نهی پیغه مبهری خوا ﷺ بۆچی دلخوشت نه کردین به ئاوازه کهی^(۱)، ئینجا کاتی مسولمانهکان ریزبوون به رانبهر خه لکه (کافره) که وهستان له گه لیان جهنگان، عامیر به نووکی شیرمهکی خوی پیکراو مرد، ئینجا که ئیوارهیان به سهردا هات ناگریکی زۆریان کرده وه، پیغه مبهری خواش ﷺ فهرمووی: ((ئهو ناگرانه چین؟ چی شتیکیان به سهر ومیه؟)) وتیان: (گوشتی) گویند ریزی مالییان له سهره، ئه ویش فهرمووی: ((مه نهجه لهکان ههرچیان تیا به بیان ریزن و مه نهجه لهکان بشکینن))، بپاویک وتی: نهی پیغه مبهری خوا نهی بۆ گوشته کهی که له مه نهجه لهکاندا نه ریزن و مه نهجه لهکان بشورین؟ پیغه مبهر ﷺ فهرمووی ((یا وابکه ن)).

۶۳۳۲- حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَمْرِو: سَمِعْتُ ابْنَ أَبِي أَوْفَى: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا أَتَاهُ رَجُلٌ بِصَدَقَةٍ قَالَ: «اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى آلِ فُلَانٍ». فَأَتَاهُ أَبِي فَقَالَ: «اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى آلِ أَبِي أَوْفَى»^(۲).

۶۳۳۲- عه بدوللای کوری نه بی نه وفا ﷺ ده لی: پیغه مبهر ﷺ نه گهر که سیك زه کاتیکی بۆ بهینایه دمیغه رموو: ((خوا به به زمی خوت برژه به سهر بنه ماله ی فلان که سدا))، جا باوکم زه کاته کهی برد بوی پیغه مبه ریش ﷺ فهرمووی: ((خوا به به زمی خوت برژه به سهر بنه ماله ی نه بی نه وفادا)).

۶۳۳۳- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ قَيْسٍ قَالَ: سَمِعْتُ جَرِيرًا قَالَ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «أَلَا تُرِيحُنِي مِنْ ذِي الْخَلَصَةِ؟». وَهُوَ نُصْبٌ كَانُوا يَعْبُدُونَهُ يُسَمَّى الْكَعْبَةَ الْيَمَانِيَّةَ. قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّي رَجُلٌ لَا أَتُبْتُ عَلَى الْخَيْلِ، فَصَكَ

(۱) واته: به نزاکهت بۆ شهید ده بی، تۆ نه وهیشت به ئاوازه کهی دلخوشت بین.

(۲) پروانه: ۱۴۹۷.

۶۳۳۵- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا عَبْدُهُ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ رَجُلًا يَقْرَأُ فِي الْمَسْجِدِ. فَقَالَ: «رَحِمَهُ اللَّهُ، لَقَدْ أَذْكَرَنِي كَذَا وَكَذَا آيَةً أَسْقَطْتُهَا فِي سُورَةِ كَذَا وَكَذَا»^(۱).

۶۳۳۵- عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌لێ: پێغه‌مبەر ﷺ له مزگه‌وتدا گوێی له پیاویك بوو قورئانی ده‌خویند، فه‌رمووی: ((خوا ره‌حمی پێ بکات به‌راستی نه‌ه‌نده و نه‌ه‌نده ئایه‌تی بیر خسته‌وه که من له‌و سوڤه‌ته و له‌و سوڤه‌ته ده‌مه‌په‌راند)).

۶۳۳۶- حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، أَخْبَرَنِي سَلِيمَانُ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: قَسَمَ النَّبِيُّ ﷺ قَسَمًا، فَقَالَ رَجُلٌ: إِنَّ هَذِهِ لِقِسْمَةٌ مَا أُرِيدُ بِهَا وَجْهَ اللَّهِ. فَأَخْبَرْتُ النَّبِيَّ ﷺ، فَغَضِبَ حَتَّى رَأَيْتُ الْغَضَبَ فِي وَجْهِهِ وَقَالَ: «يَرْحَمُ اللَّهُ مُوسَى، لَقَدْ أُودِيَ بِأَكْثَرِ مِنْ هَذَا فَصَبَرَ»^(۲).

۶۳۳۶- نه‌بو وائیل ده‌لێ: له عه‌بدووللام رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ بیست وتی: پێغه‌مبەر ﷺ ده‌ستکه‌وتیکی دابه‌ش کرد، پیاویکیش وتی: به‌راستی نه‌مه دابه‌شکردنیکه ره‌زانه‌ندی خ‌وای تیدا مه‌به‌ست نه‌بووه، عه‌بدووللا ده‌لێ: منیش قسه‌که‌م بو پێغه‌مبەر ﷺ گیرایه‌وه، نه‌ویش تووڤه بوو به جوڤی له‌رووخساریدا توڤه‌یه‌یم ده‌بینی، وه‌فه‌رمووی ((خوا ره‌حم به موسا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ بکات بێگومان له‌مه زیاتر نازار درا به‌لام نارامی گرت)).

(۱) که دایکی نه‌نه‌سه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا.

(۲) پروانه: ۳۶۵۵.

(۳) پروانه: ۳۱۵۰.

۲۰- بَابُ مَا يُكْرَهُ مِنَ السَّجْعِ فِي الدُّعَاءِ

۶۳۳۷- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ السَّكَنِ، حَدَّثَنَا حَبَّانُ بْنُ هِلَالٍ أَبُو حَبِيبٍ، حَدَّثَنَا هَارُونُ الْمُقْرِي، حَدَّثَنَا الزُّبَيْرُ بْنُ الْخَرِيتِ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: حَدَّثَ النَّاسَ كُلَّ جُمُعَةٍ مَرَّةً، فَإِنْ أَتَيْتَ فَمَرَّتَيْنِ، فَإِنْ أَكْثَرْتَ فَثَلَاثَ مَرَّاتٍ، وَلَا تُمِلْ النَّاسَ هَذَا الْقُرْآنَ، وَلَا أَلْفِينَكَ تَأْتِي الْقَوْمَ وَهُمْ فِي حَدِيثٍ مِنْ حَدِيثِهِمْ فَتَقْصُ عَلَيْهِمْ، فَتَقْطَعُ عَلَيْهِمْ حَدِيثَهُمْ فَتَمْلُهُمْ، وَلَكِنْ أَنْصِتْ، فَإِذَا أَمْرُكَ فَحَدِّثْهُمْ وَهُمْ يَشْتَهَوْنَهُ، فَانْظُرِ السَّجْعَ مِنَ الدُّعَاءِ فَاجْتَنِبْهُ، فَإِنِّي عَهِدْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَأَصْحَابَهُ لَا يَفْعَلُونَ إِلَّا ذَلِكَ. يَغْنِي: لَا يَفْعَلُونَ إِلَّا ذَلِكَ الاجْتِنَابَ.

۲۰- باسی ئه‌وه‌ی ناپه‌سه‌نده له به‌سه‌روا^(۱) دوعاکردن

۶۳۳۷- عیكریمه له ئیبنو عه‌بباسه‌وه ﷺ ده‌گێڕێته‌وه كه وتی: هه‌موو هه‌ینی‌ه‌ك یه‌ك جار قسه‌ بۆ خه‌لكی بكه‌، ئه‌گه‌ر وات نه‌كرد با دوو جار بێت، ئه‌گه‌ر زۆرت كرد با سێ جار بێت، خه‌لكی بێزار مه‌كه‌ له‌م قورئانه‌، وه‌ به‌راستی نابێ وابته‌بینم برۆیته‌ لای كۆمه‌لێ له‌ كاتی‌كدا له‌ قسه‌ و باسی‌كی خۆیاندا، به‌سه‌رهات و جیروكیان بۆ بگێڕێته‌وه قسه‌ و باسه‌كه‌یان پێ ببری و بێزاریان بكه‌یت، به‌لكو بێده‌نگ به‌و گۆی بگه‌ره‌، جا ئه‌گه‌ر داوايان لێ كردیت قسه‌یان بۆ بكه‌ كاتی‌ هه‌زیان لێ بێت، سه‌رنج بده‌ ئه‌وه‌ی دوا رێكخسته‌ (سه‌جعه) له‌ دوعادا خۆتی لێ بپاریزه‌، چونكه‌ به‌راستی من پێغه‌مبه‌ر و ﷺ هاوه‌لانی‌م وا بینویه‌ ئه‌و كاره‌ ناكه‌ن، واته‌: خۆیان ده‌پاراست له‌ دوا رێكخستن (سه‌جعه) له‌ دوعادا.

(۱) پێشی ده‌وتری: دوا رێكخستن، به‌كیش. بروانه (ئه‌لمونجید به‌ کوردی: ۴۴۲/۲).

۲۱- بابُ: لِيَعْزِمَ^(۱) الْمَسْأَلَةَ، فَإِنَّهُ لَا مُكْرَهَ لَهُ

۶۳۳۸- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ، عَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِذَا دَعَا أَحَدُكُمْ فَلْيَعْزِمِ الْمَسْأَلَةَ، وَلَا يَقُولَنَّ: اللَّهُمَّ إِنِّ شِئْتَ فَأَعْطِنِي. فَإِنَّهُ لَا مُسْتَكْرَهَ لَهُ»^(۲).

۲۱- باسیک: با به سهر خواستی داوا بکات (له خوا) چونکه بیگومان هیچ ناچار که ریک نییه بو خوا

۶۳۳۸- نه نه س رضي الله عنه ده لئ: پیغه مبهری خوا رضي الله عنه فه رمووی: ((نه گهر که سیکتان داوا (له خوا) کرد با به سوور بوونه وه داوا بکات (له خوا)، وه نه لئیت: خودایه نه گهر ویستت داواکه م پی بدهیت، چونکه بیگومان هیچ ناچار که ریک نییه بو خوا)).

۶۳۳۹- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «لَا يَقُولَنَّ أَحَدُكُمْ: اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي اللَّهُمَّ ارْحَمْنِي إِنَّ شِئْتَ. لِيَعْزِمَ الْمَسْأَلَةَ، فَإِنَّهُ لَا مُكْرَهَ لَهُ»^(۳).

۶۳۳۹- نه بو هورمیره رضي الله عنه ده گپرته وه که پیغه مبهری خوا رضي الله عنه فه رمووی: ((کهستان نه لئین: خواجه لیم خوشبه، خواجه ره حمم پی بکه نه گهر ویستت، با به سوور خواستی داوا بکات، چونکه بیگومان هیچ ناچار که ریک نییه بو خوا)).

(۱) (لِيَعْزِمَ الْمَسْأَلَةَ) واته: با به سهر خواستی داوا بکات، یا به هه ته ری داوا بکات. پروانه: (نه لمونجید به کوردی:

۳/۳۵۲)، وه راسته بلئی به سوور بوونه وه.

(۲) پروانه: ۷۴۶۴.

(۳) پروانه: ۷۴۷۷.

٢٢- بَابُ يُسْتَجَابُ لِلْعَبْدِ مَا لَمْ يَعْجَلْ

٦٣٤٠- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَبِي عُيَيْنَةَ -مَوْلَى ابْنِ أَزْهَرَ- عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «يُسْتَجَابُ لِأَحَدِكُمْ مَا لَمْ يَعْجَلْ، يَقُولُ دَعَوْتُ فَلَمْ يُسْتَجَبْ لِي».

٢٢- باسی نزامی بهنده گیرا دهکریت به مهرجی پهله نهکات

٦٣٤٠- نهبو هورمیره ﷺ دهگیرپتهوه که پیغمهبر ﷺ فهرمووی: ((نزامی هه کامتان گیرا دهکریت، به مهرجی پهله نهکات، بلی: دوام کرد بهلام گیرا نهکرا لیم)).

٢٣- بَابُ رَفْعِ الْيَدِ فِي الدُّعَاءِ

وَقَالَ أَبُو مُوسَى الْأَشْعَرِيُّ ﷺ: دَعَا النَّبِيُّ ﷺ ثُمَّ رَفَعَ يَدَيْهِ، وَرَأَيْتُ بَيَاضَ إِبْطَيْهِ^(١). وَقَالَ ابْنُ عَمْرٍو ﷺ: رَفَعَ النَّبِيُّ ﷺ يَدَيْهِ وَقَالَ: "اللَّهُمَّ إِنِّي أَبْرَأُ إِلَيْكَ مِمَّا صَنَعَ خَالِدٌ"^(٢).
٦٣٤١ - قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: وَقَالَ الْأَوْسِيُّ: حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ وَشَرِيكٍ، سَمِعَا أَنَسًا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: رَفَعَ يَدَيْهِ حَتَّى رَأَيْتُ بَيَاضَ إِبْطَيْهِ^(٣).

٢٣- باسی بهرز کردنهوهی دهستهکان له دواعادا (دروسته)

نهبو موسای نهشعهری ﷺ دهلی: پیغمهبر ﷺ پارایهوه پاشان ههردوو دهستی بهرز کردهوه و سپیایی ههردوو بن بالیم بینی.

(١) پروانه: ٤٣٢٣.

(٢) پروانه: ٤٣٣٩.

(٣) پروانه: ١٠٣٠.

ئیبنو عومەر (ؓ) ده‌لی: پیڤه‌مبه‌ر (ؓ) هه‌ردوو ده‌ستی به‌رز کرده‌وه فه‌رمووی: ((خوایه لای تو خۆم به‌ری ده‌که‌م له‌وه‌ی خالید کردوویه‌تی)).

۶۳۴۱-ئه‌بو عه‌بدو‌للا (ئیمامی بوخاری) ده‌لی: ئووه‌یسی ده‌لی: موحه‌مه‌دی کورپی جه‌عفهر بۆی گێڤامه‌وه له یه‌حیای کورپی سه‌عید و شه‌ریکه‌وه که هه‌ردووکیان له ئه‌نه‌سیان (ؓ) بیست، ئه‌ویش گێڤایه‌وه که پیڤه‌مبه‌ر (ؓ) هه‌ردوو ده‌ستی به‌رز کرده‌وه (له‌ دوعا کردندا)، هه‌تا سپیایی هه‌ردوو بن بالیم بیینی.

۲۴- بَابُ الدُّعَاءِ غَيْرِ مُسْتَقْبِلِ الْقِبْلَةِ

۶۳۴۲- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَحْبُوبٍ، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ (ؓ) قَالَ: بَيْنَا النَّبِيُّ (ؐ) يَخْطُبُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ فَقَامَ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، ادْعُ اللَّهَ أَنْ يَسْقِيَنَا فَتَغَيَّمَتِ السَّمَاءُ وَمُطِرْنَا حَتَّى مَا كَادَ الرَّجُلُ يَصِلُ إِلَى مَنْزِلِهِ، فَلَمْ تَزَلْ تُمَطِّرُ إِلَى الْجُمُعَةِ الْمُقْبِلَةِ، فَقَامَ ذَلِكَ الرَّجُلُ أَوْ غَيْرُهُ فَقَالَ: ادْعُ اللَّهَ أَنْ يَصْرِفَهُ عَنَّا، فَقَدْ غَرِقْنَا. فَقَالَ: «اللَّهُمَّ حَوَالَيْنَا وَلَا عَلَيْنَا». فَجَعَلَ السَّحَابُ يَتَقَطَّعُ حَوْلَ الْمَدِينَةِ وَلَا يُمَطِّرُ أَهْلَ الْمَدِينَةِ^(۱).

۲۴- باسی دوعا کردن (دوعا کاره‌که) رووی به قیبله نه‌بیئت

۶۳۴۲- ئه‌نه‌س (ؓ) ده‌لی: له‌ کاتی‌که‌دا پیڤه‌مبه‌ری خوا (ؓ) له‌ پۆزی هه‌ینیدا وتاری ده‌دا، جا پیاویک هه‌ستایه‌وه و وتی: ئه‌ی پیڤه‌مبه‌ری خوا (ؓ) داوا‌بکه له‌خوا بارانمان بۆ ببارین، (ئه‌ویش دوعای کرد) ئیتر ئاسمان بوو به‌ هه‌ور و بارانمان بۆ باری، به‌جۆری نزیک بوو پیاو نه‌توانیئت بگه‌رپته‌وه بۆ مائی خو‌ی، جا تا هه‌ینی داهاتوو باران باری، ئینجا ئه‌و پیاوه‌ی یان که‌سیکی تر هه‌ستا و وتی: ئه‌ی پیڤه‌مبه‌ری خوا داوا بکه له‌ خوا که ئه‌و بارانه‌مان لای لادات، به‌راستی

بووین به‌ژێر ئاوه‌وه، پێغه‌مبه‌ریش ﷺ فهرمووی: ((خوایه ئه‌م بارانه به‌ده‌ور و به‌رماندا ببارینه و له سه‌رمان مه‌بارینه))، ئه‌نه‌س ده‌لی: جا هه‌وره‌که بوویه چه‌ند پاچه‌یه‌که‌وه به دهره‌وه‌ی مه‌دینه‌دا بلاو بوویه‌وه، باران به‌سه‌ر خه‌لکی مه‌دینه‌دا نه‌ده‌باری.

۲۵- بَابُ الدُّعَاءِ مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ

۶۳۴۳- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ، حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ يَحْيَى، عَنْ عَبَّادِ بْنِ تَمِيمٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ زَيْدٍ قَالَ: خَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ إِلَى هَذَا الْمَصَلَّى يَسْتَسْقِي، فَدَعَا وَاسْتَسْقَى، ثُمَّ اسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ وَقَلَّبَ رِدَاءَهُ^(۱).

۲۵- باسی دوعا کردن (دوعا کاره‌که) روو به قیبله بێت

۶۳۴۳- عه‌بدوڵڵای کوری زه‌ید ده‌لی: پێغه‌مبه‌ر ﷺ رۆسته دهره‌وه بو ئه‌و نوێزگه و داوا‌ی باران بارینی کرد، جا رووی کرده قیبله و پۆشاکه‌که‌ی هه‌لگه‌رانده‌وه.

۲۶- بَابُ دَعْوَةِ النَّبِيِّ ﷺ لِخَادِمِهِ بِطَوْلِ الْعُمْرِ وَبِكَثْرَةِ مَالِهِ

۶۳۴۴- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي الْأَسْوَدِ، حَدَّثَنَا حَرَمِيُّ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَتْ أُمِّي: يَا رَسُولَ اللَّهِ، خَادِمُكَ أَنَسٌ ادْعُ اللَّهَ لَهُ. قَالَ: «اللَّهُمَّ أَكْثِرْ مَالَهُ وَوَلَدَهُ، وَبَارِكْ لَهُ فِيمَا أُعْطِيَتْهُ»^(۲).

(۱) پروانه: ۱۰۰۵.

(۲) پروانه: ۱۹۸۲.

۲۶- باسی پارانه‌وه‌ی پیغه‌مبەر ﷺ بو خزمه‌تکاره‌که‌ی به‌ته‌مه‌ن درێژی و زۆربوونی مال و سامانی

۶۳۴۴- ئه‌نه‌س ﷺ ده‌لی: دایکم وتی: ئه‌ی پیغه‌مبهری خوا ﷺ ئه‌مه ئه‌نه‌سی خزمه‌تکارته، له خوا بپارێره‌وه بو‌ی، فه‌رمووی: ((خودایه مال و سامانی و مندالی زۆر بکه‌یت، وه فه‌ر و به‌ره‌که‌تیش بخه‌يته ئه‌وه‌ی پیت به‌خشی)).

۲۷- بابُ الدُّعَاءِ عِنْدَ الْكَرْبِ

۶۳۴۵- حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ أَبِرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، حَدَّثَنَا قَتَادَةُ، عَنْ أَبِي الْعَالِيَةِ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ﷺ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَدْعُو عِنْدَ الْكَرْبِ: «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْعَظِيمُ الْحَلِيمُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ، رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ»^(۱).

۲۷- باسی دوعا کران له کاتی دلتەنگی و نارەحەتیدا

۶۳۴۵- ئیبنو عەبباس ﷺ ده‌لی: پیغه‌مبەر ﷺ هه‌میشه له کاتی دلتەنگی و نارەحەتیدا ئه‌م دوعایه‌ی ده‌کرد: ((هیج په‌رسته‌راویکی راست نییه جگه له خوای گه‌وره‌ی له‌سه‌رخۆ، هیج په‌رسته‌راویک نییه جگه له خوای په‌روم‌ردگاری ناسمانه‌کان و زه‌وی، په‌روم‌ردگاری عه‌رش‌ی گه‌وره)).

۶۳۴۶- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ هِشَامِ بْنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَبِي الْعَالِيَةِ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَقُولُ عِنْدَ الْكَرْبِ: «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْعَظِيمُ الْحَلِيمُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَرَبُّ الْأَرْضِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ». وَقَالَ وَهْبٌ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ قَتَادَةَ مِثْلَهُ^(۲).

(۱) پروانه: ۶۳۴۶، ۷۴۳۶، ۷۴۳۱.

(۲) پروانه: ۶۳۴۵.

۶۳۴۶- ئیبنو عهباس رضی اللہ عنہ دهلی: پیغممبه ر ﷺ ههمیشه له کاتی دلتنهنگی و نارهحه تیدا ئه م دووعایه ی دهکرد: ((هیج په رهمستر اوئیک راست نییه جگه له خوای گه وره ی له سه رخو، هیج په رهمستر اوئیک نییه جگه له په رومردگاری عهرشی گه وره، هیج په رهمستر اوئیک نییه جگه له خوای په رومردگاری ئاسمانه کان و په رومردگاری زهوی و په رومردگاری عهرشی ریز لیگیراوه)). ومهب وتی: شوعبه له قه تاده وه هاوشیوه ی فهرمووده که ی پیشووی بو ی گیراینه وه.

۲۸- بَابُ التَّعَوُّذِ مِنَ جَهْدِ الْبَلَاءِ

۶۳۴۷- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنِي سُمَى، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَتَعَوَّذُ مِنْ جَهْدِ الْبَلَاءِ، وَدَرَكِ الشَّقَاءِ، وَسُوءِ الْقَضَاءِ، وَشَمَاتَةِ الْأَعْدَاءِ.

قَالَ سُفْيَانُ: الْحَدِيثُ ثَلَاثُ زِدْتُ أَنَا وَاحِدَةً، لَا أَذْرِي أَتَيْتُهُنَّ هِيَ^(۱).

۲۸- باسی په ناگرتن (بهخوا) له به لای برسبر^(۲)

۶۳۴۷- ئه بو هورمه ر رضی اللہ عنہ دهلی: پیغممبه ری خوا ﷺ ههمیشه په نای دهگرت بهخوا له به لای برستې و له تووشبوونی نهگبه تی و له چارهنووسی خراب و له پیخوشبوونی دوژمنان.

سوفیان دهلی: فهرمووده که سی برگه یه، من خو م برگه یه کم بو زیاد کردوه نازانم نهو برگه کامه یانه.

(۱) پروانه: ۶۶۱۶.

(۲) برس یان برست: هیزو هه ناو: (برست) ت بریم. فرههنگی خال: ل ۳۰.

٢٩- بَابُ دُعَاءِ النَّبِيِّ ﷺ: «اللَّهُمَّ الرَّفِيقَ الْأَعْلَى»

٦٣٤٨- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَفِيرٍ قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ قَالَ: حَدَّثَنِي عُقَيْلٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ وَعُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ فِي رِجَالٍ مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ، أَنَّ عَائِشَةَ رضي الله عنها قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ وَهُوَ صَاحِبٌ: «لَنْ يُقْبَضَ نَبِيٌّ قَطُّ حَتَّى يَرَى مَقْعَدَهُ مِنَ الْجَنَّةِ ثُمَّ يُخَيَّرُ». فَلَمَّا نَزَلَ بِهِ وَرَأْسُهُ عَلَى فَخِذِي، غُشِيَ عَلَيْهِ سَاعَةٌ، ثُمَّ أَفَاقَ فَأَشْخَصَ بَصَرَهُ إِلَى السَّقْفِ، ثُمَّ قَالَ: «اللَّهُمَّ الرَّفِيقَ الْأَعْلَى». قُلْتُ: إِذَا لَا يَخْتَارُنَا، وَعِلِمْتُ أَنَّهُ الْحَدِيثُ الَّذِي كَانَ يَحْدِّثُنَا وَهُوَ صَاحِبٌ. قَالَتْ: فَكَانَتْ تِلْكَ آخِرَ كَلِمَةٍ تَكَلَّمَ بِهَا: «اللَّهُمَّ الرَّفِيقَ الْأَعْلَى»^(١).

۲۹- باسی پارانہ وہی پیغمبر ﷺ (لہ کاتی مردنیدا) بہم
نزیایہ: ((خودایہ من ہاوری ہمرہ ہرزہ کانم (ہہ لبراردوہ))

٦٣٤٨- ئىبنو شىھاب دەلى: سەئىدى كورې موسەييەب و عورودى كورې زوبەير
 لہ ناو چەند پياويكى زانادا بوون بۆيان گيرامەوہ کہ عائشہ ؓ وتى: پيشتر
 پيغەمبەرى خوا ﷺ کہ ساغ بوو دەيفەرموو: ((بيگومان هيچ پيغەمبەرىك
 گيانى نہكىشراوہ هەتا شويني خوٰى لہ بەهەشتا نہبينىي، لہ پاشان سەرپشك
 دەكرى))، جا کہ كاتى گيان كيشانى هات لەو كاتەدا سەرى لەسەر رانى من بوو،
 تا ماوہيەك ھوشى بەخوٰى نہما، پاشان کہ ھوشى كردهوہ چاوى بەرز كردهوہ بۆ
 بنميچى مالەكە، لہ پاشان فەمووى: ((خودايە لەگەل ھاوپتى ھەرە بەرزدايم))،
 منيش وتم: كەواتە: لاى ئيمە ھەلئابزيرى، ئەوسا زانيم ئەمە ئەو
 فەرموودەيى بوو کہ پيشتر بۆى باس دەكردين کہ لەشى ساغ بوو.
 عائشہ ؓ وتى: ئەو وتەيە كوٽا فەرموودەى بوو کہ فەرمووى: ((خودايە
 لەگەل ھاوپتيانى ھەرە بلند دايم)).

۳۰- بابُ الدُّعَاءِ بِالْمَوْتِ وَالْحَيَاةِ

۶۳۴۹- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ قَيْسٍ قَالَ: أَتَيْتُ حَبَّابًا وَقَدْ اِكْتَوَى سَبْعًا، قَالَ: لَوْلَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَانَا أَنْ نَدْعُو بِالْمَوْتِ لَدَعَوْتُ بِهِ^(۱).

۳۰- باسی (نا په‌سه‌ندی) دوعای مردن له خو‌کردن و

دوعای (به‌رده‌وام بوونی) ژیان^(۲)

۶۳۴۹- قه‌یسی کوری ئه‌بی حازیم ده‌لی: چووین بو‌ لای خه‌بباب سه‌ردانیمان کرد، که بێگومان هه‌وت جار خو‌ی داخ کردبوو، وتی: له‌به‌ر ئه‌وه نه‌بوایه که پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ قه‌ده‌غه‌ی کردوه لی‌مان داوای مردن بکه‌ین، داوای مردنم ده‌کرد.

۶۳۵۰- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ إِسْمَاعِيلَ قَالَ: حَدَّثَنِي قَيْسٌ قَالَ أَتَيْتُ حَبَّابًا وَقَدْ اِكْتَوَى سَبْعًا فِي بَطْنِهِ، فَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: لَوْلَا أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَهَانَا أَنْ نَدْعُو بِالْمَوْتِ لَدَعَوْتُ بِهِ^(۳).

۶۳۵۰- ئیسماعیل وتی: قه‌یسی بو‌ی گێرامه‌وه و وتی: چووین بو‌ لای خه‌بباب سه‌ردانیمان کرد، که بێگومان هه‌وت جار سکی خو‌ی داخ کردبوو، ئینجا گویم لی‌بو ده‌یوت: له‌به‌ر ئه‌وه نه‌بوایه که پێغه‌مبه‌ر ﷺ قه‌ده‌غه‌ی کردوه لی‌مان داوای مردن بکه‌ین، داوای مردنم ده‌کرد.

۶۳۵۱- حَدَّثَنَا ابْنُ سَلَامٍ، أَخْبَرَنَا إِسْمَاعِيلُ ابْنُ عُثَيْمٍ، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ صُهَيْبٍ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «لَا يَتَمَنَّيَنَّ أَحَدٌ مِنْكُمُ الْمَوْتَ لِضُرِّ نَزَلَ بِهِ، فَإِنْ كَانَ لَا بُدَّ

(۱) ب‌روانه: ۵۶۷۲.

(۲) نه‌گه‌ر ژیان بو‌ دوعا‌که‌ره‌که خراپ بوو.

(۳) ب‌روانه: ۵۶۷۲.

مُتَمَنِّيًا لِلْمَوْتِ فَلْيَقُلْ: اللَّهُمَّ أَحْيِنِي مَا كَانَتْ الْحَيَاةُ خَيْرًا لِي، وَتَوَفَّنِي إِذَا كَانَتْ الْوَفَاةُ خَيْرًا لِي»^(۱).

۶۳۵۱- نه نهس ﷺ دهلی: پیغه مبهری خوا ﷺ فهرمووی: ((با که سیکتان له بهر زیانیک تووشی بووه ئاواتی مردن نه خوازیت، خو ئه گهر هر ناچار بوو ئاوات به مردن بخوازیت نه وه بابلیت: خودایه بمژییه نیت ئه گهر زیان چاکتره بۆم، وه بم مرینیت ئه گهر مردن چاکتره بۆم)).

۳۱- بَابُ الدُّعَاءِ لِلصَّبْيَانِ بِالْبَرَكَةِ وَمَسْحِ رُءُوسِهِمْ

وَقَالَ أَبُو مُوسَى: وَلَدَ لِي غُلَامٌ، فَدَعَا لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِالْبَرَكَةِ^(۲).

۳۱- باسی دوعای فهر و بهرکهت کردن بۆ مندا لان و دهست هینان به سهر یاندا

- نه بو موسا ﷺ وتی: کوریکمان بوو پیغه مبهری ﷺ دوعای فهر و بهرکهتی بۆ کرد. ۶۳۵۲- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا حَاتِمٌ، عَنِ الْجَعْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ: سَمِعْتُ السَّائِبَ بْنَ يَزِيدَ يَقُولُ: ذَهَبَتْ بِي خَالَتِي إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ ابْنَ أُخْتِي وَجِعَ. فَمَسَحَ رَأْسِي وَدَعَا لِي بِالْبَرَكَةِ، ثُمَّ تَوَضَّأَ فَشَرِبْتُ مِنْ وُضُوئِهِ، ثُمَّ قُمْتُ خَلْفَ ظَهْرِهِ فَنَظَرْتُ إِلَى خَاتَمِهِ بَيْنَ كَتِفَيْهِ مِثْلَ زُرِّ الْحَجَلَةِ^(۳).

۶۳۵۲- سائیبی کوری یهزید دهلی: پورم بردمی بۆ خزمهتی پیغه مبهری خوا ﷺ وتی: نهی پیغه مبهری خوا ئه م کوری خوشکهزایه م نه خوشه و نازاری ههیه.

(۱) پروانه: ۵۶۷۱.

(۲) پروانه: ۵۴۶۷.

(۳) پروانه: ۱۹۰.

پێغه‌مبه‌ریش ﷺ دهستی پێرۆزی هینا به سه‌رمدا و دوعای فه‌ر و به‌ره‌گه‌تی بو کردم، پاشان ده‌ستنوێژی گرت و له ئاوی ده‌ستنوێژه‌که‌یم خواردوه، پاشان له پش‌تیه‌وه وه‌ستام و سه‌یری مۆری پێغه‌مبه‌ریتیه‌که‌یم کرد، له نیوان هه‌ردوو‌شانیدا وه‌ك هیلکه‌ی که‌و وابوو.

۶۳۵۳- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي أَيُّوبَ، عَنْ أَبِي عَقِيلٍ أَنَّهُ كَانَ يَخْرُجُ بِهِ جَدُّهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ هِشَامٍ مِنَ السُّوقِ -أَوْ إِلَى السُّوقِ- فَيَشْتَرِي الطَّعَامَ، فَيَلْقَاهُ ابْنُ الزُّبَيْرِ وَابْنُ عُمَرَ فَيَقُولَانِ: أَشْرَكْنَا فَإِنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَدْ دَعَا لَكَ بِالْبَرَكَةِ. فَرَجَمَا أَصَابَ الرَّاحِلَةَ كَمَا هِيَ، فَيَبْعَتُ بِهَا إِلَى الْمَنْزِلِ^(۱).

۶۳۵۳- ئه‌بی عه‌قیل ده‌گێڕێته‌وه که باپه‌ری که‌ عه‌بدوڵڵای کورێ هیشامه له بازار دمه‌برده‌وه -یان دمه‌برد بو بازار- نینجا خۆراکی ده‌کړی، جا ئیبنو زوبه‌یر و ئیبنو عومه‌ر پێی ده‌گه‌شتن هه‌ردووکیان ده‌یان وت: بمانکه به هاوبه‌شی خۆت، چونکه بێگومان پێغه‌مبه‌ر ﷺ دوعای فه‌ر و به‌ره‌گه‌تی بو کردوویت، جاری واهه‌بوو وشتی باربه‌ری وه‌ك خۆی قازانج ده‌کرد و نه‌وسا وشتیه باربه‌ره‌که‌ی دهناردوه بو ماله‌وه.

۶۳۵۴- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ صَالِحِ بْنِ كَيْسَانَ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي مَحْمُودُ بْنُ الرَّبِيعِ، وَهُوَ الَّذِي مَجَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي وَجْهِهِ وَهُوَ غُلَامٌ مِنْ بَنِي إِسْرَءِيلَ^(۲).

(۱) پروانه: ۲۵۰۲.

(۲) پروانه: ۷۷.

۶۳۵۴- ئیبنو شهاب ده‌لی: مه‌حمودی کوری ره‌بیع بۆی گێڕامه‌وه وتی: نه‌و بوو که پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ناوی کرده ده‌می له بیرمه‌کیان و پرژاندی به ده‌م و چاوی مه‌حموددا، له کاتی‌کدا که مندالیک (پینج سالان) بوو.

۶۳۵۵- حَدَّثَنَا عَبْدَانُ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُؤْتِي بِالصَّبِيَّانِ فَيَدْعُو لَهُمْ، فَأَيُّ بَصِيٍّ فَبَالَ عَلَى ثَوْبِهِ، فَدَعَا بِمَاءٍ فَأَتْبَعَهُ إِيَّاهُ، وَلَمْ يَغْسِلْهُ^(۱).

۶۳۵۵- عایشه ر.ه. ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ مندالانی بۆ ده‌یئرا، نه‌ویش دوعای بۆ ده‌کردن جا، کوریکێ مندالیان هینا میزی کرد به پۆشاکه‌که‌ی پیغه‌مبه‌ردا ﷺ، پیغه‌مبه‌ریش ﷺ داوای کرد ناوی بۆ بینن جا کردی به شوینی میزمه‌که‌دا و نه‌یشوری.

۶۳۵۶- حَدَّثَنَا أَبُو الِیْمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ نَعْلَبَةَ بْنُ صُعَيْرٍ -وَكَانَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَدْ مَسَحَ عَيْنَهُ- أَنَّهُ رَأَى سَعْدَ بْنَ أَبِي وَقَّاصٍ يُوتِرُ بِرُكْعَةٍ^(۲).

۶۳۵۶- زوه‌ری ده‌لی: عه‌بدو‌للای کوری سه‌عه‌به‌ی کوری صوعه‌یر بۆی گێڕامه‌وه وتی: - پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ده‌ستی ته‌ری هینا به چاوی‌دا- وه سه‌عدی کوری نه‌بی وه‌فقا‌صم بینن نوێزی ویتری یه‌ک رکات کرد.

۳۲- بَابُ الصَّلَاةِ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ

۶۳۵۷- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا الْحَكَمُ قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ أَبِي لَيْلَى قَالَ: لَقِيتُ كَعْبَ بْنَ عُجْرَةَ فَقَالَ: أَلَا أُهْدِي لَكَ هَدِيَّةً؟ إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ خَرَجَ عَلَيْنَا فَقُلْنَا: يَا

(۱) بره‌انه: ۲۲۲.

(۲) بره‌انه: ۴۳۰.

رَسُولَ اللَّهِ، قَدْ عَلِمْنَا كَيْفَ نُسَلِّمُ عَلَيْكَ، فَكَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكَ قَالَ: «فَقُولُوا: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ، اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ، وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ»^(۱).

۳۲- باسی (چونیتی) سلاوات دان له سهر پیغه مبهري ﷺ

۶۳۵۷- عبدورهحمانی کورپی نه بو له یلا دهلی: که عیبی کورپی عوجره ﷺ به من گهشت وتی: دیاریه مکت پی ببه خشم؟ پیغه مبهری خوا ﷺ هات بو ناومان، نیمهش وتمان: نهی پیغه مبهری خوا ﷺ بیگومان ده زانین چون سهلامت له سهر بلین، به لام نهی چون سلاوات له سهر بدهین؟ فهرمووی: (بلین: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ، اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ، وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ)) واته: نهی خودایه رهحمهت و میهربانی خۆت برژه به سهر موحه مه د و هاوسه رانی و نه وه گانیدا ههر ،وه کو رهحمهت و میهربانی خۆت پرژاندووه به سهر کهس و کاری ئیبراهیمدا، بیگومان تو شایسته ی سوپاس و بلندی و شکۆمه ندیت، وه خودایه ههر و به ره کهتی خۆت برژه به سهر موحه مه د و کهس و کاری موحه مه ددا ههروه ک ههر و به ره کهتی خۆت پرشتوو به سهر کهس و کاری ئیبراهیمدا به راستی تو شایسته ی سوپاس و بلندی و شکۆمه ندیت)).

۶۳۵۸- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ حَمْرَةَ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي حَازِمٍ وَالْدَّرَّاورِدِيُّ، عَنْ يَزِيدَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَبَّابٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ: قُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَذَا السَّلَامُ عَلَيْكَ، فَكَيْفَ نُصَلِّي؟ قَالَ: «قُولُوا: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَرَسُولِكَ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ، وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَآلِ إِبْرَاهِيمَ»^(۲).

(۱) پروانه: ۳۳۷۰.

(۲) پروانه: ۴۷۹۸.

۶۳۵۸- ئەبو سهعیدی خودری رضی اللہ عنہ دهلی: وتمان ئەهی پیغه مبهری خوا ئەوه (شیوهی) سهلام کردن بوو لیت، ئەهی چۆن سلاوات بدهین لهسهرت؟ فهرمووی: ((بَلَّيْنِ: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَرَسُولِكَ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ، وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَآلِ إِبْرَاهِيمَ)).

۳۳- بابُ هَلْ يُصَلَّى عَلَى غَيْرِ النَّبِيِّ ﷺ؟

وَقَوْلُهُ ﷺ: ﴿وَصَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ﴾ (۱۰۳) التوبة

۶۳۵۹- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مَرْثَةَ، عَنِ ابْنِ أَبِي أَوْفَى قَالَ: كَانَ إِذَا أَتَى رَجُلٌ النَّبِيَّ ﷺ بِصَدَقَتِهِ، قَالَ: «اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَيْهِ». فَأَتَاهُ أَبِي بِصَدَقَتِهِ فَقَالَ: «اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى آلِ أَبِي أَوْفَى» ^(۱).

۳۳- باسی ئایا جگه له پیغه مبهر ﷺ سلاوات لهسه

کهسی تر دهدریت؟

وه باسی ئەم فهرمایشتهی خوا ﷺ: (دوعا و نزای خیریان بو بکه بهراستی دوعای تو نارامی و دل خوشیه بو ئەوان).

۶۳۶۰- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَمْرِو بْنِ سُلَيْمٍ الزَّرَقِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبُو حُمَيْدٍ السَّاعِدِيُّ أَنَّهُمْ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، كَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكَ؟ قَالَ: «قُولُوا: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَأَزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَأَزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ» ^(۲).

(۱) پروانه: ۱۴۹۷.

(۲) پروانه: ۳۳۶۹.

۶۳۶۰- ئەبو حومەید ساعیدی رحمته‌الله ده‌گیرێته‌وه که ئەوان وتیان: ئەه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وس‌لّم‌ چۆن س‌لا‌وات‌ت له‌سه‌ر ب‌ده‌ین؟ پێغه‌مبه‌ریش صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وس‌لّم‌ فه‌رموی: ((ب‌لّین: اللّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَأَزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَأَزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَّجِيدٌ)) وات‌ه: ئەه‌ی خودایه‌ ره‌حمه‌ت و میه‌ره‌بان‌ی خۆت ب‌پر‌ژه به‌سه‌ر مو‌حه‌مه‌د و ها‌وسه‌را‌نی و نه‌وه‌کا‌نیدا، ه‌ه‌ر وه‌کو ره‌حمه‌ت و میه‌ره‌بان‌ی خۆت ب‌ر‌ژاند‌وه به‌سه‌ر که‌س و کا‌ری ئی‌براهیم‌دا، وه‌ فه‌ر و به‌ره‌که‌تی خۆت ب‌ر‌ژاند‌وه به‌سه‌ر که‌س و کا‌ری ئی‌براهیم‌دا به‌را‌ستی تو‌ شایسته‌ی سو‌پاس و ب‌لندی و شکۆمه‌ندی‌ت)).

۳۴- بَابُ قَوْلِ النَّبِيِّ صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وس‌لّم‌: «مَنْ آذَيْتُهُ فَاجْعَلْهَا لَهُ زَكَاةً وَرَحْمَةً»

۶۳۶۱- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ صَالِحٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي يُونُسُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وس‌لّم‌ يَقُولُ: «اللَّهُمَّ فَأَيُّمَا مُؤْمِنٍ سَبَّيْتُهُ فَاجْعَلْ ذَلِكَ لَهُ قُرْبَةً إِلَيْكَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ».

۳۴- با‌سی ئەم فه‌رمووده‌ی پێغه‌مبه‌ر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وس‌لّم‌: ((ه‌ه‌ر که‌سێ‌کم ئازار دا‌بێت ئەوه‌ بیکه‌ره‌ پاک‌بونه‌وه‌ (ی‌ گونا‌هه‌کا‌نی) و ره‌حمه‌ت و به‌زه‌یی پێ‌دا هاته‌وه‌ی))

۶۳۶۱- ئەبو ه‌ورمه‌یره رحمته‌الله ده‌گیرێته‌وه ده‌لی: له‌ پێغه‌مبه‌ری خوا صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وس‌لّم‌ بیست ده‌یفه‌رموو: ((خودایه‌ ه‌ه‌ر با‌وه‌ر‌دا‌ری‌ک جنیوم‌ بێ‌ دا‌بێت، ئەو جنیودانه‌ی بۆ ب‌گیره‌ به‌ نزی‌ک بوونه‌وه‌ له‌ خۆت له‌ رو‌ژی قیامه‌ت‌دا)) ^(۱).

(۱) سه‌رنج: عائشه رضی‌الله‌عنہا ه‌ۆی ئەم فه‌رمووده‌یه‌ رو‌ون ده‌کا‌ته‌وه‌ و ده‌لی: دوو پیا‌وه‌ هاته‌نه‌ خزمه‌ت پێغه‌مبه‌ری خوا صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وس‌لّم‌ با‌س شتی‌کیان له‌ گه‌لیدا کرد و نازانم چی بوو، تو‌په‌یان کرد و جنیوی پێ‌دان و نه‌فرینی لێ‌ کردن، جا که‌ رو‌شتنه‌ ده‌ره‌وه‌ عه‌زم کرد بۆ وات و ت؟ فه‌رموی: ((تایا نازانی لا په‌روه‌ردگارم چیم به‌ مه‌رج کرت‌وه‌؟ وت‌ومه‌:

۳۵- بَابُ التَّعَوُّذِ مِنَ الْفِتَنِ

۶۳۶۲- حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ رضی اللہ عنہ : سَأَلُوا رَسُولَ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم حَتَّى أَحَقَّقُوا الْمَسْأَلَةَ، فَعَضِبَ، فَصَعِدَ الْمِنْبَرَ فَقَالَ: «لَا تَسْأَلُونِي الْيَوْمَ عَنْ شَيْءٍ إِلَّا بَيِّنَتُهُ لَكُمْ». فَجَعَلْتُ أَنْظُرُ يَمِينًا وَشِمَالًا، فَإِذَا كُلُّ رَجُلٍ لَأَفَّ رَأْسَهُ فِي ثَوْبِهِ يَبْكِي، فَإِذَا رَجُلٌ كَانَ إِذَا لَاحَى الرَّجَالَ يُدْعَى لِغَيْرِ أَبِيهِ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَنْ أَبِي؟ قَالَ: «خُذَافَةُ»، ثُمَّ أَنْشَأَ عُمَرُ فَقَالَ: رَضِينَا بِاللَّهِ رَبًّا، وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا، وَبِمُحَمَّدٍ صلی اللہ علیہ وسلم رَسُولًا، نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الْفِتَنِ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم: «مَا رَأَيْتُ فِي الْخَيْرِ وَالشَّرِّ كَالْيَوْمِ قَطُّ، إِنَّهُ صُورَتْ لِي الْجَنَّةُ وَالنَّارُ حَتَّى رَأَيْتُهُمَا وَرَاءَ الْحَائِطِ». وَكَانَ قَتَادَةُ يَذْكُرُ عِنْدَ الْحَدِيثِ هَذِهِ الْآيَةَ: ﴿يَأْتِيهَا الذِّبْءُ مَأْمُوتًا لَا تَسْأَلُونَ عَنْ أَشْيَاءَ إِنْ بُدِّ لَكُمْ سَأَلُوكُمْ﴾ (١١) المائدة ^(١).

۳۵- باسی په ناگرتن به خوا له تاقي کردنه وه ^(۲)

۶۳۶۲- هه تاده له نه نه سه وه صلی اللہ علیہ وسلم ده گپ رته وه: (هاوه لان) پرسایریان له پیغه مبهری خوا صلی اللہ علیہ وسلم کرد هه تا نه ومنده پرسایریان لی کرد تووړه بوو، چوو به سهر دوانگه که و فهرمووی: ((نه مړو پرسایری ههر شتیکم لی بکه ن پروونی ده که مه وه بو تان))، ئیر منیش دهستم کرد به پروانین به راست و چه پدا، جا بینیم ههر که سه و سهری له ناو پو شاکه که پدا بوو ده گریا، نه وسا پیاوینک که شهر ی بوايه له گه ل که سانی تر دا پیی دهوترا زو ل، وتی: نه ی پیغه مبهری خوا کی باو که مه؟ فهرمووی: ((حوزافه یه))، جا عومهر صلی اللہ علیہ وسلم هه ستا وتی: ئیمه رازی

خوا به من مرو فم، جا ههر مسو لمانیک نه فرینم لیکرد یان جنیوم پندا، نه وه بیکه ره هو ی پاکبونه وه ی گونا هه کانی و پاداشت بو ی))، سه حیچی بوخاری فهرمووده ی (۲۶۰۰)، وه له ریوا به تیکی تر دا فهرموو به تی ((ههر که سیک دوام لیکرد و شباوی نه و دوعا لیکرد نه نه بوو)) فهرمووده ی (۲۶۰۳).

(۱) پروانه: ۹۳.

(۲) (فتن) به مانای نا زاوه و گومرای و بن باوه ریه.

بووین خوا په‌روه‌ردگارمان بیټ و نیسلام ناینمان بیټ و موحه‌مه‌د ﷺ
 پیغه‌مبه‌رمان بیټ، په‌نا ده‌گرین به خوا له ئازاوه، ئینجا پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ
 فه‌رمووی: ((هه‌رگیز رۆژی وه‌ک ئه‌م‌پۆم نه‌دی له چاکه و خراپه‌دا، بیگومان
 وینه‌ی به‌هه‌شت و دۆزه‌خم نیشان‌درا (به جوړی) هه‌ردووکیانم له پشت نه‌و
 دیواره‌وه^(۱) بینی)). وه‌فه‌تاده له‌کاتی گێڕانه‌وه‌ی ئه‌م فه‌روودمه‌یه‌دا ئه‌م ئایه‌ته‌ی
 ده‌خویند و باسی ده‌کرد: (ئه‌ی ئه‌وانه‌ی ب‌رواتان هیناوه‌ پرسیار مه‌که‌ن له
 شانیک ئه‌گه‌ر ناشکرا بکری‌ن بو‌تان ناخۆش و خراپ ده‌بی‌ت بو‌تان).

۳۶- بَابُ التَّعَوُّذِ مِنْ غَلْبَةِ الرِّجَالِ

۶۳۶۳- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِي عَمْرٍو -مَوْلَى
 الْمُطَّلِبِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَنْظَلٍ- أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِأَبِي
 طَلْحَةَ: «الْتِمِسْ لَنَا غُلَامًا مِنْ غِلْمَانِكَمْ يَخْدُمُنِي». فَخَرَجَ بِي أَبُو طَلْحَةَ يُرِدُّنِي وَرَاءَهُ،
 فَكُنْتُ أَخْدُمُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كُلَّمَا نَزَلَ، فَكُنْتُ أَسْمَعُهُ يَكْثُرُ أَنْ يَقُولَ: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ
 مِنَ الْهَمِّ وَالْحَزَنِ، وَالْعَجْزِ وَالْكَسَلِ، وَالْبُخْلِ وَالْجُبْنِ، وَضَلَعِ الدِّينِ وَغَلْبَةِ الرِّجَالِ». فَلَمْ
 أَزَلْ أَخْدُمُهُ حَتَّى أَقْبِلْنَا مِنْ خَيْرٍ، وَأَقْبَلَ بِصَفِيَّةَ بِنْتِ حُبَيٍّْ قَدْ حَارَها، فَكُنْتُ أَرَاهُ يُحَوِّى
 وَرَاءَهُ بِعَبَاءَةٍ -أَوْ كِسَاءٍ- ثُمَّ يُرِدُّهَا وَرَاءَهُ، حَتَّى إِذَا كُنَّا بِالصَّهْبَاءِ صَنَعَ حَيْسًا فِي نِطْعٍ، ثُمَّ
 أَرْسَلَنِي فَدَعَوْتُ رِجَالًا فَأَكَلُوا، وَكَانَ ذَلِكَ بِنَاءَهُ بِهَا، ثُمَّ أَقْبَلَ حَتَّى بَدَأَ لَهُ أَحَدٌ، قَالَ: «هَذَا
 جُبَيْلٌ يُحِبُّنَا وَنُحِبُّهُ». فَلَمَّا أَشْرَفَ عَلَى الْمَدِينَةِ قَالَ: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَحْرَمُ مَا بَيْنَ جَبَلَيْهَا مِثْلَ
 مَا حَرَّمَ بِهِ إِبْرَاهِيمُ مَكَّةَ، اللَّهُمَّ بَارِكْ لَهُمْ فِي مَدْهَمٍ وَصَاعِهِمْ^(۲)».

(۱) دیواری می‌حرا به‌که‌ی له مزگه‌وتدا.

(۲) پروانه: ۳۷۱.

۳۱- باسی پهناگرتن بهخوا له (سهختی) زالبوونی پیاوانی (هه‌رچی و په‌رچی) ^(۱)

۶۳۶۲- ئەنەسە سی کوری مالیک ﷺ دەئێ: پیغەمبەری خوا ﷺ بە ئەبو تەلحە ی فەرموو: ((بگەرێ لە ناو می‌رد منداڵەکانتاندا می‌رد منداڵیکم بۆ پەیدا بکە خزمەت کاریم بکات))، ئەبو تەلحەش منی لە پاشکۆ خۆیدا سوار کرد و دەرچوو، ئیتر من بەردەستی و خزمەتی پیغەمبەری خوا ﷺ دەکرد، هەر کاتی دابەزیایە و لای بدایە، جا من گویم لی‌بوو زۆر دمی‌فەرموو: ((خوایە من پەنا دەگرم بە تۆ لە خەم و پەژارە و نەتوانین و تەمەلی و ڕژدەمی و ترسنۆکی و کەله‌که‌ بوونی قەرز و زالبوونی پیاوان (بەسەر‌مدا))) ^(۲)، جا بەردەوام خزمەتم دەکرد هەتا لە خەیبەر گەڕاینەوه، وه‌ صفیه‌ی کچی حویه‌یی لەگەڵ خۆی هینا کە بی‌گومان هەلی‌بژاردبوو ^(۳) بۆ خۆی ئینجا دەمی‌نی عابایەك- یا پشته‌ مالئیک- لە دوا‌ی خۆیەوه‌ بۆ دانابوو (بە‌دهوری کوپەری وشتەرکە‌دا پی‌چابوو) ^(۴)، پاشان لە پاشکۆی خۆیەوه‌ سواری دەکرد (هاتین) تا گە‌ش‌تینه‌ صە‌ه‌با، خورما و ڕۆنێك بە‌گە‌ش‌کی کوتراوی دروست کرد لە‌سەر سفرمیه‌کی چە‌رم (داینا)، پاشان ناردمی و پیاوانیکم بانگ کرد و خواردیان، ئەوه‌ گواستنه‌وه‌ی صفیه‌ و نانی شاییه‌که‌ی بوو، پاشان هات تا کێوی ئو‌خودی لی‌وه‌ دەرکە‌وت فەرموو: ((ئە‌وه‌ کێوه‌ چ‌کۆ‌له‌یه‌که‌ ئیمە‌ی خۆش ده‌وی و ئیمە‌ش ئە‌ومان خۆش ده‌وی))، جا کە مه‌دینه‌ی لی‌وه‌ دەرکە‌وت فەرموو: ((خوایە من نی‌وانی هەردوو شاخه‌که‌ی قە‌ده‌غه‌ ده‌که‌م وه‌ک ئە‌وه‌ی ئی‌براهیم ﷺ مه‌که‌که‌ی قە‌ده‌غه‌ کرد، خوایە فەر و بە‌ره‌که‌ت بخەرە موود و صاعیانە‌وه‌)) ^(۵).

(۱) هەندێ لە پیاوان دە‌ئێن (غلبه‌ الرجال) واتە: سته‌می کار بە‌ده‌ست و ده‌سه‌لاتداری ولات.

(۲) بە داواکردنی قە‌رزە‌که‌ لێم.

(۳) لە ده‌سته‌که‌وته‌کانی خە‌یبه‌ر.

(۴) بۆ ئە‌وه‌ی ئە‌وه‌ی سواری ده‌بێت لە که‌وتن بی‌پارێزی و بە پال پێ‌وه‌دانی‌شی پ‌شوو بدات.

(۵) مود و صاع دوو ده‌فری پێ‌وانه‌ن که‌ خۆراک و شتی تریان پێ‌ ده‌پێ‌وان.

۳۷- بَابُ التَّعَوُّذِ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ

۶۳۶۴- حَدَّثَنَا الْحُمَيْدِيُّ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ قَالَ: سَمِعْتُ أُمَّ خَالِدٍ بِنْتَ خَالِدٍ -قَالَ وَلَمْ أَسْمَعْ أَحَدًا سَمِعَ مِنَ النَّبِيِّ ﷺ غَيْرَهَا- قَالَتْ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَتَعَوَّذُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ^(۱).

۳۷- باسی پهناگرتن بهخوا له سزای گۆر

۶۳۶۴- سوفیان دهلی: موسای کورپی عوقبه بوی گیراینهوه وتی: له ئوممی خالیدی کچی خالیدم ﷺ بیست- (موسا) دهلی: له کهسم نه بیست که نهه فهرموودهی له پیغه مبههر ﷺ بیستی جگه له نهو (ئوممو خالید)، وتی: له پیغه مبههرم ﷺ بیست پهنا ی دهگرت (بهخوا) له سزای گۆر.

۶۳۶۵- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ، عَنْ مُصْعَبٍ: كَانَ سَعْدُ يَأْمُرُ بِخَمْسٍ، وَيَذْكُرُهُنَّ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ كَانَ يَأْمُرُ بِهِنَ: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْبُخْلِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ الْجُبْنِ، وَأَعُوذُ بِكَ أَنْ أُرَدَّ إِلَى أَرْدَلِ الْعُمْرِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الدُّنْيَا -يَعْنِي: فِتْنَةَ الدَّجَالِ- وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ»^(۲).

۶۳۶۵- موضعب دهلی: سهعد^(۳) فهرمانی دهکرد به پینج شت، وه له پیغه مبهره وه ﷺ ده گیرایه وه که پیغه مبههر ﷺ فهرمانی بهو پینج شته کردوه: ((خوایه من پهنا ت پی دهگرم له رژدهیی و رمزیلی، وه پهنا ت پی دهگرم له ترسنوکی، وه پهنا ت پی نهگرم که بکهومه تهمه نی په ککهوته یی، و پهنا ت پی نهگرم له ناشویی دونیا - واته: ناشوب و فیتنه ی دهججال - وه پهنا ت پی نهگرم له سزای گۆر)).

(۱) پروانه: ۱۳۷۶.

(۲) پروانه: ۲۸۲۲.

(۳) سهعدی کورپی نه بی وه ققاص ﷺ.

۶۳۶۶- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: دَخَلْتُ عَلَى عَجُوزَانِ مِنْ عَجَزِ يَهُودِ الْمَدِينَةِ فَقَالَتَا لِي: إِنَّ أَهْلَ الْقُبُورِ يُعَذَّبُونَ فِي قُبُورِهِمْ. فَكَذَّبْتُهُمَا، وَلَمْ أُنْعِمْ أَنْ أَصَدِّقَهُمَا، فَخَرَجَتَا وَدَخَلَ عَلَيَّ النَّبِيُّ ﷺ فَقُلْتُ لَهُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ عَجُوزَيْنِ. وَذَكَرْتُ لَهُ، فَقَالَ: «صَدَقَتَا، إِنَّهُنَّ يُعَذَّبُونَ عَذَابًا تَسْمَعُهُ الْبَهَائِمُ كُلُّهَا». فَمَا رَأَيْتُهُ بَعْدُ فِي صَلَاةٍ إِلَّا تَعَوَّدَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ^(۱).

۶۳۶۶-مه‌سروق له عائیشه‌وه ﷺ ده‌گیریته‌وه که وتی: دوو بیره‌زن له بیره‌نه‌کانی جوله‌که‌ی مه‌دینه‌هاتن بو لام هه‌ردووکیان وتیان بی‌م: بی‌گومان نه‌و که‌سانه‌ی له ناو گو‌ر‌دان (مردووان) له گو‌ره‌کانیاندا سزا ده‌درین، منیش باوم‌رم پی نه‌کردن، چاکم نه‌کرد که باوم‌رم پی نه‌کردن، ئینجا هه‌ردووکیان رو‌یشتن، جا پی‌غه‌مبه‌رم ﷺ هات بو لام منیش عه‌رزم کرد: نه‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ دوو بیره‌زن... باسه‌که‌م بو گیرایه‌وه پی‌غه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمووی: ((هه‌ردووکیان راستیان وتووه، به‌راستی مردووان سزا ده‌درین به‌جو‌رێک هه‌موو بی‌زمانه‌کان ده‌بیستن)).

جا دوای نه‌وه پی‌غه‌مبه‌رم ﷺ نه‌دیوه له نو‌یزدا ئیلا په‌نای گرتووه به‌خودا له سزای گو‌ر.

۳۸- بَابُ التَّعَوُّذِ مِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ

۶۳۶۷- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا الْمُعْتَمِرُ قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ ﷺ يَقُولُ: كَانَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْعَجْزِ وَالْكَسَلِ، وَالْجُبْنِ وَالْهَرَمِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ»^(۲).

(۱) پروانه: ۱۰۴۹.

(۲) پروانه: ۲۸۲۳.

۳۸- باسی پهنا گرتن به خوا له تاقیکردنهوه له کاتی ژیاندا و له کاتی مردندا^(۱)

۶۳۶۷- نهههسی کوری مالیک ﷺ دهلی: پیغه مبهری خوا ﷺ هه میسه
دمیفه رموو: ((خوایه په نات پی دهگرم له ته مه لی و سستی و ترسنوکی و پیری،
وه په نات پی دهگرم له سزای (ناو) گوږ، وه په نات پی دهگرم له ناشوب و
تاقیکردنهوهی زیان و مردن)).

۳۹- بابُ التَّعَوُّذِ مِنَ الْمَأْثَمِ وَالْمَغْرَمِ

۶۳۶۸- حَدَّثَنَا مُعَلَّى بْنُ أَسَدٍ، حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ
رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَقُولُ: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكَسَلِ وَالْهَرَمِ، وَالْمَأْثَمِ وَالْمَغْرَمِ،
وَمِنْ فِتْنَةِ الْقَبْرِ وَعَذَابِ الْقَبْرِ، وَمِنْ فِتْنَةِ النَّارِ وَعَذَابِ النَّارِ، وَمِنْ شَرِّ فِتْنَةِ الْغِنَى، وَأَعُوذُ
بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْفَقْرِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ، اللَّهُمَّ اغْسِلْ عَنِّي خَطَايَايَ بِمَاءِ
الثَّلْجِ وَالْبَرَدِ، وَنَقِّ قَلْبِي مِنَ الْخَطَايَا كَمَا نَقَّيْتَ الثَّوْبَ الْأَبْيَضَ مِنَ الدَّنَسِ، وَبَاعِدْ بَيْنِي
وَبَيْنَ خَطَايَايَ كَمَا بَاعَدْتَ بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ»^(۲).

(۱) له کاتی ژیاندا لهو شتانهی تووشی ده بیت له خه له تان به دونیا و تاره زوووه کان و تاقیکردنهوه کانی کاتی
مردن وهک پرسپاری ناو گوږ.

(۲) پروانه: ۸۳۲.

۳۹- باسی په‌نا گرتن به خوا له گونا‌ه‌بار و قه‌رزازی

۶۳۶۸- عائیشه (رضی‌الله‌تعالی‌عنہا) ده‌گیریت‌ه‌وه که پی‌غه‌مبه‌ری خوا (رضی‌الله‌تعالی‌عنہ) ده‌یفه‌رموو: ((خودایه من په‌نا ده‌گرم له ته‌مبه‌لی و پیری و، له گونا‌ه‌باری و، قه‌رزازی و له تاقیکردنه‌وه‌ی ناو گۆپ و سزای ناوگۆپ و له تاقیکردنه‌وه‌ی ناگری دۆزه‌خ و سزای ناگری دۆزه‌خ و له شه‌ری فیتنه‌ی ده‌وله‌مه‌ندی، وه په‌نات پی ده‌گرم له تاقیکردنه‌وه‌ی هه‌زاری، وه په‌نات پی ده‌گرم له تاقی کردنه‌وه‌ی ده‌ججالی کویر، خودایه گونا‌هو تاوانه‌کانم به ناوی به‌مفر و نه‌رزه بشۆره، وه دلم پاک بکه‌رموه له تاوان و گونا‌هه‌کان هه‌ر وه‌ک پۆشاک‌ی پیس له چلک پاک ده‌که‌یت‌ه‌وه، وه نیوان من و تاوانه‌کان له یه‌کتری دوور بخه‌رموه، وه‌ک چۆن دووریت خستۆته نیوان خۆره‌لآت و خۆرئاوا)).

۴۰- بَابُ الْإِسْتِغَاذَةِ مِنَ الْجُبْنِ وَالْكَسَلِ

(کَسَالَى) (۱۱۲) النساء. وکسالی واحد.

۶۳۶۹- حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ، حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ قَالَ: حَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ أَبِي عَمْرٍو قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسًا قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَقُولُ: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْهَمِّ وَالْحَزَنِ، وَالْعَجْزِ وَالْكَسَلِ، وَالْجُبْنِ وَالْبُخْلِ، وَضَلَعِ الدِّينِ، وَغَلَبَةِ الرِّجَالِ»^(۱).

۴۰- باسی په‌نا گرتن به خوا له ترس و ته‌مه‌لی

(کَسَالَى) (۱۱۲) النساء. و (کَسَالَى) وه‌ک یه‌ک وان به‌یه‌ک مانا دین که ته‌مه‌لییه.

۶۳۶۹- عه‌مری کوری نه‌بی عه‌مر ده‌لی: له نه‌نه‌سم (رضی‌الله‌تعالی‌عنہ) بیست وتی: پی‌غه‌مبه‌ری خوا (رضی‌الله‌تعالی‌عنہ) هه‌میشه ده‌یفه‌رموو: ((خوایه من په‌نا ده‌گرم به تو له خه‌م و په‌زاره و

نه‌توانین و ته‌مه‌ئی و ترسنوکی و رژدهیی و که‌له‌که‌بوونی قهرز و زالبوونی
پیاوان (به‌سه‌رمدا) ((^(۱).

۴۱- بَابُ التَّعَوُّذِ مِنَ الْبُخْلِ

الْبُخْلُ وَالْبَخْلُ وَاحِدٌ، مِثْلُ الْحُزْنِ وَالْحَزَنِ.

۶۳۷۰- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنِي غُنْدَرٌ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ مُصْعَبِ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ رضي الله عنه كَانَ يَأْمُرُ بِهَؤُلَاءِ الْخَمْسِ وَيَحَدِّثُهُنَّ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْبُخْلِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ الْجُبْنِ، وَأَعُوذُ بِكَ أَنْ أُرَدَّ إِلَى أَرْدَلِ الْعُمَرِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الدُّنْيَا، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ»^(۲).

۴۱- باسی په‌نا گرتن به‌خوا له‌ره‌زیلی و رژدهیی

(الْبُخْلُ) و (الْبَخْلُ) وهك يهك وان، هه‌ردووین به‌مانای ره‌زیلی و رژدهیی دین
وهك: (الْحُزْنُ) و (الْحَزَنُ) يهك مانیان هه‌یه که په‌ژاره و خه‌فه‌ته.

۶۳۷۰- موضعه‌بی کوری سه‌عد له سه‌عدی کوری نه‌بی ومقاسه‌وه ده‌گیرپته‌وه
که فه‌رمانی به‌ئانه‌م پینج شته ده‌کرد، وه له پینغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ ده‌گیرانه‌وه که
فه‌رموویه‌تی: ((خوایه من په‌نات پئی ده‌گرم له رژدهیی و ره‌زیلی، وه په‌نات پئی
ده‌گرم له ترسنوکی، وه په‌نات پئی ده‌گرم که بکه‌ومه ته‌مه‌نی به‌ککه‌وته‌یی، وه
په‌نات پئی ده‌گرم له ناشوویی دنیا، وه په‌نات پئی ده‌گرم له سزای گۆر)).

(۱) به‌داواکردنی قهرزه‌که لیم.

(۲) بره‌انه: ۲۸۲۲.

۴۲- بَابُ التَّعَوُّذِ مِنْ أَرْذَلِ الْعُمُرِ

﴿أَرَادُنَا﴾ (۴۷) هود: سَقَاطُنَا.

۶۳۷۱- حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ صُهَيْبٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَتَعَوَّذُ يَقُولُ: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكَسَلِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ الْجُبْنِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ الْهَرَمِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ الْبُخْلِ»^(۱).

۴۲- باسی په‌ناگرتن به خوا له که‌نه‌فتی و زۆر پیری

﴿أَرَادُنَا﴾ (۴۷) هود: که‌سه په‌ست و نزمه‌کانمان.

۶۳۷۱- ئە‌ه‌نه‌سی کوری مالیک رضي الله عنه ده‌لی: پێ‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ هه‌میشه په‌نا‌ی ده‌گرت به خوا و ده‌یفه‌رموو: ((خودایه من په‌نا ده‌گرم به تۆ له ته‌مه‌لی و په‌نا ده‌گرم به تۆ له ترسنۆکی، وه په‌نا ده‌گرم به تۆ له پیری و که‌نه‌فتی، وه په‌نا ده‌گرم به تۆ له په‌زیلی و په‌زده‌یی)).

۴۳- بَابُ الدُّعَاءِ بِرَفْعِ الْوَبَاءِ وَالْوَجَعِ

۶۳۷۲- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها قَالَتْ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «اللَّهُمَّ حَبِّبْ إِلَيْنَا الْمَدِينَةَ كَمَا حَبَّبْتَ إِلَيْنَا مَكَّةَ أَوْ أَشَدَّ، وَانْقُلْ حُمَاهَا إِلَى الْجُحْفَةِ، اللَّهُمَّ بَارِكْ لَنَا فِي مَدَنَّا وَصَاعِنَا»^(۲).

(۱) پروانه: ۲۸۲۳.

(۲) پروانه: ۱۸۸۹.

۴۳- باسی پارانهوه به نهمانی درم و پهتا و نهخووشی

۶۳۷۲- عائیشه رضی الله عنها دهلی: پیغمه مبه ﷺ فهرمووی: ((خوایه مه دینه مان له لا خوشه ویست بکه وهک مه کهکت له لا خوشه ویست کردوین یان زیاتر، نه خووشی تایی مه دینه ببه بو جوحفه، خوایه به ره کهکت بخه یته مود و صاعمان)).

۶۳۷۳- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ، أَخْبَرَنَا ابْنُ شِهَابٍ، عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ، أَنَّ أَبَاهُ قَالَ: عَادَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ مِنْ شَكْوَى أَشْفَيْتُ مِنْهَا عَلَى الْمَوْتِ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، بَلَغَ بِي مَا تَرَى مِنَ الْوَجَعِ، وَأَنَا ذُو مَالٍ، وَلَا يَرْتُنِّي إِلَّا ابْنَتُهُ لِي وَاحِدَةٌ، أَفَأَتَصَدَّقُ بِثُلْثِي مَالِي؟ قَالَ: «لَا». قُلْتُ: فَيَسْطُرُهُ؟ قَالَ: «الثُّلُثُ كَثِيرٌ، إِنَّكَ أَنْ تَذَرَ وَرَثَتَكَ أَغْنِيَاءَ خَيْرٌ مِنْ أَنْ تَذَرَهُمْ عَالَةً يَتَكَفَّفُونَ النَّاسَ، وَإِنَّكَ لَنْ تُنْفِقَ نَفَقَةً تَبْتَغِي بِهَا وَجَهَ اللَّهِ إِلَّا أَجِزْتَ، حَتَّى مَا تَجْعَلَ فِي فِي امْرَأَتِكَ». قُلْتُ: أَأُخَلِّفُ بَعْدَ أَصْحَابِي؟ قَالَ: «إِنَّكَ لَنْ تُخَلِّفَ فَتَعْمَلَ عَمَلًا تَبْتَغِي بِهِ وَجَهَ اللَّهِ إِلَّا أَزْدَدْتَ دَرَجَةً وَرِفْعَةً، وَلَعَلَّكَ تُخَلِّفُ حَتَّى يَنْتَفِعَ بِكَ أَقْوَامٌ وَيُضَرَّ بِكَ آخَرُونَ، اللَّهُمَّ أَمِضْ لِأَصْحَابِي هِجْرَتَهُمْ، وَلَا تَرُدَّهُمْ عَلَى أَعْقَابِهِمْ، لَكِنَّ الْبَائِسَ سَعْدُ ابْنُ خَوْلَةَ». قَالَ سَعْدٌ: رَأَيْتُ لَهُ النَّبِيَّ ﷺ مِنْ أَنْ تُوفِّيَ مَكَّةَ^(۱).

۶۳۷۳- عامیری کوری سهعد له باوکیهوه ﷺ دهگیریتهوه وتی: له چه جی مائناوایدا نهخووش کهوتم خه ریک بوو بمرم، پیغمه مبه ﷺ سهردانی کردم، منیش عه رزم کرد: نهی پیغمه مبه ری خوا ﷺ خوت ده بینی چهنده نهخووشم، منیش که سیکی دهوله مه ندم که سیش نییه میراتم بگری جگه له تافه که چیکم، ده ئایا دروسته دوو سییه کی ماله کهم بکه م به خیر؟ فهرمووی: ((نه خیر)) وتم: نهی نیوهی بکه م به خیر؟ فهرمووی: ((نه خیر^(۲))) سی یهک زوریسه، بیگومان

(۱) پروانه: ۵۶.

(۲) له سه حیجی مووسلیم دا نه م وشه هه یه، فهرمووده ی ژماره: ۴۲۰۹.

ئه‌گەر تۆ منداڵه‌کانت به‌ده‌وله‌مه‌ندی به‌جی بی‌لی باش‌ره له‌وه‌ی به‌هه‌زاری به‌جیان بی‌لی، وه‌ ده‌ست له‌ خه‌لکی پان بکه‌نه‌وه، وه‌ بی‌گومان تۆ هیچ خه‌رجیه‌ک ناکی‌شیت که مه‌به‌ست پی‌ی ر‌م‌زامه‌ندی خودا بیت ئیلا پاداشت دهری‌تیه‌وه، ته‌نانه‌ت ئه‌و پارووش که ده‌یکه‌یت به‌ده‌می هاوسه‌ره‌که‌ته‌وه))، ده‌لی: وتم: ئه‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ ئایا من له‌ پاش (که‌پانه‌وه‌ی) هاوه‌لانم به‌جی ده‌هیل‌ریم له‌ (مه‌که‌که‌ یا له‌ دونیا)؟ فهرمووی: ((د‌ل‌نیابه‌ ئه‌گەر به‌جیش بمی‌نی و هه‌ر کارێک ئه‌نجام بدمیت له‌به‌ر ر‌م‌زامه‌ندی خوا ئه‌وا پله‌ و پایه‌ت به‌رزده‌بی‌ته‌وه، له‌وانه‌یه به‌جی به‌یل‌ریت تا که‌سانیک سوودت لی ببینن، وه‌ که‌سانی تریش به‌ هو‌ی تۆوه زیانیان پی‌ بگات، خودایه‌ کو‌چی هاوه‌لانم بو‌ بکه‌یه‌نه به‌پایان و به‌ره‌و دوا مه‌یان که‌رپنه‌وه، به‌لام داماو سه‌عدی کو‌ری خه‌وله‌یه))، سه‌عد ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ د‌لی بو‌ی ته‌نگ بوو له‌به‌ر نه‌وه‌ی له‌ مه‌که‌که‌ مرد و وفاتی کرد.

٤٤- بَابُ الْإِسْتِعَاذَةِ مِنْ: أَرَذَلَ الْعُمْرِ، وَمِنْ فِتْنَةِ الدُّنْيَا، وَفِتْنَةِ النَّارِ

٦٣٧٤- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، أَخْبَرَنَا الْحُسَيْنُ، عَنْ زَائِدَةَ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ، عَنْ مُضْعَبٍ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: تَعَوَّدُوا بِكَلِمَاتٍ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَتَعَوَّدُ بِهِنَّ: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْجُنِّ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ الْبُخْلِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ أَنْ أُرَدَّ إِلَى أَرَذَلِ الْعُمْرِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الدُّنْيَا وَعَذَابِ الْقَبْرِ»^(١).

٤٤- باسی په‌نا گرتن به خودا له که‌نه‌فتی و له تاقیکردنه‌وهی دنیا و تاقیکردنه‌وهی ئاگری دۆزه‌خ

٦٣٧٤- موضعه‌بی کوری سه‌عد له باوکیه‌وه ﷺ ده‌گیرێته‌وه که وتی: به‌چه‌ند وته‌یه‌ک په‌نا بگرن به خوا که پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ هه‌میشه په‌نای ده‌گرت به خودا بپیان، (ده‌یفه‌رموو): ((خودایه من په‌نا ده‌گرم به تۆ له ترسنۆکی، وه په‌نا ده‌گرم به تۆ له ره‌زیلی، وه په‌نا ده‌گرم به تۆ له‌وه که بگه‌رێمه‌وه بۆکه‌نه‌فتی و زۆر پیری، وه په‌نا ده‌گرم به تۆ له تاقیکردنه‌وهی دنیا و سزای ناو گو‌پ))

٦٣٧٥- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا وَكِيعٌ، حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَقُولُ: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكَسَلِ وَالْهَرَمِ، وَالْمَغْرَمِ وَالْمَأْتَمِ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ النَّارِ وَفِتْنَةِ النَّارِ وَعَذَابِ الْقَبْرِ، وَشَرِّ فِتْنَةِ الْغَنَى، وَشَرِّ فِتْنَةِ الْفَقْرِ، وَمِنْ شَرِّ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ، اللَّهُمَّ اغْسِلْ خَطَايَايَ بِمَاءِ الثَّلَجِ وَالْبَرْدِ، وَنَقِّ قَلْبِي مِنَ الْخَطَايَا، كَمَا يُنَقَّى الثَّوْبُ الْأَبْيَضُ مِنَ الدَّنَسِ، وَبَاعِدْ بَيْنِي وَبَيْنَ خَطَايَايَ كَمَا بَاعَدْتَ بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ»^(١).

٦٣٧٥- عایشه ﷺ ده‌گیرێته‌وه که پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ ده‌یفه‌رموو: ((خودایه من په‌نا ده‌گرم به‌تۆ له ته‌مبه‌لی و پیری، له فه‌رزاری و گوناها‌ری، خودایه من په‌نا ده‌گرم به‌تۆ له سزای ئاگری دۆزه‌خ، وه له تاقیکردنه‌وهی ئاگر و سزای ناو گو‌پ، وه له شه‌ری تاقیکردنه‌وهی ده‌وله‌مه‌ندی، وه شه‌ری تاقیکردنه‌وهی هه‌زاری، وه په‌نات بپ ده‌گرم له شه‌ری تاقیکردنه‌وهی ده‌ججالی کو‌پ، خودایه گونا‌ه و تاوانه‌کانم به ئاوی به‌فر و ته‌رزه بشۆره، وه دلم له‌تاوان و گونا‌هه‌کان پاک بکه‌ره‌وه، هه‌روه‌ک پۆساکی سپی له چلک پاک ده‌گرێته‌وه، وه نیوان من و

(١) پروانه: ٨٣٢.

تاوانه‌کان له یه‌کتری دوور بخهرمه‌وه، وهک چۆن نیوانی خۆره‌ه‌لات و خۆرئاوات دوور خستۆته‌وه)).

۴۵- بَابُ الْإِسْتِعَاذَةِ مِنْ فِتْنَةِ الْغِنَى

۶۳۷۶- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا سَلَامٌ بْنُ أَبِي مُطِيعٍ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ خَالَتِهِ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَتَعَوَّذُ: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ النَّارِ وَمِنْ عَذَابِ النَّارِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْقَبْرِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْغِنَى، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْفَقْرِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ»^(۱).

۴۵- باسی په‌ناگرتن به‌خوا له تافیکردنه‌وه‌ی ده‌وله‌مه‌ندی

۶۳۷۶- هیشام له باوکیه‌وه ده‌گیریتیه‌وه له پوریه‌وه - عائیشه (رض) - ده‌گیریتیه‌وه که پی‌غهمبه‌ری خوا ﷺ په‌نا‌ی ده‌گرت به‌خواو ده‌یضم‌رموو: ((خودایه من په‌نا ده‌گرم به‌تۆ، وه له تافیکردنه‌وه‌ی ناگری دۆزه‌خ و له سزای ناگری دۆزه‌خ، وه په‌نا ده‌گرم به‌تۆ له تافیکردنه‌وه‌ی ناو گۆر، وه په‌نا ده‌گرم به‌تۆ له سزای ناو گۆر، وه په‌نا ده‌گرم به‌تۆ له شه‌ری تافیکردنه‌وه‌ی ده‌وله‌مه‌ندی، وه په‌نا ده‌گرم به‌تۆ له شه‌ری تافیکردنه‌وه‌ی هه‌زاری، وه په‌نات پێ ده‌گرم له شه‌ری تافی کردنه‌وه ده‌ججالی کویر))

۴۶- بَابُ التَّعَوُّذِ مِنْ فِتْنَةِ الْقَبْرِ

۶۳۷۷- حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، أَخْبَرَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ (رض) قَالَتْ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَقُولُ: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ النَّارِ وَعَذَابِ النَّارِ، وَفِتْنَةِ

القَبْرِ وَعَذَابِ الْقَبْرِ، وَشَرَّ فِتْنَةِ الْغِنَى، وَشَرَّ فِتْنَةِ الْفَقْرِ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ، اللَّهُمَّ اغْسِلْ قَلْبِي بِمَاءِ الثَّلَجِ وَالْبَرَدِ، وَنَقِّ قَلْبِي مِنَ الْخَطَايَا، كَمَا نَقَّيْتَ الثُّوبَ الْأَبْيَضَ مِنَ الدَّنَسِ، وَبَاعِدْ بَيْنِي وَبَيْنَ خَطَايَايَ كَمَا بَاعَدْتَ بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكَسَلِ وَالْمَأْتَمِ وَالْمَغْرَمِ»^(١).

٤٦- باسی پهنا گرتن به خوا له تافیکردنهوهی ههزاری

٦٣٧٧- عائشه رضی اللہ عنہا دهلی: پیغه مبهری خوا صلی اللہ علیہ وسلم دهیغه رموو: ((خودایه من پهنا دهگرم بهتو له تافیکردنهوهی ناگری دۆزهخ و سزای ناگری دۆزهخ، وه له تافیکردنهوهی ناو گوپ و سزای ناو گوپ، وه له خراپهی تافیکردنهوهی دهوله مهندي، وه له خراپهی تافیکردنهوهی ههزاری، خودایه من پهنا پي دهگرم له تافی کردنهوه دهججالی کوپ، خودایه دلم به ناوی بههر و تهزه بشوره، وه دلم له گونا و تاوان پاك بکهرهوه، ههر وهك پوشاکی سپی له چلك پاك دهکبهتهوه، وه نیوان من و تاوانه کانم له یهکتری دوور بخهرهوه وهك نیوان خور ههلات و خور ئاوات دوور خستوتهوه، خودایه من پهنا دهگرم له ته مبهلی و، گونا هباری و، قهرزاری)).

٤٧- بابُ الدُّعَاءِ بِكَثْرَةِ الْمَالِ مَعَ الْبَرَكَاتِ

٦٣٧٨، ٦٣٧٩- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ: سَمِعْتُ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ، عَنْ أُمِّ سُلَيْمٍ أَنَّهَا قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَنَسُ خَادِمُكَ أَدْعُ اللَّهَ لَهُ: قَالَ: «اللَّهُمَّ أَكْثِرْ مَالَهُ وَوَلَدَهُ، وَبَارِكْ لَهُ فِيمَا أَعْطَيْتَهُ». وَعَنْ هِشَامِ بْنِ زَيْدٍ: سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ مِثْلَهُ^(٢).

(١) پروانه: ٨٣٢.

(٢) پروانه: ١٩٨٢.

۴۷- باسی دوعا کردن بۆ زۆر بوونی مال و سامان له گه‌ل فه‌ر و به‌ره‌که‌تدا

۶۳۷۸-۶۳۷۹- ئه‌نه‌س رضی اللہ عنہ ده‌لی: له ئوممو سوله‌یمه‌وه ^(۱) گێراییه‌وه که وتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا صلی اللہ علیہ وسلم ئه‌مه ئه‌نه‌سی خزمه‌تکارته لای خوا دوعای بۆ بکه، پیغه‌مبه‌ریش صلی اللہ علیہ وسلم فه‌رمووی: ((خودایه مال و سامان و مندالی زۆر بکه‌یت، وه فه‌ر و به‌ره‌که‌تیش بخه‌يته ئه‌وه‌ی پیت به‌خشی)).
وه له هیشامی کوری زمیده‌وه وتی: وینه‌ی فه‌رمووده‌که‌ی پيشووم له ئه‌نه‌سی کوری مالیکم بیست.

۶۳۸۰-۶۳۸۱- حَدَّثَنَا أَبُو زَيْدٍ سَعِيدُ بْنُ الرَّبِيعِ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ قَتَادَةَ قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسًا رضی اللہ عنہ قَالَ: قَالَتْ أُمُّ سُلَيْمٍ: أَنَسُ خَادِمِكَ. قَالَ: «اللَّهُمَّ أَكْثِرْ مَالَهُ وَوَلَدَهُ، وَبَارِكْ لَهُ فِيمَا أَعْطَيْتَهُ» ^(۲).
۶۳۸۰-۶۳۸۱- قه‌تاده ده‌لی: له ئه‌نه‌سم رضی اللہ عنہ بیست وتی: ئوممو سوله‌یم ^(۳) وتی به پیغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم: ئه‌مه ئه‌نه‌سی خزمه‌تکارته، پیغه‌مبه‌ریش صلی اللہ علیہ وسلم فه‌رمووی: ((خودایه مال و سامان و مندالی زۆر بکه‌یت، وه فه‌ر و به‌ره‌که‌تیش بخه‌يته ئه‌وه‌ی پیت به‌خشی)).

۴۸- بَابُ الدُّعَاءِ عِنْدَ الاسْتِخَارَةِ

۶۳۸۲- حَدَّثَنَا مُطَرِّفُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ أَبُو مُصْعَبٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي الْمَوَالِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ، عَنْ جَابِرٍ رضی اللہ عنہ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم يُعَلِّمُنَا الاسْتِخَارَةَ فِي الْأُمُورِ كُلِّهَا

(۱) که دایکی ئه‌نه‌سه رضی اللہ عنہ.

(۲) پروانه: ۱۹۸۲.

(۳) که دایکی ئه‌نه‌سه رضی اللہ عنہ.

كَالْسُورَةِ مِنَ الْقُرْآنِ: «إِذَا هَمَّ بِالْأَمْرِ فَلْيَرْكَعْ رَكَعَتَيْنِ، ثُمَّ يَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْتَخِيرُكَ بِعِلْمِكَ، وَأَسْتَقْدِرُكَ بِقُدْرَتِكَ، وَأَسْأَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ الْعَظِيمِ، فَإِنَّكَ تَقْدِرُ وَلَا أَقْدِرُ، وَتَعْلَمُ وَلَا أَعْلَمُ، وَأَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ، اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّ هَذَا الْأَمْرَ خَيْرٌ لِي فِي دِينِي وَمَعَاشِي وَعَاقِبَةِ أَمْرِي -أَوْ قَالَ: عَاجِلِ أَمْرِي وَآجِلِهِ- فَأَقْضِرْهُ لِي، وَإِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّ هَذَا الْأَمْرَ شَرٌّ لِي فِي دِينِي وَمَعَاشِي وَعَاقِبَةِ أَمْرِي -أَوْ قَالَ: فِي عَاجِلِ أَمْرِي وَآجِلِهِ- فَاصْرِفْهُ عَنِّي وَاصْرِفْنِي عَنْهُ، وَأَقْضِرْ لِيَ الْخَيْرَ حَيْثُ كَانَ، ثُمَّ رَضِّنِي بِهِ. وَيُسَمَّى حَاجَتَهُ»^(۱).

٤٨- باسی پارانه‌وه له کاتی داواى ئه‌وه‌ی باشت‌ره خوا بۆت هه‌لبێژێریت

٦٣٨٢- جابر رضی اللہ عنہ ده‌لی: پێغه‌مبه‌ری خوا صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم له هه‌موو ئیش و کاریکدا فی‌ری ئیستیخاره‌ی^(۲) ده‌کردین وه‌ک چۆن فی‌ری سوپه‌تیک له هورنانی ده‌کردین و دمی‌فه‌رموو: ((ئه‌گه‌ر که‌سیکتان نیازی کاریکی هه‌بوو ئه‌وه با دوو رکاتی نوێژی سوننه‌ت بکات، پاشان بلیت خواجه داواى چاکه‌ت لی ده‌که‌م به‌زانیاری خۆت، وه داواى توانات لی‌ده‌که‌م به‌ توانای خۆت، وه داوات لی ده‌که‌م له به‌هره‌ی گه‌وره‌ت، چونکه به‌راستی تۆ به‌توانایت و من هیچ توانام نییه، وه تۆ هه‌موو شت ده‌زانى و من نازانم، وه تۆ زانیایت به هه‌موو شته په‌نه‌نه‌کان. خودایه ئه‌گه‌ر ده‌زانى ئه‌م کاره چاکه بۆ ئایین و ژيانم و پاشه پۆژم یا بلی بۆ دونیا و دوا پۆژم - ئه‌وه به‌نسیبم بکه‌یت و بۆم ئاسان بکه، وه ئه‌گه‌ر ده‌زانى ئه‌م کاره خراپه بۆ ئایین و ژيانم و پاشه پۆژم یا بلی بۆ دونیا و دوا پۆژم - ئه‌وه دووری خه‌ره‌وه لیم و منیش له‌و دوور بخه‌ره‌وه، وه خه‌یر و چاکه‌م به‌ نسیب بکه له هه‌ر شوێنیکه، پاشان رازیم بکه پێی. وه‌کاره‌که‌ی ناو ببات (له کاتی دوعا‌که‌یدا)).

(۱) پروانه: ۱۱۶۲.

(۲) ئیستیخاره: واته: شتی‌که دوو باری هه‌یه داوا بکه‌یت خیر و چاکه له کامیان دایه خوا ئه‌وه‌یان‌ت بۆ بکات.

۴۹- بَابُ الدُّعَاءِ عِنْدَ الْوُضُوءِ

۶۳۸۳- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ، حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، عَنْ بُرَيْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ: دَعَا النَّبِيُّ ﷺ مَاءٍ فَتَوَضَّأَ، ثُمَّ رَفَعَ يَدَيْهِ فَقَالَ: «اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِعَبْدِي أَبِي عَامِرٍ». وَرَأَيْتُ بَيَاضَ إِنْطِئِهِ، فَقَالَ: «اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَوْقَ كَثِيرٍ مِنْ خَلْقِكَ مِنَ النَّاسِ»^(۱).

۴۹- باسی پارانهوه له کاتی دهستیوژ گرتندا

۶۳۸۳- نهبو بورده له نهبو موساوه ﷺ دهگپرتنهوه وتی: پیغمهبر ﷺ داوای ئاواى کرد و دهستیوژی گرت، له پاشان ههردوو دهستی بهرز کردهوه و فهرمووی: ((خوایه له عوبهید نهبو عامیر خوشبه))، (ئهوهنده دهستهکانی بهرز کردبوویهوه) سپایی بنبالییم بینی، له پاشان فهرمووی: ((خوایه له رۆژی قیامهتدا بیخهره سهرووی زۆربهی دروستکراو دهکانت له خه لکی)).

۵۰- بَابُ الدُّعَاءِ إِذَا عَلَا عَقَبَةٌ

۶۳۸۴- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ أَبِي عُمَانَ، عَنْ أَبِي مُوسَى ﷺ قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي سَفَرٍ، فَكُنَّا إِذَا عَلَوْنَا كَبَّرْنَا، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «أَيُّهَا النَّاسُ، ارْبَعُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ، فَإِنَّكُمْ لَا تَدْعُونَ أَصَمَّ وَلَا غَائِبًا، وَلَكِنْ تَدْعُونَ سَمِيعًا بَصِيرًا». ثُمَّ أَتَى عَلِيٌّ وَأَنَا أَقُولُ فِي نَفْسِي: لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ. فَقَالَ: «يَا عَبْدَ اللَّهِ بْنَ قَيْسٍ، قُلْ: لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ. فَإِنَّهَا كُنْزٌ مِنْ كُنُوزِ الْجَنَّةِ». أَوْ قَالَ: «أَلَا أَدُلُّكَ عَلَى كَلِمَةٍ هِيَ كُنْزٌ مِنْ كُنُوزِ الْجَنَّةِ؟ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ»^(۲).

(۱) پروانه: ۲۸۸۴.

(۲) پروانه: ۲۹۹۲.

۵۰- باسی دوعا کردن کاتب (مرؤف) چووهر سهر شاخ و بهرزاییهک

۶۳۸۴-ئهبو موسا رضی الله عنه وتی: ئیمه له سهفه ریکدا له خزمه تی پیغه مبهردا رضی الله عنه بووین، جائیمه ئه گهر سه رکه وتینایه بۆ بهرزاییهک ئه لّاهو ئه کبه رمان ده کرد، پیغه مبه ریش رضی الله عنه فه رمووی: ((ئهی خه لکینه، به زمیبتان به خوتاندا بیته وه و زۆر دهنگ بهرز مه که نه وه، چونکه بیگومان ئیوه هاوار له زاتیکی که پ یان نادیار و دوور ناکهن، به لکو ئیوه هاوار له زاتیکی بیسه ری بینهر ده که ن))، پاشان پیغه مبه ر رضی الله عنه ها ته لام، منیش له دئی خو مده ده مووت: (لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللّٰهِ) جا پیغه مبه ریش فه رمووی: ((ئهی عه بدولّای کوری قه یس بلی: (لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللّٰهِ^(۱)) چونکه بیگومان نه وه که نجینه یه که له که نجینه کانی به هه شت))، یان فه رمووی: ((نایا وشه یه کت پی بلیم که که نجینه یه که له که نجینه کانی به هه شت؟ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللّٰهِ)).

۵۱- بابُ الدُّعَاءِ إِذَا هَبَطَ وَادِيًا

فِيهِ حَدِيثُ جَابِرٍ رضی الله عنه.

۵۱- باسی دوعا کردن کاتب (مرؤف) دابهزی بۆ شیو و دولیک

له م باسه دا فه رمووده که ی جابر رضی الله عنه گپرایه وه تیایه ^(۲).

(۱) واته: ههر گۆران و توانا و هیزیک بۆ خودایه.

(۲) به ژماره: ۲۰۹۹۳ ی بوخاری هیناویه تی.

۵۲- بَابُ الدُّعَاءِ إِذَا أَرَادَ سَقَرًا أَوْ رَجَعَ

۶۳۸۵- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ إِذَا فَقَلَ مِنْ غَزْوٍ أَوْ حَجٍّ أَوْ عُمْرَةٍ يُكَبِّرُ عَلَى كُلِّ شَرْفٍ مِنَ الْأَرْضِ ثَلَاثَ تَكْبِيرَاتٍ، ثُمَّ يَقُولُ: «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، آيِبُونَ تَائِبُونَ عَابِدُونَ، لِرَبَّنَا حَامِدُونَ، صَدَقَ اللَّهُ وَعْدَهُ، وَنَصَرَ عَبْدَهُ، وَهَرَمَ الْأَحْزَابَ وَحْدَهُ»^(۱).

۵۲- باسی دوعا کردن کاتێ مسولمان ویستی سهفه بکات یان گهراپهوه له سهفه

۶۳۸۵- عهبدوولای کوری عومهر رضي الله عنه دهگیرپتهوه که پیغه مبهری خوا ﷺ نهگهر بگهراپهتهوه له غهزا یا له حهج یا له عومره سی (الله اکبری) دهکرد، له سههر ههموو بهرزاییهکی زهوییدا، پاشان دهیغهرموو: ((هیج په رستراویکی به ههق نیه جگه له خوای تاک و تهنیا که هیج هاوبهشیکی نییه، ههموو مولک و دمهسلات و سوپاس ههر بو ئهوه و ئهوه به سههر ههموو شتیکیا به توانایه، گهراپهتهوه تهوبهکارین خواپه رستین سوژ دمهبین، سوپاسگوزارین بو پهرومردگارمان، خوا به ئینه که ی برده سههر و بهنده که ی خوی (که موحه ممهه د ﷺ) سههرخست و ههر خوشی ههموو کۆمه له کانی تیکشکاند و بهزاندنی)).

۵۳- بابُ الدُّعَاءِ لِلْمُتَزَوِّجِ

۶۳۸۶- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه قَالَ: رَأَى النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ أَثَرُ صُفْرَةٍ فَقَالَ: «مَهَيْمٌ؟». أَوْ: «مَه؟» - قَالَ: تَزَوَّجْتُ امْرَأَةً عَلَى وَزْنِ نَوَاحٍ مِنْ ذَهَبٍ. فَقَالَ: «بَارَكَ اللَّهُ لَكَ، أَوَّلِمَ وَلَوْ بِشَاةٍ»^(۱).

۵۳- باسی دوعا کردن بو که سنی ژنی هی‌نابی

۶۳۸۶ - زمیدی کوری سابیت له نه‌نه‌سه‌وه صلى الله عليه وسلم ده‌گیریت‌ه‌وه وتی: پی‌غه‌مبه‌ر به عه‌بدو‌ره‌حمانی کوری عه‌وفه‌وه ناسه‌واری زه‌غه‌رانی بی‌نی فه‌رمووی: ((نه‌مه جیه‌ه؟)) وتی: ژنی‌کم هی‌ناوه له‌سه‌ر کی‌شی دهنکه خورمایه‌ک ئالتوون، پی‌غه‌مبه‌ر صلى الله عليه وسلم فه‌رمووی: ((خوا‌فه‌ر و به‌ره‌که‌مت به‌سه‌ردا برژینی، خواردنی زه‌ماومند ساز بکه با به مه‌ری‌کیش بی‌ت)).

۶۳۸۷- حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ عَمْرِو، عَنْ جَابِرٍ رضي الله عنه قَالَ: هَلَكَ أَبِي وَتَرَكَ سَبْعَ - أَوْ تِسْعَ - بَنَاتٍ، فَتَزَوَّجْتُ امْرَأَةً. فَقَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم: «تَزَوَّجْتَ يَا جَابِرُ؟». قُلْتُ: نَعَمْ. قَالَ: «بِكْرًا أَمْ ثَيِّبًا؟». قُلْتُ: ثَيِّبًا. قَالَ: «هَلَا جَارِيَةٌ تَلَاعِبُهَا وَتَلَاعِبُكَ؟» أَوْ "تَضَاحِكُهَا وَتَضَاحِكُكَ". قُلْتُ: هَلَكَ أَبِي فَتَرَكَ سَبْعَ - أَوْ تِسْعَ - بَنَاتٍ، فَكَرِهْتُ أَنْ أَجِئَهُنَّ مِثْلَهُنَّ، فَتَزَوَّجْتُ امْرَأَةً تَقُومُ عَلَيْهِنَّ. قَالَ: «فَبَارَكَ اللَّهُ عَلَيْكَ». لَمْ يَقُلْ ابْنُ عُيَيْنَةَ وَمُحَمَّدُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنْ عَمْرِو: «بَارَكَ اللَّهُ عَلَيْكَ»^(۲).

۶۳۸۷- عه‌مر له جابیره‌وه صلى الله عليه وسلم ده‌گیریت‌ه‌وه وتی: باوکم مرد و هه‌وت کج - یان نو کج - ی لی به جی‌ما، منیش ئافره‌تی‌کم ماره کرد، پی‌غه‌مبه‌ری خواش صلى الله عليه وسلم فه‌رمووی: ((جابر ژنت هی‌ناوه؟)) وتم: به‌لی، فه‌رمووی: ((کج یان بی‌وهرتت

(۱) پروانه: ۲۰۴۹.

(۲) پروانه: ۴۴۳.

هيناهه؟)) وتم: (كچم نههينا) بهلكو بيوژنم هيناوه، فهرمووى: ((ئهى بو كچيكت نههينا يارى لهگهل بكهيت و ياريت لهگهل بكات))، يان ((لهگهلى پيىكهنى و لهگهلت پيىكهنيى؟)) دهلى عهززم كرد باوكم مرد و كهوت كچ يان نو كچ ي لى به جيما، منيش پيم ناخوش بوو كچيكي وهك خويان بينم بو لايان، بويه ئافرمتيكم هينا سه رهپرشتيان بكات و نيش و كاريان به چاكي بكات، پيغه مبهريش ﷺ فهرمووى: ((خوا فهر و بهره كهتى تى بخات بوټ)).

ثَبِّتُوا عَوِيَّةَ يَنَّهُ وَ مَوْحَمَمَةَ دِي كُورِي مُوسَلِيمَ لَه عَه مَر هُوَه گِيَر اَيَانَه وَ نَه يَان وَ تَوُوَه: (بَارَكْ اللّٰهُ عَلَيْكَ) وَ اَتَه: خَوَا پِي رُو زِي كَات لِيَت.

٥٤- بَابُ مَا يَقُولُ إِذَا أَتَى أَهْلَهُ

٦٣٨٨- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ كُرَيْبٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «لَوْ أَنَّ أَحَدَهُمْ إِذَا أَرَادَ أَنْ يَأْتِيَ أَهْلَهُ قَالَ: بِاسْمِ اللَّهِ، اللَّهُمَّ جَنِّبْنَا الشَّيْطَانَ، وَجَنِّبِ الشَّيْطَانَ مَا رَزَقْتَنَا. فَإِنَّهُ إِنْ يُقَدَّرَ بَيْنَهُمَا وَلَدٌ فِي ذَلِكَ لَمْ يَضُرَّهُ شَيْطَانٌ أَبَدًا» ^(١).

0۴- پاسی (مسؤلمان) چی بلی کاتڻ چوویه لای ژنی خوځی

۶۳۸-ثیبنو عہباس (ؓ) دہلّی: پیغہ مبہر ﷺ فرموی: ((نہ گہر کہ سیکیان کاتّی دمیہ ویّ لہ گہلّ ہاوسہ ریدا دروست بیتّ بلّی: بہ ناوی خواوہ خودایہ شہیتانم لیّ دوور خہرہ وہ، ہہروہا شہیتان دووری بخہرہ وہ لہو (مندالہ)ی پیّمان دمبہ خشی، جا بیگومان لہو جووت بوونہی نیوانیاندا مندالیک نووسرابی، نھوہ ہہرگیز شہیتان زبانی بیّ ناگہیہ نبتّ.

۵۵- بابُ قَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ: «رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً»

۶۳۸۹- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ، عَنْ أَنَسٍ قَالَ: كَانَ أَكْثَرُ دُعَاءِ النَّبِيِّ ﷺ: «اللَّهُمَّ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً، وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً، وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ»^(۱).

۵۵- باسی ئەم فەرموودهی پێغه مبه‌ر ﷺ ((ئەمى پەر وەردگامان لە دونیادا خێر و خوشیمان پێ بدە))

۶۳۸۹- ئەنەس ﷺ دەئێ: بە زۆری نزا و پارانه‌وه‌ی پێغه‌مبه‌ر ﷺ ئەمە بوو: ((خودایه ئەمى پەر وەردگامان هەم لە دنیا و هەم لە پۆزى دواى خێر و خوشیمان پێ بدە، وه لە سزای ئاگر بمان پارێزە)).

۵۶- بابُ التَّعَوُّذِ مِنْ فِتْنَةِ الدُّنْيَا

۶۳۹۰- حَدَّثَنَا قَرُوبَةُ بْنُ أَبِي الْمَغْرَاءِ، حَدَّثَنَا عَيْبَةُ بْنُ حُمَيْدٍ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ مُصْعَبِ بْنِ سَعْدٍ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ، عَنْ أَبِيهِ ﷺ قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُعَلِّمُنَا هَؤُلَاءِ الْكَلِمَاتِ كَمَا تَعْلَمُ الْكِتَابَةُ: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْبُخْلِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ الْجُبْنِ، وَأَعُوذُ بِكَ أَنْ تُرَدَّنِي إِلَى أَرْدَلِ الْعُمَرِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الدُّنْيَا، وَعَذَابِ الْقَبْرِ»^(۲).

۵۶- باسی په‌نا گرتن به خودا له تاقیکردنه‌وه به دنیا

۶۳۹۰- موصعه‌بى كورى سه‌عدى كورى ئەبى وه‌فقا‌ص له باوكیه‌وه ﷺ ده‌گێڕێته‌وه كه وتی: پێغه‌مبه‌ر ﷺ ئانه‌م وتانه‌ی فێر ده‌کردین وه‌ك چۆن م‌رو‌ف فێری نووسین ده‌ک‌ریت، (ده‌یفه‌رموو): ((خودایه من په‌نا ده‌گرم به تو له

(۱) پروانه: ۴۵۲۲.

(۲) پروانه: ۲۸۲۲.

پرمزیلی، وه په‌نا ده‌گرم به تو له ترسنوکی، وه په‌نا ده‌گرم به تو له‌وهی که بگه‌پیمه‌وه بو که نه‌فتی و زور پیری، وه په‌نا ده‌گرم به تو له تافیکردنه‌وهی دونیا و سزای ناو گوێ).

۵۷- بابُ تَكْرِيرِ الدُّعَاءِ

۶۳۹۱- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُنْذِرٍ، حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ عِيَاضٍ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ طَبَّ حَتَّى إِنَّهُ لَيُخَيَّلُ إِلَيْهِ قَدْ صَنَعَ الشَّيْءَ وَمَا صَنَعَهُ، وَإِنَّهُ دَعَا رَبَّهُ ثُمَّ قَالَ: «أَشْعَرْتُ أَنَّ اللَّهَ قَدْ أَفْتَانِي فِيمَا اسْتَفْتَيْتُهُ فِيهِ؟». فَقَالَتْ عَائِشَةُ: فَمَا ذَاكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «جَاءَنِي رَجُلَانِ فَجَلَسَ أَحَدُهُمَا عِنْدَ رَأْسِي وَالْآخَرُ عِنْدَ رِجْلِي، فَقَالَ أَحَدُهُمَا لِصَاحِبِهِ: مَا وَجَعَ الرَّجُلِ؟ قَالَ: مَطْبُوبٌ. قَالَ: مَنْ طَبَّهُ؟ قَالَ: لَبِيدُ بْنُ الْأَعْصَمِ. قَالَ: فِيمَاذَا؟ قَالَ: فِي مُشْطٍ وَمُشَاطَةٍ وَجُفٍّ طُلْعَةٍ. قَالَ: فَأَيْنَ هُوَ؟ قَالَ: فِي ذُرْوَانَ". وَذُرْوَانُ بَيْتٌ فِي بَنِي زُرَيْقٍ». قَالَتْ: فَأَتَاهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، ثُمَّ رَجَعَ إِلَى عَائِشَةَ فَقَالَ: «وَاللَّهِ لَكَأَنَّ مَاءَهَا نُقَاعَةُ الْجِنِّاءِ، وَلَكَأَنَّ نَخْلَهَا رُءُوسُ الشَّيَاطِينِ». قَالَتْ: فَأَتَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَأَخْبَرَهَا عَنِ الْبُرِّ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَهَلَا أَخْرَجْتَهُ؟ قَالَ: «أَمَّا أَنَا فَقَدْ شَفَانِي اللَّهُ، وَكَرِهْتُ أَنْ أُثِيرَ عَلَى النَّاسِ شَرًّا». زَادَ عِيسَى بْنُ يُونُسَ وَاللَّيْثُ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: سَحَرَ النَّبِيُّ ﷺ فَدَعَا وَدَعَا. وَسَاقَ الْحَدِيثَ ^(۱).

۵۷- باسی دووباره و چهند باره کردنه‌وهی دوعا

۶۳۹۱- هیشام له باوکیه‌وه ئه‌ویش له عائیشه‌وه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌گپه‌پیمه‌وه، که بیگومان پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ جادوی لیکرابوو هه‌تا وایدزمانی شتیکی کردوه و نه‌شیکردبوو، وه بیگومان له په‌رومردگاری پارایه‌وه و پاشان فه‌رمووی: ((ئه‌ی

عائیشه زانیوته که خوا وه‌لامی دامه‌وه دمرباره‌ی ئه‌و داوایه‌ی داوام کردبوو لئی؟ ئینجا عائیشه‌ش وتی: ئه‌وه چۆن بوو ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا؟ فهرمووی: ((دوو بیاو^(۱) هاتن بۆ لام، جا یه‌کیکیان لای سهرمدا دانیشت، ئه‌وی که‌شیان لای پییه‌کانم دانیشت، ئینجا یه‌کیکیان به‌هاورپکه‌ی وت: ئهم بیاوه ناساگی و نه‌خۆشییه‌که‌ی جیه‌ی؟ وتی: جادووی لیکراوه، وتی: کئ جادووی لی کردوه؟ وتی: له‌بیدی کورپی ئه‌عصهم، وتی: جادووه‌که له‌چی دایه؟ وتی: له‌شانه و مووی به‌شانه‌وه هاتوو له‌کیفی خورمای توپکلی نیر دایه، وتی: له‌کویدا یه؟ وتی: له‌زمروان دایه)) زمروانیش بیریکه له‌به‌نی زورمیق، عائیشه ﷺ ده‌لی: ئینجا پیغه‌مبه‌ری خواش ﷺ رۆشت بۆ سهر بیره‌که، پاشان گه‌رایه‌وه بۆ لای عائیشه ﷺ، وه‌ فهرمووی: ((سویند به‌خوا ئاوه‌که‌ی وه‌ک ئاوی وابوو خه‌نه‌ی تیکرابی، دار خورماکانیش (که‌به‌ده‌وریدا بوون) وه‌کو سهری شه‌یتانه‌کان بوون))، عائیشه ده‌لی: ئینجا پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ هاته‌وه و باسی بیره‌که‌ی کرد بۆ عائیشه ﷺ، ده‌لی: منیش وتم: ئه‌ی بۆچی جادووه‌که‌ت دمرنه‌هینا؟ فهرمووی: ((به‌دلئاییه‌وه من خوا شیفای دام، وه‌ پیم ناخۆش بوو خراپه‌یه‌ک بۆ ناو خه‌لک بوروژینم))

عیسای کورپی یونس و له‌یسی کورپی سه‌عد له‌هیشامه‌وه گێراویانه‌ته‌وه له‌باوکیه‌وه له‌عائیشه‌وه ئهم زیاده‌یان گێراوته‌وه، عائیشه ﷺ ده‌لی: (پیغه‌مبه‌ر ﷺ جادووی لی کرا ئینجا دووعای کرد ههر دووعای کرد)، ئینجا فهرمووده‌که وه‌ک فهرمووده‌که‌ی پیشوو ده‌گێرته‌وه.

(۱) دوو فریشته هاتنه‌ خزمه‌تی.

۵۸- بَابُ الدُّعَاءِ عَلَى الْمُشْرِكِينَ

وَقَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ رضي الله عنه: قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم: «اللَّهُمَّ أَعِنِّي عَلَيْهِمْ بِسَبْعِ كَسْبَعِ يُوسُفَ»^(۱).
وَقَالَ: «اللَّهُمَّ عَلَيْكَ يَا بِي جَهْلٍ»^(۲).
وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ: دَعَا النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم فِي الصَّلَاةِ: «اللَّهُمَّ الْعَنُ فُلَانًا وَفُلَانًا». حَتَّى أَنْزَلَ اللَّهُ سبحانه:
{لَيْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ} (۱۲۸)^(۳).

۵۸- باسی دووعا کردن له هاوبه‌ش دانهران

ئیبنو مه‌سعوود رضي الله عنه ده‌لی: پی‌غه‌مبهر صلى الله عليه وسلم فه‌رمووی: ((خودایه پشتیوانیم بکه له دزیان (کافرانی قورمیش) به حموت سالی قات و قری و گرانی، وه‌ک حموت سائه‌که‌ی (سه‌رده‌می) یوسف عليه السلام)).

وه فه‌رمووی: ((خودایه نه‌بی جه‌هل له ناوبه‌ریت)).

ئیبنو عومهر رضي الله عنه وتی: پی‌غه‌مبهر صلى الله عليه وسلم له نو‌یزدا ئه‌م دووعایه‌ی کرد((خودایه فلان و فلان له ر‌حم و به‌زمی خوت دوور بخه‌ره‌وه)), هه‌تا خودا سبحانه ئه‌م نایه‌ته‌ی دابه‌زان‌د: (له‌و کاره‌دا هیج شتیک به‌ده‌ست تو نیه‌ه).

۶۳۹۲- حَدَّثَنَا ابْنُ سَلَامٍ، أَخْبَرَنَا وَكِيعٌ، عَنِ ابْنِ أَبِي خَالِدٍ قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ أَبِي أَوْفَى رضي الله عنه قَالَ: دَعَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم عَلَى الْأَحْزَابِ فَقَالَ: «اللَّهُمَّ مُنْزِلَ الْكِتَابِ، سَرِيعَ الْحِسَابِ، اهْزِمِ الْأَحْزَابَ، اهْزِمْهُمْ وَارْزِلْهُمْ»^(۴).

(۱) پروانه: ۱۰۰۷.

(۲) پروانه: ۲۴۰.

(۳) پروانه: ۴۰۶۹.

(۴) پروانه: ۲۸۱۸.

٦٣٩٢- ئیبنو ئەبی خالید دەڵێ: له عەبدوللای کورێ ئەبو ئەوفام رضی اللہ عنہ بیست وتی: پێغه‌مبەری خوا صلی اللہ علیہ وسلم (له‌ رۆژی جەنگی ئەحزابدا) دوای کرد له‌وانه‌ی کۆبوو‌بوونه‌وه له‌ دژی و فه‌رمووی: ((ئەه‌ی خوايه‌ دابه‌زێنه‌ری قورئان که‌ لی‌پرسینه‌وه‌ت خێرایه‌، ئەم تاقم و کۆمه‌لانه‌ تیکشکینه‌، بیان شکینه‌ و ترس و بیم بخه‌ره ناویانه‌وه^(١))).

٦٣٩٣- حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ فَضَالَةَ، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، عَنْ يَحْيَى، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صلی اللہ علیہ وسلم كَانَ إِذَا قَالَ: «سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ». فِي الرَّكْعَةِ الْآخِرَةِ مِنْ صَلَاةِ الْعِشَاءِ قَتَّ: «اللَّهُمَّ أَنْجِ عِيَّاشَ بْنَ أَبِي رَبِيعَةَ، اللَّهُمَّ أَنْجِ الْوَلِيدَ بْنَ الْوَلِيدِ، اللَّهُمَّ أَنْجِ سَلَمَةَ بْنَ هِشَامٍ، اللَّهُمَّ أَنْجِ الْمُسْتَضَعْفَيْنِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ، اللَّهُمَّ اشْدُدْ وَطَأَتَكَ عَلَى مُضَرَ، اللَّهُمَّ اجْعَلْهَا سِنِينَ كَسَنِي يُوسُفَ»^(٢).

٦٣٩٣- ئەبو هورەیره رضی اللہ عنہ ده‌گێڕێته‌وه: که‌ پێغه‌مبەر صلی اللہ علیہ وسلم کاتی دمی‌فه‌رموو: ((سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ)) له‌ ر‌کاتی کۆتایی نوێژی عیشادا دوای ده‌کرد و دمی‌فه‌رموو: ((خوايه‌ عه‌یباشی کورێ ئەبی ر‌مبیعه‌ ر‌زگار بکه‌یت، خوايه‌ وه‌لیدی کورێ وه‌لید ر‌زگار بکه‌یت، خوايه‌ سه‌له‌مه‌ی کورێ هیشام ر‌زگار بکه‌یت، خوايه‌ نیمانداره‌ لاواز و بی‌ ده‌سه‌لاته‌کان ر‌زگار بکه‌یت، خوايه‌ تۆله‌ و سزای خۆت به‌توندی بده‌ی به‌سه‌ر موزمردا، خوايه‌ گرانی و قات و قه‌ریان به‌سه‌ردا بی‌نی وه‌کو قات و قری سه‌رده‌می یوسف علیه السلام)).

(١) بیان هه‌ینه‌ له‌رزه‌ له‌ ترسانا بێه‌کانیان خۆی نه‌گه‌ڕیت له‌ زه‌ویدا.

(٢) ب‌روانه: ٨٠٤.

۶۳۹۴- حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ الرَّبِيعِ، حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ، عَنْ عَاصِمٍ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ : قَالَ بَعَثَ النَّبِيُّ ﷺ سَرِيَّةً يُقَالُ لَهُمُ: الْقُرَاءُ، فَأَصِيبُوا، فَمَا رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ وَجَدَ عَلَى شَيْءٍ مَا وَجَدَ عَلَيْهِمْ، فَقَنَتَ شَهْرًا فِي صَلَاةِ الْفَجْرِ وَيَقُولُ: «إِنَّ عَصِيَّةَ عَصَاؤِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ»^(۱).

۶۳۹۴- نه نهس ﷺ دهلی: پیغه مبهەر ﷺ کومه لیکي نارد که پێیان دهوترا هورتان زانه کان^(۲) ئینجا کووزان، جا من پیغه مبهرم ﷺ نه دیوه بوهیج شتیک خهفه تبار و دلتهنگ بوبیت نه مهندهی بو نه وان دلتهنگ و خهفه تبار بوو، بویه یهک مانگ له نویژی به یانیدا دووعای دهخویند و دهیفرموو: ((بیکومان هوژی عوصه ییه سه ربیچی خوا و پیغه مبهردکه یان کرد)).

۶۳۹۵- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: كَانَ الْيَهُودُ يُسَلِّمُونَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ يَقُولُونَ: السَّامُ عَلَيْكَ. فَقَطِنْتُ عَائِشَةَ إِلَى قَوْلِهِمْ فَقَالَتْ: عَلَيْكُمُ السَّامُ وَاللَّعْنَةُ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «مَهْلًا يَا عَائِشَةُ، إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الرِّفْقَ فِي الْأَمْرِ كُلِّهِ». فَقَالَتْ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ، أَوْ لَمْ تَسْمَعْ مَا يَقُولُونَ؟ قَالَ: «أَوَلَمْ تَسْمَعِي أَنِّي أَرَدْتُ ذَلِكَ عَلَيْهِمْ فَأَقُولُ وَعَلَيْكُمْ»^(۳).

۶۳۹۵- عوروه گپرایه وه له عائیشه وه ﷺ گپرایه وه وتی: جوله که کان سه لامیان له پیغه مبهری خوا ﷺ دهکرد و دهیانوت: مردن بو تو، عائیشه ش ﷺ له وته که یان تیگهشت، بویه وتی: مردن و نهفرین ههر له سه ر خووتان بیت، پیغه مبه ریش ﷺ فهرمووی: ((عائیشه له سه ر خو به، بیکومان خوا له سه ر خو یی

(۱) پروانه: ۱۰۰۱.

(۲) که ژماره یان هفتا کهس بوو.

(۳) پروانه: ۲۹۳۵.

له هه موو کارهکاندا پێ خوشه))، عایشهش ﷺ وتی: نهی پێغه مبهری خوا ﷺ نایا گویت لی بوو جیان دمووت؟ فهرمووی: ((نهی تووش گویت لی نهبوو من نهو وتهیهیان دهمهوه به سهرخوایاندا و دهلیم: له سههر خووتان بیت)).

۶۳۹۶- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا الْأَنْصَارِيُّ، حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ حَسَّانَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سِيرِينَ، حَدَّثَنَا عَيْدَةُ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ ﷺ قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ يَوْمَ الْخَنْدَقِ، فَقَالَ: «مَلَأَ اللَّهُ قُبُورَهُمْ وَيُوتَهُمْ نَارًا؛ كَمَا شَغَلُونَا عَنْ صَلَاةِ الْوُسْطَى حَتَّى غَابَتِ الشَّمْسُ». وَهِيَ صَلَاةُ الْعَصْرِ^(۱).

۶۳۹۶- عه بیده دهلی: عه لی کوردی نه بی تالیب ﷺ بوی گیراینه وه وتی: ئیمه له رۆژی جهنگی خهندهمدا له خزمهتی پێغه مبهردا بووین ﷺ فهرمووی: ((خوا مال و گوپیان (کافران) پرکات له ناگر، چون سه رهقالیان کردین له (ئه نجام دانی) نوێزی ناو مرپاست ههتا خوړناوا بوو)). وه (صلاة الوُسطی - نوێزی ناو مرپاست) نوێزی عه سه ره.

۵۹- بَابُ الدُّعَاءِ لِلْمُشْرِكِينَ

۶۳۹۷- حَدَّثَنَا عَلِيُّ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنَا أَبُو الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ: قَدِمَ الطُّفَيْلُ بْنُ عَمْرِو عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ دَوْسًا قَدْ عَصَتْ وَأَبَتْ، فَادْعُ اللَّهَ عَلَيْهَا. فَظَنَّ النَّاسُ أَنَّهُ يَدْعُو عَلَيْهِمْ، فَقَالَ: «اللَّهُمَّ اهْدِ دَوْسًا وَأَتِ بِهِمْ»^(۲).

(۱) پروانه: ۲۹۳۱.

(۲) پروانه: ۲۹۳۷.

۵۹- باسی دوعا کردن بۆ هاوبه‌ش دانهران^(۱)

۶۳۹۷- نه‌بو هورمیره عليه السلام وتی: توفه‌یلی کوری عه‌مر هاته خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ری خوا عليه السلام وتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا عليه السلام به‌راستی هۆزی ده‌وس سه‌رپیچی خویان کرد نایانه‌ویت (راستی ببیستن)، بۆیه دوعایان لی بکه (خوا له‌ناویان به‌ریت)، ئنجا خه‌لکه‌که‌ش گومانیان وا بوو که پیغه‌مبه‌ر عليه السلام دوعایان لی ده‌کات، به‌لام فهرمووی: ((خوایه هیدایه‌تی ده‌وس بده‌یت (بۆ ئیسلام) به‌ مسوولمانی بیانیه‌ینه بۆ ئیره)).

۶۰- بابُ قولِ النَّبِيِّ عليه السلام: «اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي مَا قَدَّمْتُ وَمَا أَخَّرْتُ»

۶۳۹۸- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ صَبَّاحٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ ابْنِ أَبِي مُوسَى، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّبِيِّ عليه السلام أَنَّهُ كَانَ يَدْعُو بِهَذَا الدُّعَاءِ: «رَبِّ اغْفِرْ لِي خَطِيئَتِي وَجَهْلِي، وَإِسْرَافِي فِي أَمْرِي كُلِّهِ، وَمَا أَنْتَ أَعْلَمُ بِهِ مِنِّي، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي خَطَايَايَ وَعَمْدِي وَجَهْلِي وَهَزْلِي، وَكُلَّ ذَلِكَ عِنْدِي، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي مَا قَدَّمْتُ وَمَا أَخَّرْتُ، وَمَا أَسْرَرْتُ وَمَا أَعْلَنْتُ، أَنْتَ الْمُقَدِّمُ وَأَنْتَ الْمُؤَخِّرُ، وَأَنْتَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ». وَقَالَ عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ: وَحَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ بْنِ أَبِي مُوسَى، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّبِيِّ عليه السلام.

(۱) خوا ریتی راستیان نیشان بدات و مسوولمان بین.

(۲) پروانه: ۶۳۹۹.

۶۰- باسی ئەم فەرموودهی پیغمبەر ﷺ: ((خودایه له گوناھێ رابردوو داهاتووم خوشبه))

۶۳۹۸- ئیبنو ئەبی موسا له باوکیهوه ﷺ دهگێڕێتهوه ئه‌ویش له پیغمبهرهوه ﷺ دهگێڕێتهوه که هه‌میشه به‌م نزایه‌ ده‌پارایه‌وه: ((په‌رومردگارم له‌ تاوان و نه‌زانی و نه‌قامیم خوش ببه‌، وه‌ له‌ زیاده‌ڕه‌ویم له‌ هه‌موو کاره‌کاندا خوش ببه‌، هه‌روه‌ها ئه‌وه‌ی که‌تۆ زانتری پێی له‌ من، خویه‌ له‌ گشت تاوانه‌کانم خوشبه‌ له‌وه‌ی به‌ نه‌نقه‌ست، وه‌ به‌ نه‌زانی وه‌ به‌ گالته‌وه‌ کردبێتم، وه‌ هه‌موو ئه‌و تاوانانه‌م هه‌یه‌، خودایه‌ له‌و گوناھانه‌م خوشبه‌ که‌ پێشتر کردومه‌ ئه‌وانه‌ی پاشتر کردومه‌، ئه‌وه‌ی به‌په‌نه‌انی کردومه‌ و ئه‌وه‌ی به‌ناشکرا کردومه‌، به‌راستی تۆ پێشخه‌ری و هه‌ر تۆش پاشخه‌ری ^(۱)، وه‌ تۆ ده‌سه‌لاتداری به‌سه‌ر هه‌موو شتێکدا)).

عه‌بدوللای کورێ موعاز وتی: باوکم بۆی گێڕاینه‌وه‌ وتی: شوعبه‌ی بۆی گێڕاینه‌وه‌ له‌ ئەبی ئیسحاقه‌وه‌ له‌ ئەبی بورده‌ی کورێ ئەبی موساوه‌ له‌ باوکیه‌وه‌ ﷺ، له‌ پیغمبهره‌وه‌ وێنه‌ی فەرمووده‌که‌ی پێشوی گێڕایه‌وه‌.

۶۳۹۹- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْمَجِيدِ، حَدَّثَنَا إِسْرَائِيلُ، حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ، عَنْ أَبِي بَكْرٍ بْنِ أَبِي مُوسَى وَآبِي بُرْدَةَ -أَحْسَبُهُ- عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ كَانَ يَدْعُو: «اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي خَطِيئَتِي وَجَهْلِي، وَإِسْرَافِي فِي أَمْرِي، وَمَا أَنْتَ أَعْلَمُ بِهِ مِنِّي، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي هَزْلِي وَجِدِّي، وَخَطَايَا وَعَمْدِي، وَكُلَّ ذَلِكَ عِنْدِي» ^(۲).

(۱) به‌نده‌کان بۆ کردنی کاری چاکه‌ یان نه‌کردنی، یان بۆ پاداشت و سزا.

(۲) پروانه: ۶۳۹۸.

٦٣٩٩- ئه‌بو موسای ئه‌شعهری رضی اللہ عنہ له پێغه‌مبه‌روه صلی اللہ علیہ وسلم ده‌گێڕێته‌وه که هه‌میشه ئه‌م دو‌عایه‌ی ده‌کرد: ((خودایه له تاوان و نه‌قامیم خۆش ببه، وه له زیاده‌ڕه‌ویم له هه‌موو کاره‌کانمدا ببوره، وه له‌وه‌ش که تۆ زاناتری پێی له من، خودایه له‌وه‌ی به‌گالته‌یان به‌جدی (کردوومه) خۆش ببه، وه له هه‌له‌کانم و ئه‌وه‌ی ئه‌نقه‌ست کردوومه خۆش ببه، که هه‌موو ئه‌وانه‌م هه‌یه)).

٦١- بابُ الدُّعَاءِ فِي السَّاعَةِ الَّتِي فِي يَوْمِ الْجُمُعَةِ

٦٤٠٠- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِدْرَاهِيمَ، أَخْبَرَنَا أَيُّوبُ، عَنْ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ قَالَ: قَالَ أَبُو الْقَاسِمِ رضی اللہ عنہ: «فِي الْجُمُعَةِ سَاعَةٌ لَا يُوَافِقُهَا مُسْلِمٌ وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّي يَسْأَلُ خَيْرًا إِلَّا أُعْطَاهُ». وَقَالَ بِيْهٍ، قُلْنَا: يُقَلِّلُهَا، يَزِيدُهَا^(١).

٦١- باسی دو‌عا کردن لهو سه‌عاته‌دا که له رۆژی هه‌ینی دایه^(٢)

٦٤٠٠- ئه‌بو هوره‌یره رضی اللہ عنہ ده‌لی: ئه‌بولقاسیم رضی اللہ عنہ فه‌رمووی: ((له رۆژی هه‌ینیدا سه‌عاتیک هه‌یه هه‌ر مسوڵمانیک لهو کاته‌دا راوه‌ستا بێت نوێژ بکات و داوای هه‌ر چاکه‌یه‌ک بکات، بێگومان (خوا داواکه‌ی) پێی ده‌به‌خشیت))، به‌ده‌ستی وای کرد، وتمان: کاته‌که‌ی به‌کورت و که‌م دانا^(٣).

٦٢- بابُ قَوْلِ النَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم: «يُسْتَجَابُ لَنَا فِي الْيَهُودِ، وَلَا يُسْتَجَابُ لَهُمْ فِينَا»

٦٤٠١- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ، حَدَّثَنَا أَيُّوبُ، عَنْ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رضی اللہ عنہا أَنَّ الْيَهُودَ أَتَوْا النَّبِيَّ صلی اللہ علیہ وسلم فَقَالُوا: السَّامُ عَلَيْكَ. قَالَ: «وَعَلَيْكُمْ». فَقَالَتْ عَائِشَةُ:

(١) بروه: ٩٣٥.

(٢) دو‌عای تیدا گیرا ده‌بیت.

(٣) واته: ئه‌و کاته‌ی داوای تیدا گیرا ده‌بیت له رۆژی هه‌ینیدا کاتیکی که‌مه.

السَّامُ عَلَيْكُمْ، وَلَعَنَكُمْ اللَّهُ وَغَضِبَ عَلَيْكُمْ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مَهْلًا يَا عَائِشَةُ، عَلَيْكَ بِالرَّفْقِ، وَإِيَّاكَ وَالْعُنْفَ" أَوْ "الْفُحْشَ». قَالَتْ: أَوْ لَمْ تَسْمَعْ مَا قَالُوا؟ قَالَ: «أَوْ لَمْ تَسْمَعِي مَا قُلْتُ؟! رَدَدْتُ عَلَيْهِمْ، فَيُسْتَجَابُ لِي فِيهِمْ، وَلَا يُسْتَجَابُ لَهُمْ فِيَّ».

٦٢- باسی ئەم فەرموودهی پێغه‌مبەر ﷺ: ((نزای ئیمه

دەربارەهێ جووله‌که گیرا ده‌ییت، به‌لام نزای ئەوان

دەربارەهێ ئیمه گیرا نابێت))

٦٤٠١- عەبدوللای کۆری ئەبی موله‌یکه له عایشه ﷺ ده‌گیرێته‌وه که جووله‌که‌کان هاتنه خزمه‌تی پێغه‌مبەر ﷺ ووتیان (السَّامُ عَلَيْكَ) واته: مردن بۆ تۆ، پێغه‌مبەر ﷺ فەرمووی: ((وَعَلَيْكُمْ (مردن) بۆ خۆتان بێت))، عایشه‌ش ﷺ وتی: (مردن) بۆ خۆتان و نه‌فرینی خوا و غه‌زه‌بی خواتان له سه‌ر بێت، پێغه‌مبهری خواش ﷺ فەرمووی: ((ئه‌ی عایشه‌ هی‌واش و له‌سه‌ر خۆبه، توند و زه‌بر و ره‌وش و زمان بێس مه‌به))، عایشه‌ وتی: ئایا گویت لێ بوو جی‌یان وت؟ فەرمووی: ((ئه‌ی تۆش گویت لێ بوو من جیم وت؟ وه‌لامم دانه‌وه، ئینجا دوو‌عا‌که‌ی من ده‌ربارمیان گیرا ده‌کریت، به‌لام دوو‌عا‌که‌ی ئەوان ده‌رباره‌ی من گیرا نا‌کریت)).

٦٣- بابُ التَّائِمِينَ

٦٤٠٢- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ: الزُّهْرِيُّ حَدَّثَنَا، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «إِذَا أَمَّنَ الْقَارِئُ فَأَمَّنُوا، فَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ تَوَمَّنُ، فَمَنْ وَافَقَ تَأْمِينَهُ تَأْمِينَ الْمَلَائِكَةِ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ»^(١).

۶۳- باسی ئامین کردن (پاش دوعا کردن)

۶۴۰۲- نهبو هورمیره ﷺ له پیغمبهری خواوه ﷺ دهگیرپتهوه که همرموویهتی: ((کاتی قورئان خوین (پیشنویر) ئامینی کرد نیوهش (نویرگه‌ران) ئامین بکه‌ن، چونکه به‌راستی هه‌ر که‌س ئامینه‌که‌ی له‌گه‌ل ئامینی فریشته‌کاندا بیکه‌وه بی‌ت له‌ گونا‌هه‌کانی رابردووی ده‌بووریت)).

۶۴- بابُ قُضْلِ النَّهْلِیْلِ

۶۴۰۳- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ سُمَى، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «مَنْ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ. فِي يَوْمٍ مِائَةَ مَرَّةٍ، كَانَتْ لَهُ عَذْلٌ عَشْرٍ رِقَابٍ، وَكُتِبَ لَهُ مِائَةُ حَسَنَةٍ، وَمُحِيتَ عَنْهُ مِائَةُ سَيِّئَةٍ، وَكَانَتْ لَهُ حِزْرًا مِنَ الشَّيْطَانِ يَوْمَهُ ذَلِكَ، حَتَّى يُمِيتَ، وَلَمْ يَأْتِ أَحَدٌ بِأَفْضَلَ مِمَّا جَاءَ بِهِ إِلَّا رَجُلٌ عَمِلَ أَكْثَرَ مِنْهُ»^(۱).

۶۴- باسی فهزَل و گه‌وره‌ی (لا اله الا الله)

۶۴۰۳- نه‌بو هورمیره ﷺ ده‌گیرپته‌وه که پی‌غه‌مبه‌ری خوا همرمووی: ((هه‌ر که‌س له‌ رۆژیکدا سه‌د جار بلیت: هه‌ج په‌ره‌س‌راویکی به‌هه‌ق نییه‌ جگه‌ له‌ خ‌وای تاق و نه‌نا، هه‌ج هاوبه‌شی نییه‌، هه‌موو ده‌سه‌لات و سوپاس هه‌ر بۆ نه‌وه، وه نه‌وه ده‌سه‌لاتی به‌سه‌ر هه‌موو شتی‌کدا هه‌یه‌، نه‌وه وه‌ک نه‌وه وایه نه‌وه که‌سه ده‌ کۆیله‌ی نازاد کردبیت، وه سه‌د چاکه‌ی بۆ نووس‌راوه، وه سه‌د تاوانی لی س‌راوته‌وه، وه نه‌وه زی‌کره له‌و رۆژهدا تا ئی‌واره پاریزگار ده‌بی‌ت بۆی له‌ شه‌یتان، وه هه‌ج که‌س شتی‌کی له‌وه‌ی نه‌م چاک‌تری نه‌ه‌ی‌ناوه مه‌گه‌ر که‌سی‌ک له‌مه‌ی نه‌م زۆرت‌ری کردبیت)).

(۱) پروانه: ۳۲۹۳.

٦٤٠٤- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ عَمْرِو، حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ أَبِي زَائِدَةَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مَيْمُونٍ قَالَ: مَنْ قَالَ عَشْرًا كَانَ كَمَنْ أَعْتَقَ رَقَبَةً مِنْ وَلَدِ إِسْمَاعِيلَ. قَالَ عُمَرُ بْنُ أَبِي زَائِدَةَ: وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي السَّفَرِ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ رَبِيعِ بْنِ خُثَيْمٍ مِثْلَهُ. فَقُلْتُ لِلرَّبِيعِ: مِمَّنْ سَمِعْتَهُ؟ فَقَالَ: مِنْ عَمْرِو بْنِ مَيْمُونٍ. فَأَتَيْتُ عَمْرَو بْنَ مَيْمُونٍ فَقُلْتُ: مِمَّنْ سَمِعْتَهُ؟ فَقَالَ: مِنْ ابْنِ أَبِي لَيْلَى. فَأَتَيْتُ ابْنَ أَبِي لَيْلَى فَقُلْتُ: مِمَّنْ سَمِعْتَهُ؟ فَقَالَ: مِنْ أَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ يُحَدِّثُهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ وَقَالَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ يُونُسَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، حَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ مَيْمُونٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ قَوْلَهُ: عَنِ النَّبِيِّ ﷺ.

وَقَالَ مُوسَى: حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ، عَنْ دَاوُدَ، عَنْ عَامِرٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ. وَقَالَ إِسْمَاعِيلُ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنِ الرَّبِيعِ قَوْلَهُ. وَقَالَ آدَمُ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ مَيْسَرَةَ، سَمِعْتُ هِلَالَ بْنَ يَسَافٍ، عَنِ الرَّبِيعِ بْنِ خُثَيْمٍ، وَعَمْرُو بْنُ مَيْمُونٍ، عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ قَوْلَهُ. وَقَالَ الْأَعْمَشُ وَخُصَيْنٌ، عَنْ هِلَالٍ، عَنِ الرَّبِيعِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَوْلَهُ. وَرَوَاهُ أَبُو مُحَمَّدٍ الْحَضْرَمِيُّ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ.

٦٤٠٤- عه‌مری کورێ زانیده گێڕایه‌وه له نه‌بی ئیسه‌حاهوه له عه‌مری کورێ مه‌یموونه و گێڕایه‌تییه‌وه وتی: هه‌ر که‌س ده‌ جار بلیت^(١) وه‌ک ئه‌وه وایه‌ کۆیله‌یه‌کی له نه‌وه‌ی ئیسه‌ماعیل رزگار کردبێت، عه‌مری کورێ زانیده وتی: عه‌بدوللای کورێ نه‌بی سه‌فه‌ر بو‌ی گێڕاینه‌وه له شه‌عبیه‌وه له رهبیعی کورێ خوسه‌یمه‌وه وینه‌ی فه‌رمووده‌که‌ی نه‌بی ئیسه‌حاه‌ی گێڕایه‌وه، ئینجا وتم به‌ره‌مبیع له کیت بیستوه؟ وتی له عه‌مری کورێ مه‌یموون، رو‌ستم بو‌لای عه‌مری کورێ مه‌یموون وتم: تو له کیت بیستوه؟ نه‌ویش وتی: له ئیبنو نه‌بی له‌یلا، جا ج‌ووم بو‌لای ئیبنو نه‌بی له‌یلا، وتم: تو له کیت بیستوه؟ وتی: له نه‌بی ئه‌یوبی نه‌نصاریم بیستوه ﷺ نه‌ویش له پی‌غه‌مبه‌ره‌وه ﷺ گێڕایه‌وه.

(١) واته: ده‌ جار بلی لا إله إلا الله وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ.

ئىبراهيمى كورپى يوسف له باوكيهوه گىرايهوه له نهى ئيسحاقهوه وتى عهمرى كورپى مهيموون بۆى گىرايهوه له عهبدوهرهمانى كورپى نهى لهيلاوه له نهى نهيوبهوه نهنصاريهوه ﷺ وتى له پىغه مبهروهوه ﷺ.

مووسا دهلى: ووههيب بۆى گىراينهوه له داووده و له عاميرهوه، له عهبدوهرهمانى كورپى نهى لهيلاوه له نهى نهيوبهوه ﷺ له پىغه مبهروهوه ﷺ.

ئىسماعيل گىرايهوه له شهعبييهوه له ربيعهوه، وتهى ربيع خويهتى.

ئادم دهلى شوعبه بۆى گىراينهوه وتى: عهبدولهيكى كورپى مهيسره بۆى گىراينهوه وتى: له هيلالى كورپى يهسافم بيست نهوئش له ربيعى كورپى خوسهيمه و عهمرى كورپى مهيموونهوه له ئىبنو مسعوودهوه ﷺ وتهى عهبدوئلا خويهتى (واته: مهوقوفه)..

ئهممهش و حوصين له هيلالهوه گىراويانهتهوه له ربيعهوه له عهبدوئلاوه ﷺ، وتهى عهبدوئلا خويهتى.

وه نهبو موحهمهدى حهزردى له نهبو نهيوبهوه ﷺ له پىغه مبهروهوه ﷺ گىراويتيهوه.

۶۵- بابُ قُضِلَ التَّسْبِيحُ

۶۴۰۵- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ سُمَيٍّ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «مَنْ قَالَ: سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ. فِي يَوْمٍ مِائَةَ مَرَّةٍ حُطَّتْ خَطَايَاهُ وَإِنْ كَانَتْ مِثْلَ زَبَدِ الْبَحْرِ».

۶۵- باسی فه زلی (سبحان الله) کردن

۶۴۰۵- ئەبو ھورەیرە رضي الله عنه دەگێڕێتەوێه کە پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: ((ھەر کەسێک لە رۆژێکدا سەد جار بڵی: (سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ^(۱)، ھەموو تاوانەکانی دەمۆرێت با وەک کەفی دەریش بێت)).

۶۴۰۶- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ قُضَيْلٍ، عَنْ عُمَارَةَ، عَنْ أَبِي زُرْعَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «كَلِمَتَانِ خَفِيفَتَانِ عَلَى اللِّسَانِ، ثَقِيلَتَانِ فِي الْمِيزَانِ، حَبِيبَتَانِ إِلَى الرَّحْمَنِ: سُبْحَانَ اللَّهِ الْعَظِيمِ، سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ»^(۲).

۶۴۰۶- ئەبو ھورەیرە رضي الله عنه لە پێغەمبەرەوێه ﷺ دەگێڕێتەوێه کە فەرمووی: ((دوو وشە لەسەر زمان سوکن (بوترین) لە تەرازوودا ھورسن، ئەو دوو وشە خۆشەویستن لای خوای بە بەزەیی، (کە بریتین لە): (سُبْحَانَ اللَّهِ الْعَظِيمِ، سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ^(۳))).

۶۶- بابُ قُضِلَ ذِكْرُ اللَّهِ تَعَالَى

۶۴۰۷- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ، حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، عَنْ بُرَيْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَبِي بُزْدَةَ، عَنْ أَبِي مُوسَى رضي الله عنه قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «مِثْلُ الَّذِي يَذْكُرُ رَبَّهُ وَالَّذِي لَا يَذْكُرُ مِثْلَ الْحَيِّ وَالْمَيِّتِ».

(۱) واتە پاک و بێگەردی و ستایش بۆ خوا .

(۲) پڕوانە: سس ۶۶۸۲، ۷۵۶۳ سس.

(۳) واتە: پاک و بێگەردی بۆ خوای گەورە، پاک و بێگەردی و ستایش بۆ خوا .

٦٦- باسی گه‌وره‌یی یادی خواى به‌رز و بلند

٦٤٠٧- ئەبو موسە ڕ.ه.ه: پێغه‌مبەر ﷺ فەرمووی: ((نموونه‌ی ئەو کەسه‌ی یادی به‌روم‌دگاری ده‌کات ئەو کەسه‌ش یادی ناگات، وه‌ک زیندوو و مردوو وان)).

٦٤٠٨- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ. حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِنَّ لِلَّهِ مَلَائِكَةً يَطُوفُونَ فِي الطُّرُقِ، يَلْتَمِسُونَ أَهْلَ الذِّكْرِ، فَإِذَا وَجَدُوا قَوْمًا يَذْكُرُونَ اللَّهَ تَنَادَوْا: هَلُمُّوا إِلَى حَاجَتِكُمْ. قَالَ: فَيَحْفُوفُهُمْ بِأُجْنَحَتِهِمْ إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا. قَالَ: فَيَسْأَلُهُمْ رَبُّهُمْ -وَهُوَ أَعْلَمُ مِنْهُمْ- مَا يَقُولُ عِبَادِي؟ قَالُوا: يَقُولُونَ: يُسَبِّحُونَكَ، وَيُكَبِّرُونَكَ، وَيُحَمِّدُونَكَ، وَيُجَدِّدُونَكَ. قَالَ: فَيَقُولُ: هَلْ رَأَوْنِي؟ قَالَ: فَيَقُولُونَ: لَا وَاللَّهِ مَا رَأَوْكَ. قَالَ: فَيَقُولُ: وَكَيْفَ لَوْ رَأَوْنِي؟ قَالَ: يَقُولُونَ: لَوْ رَأَوْكَ كَانُوا أَشَدَّ لَكَ عِبَادَةً، وَأَشَدَّ لَكَ تَمَجُّدًا، وَأَكْثَرَ لَكَ تَسْبِيحًا. قَالَ: يَقُولُ: فَمَا يَسْأَلُونِي؟ قَالَ: يَسْأَلُونَكَ الْجَنَّةَ. قَالَ: يَقُولُ: وَهَلْ رَأَوْهَا؟ قَالَ: يَقُولُونَ: لَا وَاللَّهِ يَا رَبِّ مَا رَأَوْهَا. قَالَ: يَقُولُ: فَكَيْفَ لَوْ أَنَّهُمْ رَأَوْهَا؟ قَالَ: يَقُولُونَ: لَوْ أَنَّهُمْ رَأَوْهَا كَانُوا أَشَدَّ عَلَيْهَا حِرْصًا، وَأَشَدَّ لَهَا طَلَبًا، وَأَعْظَمَ فِيهَا رَغْبَةً. قَالَ: فَمِمَّ يَتَعَوَّدُونَ؟ قَالَ: يَقُولُونَ: مِنَ النَّارِ. قَالَ: يَقُولُ: وَهَلْ رَأَوْهَا؟ قَالَ: يَقُولُونَ: لَا وَاللَّهِ مَا رَأَوْهَا. قَالَ: يَقُولُ: فَكَيْفَ لَوْ رَأَوْهَا؟ قَالَ: يَقُولُونَ: لَوْ رَأَوْهَا كَانُوا أَشَدَّ مِنْهَا فِرَارًا، وَأَشَدَّ لَهَا مَخَافَةً. قَالَ: فَيَقُولُ: فَأَشْهَدُكُمْ أَنِّي قَدْ غَفَرْتُ لَهُمْ. قَالَ: يَقُولُ مَلَكٌ مِنَ الْمَلَائِكَةِ: فِيهِمْ فَلَانٌ لَيْسَ مِنْهُمْ، إِنَّمَا جَاءَ لِحَاجَةٍ. قَالَ: هُمْ الْجُلَسَاءُ لَا يَشْقَى بِهِمْ جَلِيسُهُمْ». رَوَاهُ شُعْبَةُ، عَنِ الْأَعْمَشِ، وَلَمْ يَرْفَعْهُ. وَرَوَاهُ سُهَيْلٌ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ.

٦٤٠٨- ئەبو هورمیرە ڕ.ه.ه: پێغه‌مبەر ﷺ خوا فەرمووی: ((بیگومان خودا فریشتانیکی هه‌یه له‌ رێ و بانا ده‌سوڕێنه‌وه و به‌ شوێن ئەو کەسانه‌دا ده‌گه‌ڕێن یادی خوا ده‌که‌ن، ئینجا ئەگه‌ر کۆمه‌لیکیان ببینی یادی خوا ده‌که‌ن، یه‌کتری بانگ

دهكهن، دهلئین: وهرن بو لای کارهكهتان، ^(۱) دهلئ: نهوسا نهوانیش به بالیان دهوریان دهمدن تا دهگهنه ناسمانی دنیا، دهلئ: ئینجا پهرومردگاریان پرساریان لی دهکات، که خوئی لهوان زانتره پییان: بهندهکانم چی دهلئین؟ فریشتهکانیش دهلئین: تهسبیحاتی تو دهکهن و باسی گهورمیی تو دهکهن و سوپاس و ستایشیت دهکهن و به شان و شکوئی تودا ههلهدهدن، دهلئ: ئینجا خوا دمفهرموئی: ئایا منیان دیوه؟ دهلئ: نهوانیش دهلئین: نهخیر نهوهللّا توپان نهدیوه، دهلئ: جا دمفهرموئی: نهگهر بمبینن دهبی چون بن؟ دهلئ: نهوانیش دهلئین: نهگهر بتبینن، نهوسا زور بهندایهتیت بو دهکهن، وه زور به شان و شکوتدا ههلهدهدن، وه زورتر تهسبیحات و ستایشیت دهکهن، ئینجا دمفهرموئی: نهی داوای چی دهکهن؟ وتی: داوای بهههشت دهکهن، دهلئ: دمفهرموئی: ئایا بهههشتیان دیوه؟ دهلئ: دهلئین: نهوهللّا نهی پهرومردگار نهیان دیوه، دهلئ: دمفهرموئی: نهگهر بهههشتیان بدیایه چون دهبوون؟ دهلئ: دهلئین نهگهر بیان بینیايه زورتر سوور دهبوون لهسهری، وه زورتر داوایان دهکرد، وه زورتر چهزیان لی بوو، دمفهرموئی: نهی پهنا له چی دهگرن؟ دهلئ: دهلئین: پهنا بهخوا دهگرن له ناگری دوزهخ، دهلئ: دمفهرموئی: ئایا ناگری دوزهخیان دیوه؟ دهلئ: دهلئین: نهوهللّا نهیان دییوه، دهلئ (خوا) دمفهرموئی: نهگهر بیان دیایه چون دهبوون؟ دهلئ، دهلئین: نهگهر بیان دیایه زورتر رایان دهکرد لی و زورتر دهرسان لی، دهلئ، جا دمفهرموئی: دهی نهو ئیوه به شایهت بن بیگومان من لییان خوش بووم، دهلئ: فریشتهیهك له فریشتهکان دمفهرموئی: خویه فلان کهسیان تیایه لهوان نییه بهلکو بو کاریک هاتبوو خوا دمفهرموئی: (نهوان کهسانیکن ههر کهس لهگهلیان دانیشیت نا ئومید و بهدبهخت نابی)).

(۱) نهمه نهویه تپوه بوئی دهگهرین.

شوعبه نههم فهرموددی گپراومه وه له نهعمه شه وه به لام نهیداومه پال
 پیغه مبه ر ﷺ (به لکو به وتهی نه بو هورمیره ﷺ هیناویه تی).
 وه سوهیل له باوکیه وه گپراویه تیه وه له نه بو هورمیره وه ﷺ نهویش له
 پیغه مبه ره وه ﷺ.

۶۷- بابُ قَوْلٍ: لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ

۶۴۰۹- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِقَاتٍ أَبُو الْحَسَنِ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا سُلَيْمَانُ التَّيْمِيُّ، عَنْ
 أَبِي عُمَانَ، عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ قَالَ: أَخَذَ النَّبِيُّ ﷺ فِي عَقَبَةٍ -أَوْ قَالَ: فِي ثَنِيَّةٍ- قَالَ:
 فَلَمَّا عَلَا عَلَيْهَا رَجُلٌ نَادَى فَرَفَعَ صَوْتَهُ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ. قَالَ: وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى
 بَغْلَتِهِ قَالَ: «فَإِنَّكُمْ لَا تَدْعُونَ أَصَمَّ وَلَا غَائِبًا». ثُمَّ قَالَ: «يَا أَبَا مُوسَى -أَوْ يَا عَبْدَ اللَّهِ- أَلَا
 أَدُلُّكَ عَلَى كَلِمَةٍ مِنْ كُنْزِ الْجَنَّةِ؟». قُلْتُ: بَلَى. قَالَ: «لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ»^(۱).

۶۷- باسی فه زلی وتنی (لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ)

۶۴۰۹- نه بو مووسای نه شعهری ﷺ ده لی: پیغه مبه ر ﷺ رۆشت روو به
 بهرزییه ک حیان وتی: مله و رپگایه کی ناو شاخ حینجا پیاویک گه شته سه ری
 بهرزییه که دمنگی بهرز کرده وه و هاواری کرد وتی: (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ)^(۲)،
 ده لی: پیغه مبه ری خواش ﷺ به سواری ئیستره که یه وه بوو فهرمووی: ((دلنیابن
 ئیوه هاوار له زاتیکی که پ ونادیار و دوور ناکهن))، پاشان فهرمووی: ((نه ی نه بو
 مووسایان نه ی عه بدوللا ئایا وته یه کت له گه نجینه ی به هه شت نیشان بده م؟))
 وتی: به لی، فهرمووی: ((لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ)).

(۱) پروانه: ۲۹۹۲.

(۲) واته: هیچ په ره ستراویک راست نییه و خواش له هه موو شت گه وره تره.

٦٨- بَابُ: لِلَّهِ مِائَةُ اسْمٍ غَيْرَ وَاحِدَةٍ

٦٤١٠- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ: حَفِظْنَاهُ مِنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَوَاهُ قَالَ: «لِلَّهِ تِسْعَةٌ وَتِسْعُونَ اسْمًا، مِائَةٌ إِلَّا وَاحِدًا، لَا يَحْفَظُهَا أَحَدٌ إِلَّا دَخَلَ الْجَنَّةَ، وَهُوَ وَتَرٌ يُحِبُّ الْوَتَرَ»^(١).

٦٨- باسیک: خودا سهد ناوی ههیه یهکیک نهبی

٦٤١٠- ئه بو هورپهیره رضی اللہ عنہ به گپرا نه وه دهیگپریته وه که پیغه مبهری خوا رضی اللہ عنہ فهرموویه تی: ((خوا نه وود و نو ناوی ههیه، سهد (ناوه) جگه یهک (ناو) ههر کس له بهریان بکات ^(٢) دهچیته بههسته وه، وه خوا تاک و تهنایه شتی تاک و تهناشی خوش دهویت)).

٦٩- بَابُ الْمَوْعِظَةِ سَاعَةً بَعْدَ سَاعَةٍ

٦٤١١- حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ قَالَ: حَدَّثَنِي شَقِيقٌ قَالَ: كُنَّا نَنْتَظِرُ عَبْدَ اللَّهِ، إِذْ جَاءَ يَزِيدُ بْنُ مُعَاوِيَةَ فَقُلْنَا: أَلَا تَجْلِسُ؟ قَالَ: لَا، وَلَكِنْ أَذْخُلُ فَأُخْرِجُ إِلَيْكُمْ صَاحِبَكُمْ، وَإِلَّا جِئْتُ أَنَا. فَجَلَسْتُ، فَخَرَجَ عَبْدُ اللَّهِ وَهُوَ آخِذٌ بِيَدِهِ، فَقَامَ عَلَيْنَا فَقَالَ: أَمَا إِنِّي أَخْبَرْتُ بِمَكَانِكُمْ، وَلَكِنَّهُ يَمْنَعُنِي مِنَ الْخُرُوجِ إِلَيْكُمْ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَتَخَوَّلُنَا بِالْمَوْعِظَةِ فِي الْأَيَّامِ؛ كَرَاهِيَةَ السَّامَةِ عَلَيْنَا^(٣).

(١) پروانه: ٢٧٣٦.

(٢) واته: زانیاری ده بهریان هه بی و باوهری پتهوی بیان هه بی و کار به ماناکانیان بکات.

(٣) پروانه: ٦٨.

٦٩- باسی ئامۆزگاری^(١) ناو بە ناو^(٢)

٦٤١١- ئەعمەش دەلی: شەقیق بۆی گێڕامەو وەتی: ئیمە چاوەروانی عەبدوڵلا (ی کوری مەسعوودمان) ﷺ دەکرد لە پڕ یەزیدی کوری موعاویە^(٣) هات، ئیمەش وتمان دانانیشیت؟ وتی: نەخیر، بەلام دەچمە ژوورەو و ھاوڕیکەتان^(٤) دینمە دەرەو بۆ لاتان، ئەگەر نا دەهاتم دادەنیشتم (لەگەڵتان). ئینجا عەبدوڵلا ﷺ هاتە دەرەو و دەستی یەزیدی گرتبوو، عەبدوڵلاش لەناوماندا وەستا و وتی: منیش ئاگادار بووم ئیوە لیڕەن، بەلام ئەوەی رێگرم بوو بێمە دەرەو بۆ لاتان ئەوە بوو کە پێخەمبەری خوا ناو بەناو ئامۆزگاری دەکردین لە رۆژەکاندا نەبادا بێزار ببین.

(١) ئامۆزگاری مۆچاریشی پێدەوتریت، مۆچاری وشەیهکی کوردی پەتیە. (فەرھەنگی خال: ٥٦١).

(٢) ھەموو کات و بەردەوام نەیت تا خەڵکی بێزار نەبن.

(٣) یەزیدی کوری موعاویە عەبسییە تابیعینەو لە صەحیحی بوخاری و موسلیمدا تەنھا لەم فەرموودەیدا ناوی ھایە و بەس، ھیچ فەرموودەیهکی تری لە صەحیحی بوخاری و موسلیمدا نییە (إرشاد الساري: ٤١٠/١٣).

(٤) کە عەبدوڵلا کوری مەسعوودە ﷺ.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۸۱- کتاب الرِّقَاقِ

به ناوی خواوی به خشنده می مه ره بان

۸۱- په راوی (وته) د لته رماره کان

۱- باب مَا جَاءَ فِي الرِّقَاقِ، وَأَنْ لَا عَيْشَ إِلَّا عَيْشُ الْآخِرَةِ

۶۴۱۲- حَدَّثَنَا الْمَكِّيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ -هُوَ ابْنُ أَبِي هِنْدٍ- عَنْ أَبِيهِ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «نِعْمَتَانِ مَغْبُوءٌ^(۱) فِيهِمَا كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ: الصَّحَّةُ وَالْفَرَاغُ».

قَالَ عَبَّاسُ الْعَنْبَرِيُّ: حَدَّثَنَا صَفْوَانُ بْنُ عِيسَى، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَعِيدٍ بْنِ أَبِي هِنْدٍ، عَنْ أَبِيهِ: سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ مِثْلَهُ.

۱- باسی نه وهی هاتوو ده رباره می دل نه رماره کان، وه

ژیانی راسته قینه ته نها ژیا نی دوا روزه

۶۴۱۲- ثیبنو عه عباس رضي الله عنه ده لی: پیغه مبه ﷺ فه رموی: ((دوو به هره هه ن زۆربه ی خه لک له باره یانه وه به هه لدا جوون و خه له تاون: له ش ساغی و ده ست به تالی^(۱))).

(۱) (مَغْبُوءٌ) واته: خه له تان له مامه له و کرین و فروشتندا، وه به مانای لاوازی له راو بوچووندا دیت (إرشاد الساری: ۴۱۳/۱۳).

عه بدوللای کوری سه عیدی کوری نه بی هیند له باوکیه وه دهگیریتته وه دهلی: له
ئیبنو عه عباسم ؓ بیست له پیغه مبهروه وه ؓ وینهی فهرمووده کهی پیشووی
گیرایه وه.

۶۴۱۳- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ قُرَّةَ، عَنْ أَنَسٍ،
عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «اللَّهُمَّ لَا عَيْشَ إِلَّا عَيْشُ الْآخِرَةِ، فَأَصْلِحِ الْأَنْصَارَ وَالْمُهَاجِرَةَ»^(۱).

۶۴۱۳- نه نهس ؓ له پیغه مبهری خواوه ؓ دهگیریتته وه که فهرمووی:
(خودایه زیان ی بهردهوام) نییه جگه له زیانی دواپۆژ، دهی کهواته نه نصاری
و کوچه رییه کان چاک و پیک و پیک بکه).

۶۴۱۴- حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ الْمِقْدَامِ، حَدَّثَنَا الْفَضِيلُ بْنُ سُلَيْمَانَ، حَدَّثَنَا أَبُو حَازِمٍ، حَدَّثَنَا
سَهْلُ بْنُ سَعْدٍ السَّاعِدِيُّ: كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي الْخَنْدَقِ، وَهُوَ يَحْفِرُ وَنَحْنُ نَنْقُلُ
التُّرَابَ وَمِثْرًا بِنَا، فَقَالَ: «اللَّهُمَّ لَا عَيْشَ إِلَّا عَيْشُ الْآخِرَةِ، فَأَغْفِرْ لِلْأَنْصَارِ وَالْمُهَاجِرَةِ». تَابَعَهُ
سَهْلُ بْنُ سَعْدٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ مِثْلَهُ^(۲).

۶۳۱۴- نه بو حازیم دهلی: سه هلی کوری سه عیدی ساعیدی ؓ دهلی: نییه له
خرمه تی پیغه مبهری خوادا بووین ؓ له خه ندمقا که نهو چاله کهی
هه لده کهند، نییه به کوژ خۆله کهیمان دهگواسته وه، وه پیغه مبهر ؓ به لاماندا
دهروشت و فهرمووی: ((خودایه زیانی ی بهردهوام) نییه جگه له زیانی دواپۆژ،
دهی کهواته له نه نصار و کوچه رییه کان خوشبه)). سه هلی کوری سه عیدی وینهی
نهم فهرمووده ی له پیغه مبهروه وه ؓ گیراومته وه.

(۱) واته: هیچ کارێک دهستی نه گرتوه و سه رقَالَ نییه.

(۲) پروانه: ۲۸۳۴.

(۳) پروانه: ۳۷۹۷.

۲- بَابُ مَثَلِ الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ

وقوله تعالى: ﴿اعْلَمُوا أَنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهُمْ زِينَةٌ وَتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ كَمَثَلِ غَيْثٍ أَعْجَبَ الْكُفَّارَ نَبَأُهُ ثُمَّ يَهِجُ فَتَرَهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَكُونُ حُطَمًا وَفِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَغْفِرَةٌ مِّنَ اللَّهِ وَرِضْوَانٌ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعٌ الْغُرُورِ ﴿٢٠﴾﴾ الحديد

۲- باسی نموونهی دنیا به بهراورد به دواروژ

وه باسی ئەم فەرماشتهی خۆی بهرز و بلند: (وه بزانی که بیگومان ژیانی دونیا تهنها گالته و گهه و پازاندنهوه و خۆهه لکیشانه، له نیوانیاندا و لاف لیدانه بهدارایی و مندالی زۆرهوه وهك بارانیک وایه که حاصلاتهکهی جوتیاران دلخۆش بکات، پاشان وشک بێ، وه بهزمردی بیبینی له پاشان ببیت به پووش و پهلاش، له رۆژی دوايشدا سزای توند و سهخت (ههیه بوَ دونیا پهراوردان)، وه لیبوردن و پهزامهندییه له لایهن خواوه (بوَ خواناسان)، وه ژیانی دونیا هیج نییه جگه رابواردنیکى خهلهتینهه).

٦٤١٥- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ سَهْلِ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: «مَوْضِعُ سُوطٍ فِي الْجَنَّةِ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا، وَلَعْدْوَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ رَوْحَةٌ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا»^(١).

٦٤١٥- عهبدولهزیزی کوردی ئەبی حازیم له باوکیهوه له سههلهوه ﷺ دهگیریتهوه دهلی: له پیغه مبهرم ﷺ بیست دهیفهرموو: ((شوینی یهك قهه مچی

له بهههشتدا چاکتره له دنیا و ههرجی تیایهتی، چوون بو خهبات و جیهاد
تافی نیوارمیهک یان تافی بهیانیهک له دنیا و نهوهی تیدایه چاکتره)).

۳- بابُ قولِ النَّبِيِّ ﷺ: «كُنْ فِي الدُّنْيَا كَأَنَّكَ غَرِيبٌ، أَوْ عَابِرُ سَبِيلٍ»

٦٤١٦- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَبُو الْمُنْذِرِ الطَّافَاوِيُّ، عَنْ سُلَيْمَانَ
الْأَعْمَشِ قَالَ: حَدَّثَنِي مُجَاهِدٌ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: أَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنَكِبِي فَقَالَ:
«كُنْ فِي الدُّنْيَا كَأَنَّكَ غَرِيبٌ أَوْ عَابِرُ سَبِيلٍ». وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ يَقُولُ: إِذَا أَمْسَيْتَ فَلَا تَنْتَظِرِ الصَّبَاحَ،
وَإِذَا أَصْبَحْتَ فَلَا تَنْتَظِرِ الْمَسَاءَ، وَخُذْ مِنْ صِحَّتِكَ لِمَرَضِكَ، وَمِنْ حَيَاتِكَ لِمَوْتِكَ.

۳- باسی ئەم فەرموودهی پیغمبەر ﷺ: ((له دنیادا

وهک کهسیکی غەریب به، یان وهک رێبواره))

٦٤١٦- موحاید گێرایهوه له عهبدوللای کوری عومهردهه ﷺ دهلی: پیغمبهری
خوا ﷺ شانی گرتم و فەرمووی: ((له دنیا وهک کهسیکی غەریب به، یان وهک
رێبواریک به)).

وه ئیبنو عومەر ﷺ دهیوت: ئەگەر ئیوارت بهسەردا هات چاومروانی بهیانی مهکه، وه
ئهگەر رۆژت لی بوویهوه چاومروانی ئیواره مهکه، له لهش ساغیت بههره وەرگره بو
کاتی نهخوشیت، وه له کاتی زیانت بههره وەرگره بو کاتی مردنت.

٤- بابُ: فِي الْأَمَلِ وَطَوِيلِهِ

وَقَوْلُهُ ﷺ: ﴿فَمَنْ زُحِرَ عَنِ النَّارِ وَأَدْخَلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ
الْفُرُورِ﴾ (١٨٥) آل عمران. ﴿ذَرَهُمْ يَأْكُلُوا وَيَتَسَعَّوْا وَلَهُمُ الْأَمَلُ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ

﴿٢٠﴾ الحجر. وَقَالَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ: ارْتَحَلَتِ الدُّنْيَا مُدْبِرَةً، وَارْتَحَلَتِ الْآخِرَةُ مُقْبِلَةً، وَلِكُلِّ وَاحِدَةٍ مِنْهُمَا بَنُونَ، فَكُونُوا مِنْ أَبْنَاءِ الْآخِرَةِ، وَلَا تَكُونُوا مِنْ أَبْنَاءِ الدُّنْيَا، فَإِنَّ الْيَوْمَ عَمَلٌ وَلَا حِسَابَ، وَعَدَا حِسَابٍ وَلَا عَمَلٍ. ﴿بِمُزْخَرَجِهِ﴾ ﴿١٦﴾ البقرة. بِمُبَاعِدِهِ.

٤- باسیک: دهر باره می هیوا و ئاوات و دوور و درێژى

وه باسی نهم فهرمایشتهی خوا ﷺ: (نینجا ههرکەس دوور خریته وه له ناگری دۆزهخ و بخریته بهههشته وه، نه وه به راستی نه وه کهسه سه رکه وتوووه ژیا نی دونیاش هیچ شتیک نییه بئجگه له بههره و نارمزوویهکی فریودەر). (لێیان گهڕی با بخۆن و رابوێرن ئومێد بێ ئاگیان بکات، جا بئگومان له مه وه لا دهرانن (چۆن سزایان دهمهین)).

- عه لى ﷺ ده لێ: دنیا بارگه و بنه ی پێچایه وه و بشتی هه لکرد^(١) دواړوژیش بارگه و بنه ی پێچایه وه و هات^(٢).

وه ههر يهك له دنیا و دواړوژ نه وه و كهسیان هه یه، جا ئیوه له نه وه ی دواړوژبن و له نه وه ی دنیا مه بن، چونكه بئگومان نه مپرو کرده وه کردنه و لێپرسینه وه نییه، به لام سبه ینی لێپرسینه وه مه و کرده وه نییه. ﴿بِمُزْخَرَجِهِ﴾ ﴿١٦﴾ البقرة: به دوور خه ره وه ی.

٦٤١٧- حَدَّثَنَا صَدَقَةُ بْنُ الْفَضْلِ، أَخْبَرَنَا يَحْيَى، عَنْ سُفْيَانَ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ مُنْذِرٍ، عَنْ رَبِيعِ بْنِ خُنَيْمٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: خَطَّ النَّبِيُّ ﷺ خَطًّا مُرَبَّعًا، وَخَطَّ خَطًّا فِي الْوَسْطِ خَارِجًا مِنْهُ، وَخَطَّ خَطًّا صِغَارًا إِلَى هَذَا الَّذِي فِي الْوَسْطِ، مِنْ جَانِبِهِ الَّذِي فِي

(١) تهواو بوو کۆتای هات.

(٢) چونکه تهواو نه بووه دهست پێدهکات و کۆتایی نایهت.

الْوَسْطِ وَقَالَ: «هَذَا الْإِنْسَانُ، وَهَذَا أَجَلُهُ مُحِيطٌ بِهِ -أَوْ قَدْ أَحَاطَ بِهِ- وَهَذَا الَّذِي هُوَ خَارِجٌ أَمَلُهُ، وَهَذِهِ الْخُطُطُ الصَّغَارُ الْأَعْرَاضُ، فَإِنْ أَخْطَأَهُ هَذَا نَهَشَهُ هَذَا، وَإِنْ أَخْطَأَهُ هَذَا نَهَشَهُ هَذَا».

٦٤١٧ -عه‌بدوللا ﷺ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ر ﷺ خه‌تیکی چوارگۆشه‌ی کیشا، له ناو‌م‌پ‌راستی چوارگۆشه‌که‌وه خه‌تیکی کیشا بو دمره‌وه‌ی چوارگۆشه‌که، ئینجا چهند خه‌تیکی تری وردی کیشا له‌سه‌ر خه‌ته‌که‌ی ناوه‌ود، وه فه‌رمووی: ((ئه‌مه‌ مروّفه و ئه‌مه‌ش واده‌ی مردنیه‌تی چوار دوری داوه‌یان: بیگومان ده‌وره‌ی داوه‌- ئه‌م خه‌ته‌شیان که دمرچوومه دمره‌وه‌ هیوا و ئاواتیه‌تی، ئه‌و خه‌ته وردانه‌ش ئه‌و شتانه‌ن (که رپی پیده‌گرن) ^(١)، ئه‌گه‌ر ئه‌مه‌یان تووشی نه‌یه‌ت ئه‌وه‌یان تووشی دیت، وه ئه‌گه‌ر ئه‌مه‌یان پرزگاری بیت له‌وه‌یان پرزگاری نابیت)).

٦٤١٨ - حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ، حَدَّثَنَا هَمَّامٌ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ، عَنْ أَنَسٍ قَالَ: خَطَّ النَّبِيُّ ﷺ خُطُوطًا فَقَالَ: «هَذَا الْأَمَلُ وَهَذَا أَجَلُهُ، فَبَيْنَمَا هُوَ كَذَلِكَ إِذْ جَاءَهُ الْخَطُّ الْأَقْرَبُ».

٦٤١٨-ئه‌نه‌س ﷺ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ر ﷺ چهند خه‌تیکی کیشا و ^(٢) فه‌رمووی: ((ئه‌مه‌یان هیواکانی مروّفه و ئه‌مه‌شیان واده‌ی مردنیه‌تی، جا له کاتی‌کدا مروّفه ناوه‌ها (به‌شوین هیواکانیه‌وه)یه، له پر خه‌ته نزیکه‌که‌یان (مردن) بو‌ی دیت)) ^(٣)

(١) له نه‌خۆشی و به‌لا و پرووداوه جۆرا و جۆره‌کان.

(٢) له فه‌رمووده‌که‌ی پیشوودا شتیه‌که‌ی باس کرد.

(٣) ده‌مری و هه‌موو هیواکانی ده‌باته‌ گۆر.

۵- باب: مَنْ بَلَغَ سِتِّينَ سَنَةً فَقَدْ أَعْذَرَ اللَّهُ إِلَيْهِ فِي الْعُمُرِ

لِقَوْلِهِ: ﴿أَوَلَمْ نُعَمِّرْكُمْ مَا يَتَذَكَّرُ فِيهِ مَنْ تَذَكَّرَ وَجَاءَكُمْ النَّذِيرُ﴾ (۳۷) ﴿فاطر.﴾

یعنی: الشیب.

۶۴۱۹- حَدَّثَنِي عَبْدُ السَّلَامُ بْنُ مُطَهَّرٍ، حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ عَلِيٍّ، عَنْ مَعْنِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْغِفَارِيِّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «أَعْذَرَ اللَّهُ إِلَى أَمْرِي أَخْرَ أَجَلَهُ حَتَّى بَلَغَهُ سِتِّينَ سَنَةً». تَابَعَهُ أَبُو حَازِمٍ وَابْنُ عَجَلَانَ، عَنِ الْمَقْبُرِيِّ.

۵- باسیک: کهسیک ته مهنی بگاته شهست سال، نه وه بینگومان خوا له باره ی ته مهنه وه بیانووی نه هیشتو وه

به به لگه ی نه م فه رمایشته ی خوای گه وره: (نایا ته مهنمان درێژ نه کردن نه ومنده ی نه وه ی دمیوه ی بیر بکاته وه تیایدا بیر بکاته وه وه ترسینه رتان بو نه هات).

۶۴۱۹- ئه بو هورمیره ﷺ ده گیرپته وه: پیغه مبه ر ﷺ فه رموویه تی: ((خوا بیانووی بو کهسیک نه هیشتوته وه واده ی مردنی دواخستی، هه تا ته مهنی گه یاند بیته شهست سال)).

ئه بو حازیم و ئیبنو عه جلان له مه قبووریه وه نه م فه رموودمیان گیراومته وه و پالپشتی گیرانه وه که ی مه عنی کوری موحه ممه د ده که ن.

۶۴۲۰- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا أَبُو صَفْوَانَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا يُونُسُ، عَنِ ابْنِ شَهَابٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ ﷺ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «لَا يَزَالُ قَلْبُ الْكَبِيرِ شَابًّا فِي اثْنَتَيْنِ: فِي حُبِّ الدُّنْيَا، وَطُولِ الْأَمَلِ». قَالَ اللَّيْثُ: حَدَّثَنِي يُونُسُ وَابْنُ وَهْبٍ، عَنْ يُونُسَ، عَنِ ابْنِ شَهَابٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي سَعِيدٌ وَأَبُو سَلَمَةَ.

٦٤٢٠- ئه‌بو هورهریره رضی اللہ عنہ ده‌لی: له پیغه‌مبه‌ری خوا صلی اللہ علیہ وسلم بیست دمیغه‌رموو: ((به‌رده‌وام دلی که‌سی پیر له دوو شتدا که‌نجه: له خوشویستنی دنیا و ئومید و هیوای دریزیدا))

-له‌یس ده‌لی: یونس و ئیبنو وه‌ب له یونسه‌وه گیراویانه‌ته‌وه له ئیبنو شیهابه‌وه وتی: سه‌عید و ئه‌بو سه‌له‌مه (فه‌رمووده‌که‌ی پیشوویان) بو گیرامه‌وه.

٦٤٢١- حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ أَبِرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، حَدَّثَنَا قَتَادَةُ، عَنْ أَنَسٍ رضی اللہ عنہ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم: «يَكْبُرُ ابْنُ آدَمَ وَيَكْبُرُ مَعَهُ اثْنَانِ: حُبُّ الْمَالِ، وَطُولُ الْعُمُرِ». رَوَاهُ شُعْبَةُ، عَنْ قَتَادَةَ.

٦٤٢١- ئه‌نه‌س رضی اللہ عنہ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا صلی اللہ علیہ وسلم فه‌رمووی: ((مروفت ته‌مه‌نی دریز و که‌وره دمبیت، دوو شت له‌که‌لیدا که‌وره ده‌بن: خوشه‌ویستی دنیا و (هیوا) ته‌مه‌ن دریزی)).

-شوعبه‌ش ئه‌م فه‌رمووده‌ی له فه‌تاده‌وه گیراومه‌وه.

٦- بَابُ الْعَمَلِ الَّذِي يُبْتَغَى بِهِ وَجْهُ اللَّهِ

فِيهِ سَعْدٌ رضی اللہ عنہ.

٦٤٢٢- حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ أَسَدٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي مَحْمُودُ بْنُ الرَّبِيعِ -وَزَعَمَ مَحْمُودٌ أَنَّهُ عَقَلَ رَسُولُ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم وَقَالَ: وَعَقَلَ مَجَّةً مَجَّهَا مِنْ دَلْوٍ كَانَتْ فِي دَارِهِمْ^(١).

۱- باسی ئه و کار و کرده وهی مه به ست پئی ره زامه ندی خودایه

له و بارمیه فهرمووده که ی سه عد ﷺ گیرایه وه هاتووه^(۱).

۶۴۲۲- زوهری ده ئی: مه حمودی کوری ره بیع ﷺ بوی گیرامه وه و مه حمود وتی: که ئه و پیغمه مبه ری ﷺ به بیر دیت وتی: بیر دیت که پیغمه مبه ر ﷺ له دۆلجه یه ک که له مائی مه حمودا بوو (ئاوی کرده ده میه وه، پاشان) تفضیه وه و کردی به روو خساری مه حمودا).

۶۴۲۳ - قَالَ: سَمِعْتُ عِثْبَانَ بْنَ مَالِكٍ الْأَنْصَارِيَّ، ثُمَّ أَحَدَ بَنِي سَالِمٍ قَالَ: غَدَا عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: «لَنْ يُوَافِيَ عَبْدٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَقُولُ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يَتَّبِعِي بِهِ وَجْهَ اللَّهِ، إِلَّا حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ النَّارَ»^(۲).

۶۴۲۳- ده ئی: له عیتبانی کوری مالیکی ئه نصاریم بیست، پاشان له که سیکێ نه وه ی سالییم ﷺ ده ئی: پیغمه مبه ری خوا ﷺ سه ر له به یانیه ک هات بو لام^(۳) و فهرمووی: ((هیچ به نده میه ک له روژی قیامه تدا نایه ت و (له دنیا دا) وتبیتی: لا اله الا الله)^(۴) وه مه به ستی پی ره زامه ندی خودا بوو بیست، ئیلا خودا (چوونه) ئاگری دۆزه خی لی قه دهغه ده کات)).

۶۴۲۴- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عَمْرِو، عَنْ سَعِيدِ الْمَقْبُرِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى: مَا لِعَبْدِي الْمُؤْمِنِ عِنْدِي جَزَاءٌ إِذَا قَبِضْتُ صَفِيَّهُ مِنْ أَهْلِ الدُّنْيَا ثُمَّ اخْتَسَبَهُ إِلَّا الْجَنَّةُ».

(۱) که پیشتر له نامه ی باوه ردا به ژماره: ۵۶ رابوو.

(۲) پروانه: ۴۲۴.

(۳) ئه م فهرمووده درێژه تره به لام لێره دا به کورتی هیناویه تی.

(۴) واته: هیچ په ره ستراوێکی راست نییه جگه له خوا.

٦٤٢٤- نه بو هورمیره ﷺ دهگیریته وه که پیغه مبهری خوا ﷺ فهرمووی: ((خوای بهرز و بلند دمه رموی: لای من بهنده ی باومردارم که نه گهر خوشه ویشتیکی نهوم له خه لکی دنیا برده وه و گیانیم کیشا، هیچ پاداشتیکی نییه جگه له بههشت)).

٧- بَابُ مَا يُخَذَّرُ مِنَ زَهْرَةِ الدُّنْيَا وَالتَّنَافُسِ فِيهَا

٦٤٢٥- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنِي إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ، قَالَ ابْنُ شِهَابٍ: حَدَّثَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ، أَنَّ الْمِسْوَرَ بْنَ مَخْرَمَةَ أَخْبَرَهُ، أَنَّ عَمْرُو بْنَ عَوْفٍ - وَهُوَ حَلِيفٌ لِبَنِي عَامِرِ بْنِ لُؤَيٍّ، كَانَ شَهِدَ بَدْرًا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَخْبَرَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بَعَثَ أَبَا عُبَيْدَةَ بْنَ الْجَرَّاحِ إِلَى الْبَحْرَيْنِ يَأْتِي بِحِزْبَتِهَا، وَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ هُوَ صَالِحَ أَهْلِ الْبَحْرَيْنِ وَأَمَرَ عَلَيْهِمُ الْعَلَاءَ بْنَ الْحَضْرَمِيِّ، فَقَدِمَ أَبُو عُبَيْدَةَ بِمَالٍ مِنَ الْبَحْرَيْنِ، فَسَمِعَتِ الْأَنْصَارُ بِقُدُومِهِ فَوَافَتْهُ صَلَاةُ الصُّبْحِ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، فَلَمَّا انْصَرَفَ تَعَرَّضُوا لَهُ، فَتَبَسَّمَ حِينَ رَأَوْهُ وَقَالَ: «أَطْنُكُمُ سَمِعْتُمْ بِقُدُومِ أَبِي عُبَيْدَةَ، وَأَنَّهُ جَاءَ بِشَيْءٍ؟». قَالُوا: أَجَلْ يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: «فَابْشُرُوا وَأَمْلُوا مَا يَسْرُكُمُ، قَوْلَ اللَّهِ مَا الْفَقْرُ أَخْشَى عَلَيْكُمْ، وَلَكِنْ أَخْشَى عَلَيْكُمْ أَنْ تُبْسَطَ عَلَيْكُمُ الدُّنْيَا، كَمَا بُسِطَتْ عَلَى مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ، فَتَنَافَسُوهَا كَمَا تَنَافَسُوهَا، وَتُلْهِيكُمْ كَمَا أَلْهَتْهُمْ»^(١).

٧- باسی خوپاراستن له (روچوون خوشه ویشتی) له

جوانیه کانی دنیا و ململانی کردنی یه کتری تیایدا

٦٤٢٥- میسومری کوری مه خره مه دهگیریته وه که عه مری کوری عهوف ﷺ - که هاوپهیمانی بهنی عامیری کوری لوئی بوو، که به شداری غهزای بهدری کردبوو له

خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ری خوادا ﷺ - بۆی گێپرایه‌وه که پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ئەبو عوبه‌یده‌ی کورێ جه‌را‌حی نارد بۆ به‌حریه‌ن تا سه‌رانه‌که‌ی بێنیت، وه پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ پیشتەر پیکه‌وتنی له‌گه‌ڵ خه‌لکی به‌حریه‌ن کردبوو و عه‌لانی کورێ جه‌زرمه‌ی کردبوو به‌لیپ‌رسراو و گه‌وره‌یان، ئەنجا ئەبو عوبه‌یده ﷺ له به‌حرمه‌ینه‌وه مال و سامانی (سه‌رانه‌ی) هینا، ئەنصاریه‌کانیش بیستبوویان ئەبو عوبه‌یده هاتۆته‌وه، ئەوه‌ش له کاتی نوێژی به‌یانیدا بوو له خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ردا ﷺ، جا که پیغه‌مبه‌ر ﷺ له نوێژمه‌که بوویه‌وه چوو به‌ مال‌ه‌وه ئەنصاریه‌کان رۆشتنه‌ رینگای، پیغه‌مبه‌ریش ﷺ کاتی بێننی زه‌رده‌خه‌نه‌یه‌کی کرد و فه‌رمووی: ((وابزانم بیستووتانه که ئەبو عوبه‌یده هاتۆته‌وه و شتیکی هیناوه (۱) وتیان: به‌لێ نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا، فه‌رمووی: ((که‌واته‌ مژدمتان لی بێ و به‌هیوای ئەوه‌بن دڵخۆشان کات (۲)، جا سویند به‌خوا من له‌وه ناترسم که هه‌ژابن، به‌لکو له‌وه‌تان دهم‌ترسم که‌چۆن دنیا بۆ ئەوانه‌ی که له پێش نیوه‌دا بوون زۆر بووه (۳) بۆ نیوه‌ش زۆر بێ، ئینجا نیوه‌ش له نیوان خۆتاندا پێش‌پ‌ک‌یی بۆ بکه‌ن وه‌ک ئەوان کردیان، ئیتر له‌ناوتان ببات هه‌ر چۆنیک ئەوانه‌ی له‌ناو به‌رد)).

٦٤٣٦- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ، عَنْ أَبِي الْخَيْرِ، عَنْ عُقَبَةَ بْنِ عَامِرٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ خَرَجَ يَوْمًا فَصَلَّى عَلَى أَهْلِ أُحُدٍ صَلَاتَهُ عَلَى الْمَيِّتِ، ثُمَّ انْصَرَفَ إِلَى الْمُنَبْرِ فَقَالَ: «إِنِّي فَرَطُكُمْ، وَأَنَا شَهِيدٌ عَلَيْكُمْ، وَإِنِّي وَاللَّهِ لَأَنْظُرُ إِلَى حَوْضِي الْآنَ، وَإِنِّي قَدْ أُعْطِيتُ مَفَاتِيحَ خَزَائِنِ الْأَرْضِ - أَوْ مَفَاتِيحَ الْأَرْضِ - وَإِنِّي وَاللَّهِ مَا أَخَافُ عَلَيْكُمْ أَنْ تُشْرِكُوا بَعْدِي، وَلَكِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ أَنْ تَنَافَسُوا فِيهَا» (۳).

(۱) له مال و سامانی دونیایه.

(۲) مال و سامانیان زۆر بوو و دنیا پ‌و‌وی تێکردن.

(۳) پ‌روانه: ۱۳۴۴.

٦٤٢٦- عوقبهی کوری عامیر ﷺ دهگیریتته وه که پیغه مبهەر ﷺ رۆزیک له مال دمرچوو، (رۆشت بۆ به قیغ) و نوێزی مردووی کرد له سهر شههیدمکانی ئوخود، پاشان گهراپه وه سهر دوانگه کهی و فهرمووی: ((بیگومان من پیشهنگی ئیوهم، من شایهتی ئیوهم، وه بیگومان سویند به خوا من ئا ئیستا سهیری جهوزه کهم ده کهم، وه بهراستی کللی خهزینهکانی زهویم پیدراوه - یا کللی زهوی - وه سویند به خوا من ناترسم لیتان که دوی من هاوبهش بۆ خوا پهیدا بکهن، بهلکو دوترسم لیتان له سهر دنیا رکه بهرایهتی یهکتر بکهن)).

٦٤٢٧- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِنَّ أَكْثَرَ مَا أَخَافُ عَلَيْكُمْ مَا يُخْرِجُ اللَّهُ لَكُمْ مِنْ بَرَكَاتِ الْأَرْضِ». قِيلَ: وَمَا بَرَكَاتُ الْأَرْضِ؟ قَالَ: «زَهْرَةُ الدُّنْيَا». فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ: هَلْ يَأْتِي الْخَيْرُ بِالشَّرِّ؟ فَصَمَتَ النَّبِيُّ ﷺ حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهُ يُنْزَلُ عَلَيْهِ، ثُمَّ جَعَلَ يَمْسَحُ عَنْ جَبِينِهِ فَقَالَ: «أَيُّنَ السَّائِلِ؟». قَالَ: أَنَا. قَالَ أَبُو سَعِيدٍ: لَقَدْ حَمَدْنَاهُ حِينَ طَلَعَ ذَلِكَ. قَالَ: «لَا يَأْتِي الْخَيْرُ إِلَّا بِالْخَيْرِ، إِنَّ هَذَا الْمَالَ خَضِرَةٌ حُلْوَةٌ، وَإِنْ كُلَّ مَا أَنْبَتَ الرَّبِيعُ يَقْتُلُ حَبَطًا أَوْ يُلْمُ، إِلَّا أَكَلَةَ الْخَضِرَةِ. أَكَلْتُ حَتَّى إِذَا امْتَدَّتْ خَاصِرَتَاهَا اسْتَقْبَلَتِ الشَّمْسُ فَاجْتَرَتْ وَتَلَطَّتْ وَبَالَتْ، ثُمَّ عَادَتْ فَأَكَلْتُ. وَإِنَّ هَذَا الْمَالَ حُلْوَةٌ، مَنْ أَخَذَهُ بِحَقِّهِ وَوَضَعَهُ فِي حَقِّهِ فَنِعَمَ الْمَعُونَةُ هُوَ، وَمَنْ أَخَذَهُ بِغَيْرِ حَقِّهِ كَانَ الَّذِي يَأْكُلُ وَلَا يَشْبَعُ»^(١).

٦٤٢٧- عهتانی کوری یه سار له نهبو سه عیده وه ﷺ گیراپه وه وتی: پیغه مبههری خوا ﷺ فهرمووی: ((بیگومان نهوهی زۆرتر دوترسم تووشتان بیت نهو دمر وازانهیه خوا لیتان دهکاته وه له فهەر و بهرمکه تهکانی زهوی))، عهرزی کرا فهەر و بهرمکه تهکانی زهوی جیهه؟ فهرمووی: ((پازاوهی و جوانیهتی دنیا))،

ئەنجا بیاویک عەرزى کرد: ئایا چاکە خراپە بەشوین خۆیدا دینیت؟
 پیغەمبەرىش ﷺ لى بیدەنگ بوو هەتا گومانمان برد نیگای بۆ دیت، پاشان
 دەستی کرد بەسپینی ئەو عەرەقى بەرووخساریهوه بوو^(۱)، ئەوسا فەرمووی:
 ((کوا پرسیارکەرەکه؟)) وتی: ئەمەتام، ئەبو سەعید وتی: بێگومان سوپاسی
 بیاوەکەمان کرد کاتی ئەو باسەى هینایە گۆر، پیغەمبەر ﷺ فەرمووی:
 ((بێگومان خیر هەر خیر و چاکە دینی، بە راستی ئەم مال و سامان سەوز و
 جوان و شیرین و خوشەویستە، بێگومان لەو سەوزى و جوانییەى بەهار
 دەپروینی ئازەل دەکوژیت یان نزیکە بیکوژیت، مەگەر گز و گیای سەوز بخوات
 هەتا هەردوو کەلەکەى پێ دەبیت (تێردەخوات)، ئەوسا خۆى دەداتە بەر خۆر،
 ئەنجا کاویژ دەکات و دەتورینی و میز دەکات، ئەنجا دەگەریتەوه گز و گیا
 دەخوات، وه بەراستی ئەم مال و سامانە سەوز و شیرینە، جا هەر کەسێک
 بەحەلال و هەقى خۆى پەیدای کردبیت، بەهەق و پەرواش خەرجى کردبیت،
 ئای چەند هاوکارێکی باشە ئەو سامانە، هەر کەسێکیش بە ناردوا پەیدای بکات،
 ئەوه بێگومان وەك ئەو کەسە وایە کە هەر دەخوات و تێر نابیت)).

٦٤٢٨- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا جَمْرَةَ قَالَ:
 حَدَّثَنِي زُهْدَمُ بْنُ مَضْرِبٍ قَالَ: سَمِعْتُ عِمْرَانَ بْنَ حُصَيْنٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ:
 «خَيْرُكُمْ قَرْنِي، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ» قَالَ عِمْرَانُ: فَمَا أَذْرِي قَالَ النَّبِيُّ ﷺ
 بَعْدَ قَوْلِهِ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا ثُمَّ يَكُونُ بَعْدَهُمْ قَوْمٌ يَشْهَدُونَ وَلَا يُسْتَشْهَدُونَ، وَيَحُونُونَ وَلَا
 يُؤْمَنُونَ، وَيَنْذِرُونَ وَلَا يَفُونَ، وَيَظْهَرُ فِيهِمُ السَّمَنُ»^(۲).

(۱) بەهۆی قورسی نیگا کەوه بەسەریدا هاتبوو.

(۲) پروانه: ۳۶۵۱.

۶۴۲۸- عیمرانی کوری حوصه‌ین (ﷺ) له پیغه‌مبه‌ری خواوه (ﷺ) گێڕایه‌وه فه‌رمووی: ((چاک‌ترینتان (خه‌لکی) چه‌رخ‌ی منه، پاشان ئه‌وانه‌ی دوا‌ی ئه‌وان دین، پاشان ئه‌وانه‌ی دوا‌ی ئه‌وان دین))، عیمران وتی: نازانم ئایا پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) پاشا فه‌رمووده‌که‌ی (چاک‌ترینتان خه‌لکی چه‌رخ‌ی منه) دوو جار یا سی جاری فه‌رموو. پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووی: ((له پاشا ئه‌وان که‌سانیک دین که‌شایه‌تی دده‌ن بی ئه‌وه‌ی داوا‌ی شایه‌تی دانیان لی کرابیت، وه خیانه‌ت ده‌که‌ن و ئه‌مانه‌ت ناپاریزن، وه نه‌زر ده‌که‌ن و نایبه‌نه‌ سهر، وه قه‌له‌وبوون له‌ناویاندا په‌یداده‌بیت و دمه‌ده‌که‌ویت))

۶۴۲۹- حَدَّثَنَا عَبْدَانُ، عَنْ أَبِي حَمْزَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَبِيدَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «خَيْرُ النَّاسِ قَرْنِي، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ، ثُمَّ يَجِيءُ مِنْ بَعْدِهِمْ قَوْمٌ تَسِقُ شَهَادَتُهُمْ أَيْمَانُهُمْ وَأَيْمَانُهُمْ شَهَادَتُهُمْ»^(۱).

۶۴۲۹- عه‌بدو‌للا (ﷺ) له پیغه‌مبه‌ره‌وه (ﷺ) ده‌گێڕایه‌وه که فه‌رموویه‌تی: ((چاک‌ترینی خه‌لک خه‌لکی چه‌رخ و سه‌رده‌می منه، پاشان ئه‌وانه‌ی دوا‌ی ئه‌وان دین، پاشان ئه‌وانه‌ی دوا‌ی ئه‌وان دین، پاشان که‌سانیک دین شایه‌تی دانی یه‌کیکیان پێش سویند خواردنی ده‌که‌ویت، وه سویند خواردنی پێش شایه‌تی دانی ده‌که‌ویت)).

۶۴۳۰- حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا وَكِيعٌ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ، عَنْ قَيْسٍ قَالَ: سَمِعْتُ خَبَّابًا وَقَدْ اكْتَوَى يَوْمَئِذٍ سَبْعًا فِي بَطْنِهِ وَقَالَ: لَوْلَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَهَانَا أَنْ نَدْعُو بِالْمَوْتِ لَدَعَوْتُ بِالْمَوْتِ، إِنَّ أَصْحَابَ مُحَمَّدٍ ﷺ مَضَوْا وَلَمْ تَنْقُصْهُمْ الدُّنْيَا شَيْئًا، وَإِنَّا أَصَبْنَا مِنَ الدُّنْيَا مَا لَا نَجِدُ لَهُ مَوْضِعًا إِلَّا التُّرَابَ^(۲).

(۱) پروانه: ۲۶۵۲.

(۲) پروانه: ۵۶۷۲.

۶۴۳۰- قه‌یس ده‌لی: له خه‌ببایم ﷺ بیست که بیگومان لهو رۆژدها جهوت جار سکی خۆی داخ کردبوو وتی: له‌بهر ئه‌وه نه‌بوایه پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ قه‌ده‌غه‌ی کردوه لی‌مان که داوای مردن بکه‌ین، داوای مردنم ده‌کرد، بیگومان هاوه‌لانی موحه‌مه‌د ﷺ رۆشتن و دونیا هیچ له پاداشتی که‌م نه‌کردنه‌وه، ئیستا ئی‌مه ئه‌وه‌نده‌مان دونیا ده‌ستکه‌وتوووه جی‌مان ده‌ست ناکه‌وێ تیی‌که‌ین مه‌گه‌ر بیکه‌ینه خۆله‌وه (خانوی پی‌بکه‌ین).

۶۴۳۱- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ إِسْمَاعِيلَ قَالَ: حَدَّثَنِي قَيْسٌ قَالَ: أَتَيْتُ خَبَّابًا وَهُوَ يَبْنِي حَائِطًا لَهُ فَقَالَ: إِنَّ أَصْحَابَنَا الَّذِينَ مَضَوْا لَمْ تَنْقُصْهُمْ الدُّنْيَا شَيْئًا وَإِنَّا أَصْبْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ شَيْئًا لَا نَجِدُ لَهُ مَوْضِعًا إِلَّا التُّرَابَ^(۱).

۶۴۳۱- قه‌یس ده‌لی: رۆشتین بو‌ لای خه‌بباب ﷺ لهو کاته‌دا خانویه‌کی خۆی دروست ده‌کرد، ئینجا وتی: بیگومان هاوه‌لانیمان رۆشتن و دونیا هیچ له پاداشتی که‌م نه‌کردنه‌وه، وه بیگومان ئی‌مه له دوا‌ی ئه‌وان ئه‌وه‌نده شتمان ده‌ستکه‌وتوووه جی‌مان ده‌ست ناکه‌وێ تیی‌که‌ین، مه‌گه‌ر خانوی پی‌بکه‌ین.

۶۴۳۲- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ، عَنْ سُفْيَانَ عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ خَبَّابٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: هَاجَرْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ.

۶۴۳۲- ئه‌عه‌ش له ئه‌بی وائیه‌وه ده‌گیرێته‌وه ئه‌ویش له خه‌ببابه‌وه ﷺ ده‌لی: له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ کو‌چمان کرد (بو‌ مه‌دینه)^(۲).

(۱) پروانه: ۵۶۷۲.

(۲) پروانه: ۱۲۷۶.

(۳) ئه‌م وته‌ی خه‌بباب به‌ درێژتر باس کراوه به‌ ژماره‌: ۱۲۷۶ که‌ پێشتر رابورد.

۸- **بابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى:** ﴿يَأْتِيهَا النَّاسُ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّكُمْ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّكُمْ بِاللَّهِ الْغُرُورُ ۚ إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُذَّابٌ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا إِنَّمَا يَدْعُوا حِزْبَهُ لِيَكُونُوا مِنْ أَصْحَابِ السَّعِيرِ ۝﴾ **فاطر**

جَمْعُهُ: سَعْرٌ، قَالَ مُجَاهِدٌ: ﴿الْغُرُورُ ۝﴾ فاطر. الشَّيْطَانُ.

۶۴۳۳- حَدَّثَنَا سَعْدُ بْنُ حَفْصٍ، حَدَّثَنَا شَيْبَانُ، عَنْ يَحْيَى، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ الْقُرَشِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي مُعَاذُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَنَّ ابْنَ أَبَانَ أَخْبَرَهُ قَالَ: أَتَيْتُ عُثْمَانَ بِطُهْرٍ وَهُوَ جَالِسٌ عَلَى الْمَقَاعِدِ، فَتَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ الْوُضُوءَ ثُمَّ قَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ تَوَضَّأَ وَهُوَ فِي هَذَا الْمَجْلِسِ، فَأَحْسَنَ الْوُضُوءَ ثُمَّ قَالَ: «مَنْ تَوَضَّأَ مِثْلَ هَذَا الْوُضُوءِ، ثُمَّ أَتَى الْمَسْجِدَ فَرَكَّعَ رَكَعَتَيْنِ ثُمَّ جَلَسَ، غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ». قَالَ: وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «لَا تَغْتَرُّوا»^(۱).

۸- **باسی ئەم فەرمايشتهی خواى به‌رز و بلند: (ئەى خەلىكینه بىگومان بەلىنى خوا راسته، دەى كهواته با ژيانى دنيا فريوتان نه‌دات، وه با شهيتان فريوتان نه‌دات^(۲)، به‌راستى شهيتان دوژمنى ئيوه‌يه دەى كهواته ئيوه‌ش به دوژمنى خوتانى دابنين، بىگومان ئەو (شهيتان) تاقم و كۆمه‌له‌كه‌ى بانگ ده‌كات بۆ ئەوه‌ى ببنه هاوه‌لانى ئاگرى هه‌لگيرساوى دۆزه‌خ)**

(السَّعِير) كۆكه‌ى (سَعْر)ه، موحاهيد ده‌لى: ﴿الْغُرُورُ ۝﴾ فاطر، شهيتانه.

۶۴۳۳- موعازى كورى عه‌بدوهره‌حمان ده‌لى: ئيبنو ئەبان^(۳) بۆى گيراپه‌وه و وتى: ناوى ده‌ستنويزم بۆ عوسمانى كورى عه‌ففان ﷺ هينا كه له جىگا

(۱) پروانه: ۱۵۹.

(۲) به‌ناوى ئەوه‌ى خوا به‌زه‌ى و لىبوره‌به.

(۳) كه ناوى حومرانی كورى ئەبانه به‌نده‌ى ئازاد كراوى عوسمانى كورى عه‌ففانه ﷺ.

دانیشتنهکاندا^(۱) دانیشتبوو، ئینجا دەستنوێژکی جوان و چاکی گرت، پاشان وتی: پێغه‌مبەریم ﷺ بینی ئالهم شوین دانیشتنه‌دا دەستنوێژی گرت جا به‌جوانی دەستنوێژی گرت، له پاشان فەرمووی: ((هه‌رکه‌سیک دەستنوێژکی وه‌ك ئەم دەستوێژه بگرت، پاشان ب‌پروات بۆ مزگه‌وت و دوو پ‌کات نوێژ بکات، پاشان دانیشت، (خوا) له‌و گونا‌هانه‌ی که رابوردوون ده‌بوری و خوش ده‌بیت)). عوسمان وتی: پێغه‌مبەر ﷺ فەرمووی: ((هه‌لمه‌خه‌له‌تین و ف‌ریو مه‌خون))^(۲).

۹- بابُ ذَهَابِ الصَّالِحِينَ

وَيُقَالُ: الذَّهَابُ: الْمَطَرُ

٦٤٣٤- حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ حَمَّادٍ، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَّانَةَ، عَنْ بَيَّانٍ، عَنْ قَيْسِ بْنِ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ مِرْدَاسِ الْأَسْلَمِيِّ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «يَذْهَبُ الصَّالِحُونَ الْأَوَّلُ فَلَالأَوَّلُ، وَيَبْقَى حُقَالُهُ كَحُقَالَةِ الشَّعِيرِ أَوْ التَّمْرِ لَا يَبَالِيهِمُ اللَّهُ بَالَهُ». قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: يُقَالُ: حُقَالُهُ وَحُقَالَةٌ^(۳).

۹- باسی ڕۆشتن و مردنی پیاو چاکان

وه ده‌وتریت: (الذَّهَابُ) (نه‌رمه) بارانه.

٦٤٣٤- قه‌یسی کوری حازیم ده‌لی: له میرداسی ئه‌سه‌لمیم ﷺ بیست وتی: پێغه‌مبەر ﷺ فەرمووی: ((پیاو چاکان یه‌ك له‌ دوا‌ی یه‌ك ده‌رو‌ن و ده‌مرن و خه‌لکه‌ به‌دوو خراپه‌که ده‌مینێته‌وه، که وه‌کو جو‌ی بی‌ که‌لک و خراپ یان خورمای بی‌ که‌لک و خراپ وان، وه‌ خوا هیج ن‌رخ و قه‌دریکیان بۆ دانانی)).

(۱) مقاعد: چهند دوکانیک بوون لای مالی عوسماندا بوون، یا چهند پله و قادرمه‌یه‌ک بوون، هه‌ندیکیش ده‌لێن جیگایه‌ک بوو نزیک مزگه‌وت عوسمان کردبووی به‌ شوێنی دانیشتن بۆ جی‌ به‌جی‌ کردنی کاروباری خه‌لک و ده‌ست نوێژ گرتن.

(۲) تاوانی زۆر بکه‌ن و ب‌لێن ده‌ستوێژ و دوو پ‌کات نوێژ هه‌مووی ده‌س‌پێته‌وه.

(۳) ب‌روانه: ٤١٥٦.

ئەبو عەبدوللّ (ئیمامی ی بوخاری) دەلی: دەوتریت: (حُفَالَة) و دەشوتری: (حُفَالَة) یه‌ک مانایان هه‌یه.

۱۰- بابُ مَا يُتَّقَى مِنْ فِتْنَةِ الْمَالِ

وَقَوْلِ اللَّهِ ﷻ: ﴿ إِنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ ﴾ (التغابن)

۶۴۳۵- حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرِ، عَنْ أَبِي حَصِينٍ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؓ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «تَعَسَّ عَبْدُ الدِّينَارِ وَالذَّرْهَمِ وَالْقَطِيفَةِ وَالْخَمِصَةِ^(۱)، إِنْ أُعْطِيَ رَضِيَ، وَإِنْ لَمْ يُعْطَ لَمْ يَرْضَ»^(۲).

۱۰- باسی ئه‌وه‌ی خو‌ی لی ده‌پاریزیت له‌ فیتنه‌ی مال و سامان

وه ئه‌م فه‌رمایشته‌ی خوا ﷻ: (بیگومان دارایی و مندالتان هه‌ر هو‌ی تاقیکردنه‌ومتان)

۶۴۳۵- ئەبو هورمیره ؓ دەلی: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷻ فه‌رمووی: ((سه‌رشو‌ر و به‌د به‌خت بی‌ به‌نده‌ی دینار و دره‌م و قه‌یفه و قوماش، نه‌گه‌ر پییدرا رازی ده‌بی‌ت، وه نه‌گه‌ر پیینه‌درا رازی نابیت)).

۶۴۳۶- حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنْ عَطَاءٍ قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ ؓ يَقُولُ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: «لَوْ كَانَ لِابْنِ آدَمَ وَادِيَانِ مِنْ مَالٍ لَابْتَغَى ثَالِثًا، وَلَا يَمْلَأُ جَوْفَ ابْنِ آدَمَ إِلَّا التُّرَابُ، وَيَتُوبُ اللَّهُ عَلَى مَنْ تَابَ»^(۳).

(۱) (الْخَمِصَة) قوماشکی خوری په‌شی خه‌ت خه‌تی چوارگۆشه‌یه، وه‌ک کۆله‌وانه‌ی ئافره‌تانی کورده‌واری وایه.

(۲) پروانه: ۲۸۸۶.

(۳) پروانه: ۶۴۳۷.

٦٤٣٦- ئیبنو عهباس رضی اللہ عنہ دهلی: له پیغه مبهرم رضی اللہ عنہ بیست دمیفه رموو: ((ئهگهر ئاده میزاد پر به دوو شیو مال و سامان (ئالتوون و زیر)ی هه بیته هه وئی سییه میس دمدات. هیچ شتیك ناخ و دهر وونی ئاده میزاد تیر ناکات مهگهر گل (مردن)، ههر که سیش په شیمان بیته وه خوا لی خوش ده بیته)).

٦٤٣٧- حَدَّثَنِي مُحَمَّدٌ، أَخْبَرَنَا مُحَمَّدٌ، أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ: سَمِعْتُ عَطَاءً يَقُولُ: سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «لَوْ أَنَّ لَابْنَ آدَمَ مِثْلَ وَادٍ مَالًا لَأَحَبَّ أَنْ لَهُ إِلَيْهِ مِثْلُهُ، وَلَا يَمْلَأُ عَيْنَ ابْنِ آدَمَ إِلَّا التُّرَابُ، وَيَتُوبُ اللَّهُ عَلَى مَنْ تَابَ». قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: فَلَا أَذْرِي مِنَ الْقُرْآنِ هُوَ أَمْ لَا. قَالَ: وَسَمِعْتُ ابْنَ الزُّبَيْرِ يَقُولُ ذَلِكَ عَلَى الْمِنْبَرِ^(١)

٦٤٣٧- ئیبنو عهباس رضی اللہ عنہ دهلی: له پیغه مبهری خوام رضی اللہ عنہ بیست دمیفه رموو: ((ئهگهر له راستیدا ئاده میزاد پر به شیویك سامانی هه بیته، حمز دهکات که نه وهندهی تریش هه بیته، جگه له گل هیچ شتیکی تر چاوی ئاده میزادا تیر ناکات، وه خواش ههر کهس په شیمان بیته وه لی خوش ده بیته)).

ئیبنو عهباس رضی اللہ عنہ دهلی: جا نازانم ئەم فەرموودهیه قورئان بوو^(٢) یان نا؟ وه ئیبنو عهباس دهلی: گویم له عهبدو للای کور زوبهیر رضی اللہ عنہ بوو ئەم فەرموودهی باس دهکرد له سهر دوانگه (له مهککه).

٦٤٣٨- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ سُلَيْمَانَ بْنِ الْغَسِيلِ، عَنْ عَبَّاسِ بْنِ سَهْلٍ بْنِ سَعْدٍ قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ الزُّبَيْرِ عَلَى الْمِنْبَرِ مِمَّا فِي خُطْبَتِهِ يَقُولُ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ، إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَقُولُ: «لَوْ أَنَّ ابْنَ آدَمَ أُعْطِيَ وَادِيًّا مَلَأَ مِنْ ذَهَبٍ أَحَبَّ إِلَيْهِ ثَانِيًا، وَلَوْ أُعْطِيَ ثَانِيًا، أَحَبَّ إِلَيْهِ ثَالِثًا، وَلَا يَسُدُّ جَوْفَ ابْنِ آدَمَ إِلَّا التُّرَابُ، وَيَتُوبُ اللَّهُ عَلَى مَنْ تَابَ».

(١) پروانه: ٦٤٣٦.

(٢) به لام سربایته وه و ئیستا قورئان نییه.

٦٤٣٨- ئیبنو عهباس له سههلی کوری سهعهدهوه ﷺ دهگیریتتهوه دهلی: له عهبدوللای کوری زوبهیرم ﷺ بیست له سهه دوانگه له وتارهکهیدا له مهکهکه دمیوت: نهی خه لکینه بیگومان پیغه مبهه ﷺ جارن دهیغه رموو: نه گهر ئاده میزاد شیوکی پی بدریت پر بیت له ئالتوون و زیپ، ههز دهکات دووه میشی پی بدریت، نه گهر پر به شیوی دووه میشی پی بدری ههزی به سییه میشه، هیچ شتیک ناخ و دهروونی ئاده میزاد پر ناکات گل نه بیت، خواش ههه کس تهوبه بکات لی قهبول دهکات.

٦٤٣٩- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ صَالِحٍ، عَنِ ابْنِ شَهَابٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «لَوْ أَنَّ لَائِنَ آدَمَ وَادِيًا مِنْ ذَهَبٍ أَحَبَّ أَنْ يَكُونَ لَهُ وَادِيَانِ، وَلَنْ يَمْلَأَ قَاهُ إِلَّا التُّرَابُ، وَيَتُوبُ اللَّهُ عَلَى مَنْ تَابَ».

٦٤٣٩- نه نه سی کوری مالیک ﷺ دهگیریتتهوه که پیغه مبهه ری خوا ﷺ فه رموو: ((نه گهر به دهنیا ییه وه ئاده میزاد شیوکی ئالتوونی هه بیت، ههز دهکات دوو شیو (ئالتوونی) هه بیت، وه هیچ شتیک دهی ئاده میزاد پر ناکات جگه له گل، خواش خوش دهی له ههه کس تهوبه بکات)).

٦٤٤٠ - وَقَالَ لَنَا أَبُو الْوَلِيدِ: حَدَّثَنَا حَمَادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ، عَنْ أَبِي قَالَ: كُنَّا

نَرَى هَذَا مِنَ الْقُرْآنِ حَتَّى نَزَلَتْ: ﴿الْهَنَكُمُ الْكَافِرُ ۝١﴾ التكاثر

٦٤٤٠- نه نهس له ئوبه ییه وه ﷺ دهگیریتتهوه که دهلی: ئیمه وامان دهزانی نهه

فه رمووده^(١) به شیکه له قورئان ههتا (سوره تی) ﴿الْهَنَكُمُ الْكَافِرُ ۝١﴾ دابهزی.

(١) که رابوورد به ژماره کانی: ٦٤٣٦ تا ٦٤٣٩.

II- بابُ قَوْلِهِ ﷺ: «هَذَا الْمَالُ خُضْرَةٌ خُلُوةٌ»

وَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿زَيْنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَاءِ وَالْبَنِينَ وَالْقَنَاطِيرِ الْمُقَنْطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَالْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ وَالْأَنْعَامِ وَالْحَرْثِ ذَلِكَ مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ۗ﴾ آله عمران. وَقَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: اللَّهُمَّ إِنَّا لَا نَسْتَطِيعُ إِلَّا أَنْ نَفْرَحَ بِمَا زَيَّنْتَ لَنَا، اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ أَنْ أَنْفِقَهُ فِي حَقِّهِ.

II- باسی ئەم فەرموودەیی پیغەمبەر ﷺ ((ئەم مال و سامانە) سەوز (جوان) و شیرینە))

وه خوای بهرز و بلند دمه فرموی: (جوان کراوه بو خه لکی (دونیا بهرست) خویشی و ئارەزووانی نهفسی له ئافەرمەتان و کوران و دارایی زۆری که ئەکه کراو له ئالتوون و زیو و ئەسپ و ماینانی نیشانه دار^(۱)، ههروها ئازەل و چوار بێیان و گشتوگال، ئەمانه بههره و خویشیه گانی ژیان دونیان).

عومەر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وتی: خودایه ئیمه ناتوانین دلخۆش نه بین بهو شتانهی جوان و رازاوت کردوه بۆمان، خوایه من داوات لی ده کهم (یارمهتیم بدهیت) که له جیی خوئی و هه قدا خه رجی بکه م.

٦٤٤١- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ: سَمِعْتُ الزُّهْرِيَّ يَقُولُ: أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ وَسَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ، عَنْ حَكِيمِ بْنِ حِزَامٍ قَالَ: سَأَلْتُ النَّبِيَّ ﷺ فَأَعْطَانِي، ثُمَّ سَأَلْتُهُ فَأَعْطَانِي، ثُمَّ سَأَلْتُهُ فَأَعْطَانِي، ثُمَّ قَالَ: «هَذَا الْمَالُ -وَرُبَّمَا قَالَ سُفْيَانُ: قَالَ لِي: يَا حَكِيمُ، إِنَّ

(۱) به سێتی ناوچاوان و ههر چوار په لیان.

هَذَا الْمَالَ - خَصْرَةً حُلُوةً، فَمَنْ أَخَذَهُ بِطَيْبِ نَفْسٍ بُورِكَ لَهُ فِيهِ، وَمَنْ أَخَذَهُ بِإِشْرَافٍ نَفْسٍ لَمْ يُبَارَكْ لَهُ فِيهِ، وَكَانَ كَالَّذِي يَأْكُلُ وَلَا يَشْبَعُ، وَالْيَدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى»^(۱).

۶۴۴۱- زوهری دهلی: عورو و سه عیدی کوری موسه ییهب له چه کیمی کوری حیزامه وه ﷺ بۆیان گیرامه وه وتی: داوا (مال و سامانم) له پیغه مبهری خوا کرد ﷺ نهویش پیی دام، پاشان جاریکی تر داوام کرد هر پیی دام، پاشان داوام کرد و پیی دام، پاشان فهرمووی: ((نهم مال و سامانه- هه ندی جار سوفیان (له گیرانه وه کهیدا) دهلی: فهرمووی پیم: ((نهی چه کیم بیگومان نهم مال و سامانه- سهوز و شیرینه^(۲)، جا هر کهس به بی داواکردن و چاوتیپرین وهری گریت، نه وه فهر و بهرکه که تی ده که وی بوی، هر که سیش به ته مابوون و چاوتیپرین وهری گریت، بهرکه که و فهری تی نا که وی بوی، وه که کسی وایه هر بخوات و تی نه بی، وه دهستی سهروه چاکتره له دهستی ژیره وه)).

۱۲- بَابُ مَا قَدَّمَ مِنْ مَالِهِ قَهْوَهُ لَهُ

۶۴۴۲- حَدَّثَنِي عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ قَالَ: حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ التَّيْمِيُّ، عَنِ الْحَارِثِ بْنِ سُوَيْدٍ قَالَ قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «أَيُّكُمْ مَالٌ وَارِثُهُ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنْ مَالِهِ؟». قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا مِنَّا أَحَدٌ إِلَّا مَالُهُ أَحَبُّ إِلَيْهِ. قَالَ: «فَإِنَّ مَالَهُ مَا قَدَّمَ، وَمَالٌ وَارِثُهُ مَا آخَرَ».

۱۲- باسی نهو مال و سامانه هی نه وه که پیش خوی خستوه^(۳)

۶۴۴۲- عهبدوللا (ی کوری مه سهوود) ﷺ دهلی: پیغه مبهر ﷺ فهرمووی: ((کامتان مال و سامانی میراگره کهی له مال و سامانی خوی خوشتر دهویت؟

(۱) پروانه: ۱۴۷۲.

(۲) له دیمه ندا وه که سهوزایی جوانه و سرنج پاکیشه، وه له تامه چێژدا شیرین و به لهزه ته. (إرشاد الساري: ۴۴۲/۱۳).

(۳) کردویه تی به خیر و ناردویه تی بو قیامهت.

وتیان: ئەوی پێغه‌مبەری خوا کەسمان نییه ئیلا مال و سامانی خۆی خوشەویشترە لای، فەرمووی: ((دەوی دانیابن سامان و مالی خۆی ئەوەیە پێش خۆی خستوو^(۱)، مال و سامانی میراتگرەکەشی ئەوەیە لە دواى خۆی جێ هێلاوه)).

۱۳- باب: الْمُكْثِرُونَ هُمُ الْمُقِلُّونَ

وَقَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا نُوَفِّ إِلَيْهِمْ أَعْمَلَهُمْ فِيهَا وَهُمْ فِيهَا لَا يُبْخَسُونَ﴾ (۱۵) أُولَئِكَ الَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ إِلَّا النَّكَارُ وَحِطَّ مَا صَنَعُوا فِيهَا وَبَطُلَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ (۱۶) هُودُ

۶۴۴۳- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ رُقَيْعٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ وَهْبٍ، عَنْ أَبِي دَرٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: خَرَجْتُ لَيْلَةً مِنَ اللَّيَالِي فَإِذَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَمْشِي وَحْدَهُ وَلَيْسَ مَعَهُ إِنْسَانٌ. قَالَ: فَظَنَنْتُ أَنَّهُ يَكْرَهُ أَنْ يَمْشِيَ مَعَهُ أَحَدٌ. قَالَ: فَجَعَلْتُ أَمْشِي فِي ظِلِّ الْقَمَرِ فَالْتَفَتَ، فَرَأَانِي فَقَالَ: «مَنْ هَذَا؟». قُلْتُ: أَبُو دَرٍّ، جَعَلَنِي اللَّهُ فِدَاكَ. قَالَ: «يَا أَبَا دَرٍّ تَعَالَهُ». قَالَ: فَمَشَيْتُ مَعَهُ سَاعَةً، فَقَالَ: «إِنَّ الْمُكْثِرِينَ هُمُ الْمُقِلُّونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، إِلَّا مَنْ أَعْطَاهُ اللَّهُ خَيْرًا، فَتَفَحَّ فِيهِ يَمِينُهُ وَشِمَالُهُ وَبَيَّنَّ يَدَيْهِ وَوَرَاءَهُ، وَعَمِلَ فِيهِ خَيْرًا». قَالَ: فَمَشَيْتُ مَعَهُ سَاعَةً، فَقَالَ لِي: «اجْلِسْ هَا هُنَا». قَالَ: فَأَجْلَسَنِي فِي قَاعٍ حَوْلَهُ حِجَارَةً، فَقَالَ لِي: «اجْلِسْ هَا هُنَا حَتَّى أَرْجِعَ إِلَيْكَ». قَالَ: فَأَنْطَلَقَ فِي الْحَرَّةِ حَتَّى لَا أَرَاهُ، فَلَبِثْتُ عَنِّي فَأَطَالَ اللَّبْثُ، ثُمَّ إِنِّي سَمِعْتُهُ وَهُوَ مُقْبِلٌ وَهُوَ يَقُولُ: «وَإِنْ سَرَقَ وَإِنْ زَنَى». قَالَ: فَلَمَّا جَاءَ لَمْ أَصِرْ حَتَّى قُلْتُ: يَا نَبِيَّ اللَّهِ، جَعَلَنِي اللَّهُ فِدَاكَ، مَنْ تَكَلَّمَ فِي جَانِبِ الْحَرَّةِ؟ مَا سَمِعْتُ أَحَدًا يَرْجِعُ إِلَيْكَ شَيْئًا. قَالَ: «ذَلِكَ جَبْرِيلُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَرَضَ لِي فِي جَانِبِ الْحَرَّةِ، قَالَ:

(۱) به‌چاکه‌و خیرات کردن لای.

بَشْرٌ أَمَّتَكَ أَنَّهُ مَن مَاتَ لَا يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا دَخَلَ الْجَنَّةَ، قُلْتُ: يَا جَرِيْلُ وَإِنْ سَرَقَ وَإِنْ زَنَى؟ قَالَ: نَعَمْ. قُلْتُ: وَإِنْ سَرَقَ وَإِنْ زَنَى؟ "قَالَ: نَعَمْ، وَإِنْ شَرِبَ الْخَمْرَ".

قَالَ النَّصْرُ: أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ، وَحَدَّثَنَا حَبِيبُ بْنُ أَبِي ثَابِتٍ وَالْأَعْمَشُ وَعَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ رَفِيعٍ، حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ وَهْبٍ بِهَذَا. قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: حَدِيثُ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ مُرْسَلٌ لَا يَصِحُّ، إِنَّمَا أَرَدْنَا لِلْمَعْرِفَةِ، وَالصَّحِيحُ حَدِيثُ أَبِي ذَرٍّ. قِيلَ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ: حَدِيثُ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ؟ قَالَ: مُرْسَلٌ أَيْضًا لَا يَصِحُّ، وَالصَّحِيحُ حَدِيثُ أَبِي ذَرٍّ. وَقَالَ: اضْرِبُوا عَلَى حَدِيثِ أَبِي الدَّرْدَاءِ هَذَا. إِذَا مَاتَ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ. عِنْدَ الْمَوْتِ (۱).

۱۳- باسیک: ئەوانەى سامانى زۆریان هەیه (له دنیادا)

پاداشتی کهمیان هەیه (له قامەتدا)، وه ئەم

فەرمايشتهى خوا بهرز و بلند: (هەرکەس ژيانى دنيا و

رازه‌وه‌یى و جوانییه‌که‌ى ده‌ویت ئەوه ئێمه (به‌ره‌مه‌ى)

کرده‌وه‌کانیان به ته‌واوى پت دهمه‌ین تیايدا، وه ئەوان

لهم ژيانەدا کهم و کورى یان له‌گه‌ڵ ناکرێ، ئەوانه

که‌سانێکن بۆیان نییه له‌ روژی دوايیدا جگه له‌ ئاگر، وه

ئەوه‌ى کردیان تتييدا پوچ و بێ به‌ره‌مه‌ بووه، وه

هەرچیان کرد به‌رده‌وام بووه به‌ هه‌یچ)

٦٤٤٣-زه‌میدی کورێ وه‌هب له‌ ئەبى زه‌ره‌وه ﷺ ده‌گێڕێته‌وه ده‌لى: له‌ شه‌ویک له‌ شه‌وه‌کاندا جوومه‌ دهم‌وه‌، ده‌بینم پی‌غه‌مبه‌رى خوا ﷺ به‌ته‌نها ده‌روات و که‌سى له‌گه‌ڵدا نییه، (ئهو زه‌ر) ده‌لى: گو‌مانم وابوو پێى ناخۆشه‌ که‌سى تر له‌

خزمه تيدا بروات، دهلى بويه منيش له و تاريخا په دا دمړو شتم كه مانگه شه ووه كه لى نه ده دا، ئينجا پيغه مبه ر ﷺ لاي كرده و و منى بينى فهرمووى: ((تو كي؟)) وتم: نه بو زمرم خودا بمكات به فيدات، فهرمووى: ((نهى نه بو زمر و مره))، نه بو زمر دهلى: ماوميه كه له خزمه تيدا رو شتم، ئينجا فهرمووى: ((بيگومان نه و كه سانهى سامانيان زوره (له دونيادا) هر نه و كه سانه له روژى قيامه تدا پاداشتيان كه مه، مه گهر كه سيك خوا مال و سامانى پى به خشيبيت، نه و پش له و ماله به راست و چه پيدا به پيش و دوايدا بيه خشى، وه خير و چا كهى تيا بكات))، نه بو زمر دهلى: ماوميه كي تر له خزمه تيدا رو شتم، نه جا فهرمووى پيم: ((ئا لي رده دانیشه)) دهلى: له جيگايه كي ته خندا داينيشاندم كه هه ندى به ردى به چوارده و ردا بوو، فهرمووى پيم: ((ئا لي رده دانیشه هه تا ده گه پيمه وه بولات))، دهلى: ئينجا به به رده لانه رشه كهى مه دينه دا رو شت هه تا له چاوم و ن بوو، ئينجا ماوميه كه دوور له من مايه وه زوريشى پى چوو، پاشان كه روو به من ده هاته وه گويم لى بوو ده يفهرموو: ((با دزى و زيناشى كرد بيت) دهلى: جا كه هاته وه خو م پى نه گرا هه تا وتم: نهى پيغه مبه رى خوا، خودا بمكات به قوربانن: له گه ل كيدا قسه ت ده كرد كه لاي به رده لانه رشه كه بوويت؟ گويم لى نه بوو كه س و ه لامت با ته وه، فهرمووى: ((نه وه جيبريل ﷺ بوو خو پيشان دام له به شيكى به رده لانه رشه كه دا، فهرمووى: ((مژده به ئوممه ته كه ت بده كه هر كه س بمرى و هيچ شتيك نه كات به هاوبه شى خوا ده چي ته به هه شته وه، وتم: نهى جيبريل نه گهر دزى بكات و نه گهر زيناش بكات؟ فهرمووى: به لى، دهلى وتم: نه گهر دزى و زيناش بكات؟ وتى: به لى، نه گهر عارم قيش بخواته وه)).

نه زر دهلى: شوعبه بوى گي پراينه وه وتى: حه بيبى كورى سابيت و نه عمه ش و عه بدولعه زيزى كورى روفه يع بويان گي پراينه وه وتيان: زميدى كورى و مهب نه م فهرموودهى بو گي پراينه وه.

ئەبو عەبدوللّٰ (ئیمامی بوخاری) دەلی: ئەو فەرمووده‌ی ئەبی صالح له ئەبی دمرداوه ﷺ گیراویەتیەوه مۆرسەله و^(۱) صحیح نییه، تەنها بۆ زانیاری دەربارە‌ی هیناومانە، لەم بارمیه‌وه ئەو فەرمووده صحیحە که ئەبو زەر گیراویەتیەوه.

بە ئەبو عەبدوللّٰ (ئیمامی بوخاری) وترا: فەرمووده‌کە‌ی عەتا له ئەبی دمرداوه چۆنە؟ وتی: ئەویش هەر فەرمووده‌یه‌کی مۆرسەله و راست و صحیح نییه، ئەو‌ی که صحیحە فەرمووده‌کە‌ی ئەبو زەر و بوخاری وتی: فەرمووده‌کە‌ی ئەبی درداء ﷺ و مەمەگرن وازی لی بینن، که ئەمەیه ((کاتی مرد بلی لا إله إلا الله) لەسەرە مەرگدا)^(۲).

۱۴- بَابُ قَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ «مَا أَحَبُّ أَنْ لِي أُحْدَا ذَهَبًا»

٦٤٤٤- حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ الرَّبِيعِ، حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ زَيْدِ بْنِ وَهْبٍ قَالَ: قَالَ أَبُو ذَرٍّ: كُنْتُ أَمْشِي مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي حَرَّةِ الْمَدِينَةِ فَاسْتَقْبَلَنَا أُحْدٌ فَقَالَ: «يَا أَبَا ذَرٍّ. قُلْتُ: لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: «مَا يَسُرُّنِي أَنْ عِنْدِي مِثْلُ أُحْدٍ هَذَا ذَهَبًا تَمْضِي عَلَيَّ ثَالِثَةً وَعِنْدِي مِنْهُ دِينَارٌ، إِلَّا شَيْئًا أُرْصِدُهُ لِدَيْنٍ، إِلَّا أَنْ أَقُولَ بِهِ فِي عِبَادِ اللَّهِ هَكَذَا وَهَكَذَا وَهَكَذَا». عَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ شِمَالِهِ وَمِنْ خَلْفِهِ. ثُمَّ مَشَى فَقَالَ: «إِنَّ الْأَكْثَرِينَ هُمُ الْأَقْلُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَّا مَنْ قَالَ هَكَذَا وَهَكَذَا وَهَكَذَا - عَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ شِمَالِهِ وَمِنْ خَلْفِهِ - وَقَلِيلٌ مَا هُمْ». ثُمَّ قَالَ لِي: «مَكَانَكَ لَا تَبْرَحَ حَتَّى آتِيكَ». ثُمَّ انْطَلَقَ فِي سَوَادِ اللَّيْلِ حَتَّى تَوَارَى، فَسَمِعْتُ صَوْتًا قَدِ ارْتَفَعَ، فَتَخَوَّفْتُ أَنْ يَكُونَ قَدْ عَرَضَ لِلنَّبِيِّ ﷺ، فَأَرَدْتُ أَنْ آتِيَهُ فَذَكَرْتُ

(۱) فەرمووده‌ی مۆرسەل ئەو‌یه تابەین له بێغەمبەرەوه ﷺ بیکێرتێته‌وه ناوی صحابه‌که نه‌هێتی که گیراویەتیەوه.

(۲) ئەم فەرمووده بە‌لای بوخاریه‌وه مۆرسەله و لاوازه.

ترسام که پیغمبهری خوا ﷺ شتیکی بهسه رها تیی، بویه ویستم برۆم بۆ لای، به لام فه رمایشته که ی پیغمبهرم ﷺ بیرکه وته وه که فه رمووی پیم: ((شوینی خۆت به جیی نه یه ئی هه تا ده گه ریمه وه بۆ لات))، بویه مامه وه هه تا هاته وه بۆ لام وتم: ئه ی پیغمبهری خوا به راستی گویم له دهنگیگ بوو ترسام شتیکت لی هاتیی، ئیتر بۆم گیرایه وه، فه رمووی ((گویت لی بوو؟)) وتم: به ئی، فه رمووی: ((ئه وه جیبریل ﷺ بوو هات بۆ لام و هه وائی پیدام که هه ر که س له ئوممه ته که م بمریت و هیج شتیک نه کاته هاوبه شی خوا، دهراته به هه شته وه))، عه رزم کرد: نه گه ر زینا و دزیش بکات؟ فه رمووی ((نه گه ر زینا و دزیش بکات)).

۶۴۴۵- حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ شَيْبٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، عَنْ يُونُسَ. وَقَالَ اللَّيْثُ: حَدَّثَنِي يُونُسُ، عَنْ ابْنِ شَهَابٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ ﷺ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «لَوْ كَانَ لِي مِثْلُ أَحَدٍ ذَهَبًا لَسَرَّيْنِي أَنْ لَا تَمُرَّ عَلَيَّ ثَلَاثُ لَيَالٍ وَعِنْدِي مِنْهُ شَيْءٌ، إِلَّا شَيْئًا أُرْصِدُهُ لِدَيْنٍ»^(۱).

۶۴۴۵- ئه بو هورپه ره ﷺ ده ئی: پیغمبهری خوا ﷺ فه رمووی: ((نه گه ر به فه دهر گیوی ئو خود ئالتوونم هه بیته پیم خو ش نییه که سی رۆژم به سه ردا تیپه ری هیجیکیم لا مابیت، مه گه ر شتیک داینیم بۆ هه رزیک (بیده مه وه)).

۱۵- بَابُ: الْغِنَى غِنَى النَّفْسِ

وَقَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿أَيَحْسَبُونَ أَنَّمَا نُمِدُّهُم بِهِ مِنْ مَالٍ زَيْنَ ﴿٥٥﴾﴾ إِلَى قَوْلِهِ ﴿مِنْ دُونِ ذَلِكَ هُمْ لَهَا عَمِلُونَ ﴿١٢﴾﴾ الْمُؤْمِنُونَ، قَالَ ابْنُ عُيَيْنَةَ: لَمْ يَعْمَلُوهَا، لَا بُدَّ أَنْ يَعْمَلُوهَا.

۱۵- باسیک: ده‌وله‌مه‌ندی ئەوه‌یه دڵ و ده‌روون
 ده‌وله‌مه‌ند بێت وه ئەم فه‌رمایشته‌ی خ‌وای به‌رز و بڵند:
 (ئایا ئەوانه‌ وا ده‌زانی ئەوه‌ی پێیان ده‌به‌خشێن له
 سامان و مندالان) تا ده‌گاته ئەم فه‌رمایشته‌ی خ‌وای
 به‌رز و بڵند: (جیا له‌ کرده‌وه‌ی باوه‌رداران که ئەوانه‌ن
 هه‌میشه ئەنجام ده‌ریانن)

ئێبنوعوییه‌نه ده‌لی: نه‌یان کرده‌، به‌لام هه‌ر ده‌بی ئەو کرده‌وانه‌ بکه‌ن.

٦٤٤٦- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ، حَدَّثَنَا أَبُو حَاصِنٍ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «لَيْسَ الْغِنَى عَنْ كَثْرَةِ الْعَرَضِ، وَلَكِنَّ الْغِنَى غِنَى النَّفْسِ».

٦٤٤٦- ئەبو ه‌ورمیره‌ ﷺ له‌ پێغه‌مبه‌ره‌وه‌ ﷺ ده‌گێڕێته‌وه‌ که‌ فه‌رموویه‌تی: ((
 ده‌وله‌مه‌ندی به‌ زوری کالاً و که‌لوپه‌ل نییه‌، به‌لکو ده‌وله‌مه‌ندی ئەوه‌یه‌ دڵ و
 ده‌روونی ده‌وله‌مه‌ند بێت)).

۱۶- بَابُ قَضْلِ الْقَرِّ

٦٤٤٧- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ أَنَّهُ قَالَ: مَرَّ رَجُلٌ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ لِرَجُلٍ عِنْدَهُ جَالِسٍ: «مَا رَأَيْتُكَ

فِي هَذَا؟». فَقَالَ رَجُلٌ مِنْ أَشْرَافِ النَّاسِ، هَذَا وَاللَّهِ حَرِيٌّ إِنْ خَطَبَ أَنْ يُنْكَحَ، وَإِنْ شَفَعَ أَنْ يُشَفَّعَ. قَالَ: فَسَكَتَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ثُمَّ مَرَّ رَجُلٌ، فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مَا رَأَيْتُكَ فِي هَذَا؟». فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَذَا رَجُلٌ مِنْ فَقَرَاءِ الْمُسْلِمِينَ، هَذَا حَرِيٌّ إِنْ خَطَبَ أَنْ لَا يُنْكَحَ، وَإِنْ شَفَعَ أَنْ لَا يُشَفَّعَ، وَإِنْ قَالَ أَنْ لَا يُسْمَعَ لِقَوْلِهِ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «هَذَا خَيْرٌ مِنْ مِلَّةِ الْأَرْضِ مِثْلَ هَذَا»^(۱).

۱- باسی فهزڵ و گه‌وره‌یی هه‌ژاری

۶۴۴۷- عه‌بدولعه‌زیزی کۆری ئه‌بی حازیم له‌ باوکیه‌وه ده‌گیرێته‌وه سه‌هلی کۆری سه‌عدی ساعیدی ﷺ گیرایه‌وه که نه‌و وتی: پیاویک به‌لای پیغه‌مبه‌ری خوادا ﷺ تێپه‌ری، فه‌رمووی به‌پیاویکی که‌لایدا دانیشتبوو: ((پات جیه‌یه‌ دهرباره‌ی ئه‌م پیاوه‌؟)) جا پیاویک که‌یه‌کیک بوو له‌ گه‌وره‌ی ناو خه‌لکه‌که‌ وتی: ئه‌وه سویند به‌ خوا شیاوی ئه‌ومیه‌ نه‌گه‌ر خوازیبێنی ئافه‌رمتی کرد پێی بدیه‌یت و بۆی ماره‌ بکه‌یت، وه‌ نه‌گه‌ر تکه‌ی کرد تکه‌ی قه‌بول کریت، (سه‌هل) ده‌لی: پاشان پیغه‌مبه‌ر ﷺ بێدمگ بوو، پاشان پیاویکی تر تێپه‌ری، پیغه‌مبه‌ر خواش ﷺ به‌ نه‌و (پیاوه‌که‌ی لای بوو) فه‌رمووی: ((پات دهرباره‌ی ئه‌م پیاوه‌ جیه‌یه‌؟)) وتی: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ئه‌مه‌ پیاویکه‌ له‌ هه‌ژاره‌ مسوڵمانه‌کانه‌، ئه‌مه‌ شیاوی ئه‌وه‌یه‌ نه‌گه‌ر خوازیبێنی ئافه‌رمتی کرد پێی نه‌دریت، وه‌ نه‌گه‌ر تکه‌ی کرد تکه‌ی وهرنه‌گریت، وه‌ نه‌گه‌ر قسه‌ی کرد گوێی بۆ قسه‌ی نه‌گیرێ، ئه‌وسا پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((ئه‌مه‌ (هه‌ژاره‌که‌) چاکتر له‌ پر به‌زه‌وی له‌ نه‌و ده‌وله‌مه‌نده‌ی تریان)).

۶۴۴۸- حَدَّثَنَا الْحُمَيْدِيُّ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا وَائِلٍ قَالَ: عُدْنَا حَبَابًا فَقَالَ: هَاجَرْنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ نُرِيدُ وَجْهَ اللَّهِ، فَوَقَعَ أَجْرُنَا عَلَى اللَّهِ، فَمِنَّا مَنْ مَضَى لَمْ يَأْخُذْ مِنْ أَجْرِهِ، مِنْهُمْ مُضْعَبُ بْنُ عُمَيْرٍ قُتِلَ يَوْمَ أُحُدٍ وَتَرَكَ مَرَّةً، فَإِذَا غَطَيْنَا رَأْسَهُ بَدَتْ رِجْلَاهُ، وَإِذَا غَطَيْنَا رِجْلَيْهِ بَدَا رَأْسُهُ فَأَمَرَنَا النَّبِيُّ ﷺ أَنْ نُغَطِّيَ رَأْسَهُ، وَنَجْعَلَ عَلَى رِجْلَيْهِ مِنَ الْإِذْخِرِ، وَمِنَّا مَنْ أَتَيْتَ لَهُ ثَمَرَتُهُ فَهُوَ يَهْدُبُهَا^(۱).

۶۴۴۸- ئەعمەش دەلی: لە ئەبو وائیلیم بیست وتی: سەردانی خەبەبامان کرد (نەخۆش بوو) وتی: لەگەڵ پێغەمبەردا ﷺ کۆچمان کرد^(۲) مەبەستمان پەرمایەندی خوا بوو، بۆیە پاداشتمان لای خواوە (نووسراوە بۆمان)، جەهەمان بوو (مرد و) پوشت هیچی لە پاداشتەکەیدا وەرنەگرت، یەکیک لەوانە موصەبەیی کورپی عومەیر بوو، لە پوژی غەزای ئوحدودا کوژرا قوماشیکی خەت خەتی لی بەجیما، کە سەریمان بەو قوماشە دادەپوشتی هەردوو قاچی دەرەکەوت، وەکە هەردوو قاجیمان پێ داپۆشیایە سەری دەرەکەوت، بۆیە پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمانی پێ کردین سەری داپۆشین و هەندێ ئیزخیر بدەین بەسەر قاچەکانیدا، هەشمانە بەرھەمەکەیدا پێگەشتوو و ئەو کەسە بەرھەمەکەیدا دەکاتەو و دەپرنیت^(۳).

۶۴۴۹- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا سَلْمُ بْنُ زَرْبٍ، حَدَّثَنَا أَبُو رَجَاءٍ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «اطْلَعْتُ فِي الْجَنَّةِ فَرَأَيْتُ أَكْثَرَ أَهْلِهَا الْفُقَرَاءَ، وَاطْلَعْتُ فِي النَّارِ، فَرَأَيْتُ أَكْثَرَ أَهْلِهَا النِّسَاءَ»^(۴). تَابَعَهُ أَيُّوبُ وَعَوْفٌ، وَقَالَ صَخْرُ وَحَمَّادُ بْنُ نَجِيحٍ، عَنْ أَبِي رَجَاءٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ.

(۱) پروانە: ۱۳۷۶.

(۲) مەبەستی بەفرمانی ئەو کۆچمان کرد، چونکە تەنھا ئەبو بەکر و عامیر کورپی فوھەیرە لەگەڵیدا کۆچیان کرد.

(۳) ئەمە ئیستیعارەیه کە هەندیکمان خوا ناز و نەعمەتی زۆری دۆنیای پشوو بەسەرماندا.

(۴) پروانە: ۳۲۴۱.

٦٤٤٩- عیمرانی کوری حوصه‌ین ﷺ له پیغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ گێراویه‌تیه‌وه که
 فه‌رموویه‌تی: ((چاوم به‌به‌هه‌شت که‌وت ^(١) و بینیم زۆرتی خه‌لکه‌که‌ی
 هه‌ژاران. وه چاوم به‌ دۆزه‌خ که‌وت و بینیم زۆرتی خه‌لکه‌که‌ی ئافه‌رماتان)).
 ئه‌یوب و عه‌وف ئه‌م فه‌رمووده‌یان گێراوته‌وه و پالێشتی گێرانه‌وه‌که‌ی ئه‌بو
 ره‌جایان کردوه.

صه‌خر و حه‌مادی کوری نه‌حیح ئه‌م فه‌رمووده‌یان له ئه‌بی ره‌جاوه
 گێراوته‌وه ئه‌ویش له ئیبنو عه‌بباسه‌وه ﷺ گێراویه‌تیه‌وه.

٦٤٥٠- حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي عَرُوبَةَ عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ
 أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: لَمْ يَأْكُلِ النَّبِيُّ ﷺ عَلَى خِوَانٍ حَتَّى مَاتَ، وَمَا أَكَلَ خُبْزًا مُرَقَّقًا حَتَّى
 مَاتَ ^(٢).

٦٤٥٠- ئه‌نه‌س ﷺ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ر ﷺ هه‌تا وه‌فاتی کرد له‌سه‌ر میز نانی
 نه‌خواردوو، وه هه‌تا وه‌فاتی کردوه نانی ته‌نک گراوی نه‌خواردوو.

٦٤٥١- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ
 قَالَتْ: تُوِيَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَمَا فِي رَقِيٍّ مِنْ شَيْءٍ يَأْكُلُهُ دُو كَيْدٍ، إِلَّا شَطْرُ شَعِيرٍ فِي رَقٍّ لِي،
 فَأَكَلْتُ مِنْهُ حَتَّى طَالَ عَلَيَّ، فَكَلَّمْتُهُ فَقَنِي ^(٣).

٦٤٥١- عایشه ﷺ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ وه‌فاتی کرد شتیک له‌ رمه‌که‌مدا
 نه‌بوو گیانه‌به‌ر بیخوات، هه‌ندی ^(١) جو نه‌بی له‌ رمه‌که‌مدا بوو، جا بۆماومه‌کی
 زۆر لیم خوارد، ئه‌نجا که‌ پێوام نیت ته‌واو بوو ^(٣).

(١) له شه‌وی معراجدا یان خه‌ودا. بروانه: إرشاد الساري: ٤٥٢/١٣.

(٢) بروانه: ٥٣٨٦.

(٣) بروانه: ٣٠٩٧.

۱۷- باب: كَيْفَ كَانَ عَيْشُ النَّبِيِّ ﷺ وَأَصْحَابِهِ، وَتَخْلِيهِمْ مِنَ الدُّنْيَا

۶۴۵۲- حَدَّثَنِي أَبُو نَعِيمٍ بَنَحُو مِنْ نِصْفِ هَذَا الْحَدِيثِ، حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ دَرٍّ حَدَّثَنَا مُجَاهِدٌ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ كَانَ يَقُولُ: اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ، إِنْ كُنْتُ لِأَعْتَمِدُ بِكَبِدِي عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْجُوعِ، وَإِنْ كُنْتُ لِأَشُدَّ الْحَجَرَ عَلَى بَطْنِي مِنَ الْجُوعِ، وَلَقَدْ قَعَدْتُ يَوْمًا عَلَى طَرِيقِهِمُ الَّذِي يَخْرُجُونَ مِنْهُ، فَمَرَّ أَبُو بَكْرٍ، فَسَأَلْتُهُ عَنْ آيَةٍ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ، مَا سَأَلْتُهُ إِلَّا لِيُشْبِعَنِي، فَمَرَّ وَلَمْ يَفْعَلْ، ثُمَّ مَرَّ بِي عُمَرُ فَسَأَلْتُهُ عَنْ آيَةٍ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ، مَا سَأَلْتُهُ إِلَّا لِيُشْبِعَنِي، فَمَرَّ فَلَمْ يَفْعَلْ، ثُمَّ مَرَّ بِي أَبُو الْقَاسِمِ ﷺ فَتَبَسَّمَ حِينَ رَأَيْتِي وَعَرَفَ مَا فِي نَفْسِي وَمَا فِي وَجْهِي، ثُمَّ قَالَ: «أَبَا هِرٍّ». قُلْتُ: لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: «الْحَقُّ». وَمَضَى فَتَبِعْتُهُ، فَدَخَلَ فَاسْتَأْذَنَ فَأَذِنَ لِي، فَدَخَلَ فَوَجَدَ لَبَنًا فِي قَدَحٍ فَقَالَ: «مِنْ أَيْنَ هَذَا اللَّبَنُ؟». قَالُوا: أَهْدَاهُ لَكَ -فُلَانٌ أَوْ فُلَانَةٌ-. قَالَ: «أَبَا هِرٍّ». قُلْتُ: لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: «الْحَقُّ إِلَى أَهْلِ الصُّفَّةِ فَادْعُهُمْ لِي». قَالَ: وَأَهْلُ الصُّفَّةِ أَضْيَافُ الْإِسْلَامِ، لَا يَأْوُونَ إِلَى أَهْلِ وَلَا مَالٍ وَلَا عَلَى أَحَدٍ، إِذَا أَتَتْهُ صَدَقَةٌ بَعَثَ بِهَا إِلَيْهِمْ، وَلَمْ يَتَنَاوَلْ مِنْهَا شَيْئًا، وَإِذَا أَتَتْهُ هَدِيَّةٌ أَرْسَلَ إِلَيْهِمْ وَأَصَابَ مِنْهَا وَأَشْرَكَهُمْ فِيهَا، فَسَاءَ لِي ذَلِكَ فَقُلْتُ: وَمَا هَذَا اللَّبَنُ فِي أَهْلِ الصُّفَّةِ؟ كُنْتُ أَحَقُّ أَنَا أَنْ أُصِيبَ مِنْ هَذَا اللَّبَنِ شَرْبَةً أَتَقَوَّى بِهَا، فَإِذَا جَاءَ أَمْرِي فَكُنْتُ أَنَا أُعْطِيهِمْ، وَمَا عَسَى أَنْ يَبْلُغَنِي مِنْ هَذَا اللَّبَنِ، وَلَمْ يَكُنْ مِنْ طَاعَةِ اللَّهِ وَطَاعَةِ رَسُولِهِ ﷺ بَدًّا، فَأَتَيْتُهُمْ

(۱) یان نیو وهسق.

(۲) سه رنج: پێشتر له باسی کرین و فروشتندا فهرموودهیهک رابوورد (کیلو طعامکم یبارک لکم)، واته: خوراکه کانتان بپیون فهر و بهرکه ته تی ده که وئ، لهم فهرمووده عایشه شدا لیره پتیوانه که بویه هوئی ته و او بوون بن بهرکه ته، چۆن مانای ئەم دوو فهرموودهیه ریکده خرتین؟ وهلامه که ی بهم جوړه یه: یه کم: پتیوانه و کیشانه له کرین و فروشتندا فهر و بهرکه ته، به لام بو خوراک و خوارده مهنی که له مالاندا بخوریت بهرکه کت نییه. دووهه م: یان مه بهست نهویه پتیوانه ی بکات له کرین و فروشتندا به لام نهوه ی مایه وه نه زانراو بیت. سبیه م: پتیوانه له کرین و فروشتندا پتیوسته، چونکه په یوه ندی به کریار و فروشیاره وه هیه و پتیوسته بۆیان، بویه سونه ته پتیوانه بکه ن، به لان له مالاندا ده بیته هوئی ره زلی و پیسکه یی بویه نابه سه نده. چواره م: هوئی ته و او بوون و بن بهرکه ته سیهرکردنی رسق و رۆزی به چاوی ره زلی رژه یی له کلتیکدا به چاوی خوئی بهرده وامی دابارینی رسق و رۆزی خوا ده بیتت و شوکر و سوپاسی ناکات (إرشاد الساری: ۱۲، ۴۵۲).

فَدَعَوْتُهُمْ فَأَقْبَلُوا، فَاسْتَأْذَنُوا فَادْنَلَهُمْ، وَأَخَذُوا مَجَالِسَهُمْ مِنَ الْبَيْتِ. قَالَ: «يَا أَبَا هُرَيْرٍ». قُلْتُ: لَبَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: «خُذْ فَأَعْطِهِمْ». قَالَ: فَأَخَذْتُ الْقَدَحَ، فَجَعَلْتُ أُعْطِيهِ الرَّجُلَ فَيَشْرَبُ حَتَّى يَرَوِي، ثُمَّ يَرُدُّ عَلَيَّ الْقَدَحَ، فَأُعْطِيهِ الرَّجُلَ فَيَشْرَبُ حَتَّى يَرَوِي، ثُمَّ يَرُدُّ عَلَيَّ الْقَدَحَ، حَتَّى انْتَهَيْتُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ وَقَدْ رَوَى الْقَوْمُ كُلُّهُمْ، فَأَخَذَ الْقَدَحَ فَوَضَعَهُ عَلَى يَدِهِ، فَنَظَرَ إِلَيَّ فَتَبَسَّمَ فَقَالَ: «أَبَا هُرَيْرٍ». قُلْتُ: لَبَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: «بَقِيْتُ أَنَا وَأَنْتَ». قُلْتُ: صَدَقْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: «أَفْعُدْ فَاشْرَبْ». فَقَعَدْتُ فَشَرِبْتُ. فَقَالَ: «اشْرَبْ». فَشَرِبْتُ، فَمَا زَالَ يَقُولُ: «اشْرَبْ». حَتَّى قُلْتُ: لَا وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ، مَا أَجِدُ لَهُ مَسْلَكًا. قَالَ: «فَارِنِي». فَأُعْطِيْتُهُ الْقَدَحَ، فَحَمِدَ اللَّهُ وَسَمَى وَشَرِبَ الْفَضْلَةَ^(١).

١٧- باسیک: ژيانی پ‌ن‌غه‌م‌به‌ر ﷺ و هاوه‌لانی چۆن بووه، وه گوټ پ‌ن‌ه‌دان‌یان به دنیا^(٢)

٦٤٥٢- مو‌جا‌ه‌ید ده‌لی: ئەبو هور‌م‌یرە ﷺ جا‌ران ده‌یوت: سو‌پ‌ند به‌و خوا‌یه‌ی که هیج په‌رم‌ست‌راو‌یک نی‌یه ج‌گ‌ه‌له نه‌و، من خۆم سک‌م توند ده‌نوس‌اند به‌زه‌وی‌یه‌وه له برساندا، وه خۆم به‌ردم ده‌به‌ست به سک‌مه‌وه له برساندا، سو‌پ‌ند به‌خوا رو‌ژیکیان له ر‌ی‌گ‌ه‌ی خه‌ل‌که‌که‌دا دان‌یش‌تم که لی‌یه‌وه ده‌رو‌شت‌نه ده‌روه^(٣) جا‌نه‌بو به‌کر ﷺ تی‌پ‌ه‌ری و په‌رسی‌اری ئایه‌تیکی قور‌ئانم لی کرد، په‌رسی‌ارم لی نه‌کرد ته‌نها له‌به‌ر نه‌وه نه‌بی تی‌رم کات له خوراک، ئینجا تی‌پ‌ه‌ری هیچی نه‌کرد، پاشان عوم‌ه‌ر ﷺ تی‌پ‌ه‌ری و په‌رسی‌اری ئایه‌تیکی قور‌ئانم لی کرد، هه‌ر بو نه‌وه په‌رسی‌ارم لی کرد تی‌رم کات، نه‌و‌یش رو‌شت و هیچی نه‌کرد، ئینجا نه‌با له‌قاسیم (پ‌ن‌غه‌م‌به‌ر ﷺ) به‌لام‌دا تی‌پ‌ه‌ری که بینیمی زمرده‌خه‌نه‌یه‌کی کرد، وه

(١) بروانه: ٥٣٧٥.

(٢) به‌خۆشی و رابواردنه‌کانی دنیا و رو‌نه‌جوون تیا‌یا.

(٣) له‌ماله‌کانیا‌نه‌وه بو مز‌گه‌وت. بروانه: ارشاد الساری: ٤٥٥/١٣.

زانی بهودی له دلم دایه بهودی له رووخسارم دایه، پاشان فهرمووی: ((ئەبا هی)) وتم: پهیرهوی فرمانتم ئەی پیڤه مبهری خوا، فهرمووی: ((به دوامدا وهره))، ئەو رۆشت و منیش شوینی کهوتم، جا رۆشته ژوورهوه، منیش مۆله تی چوونه ژوورهوه خواست ئەویش مۆله تی دام و چوومه ژوورهوه، ئینجا (پیڤه مبهر ﷺ) هندی شیر یی له جامیکدا و فهرمووی: ((ئەم شیرەتان لەکوئ بوو؟)) وتیان: فلانە بیاو- یان فلانە ژن- بەدیاری بۆ تۆی هیناوه، فهرمووی: ((ئەبا هی)) وتم: بەدەنگتەوه و هەمیشە ملکه چی فرمانتم ئەی پیڤه مبهری خوا، فهرمووی: ((برۆ بۆ لای ئەو کهسانە ی له صوفه دان و بانگیان بکه بۆم))، ئەبو هورمیرە دهلی: خەلکی صوفهش میوانانی ئیسلام بوون، نەدمرۆشتنەوه بۆ لای کەس و کار و مال و سامان و هیچ کەس^(١)، پیڤه مبهر ﷺ ئەگەر زەکاتیکی بۆ بهاتایه دەینارد بۆ خەلکی صوفه و خۆی هیچی لی نەدهخوارد (و دەستی بۆ نەدمبرد)، بەلام ئەگەر دیاری بۆ بهاتایه بۆ دەناردن و خوشی لی دەخوارد و هاوبهشیان دکرد له دیارییه کهدا، جا ئەوهم پی ناخوش بوو وتم: ئەم شیرە چەندیکه تا بدری بەخەلکی صوفه، من خۆم له بیشرم که لەم شیرە کهمی بخۆم تا هیزم تیدا بیت، جا که هاتن فرمان به من دهکات ئەبی من پێیان بدهم، پێناچی ئەو شیرە بگاته من، وه له گوێراپه لی خوا و گوێراپه لی پیڤه مبهره کهی چار نییه (هەر دهبی گوێراپه لی بیت)، ئینجا منیش رۆشتم بۆ لایان و بانگم کردن و هه موویان هاتن، مۆله تیان خواست و مۆله ت دران، ئیتر له مالد هه موویان له شوینی خویان دانیشن، پیڤه مبهر ﷺ فهرمووی: ((ئەی ئەبو هی)) وتم: ئامادهم سهرم له رپته ئەی پیڤه مبهری خوا، فهرمووی: ((شیره که بگره و پێیان بده)) دهلی: منیش جامه کهم لی و مرگرت و دەستم کرد به شیر پیدانیان، دەمدا به بیاویک دمیخواردەوه ههتا تیری دەخواردەوه، پاشان

(١) واته: هەر له مزگهوت بوون خیزان و مال و هیچیان نه بوو.

جامه که‌ی دهمامه‌وه، ئینجا دهمدا به پیاوێکی تر ئه‌ویش ده‌یخواردوه هه‌تا پاراو ده‌بوو، پاشان جامه‌که‌ی دهمامه‌وه، ئینجا که‌سیکی تر ده‌یخواردوه هه‌تا تیری ده‌خواردوه، پاشان جامه‌که‌ی بۆم ده‌گێڕایه‌وه، (به‌م جوړه به‌رده‌وام بووم) هه‌تا له‌کو‌تاییدا گه‌شتمه‌ سه‌ر پێغه‌مبه‌ر ﷺ، پاش ئه‌وه‌ی خه‌لکه‌که‌ هه‌موویان تیریان خواردوه، ئینجا پێغه‌مبه‌ر ﷺ جامه‌که‌ی وه‌رگرت خسته‌ سه‌ر ده‌ستی و سه‌یریکی منی کرد زه‌رده‌خه‌نه‌یه‌کی کرد و فه‌رمووی: ((ئه‌بو هێ)) وتم: ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا له‌ خزمه‌تدام فه‌رمانبه‌ردارتم فه‌رمووی: ((هه‌ر من و تو ماوین)) وتم: راست ده‌که‌ی ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا، فه‌رمووی: ((دانیشه‌ و بیخۆره‌وه)) منیش دانیشتم و شیرم خواردوه، هه‌م فه‌رمووی: ((بیخۆره‌وه)) هه‌م خواردمه‌وه، هه‌ر به‌رده‌وام ده‌یفه‌رموو: ((بیخۆره‌وه))، هه‌تا وتم ناخۆمه‌وه، سویند به‌و زاته‌ی تو‌ی به‌راستی و هه‌ق ناردوه شوینم نه‌ماوه تیی که‌م، فه‌رمووی: ((ئاده‌ی نیشانه‌م بده‌)) منیش جامه‌که‌م دایه‌، ئه‌ویش سوپاسی خوای کرد و ناوی خوای برد و ئه‌وه‌ی مابوو یه‌وه‌ خواردیه‌وه.

۶۴۵۳- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا قَيْسٌ قَالَ: سَمِعْتُ سَعْدًا يَقُولُ: إِنِّي لَأَوَّلُ الْعَرَبِ رَمَى بِسَهْمٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، وَرَأَيْتُنَا نَغْزُو وَمَا لَنَا طَعَامٌ إِلَّا وَرَقُ الْحُبْلَةِ وَهَذَا السَّمُرُ، وَإِنْ أَحَدَنَا لَيَضَعُ كَمَا تَضَعُ الشَّاةُ، مَا لَهُ خِلَطٌ، ثُمَّ أَصْبَحَتْ بَنُو أَسَدٍ تُعْزِرُنِي عَلَى الْإِسْلَامِ، خِبْتُ إِذَا وَصَلَ سَعْدِي^(۱).

۶۴۵۳- فه‌یس ده‌لی: له‌ سه‌عدم ﷺ بیست ده‌یوت: بێگومان من یه‌که‌م عه‌ره‌بێکم بووم که‌ له‌ رپی خوا دا تیری هاوێشتی، وه‌ خو‌مانم ده‌بینی غه‌زیمان ده‌کرد جگه‌ گه‌لای دار هیچ خو‌راکی‌کمان نه‌بوو، وه‌ بێگومان که‌سی‌کمان وه‌کو وشتر یان مه‌ر بشقی ئه‌کرد (ئه‌وه‌نده‌ و شک و ره‌ق بوو)، بێکه‌وه‌ نه‌ده‌نوسان و تیکه‌ل

نهدمبوون! پاشان بهنو نهسه د وایان لی هاتوو لهسه ر ئیسلام رهخنه لی نهگرن
و هیرم دهکهن، کهواته من نهبی خهسارتمه ند بوویم و هه موو هه و لم به فیرۆ
چوو بیت.

٦٤٥٤- حَدَّثَنِي عُثْمَانُ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الْأَسْوَدِ، عَنْ عَائِشَةَ
قَالَتْ: مَا شَبَعَ آلُ مُحَمَّدٍ ﷺ مُنْذُ قَدِمَ الْمَدِينَةَ مِنْ طَعَامِ بُرٍّ ثَلَاثَ لَيَالٍ تَبَاعًا حَتَّى
قُبِضَ^(١).

٦٤٥٤- عایشه ؓ ده لی: لهو کاته وهی موحه ممه د پیغه مبه ر ﷺ هاتوو بو
مه دینه، هه تا گیانی کیشرا نالی موحه ممه د ﷺ سی شهو لهسه ر یه ک له نانی
که نه تیریان نه خوار دووه.

٦٤٥٥- حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ -هُوَ الْأَزْرَقُ- عَنْ
مِسْعَرِ بْنِ كِدَامٍ، عَنْ هِلَالٍ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ ؓ قَالَتْ: مَا أَكَلَ آلُ مُحَمَّدٍ ﷺ
أَكْلَتَيْنِ فِي يَوْمٍ إِلَّا إِحْدَاهُمَا مَرَّ.

٦٤٥٥- عایشه ؓ ده لی: نالی موحه ممه د ﷺ له هه ر رۆز یکدا دوو جار نانیا
خوارد بی یه کیکیان خورما بووه.

٦٤٥٦- حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ أَبِي رَجَاءٍ، حَدَّثَنَا النَّضْرُ، عَنْ هِشَامٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبِي، عَنْ عَائِشَةَ
قَالَتْ: كَانَ فِرَاشُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِنْ أَدَمٍ، وَحَشْوُهُ مِنْ لَيْفٍ.

٦٤٥٦- عایشه ؓ ده لی: نوینی نوستنه که ی پیغه مبه ری خوا ﷺ له پیسته ی
خۆشه کراو بوو، ناو ئاخنه که ی تو یکل و ریشالی (دار خورما بوو).

٦٤٥٧- حَدَّثَنَا هُدْبَةُ بْنُ خَالِدٍ، حَدَّثَنَا هَمَّامُ بْنُ يَحْيَى، حَدَّثَنَا قَتَادَةُ قَالَ: كُنَّا نَأْتِي أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ وَخَبَّازَهُ قَائِمًا، وَقَالَ: كُلُوا، فَمَا أَعْلَمَ النَّبِيَّ ﷺ رَأَى رَغِيْفًا مَرْقَقًا، حَتَّى لَحِقَ بِاللَّهِ، وَلَا رَأَى شَاةً سَمِيطًا بِعَيْنِهِ قَطُّ^(١).

٦٤٥٧- ههتاده دهلی: نئمه دهجووین بو لای ئه نه سی کوری مالیک ﷺ نانه واکه ی لایدا وهستابوو، ئه نه س وتی: بخون من ئاگادار نیم پیغه مبه ر ﷺ نانیک تهنک و نه رمی بینیبیت ههتا گه یشته وه به خزمه تی خوا، وه هه رگیز مه ریک نه بینیه به چاوی خوی به ناوی گهرم خوریه که ی لایرایی وبه ساقی برزینرایی^(٢).

٦٤٥٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا يَحْيَى، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، أَخْبَرَنِي أَبِي، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: كَانَ يَأْتِي عَلَيْنَا الشَّهْرُ مَا نُوقِدُ فِيهِ نَارًا، إِنَّمَا هُوَ التَّمْرُ وَالْمَاءُ، إِلَّا أَنْ نُؤْتَى بِاللَّحْمِ^(٣).

٦٤٥٨- عایشه رادی دهلی: جاری وا هه بوو مانگیك به سه رماندا تیده په ری ناگرمان تیا نه ده کرده وه، بیگومان خوراکمان خورما و ناو بوو، مه گهر (به دیاری) گوشتیک که ممان بو به ینرایه.

٦٤٥٩- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَوْسِيُّ، حَدَّثَنِي ابْنُ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ رُوْمَانَ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا قَالَتْ: لِعُرْوَةَ ابْنِ أُخْتِي إِنْ كُنَّا لَنَنْظُرُ إِلَى الْهِلَالِ ثَلَاثَةَ أَهْلَةٍ فِي شَهْرَيْنِ وَمَا أُوقِدَتْ فِي أَبْيَاتِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ نَارٌ. فَقُلْتُ: مَا كَانَ يُعِيشُكُمْ؟ قَالَتْ: الْأَسْوَدَانِ التَّمْرُ وَالْمَاءُ، إِلَّا أَنَّهُ قَدْ كَانَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ جِرَانٌ مِنَ الْأَنْصَارِ كَانَ لَهُمْ مَنَائِحُ، وَكَانُوا يَمْنَحُونَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مِنْ أَبْيَاتِهِمْ، فَيَسْقِيْنَاهُ^(٤).

(١) پروانه: ٥٣٨٥.

(٢) وه نه خواردوو ه.

(٣) پروانه: ٢٥٦٧.

(٤) پروانه: ٢٥٦٧.

٦٤٥٩- عوروه له عائیشه وه ﷺ دهگیریته وه که به عوروهی وت: خوشکه زای خۆم نایمه سی مانگی یه که شه و همان دهبینی له دوو مانگدا، له ماله کانی پیغه مبهری خوادا ﷺ ناگر نه کراوته وه، منیش وتم: نهی به چی ده زیان؟ عائیشه وتی: دوو خواردنه ره شه که^(١): خورما و ناو، به لام به راستی پیغه مبهری خوا ﷺ چهند دراوسیه کی نه نصاری هه بوو نازه لی شیرداریان هه بوو، له شیری نه و نازه لانه یان نه هینا بو پیغه مبهری خوا ﷺ نه ویش دمیدا پیمان بیخۆینه وه.

٦٤٦٠- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عُمَارَةَ عَنْ أَبِي زُرْعَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «اللَّهُمَّ ارْزُقْ آلَ مُحَمَّدٍ قُوتًا».

٦٤٦٠- نه بو هورمیره ﷺ ده لی: پیغه مبهری خوا ﷺ هه رمووی: ((خودایه رزق و رۆزی خانه وادهی موحه ممه د نه وهنده بده به سه و هه ر پئی بزین و بهس)).

١٨- بَابُ الْقَصْدِ وَالْمُدَاوَعَةِ عَلَى الْعَمَلِ

٦٤٦١- حَدَّثَنَا عَبْدَانُ، أَخْبَرَنَا أَبِي، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ أَشْعَثَ قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي قَالَ: سَمِعْتُ مَسْرُوقًا قَالَ: سَأَلْتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: أَيُّ الْعَمَلِ كَانَ أَحَبَّ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ؟ قَالَتْ: الدَّائِمُ. قَالَ: قُلْتُ: فَأَيُّ حِينَ كَانَ يَقُومُ؟ قَالَتْ: كَانَ يَقُومُ إِذَا سَمِعَ الصَّارِخَ^(٢).

١٨- باسی مامناوه ندبوون و بهرده وامی له کاری چاکه دا (سوننه ته)

٦٤٦١- مه سروق ده لی: پرسیارم له عائیشه کرد ﷺ چ کرده و میه که به لای پیغه مبهروه خوشه ویستر بوو؟ عائیشه ش وتی: نه و کرده وای بهرده وام بیت،

(١) خورما ره شه و ناو پهنگی نییه، به لام ره شی خورما که بو هه ردوکیان کراوه به ناو.

(٢) پروانه: ١١٣٣.

وتم: چ کاتئ پیغه‌مبهر ﷺ هه‌لدهسا بۆ شه‌ونویژ؟ عائیشه وتی: کاتئ گوئی له خویندنی که‌له‌شیر بوايه هه‌لدهسا بۆ شه‌ونویژ.

٦٤٦٢- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ عَنْ مَالِكٍ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا قَالَتْ: كَانَ أَحَبُّ الْعَمَلِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ الَّذِي يَدُومُ عَلَيْهِ صَاحِبُهُ^(١).

٦٤٦٢- عائیشه ﷺ ده‌لی: خو‌شه‌ویسترین کرده‌وه لای پیغه‌مبهری خوا نه‌و کرده‌ومیه بوو خاومنه‌که‌ی له‌سه‌ری به‌رده‌وام بیت.

٦٤٦٣- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذَنْبٍ، عَنْ سَعِيدِ الْمَقْبُرِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «لَنْ يُتَّجِيَ أَحَدًا مِنْكُمْ عَمَلُهُ». قَالُوا: وَلَا أَنْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «وَلَا أَنَا، إِلَّا أَنْ يَتَّعَمِدَنِي اللَّهُ بِرَحْمَةٍ، سَدَّدُوا وَقَارِبُوا، وَاعْدُوا وَرَوْحُوا، وَشَيْءٌ مِنَ الدُّلْجَةِ. وَالْقَصْدَ الْقَصْدَ تَبْلُغُوا»^(٢).

٦٤٦٣- نه‌بو هورمیره ﷺ ده‌لی: له پیغه‌مبهری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((هیچ که‌س له ئیوه کرده‌وه‌کانی رزگاری ناکات))، عه‌رزیا‌ن کرد تۆش (پزگار ناکات) نه‌ی پیغه‌مبهری خوا ﷺ؟ فه‌رمووی: ((منیش پزگار ناکات، مه‌گه‌ر خوا به‌فه‌زل و میه‌ره‌بان‌ی خو‌ی بم‌گریته‌وه، راسته‌ی رێ ب‌گرن و نزیک بب‌نه‌وه^(٣) له (چ‌له‌پۆه) نه‌ومنده‌ی بۆتان ده‌گرێ، (به‌نده‌یه‌تی ب‌که‌ن له) سه‌ر له به‌یا‌نیان و سه‌ر له ئیواران و به‌شیک له شه‌ودا، مام ناوم‌ندبن مام ناوم‌ندبن ده‌گه‌نه مه‌به‌ست)).

(١) پروانه: ١١٣٢.

(٢) پروانه: ٣٩.

(٣) نه‌گه‌ر نه‌تان توانی ب‌گه‌نه چ‌له‌پۆه له چاکه‌کردندا.

۶۴۶۴- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «سَدُّوا وَقَارِبُوا، وَاعْلَمُوا أَنَّ لَنْ يَدْخُلَ أَحَدُكُمْ عَمَلُهُ الْجَنَّةَ، وَأَنَّ أَحَبَّ الْأَعْمَالِ أَدْوَمُهَا إِلَى اللَّهِ، وَإِنْ قَلَّ»^(۱).

۶۴۶۴- عایشه ؓ دهگیریتیه وه که پیغه مبهری خوا ﷺ فهرمووی: ((پیی راست بگرن (که رنا) نزیك ببه وه لی، وه بزنان هیج که سیکتان کرده و مکانی نایبانه به هه شته وه، بیگومان خوشه و یسترین کرده و هکان لای خوا به رده و امترینیانه با که میش بیت)).

۶۴۶۵- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَرَعَرَةَ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ عَائِشَةَ ؓ أَنَّهَا قَالَتْ: سِئِلَ النَّبِيُّ ﷺ: أَيُّ الْأَعْمَالِ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ؟ قَالَ: «أَدْوَمُهَا وَإِنْ قَلَّ». وَقَالَ: «اكْلَفُوا مِنَ الْأَعْمَالِ مَا تُطِيقُونَ»^(۲).

۶۴۶۵- نه بو سه له مه له عایشه وه ؓ دهگیریتیه وه ده لی: پرسیار له پیغه مبهر ﷺ کرا: کام کرده وانه خوشه و یستره لای خودا؟ فهرمووی: ((به رده و امترینیان نه گهر که میش بیت)), وه فهرمووی: ((له کاره کاندای نه و منده نه رک بخه نه سه رشان خوتان له تواناناندا بیت)).

۶۴۶۶- حَدَّثَنَا عثمانُ بن أبي شيبة، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَلْقَمَةَ قَالَ: سَأَلْتُ أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ عَائِشَةَ ؓ قُلْتُ: يَا أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ كَيْفَ كَانَ عَمَلُ النَّبِيِّ ﷺ هَلْ كَانَ يَخْصُ شَيْئًا مِنَ الْأَيَّامِ؟ قَالَتْ: لَا، كَانَ عَمَلُهُ دِيمَةً، وَأَيْتُكُمْ مَا كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَسْتَطِيعُ^(۳)!

(۱) پروانه: ۱۹۷۰، ۶۴۶۵، ۶۴۶۷.

(۲) پروانه: ۱۹۶۹.

(۳) پروانه: ۱۹۸۷.

٦٤٦٦- عهلقه مه دهلی: پرسیارم له دایکی باومرداران عائیشه ﷺ کرد و وتم: نهی دایکی باومرداران کار و بهندایه تی پیغه مبه ر ﷺ چون بوو، نایا بهندایه تی هه بوو له رۆزانیکی تایبه تدا؟ وتی: نه خیر، بهندایه تی و کاری نهو بهردهوام و هه میسه یی بوو، کئ له نیوه نهوه ی پیغه مبه ر ﷺ دمیتوانی دهتوانی بیکات (له بهندایه تی).

٦٤٦٧- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الزُّبَيْرِ، حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عَائِشَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «سَدُّوا وَقَارِبُوا، وَأَبْشِرُوا، فَإِنَّهُ لَا يَدْخُلُ أَحَدًا الْجَنَّةَ عَمَلُهُ». قَالُوا: وَلَا أَنْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «وَلَا أَنَا، إِلَّا أَنْ يَتَغَمَّدَنِي اللَّهُ بِمَغْفِرَةٍ وَرَحْمَةٍ». قَالَ: أَطْنُهُ عَنْ أَبِي النَّضْرِ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ عَائِشَةَ. وَقَالَ عَفَّانُ: حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا سَلَمَةَ، عَنْ عَائِشَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: «سَدُّوا وَأَبْشِرُوا». وَقَالَ مُجَاهِدٌ: سَدَادًا ﴿سَدِيدًا﴾ ﴿النِّسَاءُ﴾ وَسَدَادًا صِدْقًا^(١).

٦٤٦٧- نهبی سه له مه ی کوری عه بدوره حمان له عائیشه وه ﷺ ده گپرته وه نهویش له پیغه مبه ره وه ﷺ که فهرموویه تی: ((پئی راست بگرن و (گه رنا) نزیک ببه وه لی، دلخوش بن (به پاداشتی کرده وه کانتان)، چونکه دلنیابن هیچ که سیک کرده وه کانی نیاباته به هه شته وه))، عه رزیان کرد توش نه ی پیغه مبه ری خوا ﷺ؟ فهرمووی: ((نه خیر منیش (ناباته به هه شته وه)، مه گه ر خوا به لیخوشبون و میهرمانی خو ی بمگریته وه)).

(عه لی کوری مه دینی) دهلی: وا گومان ده به م (رشته که ی به م جوړه یه)، له نهبی نه زره وه له نهبی سه له مه وه له عائیشه وه ﷺ.

عهفان دهلی: ودههیب بوئی گیراینه وه له مووسای کورپی عوقبه وه، وتی: له نهبی سهله مههم بیست له عائیشه وه ﷺ له پیغه مبهروه وه ﷺ فهرمووی: ((رپی رپست بگرن و مژده دهر بن)).

موجاهید دهلی: وتهیه کی دادگه رانه له مانای ﴿سَدِيدًا﴾ (۱) النساء: وه راستگو یانه (۱).

۶۴۶۸- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُلَيْحٍ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، عَنْ هِلَالِ بْنِ عَلِيٍّ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ﷺ قَالَ: سَمِعْتُهُ يَقُولُ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ صَلَّى لَنَا يَوْمًا الصَّلَاةَ، ثُمَّ رَقِيَ الْمِنْبَرَ فَأَشَارَ بِيَدِهِ قَبْلَ قِبْلَةِ الْمَسْجِدِ فَقَالَ: «قَدْ أُرِيتُ الْآنَ -مُنْذُ صَلَّيْتُ لَكُمْ الصَّلَاةَ- الْجَنَّةَ وَالنَّارَ مُمَثَّلَتَيْنِ فِي قُبُلٍ هَذَا الْجِدَارِ، فَلَمْ أَرَ كَالْيَوْمِ فِي الْخَيْرِ وَالشَّرِّ، فَلَمْ أَرَ كَالْيَوْمِ فِي الْخَيْرِ وَالشَّرِّ» (۲).

۶۴۶۸- هیلالی کورپی عهلی دهلی: له نههسی کورپی مالیکم ﷺ بیست دمیوت: پیغه مبهر ﷺ رۆزیکیان پیشنوژی بو کردین، پاشان جووه سهر دوانگه و به دهستی ئاماژهی کرد به رهو رووگهی مزگهوت و فهرمووی: ((سویند به خوا بیگومان ههر ئیستا- لهو کاته وه پیش نوژییم کرد بو تان - وینهی بهههشت و دۆزهخم نیشان درا له بهردهم نهو دیوارمدا، جا هیچ کات له چاکه و خراپه دا رۆژی وهک ئه مپروم نه دیوه، جا هیچ کات له چاکه و خراپه دا رۆژی وهک ئه مپروم نه دیوه)).

(۱) ئهم مانایه یان: (راستگو یانه) پروون نییه وتهی موجاهیده یان که سیکێ تره.

(۲) پروانه: ۹۳.

١٩- بَابُ الرَّجَاءِ مَعَ الْخَوْفِ

وَقَالَ سُفْيَانُ: مَا فِي الْقُرْآنِ آيَةٌ أَشَدُّ عَلَيَّ مِنْ ﴿لَسْتُمْ عَلَى شَيْءٍ حَتَّى تُقِيمُوا التَّوْبَةَ وَالْإِحْسَانَ﴾ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ ﴿٦٨﴾ الْمَائِدَةِ.

٦٤٦٩- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِي عَمْرٍو، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ الرَّحْمَةَ يَوْمَ خَلَقَهَا مِائَةَ رَحْمَةٍ، فَأَمْسَكَ عِنْدَهُ تِسْعًا وَتِسْعِينَ رَحْمَةً، وَأَرْسَلَ فِي خَلْقِهِ كُلِّهِمْ رَحْمَةً وَاحِدَةً، فَلَوْ يَعْلَمُ الْكَافِرُ بِكُلِّ الَّذِي عِنْدَ اللَّهِ مِنَ الرَّحْمَةِ لَمْ يَيَاسْ مِنَ الْجَنَّةِ، وَلَوْ يَعْلَمُ الْمُؤْمِنُ بِكُلِّ الَّذِي عِنْدَ اللَّهِ مِنَ الْعَذَابِ لَمْ يَأْمَنْ مِنَ النَّارِ»^(١).

١٩- باسی هیوا و ئومید بوون له‌گه‌ل ترسدا (سوننه‌ته)

سوفیان ده‌لی: له‌ هه‌موو قورنانه‌دا هیج نایه‌تیک نییه به‌ ئه‌ندازه‌ی ئه‌م نایه‌ته له‌سه‌ر من توند و سه‌خت بی‌ت: (ئی‌وه له‌سه‌ر هیج شتیک نین هه‌تا به‌پیک و پاستی په‌په‌ره‌وی ته‌ورات و ئینجیل نه‌گه‌ن، هه‌روه‌ها ئه‌و قورنانه‌ی که هینراومه‌ته خواره‌وه بو‌تان له‌ لایه‌ن په‌روم‌ردگارتانه‌وه)

٦٤٦٩- ئه‌بو هورمه‌یره رضي الله عنه ده‌لی: له‌ پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ بیست ده‌یفه‌رموو: ((به‌پاستی له‌و رۆژه‌وه‌ی خوا به‌زه‌یی و سۆزی دروست کرد به‌سه‌د به‌ش دروستی کرد، ئینجا نه‌وه‌د و نو به‌شی لای خۆی هیش‌تۆته‌وه^(٢)، یه‌ک به‌شی به‌زه‌یی‌شی ناردوه بو‌ ناو دروست‌کراوه‌کان هه‌موویان، بۆیه ئه‌گه‌ر بێ باوه‌ر ناگادار بوایه به‌و هه‌موو به‌زه‌یی‌ه‌ی لای خودایه، بێ هیوا نه‌دمبوو له‌ به‌هه‌شت، وه ئه‌گه‌ر بر‌واداریش ناگادار بوایه به‌و هه‌موو سزایی‌ه‌ی لای خودایه، دننیانه‌ دمبوو له‌ (نه‌چوونه) دۆزه‌خ)).

(١) پروانه: ٦٠٠٠.

(٢) مه‌لی گرتوه‌و بو‌ قیامه‌ت له‌وی به‌کاری دین.

۲۰- بَابُ الصَّبْرِ عَنِ مَحَارِمِ اللَّهِ ﷺ

وَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى ﴿إِنَّمَا يُوفَى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ﴾ ﴿١٠﴾ الزمر
وَقَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: وَجَدْنَا خَيْرَ عَيْشِنَا بِالصَّبْرِ.

۲۰- باسی دان به خودا گرتن له (نهکردنی) قهدهغه

کراوهکانی خودا ﷺ

وه ئهه فهرمایشتهی خوای بهرز و بلند: (بیگومان نارام گران به بی شمار
پاداشت دهمرینهوه).

عوهر ﷺ دهلی: بینیمان باشتین ژیانمان به نارامگرتنهوهیه.

٦٤٧٠- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، قَالَ: أَخْبَرَنِي عَطَاءُ بْنُ يَزِيدَ، أَنَّ أَبَا سَعِيدٍ أَخْبَرَهُ أَنَّ أَنَسًا مِنَ الْأَنْصَارِ سَأَلُوا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، فَلَمْ يَسْأَلْهُ أَحَدٌ مِنْهُمْ إِلَّا أَعْطَاهُ، حَتَّى نَفَدَ مَا عِنْدَهُ، فَقَالَ لَهُمْ حِينَ نَفَدَ كُلُّ شَيْءٍ أَنْفَقَ بِيَدَيْهِ: «مَا يَكُنْ عِنْدِي مِنْ خَيْرٍ لَا أَذْخِرُهُ عَنْكُمْ، وَإِنَّهُ مَنْ يَسْتَعِفَّ يُعْفُهِ اللَّهُ، وَمَنْ يَتَصَبَّرْ يُصَبِّرْهُ اللَّهُ، وَمَنْ يَسْتَغْنِ يُغْنِهِ اللَّهُ، وَلَنْ تُعْطُوا عَطَاءً خَيْرًا وَأَوْسَعَ مِنَ الصَّبْرِ»^(١).

٦٤٧٠- عهتای کوری یهزید دهگیریتتهوه که نهبو سهعیدی خودری ﷺ بوی
گیراپیهوه که خه لکانیکی نه نصاری داوای مالیان له پیغه مبهری خوا کرد ﷺ،
نهویش ههر که سیکیان داوای کرد پییدا ههتا هه موو نهو سامانهی لای بوو
تهواو بوو، جا کاتی ههرچی لایوو به خشی و تهواو بوو، فهرمووی پێیان: ((ههر
مالیکم لابیئ نایگرمهوه لیئان و پیتان دهم، وه بیگومان ههر کهس خوی

(١) بروانه: ١٤٦٩.

به‌دوور بگرئ له سوال و داواکردن خواش ده‌پارێزی، هەر که‌سیش خو‌گریی خواش نارامی پئ ده‌به‌خشی، هەر که‌سیش خو‌ی بینیا‌ز بکات خواش ده‌وله‌مه‌ند و بئ نیازى ده‌کات، هیچ به‌خشیشک‌تان پئ نادری چاک‌تر و فراوان‌تر بیت له نارام‌گرتن و دان به‌خودا‌گرتن))

٦٤٧١- حَدَّثَنَا خَلَادُ بْنُ يَحْيَى، حَدَّثَنَا مِسْعَرٌ، حَدَّثَنَا زِيَادُ بْنُ عَلَاقَةَ قَالَ: سَمِعْتُ الْمُغِيرَةَ بْنَ شُعْبَةَ يَقُولُ: كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي حَتَّى تَرِمَ -أَوْ تَنْتَفِخَ- قَدَمَاهُ، فَيَقَالُ لَهُ، فَيَقُولُ: «أَفَلَا أَكُونُ عَبْدًا شَكُورًا؟»^(١).

٦٤٧١- موغیره‌ی کورێ شو‌عه‌به ﷺ ده‌ئێ: پئ‌غه‌مه‌به‌ر ﷺ نه‌وه‌نده شه‌ونو‌ی‌زی ده‌کرد هه‌تا پئیه‌که‌انی یان لاقه‌که‌انی ده‌ئاوسان، بو‌یه پئیا‌ن ده‌وت (بو نه‌وه‌نده نه‌زیه‌تی خو‌ت ده‌ده‌ی)، نه‌ویش ده‌یفه‌رموو: ((ده‌ی ئایا من به‌نده‌یه‌کی شو‌کرانه‌ ب‌زیری خوا نه‌به‌م)).

٢١- باب: ﴿وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ﴾ ﴿٢٠﴾ الطلاق

قَالَ الرَّبِيعُ بْنُ خُثَيْمٍ: فِي كُلِّ مَا ضَاقَ عَلَى النَّاسِ. ٦٤٧٢- حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ، حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ: سَمِعْتُ حُصَيْنَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ: كُنْتُ قَاعِدًا عِنْدَ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ فَقَالَ: عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مِنْ أُمَّتِي سَبْعُونَ أَلْفًا بِغَيْرِ حِسَابٍ، هُمُ الَّذِينَ لَا يَسْتَرْقُونَ، وَلَا يَتَطَيَّرُونَ، وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ»^(٢).

(١) پروانه: ١١٣٠.

(٢) پروانه: ٣٤١٠.

٢١- باسیک: (هەر که‌سی پشت به خوا بیه‌ستی ئەوه خواى به‌سه)

رەبیبی کوری خوسەیم دەلی: لە هەموو تەنگانەیه‌ک که به‌سه‌ر خەڵکدا دێت.
 ٦٤٧٢- شوعبە دەلی: لە حوصەینی کوری عەبدورحمانم بیست وتی: لای
 سەعیدی کوری جوبەیر دانیشتیوم، لە ئیبنو عەبباسەوه ﷺ گێڕایەوه وتی:
 پیڤەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: ((حەفتا هەزار کەس لە ئوممەتم بەبی
 لیپرسینەوه دەچنە بەهەشتەوه، ئەوانە ئەو کەسانەن که داواى نوشتە ناکەن،
 رەشبینی ناکەن^(١)، تەنها پشت به‌ په‌روه‌ردگاریان دەبەستن)).

٢٢- بابُ مَا يُكْرَهُ مِنْ قِيلٍ وَقَالَ

٦٤٧٣- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْلِمٍ، حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ، أَخْبَرَنَا غَيْرُ وَاحِدٍ مِنْهُمْ مُغِيرَةُ وَفُلَانٌ وَرَجُلٌ
 ثَالِثٌ أَيْضًا، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ وَرَادٍ كَاتِبِ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ أَنَّ مُعَاوِيَةَ كَتَبَ إِلَى الْمُغِيرَةِ
 أَنْ اكْتُبْ إِلَيَّ بِحَدِيثِ سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، قَالَ: فَكَتَبَ إِلَيْهِ الْمُغِيرَةُ: أَنِّي سَمِعْتُهُ
 يَقُولُ عِنْدَ انْصِرَافِهِ مِنَ الصَّلَاةِ: «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ،
 وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ». ثَلَاثَ مَرَّاتٍ. قَالَ: وَكَانَ يَنْهَى عَنْ قِيلٍ وَقَالَ وَكَثْرَةِ السُّؤَالِ،
 وَإِضَاعَةِ الْمَالِ، وَمَنْعِ وَهَاتِ، وَعُقُوقِ الْأُمَهَاتِ، وَوَادِ الْبَنَاتِ.
 وَعَنْ هُشَيْمٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ عُمَيْرٍ قَالَ: سَمِعْتُ وَرَادًا يُحَدِّثُ هَذَا الْحَدِيثَ، عَنِ
 الْمُغِيرَةِ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ^(٢).

(١) به‌هۆی فرینی بالندهوه.

(٢) پروانه: ٨٤٤.

٢٢- باسی ئه وهی که ناپه سهنده له وتی وتی (١)

٦٤٧٣- شه عبی له وهراده وه گێڕایه وه که نوسهر موغیره ی کوری شو عبه ﷺ بوو، که موعاویه نامهیه کی نووسی بو موغیره: که فهرمووده یه کم بو بنووسه که له پیغه مبهری خوات ﷺ بیستبیت، (وهراد) وتی: موغیره ش ﷺ بو ی نووسی (٢) خوم له پیغه مبهرم ﷺ بیست که تهواو دهبوو له نوێز سی جار دمیغه رموو: ((لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ)) واته: هیچ بهرستراویک راست نییه جگه له خوی تاک و تهنها، هیچ هاویه شیکی نییه، هه موو دمه لآت و ستایش هه ر بو ئه وه، وه ئه و خوایه به سه ر هه موو شتی کدا به توانایه))، (موغیره) ده ئی: وه پیغه مبه ر ﷺ رێگری ده کرد له وتی وتی، زور پرسیار کردن و مال به فیروان و ده ست قو جاوی و هه لپه کردن و سه ربیچی دایکان و زینده به چال کردنی کچوله کان.

هوشه یم ده ئی: عب دوله لیکی کوری عومه یر بو ی گێڕاینه وه وتی: له وهراده ی بیست ئه م فهرمووده ی له موغیره وه ﷺ ده گێڕایه وه، ئه ویش له پیغه مبه ره وه ﷺ ده گێڕایه وه.

٢٣- بَابُ حِفْظِ اللِّسَانِ وَ ((مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكَلِّمْ خَيْرًا أَوْ

لِيَصْمُتْ)) وَقَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿مَا يَلْفُظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ﴾ ١٨ ق

٦٤٧٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ الْمُقَدَّمِيُّ، حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ عَلِيٍّ، سَمِعَ أَبَا حَازِمٍ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «مَنْ يَضْمَنْ لِي مَا بَيْنَ لَحْيَيْهِ وَمَا بَيْنَ رِجْلَيْهِ أَضْمَنْ لَهُ الْجَنَّةَ» (٣).

(١) به کوردی وا دهوتری، به لام وه ک خوی مانا بکری بهم جو ره یه: وتراوه وتی.

(٢) فه رمانی کرد وهراد بو ی نووسی.

(٣) بر وانه: ٦٨٠٧.

۲۳- باسی پاریزگاری کردنی زمان و ((هەر کهسیک باومری همیه بهخوا و بهرۆژی دواپی ئهوه باچاک بلی یان بیدهنگ بیت))

وه باسی ئهم فهرمايشتهی خواى بهرز و بلند: (هەر وتهیهك له دهمی دهرچى
چاودیرىكى بهسهروهیه دهینوسى).

۶۴۷۴-سههلی کورپی سهعد ﷺ له پیغه مبهری خواوه ﷺ دهگیرپتهوه که
فهرموویهتی: ((هەر کهسی زامنی زامنی و زامنی داوینی^(۱) خویم بو بکات،
منیش زامنی بهههشتی بو دهکهم)).

۶۴۷۵- حَدَّثَنِي عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَبِي
سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ
فَلْيَقُلْ خَيْرًا أَوْ لِيَصْمُتْ، وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَا يُؤْذِ جَارَهُ، وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ
بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ»^(۲).

۶۴۷۵-ئهبو هوهرمیره ﷺ دهلی: پیغه مبهری خوا ﷺ فهرموویهتی: ((هەرکهسیک
باومری همیه بهخوا و بهرۆژی دوا با چاکه بلی یان بیدهنگ بی، هەرکهسیک
باومری همیه به خوا و بهرۆژی دواى بانازاری دراوسیکهى نه دات، وه
هەرکهسیک باومری همیه بهخوا و بهرۆژی دواى با ریزی میوانه کهى بگری)).

۶۴۷۶- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا لَيْثٌ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ الْمَقْبُرِيُّ، عَنْ أَبِي شَرِيحٍ الْخَزَاعِيِّ قَالَ:
سَمِعَ أَذْنَايَ وَوَعَاهُ قَلْبِي النَّبِيُّ ﷺ يَقُولُ: «الضَّيَافَةُ ثَلَاثَةُ أَيَّامٍ جَائِزَتُهُ». قِيلَ: مَا جَائِزَتُهُ؟

(۱) دهقی فهرمووده که دهفرمووی زامنی ئهوهی له نێوان دوو شهویلکهی و زامنی ئهوهی له نێوان ههردوو رانی
دایه بیکات. که مه بهست به ههردوکیان زمان و داوینه.

(۲) پروانه: ۵۱۸۵.

قَالَ: «يَوْمٌ وَلَيْلَةٌ، وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ صَيفَهُ، وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيَقُلْ خَيْرًا أَوْ لَيْسَ كُنْتُ»^(۱).

٦٤٧٦- ئەبو شوریحی خوزاعی رضی اللہ عنہ دەلی: به‌هه‌ردوو گویم بیستم و به‌دلم وهرم گرت و له‌بهرم کرد که پیغه‌مبهر صلی اللہ علیہ و آله و سلم هه‌رمووی: ((میوانداری سی (شه‌و و) رۆژه، وه با به‌خششه‌که‌ی بدات، وترا: نه‌ی پیغه‌مبهری خوا صلی اللہ علیہ و آله و سلم به‌خششه‌که‌ی چیه؟ هه‌رمووی: (به‌خششه‌که‌ی) شه‌و و رۆژیکه، هه‌ر که‌سێک باوهری هه‌یه به‌خوا و به‌رۆژی دوا‌ی با ریزی میوانه‌که‌ی بگرت، وه هه‌ر که‌سێک باوهری به‌خوا و به‌رۆژی دوا‌ی هه‌یه باقه‌سی چاک بکات، یان بیدنگ بیت)).

٦٤٧٧- حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ حَمْرَةَ، حَدَّثَنِي ابْنُ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ يَزِيدَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عِيسَى بْنِ طَلْحَةَ التَّمِيمِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «إِنَّ الْعَبْدَ لَيَتَكَلَّمُ بِالْكَلِمَةِ مَا يَتَّبِعُ فِيهَا، يَزِلُّ بِهَا فِي النَّارِ أَبَدًا مِمَّا بَيْنَ الْمَشْرِقِ»^(۲).

٦٤٧٧- ئەبو هورمیره رضی اللہ عنہ له‌ پیغه‌مبهری خوا صلی اللہ علیہ و آله و سلم بیست ده‌یفه‌رموو: ((بیگومان به‌نده (مسولمان) وشه‌یه‌ک ده‌لی و بیرى لی ناکاته‌وه، به‌هویه‌وه به‌ندازه‌ی دوورتر له‌ نیوان خۆره‌ه‌لات^(۳) ده‌جیته‌ خواره‌وه بو ناو ناگری دۆزه‌خ)).

٦٤٧٨- حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُنِيرٍ، سَمِعَ أَبَا النَّضْرِ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ -يَعْنِي: ابْنَ دِينَارٍ - عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «إِنَّ الْعَبْدَ لَيَتَكَلَّمُ بِالْكَلِمَةِ مِنْ رِضْوَانِ اللَّهِ لَا يُلْقِي لَهَا بَلَاءً، يَرْفَعُ اللَّهُ بِهَا دَرَجَاتٍ، وَإِنَّ الْعَبْدَ لَيَتَكَلَّمُ بِالْكَلِمَةِ مِنْ سَخَطِ اللَّهِ لَا يُلْقِي لَهَا بَلَاءً، يَهْوِي بِهَا فِي جَهَنَّمَ»^(۴).

(۱) پروانه: ٦٠١٩.

(۲) پروانه: ٦٤٧٨.

(۳) له‌ گێڕانه‌وه‌ی موسلم ده‌فه‌رموی له‌ نیوان خۆره‌ه‌لات و خۆرئاوا (إرشاد الساري: ٤٧٦/١٣).

(۴) پروانه: ٦٤٧٧.

٦٤٧٨- نه بو هورمپر عليه السلام له پيغه مبهروه عليه السلام دهگيرپته وه كه فهرموويه تى: ((بهراستی بهندهى (مسولمان) وتیهیهك له رهامه ندى خوا دهلى، هیچ بایه خيكي بو دانانى، خودا چهند پله بههويه وه بهرزی دهكاته وه، بيگومان بهنده وتیهیهك دهلى له تورپى رقى خودا هیچ بایه خيكي بو دانانى، بههويه وه (چهند پله) دهچپته خواره وه بو ناو دوزهخ)).

٢٤- بابُ الْبُكَاءِ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ

٦٤٧٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ، قَالَ: حَدَّثَنِي حُثَيْبُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ حَفْصِ بْنِ عَاصِمٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم قَالَ: «سَبْعَةٌ يُظِلُّهُمْ اللَّهُ: رَجُلٌ ذَكَرَ اللَّهَ فَقَاصَتْ عَيْنَاهُ»^(١).

٢٤- باسى (گه وره يى) گريان له ترسى خودا

٦٤٧٩- نه بو هورمپر عليه السلام له پيغه مبهروه عليه السلام دهگيرپته وه كه فهرموويه تى: ((حهوت (كومه ل خه لك) خودا دهيان خاته زير سيبه رى خويه وه: (يه كيكيان) پياويكه يادى خوا بكات چاوه گانى فرميسكيان پيدا بيته خواره وه)).

٢٥- بابُ الْخَوْفِ مِنَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم

٦٤٨٠- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ رَبِيعٍ، عَنْ حُدَيْفَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم قَالَ: «كَانَ رَجُلٌ مِمَّنْ كَانَ قَبْلَكُمْ يُسِيءُ الظَّنَّ بِعَمَلِهِ، فَقَالَ لِأَهْلِهِ إِذَا أَنَا مِتُّ فَخَذُونِي فَذَرُونِي فِي الْبَحْرِ فِي يَوْمٍ صَائِفٍ، فَفَعَلُوا بِهِ، فَجَمَعَهُ اللَّهُ ثُمَّ قَالَ: مَا حَمَلَكَ عَلَى الَّذِي صَنَعْتَ؟ قَالَ: مَا حَمَلَنِي إِلَّا مَخَافَتُكَ. فَغَفَرَ لَهُ»^(٢).

(١) پروانه: ٦٦٠.

(٢) پروانه: ٣٤٥٢.

۲۵- باسی (فهزلی) ترسان له خوا ﷺ

۶۴۸۰- حوزمیفه ﷺ له پیغه مبهروه دهگیرتهوه که فهرموویه تی: ((پیاویک هه بوو له گهلانی پیش ئیوه دا گومانی خراپی به کرده وهکانی خوئی دهبرد، به کهس و کاره کهی خوئی وت: کاتی من مردم بمبهن (دوا سوتان و بوون به خۆله میش) بمکه نه ناو ده ریاوه^(۱) له رۆژیکی گهرمدا، نه وانیش به و جوهریان لی کرد^(۲)، نینجا خوای گه وره کوئی کرده وه (و دروستی کرده وه)، پاشان فهرمووی: چی وای لی کردی ئه وه بکهیت؟ وتی: ته نها ترسی (سزای) تو پالی پیوه نام، بویه (خوا) لی خوش بوو)).

۶۴۸۱- حَدَّثَنَا مُوسَى، حَدَّثَنَا مُعْتَمِرٌ: سَمِعْتُ أَبِي، حَدَّثَنَا قَتَادَةُ، عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَبْدِ الْغَافِرِ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ذَكَرَ رَجُلًا فِيمَنْ كَانَ سَلَفَ أَوْ قَبْلَكُمْ آتَاهُ اللَّهُ مَالًا وَوَلَدًا -يَعْنِي: أَعْطَاهُ- قَالَ: "فَلَمَّا حَضَرَ قَالَ لِبَنِيهِ: أَيُّ أَبٍ كُنْتُ؟ قَالُوا: خَيْرَ أَبٍ. قَالَ: فَإِنَّهُ لَمْ يَنْتَبِرْ عِنْدَ اللَّهِ خَيْرًا -فَسَرَهَا قَتَادَةُ: لَمْ يَدْخِرْ- وَإِنْ يَقْدَمَ عَلَى اللَّهِ يُعَذِّبُهُ فَاَنْظُرُوا، فَإِذَا مِتُّ فَأَخْرِقُونِي، حَتَّى إِذَا صِرْتُ فَحْمًا فَاسْحَقُونِي -أَوْ قَالَ: فَاسْهَكُونِي- ثُمَّ إِذَا كَانَ رِيحٌ عَاصِفٌ فَأَذْرُونِي فِيهَا. فَأَخَذَ مَوَائِقَهُمْ عَلَى ذَلِكَ وَرَبِّي فَفَعَلُوا، فَقَالَ اللَّهُ كُنْ. فَإِذَا رَجُلٌ قَائِمٌ، ثُمَّ قَالَ: أَيُّ عَبْدِي، مَا حَمَلَكَ عَلَى مَا فَعَلْتَ؟ قَالَ: مَخَافَتُكَ -أَوْ فَرَقٌ مِنْكَ- فَمَا تَلَاَفَاهُ أَنْ رَحِمَهُ اللَّهُ». فَحَدَّثْتُ أَبَا عُمَانَ فَقَالَ: سَمِعْتُ سَلْمَانَ عَيْرَ أَنَّهُ زَادَ "فَأَذْرُونِي فِي الْبَحْرِ". أَوْ كَمَا حَدَّثَ. وَقَالَ مُعَاذٌ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ قَتَادَةَ، سَمِعْتُ عُقْبَةَ، سَمِعْتُ أَبَا سَعِيدٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ^(۳).

(۱) واته خۆله میشه کهی بکه نه ناو ده ریاوه.

(۲) که خوئی وتبووی وه سیتی کردبوو.

(۳) بروهانه: ۳۴۷۸.

٦٤٨١-ئەبو سەعید رضی اللہ عنہ لە پێغەمبەرەوه ﷺ دەگێڕێتەوه که باسی پیاویکی کرد و فەرمووی: ((لەگەلانی رابردوو بوویان لەگەلانی پێش ئێوه دابوو -خودا سامان و مندالی پێ بەخشی بوو -واتە پێی دابوو - فەرمووی: جا کاتی لەسەر مەرگداوو بە کورەکانی وت: من چۆن باوکێک بووم (بوۆتان)؟ وتیان: چاکترین باوک بوویت، (پێغەمبەر ﷺ) فەرمووی: بەلام هیچ چاکەیهکی پێش خۆی نەخستبوو بۆ لای خوا- قەتادە (لَمْ يَبْتَزْ)ی بە: پێش خۆی نەخستبووی مانای کردبوو -وه ئەگەر برپواتەوه بۆلای خودا سزای دەدات، جا سەرنج بدەن که گیانم کێشرا و مردم لاشەکه‌م بسوتێنن هەتا دەبمە خەلۆز، ئینجا چاک بمهاریان وتی بمهاری-لە پاشان که بایه‌کی توند بوو بمندە بەدەم باکه‌وه، ئنجا لەسەر ئەوه بەلێن و پەیمانی لە کورەکانی وەرگرت، (وتی: بلێن) بەخوا (وا دەکه‌ین) ئەوانیش وایان لێ کرد (که وتی)، ئینجا خوای گەوره فەرمووی: ببە دەست بەجێ بۆیه پیاویکی راوستاو، پاشان فەرمووی: ئەو بەندەکه‌م، چی وای لیکردی که ئاوات کرد؟ وتی: ترسام لە (سزای) تۆ -یان ترسی تۆ - جا خوا بەرەحمەتی خۆی فریای که‌وت (و لێی خوۆش بوو)).

(سولهیمانی تهمی دەلی): ئەم فەرموودەیه‌م گێڕایه‌وه بۆ ئەبو عوسمان ئەویش وتی: (ئەم فەرموودەیم) لەسەلمان بیست بەلام ئەم زیاده هه‌بوو((به پرز و بلاوی بمکه‌نه ناو دمریاوه))، یا وەکو ئەو گێڕایه‌وه.

-موعاز دەلی: شوعبه له قەتادەوه بۆی گێڕایه‌وه وتی: له عوقبه‌م بیست وتی: له ئەبو سەعید رضی اللہ عنہ بیست ئەویش لە پێغەمبەرەوه گێڕایه‌وه.

٢٦- بَابُ الْإِنْتِهَاءِ عَنِ الْمَعَاصِي

٦٤٨٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ، حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، عَنْ بُرَيْدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مَثَلِي وَمَثَلُ مَا بَعَثَنِي اللَّهُ كَمَثَلِ رَجُلٍ آتَى

قَوْمًا فَقَالَ: رَأَيْتُ الْجَيْشَ بِعَيْنَيَّ، وَإِنِّي أَنَا النَّذِيرُ الْعُرْيَانُ، فَالْتَجَا النَّجَاءَ. فَأَطَاعَتْهُ طَائِفَةٌ فَأَذْلَجُوا عَلَى مَهْلِهِمْ فَتَنَجَّوْا، وَكَذَّبَتْهُ طَائِفَةٌ فَصَبَّحَهُمُ الْجَيْشُ فَاجْتَأَهُمْ»^(۱).

۲۶- باسی ده‌ست هه‌لگرتن و وازه‌نیان له‌تاوانه‌کان (واجبه)

۶۴۸۲- ئه‌بو موسا رضی اللہ عنہ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا رضی اللہ عنہ فه‌رمووی: ((نموونه‌ی من نه‌و په‌یامه‌ خودا منی پی ناردوو، وه‌ک بیاویک وایه جوومه‌ته لای گه‌لیک و بی‌ی وتوون: من به‌هه‌ردوو چاوی خوّم له‌شکره‌که‌م بی‌نی و به‌پاستی من هاوار به‌ده‌می پرووت و قوتم^(۲)، فریای خو‌تان که‌ون فریای خو‌تان که‌ون. ئینجا کو‌مه‌لیکیان به‌گو‌یی بکه‌ن و له‌ سه‌ره‌تای شه‌وه‌وه‌ بکه‌ونه‌ ری و به‌له‌سه‌رخو‌یی و هی‌واشی رزگاریان بی‌ی، کو‌مه‌لیکی (تریان) باوم‌ری پی نه‌که‌ن و له‌گه‌ل به‌یاندا له‌شه‌که‌که‌ ببات به‌سه‌ریاندا، له‌ناویان ببات له‌ بی‌خیان بی‌نیٔ)).

۶۴۸۳- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، حَدَّثَنَا أَبُو الزِّنَادِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّهُ حَدَّثَهُ، أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم يَقُولُ: «إِنَّمَا مَثَلِي وَمَثَلُ النَّاسِ كَمَثَلِ رَجُلٍ اسْتَوْقَدَ نَارًا، فَلَمَّا أَضَاءَتْ مَا حَوْلَهُ جَعَلَ الْفَرَاشُ وَهَذِهِ الدَّوَابُّ الَّتِي تَقَعُ فِي النَّارِ يَقَعْنَ فِيهَا، فَجَعَلَ يَنْزِعُهُنَّ وَيَغْلِبْنَهُ فَيَقْتَحِمْنَ فِيهَا، فَأَنَا أَخَذُ بِحُجْرَتِكُمْ عَنِ النَّارِ، وَهُمْ يَقْتَحِمُونَ فِيهَا»^(۳).

۶۴۸۳- ئه‌بو هوره‌یره رضی اللہ عنہ ده‌گپ‌یت‌ه‌وه‌ که‌ له‌ پیغه‌مبه‌ری خوا صلی اللہ علیہ وسلم بیست ده‌په‌رمووی: ((نموونه‌ی من و نموونه‌ی خه‌لکی وه‌ک بیاویک وایه ناگر‌یکی

(۱) پروانه: ۳۴۷۸.

(۲) مانای (النَّذِيرُ الْعُرْيَانُ) واته: ترسینه‌ری پرووت و قوتم وته‌یه‌کی عه‌ره‌بی له‌ کاتی ترس کوت و پردا به‌کاری د‌ینن، که‌س‌یکه‌ خو‌ی پرووت ده‌کاته‌وه‌ و هه‌والی هاتنی دو‌ژمن به‌پرووت و په‌جالی د‌ینی، بۆ نه‌وه‌ی خه‌لک خو‌یان ئاماده‌که‌ن بۆ جه‌نگ یان بۆ پا‌کردن. پروانه: إرشاد الساري: ۴۸۱/۱۳.

(۳) پروانه: ۳۴۲۶.

کردبیتهوه، جا کاتی چواردهوری خوی روشن کردهوه، نهو پهپوله و جانهورانیه که دهکهونه ناگرموه تی بکهوت، پیاوهکهش زوو زوو دووریان بختهوه له ناگرمکه، بهلام نهوان زوری بو دمهینن و نهکهونه ناویهوه، جا من کهمهرتان دهگرم بهزور دوورتان دهخهमेوه له ناگرمکه، بهلام نهوان^(١) بهزور خویان له دهستم رادهپسکینن و خویانی تی فری ددهن)).

٦٤٨٤- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا زَكَرِيَّا، عَنْ عَامِرٍ قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرٍو يَقُولُ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ، وَالْمُهَاجِرُ مَنْ هَجَرَ مَا نَهَى اللَّهُ عَنْهُ»^(٢).

٦٤٨٤- عامر دهلی: له عهبدوللای کوری عهمرم ﷺ بیست دمیوت: پیغهمبهر ﷺ فهرموومتی: ((مسولمان ی راستهقینه) نهو کهسهیه رسولمانان له زمان و دهستی پاریزراو بن، کوچه ریش نهو کهسهیه نهوهی خوا قهدهغهی کردوه وازی لی هینابیت)).

٢٧- بَابُ قَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ: «لَوْ تَعْلَمُونَ مَا أَعْلَمُ لَضَحِكْتُمْ قَلِيلًا وَلَبَكَيْتُمْ كَثِيرًا»

٦٤٨٥- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ كَانَ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «لَوْ تَعْلَمُونَ مَا أَعْلَمُ لَضَحِكْتُمْ قَلِيلًا وَلَبَكَيْتُمْ كَثِيرًا»^(١).

(١) (بهلام نیوه بهزور خوتان له دهستم رادهپسکینن و خوتانی تی فری ددهن)، له ههندی نوسخه ی بوخاریدا بهم جوړه نوسراوه.

(٢) پروانه: ١٠.

۲۷- باسی ئه م فهرمووده ی پیغه مبه ر ﷺ: ((ئه گهر ئه وه ی من ده یزانم ئیوه بتانزانیایه که م پیغه که نین و زۆر ده گریان))

۶۴۸۵- سه عیدی کوری موسه ییهب گپرایه وه که نه بو هورپه رپه ﷺ هه میسه ده یوت: پیغه مبه ری خوا ﷺ فهرموویه تی: ((ئه گهر ئه وه ی من ده یزانم ئیوه بتانزانیایه که م پی ده کنین و زۆر ده گریان)).

۶۴۸۶- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ مُوسَى بْنِ أَبِي أَنَسٍ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «لَوْ تَعْلَمُونَ مَا أَعْلَمَ لَصَحِبْتُمْ قَلِيلًا وَلَبَكَيْتُمْ كَثِيرًا»^(۱).
۶۴۸۶- ئه نه س ﷺ ده لی: پیغه مبه ری خوا ﷺ فهرموویه تی: ((ئه گهر ئه وه ی من ده یزانم ئیوه بتانزانیایه که م پی ده که نین و زۆر ده گریان)).

۲۸- باب: حُبَّتِ النَّارُ بِالشَّهَوَاتِ

۶۴۸۷- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «حُبَّتِ النَّارُ بِالشَّهَوَاتِ، وَحُبَّتِ الْجَنَّةُ بِالْمَكَارِهِ».

۲۸- باسیک: ئاگری دۆزه خ به ئاره زوو هکان چوارده وری گیراوه

۶۴۸۷- نه بو هورپه رپه ﷺ ده گپریته وه که پیغه مبه ری خوا ﷺ فهرموویه تی: ((ئاگری دۆزه خ به ئاره زوو هکان چوارده وری گیراوه، به هه شتیش به ناخوشیه کان چوارده وری گیراوه)).

(۱) بروانه: ۶۶۳۷.

(۲) بروانه: ۹۳.

۲۹- باب: «الْجَنَّةُ أَقْرَبُ إِلَى أَحَدِكُمْ مِنْ شِرَاكِ نَعْلِهِ، وَالنَّارُ مِثْلُ ذَلِكَ»

۶۴۸۸- حَدَّثَنِي مُوسَى بْنُ مَسْعُودٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مَنْصُورٍ وَالْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «الْجَنَّةُ أَقْرَبُ إِلَى أَحَدِكُمْ مِنْ شِرَاكِ نَعْلِهِ، وَالنَّارُ مِثْلُ ذَلِكَ».

۲۹- باسیک: ((بههشت له ئاوزه نگی نه علی هه
که سیکتانه وه نزیکتره لی، دۆزه خیش به هه مان شیوه))

۶۴۸۸- عه بدوللا ﷺ ده لی: پیغه مبهه ر ﷺ فه رموویه تی: ((بههشت له ئاوزه نگی
نه علی هه رکه سیکتانه وه نزیکتره لی، دۆزه خیش به هه مان شیوه)).

۶۴۸۹- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا عُذْرٌ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «أَصْدَقُ بَيْتٍ قَالَهُ الشَّاعِرُ: أَلَا كُلُّ شَيْءٍ مَا خَلَا اللَّهَ بَاطِلٌ»^(۱).

۶۴۸۹- ئه بی سه له مه له ئه بو هوره پره وه ﷺ گپه پاره وه ئه ویش له پیغه مبهه ر وه
ﷺ فه رمووی: ((پاسترین دپره هه ئه به ستیک که شاعیر وتوویه تی نه مه یه:
ئاگادار بن هه موو شت جگه له خوا به تال و بی هودمه یه)).

۳۰- باب: لِيَنْظُرَ إِلَى مَنْ هُوَ أَسْفَلَ مِنْهُ، وَلَا يَنْظُرَ إِلَى مَنْ هُوَ فَوْقَهُ

۶۴۹۰- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ، قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «إِذَا نَظَرَ أَحَدُكُمْ إِلَى مَنْ فَضَّلَ عَلَيْهِ فِي الْمَالِ وَالْخَلْقِ فَلْيَنْظُرْ إِلَى مَنْ هُوَ أَسْفَلَ مِنْهُ».

۳۰- باسیک: با ئاده میزاد سهیری که سیک بکات که له ئهو نزمتره (^۱) وه سهیری که سیک نهکات که له سهروی ئهوه وهیه

۶۴۹۰- ئه‌بو هورمیر رحمه الله له پیغه مبهری خوا رحمه الله ده‌گیریتته وه که فهرموویه تی: ((ئه‌گهر که سیکتان سهیری که سیک کرد لهو زۆرتر سامان و جوانی (لاشه‌ی) پی درابوو، ئه‌وه با سهیری که سیک بکات لهو نزمتره و که متری پی دراوه)).

۳۱- بابُ مِنْ هُمْ بِحَسَنَةٍ أَوْ بِسَيِّئَةٍ

۶۴۹۱- حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ، حَدَّثَنَا جَعْدُ أَبُو عُثْمَانَ، حَدَّثَنَا أَبُو رَجَاءٍ الْغَطَارِدِيُّ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضی الله عنه، عَنِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله، فِيمَا يَرْوَى عَنْ رَبِّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ: قَالَ: «إِنَّ اللَّهَ كَتَبَ الْحَسَنَاتِ وَالسَّيِّئَاتِ ثُمَّ بَيَّنَ ذَلِكَ، فَمَنْ هَمَّ بِحَسَنَةٍ فَلَمْ يَعْمَلْهَا كَتَبَهَا اللَّهُ لَهُ عِنْدَهُ حَسَنَةً كَامِلَةً، فَإِنْ هُوَ هَمَّ بِهَا فَعَمِلَهَا كَتَبَهَا اللَّهُ لَهُ عِنْدَهُ عَشْرَ حَسَنَاتٍ إِلَى سَبْعِمِائَةٍ ضَعْفٍ إِلَى أَضْعَافٍ كَثِيرَةٍ، وَمَنْ هَمَّ بِسَيِّئَةٍ فَلَمْ يَعْمَلْهَا كَتَبَهَا اللَّهُ لَهُ عِنْدَهُ حَسَنَةً كَامِلَةً، فَإِنْ هُوَ هَمَّ بِهَا فَعَمِلَهَا كَتَبَهَا اللَّهُ لَهُ سَيِّئَةً وَاحِدَةً».

۳۱- باسی که سیک هات به خه‌یالیدا چاکه‌یه‌ک یان خراپه‌یه‌ک بکات

۶۴۹۱- ئیبنو عبباس رضی الله عنه له پیغه مبهروه رحمه الله ده‌گیریتته وه، له وهی پیغه مبهر رحمه الله له په‌رومردگاریه وه رحمه الله ده‌یگیریتته وه که فهرموویه تی: ((بیگومان خوا هه‌موو چاکه‌کان و هه‌موو خراپه‌کانی دیاری کردوه و برپاری داوه^(۲)، پاشان ئه‌وه‌ی پروون کردۆته وه جا ههر که‌سی هات به خه‌یالیدا چاکه‌یه‌ک بکات، به‌لام نه‌یکرد،

(۱) ده‌باره‌ی ژبانی دنیا و خوشیه‌کانی.

(۲) یان فهرمانی کردوه به فریشته‌کان که نووسه‌ری کرده‌وی مروقه‌کانن به نووسینی چاکه‌کان و خراپه‌کان.

خوا لای خۆیهوه چاکهیهکی تهواوی بۆ دهنوسیت، خۆ ئەگەر هات بهخهیاڵیدا چاکهیهک بکات و چاکهکهی کرد، ئەوه خوا لای خۆی ده چاکه تا چهوت سهه و چهندهها و چهندانى بۆ دهنوسیت، وه ههر کهس هات بهخهیاڵیدا خراپهیهک بکات خراپهکهی نهکرد، ئەوه خوا لای خۆی چاکهیهکی تهواوی بۆ دهنوسیت، بهلام ئەگەر هات بهخهیاڵیدا خراپهیهک بکات، خراپهکهی کرد، ئەوا تهنها يهک خراپهى بۆ دهنوسیت)).

۳۲- بَابُ مَا يُتَّقَى مِنْ مُحَقَّرَاتِ الذُّنُوبِ

۶۴۹۲- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا مَهْدِيُّ، عَنْ غِيلَانَ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: إِنَّكُمْ لَتَعْمَلُونَ أَعْمَالًا هِيَ أَدْقُ فِي أَعْيُنِكُمْ مِنَ الشَّعْرِ، إِنْ كُنَّا نَعُدُّهَا عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ الْمُؤَبَّاتِ. قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: يَعْنِي بِذَلِكَ الْمُهْلِكَاتِ.

۳۲- باسی ئەوهی خۆ لێ دهپاریزی لێ گوناھانی بهکهم و بێ بایهخ دانراو^(۱)

۶۴۹۲- غهیلان له ئەههسهوه ﷺ دهگێڕێتهوه که وتی: بێگومان ئێوه کردهوانێک دهکهن لهبهر چاوی خۆتان ئەو کردارانه له موو باریکتره، که ئێمه له سهردهمی پێغه مبهردا ﷺ له تاوانه فهوتینه ریکارمان دهژمارد و دادمانا. ئەبو عهبدوڵلا (ئیمامی بوخاری) دهلی: مه بهستی به (المؤبقات) فهوتینه ر و له ناوبه رهکانه.

(۱) مه بهست پێی ئەو گوناھانه به بکه ره کهی به بچووک و بێ بایهخ دایده ن و سهیری دهکات.

۳۳- باب: الْأَعْمَالُ بِالْخَوَاتِيمِ وَمَا يُخَافُ مِنْهَا

۶۴۹۳- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَيَّاشٍ، حَدَّثَنَا أَبُو عَسَّانَ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو حَازِمٍ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ قَالَ: نَظَرَ النَّبِيُّ ﷺ إِلَى رَجُلٍ يُقَاتِلُ -الْمُشْرِكِينَ، وَكَانَ مِنْ أَكْثَرِ الْمُسْلِمِينَ غَنَاءَ عَنْهُمْ- فَقَالَ: «مَنْ أَحَبَّ أَنْ يَنْظُرَ إِلَى رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ النَّارِ فَلْيَنْظُرْ إِلَى هَذَا». فَتَبِعَهُ رَجُلٌ فَلَمْ يَزَلْ عَلَى ذَلِكَ حَتَّى جُرِحَ، فَاسْتَعْجَلَ الْمَوْتُ. فَقَالَ بِدَبَابَةِ سَيْفِهِ فَوَضَعَهُ بَيْنَ تَدْيِيهِ، فَتَحَامَلَ عَلَيْهِ حَتَّى خَرَجَ مِنْ بَيْنِ كَتِفَيْهِ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «إِنَّ الْعَبْدَ لَيَعْمَلُ -فِيمَا يَرَى النَّاسَ- عَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ، وَإِنَّهُ لَمِنْ أَهْلِ النَّارِ، وَيَعْمَلُ -فِيمَا يَرَى النَّاسَ- عَمَلِ أَهْلِ النَّارِ وَهُوَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ، وَإِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِخَوَاتِيمِهَا»^(۱).

۳۳- باسیک: کرده‌وه‌کان به کو‌تایی یانه‌وه په‌یوه‌ستن، وه ئه‌وه‌ی له کرده‌وه‌کانی مه‌ترسی لێ ده‌کریت

۶۴۹۳-سه‌ه‌لی کو‌ری سه‌عدی ساعدی ﷺ ده‌لی: پی‌غه‌م‌به‌ر ﷺ سه‌یری پیاو‌یک‌ی کرد له د‌زی ب‌ت‌په‌ره‌ستان ده‌جه‌نگ‌ا، له ناو مسو‌لمانان‌دا که‌سیان به ئه‌ندازه‌ی ئه‌و قازان‌جیان نه‌گه‌یان‌د به‌مسو‌لمانان، که‌چی پی‌غه‌م‌به‌ر ﷺ فه‌رمو‌وی: ((هه‌ر که‌سێ حه‌ز ده‌کات سه‌یری پیاو‌یک‌ی د‌ۆزه‌خی ب‌کات، با سه‌یری ئه‌و پیاو‌ه ب‌کات))، ئین‌جا پیاو‌یک‌^(۲) شو‌ینی که‌وت و هه‌ر به شو‌ینی‌ه‌وه بوو هه‌تا برین‌دار بوو، ئیتر به په‌له‌ خو‌ی کو‌شت، جا نووکی شمشیره‌که‌ی خو‌ی خسته‌ نی‌وان هه‌ردوو مه‌م‌کیه‌وه و خو‌یدا به سه‌ری‌دا هه‌تا شمشیره‌که‌ له نی‌وان هه‌ردوو شانیه‌وه هاته‌ دهره‌وه، پی‌غه‌م‌به‌ریش ﷺ فه‌رمو‌وی: ((بی‌گومان به‌نده هه‌یه‌ئه‌وه‌نده‌ی له خه‌ل‌که‌وه دیاره -کار ده‌کات به‌کار و کرده‌وه‌ی به‌هه‌شتیان‌ه له‌راستیش‌دا د‌ۆزه‌خییه‌،

(۱) پروانه: ۲۸۹۸.

(۲) له هاوه‌لانی شو‌ینی که‌وت.

(به‌ندهش هه‌یه) نه‌ومنده‌ی له خه‌لکه‌وه دیاره کار ده‌کات به کار و کرده‌وه‌ی دۆزه‌خیانه، له راستیشدا به‌هه‌شتیه، وه بی‌گومان کرده‌وه‌کان به کو‌تایانه‌وه په‌یوه‌ستن)).

۳۴- باب: الْعُزْلَةُ رَاحَةٌ مِنْ خُلَاطِ السُّوءِ

۶۴۹۴- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَطَاءُ بْنُ يَزِيدَ، أَنَّ أَبَا سَعِيدٍ حَدَّثَهُ قَالَ: قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ. وَقَالَ مُحَمَّدٌ بْنُ يُوسُفَ: حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ، حَدَّثَنَا الزُّهْرِيُّ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَزِيدَ اللَّيْثِيِّ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ: جَاءَ أَعْرَابِيٌّ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَيُّ النَّاسِ خَيْرٌ؟ قَالَ: «رَجُلٌ جَاهَدَ بِنَفْسِهِ وَمَالِهِ، وَرَجُلٌ فِي شُعْبٍ مِنَ الشَّعَابِ يَعْبُدُ رَبَّهُ وَيَدْعُ النَّاسَ مِنْ شَرِّهِ».

تَابَعَهُ الزُّبَيْدِيُّ وَسَلِيمَانُ بْنُ كَثِيرٍ وَالنُّعْمَانُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ. وَقَالَ مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ - عَطَاءٍ أَوْ عُبَيْدِ اللَّهِ - عَنْ أَبِي سَعِيدٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ. وَقَالَ يُوسُفُ وَابْنُ مُسَافِرٍ وَيَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنِ ابْنِ شَهَابٍ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ^(۱).

۳۴- باسیک: گۆشه‌گیری رزگار بوونه له تیکه‌لاویه خراپه‌کان

۶۴۹۴- (نیمامی بوخاری ده‌لی:) نه‌بو لیهمان بو‌ی گیرپینه‌وه وتی: شوعه‌یب بو‌ی گیرپینه‌وه له زوهریه و وتی: عه‌تائی کور‌ی په‌زیدی بو‌ی گیرپامه‌وه وتی: که نه‌بو سه‌عیدی خود‌ی ﷺ بو‌ی گیرپاره‌ته‌وه وتی: ووترا نه‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ.

وه موحه‌مه‌دی کور‌ی یوسف وتی: نه‌وزاعی بو‌ی گیرپینه‌وه وتی: زوهری بو‌ی گیرپینه‌وه له عه‌تائی کور‌ی په‌زیدی له‌یسییه‌وه له نه‌بی سه‌عیدی خود‌یه‌وه ﷺ وتی: عه‌رمبیک‌ی ده‌شته‌کی هاته‌ خزمه‌تی پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ وتی: نه‌ی

پېغه مبهري خوا چ كهسێ له هه مووان كه وره تر و بهر تره؟ فه رمووی:
((پیاویك (باومپداريک) به گیان و سامانی خوێ له رپی خوادا تیبکوشت،
پیاویكیش له شیوهکاندا به ندایه تی پهرومردگاری بکات و خراپه و
زیانی بۆ خه لکی نه بیئت)).

هه ریه که له زوبهیدی و سولهیمانی کوری که سیر له زوهریه وه گێراویانه ته وه
و پالپشتی گێرا نه وه که ی شوعه ی بیان کرد وه.

وه مه عمه ر له زوهریه وه گێراویه تیه وه، نه ویش له عه تا یان عوبه یدو للا وه
گێراویانه ته وه له نه بو سه عیده وه ﷺ له پېغه مبه ره وه ﷺ.

وه مه ر یه ک له یونس و ئیبنو موسافیر و یه حیای کوری سه عید له زوهریه وه
گێراویانه ته وه، نه ویش له عه تا وه له که سی که وه له ها وه لانی پېغه مبه ر ﷺ له
پېغه مبه ره وه ﷺ گێراویه تیه وه.

٦٤٩٥- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا الْمَاجِشُونُ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي صَعْصَعَةَ، عَنْ أَبِيهِ،
عَنْ أَبِي سَعِيدٍ أَنَّهُ سَمِعَهُ يَقُولُ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: «يَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ خَيْرٌ مَالِ
الرَّجُلِ الْمُسْلِمِ الْعَتَمُ، يَتَّبِعُ بِهَا شَعَفَ الْجِبَالِ وَمَوَاقِعَ الْقَطْرِ، يَفِرُّ بِدِينِهِ مِنَ الْفِتَنِ»^(١).

٦٤٩٥- عه بدوره حمانی کوری نه بو سه عه سه له باوکیه وه ده گێرپته وه له نه بو
سه عیدی خودریه وه ﷺ لئی بیستوه و گێراویه تیه وه ده یوت: له پېغه مبه ری
خوام ﷺ بیستوه ده یفه رموو: ((رۆژگاریک دیت به سه ر خه لکیدا میگه ل
باشترین سامانی مسولمان ده بیئت، ده یداته به ر بۆ لوتکه ی شاخه کان له و
شوینانه ی بارانی لی ده باری به هو ی ئایینه که یه وه هه لدی و دوور ده که ویته وه له
ناشوب و ئازا وه)).

۳۵- بابُ رَفْعِ الْأَمَانَةِ

٦٤٩٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سِنَانٍ، حَدَّثَنَا فُلَيْحُ بْنُ سُلَيْمَانَ، حَدَّثَنَا هِلَالُ بْنُ عَلِيٍّ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِذَا ضُيِّعَتِ الْأَمَانَةُ فَانْتَظِرِ السَّاعَةَ». قَالَ: كَيْفَ إِضَاعَتُهَا يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «إِذَا أُسْنِدَ الْأَمْرُ إِلَى غَيْرِ أَهْلِهِ فَانْتَظِرِ السَّاعَةَ»^(١).

۳۵- باسی نهمانی سپارده و نهمانه تدارکی

٦٤٩٦- نهبو هورمیره رضي الله عنه دهلی: پیغه مبهری خوا رضي الله عنه فهرمووی: ((هر کات سپارده زایه کرا و پارێزگاری لی نه کرا، نهوسا چاوهرپوانی هاتنی دواروژ بکه))، کابرا وتی: نهی پیغه مبهری خوا زایه کردنی سپارده چونه؟ فهرمووی: ((هر کات کار و باری خه لک درایه دهستی کهسی نهشیاو بو نهو کاره، نهوسا چاوهرپوانی هاتنی دواروژ بکه)).

٦٤٩٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ، أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ، عَنْ زَيْدِ بْنِ وَهْبٍ، حَدَّثَنَا حُذَيْفَةُ قَالَ: حَدَّثَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَدِيثَيْنِ، رَأَيْتُ أَحَدَهُمَا وَأَنَا أَنْتَظِرُ الْآخَرَ، حَدَّثَنَا: «أَنَّ الْأَمَانَةَ نَزَلَتْ فِي جَدْرِ قُلُوبِ الرِّجَالِ، ثُمَّ عَلِمُوا مِنَ الْقُرْآنِ، ثُمَّ عَلِمُوا مِنَ السُّنَّةِ». وَحَدَّثَنَا عَنْ رَفْعِهَا قَالَ: «يَنَامُ الرَّجُلُ النَّوْمَةَ فَتَقْبِضُ الْأَمَانَةُ مِنْ قَلْبِهِ، فَيَظِلُّ أَثَرُهَا مِثْلَ أَثَرِ الْوَكْتِ، ثُمَّ يَنَامُ النَّوْمَةَ فَتَقْبِضُ، فَيَبْقَى أَثَرُهَا مِثْلَ الْمَجْلِ، كَجَمْرِ دَخَرَجْتَهُ عَلَى رِجْلِكَ فَغَطَّ، فَتَرَاهُ مُنْتَبِرًا وَلَيْسَ فِيهِ شَيْءٌ، فَيُصْبِحُ النَّاسُ يَتَّبِاعُونَ، فَلَا يَكَادُ أَحَدٌ يُؤَدِّي الْأَمَانَةَ، فَيَقَالُ: إِنَّ فِي بَنِي فُلَانٍ رَجُلًا أَمِينًا. وَيُقَالُ لِلرَّجُلِ: مَا أَعْقَلُهُ، وَمَا أَظْرَفُهُ، وَمَا أَجْلَدُهُ. وَمَا فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ حَبَّةٍ خَرَدَلٍ مِنْ إِيْمَانٍ». وَلَقَدْ أَتَى عَلَيَّ زَمَانٌ، وَمَا أَبَالِي أَيْكُمْ بَايَعْتُ لِمَنْ كَانَ

مُسْلِمًا رَدَّهُ الْإِسْلَامُ، وَإِنْ كَانَ تَضَرَانِيًّا رَدَّهُ عَلَيَّ سَاعِيهِ، فَأَمَّا الْيَوْمَ فَمَا كُنْتُ أَبَايُعُ إِلَّا فَلَانًا
وَفُلَانًا. قَالَ الْفَرَبْرِيُّ: قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ: حَدَّثْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ فَقَالَ: سَمِعْتُ أَحْمَدَ بْنَ عَاصِمٍ يَقُولُ:
سَمِعْتُ أَبَا عُبَيْدٍ يَقُولُ: قَالَ الْأَضْمَعِيُّ وَأَبُو عَمْرٍو وَعَبْرُهُمَا: جَذَرُ قُلُوبِ الرِّجَالِ، الْجَذَرُ: الْأَصْلُ
مِنْ كُلِّ شَيْءٍ، وَالْوَكْتُ: أَثَرُ الشَّيْءِ الْيَسِيرُ مِنْهُ، وَالْمَجْلُ: أَثَرُ الْعَمَلِ فِي الْكَفِّ إِذَا غُلِظَ^(۱).

٦٤٩٧-حوزه‌یفه ﷺ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ دوو فه‌رمایش‌تی فه‌رموو بو‌مان،
یه‌کی‌کیانم دی (هاته‌دی) و من چاوه‌روانی نه‌وی که‌شیان^(۲) ده‌که‌م، فه‌رموو پی‌مان:
(بی‌گومان سه‌رمتا راسپارده^(۳)، دابه‌زیه ناخی دل‌ی پیاو چا‌گانه‌وه، ئینجا قورئان
(دابه‌زی و) هیز بوون پاشان له سوننه‌تیش فی‌ربوون))، پاشان دهرباره‌ی نه‌مانی
سپارده بو‌مان دوا و فه‌رموو: ((پیاو سه‌رخه‌ویک ده‌شکینیت نه‌وسا سپارده له
دل‌ی دهرده‌هینریت، ئینجا شوینه‌که‌ی وه‌ک خالیکی بجووک ده‌مینیت‌ه‌وه (له دل‌یدا)،
پاشان سه‌رخه‌ویکی تر ده‌شکینیت، ئیت‌ر سپارده (له دل‌یدا) دهرده‌هینریت، ئینجا
شوینه‌که‌ی وه‌ک تلوقی‌کی لی دیت، وه‌ک پشکویه‌ک خلکه‌یت‌ه‌وه به سه‌ر قاجت‌دا و
تلوق بکات، جا ده‌یبینی هه‌لا‌وساوه و هه‌جیشی تیدا نییه، ئینجا خه‌لکی کرین و
فروشتن ده‌که‌ن، جا‌وی لی دیت که‌س نه‌بیت سپارده به‌جی بی‌تی، (و بی‌پاریزیت)،
نه‌وسا ده‌وتریت: له نه‌وه‌ی فال‌انه که‌سدا پیاویکی سپارده پاریز هه‌یه، (وا‌ی لی
دیت) به‌پیاویک ده‌وتریت: ئای چه‌ند ژیره ئای چه‌ند ناسک ون ازداره ئای چه‌ند
نازایه، که‌جی به نه‌ندازه‌ی ده‌نکه خه‌رت‌ه‌له‌یه‌ک با‌وه‌ر له دل‌یدا نییه))، (حوزه‌یفه
ده‌لی): سویند به‌خوا رۆژگاری‌کم به‌سه‌ردا تپه‌ری لام گرنگ نه‌بوو کرین و
فروشتنم له‌گه‌ل هه‌ر کامتان بک‌ردایه، چونکه نه‌گه‌ر مسو‌لمان بوایه ئیسلام ری‌گری
لی ده‌کرد (گری و نا‌پاکیم لی بکات)، وه نه‌گه‌ر گا‌وور بوایه سه‌رکاره‌که‌ی سه‌ری

(۱) بروانه: ۷۰۸۶، ۷۲۷۶.

(۲) که نه‌مانی نه‌مانه‌ته.

(۳) نه‌مانه‌ت.

رِیگری لَی ده‌کرد (گزیم لَی بکات)، به‌لام نه‌مرو من کرین و فروشتن ناکه‌م له‌گه‌ن
فلان که‌س و فلانه که‌سدا نه‌بی‌ت، فیره بری ده‌لَی: نه‌بو جه‌عفه‌ر وتی: بو نه‌بو
عه‌بدو‌للا (نیمامی بوخاری) م‌گیرایه‌وه، نه‌ویش وتی: له نه‌حه‌دی کو‌ری عاصیم
بیست ده‌یوت: له نه‌با عوبه‌یده‌م بیست ده‌یوت: نه‌صمه‌عی و نه‌بو عه‌مر و جگه
له‌وانیش ده‌لَین: (جَوْرُ قُلُوبِ الرَّجُل) وشه‌ی: الجَوْر: نه‌سل و بنجینه‌ی هه‌موو
شتیکه، وه الوَکْت) ناسه‌واری که‌می هه‌رشتیکه. وه (الْجَل) ناسه‌واری کارکردنه له
ده‌ستی و ناو له‌بی مرو‌فدا که نه‌ستور ده‌بی‌ت.

٦٤٩٨- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، قَالَ: أَخْبَرَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، أَنَّ
عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ رضي الله عنه قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «إِنَّمَا النَّاسُ كَالْإِبِلِ الْمِائَةِ لَا تَكَادُ
تَجِدُ فِيهَا رَاحِلَةً».

٦٤٩٨-عه‌بدو‌للا‌ی کو‌ری عومه‌ر رضي الله عنه ده‌لَی: له پی‌غه‌مبه‌ری خوام ﷺ بیست
ده‌یفه‌رموو: ((له راستیدا خه‌لکی (له‌متمانه پی نه‌کردندا) وه‌ک چو‌ن له سه‌د
وشت‌ردا، وشت‌ریکی ره‌سه‌نت ده‌ست ناکه‌وی بو سواری بشیت)).

٣٦- بَابُ الرِّيَاءِ وَالسُّمْعَةِ

٦٤٩٩- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ سُفْيَانَ، حَدَّثَنِي سَلَمَةُ بْنُ كُهَيْلٍ. وَحَدَّثَنَا أَبُو
نُعَيْمٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ سَلَمَةَ قَالَ: سَمِعْتُ جُنْدَبًا يَقُولُ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ وَلَمْ أَسْمَعْ- أَحَدًا
يَقُولُ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ غَيْرُهُ، فَدَتَوْتُ مِنْهُ فَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ «مَنْ سَمَعَ سَمَعَ
اللَّهُ بِهِ، وَمَنْ يَرَانِي يُرَانِي اللَّهُ بِهِ»^(١).

۳۶- باسی ریایی و ناوبانگ^(۱)

۶۴۹۹- سوڤیان له سه‌له‌مه‌وه گێراویه‌تیه‌وه وتی: له جوند‌مبەر ﷺ بیست ده‌یوت: پێغه‌مبەر ﷺ فهرمووی: له که‌سی ترم نه‌بیست جگه‌له جوند‌مب بلی: پێغه‌مبەر ﷺ فهرمووی، نُنْجَا نَزِیکَ بُوومَه‌وه‌و گویم لی بوو ده‌یوت: پێغه‌مبەر ﷺ فهرموویه‌تی: ((هه‌ر که‌سێک بۆ ناوبانگ کار بکات خوا ناوی ده‌زپینیت، که‌سیکیش بۆ ریایی و به‌رحاویی کار بکات، خوا له پێش چاوی خه‌لکی ئابرووی ده‌بات)).

۳۷- بَابُ مَنْ جَاهَدَ نَفْسَهُ فِي طَاعَةِ اللَّهِ تَعَالَى

۶۵۰۰- حَدَّثَنَا هُذَيْفَةُ بْنُ خَالِدٍ، حَدَّثَنَا هَمَّامٌ، حَدَّثَنَا قَتَادَةُ، حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ، عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: بَيْنَمَا أَنَا رَدِيفُ النَّبِيِّ ﷺ لَيْسَ بَيْنِي وَبَيْنَهُ إِلَّا آخِرُهُ الرَّحْلِ فَقَالَ: «يَا مُعَاذُ». قُلْتُ: لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَسَعْدَيْكَ، ثُمَّ سَارَ سَاعَةً، ثُمَّ قَالَ: «يَا مُعَاذُ». قُلْتُ: لَبَّيْكَ رَسُولَ اللَّهِ وَسَعْدَيْكَ. ثُمَّ سَارَ سَاعَةً، ثُمَّ قَالَ: «يَا مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ». قُلْتُ: لَبَّيْكَ رَسُولَ اللَّهِ وَسَعْدَيْكَ. قَالَ: «هَلْ تَدْرِي مَا حَقُّ اللَّهِ عَلَى عِبَادِهِ؟». قُلْتُ: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: «حَقُّ اللَّهِ عَلَى عِبَادِهِ أَنْ يَعْْبُدُوهُ وَلَا يُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا». ثُمَّ سَارَ سَاعَةً ثُمَّ قَالَ: «يَا مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ». قُلْتُ: لَبَّيْكَ رَسُولَ اللَّهِ وَسَعْدَيْكَ. قَالَ: «هَلْ تَدْرِي مَا حَقُّ الْعِبَادِ عَلَى اللَّهِ إِذَا فَعَلُوهُ؟». قُلْتُ: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ قَالَ: «حَقُّ الْعِبَادِ عَلَى اللَّهِ أَنْ لَا يُعَذِّبَهُمْ»^(۲).

(۱) واته: که‌سیک کاریک بکات بۆ ریایی بیت، یان بۆ ئه‌وه‌ی خه‌لک بیبینن و باسی بکه‌ن.

(۲) پروانه: ۲۸۵۶.

۳۷- باسی (گوره‌یی) که سێک خۆی ماندوو بکات له بهندایه‌تی خواي بهرز و بڵندا

٦٥٠٠- ئەنەسى كۆرپى مالىك لە موعازى كۆرپى جەبەلەوھ ﷺ دەگىرپتەوھ دەلى:
لە كاتىكدا من لە پاشكوۋى پىغەمبەردا ﷺ بووم لە نىوان من و ئەودا تەنھا
كۆتاي كورتان (ى وىتر)ەكە ھەبوو، پىغەمبەر ﷺ فەرمووى: ((ئەى موعاز))،
وتم: لە خزمەتام گوڤراپەلتم ئەى پىغەمبەرى خوا ﷺ خوش نوودى تۆ
بەدەست دىنم، پاشان ماومىەك رۆشت ئىنجا فەرمووى: ((ئەى موعاز))، وتم: لە
خزمەتام گوڤراپەلتم ئەى پىغەمبەرى خوا ﷺ خوش نوودى تۆ بەدەست دىنم،
پاشان فەرمووى: ((ئەى موعازى كۆرپى جەبەل))، وتم: لە خزمەتام گوڤراپەلتم
ئەى پىغەمبەرى خوا ﷺ خوش نوودى تۆ بەدەست دىنم، فەرمووى: ((ئايا
دەزانى مافى خوا چىيە لەسەر بەندەكانى؟)) وتم: خوا و پىغەمبەرە ﷺ كەى
زاناترن، فەرمووى: ((مافى خوا لەسەر بەندەكانى ئەومىيە بىپەرستى و ھىچ
شتىك نەكەنە ھاوبەشى))، لە پاشان ماومىەك رۆشت، لە پاشان فەرمووى: ((ئەى
موعازى كۆرپى جەبەل)) وتم: فەرمان بەردارتم ئەى پىغەمبەرى خوا ﷺ خوش
نودى تۆ بەدەست دىنم، فەرمووى: ((ئايا دەزانى مافى بەندەكان لەسەر خوا
چىيە؟ ئەگەر مافى خوايان ئەنجامدا؟)) وتم: خوا و پىغەمبەرەكەى ﷺ زاناترن،
فەرمووى: ((مافى بەندەكان لەسەر خوا ئەومىيە كە سزاىان نەدات)).

٣٨ - بَابُ التَّوَاضُّعِ

٦٥٠١- حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا حُمَيْدٌ عَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه كَانَ لِلنَّبِيِّ نَاقَةٌ.

۳۸- باسی (فەزلى) خۆبەكم زانين

70۱- ئەنەس رضي الله عنه دەلى: پىغەمبەر ﷺ مى حوشترىكى ھەبوو.

۶۵۰۱م- قَالَ وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدٌ أَخْبَرَنَا الْفَزَارِيُّ وَأَبُو خَالِدٍ الْأَحْمَرُ عَنْ حُمَيْدِ الطَّوِيلِ عَنْ أَنَسٍ قَالَ كَانَتْ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ نَاقَةٌ تُسَمَّى الْعُضْبَاءَ، وَكَانَتْ لَا تُسَبِّقُ، فَجَاءَ أَعْرَابِيٌّ عَلَى قَعُودٍ لَهُ فَسَبَّحَهَا، فَاشْتَدَّ ذَلِكَ عَلَى الْمُسْلِمِينَ وَقَالُوا سُبِّحَتِ الْعُضْبَاءُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «إِنْ حَقًّا عَلَى اللَّهِ أَنْ لَا يَرْفَعَ شَيْئًا مِنَ الدُّنْيَا إِلَّا وَضَعَهُ».

۶۵۰۱م- نه نه س ﷺ ده لی: پیغه مبه ر ﷺ می حوشتریکی هه بوو ناوی عهزبا بوو، هیج وشتریک پیشی نه ده که وت، عه ره بیه کی ده شته کی به سواری وشتریکی به ربار هات هی خو ی بوو پیشی عهزبا دایه وه، نه و پیشکه وتنه له سه ر دلی مسو لمانان گران بوو، وتیان: عهزبا پیشی درایه وه، پیغه مبه ریش ﷺ فه رمووی: ((بیگومان ره وایه و به لینه له سه ر خوا هه ر شتی که له م دونیا به ره زکاته وه نه می ده کاته وه)).

۶۵۰۲- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عُثْمَانَ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ حَدَّثَنِي شَرِيكُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي مَرٍْ عَنْ عَطَاءٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «إِنَّ اللَّهَ قَالَ مَنْ عَادَى لِي وَلِيًّا فَقَدْ آذَنْتُهُ بِالْحَرْبِ، وَمَا تَقَرَّبَ إِلَيَّ عَبْدِي بِشَيْءٍ أَحَبَّ إِلَيَّ مِمَّا افْتَرَضْتُ عَلَيْهِ، وَمَا يَزَالُ عَبْدِي يَتَقَرَّبُ إِلَيَّ بِالنَّوَافِلِ حَتَّى أُحِبَّهُ، فَإِذَا أَحْبَبْتُهُ كُنْتُ سَمْعَهُ الَّذِي يَسْمَعُ بِهِ، وَبَصَرَهُ الَّذِي يُبْصِرُ بِهِ، وَيَدَهُ الَّتِي يَبْطِشُ بِهَا وَرِجْلَهُ الَّتِي يَمْشِي بِهَا، وَإِنْ سَأَلَنِي لِأُغْنِيَهُ، وَلَيْنِ اسْتَعَاذَنِي لِأُعِيذَنَّهُ، وَمَا تَرَدَّدْتُ عَنْ شَيْءٍ أَنَا فَاعِلُهُ تَرَدَّدِي عَنْ نَفْسِ الْمُؤْمِنِ، يَكْرَهُ الْمَوْتَ وَأَنَا أَكْرَهُ مَسَاءَتَهُ».

۶۵۰۲- نه بو هورمیره ﷺ ده لی: پیغه مبه ری خوا ﷺ فه رمووی: ((خوا فه رمووی به تی: هه ر که سی که دوژمنایه تی دوستیکی من بکات، نه وه به دلنیا ییه وه جهنگ له دزی راده که یه نم، وه به نه ده که م به هیج شتی که نزیک نابیته وه لی م خو شه ویستر بی لام له و شتانه ی فه رزم کرد وه له سه ری^(۱)، هه روه ها به به رده وای به نه ده که م به کردنی سونه ته کان نزیک ده بیته وه لی م، هه تا (وای لی

(۱) واته: چاکرین شت به نه ده پیتی نزیک بیته وه له خوا کردنی فه رزه کانه.

دیت) خوشم دهوئ، جا که خوشم ویست من ئەو گوئیەه ی پئی دەبیستی و ئەو جاوه ی پئی دەبیستی و ئەو دەستە ی زەبری پی دەوه شیئی و ئەو قاچە ی پئی دەپروا بەر یگادا، (هەر هەموویان وا لی دەکەم) فەرمان بەردارین وتاوان نەکەن، وە ئەگەر هەر داوا یە کەم لی بکات بە دئنیایە هە پئی دەبە خشم، وە ئەگەر پەنام پی بگری (لە هەرشتی) بیگومان پەنای دەدەم، وە من لە کردنی هیچ شتی کدا دوو دل نیم^(۱) که بیکەم، وە ک دوو دلیم لە گیان کیشانی برودار، که حەزی لە مردن نییە، منیش حەزم لە بی دلی ئەو نییە).

۳۹- بابُ قولِ النَّبِيِّ ﷺ « بُعِثْتُ أَنَا وَالسَّاعَةُ كَهَاتَيْنِ »

﴿ وَمَا أَمُرُّ السَّاعَةِ إِلَّا كَنَفْجِ الْبَصَرِ أَوْ هُوَ أَقْرَبُ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴾ النحل.

۳۹- باسی ئەم فەرما یشتە ی پیغەمبەر ﷺ: ((من و قیامەت وە ک ئەم دووانە^(۲) نێردراوین))

(وە هاتنی رۆژی دوا یی (بە لای خواوە) هەر وەکو چاوتر و کانیک وایە یان نزیکتر، بە راستی خوا بە سەر هەموو شتی کدا بە توانایە).

۶۵۰۳- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ حَدَّثَنَا أَبُو عَسَّانَ حَدَّثَنَا أَبُو حَازِمٍ عَنْ سَهْلِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « بُعِثْتُ أَنَا وَالسَّاعَةُ هَكَذَا ». وَيُشِيرُ بِإِصْبَعَيْهِ فَيَمْدُ بِهِمَا^(۳).

(۱) دوو دلی خوا ی گەورە لە گیانی کیشانی بروداردا نە ک دوو دلی بەرە هایی، چونکە دروست نییە بۆ خوا بە کاربیت، چونکە دوو دلی لە گومان لە دەسلەت بوون یان گومان لە بەرژە وەندی پەیدا دەبیت که خوا وانیه، دوو دلیە که لە تیوان گیان کیشانی باوەر دار بەزەیی و خوشە و یشتنی دا که حەزی لە مردن نییە.
(۲) مەبەست لەو دووانە: پەنجە ی شا یە توومان و پەنجە ی ناوہ راستە.
(۳) پروانە: ۴۹۳۶، ۵۳۰۱.

۶۵۰۳- سه هل ﷺ دهلی: پیغه مبهری خوا ﷺ فهرمووی: ((من و روژی دواپی ناوہا نیردراوین))، وه به هردوو پهنجہی (ناوہراست و شایہتمان)ی ناماژہی کرد و هردووکیانی دریزکرد.

۶۵۰۴- حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ - هُوَ الْجُعْفِيُّ - حَدَّثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ وَأَبِي التَّيَّاحِ عَنْ أَنَسٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «بُعِثْتُ أَنَا وَالسَّاعَةُ كَهَاتَيْنِ».

۶۵۰۴- نه نهس ﷺ له پیغه مبهروه ﷺ دهگیرپته وه که فهرموویتهی: ((من و قیامت و هک نه م دوانه بیکه وه نیردراوین)).

۶۵۰۵- حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ يُوسُفَ أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرِ عَنْ أَبِي حَصِينٍ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «بُعِثْتُ أَنَا وَالسَّاعَةُ كَهَاتَيْنِ». يَعْنِي إِصْبَعَيْنِ. تَابَعَهُ إِسْرَائِيلُ عَنْ أَبِي حَصِينٍ.

۶۵۰۵- نه بو هورپهړه ﷺ له پیغه مبهروه ﷺ دهگیرپته وه که فهرموویتهی: ((من و روژی دواپی و هک نه م دووانه بیکه وه نیردراوین)) مبهست له و دووانه: دوو پهنجہیه. نیسرائیل له نه بی حه صینه وه گیراویه تیه وه و پالپشتی گیرانه وه که ی نه بو به کری کردوه.

۴۰- باب

۶۵۰۶- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ حَدَّثَنَا أَبُو الزِّنَادِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ «لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِهَا، فَإِذَا طَلَعَتْ فَرَأَاهَا النَّاسُ آمَنُوا أَجْمَعُونَ، فَذَلِكَ حِينَ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيْمَانُهَا، لَمْ تَكُنْ آمَنَتْ مِنْ قَبْلُ، أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيْمَانِهَا خَيْرًا، وَلَتَقُومَنَّ السَّاعَةُ وَقَدْ نَشَرَ الرَّجُلَانِ ثَوْبَهُمَا بَيْنَهُمَا فَلَا

يَتَّبَعَانِهِ وَلَا يَطْوِيَانِهِ، وَلَتَقُومَنَّ السَّاعَةُ وَقَدْ انْصَرَفَ الرَّجُلُ بِلَيْنٍ لِقَحْتِهِ فَلَا يَطْعَمُهُ،
وَلَتَقُومَنَّ السَّاعَةُ وَهُوَ يَلِيطُ حَوْضَهُ فَلَا يَسْقَى فِيهِ، وَلَتَقُومَنَّ السَّاعَةُ وَقَدْ رَفَعَ أَكْلَتَهُ إِلَى
فِيهِ فَلَا يَطْعَمُهَا»^(۱).

٤٠- باسیک^(۲)

٦٥٠٦- ئەبو ھورەیرە رضی اللہ عنہ دەلی: پیغمەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: ((قیامەت بەرپا نابێ
هەتا خۆر لە خۆرئاوا بوونیەو هەلنەیهت، ئەنجا کە هەلەات خەلکی بینیان
هەموویان باوەر دینن، ئەو ئەو کاتەیه کە باوەرھێنان سوود بەھیج کەس
ناگەیهنێت کە پێشتر برپای نەهێنابێ، یان هیچ خێر و چاکەیهکی نەکرد بێت
لەگەڵ باوەرەکید، وە بێگومان قیامەت بەرپا دەبێت لە کاتیکی دوو پیاو
پۆشاکەکیان لە نیواندا بلاوکردۆتەو، نەمامەلەکیان تەواو دەکەن نەپۆشاکە
دەپێچنەو، وە بێگومان قیامەت بەرپا دەبێت لە کاتیکی کەسیک شیری می
حوشترەکی لەگەڵ خۆی بردۆتەو، بەلام (فریای خواردنی ناکەوێ و) نایخوات، وە
بێگومان قیامەت بەرپا دەبێت لە کاتیکی کەسیک حەوزەکی سواق دەدات، بەلام
ئاوی لی ناخواتەو، وە بێگومان قیامەت بەرپا دەبێت لە کاتیکی کەسیک پارووەکی
بردوو وە بۆ دەمی بەلام نایخوات (و قیامەت بەرپا دەبێت)).

٤١- باب: هَنْ أَحَبَّ لِقَاءَ اللَّهِ أَحَبَّ اللَّهُ لِقَاءَهُ

٦٥٠٧- حَدَّثَنَا حَجَّاجٌ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ عَنْ أَنَسٍ عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ عَنِ
النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «مَنْ أَحَبَّ لِقَاءَ اللَّهِ أَحَبَّ اللَّهُ لِقَاءَهُ، وَمَنْ كَرِهَ لِقَاءَ اللَّهِ كَرِهَ اللَّهُ لِقَاءَهُ». قَالَتْ
عَائِشَةُ أَوْ بَعْضُ أَزْوَاجِهِ إِنَّا لَنَكْرَهُ الْمَوْتَ. قَالَ «لَيْسَ ذَلِكَ، وَلَكِنَّ الْمُؤْمِنَ إِذَا حَضَرَهُ

(۱) پروانه: ۸۵.

(۲) لە هەندێ نوسخەی صحیحی بوخاریدا نوسراوە: باسی هەلەاتنی خۆر لە خۆر ئاواوە.

الْمَوْتُ بُشْرَ بَرِّضَوَانَ اللَّهِ وَكَرَامَتِهِ، فَلَيْسَ شَيْءٌ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِمَّا أَمَامَهُ، فَأَحَبُّ لِقَاءِ اللَّهِ وَأَحَبُّ اللَّهِ لِقَاءَهُ، وَإِنَّ الْكَافِرَ إِذَا حُضِرَ بُشْرَ بَعْدَابِ اللَّهِ وَعُقُوبَتِهِ، فَلَيْسَ شَيْءٌ أَكْرَهَ إِلَيْهِ مِمَّا أَمَامَهُ، كَرِهَ لِقَاءَ اللَّهِ وَكَرِهَ اللَّهُ لِقَاءَهُ». اخْتَصَرَهُ أَبُو دَاوُدَ وَعَمَرُو عَنْ شُعْبَةَ. وَقَالَ سَعِيدٌ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ زُرَّارَةَ عَنْ سَعْدٍ عَنْ عَائِشَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ.

٤١- باسیک: هه رکهس حهز بکات به خزمهتی خواهی گه وره بکات، خواش حهز دهکات بهو کهسه بکات

٦٥٠٧- عوبادهی کوری صامیت ﷺ له پیغه مبهروه دهگیرپته وه که
فهرموو په تی: ((هه رکهسیک پیی خوشبی به دیداری خوا بکات، خواش دیداری
ئهوی پی خوشه، هه رکهسیکیش دیداری خوا پی خوش نه بی، خواش
دیداری ئهوی پی خوش نییه))، عائشه ﷺ - یان یه کیک له هاوسه ره گانی- وتی:
له راستیدا ئیمه مردنمان پی خوش نییه، پیغه مبهره ﷺ فهرموو: ((مه بهست
ئهوه نییه، به لکو بروادار که له سه ره مرگدا موژدهی پیده دریت به پرزنامه ندی
خوا و به هه شته که ی، ئیتر هیچ شتیک به قه دهر ئه وهی له بهرده می دایه (مردن)
خوشه ویستر نییه لای، بویه حهز به دیداری خوا دهکات و خواش حهز به
دیداری ئه وه دهکات، وه بیگومان کافریش که دهگاته سه ره مه رگ مژدهی سزای
خوا و تۆلهی ئهوی پی دهریت، ئیتر هیچ به قه دهر ئه وهی له بهرده می دایه
(مردن) ناخوشت نییه لای، بویه حهز به دیداری خوا ناکات و خواش حهز به
دیداری ئه وه ناکات)).

ئه بو داوود و عمر له شوعه وه ئهم فهرموو دهیان به کورتر هیناوه و
گیراویانه ته وه.

وه سه عید له قه تاده وه گیراویه تیه وه، ئه ویش له زوراره وه له سه عده وه له
عائشه وه ﷺ له پیغه مبهروه دهگیراویه تیه وه.

۶۵۰۸- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ بُرَيْدٍ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِي مُوسَى عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «مَنْ أَحَبَّ لِقَاءَ اللَّهِ أَحَبَّ اللَّهُ لِقَاءَهُ، وَمَنْ كَرِهَ لِقَاءَ اللَّهِ كَرِهَ اللَّهُ لِقَاءَهُ».

۶۵۰۸- نه بو موسا ﷺ له پیغه مبهروه ده ﷺ ده گپ یته وه که فه رموویه تی: ((هه ر کهس ههز به دیداری خوا بکات، خواش ههز به دیداری نه وه دهکات، هه ر که سیش ههز به دیداری خوا نهکات، خواش ههز به دیداری نه وه ناکات)).

۶۵۰۹- حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْلٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ وَعُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ فِي رَجَالٍ مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ أَنَّ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ وَهُوَ صَحِيحٌ «إِنَّهُ لَمْ يُقْبَضْ نَبِيٌّ قَطُّ حَتَّى يَرَى مَقْعَدَهُ مِنَ الْجَنَّةِ ثُمَّ يُخَيَّرُ». فَلَمَّا نَزَلَ بِهِ، وَرَأْسُهُ عَلَى فَخِذِي، غُشِيَ عَلَيْهِ سَاعَةٌ، ثُمَّ أَفَاقَ، فَأَشْخَصَ بَصَرَهُ إِلَى السَّقْفِ ثُمَّ قَالَ «اللَّهُمَّ الرَّفِيقَ الْأَعْلَى». قُلْتُ إِذَا لَا يَخْتَارُنَا، وَعَرَفْتُ أَنَّهُ الْحَدِيثُ الَّذِي كَانَ يُحَدِّثُنَا بِهِ - قَالَتْ - فَكَانَتْ تِلْكَ آخِرَ كَلِمَةٍ تَكَلَّمَ بِهَا النَّبِيُّ ﷺ قَوْلُهُ «اللَّهُمَّ الرَّفِيقَ الْأَعْلَى»^(۱).

۶۵۰۹- ئیبنو شیهاب ده ئی: سه عیدی کورپی موسه ییهب و عوروهی کورپی زوبهیر له ناو جهند بیایوکی زانادا بویان گیرامه وه که عائیشهی ﷺ خیزانی پیغه مبه ر ﷺ وتی: پیغه مبه ر ﷺ که له شی ساغ بوو دهیغه رموو: ((بیگومان هیج پیغه مبه ریک گیانی نه کیشر او هه تا جیگای خوئی له به هه شتدا نه دیبی، له پاشان سه رپشک کراوه^(۲)))، جا کاتی مردنی نزیک بوویه وه سه ری له سه ر رانم بوو، له هوئی خوئی جوو، پاشان هوئی کرده وه و چاوی برپیه بنمیچی ژوو ره که، له پاشان فه رمووی: ((خوای بمگه یه نه به هاوړی هه رمبه رزمه کانم^(۳)))،

(۱) پروانه: ۴۴۳۵.

(۲) له نیوان مانه وه له ژباندا یا مردن.

(۳) که فریشته کان و پیغه مبه ران و راستگو یان و شهیدو پیاو چاکه کانن: پروانه: إرشاد الساری: ۵۱۳/۱۳.

منیش وتم: که واته پیغه مبهەر ﷺ نيمه هه ئنا بژیڤی^(١)، وه زانیم ئه مه ئه وه
 فهرموودهیه که پیشتەر (له کاتی لهش ساغیدا) بۆی باس دهکردین.
 عایشه ؓ دهلی: جا کوئا قسه یه که پیغه مبهەر ﷺ کردی ئه مه بوو:
 ((خوایه بمگه یه نه به هاوړیکانم له بههشتی ههره بالا دا)).

٤٢- بابُ سَكَرَاتِ الْمَوْتِ

٦٥١٠- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدٍ بْنُ مَيْمُونٍ حَدَّثَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ عَنْ عُمَرَ بْنِ سَعِيدٍ
 قَالَ أَخْبَرَنِي ابْنُ أَبِي مُلَيْكَةَ أَنَّ أَبَا عَمْرٍو ذَكَوَانَ مَوْلَى عَائِشَةَ أَخْبَرَهُ أَنَّ عَائِشَةَ ؓ كَانَتْ
 تَقُولُ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ بَيْنَ يَدَيْهِ رَكْوَةٌ - أَوْ عُلبَةٌ - فِيهَا مَاءٌ - يَشْكُ عُمَرُ - فَجَعَلَ
 يُدْخِلُ يَدَيْهِ فِي الْمَاءِ، فَيَمْسَحُ بِهِمَا وَجْهَهُ وَيَقُولُ «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، إِنَّ لِلْمَوْتِ سَكَرَاتٍ». ثُمَّ
 نَصَبَ يَدَهُ فَجَعَلَ يَقُولُ «فِي الرَّفِيقِ الْأَعْلَى». حَتَّى قُبِضَ وَمَالَتْ يَدُهُ^(٢).

٤٢- باسی سهختیهکانی مردن (گیانه لا)

٦٥١٠- عومهری کوری سهعید دهلی: ئیبنو ئه بی موله یکه بۆی گیرامه وه که
 ئه بو عه مر زه کوانی ئازاد کراوی عایشه بۆی گیراومه ته وه که عایشه ؓ دهلی:
 له بهرده می پیغه مبهری خوادا ﷺ جهومنه یه کی چه رمی بجووک- یان قاپیکی
 گهورهی دارین هه بوو- ئاوی تیدا بوو- عومهر گومانی بردوو- جا زوو زوو
 دهستهکانی دهخسته ناو ئاوه که و دهیه ئیان به ده موچاویدا و دهیفه رموو: ((هیچ
 په رستراویکی به راست نییه جگه له خوا، بیگومان مردن و (گیانه لا) سهخت و
 زهحه ته))، پاشان دهستی ڕێک راگرتبوو ههر دهیفه رموو: ((خوایه بمگه یه نه به

(١) مردن هه لده بژیڤی.

(٢) پروانه: ٨٩٠.

هاوړی ههره به‌رزه‌کانم))، هه‌تا گیانی کیشراو دهستی شل بوو لار بووه‌وه (ومفاتی کرد).

۶۵۱۱- حَدَّثَنِي صَدَقَةُ أَخْبَرَنَا عَبْدُهُ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ رَجُلًا مِنَ الْأَعْرَابِ جُفَاءً يَأْتُونَ النَّبِيَّ ﷺ فَيَسْأَلُونَهُ مَتَى السَّاعَةُ؟ فَكَانَ يَنْظُرُ إِلَى أَصْعَرِهِمْ فَيَقُولُ «إِنْ يَعِشَ هَذَا لَا يَذُرْكَ الْهَرَمُ حَتَّى تَقُومَ عَلَيْكُمْ سَاعَتُكُمْ». قَالَ هِشَامٌ يَعْنِي مَوْتَهُمْ.

۶۵۱۱-هیشام له باوکیه‌وه ده‌گیریته‌وه ئه‌ویش له عائیشه‌وه ﷺ ده‌لی: پیاوانیک له عهره‌بی ده‌شته‌کی زبری پی‌خاوس ده‌هاتنه خزمه‌تی پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ و پرسیاریان لی ده‌کرد: که‌ی قیامه‌ت ده‌بی؟ پی‌غه‌مبه‌ریش ﷺ سه‌یری بچوو‌کترینیانی ده‌کرد له ته‌مه‌ندا و دمی‌فه‌رموو ((ئه‌گه‌ر ئه‌مه‌ بژی پیر نابیت هه‌تا قیامه‌تتان له‌سه‌ر هه‌لده‌یت))، هیشام ده‌لی: مه‌به‌ستی مردنی هه‌موویان بوو^(۱).

۶۵۱۲- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ حَلْحَلَةَ عَنْ مَعْبِدِ بْنِ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ عَنْ أَبِي قَتَادَةَ بْنِ رِبْعِيٍّ الْأَنْصَارِيِّ أَنَّهُ كَانَ يُحَدِّثُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مَرَّ عَلَيْهِ بِجَنَازَةٍ فَقَالَ «مُسْتَرِيحٌ، وَمُسْتَرَاخٌ مِنْهُ». قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا الْمُسْتَرِيحُ وَالْمُسْتَرَاخُ مِنْهُ قَالَ «الْعَبْدُ الْمُؤْمِنُ يَسْتَرِيحُ مِنْ نَصَبِ الدُّنْيَا وَأَذَاهَا إِلَى رَحْمَةِ اللَّهِ، وَالْعَبْدُ الْفَاجِرُ يَسْتَرِيحُ مِنْهُ الْعِبَادُ وَالْبِلَادُ وَالشَّجَرُ وَالْدَّوَابُّ»^(۲).

۶۵۱۲-ئه‌بو فه‌تاده‌ی کوری ری‌بیعی ئه‌نصاری ﷺ گیرایه‌وه که پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ جه‌نازمیه‌ک به‌ لایدا برا، فه‌رمووی: ((ئه‌وه ئاسوودمیه و ئاسودمن له ده‌ستی))، عه‌رزیا‌ن کرد: ئه‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ ئاسوودمیه و ئاسوودمن له

(۱) واته: که ده‌فه‌رموی قیامه‌ت به‌ریاده‌بی یا هه‌لده‌ستیت واته: ئه‌م من‌داله‌ پیر نابی هه‌مووتان ده‌مرن نه‌ک قیامه‌ت به‌ریا ده‌بیت.

(۲) پروانه: ۶۵۱۲.

دهستی یانی چی؟ فهرمووی: ((بهندهی باومردار له دهست ماندوویهتی و نازاری دونیا پرزگاری دهبیته و دهگاته پهحمهتی خوا، بهندهی خراپهکاریش مروفهکان و ولات و دار و درمخت و نازهل و گیان له بهر له دهستی ئاسووده دهبن)).

۶۵۱۳- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ عَبْدِ رَبِّهِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ حَلْهَلَةَ حَدَّثَنِ ابْنُ كَعْبٍ عَنْ أَبِي قَتَادَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «مُسْتَرِيحٌ، وَمُسْتَرَا حٌ مِنْهُ، الْمُؤْمِنُ يَسْتَرِيحُ»^(۱).
 ۶۵۱۳- نه بو ههتاده ﷺ له پیغه مبهروه دهگیرپتهوه که فهرموویهتی: ((ئاسوودهو ئاسووده بوون له دهستی، باومردار ئاسووده دهبیته)).

۶۵۱۴- حَدَّثَنَا الْحُمَيْدِيُّ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ بْنُ عَمْرِو بْنِ حَزْمٍ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «يَتَّبِعُ الْمَيِّتَ ثَلَاثَةٌ، فَيَرْجِعُ اثْنَانِ وَيَبْقَى مَعَهُ وَاحِدٌ، يَتَّبِعُهُ أَهْلُهُ وَمَالُهُ وَعَمَلُهُ، فَيَرْجِعُ أَهْلُهُ وَمَالُهُ، وَيَبْقَى عَمَلُهُ».
 ۶۵۱۴- نه نه سی کورپی مالیک ﷺ دهلی: پیغه مبهری خوا ﷺ فهرمووی: ((سی شت شوین مردوو دهکه ویت، دوانیان دهگیرپتهوه به کیکیان له گه لیدا ده می نیتیهوه، که سوکاری و سامانه کهی و کردهوه کانی شوینی دهکهون، کهس و کار و سامانه کهی دهگیرپتهوه، وه کردهوه کانی ده می نیتیهوه)).

۶۵۱۵- حَدَّثَنَا أَبُو الثُّعْمَانِ حَدَّثَنَا حَمَادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «إِذَا مَاتَ أَحَدُكُمْ عُرِضَ عَلَيْهِ مَقْعَدُهُ غُدْوَةً وَعَشِيًّا، إِمَّا النَّارُ وَإِمَّا الْجَنَّةُ، فَيُقَالُ هَذَا مَقْعَدُكَ حَتَّى تُبْعَثَ»^(۲).

(۱) پروانه: ۶۵۱۲.

(۲) پروانه: ۱۳۷۹.

۶۵۱۵- عه بدوئلاى كورى عومهر ﴿﴾ دهلى: پيغه مبهري خوا ﴿﴾ فهرموويه تى: ((نه گهر كه سيكتان مرد شوينه كهى به بهيانيان و ئيواراندا نيشان ددرت، جا يا جيگا كهى دوزه خه يان بهه شته، نهجا پيى دوترت نانه وه شوينه كه ته ههتا زيندوو دكرتته وه)).

۶۵۱۶- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْجَعْدِ أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ «لَا تَسُبُّوا الْأَمْوَاتَ، فَإِنَّهُمْ قَدْ أَفْضَوْا إِلَى مَا قَدَّمُوا»^(۱).

۶۵۱۶- عائشه ﴿﴾ دهلى: پيغه مبهري ﴿﴾ فهرمووى: ((جنبو به مردووان مه دهن، چونكه بيگومان گه شتوون به (پاداشتي) نهو كرده وانهى پيش خويان نار دوويانه)).

۴۳- بابُ نَفْحِ الصُّورِ

وَقَالَ مُجَاهِدٌ: الصُّورُ كَهَيْئَةِ الْبُوقِ. ﴿زَجَرَةٌ ۱۱﴾ الصَّافَات، صِيحَةٌ. وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: النَّاقُورُ: الصُّورُ. ﴿الرَّاجِفَةُ ۶﴾ النَّازِعَات: النَّفْحَةُ الْأُولَى. ﴿الرَّادِفَةُ ۷﴾ النَّازِعَات: النَّفْحَةُ الثَّانِيَةُ.

۴۳- باسى فووكردن به شهيبوردا

موجاهيد دهلى: (الصُّورُ): وهك كه رنا وايه. ﴿زَجَرَةٌ ۱۱﴾ الصَّافَات: دهنك و هاواريكه (تيخورپنيكه).

ئيبنو عه عباس ﴿﴾ دهلى: (النَّاقُورُ): شهيبوره. ﴿الرَّاجِفَةُ ۶﴾ النَّازِعَات: فووكردن يه كه م به شهيبوردا. ﴿الرَّادِفَةُ ۷﴾ النَّازِعَات: فووكردن دووهمه.

٦٥١٧- حَدَّثَنِي عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ وَالْأَعْرَجِ أَنََّّهُمَا حَدَّثَاهُ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ اسْتَبَّ رَجُلَانِ، رَجُلٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ وَرَجُلٌ مِنَ الْيَهُودِ فَقَالَ الْمُسْلِمُ وَالَّذِي اضْطَقَى مُحَمَّدًا عَلَى الْعَالَمِينَ. فَقَالَ الْيَهُودِيُّ وَالَّذِي اضْطَقَى مُوسَى عَلَى الْعَالَمِينَ، قَالَ فَغَضِبَ الْمُسْلِمُ عِنْدَ ذَلِكَ، فَلَطَمَ وَجْهَ الْيَهُودِيِّ، فَذَهَبَ الْيَهُودِيُّ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأَخْبَرَهُ بِمَا كَانَ مِنْ أَمْرِهِ وَأَمْرِ الْمُسْلِمِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «لَا تُخَيِّرُونِي عَلَى مُوسَى، فَإِنَّ النَّاسَ يَصْعَقُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، فَأَكُونُ فِي أَوَّلِ مَنْ يَفِيقُ، فَإِذَا مُوسَى بَاطِشٌ بِجَانِبِ الْعَرْشِ، فَلَا أَذْرَى أَكَانَ مُوسَى فِيمَنْ صَعَقَ فَأَفَاقَ قَبْلِي، أَوْ كَانَ مِمَّنِ اسْتَتَنَى اللَّهُ»^(١).

٦٥١٧- ئەبو ھورەیرە ؓ دەلی: دوو بیاو جینیواندا بەیەکتری، بیایوکیان مسوئەمان بوو بیایوکیان جوولەکە بوو، مسوئەمانەکیان وتی: سویند بەو زاتە موحمەدی ؓ بەسەر جیہانیاندا ھەڵبژاردوو، جوولەکەکەش وتی: سویند بەو زاتە مووسای ؑ بەسەر جیہانیاندا ھەڵبژاردوو، وتی: جا لەو کاتەدا مسوئەمانەکە دەستی بەرزکردوو و زلەییەکی دا لە دەموچاوی جوولەکەکە، جوولەکەکەش پوشت بوو خزمەتی پێغەمبەری خوا ﷺ و ئەووی بوو لە نیوان خۆی و مسوئەمانەکەدا بۆی گیرایەو، پێغەمبەری خواش ﷺ فەرمووی: ((من بە چاکتر دامەنین بەسەر مووسادا ﷺ، چونکە بێگومان خەڵکی لە پوژی دوایدا بێ ھۆش دەکەون، ئەنجا من یەکەم کەس دەبم ھۆش دەکەمەو، یەکسەر مووسا ﷺ دەبینم توند دەستی گرتوو بە سوچیکی عەرشەو، جا نازانم ناخۆ لەو کەسانە بوو بێ ھۆش کەوتوو و پێش من بەھۆش ھاتۆتەو، یاخود لەو کەسانە بوو خوا جیای کردووتەو (بێ ھۆش نەکەوتوو).

۶۵۱۸- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ حَدَّثَنَا أَبُو الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ «يَصْعَقُ النَّاسُ حِينَ يَصْعَقُونَ، فَأَكُونُ أَوَّلَ مَنْ قَامَ، فَإِذَا مُوسَى أَخَذَ بِالْعَرْشِ، فَمَا أَذْرَى أَكَانَ فِيمَنْ صَعَقَ». رَوَاهُ أَبُو سَعِيدٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ^(۱).

۶۵۱۸- ئەبو ھورەیرە رضی اللہ عنہ دەلی: پێغەمبەر صلی اللہ علیہ وسلم دھەرموی: ((خەڵکی لە کاتی بێھۆش کەوتندا بێھۆش دەکەون، ئەوسا منیش یەکەم کەسم (هۆش دەکەمەوه و) ھەڵدەسەمەوه، جا دەبینم مووسا علیہ السلام دەستی گرتوووە بەعەرشەوه، جا نازانم نایا ئەویش لەو کەسانەبووە بێھۆش بووە (یا نا؟)). ئەبو سەعیدیش رضی اللہ عنہ ئەم ھەرموودە لە پێغەمبەرەوه صلی اللہ علیہ وسلم گیراوتەوه.

۴۴- باب: يَقْبِضُ اللَّهُ الْأَرْضَ

رَوَاهُ نَافِعٌ عَنِ ابْنِ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ

۶۵۱۹- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِقَاتٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا يُونُسُ عَنِ الزُّهْرِيِّ حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «يَقْبِضُ اللَّهُ الْأَرْضَ، وَيَطْوِي السَّمَاءَ بَيْنَمِنِهِ، ثُمَّ يَقُولُ أَنَا الْمَلِكُ أَيْنَ مُلُوكُ الْأَرْضِ؟»^(۲).

۴۴- باسیک: (لە رۆژی قیامەتدا) خودا بە چنگی زەوی دەگرێت^(۳)

۶۵۱۹- ئەبو ھورەیرە رضی اللہ عنہ لە پێغەمبەرەوه صلی اللہ علیہ وسلم دەگیرێتەوه کە ھەرموویەتی: ((خو! لە رۆژی قیامەتدا زەوی بە چنگی دەگرێت و بە دەستی راستیشی ناسمان دەپێچێتەوه، پاشان دھەرموی: من پادشام، کوان پادشایانی دنیا؟)).

(۱) پروانە: ۲۴۱۱.

(۲) پروانە: ۴۸۱۲.

(۳) ئێمە باوەڕمان بەو سیفەتە ھەیە بەو شتووی شیاوی خودا بێت بە بێ جواندن بە دروستکراوەکان یان بە کخستنی ماناکە.

۶۵۲۰- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ خَالِدٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي هِلَالٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخَدْرِيِّ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ «تَكُونُ الْأَرْضُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ خُبْرَةً وَاحِدَةً، يَتَكَفَّفُهَا الْجَبَّارُ بِيَدِهِ، كَمَا يَكْفَأُ أَحَدُكُمْ خُبْرَتَهُ فِي السَّقَرِ، نُزْلًا لِأَهْلِ الْجَنَّةِ». فَأَتَى رَجُلٌ مِنَ الْيَهُودِ فَقَالَ بَارَكَ الرَّحْمَنُ عَلَيْكَ يَا أَبَا الْقَاسِمِ، أَلَا أَخْبَرَكِ بِنَزْلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ قَالَ «بَلَى». قَالَ تَكُونُ الْأَرْضُ خُبْرَةً وَاحِدَةً كَمَا قَالَ النَّبِيُّ ﷺ فَنَظَرَ النَّبِيُّ ﷺ إِلَيْنَا، ثُمَّ صَحِكَ حَتَّى بَدَتْ نَوَاجِدُهُ ثُمَّ قَالَ أَلَا أَخْبَرَكِ بِإِدَامِهِمْ قَالَ إِدَامُهُمْ بِالْأَمِّ وَتُونُ. قَالُوا وَمَا هَذَا قَالَ تَوْنٌ وَتُونٌ يَأْكُلُ مِنْ زَائِدَةٍ كِبِدِهِمَا سَبْعُونَ أَلْفًا.

۶۵۲۰- ئەبو سەعید خەدری رضی اللہ عنہ دەلی: پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: ((زەوی لە ڕۆژی دوایدا وەک یەک نانێ لێدیت خۆی بەلام دەست و بەتوانا بە دەستی خۆی ئەمدیو ئەودییو پێ دەکات، وەک چۆن کەسیکتان لە سەفەردا نانەکی ئەمدیو ئەودییو پێ دەکات، پێشوازی بەهەشتیەکانی پێ دەکات))، جاپیاویکی جوولەگە هات وتی: فەر و بەرەگەتی خۆی بەبەزەیی ڕزێت بەسەرتدا ئەو ئەبە لەقاسیم هەوالت پێ بەدەم، پێشوازی بەهەشتیەکان بە چی دەکریت لە ڕۆژی دوایدا؟ پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: ((بەلێ)) وتی: زەوی دەبیته یەک نان وەک ئەوێ پێغەمبەر ﷺ فەرمووی، ئێنجا پێغەمبەر ﷺ سەیریکی کردین و پێکەنی هەتا دانەکانی پێشەوێ دەرگەوتن، لە پاشان فەرمووی: ((پێت بلێم پێخۆری بەهەشتیەکان چییە؟ وتی: بالام و نونە، هاوێلان وتیان: ئەو (بالام و تون) چییە؟ وتی: گاو نەهەنگە هەفتا هەزار بەهەشتی لە پارچە زیادهکی جگەری گا و نەهەنگە دەخۆن.

۶۵۲۱- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو حَازِمٍ قَالَ سَمِعْتُ سَهْلَ بْنَ سَعْدٍ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ «يُحْشَرُ النَّاسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى أَرْضٍ بَيْضَاءَ عَفْرَاءَ كَقُرْصَةِ نَقْيٍ». قَالَ سَهْلٌ أَوْ غَيْرُهُ لَيْسَ فِيهَا مَعْلَمٌ لِأَحَدٍ.

۶۵۲۱- ئەبو حازیم دەلی سەهلی کوری سەعد رضی اللہ عنہ دەلی: لە پێغەمبەر ﷺ بیست دەیفەرموو((خەلکی لە ڕۆژی قیامەتدا لەسەر زەوییهکی سێی مەیلە و سوور

کۆده کرینهوه، وهک نانیک وایه له ئاردیکی بیژراوهی بی سۆس و کهپهک دروست کرابیت)). سههل یا کهسیکی تر دهلی: زهوییهی تهخته هیچ نیشانه و ناسهواریکی تیا نییه بۆ کهس.

۴۵- بَابُ كَيْفِ الْحَشْرِ؟

۶۵۲۲- حَدَّثَنَا مُعَلَّى بْنُ أَسَدٍ حَدَّثَنَا وَهَبٌ عَنِ ابْنِ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ «يُحْشَرُ النَّاسُ عَلَى ثَلَاثِ طَرَائِقَ، رَاغِبِينَ رَاهِبِينَ وَاثْنَانِ عَلَى بَعِيرٍ، وَثَلَاثَةً عَلَى بَعِيرٍ، وَأَرْبَعَةً عَلَى بَعِيرٍ، وَعَشْرَةً عَلَى بَعِيرٍ وَيُحْشَرُ بِقِيَّتِهِمُ النَّارُ، ثَقِيلُ مَعَهُمْ حَيْثُ قَالُوا، وَتَبِيتُ مَعَهُمْ حَيْثُ بَانُوا، وَتُصْبِحُ مَعَهُمْ حَيْثُ أَصْبَحُوا، تَمْسِي مَعَهُمْ حَيْثُ أَمْسَوْا».

۴۵- باسی کۆکردنهوه (ی خه لکی له قیامهتدا) چۆنه؟

۶۵۲۲- نه بو هورپهره ﷺ له پیغه مبهروه ﷺ دهگیریتتهوه که فهرموویهتی: ((خه لکی له سههر سی شیوه کۆده کرینهوه: دلخۆشان (به دیداری خوا) و ترساوان (له رابردوو) دووان به سوار و شتریکهوه، سیان به سواری و شتریکهوه، چوار به سواری و شتریکهوه، دهکەس به سواری و شتریکهوه، ئینجا نهوانه ی تریان ناگر کۆیان دهکاتهوه، نیومرۆ خهویان له گهڵ دهکات و له ههر کوئ نیومرۆ خهو بکهن، شهویان له گهڵ دهکاتهوه له ههر کوئ شهو بکهنهوه، وه بهیانی دهکاتهوه له گهڵیان له ههر کوئ بهیانی بکهنهوه، وه ئیواره دهکاتهوه له گهڵیان له ههر کوئ ئیواره بکهنهوه)).

۶۵۲۳- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْبَجْدَادِيُّ حَدَّثَنَا شَيْبَانُ عَنْ قَتَادَةَ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَجُلًا قَالَ يَا نَبِيَّ اللَّهِ كَيْفَ يُحْشَرُ الْكَافِرُ

عَلَى وَجْهِهِ قَالَ «أَلَيْسَ الَّذِي أَمْشَاهُ عَلَى الرُّجُلَيْنِ فِي الدُّنْيَا قَادِرًا عَلَى أَنْ يُمَشِّيهُ عَلَى وَجْهِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ». قَالَ فَتَادَهُ بَلَى وَعِزَّةَ رَبَّنَا^(۱).

۶۵۲۳-ئهنهسی کوری مالیک ﷺ دهگیریتهوه که بیاویک وتی: ئەهی پیڤه مبهری خوا ﷺ له رۆزی دوایدا چۆن بێ باومر له سهر رووخساری دهریت بو مه حشهر؟ پیڤه مبهر ﷺ فهرمووی: ((ئایا ئەو زاتهی که له دنیا دا له سهر دوو قاج دهیرد بهریگادا، ناتوانی له رۆزی دوایدا له سهر رووخساری بییات بهریگادا)). فهتاده دهلی: به لی دمتوانی سویند به گه ورمهی پهرومردگارمان.

۶۵۲۴- حَدَّثَنَا عَلِيُّ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ عَمْرُو سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنِ جُبَيْرٍ سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ «إِنَّكُمْ مُلَاقُوا اللَّهِ حَقًّا غَرَاءَ مُشَاءَ غُرْلًا». قَالَ سُفْيَانُ هَذَا مِمَّا نَعُدُّ أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ سَمِعَهُ مِنَ النَّبِيِّ ﷺ^(۲).

۶۵۲۴-سه عیدی کوری جوبهیر وتی: له ئیبنو عه عباس ﷺ بیست وتی: له پیڤه مبهرم ﷺ بیست فهرمووی: ((بیگومان نیوه به دیداری خوا دهگهن به پیڤاوسی و رووتی به پیادمی و خهتهنه نهکراوی)).

سوفیان دهلی: ئەم فهرموودمیه ئیمه لهو فهرموودانهی دهمزیرین که ئیبنو عه عباس ﷺ له پیڤه مبهری ﷺ بیستووه (راسته وخۆ).

۶۵۲۵- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرٍو عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ﷺ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَخْطُبُ عَلَى الْمِنْبَرِ يَقُولُ «إِنَّكُمْ مُلَاقُوا اللَّهِ حَقًّا غَرَاءَ غُرْلًا»^(۳).

(۱) بروانه: ۴۷۶۰.

(۲) بروانه: ۳۳۴۹.

(۳) بروانه: ۳۳۴۹.

۶۵۲۵- ئیبنو عه عباس رضی اللہ عنہ دهلی: له پیغه مبهری خوا رضی اللہ عنہ بیست له سه ر دوانگه وتاری دما و دهیغه رموو: ((به دلنیا ییه وه ئیوه به دیداری خوا دهگه ن به پیخواوسی و پرووت و قوتی و خهته نه نه کراوی)).

۶۵۲۶- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ النُّعْمَانِ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: قَامَ فِينَا النَّبِيُّ ﷺ يَخْطُبُ فَقَالَ: «إِنَّكُمْ مَحْشُورُونَ حُفَاةَ عُرَاهُ» ﴿كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ﴾ ﴿١٠٤﴾ ﴿الْأَنْبِيَاءِ، الْآيَةِ. وَإِنَّ أَوَّلَ الْخَلَائِقِ يُكْسَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِبْرَاهِيمَ، وَإِنَّهُ سَيَجَاءُ بِرِجَالٍ مِنْ أُمَّتِي، فَيُؤْخَذُ بِهِمْ ذَاتَ الشَّمَالِ. فَأَقُولُ يَا رَبِّ أَصِحَّاحِي. فَيَقُولُ إِنَّكَ لَا تَذَرِي مَا أَخَذْتُوا بِعَدِّكَ. فَأَقُولُ كَمَا قَالَ الْعَبْدُ الصَّالِحُ﴾ وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَا دُمْتُ فِيهِمْ فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِي كُنْتُ أَنْتَ الرَّقِيبُ عَلَيْهِمْ وَأَنْتَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿١٠٧﴾ إِنْ تُعَذِّبْهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ وَإِن تَغْفِرْ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنْتَ الْمَرْبُزُ الْحَكِيمُ ﴿١١٨﴾ المائدة. قَالَ فَيَقَالُ إِنَّهُمْ لَمْ يَزَالُوا مُرْتَدِّينَ عَلَى أَعْقَابِهِمْ»^(۱).

۶۵۲۶- ئیبنو عه عباس رضی اللہ عنہ دهلی: له پیغه مبهری خوا رضی اللہ عنہ له ناوماندا هه ستایه وه و وتاری کیدا و هه رموو: ((بیگومان ئیوه (له رۆژی دوایدا) به پی پی خاوس و پرووت و خهته نه نه کراوی کو دهکرینه وه^(۲)، (یه کهم جار چۆن دروستمان کردن به (پرووت و قووتی) نه و (دروست کردنه) دووباره دهکینه وه، نه وه به لینی که (جیبه جی کردنی) له سه ر ئیمه یه، بیگومان نه و (به لینه) به دی دینین). وه یه کهم که سیک که پو شاکێ له بهر دهکریت له رۆژی دوایدا ئیبراهیمه رضی اللہ عنہ، وه بیگومان که سانی که له ئوممه تم بو لای چه پ دهرین، منیش ده لیم نه وانه

(۱) پروانه: ۳۴۹.

(۲) له مه حشه ردا.

هاوه لانی منن، خواش دمه رمووی: بیگومان تو نازانی نهوانه لهو کاته وه تو بهجیت هیشتوون چی شتی خرابیان داهیناوه، نیت منیش وهک بیاو چاکه که دهلیم: ((وه من شایهت و چاودیر بووم بهسهریانه وه تا لهناویاندا بووم، نینجا کاتی تو منت برده وه و (به رزت کردم وه بو ئاسمان) هه خوت چاودیر بووی به سهریانه وه، وه خوت ناگادار و شایهتی بهسهر هه موو شتی که وه، نه گهر سزایان بدهیت، نه وه بیگومان بهندهی خوتن، وه نه گهر لیشیان خوش بیی نه وه بیگومان تهنا خوتی به دمه لاتی کار دروست)، دهلی: جا دهوتریت بیگومان نهوانه بهردهوام پاشگهز بوونه ته وه و له ناین و مرگه راوون)).

۶۵۲۷- حَدَّثَنَا قَيْسُ بْنُ حَفْصٍ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ حَدَّثَنَا حَاتِمُ بْنُ أَبِي صَغِيرَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ قَالَ حَدَّثَنِي الْقَاسِمُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ أَبِي بَكْرٍ أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «تُحَسَّرُونَ حَقًّا عُرَاءَ غُرْلًا» قَالَتْ عَائِشَةُ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ الرَّجَالُ وَالنِّسَاءُ يَنْظُرُ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ؟ فَقَالَ «الْأَمْرُ أَشَدُّ مِنْ أَنْ يُهْمَهُمْ ذَاكَ».

۶۵۲۷- قاسیمی کوری موحه ممه دی کوری نه بی بهکر وتی: عائشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا دهلی: پیغه مبهری خوا ﷺ فهرمووی: ((نیوه به پیخواوسی و پرووت و قوتی و خه ته نه نه کراوی گو ده گرینه وه (له قیامه تدا)، عائشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا وتی: منیش وتم: نهی پیغه مبهری خوا بیاوان و ئافره تان سهیری یه کتر ده که ن؟ فهرمووی: ((کاره که له وه سه ختره بایه خ به وه بدن و لایان گرنگ بیئت)).

۶۵۲۸- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنْ عَمْرِو بْنِ مَيْمُونٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي قُبَّةٍ فَقَالَ «أَتَرْضَوْنَ أَنْ تَكُونُوا رُبْعَ أَهْلِ الْجَنَّةِ». قُلْنَا نَعَمْ. قَالَ «تَرْضَوْنَ أَنْ تَكُونُوا سَطْرَ أَهْلِ الْجَنَّةِ». قُلْنَا نَعَمْ. قَالَ «وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ إِنِّي لَأَرْجُو أَنْ تَكُونُوا

نُصِفَ أَهْلَ الْجَنَّةِ، وَذَلِكَ أَنَّ الْجَنَّةَ لَا يَدْخُلُهَا إِلَّا نَفْسٌ مُسْلِمَةٌ، وَمَا أَنْتُمْ فِي أَهْلِ الشَّرِكِ إِلَّا كَالشَّعْرَةِ الْبَيْضَاءِ فِي جِلْدِ الثَّوْرِ الْأَسْوَدِ أَوْ كَالشَّعْرَةِ السَّوْدَاءِ فِي جِلْدِ الثَّوْرِ الْأَحْمَرِ»^(۱).

۶۵۲۸ - عه‌بدوللا ﷺ ده‌لی: ئیمه له خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ریدا ﷺ بووین له چادریکی وهك و گومه‌زدا پیغه‌مبه‌ر ﷺ فهرمووی: ((نایا رازی دهبین چواریه‌کی خه‌لکی به‌هه‌شت بن؟)) وتمان: به‌لی، فهرمووی: ((رازی دهبین سییه‌کی خه‌لکی به‌هه‌شت بن؟)) وتمان: به‌لی، فهرمووی: ((نایا رازی دهبین نیوه‌ی خه‌لکی به‌هه‌شت بن؟)) وتمان به‌لی، فهرمووی: ((سویند به‌و زاته‌ی گیانی موحه‌مه‌دی به‌ده‌سته، من ئومید ده‌که‌م نیوه‌ی خه‌لکی به‌هه‌شت بن، ئه‌وه‌ش له‌به‌ر ئه‌وه‌یه ئه‌وه‌ی مسولمان نه‌بی ناچیت به‌هه‌شته‌وه، وه ئیوه له چاو خه‌لکی هاوبه‌ش دانه‌ردا وهك تاله موویه‌کی سبی وان له پیستی گایه‌کی ږه‌شدا یان وهك تاله موویه‌کی ږه‌ش وان له پیستی گایه‌کی سووردا)).

۶۵۲۹ - حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ حَدَّثَنِي أَخِي عَنْ سُلَيْمَانَ عَنْ ثَوْرٍ عَنْ أَبِي الْغَيْثِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ «أَوَّلُ مَنْ يُدْعَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ آدَمُ، فَتَرَاءَى ذُرِّيَّتُهُ فَيَقَالُ هَذَا أَبُوكُمْ آدَمُ. فَيَقُولُ لَبَّيْكَ وَسَعْدَيْكَ. فَيَقُولُ أَخْرِجْ بَعَثْ جَهَنَّمَ مِنْ ذُرِّيَّتِكَ. فَيَقُولُ يَا رَبِّ كَمْ أُخْرِجُ فَيَقُولُ أَخْرِجْ مِنْ كُلِّ مِائَةٍ تِسْعَةٌ وَتِسْعِينَ». فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ إِذَا أَخَذَ مِنَّا مِنْ كُلِّ مِائَةٍ تِسْعَةٌ وَتِسْعُونَ، فَمَاذَا يَبْقَى مِنَّا قَالَ «إِنَّ أُمَّتِي فِي الْأُمَمِ كَالشَّعْرَةِ الْبَيْضَاءِ فِي الثَّوْرِ الْأَسْوَدِ».

۶۵۲۹ - نه‌بو هورمه‌ږه ﷺ ده‌گیریت‌هوه که پیغه‌مبه‌ر ﷺ فهرمووی: ((نه‌که‌م که‌سیک که له ږوژی قیامه‌تدا بانگ ده‌کړیت ئاده‌مه ﷺ له‌گه‌ل نه‌وه‌کانیدا یه‌کتری ده‌بینن، ئینجا (به نه‌وه‌کانی) ده‌وتریت: ئه‌وه ئاده‌می باوکتانه،

ئاده میس ﷺ دهلی: ئامادهی فهمرانتم و خوشنودی تۆ به دهست دینم، (خوا پیی) دمه رموی: ئهوانه ی شیاوی ناردنن بۆ دۆزهخ له نهوهکانت دمریان بینه (و بیان نیره)، ئهویش دهلی: ئه ی پهرومردگارم چهند دمر بینم (و جیاکه مهوه)؟ خواش دمه رموی: له هه موو سه د که سیك نه وه د و نو یان بنیره))، هاوه لانیش وتیان: ئه ی پیغه مبه ری خوا ئه گهر له ههر سه د که سیك نه وه د و نو مان بنیریت ئیتر جیمان دهمینیته وه؟ پیغه مبه ریش ﷺ فه رمووی: ((له راستیدا ئوممه تی من له چاو ئوممه تانی دیکه وهك موویه کی سپی وایه له گایه کی رهندا)).

۶۱- بابُ قَوْلِهِ ﷺ: ﴿إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ ۝۱﴾ الْحَجَم

﴿أَزْفَتِ الْأَزْفَةُ ۝۷﴾ النجم. ﴿أَقْرَبَتِ السَّاعَةُ وَأَنْشَقَ الْقَمَرُ ۝۱﴾ الْقَمَر

۶۵۳۰- حَدَّثَنِي يُونُسُ بْنُ مُوسَى حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «يَقُولُ اللَّهُ يَا آدَمُ. فَيَقُولُ لَبَّيْكَ وَسَعْدَيْكَ وَالْخَيْرُ فِي يَدَيْكَ. قَالَ يَقُولُ أَخْرِجْ بَعَثَ النَّارِ. قَالَ وَمَا بَعَثَ النَّارِ قَالَ مِنْ كُلِّ أَلْفٍ تِسْعِمِائَةٍ وَتِسْعَةً وَتِسْعِينَ. قَدْ أَكَّ حِينَ يَشِيبُ الصَّغِيرُ، وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمَلٍ حَمْلَهَا، وَتَرَى النَّاسَ سُكَرَى وَمَا هُمْ بِسُكَرَى وَلَكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ». فَاشْتَدَّ ذَلِكَ عَلَيْهِمْ فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ أَيُّنَا الرَّجُلُ قَالَ «أَبْشِرُوا، فَإِنَّ مِنْ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ أَلْفَ وَمِنْكُمْ رَجُلٌ - ثُمَّ قَالَ - وَالَّذِي نَفْسِي فِي يَدِهِ إِنِّي لَأَطْمَعُ أَنْ تَكُونُوا ثُلُثَ أَهْلِ الْجَنَّةِ». قَالَ فَحَمِدْنَا اللَّهَ وَكَبَّرْنَا، ثُمَّ قَالَ «وَالَّذِي نَفْسِي فِي يَدِهِ إِنِّي لَأَطْمَعُ أَنْ تَكُونُوا سَطَرَ أَهْلِ الْجَنَّةِ، إِنَّ مَثَلَكُمْ فِي الْأُمَمِ كَمَثَلِ الشَّعْرَةِ الْبَيْضَاءِ فِي جِلْدِ الثَّوْرِ الْأَسْوَدِ أَوْ الرِّقْمَةِ فِي ذِرَاعِ الْحِمَارِ»^(۱).

٤٦- باسی ئەم فەرمايشتهی خواﷺ: (بەراستی بومەلەرزەیی قیامەت هەستان شتێکی زۆر گەورەییە) (ڕۆژی دوايي زۆر نزیک بوو، تەو) (ڕۆژی دوايي نزیک بویەو)

٦٥٣٠- ئەبو سەعید رضی اللہ عنہ دەلی: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: ((خوای گەورە
دەفەر مووی: ئەی ئادەم، ئادەمیش دەلی: فەرمان بەردارتەم ^(١) وە خوشنودی تۆ بە
دەست دێنم، هەموو چاکە و خێرێک لە دەستی تۆدايە، دەلی: (خوای گەورە)
دەفەر مووی: ئەوانەى دەنێردرێن بۆ دۆزەخ دەریان بێنە (لە ناو خەلکدا)،
ئادەمیش دەلی: نێردراوانی دۆزەخ ژمارەیان چەندە؟ دەفەر مووی: لە هەر
هەزارێک نۆسەد و نەو و نوایان، جا لەو کاتەدا مەندائی ساوا سەری سپی
دەبێت، (وە هەموو ئافەرمێکی دوو گیان سکهکەى فری دەدات، خەلکی دەبینی
(دەلی: سەرخۆشن بەلام سەرخۆشیش نین، بەلکو سزای سەخت و بەتینی
خوايە (وای لێ کردوون))، جا ئەو بەلای هاوێلانەو قورس بوو بۆیە وتیان:
ئەى پێغەمبەرى خوا جاگێمان ئەو پیاوین ^(٢)، فەرمووی: ((مژدەتان لێ بێت
دەنیابن چونکە هەزار لە یەنجوج و مەئجوجە و یەکیک لە ئیوہیە))، پاشان
فەرمووی: ((وہ سویند بەو زاتەى گیانی منى بە دەستە، من ئومیدەوارم کە
ئێو سى یەکی خەلکی بەهەشت بن))، بۆیە سوپاسی خوا و ئەللاھو ئەکبەرمان
کرد، پاشان فەرمووی: ((وہ سویند بەو زاتەى گیانی منى بە دەستە، من
ئومیدەوارم کە ئێو نیوہ نیوہى خەلکی بەهەشت بن، بێگومان ئێو لە ناو خەلکیدا
(لە مەحشەردا) وەک موویەکی رەش وان لە پێستی گایەکی سپیدا، یان وەک
پەلەپەکی سپی وان لە دەستی گویدرێژیکدا)).

(١) گوێرايە لێم و لە خەمەتدەم هەر فەرمانێکت هەيە جێبەجێ دەکەم.

(٢) کە رزگاری دەبێت لە ناو هەزار کەسدا .

۴۷- بَابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى ﴿أَلَا يَظُنُّ أُولَئِكَ أَنَّهُمْ مَبْعُوثُونَ ﴿١﴾ لِيَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٢﴾ يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٣﴾﴾ الْمُطَفِّينَ، وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ ؓ: ﴿وَتَقَطَّعَتْ بِهِمُ الْأَسْبَابُ ﴿٣﴾﴾ الْبَقَرَةُ. قَالَ الْوُصَلَاتُ فِي الدُّنْيَا

۴۷- باسی ئەم فەرمايشتهی خواى بهرز و بلند: (ئایا ئەوانە نازانن کە بەدنیایییەو زیندوو دەکریتهو، لە رۆژیکی گەورەدا، رۆژیک کە خەلک لەبەر باره‌گای په‌روه‌ردگاری جیهانیاندا ده‌وستن)، ئیبنو عبباس ؓ ده‌رباره‌ی: ﴿وَتَقَطَّعَتْ بِهِمُ الْأَسْبَابُ ﴿٣﴾﴾ الْبَقَرَةُ^(۱) ده‌لی: هه‌موو په‌یوه‌ندیه‌کانی دنیا (ده‌بچریت له نیوانیاندا).

۶۵۳۱- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبَانَ حَدَّثَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا ابْنُ عَوْنٍ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؓ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: ﴿يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١﴾﴾ الْمُطَفِّينَ: قَالَ «يَقُومُ أَحَدُهُمْ فِي رَشْحِهِ إِلَى أَنْصَافِ أُذُنَيْهِ»^(۲).

۶۵۳۱- عه‌بدوللای کورێ عومەر ؓ له بی‌غه‌مبه‌ره‌وه ؓ ده‌گێریته‌وه کە فەرمووی: (له مانای ئەم ئایه‌ته‌دا): ﴿يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١﴾﴾ الْمُطَفِّينَ. واته‌: (رۆژیک کە هه‌موو خەلک لەبەر باره‌گای په‌روه‌ردگاری جیهانیاندا راده‌وستن). فەرمووی (ئه‌وه‌نده‌ گه‌رمه‌) که‌سی وایان هه‌یه‌ تا نیوه‌ی گوێیه‌کانی له ئارمقی خۆیدا نوقم ده‌بیٔ).

(۱) واته‌: هه‌موو په‌یوه‌ندی یه‌کیان بچرايه‌وه‌.

(۲) به‌روانه‌: ۴۹۳۸.

۶۵۳۲- حَدَّثَنِي عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ عَنْ ثَوْرِ بْنِ زَيْدٍ عَنْ أَبِي الْغَيْثِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ «يَعْرِقُ النَّاسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى يَذْهَبَ عَرْقُهُمْ فِي الْأَرْضِ سَبْعِينَ ذِرَاعًا، وَيُلْجِمُهُمْ حَتَّى يَبْلُغَ آذَانَهُمْ».

۶۵۳۲- نهبو هورهریره رضي الله عنه دهگیریتته وه که پیغه مبهری خوا ﷺ فهرمووی: ((له رۆژی ههستانه و ههتا خه لکی نه و ههتا نارهق ده کهن، ههتا نارهقیان ههفتا بال به ناخی زه ویدا ده چیتته خواره وه، وه نارهق ده گاته لا لغاویان^(۱)، ههتا (ههندی جار) ده گاته گوپییه کانیان)).

۴۸- بَابُ الْقِصَاصِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

وَهِيَ الْحَاقَّةُ لَأَنَّ فِيهَا الثَّوَابَ وَحَوَاقِ الْأُمُورِ، الْحَقَّةُ وَالْحَاقَّةُ وَاحِدٌ، وَالْقَارِعَةُ، وَالْغَاشِيَةُ، وَالصَّاحَّةُ، وَالتَّغَابُنُ غَبْنُ أَهْلِ الْجَنَّةِ أَهْلُ النَّارِ.

۶۵۳۳- حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ حَدَّثَنِي شَقِيقٌ سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ رضي الله عنه قَالَ النَّبِيُّ ﷺ «أَوَّلُ مَا يُقْضَى بَيْنَ النَّاسِ بِالْذَّمَاءِ»^(۲).

۴۸- باسی (چۆنییه تی) تۆله کردنه وه له رۆژی قیامهتدا

قیامهت ههرومه ناوی (الْحَاقَّةُ)یه، چونکه پاداشت دانه وهی تیایه، وه نهو کار و بارانهی تیایه که پروودانیان راسته^(۳). (الْحَقَّةُ) و (الْحَاقَّةُ) یه ک مانایان ههیه، وه هه ر یه ک له: (الْقَارِعَةُ) و (الْغَاشِيَةُ) و (الصَّاحَّةُ) و (التَّغَابُنُ) واته: خه له تاندنی به هه شتییه کان بۆ دۆزه خیه کان (نهو ناوانه هه موویان ناوی رۆژی دواپی و قیامهتن).

(۱) ده گاته ده میان که شوتنی له غاو کردن و له و لاخدا، (یلجمهم) به کوردی یانی ناوه که له غاویان ده کات.

(۲) پروانه: ۶۸۶۴.

(۳) (وَحَوَاقِ الْأُمُورِ) به دوو جووری تریش مانا کراوه: نهو رۆژهیه راستی و حهقیقه تی کار و باره کان ده زانریت، یان کار و باره راسته کان که مو حاسه به و سزا و پاداشته روو ده دهن. إرشاد الساری: ۵۳۶/۱۳

٦٥٣٣- شه‌قیق ده‌لی: له عه‌بدول‌لام ﷺ بیست وتی: پی‌غه‌مبه‌ری ﷺ فه‌رمووی:
 ((یه‌که‌م شتیک له نیوان خه‌ل‌کدا (له قیامه‌تدا) داد‌گای تیا‌دا ده‌گری‌ت نه‌و
 خوینانه‌یه)) (له دونیا‌دا پرژین‌راون دامه‌زراوه و نه‌گور‌مکانی تیا‌یه).

٦٥٣٤- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنْ سَعِيدِ الْمَقْبُرِيِّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ
 «مَنْ كَانَتْ عِنْدَهُ مَظْلَمَةٌ لِأَخِيهِ فَلْيَتَحَلَّلْهُ مِنْهَا، فَإِنَّهُ لَيْسَ تَمَّ دِينَارٌ وَلَا دِرْهَمٌ مِنْ قَبْلِ أَنْ يُؤْخَذَ
 لِأَخِيهِ مِنْ حَسَنَاتِهِ، فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ حَسَنَاتٌ أُخِذَ مِنْ سَيِّئَاتِ أَخِيهِ، فَطُرِحَتْ عَلَيْهِ»^(١).

٦٥٣٤- نه‌بو هو‌ره‌په‌ره ﷺ ده‌گری‌ته‌وه که پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((هه‌ر
 یه‌ک سته‌م و ناهه‌قییه‌کی له براه‌کی مسو‌ل‌مانی کرد‌بیت، نه‌وه با‌گه‌ردنی خو‌ی
 پی‌ نازاد بکات لی، چونکه بی‌گومان له‌وی نه‌دینار هه‌یه نه‌دره‌م، پی‌ش نه‌وه‌ی
 له چاکه‌کانی بری‌ بو‌ براه‌کی، نه‌گه‌ر چاکه‌ی نه‌بوو له گونا‌هی براه‌کی
 وهرده‌گری‌ت و ده‌ری‌ت به‌کو‌لید)).

٦٥٣٥- حَدَّثَنِي الصَّلْتُ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ ﴿ وَنَزَعْنَا مَا فِي صُورِهِمْ مِنْ غَلٍ ﴾^(١٧)
 الْحَجَرِ. قَالَ حَدَّثَنَا سَعِيدٌ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَبِي الْمُتَوَكِّلِ النَّاجِيٍّ أَنَّ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ ﷺ قَالَ
 قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «يَخْلُصُ الْمُؤْمِنُونَ مِنَ النَّارِ، فَيُخَبَسُونَ عَلَى قَنْطَرَةٍ بَيْنَ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ، فَيُقَصُّ
 لِبَعْضِهِمْ مِنْ بَعْضٍ، مَظَالِمٌ كَانَتْ بَيْنَهُمْ فِي الدُّنْيَا، حَتَّى إِذَا هُذِّبُوا وَنُقُوا أُذِنَ لَهُمْ فِي دُخُولِ الْجَنَّةِ،
 فَوَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَأُحْدِثُ لَهُمْ أَهْدًى يَمْنَزِلُهُ فِي الْجَنَّةِ مِنْهُ يَمْنَزِلُهُ كَانَ فِي الدُّنْيَا»^(٢).

٦٥٣٥- (نیمامی بوخاری ده‌لی:) سه‌لتی کو‌ری موحه‌مه‌د بو‌ی گپ‌رینه‌وه وتی:
 یه‌زیدی کو‌ری زوره‌یع دهر‌باره‌ی نه‌م نایه‌ته: (هه‌ر رق و کینه‌یه‌ک له سنگ و

(١) پروانه: ٢٤٤٩.

(٢) پروانه: ٢٤٤٠.

دلەکانیاندا بووبیت دەرمان هیناوه)، بۆی گیراينهوه وتی: سهعید له قهتادهوه بۆی گیراينهوه له نهبی موتهوهکیلی ناحیبیهوه گیراينهوه که نهبو سهعیدی خودی ﷺ وتی: پیغه مبهری خوا ﷺ فهرمووی: ((باومرداران له ناگری دۆزهخ رزگاریان دهبیت ئینجا له پردیکدا له نیوان بهههشت و دۆزهخدا رادهگیرن، وه تۆلهی نهو ستهمکارییهی له دنیايدا بووه بۆ ههندیکیان دهسهنریت له ههندیکی تریان، ههتا پاك و خاوین و بوخت دهکرینهوه و رپگهیان پی دهریت به چوونه بهههشت، جا سویند بهو زاتهی گیانی موحه ممه دی به دهسته، ههر يهك لهو بهههشتیانه شارمزاره به ماله کهی له بهههشتدا لهو مالهی که ههیبوو له دنیايدا)).

٤٩- باب: مَن نُوقِشَ الْحِسَابَ عُذَّبَ

٦٥٣٦- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى عَنْ عُثْمَانَ بْنِ الْأَسْوَدِ عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ عَنْ عَائِشَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «مَنْ نُوقِشَ الْحِسَابَ عُذَّبَ». قَالَتْ قُلْتُ أَلَيْسَ يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى ﴿فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا﴾ (٨) الانشقاق. قَالَ «ذَلِكَ الْعَرَضُ». وَحَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ عُثْمَانَ بْنِ الْأَسْوَدِ سَمِعْتُ ابْنَ أَبِي مُلَيْكَةَ قَالَ سَمِعْتُ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ مِثْلَهُ^(١). وَتَابَعَهُ ابْنُ جُرَيْجٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ سُلَيْمٍ وَأَيُّوبُ وَصَالِحُ بْنُ رُسْتَمٍ عَنْ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ عَنْ عَائِشَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ.

٤٩- باسیک: هه رکس لیپرسینه وهی وردی له گه لدا کرا بیت سزا دراوه

٦٥٣٦- ئیبنو ئەبی مولهیکه دهلی: عائشه رضی الله عنها له پیغه مبهروه رضی الله عنها دهگیریته وه که
فهرموو یه تی: ((هه رکس لیپرسینه وهی وردی له گه لدا کرا بیت نه وه سزا دراوه))،
عائشه رضی الله عنها دهلی وتم: ئەی خوای گه وره نافه رمووی: ﴿ فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا ۝٨﴾
﴿ الانشقاق. واته: (ئهوسا پرسینه ومیه کی سووک و ناسانی له گه ل دهکری)، پیغه مبه
فهرمووی: نه وه ته نها (کاتی) نیشان دانی (کرده وه گانه به که سه که).

- (ئیمامی بوخاری دهلی: عه مری کوری عه لی بوی گیرامه وه وتی: یه حیا بوی
گیراینه وه له عوسمانی کوری نه سو ده وه وتی: له ئیبنو ئەبی مولهیکه
بیستوه وتی: له عائشه م رضی الله عنها بیستوه وتی: له پیغه مبهرم رضی الله عنها بیستوه جا
وینه ی فهرموده که ی بيشو ده گیریته وه.

ئیبنو جورمیج و موحه ممه دی کوری سولهیم و صالحی کوری رپوستوم
گیراویانه ته وه له ئیبنو ئەبی مولهیکه وه، نه ویش له عائشه وه رضی الله عنها وتی: له
پیغه مبهرم رضی الله عنها بیست (هاوشیوه ی فهرموده که ی بيشو ی گیرایه وه).

٦٥٣٧- حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ حَدَّثَنَا حَاتِمُ بْنُ أَبِي صَغِيرَةَ
حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي مُلَيْكَةَ حَدَّثَنِي الْقَاسِمُ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنِي عَائِشَةُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ قَالَ
«لَيْسَ أَحَدٌ يُحَاسَبُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَّا هَلَكَ». فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَلَيْسَ قَدْ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى:

﴿ فَأَمَّا مَنْ أُوَفِّيَتْ كَيْفَهُ بِإِسْمِهِ ۝٧﴾ فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا ۝٨﴾ ﴿ الانشقاق. فَقَالَ

رَسُولُ اللَّهِ «إِنَّمَا ذَلِكَ الْعَرُضُ، وَلَيْسَ أَحَدٌ يُنَاقَشُ الْحِسَابَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَّا عَذَّبَ»^(١).

٦٥٣٧- نَبِيْنُو نُهَبِيْ مَوْلَهِيْكَه لَه قَاسِيْمَهَوَه نُهَوِيْش لَه عَائِيْشَهَوَه ﷺ، ده‌گيرِته‌وه كه پيْغه‌مه‌رى خوا ﷺ فه‌رمووى: ((هه‌ر كه‌سێ لَه رَوُزِي دواييدا ليْپرسينه‌وى له‌گه‌لدا بَكْرِي تِياده‌چي))، منيش وتم: نُهِي پيْغه‌مه‌برى خوا نايَا خواي به‌رز و بِلَنْد ناهه‌رمووى: (ئينجا نُهَو كه‌سه‌ي كه نامه‌ي (كرده‌وه‌ي) درايه ده‌ستي راستي، جا دواي نُهَوه پَرسينه‌وه‌يه‌كي سووك و نَاسَانِي له‌گه‌ل ده‌كري)، پيْغه‌مه‌برى خوا ﷺ فه‌رمووى: ((نُهَوه هه‌ر پيشاندانه، هه‌ر كه‌س لَه رَوُزِي قِيَامَه‌تدا ليْكوْليْنه‌وه‌ي ليْپرسينه‌وه‌ي له‌گه‌لدا بَكْرِي، نُهَوه سزا ده‌درِيت)).

٦٥٣٨- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسٍ عَنِ النَّبِيِّ. وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ مَعْمَرٍ حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ حَدَّثَنَا سَعِيدٌ عَنْ قَتَادَةَ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ ﷺ أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ كَانَ يَقُولُ «يُجَاءُ بِالْكَافِرِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيُقَالُ لَهُ أَرَأَيْتَ لَوْ كَانَ لَكَ مِلْءُ الْأَرْضِ ذَهَبًا أَكُنْتَ تَفْتَدِي بِهِ فَيَقُولُ نَعَمْ. فَيُقَالُ لَهُ قَدْ كُنْتَ سَأَلْتَ مَا هُوَ أَنَسَرُ مِنْ ذَلِكَ»^(١).

٦٥٣٨- نُه‌نه‌سي كُورِي مَالِيْكَ ﷺ ده‌گيرِته‌وه كه پيْغه‌مه‌برى خوا ﷺ ده‌يفه‌رموو: ((له رَوُزِي دواييدا بِيْ باومِر ده‌هينِريْت و بِيْ ده‌وترِيت: بِيْم بِلِيْ نُه‌گه‌ر پَري زه‌وي نَالْتِوونت هه‌بوايه نايَا ده‌ت دا له بريتي خوْتدا؟ نُه‌ويش ده‌لي: به‌لي، جا بِيْ ده‌وترِيت بِيْگومان له‌وه كه‌مه‌ر و نَاسَانِرت لِيْ داوا كرا (به‌لام نه‌تكرد)).

٦٥٣٩- حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ حَدَّثَنَا أَبِي قَالَ حَدَّثَنِي الْأَعْمَشُ قَالَ حَدَّثَنِي خَيْثَمَةُ عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ «مَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا وَسَيُكَلِّمُهُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، لَيْسَ بَيْنَ اللَّهِ وَبَيْنَهُ تَرْجُمَانٌ، ثُمَّ يَنْظَرُ فَلَا يَرَى شَيْئًا قُدَّامَهُ، ثُمَّ يَنْظَرُ بَيْنَ يَدَيْهِ فَتَسْتَقْبِلُهُ النَّارُ، فَمَنْ اسْتَطَاعَ مِنْكُمْ أَنْ يَتَّقِيَ النَّارَ وَلَوْ بِشِقِّ مَرَّةٍ»^(٢).

(١) پروانه: ٣٣٣٤.

(٢) پروانه: ١٤١٣.

٦٥٣٩- عه‌دی کوری حاتیم ﷺ ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((هه‌ر کام له ئیوه به دلتیاییه‌وه خودا له روژی دوایدا قسه‌ی له‌گه‌ل ده‌کات، له نیوان خودا و نه‌ودا وهرگیر نییه، له پاشان سه‌یر ده‌کات له پی‌شه‌وه هیچ شتیک نابینیت، پاشان سه‌یری به‌رده‌می خوی ده‌کات دۆزه‌خ له به‌رامبه‌ری دایه، جا هه‌ر کهس له ئیوه توانی خوی له دۆزه‌خ بپاریزیت (با خوی بپاریزی) با به له‌ته خورمایه‌کیش بیت)).

٦٥٤٠ - قَالَ الْأَعْمَشُ حَدَّثَنِي عَمْرُو عَنْ حَيْثَمَةَ عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ «اتَّقُوا النَّارَ». ثُمَّ أَعْرَضَ وَأَشَاحَ، ثُمَّ قَالَ «اتَّقُوا النَّارَ». ثُمَّ أَعْرَضَ وَأَشَاحَ ثَلَاثًا، حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهُ يَنْظُرُ إِلَيْهَا، ثُمَّ قَالَ «اتَّقُوا النَّارَ وَلَوْ بِشِقِّ مَرَّةٍ، فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فِكْلِمَةً طَيِّبَةً»^(١).

٦٥٤٠-عه‌دی کوری حاتیم ﷺ ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((خۆتان له ناگری دۆزه‌خ بپاریزن))، پاشان پرووی وهرچه‌رخاند و لئی به پاریز بوو به لی‌پراوی لئی دهدوا و پاشان فه‌رمووی: ((خۆتان له ناگری دۆزه‌خ بپاریزن))، له پاشان پرووی وهرچه‌رخان لئی به پاریز بوو به لی‌پراوی لئی دهدوا- سێ جار ئه‌مه‌ی دووباره کردموه - هه‌تا واما ناگومان کرد که ته‌ماشای دۆزه‌خ ده‌کات، له پاشان فه‌رمووی: ((خۆتان باپریزن له ناگری دۆزه‌خ با به‌له‌ته خورمایه‌کیش بیت، ئینجا نه‌گه‌ر نه‌ومیش نه‌بوو با به‌وته‌یه‌کی جوان (خوی له دۆزه‌خ بپاریزیت)).

٥٠- باب: يَدْخُلُ الْجَنَّةَ سَبْعُونَ أَلْفًا بِغَيْرِ حِسَابٍ

٦٥٤١- حَدَّثَنَا عِمْرَانُ بْنُ مَيْسَرَةَ حَدَّثَنَا ابْنُ فَضِيلٍ حَدَّثَنَا حُصَيْنٌ. وَحَدَّثَنِي أُسَيْدُ بْنُ زَيْدٍ حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ عَنْ حُصَيْنٍ قَالَ كُنْتُ عِنْدَ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ فَقَالَ حَدَّثَنِي ابْنُ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ

النَّبِيُّ ﷺ «عَرِضْتُ عَلَى الْأُمَمِ، فَأَخَذَ النَّبِيُّ يَمْرُ مَعَهُ الْأُمَّةُ، وَالنَّبِيُّ يَمْرُ مَعَهُ النَّفَرُ، وَالنَّبِيُّ يَمْرُ مَعَهُ الْعَشْرَةُ، وَالنَّبِيُّ يَمْرُ مَعَهُ الْخَمْسَةُ، وَالنَّبِيُّ يَمْرُ وَحْدَهُ، فَتَنَظَرْتُ فَإِذَا سَوَادٌ كَثِيرٌ قُلْتُ يَا جَبْرِيلُ هَؤُلَاءِ أُمَّتِي؟ قَالَ لَا وَلَكِنْ انْظُرْ إِلَى الْأُفُقِ. فَتَنَظَرْتُ فَإِذَا سَوَادٌ كَثِيرٌ. قَالَ هَؤُلَاءِ أُمَّتُكَ، وَهَؤُلَاءِ سَبْعُونَ أَلْفًا قَدَّامَهُمْ، لَا حِسَابَ عَلَيْهِمْ وَلَا عَذَابَ. قُلْتُ وَلِمَ؟ قَالَ كَانُوا لَا يَكْتُوبُونَ، وَلَا يَسْتَرْقُونَ، وَلَا يَتَطَيَّرُونَ، وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ». فَقَامَ إِلَيْهِ عُكَّاشَةُ بْنُ مِحْصَنٍ فَقَالَ ادْعُ اللَّهَ أَنْ يَجْعَلَ لِي مِنْهُمْ. قَالَ: «اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ مِنْهُمْ». ثُمَّ قَامَ إِلَيْهِ رَجُلٌ آخَرُ قَالَ ادْعُ اللَّهَ أَنْ يَجْعَلَ لِي مِنْهُمْ. قَالَ «سَبَقَكَ بِهَا عُكَّاشَةُ»^(١).

٥٠- باسیک: حه‌فتا هزار که‌س به‌بی لی‌پرسی‌نه‌وه ده‌چنه به‌هه‌شته‌وه

٦٥٤١- هوشه‌یم له‌حوصه‌ینه‌وه گێ‌رایه‌وه وتی: من لای سه‌عیدی کوری جوبه‌پیر بووم وتی: ئیبنو عه‌بباس (رضی‌الله‌عنهما) بو‌ی گێ‌رامه‌وه وتی: پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((ئوممه‌ته‌کانم نیشان درا، ئینجا پێغه‌مبه‌ر هه‌بوو دهرۆشت و کۆمه‌لێ خه‌لکی له‌گه‌ڵابوو، وه پێغه‌مبه‌ر هه‌بوو دهرۆشت و چه‌ند که‌سیکی له‌گه‌ڵدا بوو، پێغه‌مبه‌ریش هه‌بوو دهرۆشت و ده‌ که‌سی له‌گه‌ڵدا بوو، پێغه‌مبه‌ریش هه‌بوو دهرۆشت و پێنج که‌سی له‌گه‌ڵدا بوو، پێغه‌مبه‌ری واش هه‌بووبه‌ ته‌نها خۆی دهرۆشت، ئینجا روانیم خه‌لکیکی زۆرم بینی، وتم: ئه‌ی جیبریل ئائه‌وانه‌ ئوممه‌تی من؟ وتی: نه‌خێر به‌لام سه‌یری ئه‌و ئاسۆ و که‌ناره‌ بکه‌، منیش سه‌یرم کرد خه‌لکیکی زۆرم بینی، فه‌رمووی ئائه‌وانه‌ ئوممه‌ته‌که‌ی تۆن، وه ئائه‌وانه‌ حه‌فتا هزار له‌ پێشیا‌نه‌وه‌ن، نه‌ لی‌پرسی‌نه‌وه‌یان له‌گه‌ڵ ده‌کری، نه‌ سزا ده‌درین، وتم بۆچی؟ فه‌رمووی: ((ئائه‌وانه‌ ئه‌و که‌سانه‌ن که‌ خۆیان داغ ناکه‌ن،

داوای نوشته ناکه‌ن، ږمشیینی ناکه‌ن ^(١)، تهنه‌ها پشت به په‌رومردگاریان دمه‌ستن))، ئینجا عوگاشه‌ی کوری میحصه‌ن ﷺ هه‌ستا و ږوشت بو‌لای و وتی: له‌خوا بپارێږه‌وه که من به‌یه‌کیک له‌وانه‌ دانیت، فهرمووی: ((خوایه بیکه به‌یه‌کیک له‌وانه))، ئینجا پیاویکی تر هه‌ستا و ږوشت بو‌لای و وتی: له‌خوا بپارێږه‌وه که من به‌یه‌کیک له‌وانه‌ دانیت، فهرمووی: ((عوگاشه پښت که‌وت به‌و پارانه‌ومه)).

٦٥٤٢- حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ أَسَدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا يُونُسُ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ حَدَّثَهُ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «يَدْخُلُ مِنْ أُمَّتِي زُمْرَةٌ هُمْ سَبْعُونَ أَلْفًا، تُضِيءُ وُجُوهَهُمْ إِضَاءَةَ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ». وَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ فَقَامَ عُوْكَاشَةُ بْنُ مِخْصَنِ الْأَسَدِيِّ يَرْفَعُ مِرَّةً عَلَيْهِ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ادْعُ اللَّهَ أَنْ يَجْعَلَنِي مِنْهُمْ. قَالَ «اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ مِنْهُمْ». ثُمَّ قَامَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ادْعُ اللَّهَ أَنْ يَجْعَلَنِي مِنْهُمْ. فَقَالَ «سَبَقَكَ عُوْكَاشَةُ» ^(٢).

٦٥٤٢- سه‌عیدی کوری موسه‌بیبه ده‌گیریته‌وه که نه‌بو هورمیره ﷺ بو‌ی گیراوده‌وه ده‌لی: له‌په‌غه‌مبه‌ری خوام ﷺ بیست ده‌یفه‌رموو: ((له‌ئومه‌تی من کومه‌ئیک ده‌چنه به‌هه‌شته‌وه که هه‌فتا هه‌زارن، ږوو‌خساریان شه‌وفیک ده‌داته‌وه وه‌ک شه‌وفی مانگی شه‌وی جواره‌ه))، نه‌بو هورمیره ﷺ وتی: ئینجا عوگاشه‌ی کوری میحصه‌نی نه‌سه‌دی هه‌ستا و نه‌و شال و عابایه‌ی به‌سه‌ر سه‌ریه‌وه بو‌و به‌رزی کرده‌وه و وتی: نه‌ی په‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ بو‌م بپارێږه‌وه له‌خوا بمکات به‌یه‌کیک له‌وانه، په‌غه‌مبه‌ریش ﷺ فهرمووی: ((خودایه بیکه به‌یه‌کیک

(١) به‌هۆی فرینی بالنده‌وه.

(٢) ږوانه: ٥٨١١.

لهوانه))، پاشان پیاویکی تری نه نصاری ههستا و وتی: ئه ی پیغه مبهری خوا ﷺ: دوعاش بو من بکه لای خوا یه کیک بم لهوانه، پیغه مبه ریش ﷺ فه رمووی: ((عوکاشه پیشت کهوت)).

٦٥٤٣- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ حَدَّثَنَا أَبُو غَسَّانَ قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو حَازِمٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ «يَدْخُلَنَّ الْجَنَّةَ مِنْ أُمَّتِي سَبْعُونَ أَلْفًا أَوْ سَبْعُمِائَةِ أَلْفٍ - شَكَ فِي أَحَدِهِمَا - مُتَمَاسِكِينَ، أَخِذَ بَعْضُهُمْ بِبَعْضٍ، حَتَّى يَدْخُلَ أَوَّلُهُمْ وَآخِرُهُمُ الْجَنَّةَ، وَوُجُوهُهُمْ عَلَى ضَوْءِ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ»^(١).

٦٥٤٣- سه هلی کوری سه عد ﷺ ده لی پیغه مبه ر ﷺ فه رمووی: ((بیگومان ههفتا هزار یان هه و سه د هزارگومانی هه بووه له ژمار مه کیان له نوممه تم ده چنه (به ههشت)، هه ندیکیان دمستیان گرتوو به هه ندیکی تریان هه وه، هه تا سه رما و کو تای ی یان پیکه وه بر پونه به هه شته وه، روو خساریان وه ک رووناکی مانگی شهوی چواردمیه (له جوانیدا)).

٦٥٤٤- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ حَدَّثَنَا نَافِعٌ عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «إِذَا دَخَلَ أَهْلُ الْجَنَّةِ الْجَنَّةَ، وَ أَهْلُ النَّارِ النَّارَ، ثُمَّ يَقُومُ مُؤَدَّنٌ بَيْنَهُمْ يَا أَهْلَ النَّارِ لَا مَوْتَ، وَيَا أَهْلَ الْجَنَّةِ لَا مَوْتَ، خُلُودٌ»^(٢).

٦٥٤٤- ئیبنو عومهر ر ﷺ له پیغه مبه رموه ﷺ ده گپریت هه وه فه رموویه تی: ((کاتی به هه شته کان چوونه به هه شته وه و دۆزه خیه کانیش چوونه دۆزه خه وه، پاشان جار دهریک له نیوانیاندا هه لده سیته وه و ده لی: ئه ی خه لکی دۆزه خ مردن نییه، وه ئه ی خه لکی به هه شت مردنی نییه، مانه وه ی هه می شه یی و هه تا هه تاییه)).

(١) پروانه: ٣٢٤٧.

(٢) پروانه: ٦٥٤٨.

٦٥٤٥- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ حَدَّثَنَا أَبُو الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ «يُقَالُ لِأَهْلِ الْجَنَّةِ خُلُودٌ لَا مَوْتَ. وَلِأَهْلِ النَّارِ يَا أَهْلَ النَّارِ خُلُودٌ لَا مَوْتَ». ٦٥٤٥-ئەبو ھورەیرە ﷺ دەلی: پێغەمبەر ﷺ ھەرمووی: ((بەخەڵکی بەھەشت دەوتریت: ھەتا ھەتا دەمین ئێتر مردن نییە، وە بەدۆزەخییەکانیش دەوتریت: ئەی دۆزەخیەکان ھەتا ھەتا دەبن مردن نییە)).

٥١- بَابُ صَقَةِ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ

وَقَالَ أَبُو سَعِيدٍ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ «أَوَّلُ طَعَامٍ يَأْكُلُهُ أَهْلُ الْجَنَّةِ زِيَادَةُ كَيْدِ حُوتٍ». عَدْنُ خُلْدٌ، عَدْنْتُ بِأَرْضٍ أَقَمْتُ، وَمِنْهُ الْمَعْدِنُ، فِي مَعْدِنٍ صِدْقٍ، فِي مَنِيَتٍ صِدْقٍ.

٥١- باسی چۆنیەتی بەھەشت و دۆزەخ

ئەبو سەعید ﷺ دەلی: پێغەمبەر ﷺ ھەرمووی: ((یەکەم خواردنێک بەھەشتییەکان دەبخۆن زیادەی جگەری نەھەنگە)). (عَدْنٌ) ھەمیشەیی ھەتا ھەتای، دەوتریت (عَدْنْتُ بِأَرْضٍ) نیشەجی بووم تیایدا، وە (الْمَعْدِنُ) کانزا لەو مانایە، چونکە لە شوێنی خۆیدا ماوەتەو، (فِي مَعْدِنٍ صِدْقٍ) لە بنەجە و ئەسلیکی چاک و راست.

٦٥٤٦- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ الْهَيْثَمِ حَدَّثَنَا عَوْفٌ عَنْ أَبِي رَجَاءٍ عَنْ عِمْرَانَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «أُطْلِعْتُ فِي الْجَنَّةِ فَرَأَيْتُ أَكْثَرَ أَهْلِهَا الْفُقَرَاءَ وَأُطْلِعْتُ فِي النَّارِ فَرَأَيْتُ أَكْثَرَ أَهْلِهَا النِّسَاءَ»^(١).

٦٥٤٦- عیمران ﷺ لە پێغەمبەرەو ﷺ گێراویەتیەو کە ھەرموویەتی: ((چاوم بە بەھەشت کەوت^(١) جا بینیم زۆرتەری خەڵکەکی ھەزاران. وە چاوم بە دۆزەخ کەوت جا بینیم زۆرتەری خەڵکەکی ئافرەتان)).

(١) پروانە: ٣٢٤١.

٦٥٤٧- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ أَخْبَرَنَا سُلَيْمَانُ التَّيْمِيُّ عَنْ أَبِي عَثْمَانَ عَنْ أَسَامَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «قُمْتُ عَلَى بَابِ الْجَنَّةِ فَكَانَ عَامَّةٌ مِنْ دَخَلَهَا الْمَسَاكِينَ، وَأَصْحَابُ الْجَدِّ مَخْبُوسُونَ، غَيْرَ أَنَّ أَصْحَابَ النَّارِ قَدْ أُمِرَ بِهِمْ إِلَى النَّارِ، وَقُمْتُ عَلَى بَابِ النَّارِ فَإِذَا عَامَّةٌ مِنْ دَخَلَهَا النَّسَاءُ»^(١).

٦٥٤٧- ئوسامه ؓ له پښخه مبهروه ؓ ده گڼرپته وه فهرمووی: ((له بهر دمرگای بهه شتدا و مستام، سهرنجمدا زوربهی نه وانهی چوو بوونه ناو بهه شته وه هه ژار و نه داره کان بوون، به لام خاوهن مال و سامانداره کان راگیرابوون^(٢)، دوزه خیه کان نه بی که بیگومان فهرمان درابوو که بیرین بو دوزخ، وه له بهر دمرگای دوزه خیشدا و مستام و سهرنجم دا زوربهی نه وانهی چوو بوونه ناو دوزه خه وه زنان بوون)).

٦٥٤٨- حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ أَسَدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا عُمَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ زَيْدٍ عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ حَدَّثَهُ عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «إِذَا صَارَ أَهْلُ الْجَنَّةِ إِلَى الْجَنَّةِ، وَأَهْلُ النَّارِ إِلَى النَّارِ، جَاءَ بِالْمَوْتِ حَتَّى يُجْعَلَ بَيْنَ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ، ثُمَّ يُدْبِجُ، ثُمَّ يَنَادِي مُنَادٍ يَا أَهْلَ الْجَنَّةِ لَا مَوْتَ، يَا أَهْلَ النَّارِ لَا مَوْتَ، فَيَزْدَادُ أَهْلُ الْجَنَّةِ فَرَحًا إِلَى فَرَحِهِمْ. وَيَزْدَادُ أَهْلُ النَّارِ حُزْنًا إِلَى حُزْنِهِمْ»^(٣).

٦٥٤٨- عه بدوللای کوری عومهر ؓ ده لی: پښخه مبهری خوا ؓ فهرمووی: ((کاتی بهه شتیه کان چوونه بهه شته وه، دوزه خیه کانیش چوونه دوزه خه وه مردن ده پڼریت هه تا له نیوان بهه شت و دوزه خدا راده گڼریت، له پاشان سهر

(١) له شهوی معراجدا یان خه ودا.

(٢) پروانه: ٥١٩٦.

(٣) بو لپرسینه وهی مال و سامانه که یان .

(٤) پروانه: ٦٥٤٤.

دهبردیت، پاشان جارِ دمریک جارِ دهداث دهلی: ئەى خەلکى بهههشت ئیتر مردن نه‌ما، ئەى خەلکى دۆزهخ ئیتر مردن نه‌ما، ئینجا بهههشتیه‌کان ئەم خوشیه‌ش زیاد ده‌بێ بۆ خوشیه‌که‌یان، دۆزه‌خیه‌کانیش ئەم خەم و خەفه‌ته‌ش زیاد ده‌بێ بۆ غەم و خەفه‌ته‌که‌یان)).

٦٥٤٩- حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ أَسَدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِنَّ اللَّهَ يَقُولُ لِأَهْلِ الْجَنَّةِ يَا أَهْلَ الْجَنَّةِ يَقُولُونَ لَبَّيْكَ رَبَّنَا وَسَعْدَيْكَ. فَيَقُولُ هَلْ رَضِيتُمْ فَيَقُولُونَ وَمَا لَنَا لَا نَرْضَى وَقَدْ أُعْطِينَا مَا لَمْ نَعْطِ أَحَدًا مِنْ خَلْقِكَ. فَيَقُولُ أَنَا أُعْطِيكُمْ أَفْضَلَ مِنْ ذَلِكَ. قَالُوا يَا رَبِّ وَأَيُّ شَيْءٍ أَفْضَلُ مِنْ ذَلِكَ؟ فَيَقُولُ أَحِلُّ عَلَيْكُمْ رِضْوَانِي فَلَا أَسْخَطُ عَلَيْكُمْ بَعْدَهُ أَبَدًا»^(١).

٦٥٤٩- ئەبو سه‌عید خودری ؑ ده‌لی: پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((بێگومان خوای گه‌وره به‌به‌هه‌شتیه‌کان ده‌فه‌رمووی: ئەى به‌هه‌شتیه‌کان، ئەوانیش ده‌لێن: فه‌رمان به‌ردارین په‌رواردگارمان خوشنوودی تۆ ده‌خوازین، ده‌فه‌رموی ئایا رازی بوون؟ ئەوانیش ده‌لێن: بۆچی رازی نابین له‌ کاتی‌کدا ئەوه‌ی به‌ئیمه‌ت داوه به‌ هیچ که‌س له‌ دروستکراوه‌کانی خۆت نه‌داوه؟ ئەویش ده‌فه‌رمووی: من له‌وه گه‌وره‌ترتان ده‌ده‌م، وتیان: ئەى په‌رومردگار چ شتێک له‌مه‌ چاکتر و گه‌وره‌تره؟ ئەویش ده‌فه‌رموی: رم‌زامه‌ندی خۆم ده‌به‌خشم پێتان، ئیتر پاش ئەوه هه‌رگیز لێتان تو‌ره نابم)).

٦٥٥٠- حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ عَمْرِو حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ عَنْ حُمَيْدٍ قَالَ سَمِعْتُ أَنَسًا يَقُولُ أُصِيبَ حَارِثَةُ يَوْمَ بَذْرِ وَهُوَ غُلَامٌ، فَجَاءَتْ أُمُّهُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَدْ عَرَفْتُ مَنَزِلَةَ حَارِثَةَ مِنِّي، فَإِنْ يَكُ فِي الْجَنَّةِ أَصْبِرُ وَأَخْتَسِبُ، وَإِنْ

تَكُنِ الْأُخْرَى تَرَى مَا أَصْنَعُ. فَقَالَ «وَيْحَكَ - أَوْهَيْلَتِ - أَوْجَنَّتْ وَاحِدَةٌ هِيَ جِنَانٌ كَثِيرَةٌ، وَإِنَّهُ لَفِي جَنَّةِ الْفِرْدَوْسِ»^(١).

٦٥٥٠- حومهید دهلی: له ئه نه سه م ﷺ بیست دمیوت: حاریسه که غولامیک بوو له رۆزی (غهزای) به دردا پیکرا (به تیریک و مرد)، ئه نجا دایکی هات بو خزمه تی پیغه مبه ر ﷺ و وتی: ئه ی پیغه مبه ری خوا بیگومان خۆت دهمانی حاریسه پله و خۆشه ویستی چه نده لای من، جا ئه گهر له به هه شتدا بی ت ئه وه ئارام ده گرم و چاومروانی پاداشتی خوا م، خو ئه گهر دیوه که ی تر بی ت دهمینی چی ده که م^(٢)، پیغه مبه ری خواش ﷺ فهرمووی: ((هاوار بو تۆ- یان ئه وه شیت بووی- (به مردنی کوره که ت) وا دهمانی یه ک به هه شته؟ بیگومان چه ند به هه شتیکی زۆره، وه دئیابه کوره که ت ئه ومتا له به هه شتی فیرده وس دایه)).

٦٥٥١- حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ أَسَدٍ أَخْبَرَنَا الْفَضْلُ بْنُ مُوسَى أَخْبَرَنَا الْفَضِيلُ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «مَا بَيْنَ مَنْكَبِي الْكَافِرِ مَسِيرَةٌ ثَلَاثَةٌ أَيَّامٍ لِلرَّاكِبِ الْمُسْرِعِ».

٦٥٥١- ئه بو هورمیره ﷺ له پیغه مبه ره وه ﷺ ده گیریته وه فهرمووی: ((نیوان هه ردوو شانی کافر سی رۆز ریگایه^(٣) بو و لاخ سواریکی خیرا)).

٦٥٥٢ - وَقَالَ إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا الْمُغِيرَةُ بْنُ سَلَمَةَ حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ «إِنَّ فِي الْجَنَّةِ لَشَجَرَةً يَسِيرُ الرَّاکِبُ فِي ظِلِّهَا مِائَةَ عَامٍ، لَا يَقْطَعُهَا».

٦٥٥٢- سه هلی کوری سه عد ﷺ له پیغه مبه ری خوا ﷺ ده گیریته وه فهرموویته ی: ((بیگومان له به هه شتدا دره ختیک هه یه، سوار سه د سال دهروات به ژیر سیبه ره کهیدا نایریت)).

(١) پروانه: ٢٨٠٩.

(٢) له گریان و شین و زاری بو ی.

(٣) سه رنج: بۆیه خوا ی گه وه لاشه ی دۆزه خیه کان گه وه ده کات تا دۆزه خیان لێ پر بکات. وه بو ئه وه ی زۆر تر سزا بچیتۆن. إرشاد الساري: ٥٥٣/١٢.

٦٥٥٣ - قَالَ أَبُو حَازِمٍ فَحَدَّثْتُ بِهِ النُّعْمَانَ بْنَ أَبِي عِيَّاشٍ فَقَالَ حَدَّثَنِي أَبُو سَعِيدٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «إِنَّ فِي الْجَنَّةِ لَشَجَرَةً يَسِيرُ الرَّكَّابُ الْجَوَادُ الْمُضْمَرَّ السَّرِيعَ مِائَةَ عَامٍ، مَا يَقْطَعُهَا».

٦٥٥٣- ئه‌بو سه‌عید ﷺ له پیغه مبه‌روه ﷺ ده‌گێڕێته‌وه فه‌رموو یه‌تی: ((به‌پراستی له به‌هه‌شتدا دره‌ختێک هه‌یه ئه‌سپ سوار چوست و چالاکێ خێرا سه‌د ساڵ ده‌پروات نایه‌رێت)).

٦٥٥٤ - حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ «لَيَدْخُلَنَّ الْجَنَّةَ مِنْ أُمَّتِي سَبْعُونَ أَوْ سَبْعُمِائَةَ أَلْفٍ - لَا يَدْرِي أَبُو حَازِمٍ أَيُّهُمَا قَالَ - مُتَمَاسِكُونَ، آخِذٌ بَعْضُهُمْ بَعْضًا، لَا يَدْخُلُ أَوَّلُهُمْ حَتَّى يَدْخُلَ آخِرُهُمْ، وَجُوهُهُمْ عَلَى صُورَةِ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ»^(١).

٦٥٥٤- سه‌هلی کوردی سه‌عد ﷺ ده‌گێڕێته‌وه که پیغه مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((بی‌گومان هه‌فتا هه‌زار یان چه‌و سه‌د هه‌زار- ئه‌بو حازیم نازانی کام ژماره‌یان بووه- له ئومه‌تم ده‌چه به‌هه‌شت، هه‌ندیکیان ده‌ستیان گرتووه به هه‌ندیکی تریانه‌وه، یه‌که‌مینه‌که‌یان ناروا ته به‌هه‌شته‌وه هه‌تا کو‌تا هه‌مینه‌که‌یان نه‌رواته به‌هه‌شته‌وه، پوو‌خساریان وه‌ک پوو‌ناکی مانگی شه‌وی چوارده‌یه (له جوانیدا)).

٦٥٥٥ - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ سَهْلِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «إِنَّ أَهْلَ الْجَنَّةِ لَيَرَوْنَ الْغُرَفَ فِي الْجَنَّةِ كَمَا تَرَوْنَ الْكُوكَبَ فِي السَّمَاءِ».

٦٥٥٥- سه‌هل ﷺ له پیغه مبه‌روه ﷺ ده‌گێڕێته‌وه که فه‌رموو یه‌تی: ((بی‌گومان به‌هه‌شتیه‌کان کو‌شکه به‌رزه‌کان له به‌هه‌شتدا ده‌بینن (و پێشانی یه‌کتری ده‌دن)، چون ئێوه ئه‌ستێره ده‌بینن له ئاسماندا)).

٦٥٥٦ - قَالَ أَبِي فَحَدَّثْتُ النُّعْمَانَ بْنَ أَبِي عَيَّاشٍ فَقَالَ أَشْهَدُ لَسَمِعْتُ أَبَا سَعِيدٍ يُحَدِّثُ وَيَزِيدُ فِيهِ «كَمَا تَرَاءَوْنَ الْكُؤُكَبَ الْغَارِبَ فِي الْأَفْقِ الشَّرْقِيِّ وَالْغَرْبِيِّ»^(١).

٦٥٥٦- (عهبدولعه زیز) ده‌لئ: باوکم وتی: ئەم فەرموودمیه‌م گێڕایه‌وه بۆ نوعمانی کورێ ئەبی عه‌یاش، نوعمانی‌ش وتی: شایه‌تی ئەده‌م که ئەبو سه‌عید ئەم فەرمووده‌ی گێڕایه‌وه و ئەم زیاده‌یه‌شی تیا بوو: ((وهك چون ئەستیره‌ی گه‌شی زۆر دوور له ئاسۆدا له پۆژه‌ه‌لات یان پۆژ ئاوادا ده‌بینن))

٦٥٥٧- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي عِمْرَانَ قَالَ سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى لَأَهْوَنَ أَهْلِ النَّارِ عَذَابًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَوْ أَنَّ لَكَ مَا فِي الْأَرْضِ مِنْ شَيْءٍ أَكُنْتَ تَفْتَدِي بِهِ فَيَقُولُ نَعَمْ. فَيَقُولُ أَرَدْتُ مِنْكَ أَهْوَنَ مِنْ هَذَا وَأَنْتَ فِي صُلْبِ آدَمَ أَنْ لَا تُشْرِكَ بِي شَيْئًا فَأَبَيْتَ إِلَّا أَنْ تُشْرِكَ بِي»^(٢).

٦٥٥٧- ئەنه‌سی کورێ مالیک ﷺ له پێغه‌مبه‌روه‌وه ﷺ ده‌گێڕێته‌وه^(٣) که فەرموویه‌تی: ((خوای به‌رز و بلند ده‌فه‌رمووی^(٤) به‌و که‌سه‌ی له دۆزه‌خیاندا سزای له هه‌مووان سووک‌تره‌: ئەگه‌ر هه‌رچی شت هه‌یه‌ له دونیادا هی تۆ بوایه‌ تۆ ده‌تکرده‌ بریتی خۆت (تا پرزگارت بێ)؟ ئەویش ده‌لئ: به‌لئ، خواش ده‌فه‌رمووی: من له‌وه ئاسانه‌تر و که‌م‌ترم لئ داوا کردیت، له کاتی‌که‌دا تۆ له پشته‌ی ئاده‌م دا بوویت، (که بریتی بوو له‌وه‌ی) که هاوبه‌شم بۆ بریار نه‌ده‌یت، به‌لام به‌ گۆیت نه‌کردم هه‌ر هاوبه‌شت بریاریدا)).

(١) پروانه: ٣٢٥٦.

(٢) پروانه: ٣٣٣٤.

(٣) وه به‌ فەرماشته‌ی ئەو ده‌یگێڕێته‌وه (برفچه) واته: ئەنه‌س ئەم فەرمووده‌یه‌ ده‌باته‌ سه‌ر پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ.

(٤) واته فەرمووده‌که‌ قودسیه‌ واته فەرماشته‌ی خودایه‌.

٦٥٥٨- حَدَّثَنَا أَبُو الثُّعْمَانِ حَدَّثَنَا حَمَادٌ عَنْ عَمْرِو عَنْ جَابِرٍ رضي الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم قَالَ «يَخْرُجُ مِنَ النَّارِ بِالشَّفَاعَةِ كَأَنَّهُمْ النَّعَارِيرُ». قُلْتُ مَا النَّعَارِيرُ قَالَ الضَّغَابِيْسُ. وَكَانَ قَدْ سَقَطَ قَمُهُ فَقُلْتُ لِعَمْرِو بْنِ دِينَارٍ أَبَا مُحَمَّدٍ سَمِعْتَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ سَمِعْتُ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم يَقُولُ «يَخْرُجُ بِالشَّفَاعَةِ مِنَ النَّارِ» قَالَ نَعَمْ.

٦٥٥٨- جابیر رضي الله عنه دهگیریتیه وه که پیغه مبههر رضي الله عنه فهرمووی: ((کهسانیک)) به شهفاعت له دۆزهخ دینه دمره وه وک ترۆزی بچوک وان)).

(حه مهاد دهلی) وتم (النّعاریر) چیه؟ (همر) وتی: ترۆزی بچووکه، همر دانهکانی کهوتبوو^(١).
(عه بدوله زید دهلی): به همری کوری دینارم وت: نهبو محهمهد: له جابیری کوری
عه بدوللات بیست بلی: له پیغه مبههری خوام رضي الله عنه بیستووه دهیفرموو: ((کهسانیک)) به
شهفاعت له دۆزهخ دینه دمره وه؟) وتی: بهلی (بیستوومه نهوهی وتووه).

٦٥٥٩- حَدَّثَنَا هُذَيْفَةُ بْنُ خَالِدٍ حَدَّثَنَا هَمَامٌ عَنْ قَتَادَةَ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم قَالَ «يَخْرُجُ قَوْمٌ مِنَ النَّارِ بَعْدَ مَا مَسَّهُمْ مِنْهَا سَفْعٌ، فَيَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ، فَيُسَمَّيهِمْ أَهْلُ الْجَنَّةِ الْجَهَنَّمِيِّينَ»^(٢).

٦٥٥٩- نه نهسی کوری مالیک رضي الله عنه له پیغه مبههره وه رضي الله عنه دهگیریتیه وه که
فهرموویه تی: ((کهسانیک له ناگری دۆزهخ دینه دمره وه پاش نهوه گری ناگره که
لییداو رەش هه لکه پان، ئینجا دمرۆنه بهههشته وه و خه لکی بهههشت پییان
دهلین دۆزهخیه کان)).

٦٥٦٠- حَدَّثَنَا مُوسَى حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ حَدَّثَنَا عَمْرِو بْنُ يَحْيَى عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رضي الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم قَالَ «إِذَا دَخَلَ أَهْلُ الْجَنَّةِ الْجَنَّةَ، وَأَهْلُ النَّارِ النَّارَ يَقُولُ اللَّهُ

(١) سینی (الضغابیس) بهشین دهخوتنده وه.

(٢) پروانه: ٧٤٥٠.

مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ حَبَّةٍ مِنْ خَرَدَلٍ مِنْ إِيْمَانٍ فَأَخْرِجُوهُ. فَيُخْرِجُونَ قَدِ امْتَحَسُوا وَعَادُوا حُمَمًا، فَيُلْقُونَ فِي نَهْرِ الْحَيَاةِ، فَيَنْبُتُونَ كَمَا تَنْبُتُ الْحَبَّةُ فِي حَمِيلِ السَّيْلِ - أَوْ قَالَ حَمِيَّةِ السَّيْلِ». وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «أَلَمْ تَرَوْا أَنَّهَا تَنْبُتُ صَفَرَاءَ مُلْتَوِيَةً»^(١).

٦٥٦٠- ئەبو سه‌عیدی خودری ﷺ له پیغه‌مبه‌رموه ﷺ گ‌ی‌راویه‌تیه‌وه که فه‌رموویه‌تی: ((کاتی به‌هه‌شتیه‌کان ر‌و‌شته به‌هه‌شته‌وه، د‌وزه‌خیه‌کانیش ر‌و‌شته د‌وزه‌خه‌وه، خ‌وای گ‌ه‌وره د‌مه‌رمووی: ئەوه‌ی به ئەنداز‌ی ت‌و‌وه خ‌هرته‌له‌یه‌ک ئی‌مان له د‌لی دایه له د‌وزه‌خ د‌هری بی‌ن، جا خ‌ه‌ل‌کانیک له د‌وزه‌خ د‌م‌رده‌ی‌ن‌ر‌ین که ر‌ه‌ش بو‌ونه‌ته‌وه و بو‌ون به خ‌ه‌ل‌و‌وز، ئی‌نجا فر‌ی د‌م‌ر‌ینه ر‌و‌وباری زی‌انه‌وه (که ئاو‌یکه ه‌ه‌ر چی بخ‌ری‌ته ناویه‌وه زین‌دووی د‌ه‌کاته‌وه)، ئەنجا ل‌اش‌ه‌یان در‌و‌وست د‌م‌بی‌ته‌وه ه‌ه‌ر‌چ‌و‌ن‌یک ت‌و‌و‌یک ل‌ا‌فا‌و ه‌ی‌ناویه‌تی- یان فه‌رمووی: له‌گ‌ه‌ل ل‌ا‌فا‌وی ز‌و‌ر و به‌ی‌زدا ه‌ات‌و‌وه- سه‌وز د‌م‌بی‌ت))، وه پیغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ئایا نابینی چ‌و‌ن د‌م‌رو‌ی و ز‌م‌رد د‌م‌بی و که‌رو‌یش‌که^(٢) د‌ه‌کات؟.

٦٥٦١- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا إِسْحَاقَ قَالَ سَمِعْتُ النُّعْمَانَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ «إِنَّ أَهْلَ النَّارِ عَذَابًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ لَرَجُلٌ تَوَضَّعَ فِي أَحْمَصِ قَدَمَيْهِ جَمْرَةً يَغْلِي مِنْهَا دِمَاغُهُ»^(٣).

٦٥٦١- ئەبو ئی‌س‌ح‌اق ده‌لی: له نو‌عه‌مان‌م بی‌ست ﷺ وت‌ی: له پیغه‌مبه‌رم ﷺ بی‌ست فه‌رمووی: ((بی‌گ‌ومان سو‌ک‌ترین س‌زای خ‌ه‌ل‌کی د‌وزه‌خ له ر‌و‌زی قیامه‌تدا س‌زای پ‌یا‌و‌یکه پ‌ش‌ک‌ویه‌ک خ‌را‌وته سین‌گی پ‌ی‌یه‌کانی، م‌و‌خی سه‌ری پ‌ی‌انه‌وه د‌ه‌کو‌ئ‌یت)).

(١) بروانه: ٢٢.

(٢) با ل‌ئی ده‌دات و ده‌ی‌ج‌و‌ئ‌ین و دیمه‌نیکی جوانی ده‌بی‌ت.

(٣) بروانه: ٦٥٦٢.

٦٥٦٢- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ رَجَاءٍ حَدَّثَنَا إِسْرَائِيلُ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنِ النُّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ «إِنَّ أَهْوَنَ أَهْلِ النَّارِ عَذَاباً يَوْمَ الْقِيَامَةِ رَجُلٌ عَلَى أَحْمَصِ قَدَمَيْهِ جَمْرَتَانِ يَغْلِي مِنْهُمَا دِمَاغُهُ، كَمَا يَغْلِي الْمَرْجُلُ وَالْقَمْقُمُ»^(١)»^(٢).

٦٥٦٢-نوعمان کوردی به‌شیر ﷺ ده‌لێ: له پیغه‌مبهرم ﷺ بیست دمیغه‌رموو: ((بیگومان سووکترین سزای خه‌لکی دۆزه‌خ له رۆژی قیامه‌تدا سزای پیاویکه دوو بشکۆ له سه‌ر سنگی پێیه‌کانیتی، مۆخی پێیانه‌وه ده‌کولێ چون مه‌نجه‌ل و چه‌جۆشی سه‌ر ئاگر ده‌کولێ)).

٦٥٦٣- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَمْرِو عَنْ حَيْثَمَةَ عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ ذَكَرَ النَّارَ فَأَشَاحَ بِوَجْهِهِ فَتَعَوَّذَ مِنْهَا، ثُمَّ ذَكَرَ النَّارَ فَأَشَاحَ بِوَجْهِهِ فَتَعَوَّذَ مِنْهَا، ثُمَّ قَالَ «اتَّقُوا النَّارَ وَلَوْ بِشِقِّ مَرَّةٍ، فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فِكْلِمَةً طَيِّبَةً»^(٣).

٦٥٦٣-عه‌دی کوردی حاتیم ﷺ ده‌گیرێته‌وه که پیغه‌مبهر ﷺ باسی دۆزه‌خی کرد و پرووی وهرچه‌رخان و په‌نای به‌خوا گرت لێ، پاشان (جاریکی تر) باسی دۆزه‌خی کرد و پرووی وهرچه‌رخان و په‌نای به‌خوا گرت لێ، له پاشان فه‌رمووی: ((خۆتان له دۆزه‌خ بپاریزن با به‌له‌ته خورمایه‌کیش بێت، جانه‌گهر که‌سیک ئه‌وه‌شی نه‌بوو ئه‌وه با به‌وته‌یه‌کی جوان (خۆی بپاریزێ))).

٦٥٦٤- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ حَمْرَةَ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي حَازِمٍ وَالْدَّرَاوَزْدِيُّ عَنْ يَزِيدَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَبَّابٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ﷺ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَذَكَرَ

(١) (الْمَرْجُلُ وَالْقَمْقُمُ): جیاوازی هه‌به له نێوان (الْمَرْجُل) له‌که‌ل (الْقَمْقُم)دا چونکه (الْمَرْجُل) واته مه‌نجه‌ل له مس بێت یان له‌غه‌یری مس بێت، به‌لام (الْقَمْقُم) به‌م مانایانه‌ دێ: کۆزیه، قاپیکه‌ مل باریکه له‌ مس ناوی تیا که‌رم ده‌کریت، قاپی عه‌تار، کومکومه (فارسیه) واته: گولاو پرژین که گولاو به‌سه‌ر میواناندا پێ ده‌پرژێتریت، إرشاد الساري: ٥٥٩/١٣، ئه‌لمونجید به‌کوردی: ١٩٠/٤.

(٢) پروانه: ٦٥٦١.

(٣) پروانه: ١٤١٣.

عِنْدَهُ عَمُّهُ أَبُو طَالِبٍ فَقَالَ «لَعَلَّهُ تَنْفَعُهُ شَفَاعَتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيُجْعَلَ فِي ضَخْصَاحٍ مِنَ النَّارِ، يَبْلُغُ كَعْبَتِهِ، يَغْلِي مِنْهُ أُمُّ دِمَاحِهِ»^(١).

٦٥٦٤- ئەبو سه عیدی خودری ﷺ دهگیریتەوه که ئەو له پیغه مبهری خوای ﷺ بیست له کاتی کدا له خزمه تیدا باسی ئەبو تالیبی مامهی کرا، ئەویش فهرمووی: ((ئومید وایه له رۆژی دوایدا تکای من سوودی بێ بگهیه نیت و بخیرته ناگریکی که مه وه بگاته قوله پییهکانی، بهو ناگره مۆخی سهری بکولیت)).

٦٥٦٥- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسٍ ﷺ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «يَجْمَعُ اللَّهُ النَّاسَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيَقُولُونَ لَوْ اسْتَشْفَعْنَا عَلَى رَبِّنَا حَتَّى يُرِيحَنَا مِنْ مَكَانِنَا. فَيَأْتُونَ آدَمَ فَيَقُولُونَ أَنْتَ الَّذِي خَلَقَكَ اللَّهُ بِيَدِهِ، وَنَفَخَ فِيكَ مِنْ رُوحِهِ، وَأَمَرَ الْمَلَائِكَةَ فَسَجَدُوا لَكَ، فَاشْفَعْ لَنَا عِنْدَ رَبِّنَا. فَيَقُولُ لَسْتُ هُنَاكُمْ - وَيَذْكُرُ خَطِيبَتَهُ وَيَقُولُ - ائْتُوا نُوحًا أَوَّلَ رَسُولٍ بَعَثَهُ اللَّهُ. فَيَأْتُونَهُ فَيَقُولُ لَسْتُ هُنَاكُمْ - وَيَذْكُرُ خَطِيبَتَهُ - ائْتُوا إِبْرَاهِيمَ الَّذِي اتَّخَذَهُ اللَّهُ خَلِيلًا. فَيَأْتُونَهُ، فَيَقُولُ لَسْتُ هُنَاكُمْ - وَيَذْكُرُ خَطِيبَتَهُ - ائْتُوا مُوسَى الَّذِي كَلَّمَهُ اللَّهُ فَيَأْتُونَهُ فَيَقُولُ لَسْتُ هُنَاكُمْ، فَيَذْكُرُ خَطِيبَتَهُ - ائْتُوا عِيسَى فَيَأْتُونَهُ فَيَقُولُ لَسْتُ هُنَاكُمْ، ائْتُوا مُحَمَّدًا ﷺ فَقَدْ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَمَا تَأَخَّرَ فَيَأْتُونِي فَأَسْتَأْذِنُ عَلَى رَبِّي، فَإِذَا رَأَيْتُهُ وَقَعْتُ سَاجِدًا، فَيَدْعُنِي مَا شَاءَ اللَّهُ، ثُمَّ يُقَالُ ارْفَعْ رَأْسَكَ، سَلْ تُعْطَهُ، وَقُلْ يُسْمَعُ، وَاشْفَعْ تُشْفَعْ. فَأَرْفَعُ رَأْسِي، فَأَحْمَدُ رَبِّي بِتَحْمِيدٍ يُعَلِّمُنِي، ثُمَّ أَشْفَعُ فَيَحْدُ لِي حَدًّا، ثُمَّ أُخْرِجُهُمْ مِنَ النَّارِ، وَأَدْخِلُهُمُ الْجَنَّةَ، ثُمَّ أَعُودُ فَأَقْعُ سَاجِدًا مِثْلَهُ فِي الثَّالِثَةِ أَوِ الرَّابِعَةِ حَتَّى مَا بَقِيَ فِي النَّارِ إِلَّا مَنْ حَبَسَهُ الْقُرْآنُ». وَكَانَ قَتَادَةُ يَقُولُ عِنْدَ هَذَا أَيْ وَجَبَ عَلَيْهِ الْخُلُودُ^(٢).

٦٥٦٥- ئەنهس ﷺ دهلی: پیغه مبهری خوا ﷺ فهرموویهتی: ((خوا له رۆژی قیامه تدا خه لکی کو ده کاته وه، نینجا خه لکه که ده لێن: خۆزگه داوای یارمه تی و

(١) پروانه: ٣٨٨٥.

(٢) پروانه: ٤٤.

هاوکاریمان له پهرومردگارمان بکردایه ^(١) تا رزگارمان بکات له م جیگایه
 تیایداین، جا دهچن بۆ لای ئادم ﷺ و پئی دهلّین: تۆ ئه و کهسهی خودا
 بهدهستی خۆی دروستی کردی، وه له پرووخی خۆی گیانی کرد بهبهرتدا، وه
 فهرمانی کرد به فریشتهکان و سوژدمیان بۆ بردی، دهی لای پهرومردگارمان
 تکامان بۆ بکه، ئادهمیش دهلّی: من له و ئاسته دا نیم ئیوه گومانم پئی دهبهن،
 ئنجا باسی تاوانه کهی خۆی دهکات و دهلّی برۆن بۆ لای نوح ﷺ که یه کهم
 پیغه مبه ره خوا ناردبیتی، ئهوانیش دهرۆن بۆ لای نوح ﷺ ئه ویش دهلّی: من
 له و ئاست و پله یه دانیم ئیوه گومانم پئی دهبهن، ئه و سا باسی تاوانه کهی خۆی
 دهکات. (دهلّی) برۆن بۆ لای ئیبراهیم ﷺ که خودا کردوویهتی به دوست و
 خوشه وستی خۆی، ئهوانیش دهچن بۆ لای، ئه ویش دهلّی: من له و ئاست و
 پله یه دا دانیم ئیوه بۆم دهرۆانن، وه باسی تاوانه کهی خۆی دهکات، دهلّی: برۆن
 بۆ لای موسا ﷺ که خودا (راسته و خۆی) قسه ی له گه لدا کردوه، ئهوانیش دهرۆن
 بۆ لای موسا ﷺ، ئه ویش دهلّی: من له و پله و ئاسته دا نیم ئیوه گومانم پئی
 دهبهن، ئینجا باسی تاوانه کهی خۆی دهکات (دهلّی) برۆن بۆ لای عیسا ﷺ،
 ئهوانیش دهرۆن بۆ لای ئه ویش دهلّی: من له و پله و ئاسته دا نیم ئیوه گومانم
 پئی دهبهن، (دهلّی) برۆن بۆ لای موحه ممه د ﷺ به راستی خوا له گوناھی رابردوو
 و داهاتووی خوش بووه، ئیتر ئهوانیش دین بۆ لای من، منیش مۆلّهت له
 پهرومردگارم دهخوازم، جا که پهرومردگارم بینی دهکهوم به پرودا به سوژده
 بردنه وه، جا (له سوژده دا) وازم لی دینئ ئه و منده ی خوا هه ز بکات، پاشان
 دموتریت: سه رت به رزگه ره وه، داوا بکه پیت دهدریت، قسه بکه ده بیست ریت و تکا
 بکه تکات و مرده گیرئ، منیش سه رم به رزده که مه وه و ستایشی پهرومردگارم
 دهکه م به ستایشیک خوا هتیرم دهکات، له پاشان تکا دهکه م جا سنوریکم بۆ دیاری

(١) به م جوړهش مانا بکرتیت راسته: نه گه ر که سیکمان بکردایه به تکا کار لای پهرومردگارمان.

دهکری، له پاشان له ناگر دمریان دههینم و دمیانخمه بهههشتهوه، پاشان دهگه پیمهوه دمرپوم بۆ سوژده وهک جاری یه کهم له سییهم جاردا یان له چوارهم جاردا ههتا (دهلیم پهرومردگارم): کهس نهماوه له دۆزهخدا جگه لهوانه ی بهفه رمانی قورئان ماونه تهوه له دۆزهخدا)).

وه قهتاده دهلی: له کاتی ئهم برکه یه دا (بهفه رمانی قورئان ماومه وه)، واته مانه وهی ههتا ههتایی له سه ر نووسراوه.

٦٥٦٦- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ الْحَسَنِ بْنِ ذَكْوَانَ حَدَّثَنَا أَبُو رَجَاءٍ حَدَّثَنَا عِمْرَانُ بْنُ حُصَيْنٍ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «يُخْرَجُ قَوْمٌ مِنَ النَّارِ بِشِقَاقَةِ مُحَمَّدٍ ﷺ فَيَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ، يُسَمَّوْنَ الْجَهَنَّمِيِّينَ».

٦٥٦٦- عیمانی کوری حوصهین رضي الله عنه له پیغه مبه ره وه ﷺ دهگه پیمه وه دهفه رموی: ((کهسانیک به تکای موحه ممه د ﷺ له ناگری دۆزهخ دینه دمره وه و دهچنه بهههشتهوه، پێیان دهوتریت^(١) دۆزهخیهکان)).

٦٥٦٧- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ حُمَيْدٍ عَنْ أَنَسٍ أَنَّ أُمَّ حَارِثَةَ أَتَتْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَقَدْ هَلَكَ حَارِثَةُ يَوْمَ بَدْرٍ، أَصَابَهُ غَرَبٌ سَهُمٍ. فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَدْ عَلِمْتُ مَوْقِعَ حَارِثَةَ مِنْ قَلْبِي، فَإِنْ كَانَ فِي الْجَنَّةِ لَمْ أَبْكِ عَلَيْهِ، وَإِلَّا سَوْفَ تَرَى مَا أَصْنَعُ. فَقَالَ لَهَا «هَبْلَيْ، أَجَنَّةٌ وَاحِدَةٌ هِيَ إِنَّهَا جَنَانٌ كَثِيرَةٌ، وَإِنَّهُ فِي الْفِرْدَوْسِ الْأَعْلَى»^(٢).

٦٥٦٧- حومهید دهگه پیمه وه له ئه نه سه وه ﷺ که ئوممو حاریسه هات بۆ خزمه تی پیغه مبه ری خوا ﷺ له کاتی کدا حاریسه له رۆزی غه زای به دردا

(١) ناوده بریت.

(٢) بروانه: ٢٨٠٩.

تیاچوو و مرد، تیریکی ویلی بهرکه وتیوو، وتی: ئەهی پێغه مبهری خوا بیگومان خۆت دهمانی حاریسه پله و خوشه ویستی چهنده له دلمدا، جا ئەگەر له بهههشتدا بیت ئەوه ناگیریم بۆی، ئەگەر نا له مهولا دمبینی چی دهکهیم^(١)، پێغه مبهریش ﷺ فهرمووی پیتی: ((شیت بووی (به مردنی کوره کهت) وا دهمانی یهك بهههشته؟ بیگومان چهند بهههشتیکی زۆره، وه دلتیابه کوره کهت ئەوهتا له بهههشتی فیردهوسدا)).

٦٥٦٨ - وَقَالَ «غَدَوَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ رَوْحَةٌ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا، وَلَقَابٌ قَوْسٍ أَحَدِكُمْ أَوْ مَوْضِعُ قَدَمٍ مِنَ الْجَنَّةِ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا، وَلَوْ أَنَّ امْرَأَةً مِنْ نِسَاءِ أَهْلِ الْجَنَّةِ أَطْلَعَتْ إِلَى الْأَرْضِ، لَأَضَاءَتْ مَا بَيْنَهُمَا، وَلَمَلَّتْ مَا بَيْنَهُمَا رِيحًا، وَلَنَصِيفُهَا - يَعْنِي الْخِمَارَ - خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا»^(٢).

٦٥٦٨- ئەنه سی کوری مالیک ﷺ دهگیریته وه له پێغه مبهره وه ﷺ دمه رمووی: ((تاقی نیوارمهك جیهاد له رپی خوادا یان تاقی به یانیهك له دنیا و هه موو ئەوهی تێیدا یه چاکتره، وه به ئەندازهی که وانیک که سیکتان له بهههشتدا یان به قه دمر شوینی پییهك له دنیا دا هه موو ئەوهی تێیدا یه چاکتره، وه ئەگەر ئافرمتیک له ئافرمتانی بهههشت^(٣) خۆی نیشانی زهوی بدات، بیگومان نیوانی ئاسمان و زهوی پووناك دمکردوه و نیوانیانی پری دمکرد له بۆنی خوش، وه سه ربۆشه کهی- واته له چکه کهی - به سه ریه و مه له دنیا و هه رچی تیایه تی چاکتره)).

(١) له گریان و شین و زاری بۆی.

(٢) پروانه: ٢٧٩٢.

(٣) لهو ئافره تانهی ئاماده کراوه بۆ پیاوه بهههشتیهکان کاتێ دهچنه بهههشته وه.

٦٥٦٩- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ حَدَّثَنَا أَبُو الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ «لَا يَدْخُلُ أَحَدُ الْجَنَّةِ إِلَّا أَرَى مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ، لَوْ أَسَاءَ، لِيَزْدَادَ شُكْرًا، وَلَا يَدْخُلُ النَّارَ أَحَدٌ إِلَّا أَرَى مَقْعَدَهُ مِنَ الْجَنَّةِ، لَوْ أَحْسَنَ، لِيَكُونَ عَلَيْهِ حَسْرَةٌ».

٦٥٦٩- نه بو هوږميرپه ﷺ دهلي: پينغه مبهري ﷺ فهرمووي: ((هيچ كه سيك ناروا ته به هه شته وه تا جيگا كه ي نيشان نه دريت له ناگري دوزخ، نه گهر تاواني بكرديا ه، بو نه وه ي زياتر سوپاسي خوا بكات، هر كه سيش بپروا ته ناگري دوزخه وه جيگا كه ي نيشان ده دريت له به هه شته، نه گهر چا كه ي بكرديا ه بو نه وه ي ببيت ه داخ و په ژاره له دليدا)).

٦٥٧٠- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ عَمْرِو عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ أَنَّهُ قَالَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَنْ أَسْعَدُ النَّاسِ بِشَفَاعَتِكَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَقَالَ «لَقَدْ ظَنَنْتُ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ أَنْ لَا يَسْأَلَنِي عَنْ هَذَا الْحَدِيثِ أَحَدٌ أَوْلَ مِنْكَ، لِمَا رَأَيْتُ مِنْ حِرْصِكَ عَلَى الْحَدِيثِ، أَسْعَدُ النَّاسِ بِشَفَاعَتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ. خَالِصًا مِنْ قَبْلِ نَفْسِهِ»^(١).

٦٥٧٠- نه بو هوږميرپه ﷺ دهلي: وتم: نه ي پينغه مبهري خوا ﷺ كي به خته ومړتري كه سه به تكا و شفاعه تي تو له ږوژي دواييدا؟ پينغه مبهريش ﷺ فهرمووي: ((به راستي خوشم گومانم و ابو نه ي نه بو هوږميرپه كه كه س پيش تو نه و پرسيارم لي ناكات، له بهر نه وه ي ده زانم تو زور سووري له سهر (زانيني) فهرمووده گانم، به خته ومړتري كه س به (بهركه وتني) شفاعه تي من له ږوژي دواييدا نه و كه سه يه به دليكي پاك و ساف بلي: (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ) واته: هيچ په رستراويكي راست نيه جگه له خوا)).

٦٥٧١- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ «إِنِّي لَأَعْلَمُ آخِرَ أَهْلِ النَّارِ خُرُوجاً مِنْهَا، وَآخِرَ أَهْلِ الْجَنَّةِ دُخُولاً رَجُلٌ يَخْرُجُ مِنَ النَّارِ كَبُوءًا، فَيَقُولُ اللَّهُ أَذْهَبَ فَأَدْخُلِ الْجَنَّةَ. فَيَأْتِيهَا فَيَخِيلُ إِلَيْهِ أَنَّهَا مَلَأَى، فَيَرْجِعُ فَيَقُولُ يَا رَبِّ وَجَدْتُهَا مَلَأَى، فَيَقُولُ أَذْهَبَ فَأَدْخُلِ الْجَنَّةَ. فَيَأْتِيهَا فَيَخِيلُ إِلَيْهِ أَنَّهَا مَلَأَى. فَيَقُولُ يَا رَبِّ وَجَدْتُهَا مَلَأَى، فَيَقُولُ أَذْهَبَ فَأَدْخُلِ الْجَنَّةَ، فَإِنَّ لَكَ مِثْلَ الدُّنْيَا وَعَشْرَةَ أَمْثَالِهَا. أَوْ إِنَّ لَكَ مِثْلَ عَشْرَةِ أَمْثَالِ الدُّنْيَا. فَيَقُولُ تَسَخَّرْ مِنِّي، أَوْ تَضَحَّكْ مِنِّي وَأَنْتَ الْمَلِكُ؟!». فَلَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ضَحِكَ حَتَّى بَدَتْ نَوَاجِذُهُ، وَكَانَ يَقُولُ ذَلِكَ أَذَى أَهْلِ الْجَنَّةِ مَنْزِلَةً^(١).

٦٥٧١- عه‌بدووللا ﷺ ده‌گه‌په‌ته‌وه که په‌غه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((بی‌گومان من دهمانم کیه دواين کهس له دۆزه‌خیه‌کان دپته دمره‌وه له دۆزه‌خ و دواين کهس له به‌هه‌شته‌یه‌کان که دهم‌واته به‌هه‌شته‌وه، پیاوینکه به گالو‌لکی له دۆزه‌خ دپته دمره‌وه، خوای که‌وره‌ش پئی دمه‌فهرموئ: برۆ بجۆره به‌هه‌شته‌وه، نه‌ویش دهم‌وات و دهمانی به‌هه‌شت پر پره بویه ده‌گه‌په‌ته و ده‌لی: نه‌ی په‌روم‌ردگار بینیم پرپیتی له خه‌لک، خواش دمه‌فهرموئ: برۆ بجۆره به‌هه‌شته‌وه، نه‌مجاره‌ش دهم‌وا و ده‌لی پره خه‌لک، بویه ده‌گه‌په‌ته‌وه و ده‌لی: نه‌ی په‌روم‌ردگار بینیم پرپیتی له خه‌لک، نه‌وسا خوداش دمه‌فهرموئ: برۆ بجۆره به‌هه‌شته‌وه، وه دلنیا‌به به‌هه‌دمر دنیا و ده نه‌ونده‌ی دونیاش بۆ تۆ بیت -یان بی‌گومان ده نه‌ونده‌ی دنیا بۆ تۆ بی - پیاوه‌که ده‌لی: گالته‌م پئی ده‌که‌یت- یان پیم پیده‌که‌نی - له کاتی‌کدا تۆ پادشا و دمه‌لات داری؟)).

(عه‌بدووللا ده‌لی) جا سویند به‌خوا په‌غه‌مبه‌ری خوام ﷺ بیني پیکه‌نی هه‌تا ددانه‌کانی پیشه‌وه‌ی دمرکه‌وتن، وه ده‌وترا ((نه‌و که‌سه نزم‌ترین پله‌ی هه‌یه له ناو به‌هه‌شته‌یه‌کاندا)).

٦٥٧٢- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ تَوْفَلٍ عَنِ الْعَبَّاسِ رضي الله عنه أَنَّهُ قَالَ لِلنَّبِيِّ ﷺ هَلْ نَفَعَتْ أَبَا طَالِبٍ بَشَى؟^(١)

٦٥٧٢- عه‌بباس رضي الله عنه دم‌گپرت‌ه‌وه که عه‌رزى پي‌غه‌مبه‌رى ﷺ کرد، ئايا به هيج شت‌يک سوودت گه‌ياند به ئه‌بو تاليب؟^(٢)

٥٢- بَابُ: الصِّرَاطُ جِسْرُ جَهَنَّمَ

٦٥٧٣- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ أَخْبَرَنِي سَعِيدٌ وَعَطَاءٌ بْنُ يَزِيدَ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ أَخْبَرَهُمَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ. وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدٌ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَزِيدَ اللَّيْثِيِّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ أَنَسُ يَا رَسُولَ اللَّهِ هَلْ تَرَى رَبَّنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَقَالَ «هَلْ تُضَارُونَ فِي الشَّمْسِ، لَيْسَ دُونَهَا سَحَابٌ». قَالُوا لَا يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ «هَلْ تُضَارُونَ فِي الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ، لَيْسَ دُونَهُ سَحَابٌ». قَالُوا لَا يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ «فَإِنِّكُمْ تَرَوْنَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَذَلِكَ، يَجْمَعُ اللَّهُ النَّاسَ فَيَقُولُ مَنْ كَانَ يَعْبُدُ شَيْئاً فَلْيَتَّبِعْهُ، فَيَتَّبِعْ مَنْ كَانَ يَعْبُدُ الشَّمْسَ، وَيَتَّبِعْ مَنْ كَانَ يَعْبُدُ الْقَمَرَ، وَيَتَّبِعْ مَنْ كَانَ يَعْبُدُ الطَّوَاغِيتَ، وَتَبْقَى هَذِهِ الْأُمَّةُ فِيهَا مُنَافِقُوهَا، فَيَأْتِيهِمُ اللَّهُ فِي غَيْرِ الصُّورَةِ الَّتِي يَعْرِفُونَ فَيَقُولُ أَنَا رَبُّكُمْ. فَيَقُولُونَ نَعُودُ بِاللَّهِ مِنْكَ، هَذَا مَكَانُنَا حَتَّى يَأْتِيَنَا رَبُّنَا، فَإِذَا أَنَا رَبُّنَا عَرَفْنَاهُ فَيَأْتِيهِمُ اللَّهُ فِي الصُّورَةِ الَّتِي يَعْرِفُونَ فَيَقُولُ أَنَا رَبُّكُمْ. فَيَقُولُونَ أَنْتَ رَبُّنَا، فَيَتَّبِعُونَهُ وَيُضْرَبُ جِسْرُ جَهَنَّمَ». قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «فَأَكُونُ أَوَّلَ مَنْ يُجِيزُ، وَدَعَاءُ الرُّسُلِ يَوْمَئِذٍ اللَّهُمَّ سَلِّمْ وَسَلِّمْ، وَبِهِ كَلَالِيْبُ مِثْلُ شَوْكِ السَّعْدَانِ، أَمَا رَأَيْتُمْ شَوْكَ السَّعْدَانِ». قَالُوا بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ «فَإِنَّهَا مِثْلُ شَوْكِ السَّعْدَانِ، غَيْرَ أَنَّهَا لَا يَعْلَمُ قَدْرَ عِظَمِهَا إِلَّا اللَّهُ، فَتَخْطِفُ النَّاسَ بِأَعْمَالِهِمْ، مِنْهُمْ الْمُؤَبَّقُ، بِعَمَلِهِ وَمِنْهُمْ الْمُخْرَدَلُ، ثُمَّ يَنْجُو، حَتَّى إِذَا

(١) پروانه: ٢٨٨٣.

(٢) وه‌لامه‌كه‌ى باس نه‌كردوه له (كِتَابُ الْأَدَبِ) به فهرمووده‌ى ژماره: (٢٨٨٣) باس كراوه و وه‌لامى داوه‌ته‌وه.

فَرَعَ اللَّهُ مِنَ الْقَضَاءِ بَيْنَ عِبَادِهِ، وَأَرَادَ أَنْ يُخْرِجَ مِنَ النَّارِ مَنْ أَرَادَ أَنْ يُخْرِجَ، مِمَّنْ كَانَ يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، أَمَرَ الْمَلَائِكَةَ أَنْ يُخْرِجُوهُمْ، فَيَعْرِفُونَهُمْ بِعَلَامَةِ آثَارِ السُّجُودِ، وَحَرَّمَ اللَّهُ عَلَى النَّارِ أَنْ تَأْكُلَ مِنْ ابْنِ آدَمَ أَثَرَ السُّجُودِ، فَيُخْرِجُونَهُمْ قَدْ امْتَحَشُوا، فَيَصُبُّ عَلَيْهِمْ مَاءٌ يُقَالُ لَهُ مَاءُ الْحَيَاةِ، فَيَنْبُتُونَ نَبَاتَ الْحَبَّةِ فِي حِمِلِ السَّيْلِ، وَيَبْقَى رَجُلٌ مُقْبِلٌ بِوَجْهِهِ عَلَى النَّارِ فَيَقُولُ يَا رَبِّ قَدْ قَشَبَنِي رِيحُهَا وَأَحْرَقَنِي ذُكَاؤُهَا، فَاصْرِفْ وَجْهِي عَنِ النَّارِ فَلَا يَزَالُ يَدْعُو اللَّهَ. فَيَقُولُ لَعَلَّكَ إِنْ أُعْطِيتُكَ أَنْ تَسْأَلَنِي غَيْرَهُ. فَيَقُولُ لَا وَعِزَّتِكَ لَا أَسْأَلُكَ غَيْرَهُ. فَيَصْرِفُ وَجْهَهُ عَنِ النَّارِ، ثُمَّ يَقُولُ بَعْدَ ذَلِكَ يَا رَبِّ قَرَّبْنِي إِلَى بَابِ الْجَنَّةِ. فَيَقُولُ أَلَيْسَ قَدْ زَعَمْتَ أَنْ لَا تَسْأَلَنِي غَيْرَهُ، وَيَلَّكَ ابْنُ آدَمَ مَا أَغْدَرَك. فَلَا يَزَالُ يَدْعُو. فَيَقُولُ لَعَلِّي إِنْ أُعْطِيتُكَ ذَلِكَ تَسْأَلَنِي غَيْرَهُ. فَيَقُولُ لَا وَعِزَّتِكَ لَا أَسْأَلُكَ غَيْرَهُ. فَيُعْطِي اللَّهُ مِنْ عُهُودٍ وَمَوَاقِيقَ أَنْ لَا يَسْأَلَهُ غَيْرَهُ، فَيَقْرَبُهُ إِلَى بَابِ الْجَنَّةِ، فَإِذَا رَأَى مَا فِيهَا سَكَتَ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَسْكُتَ، ثُمَّ يَقُولُ رَبِّ أَدْخِلْنِي الْجَنَّةَ. ثُمَّ يَقُولُ أَوَلَيْسَ قَدْ زَعَمْتَ أَنْ لَا تَسْأَلَنِي غَيْرَهُ، وَيَلَّكَ يَا ابْنَ آدَمَ مَا أَغْدَرَك فَيَقُولُ يَا رَبِّ لَا تَجْعَلْنِي أَشَقَى خَلْقِكَ. فَلَا يَزَالُ يَدْعُو حَتَّى يَضْحَكَ، فَإِذَا ضَحِكَ مِنْهُ أَذِنَ لَهُ بِالْدُّخُولِ فِيهَا، فَإِذَا دَخَلَ فِيهَا قِيلَ مَنَ مِنْ مَنْ كَذَا. فَيَتَمَنَّى، ثُمَّ يُقَالُ لَهُ مَنَ مِنْ مَنْ كَذَا. فَيَتَمَنَّى حَتَّى تَنْقَطِعَ بِهِ الْأُمَانِي فَيَقُولُ لَهُ هَذَا لَكَ وَمِثْلُهُ مَعَهُ». قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ وَذَلِكَ الرَّجُلُ آخِرُ أَهْلِ الْجَنَّةِ دُخُولًا^(١).

٥٢- باسیک: (صراط) پردیکه به‌سەر دۆزه‌خه‌یه

٦٥٧٣-ئەبو ھورەیرە ؓ دەلی: کەسانیک وتیان: ئەی پیغەمبەری خوا ﷺ ئایا لە رۆژی قیامەتدا بەرومردگارمان دەبینین؟ پیغەمبەریش ﷺ فەرمووی: ((ئایا لە بینینی خۆردا (لە رۆژیکدا) ھەور بەری نەگرتبیت یەکتری سەغڵەت دەکەن؟)) وتیان: نەخیر ئەی پیغەمبەری خوا، فەرمووی: ((ئایا لە بینینی مانگی جوار دەدا یەکتری سەغڵەت دەکەن؟)) وتیان: نەخیر ئەی پیغەمبەری خوا ﷺ،

ههرمووی: ((دهی دلتیابن ئیوهش ئاوها له رۆزی قیامهتدا خودا دهبینن، خودا ههموو خه‌لک کۆده‌کاتهوه دههه‌رمووی: ههر کهس شتیکی په‌رستوو به شوینی بکه‌وێت، ئینجا ههر کهس خۆری په‌رستوو شوین خۆر ده‌که‌وێ، ههر کهس مانگی په‌رستوو شوین مانگ ده‌که‌وێ، ههر که‌سیش مله‌ورانێ په‌رستوو شوین مله‌وران ده‌که‌وێ، ئهم ئوممه‌ته ده‌مینێته‌وه دوو رووه‌کانیشی تێدایه، ئینجا خوای گه‌وره له شیوه‌یه‌کدا که نایناسنه‌وه خۆیان نیشان دهدات و ده‌هه‌رمووی: منی په‌رومردگاری ئیوه‌م، ئه‌وانیش ده‌لێن: په‌نا ده‌گرین به خودا له تۆ، ئه‌مه شوینمانه هه‌تا په‌رومردگارمان دی بۆ لامان، ئینجا ئه‌گه‌ر په‌رومردگارمان هات بۆ لامان ده‌یناسین، ئه‌وسا خودا له‌و شیوه‌دا ده‌یناسنه‌وه دی‌ت بۆ لایان و ده‌هه‌رمووی منی په‌رومردگاری ئیوه‌م، ئه‌وانیش ده‌لێن: تۆ په‌رومردگارمانی ئه‌وسا شوینی ده‌که‌ون، ئینجا پردی دۆزه‌خ داده‌نرێت))، پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ هه‌رمووی: ((جا من یه‌که‌م که‌سم که لێی ده‌په‌رمه‌وه دوعای پیغه‌مبه‌رانیش ﷺ له‌و رۆژه‌دا (ئه‌مه‌ی): خواجه سه‌لامه‌تمان بکه‌ خواجه سه‌لامه‌تمان بکه، پرده‌که‌ش قولاپی پیوه‌یه ده‌لێ درکی سه‌عدانه، ئایا درکی سه‌عدانتان بینوه؟ وتیان: به‌لێ ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ، هه‌رمووی: ((بیگومان ئه‌و قولاپانه وه‌کو درکی سه‌عدان وایه، به‌لام له راستیدا که‌س ئه‌ندازه‌ی گه‌وره‌یه‌که‌ی نازانیت جگه‌ له خودا، ئینجا به‌ پێی کرده‌وه‌کانیان خه‌لکه‌که ده‌رفینیت^(١)، هه‌یانه به‌هۆی کرده‌وه‌کانیانه‌وه تیا ده‌چیت، بریندار ده‌کری و سزا ده‌دریت^(٢) و پاشان رزگاری ده‌بیت، هه‌تا کاتی له دادگایی نیوان به‌نده‌کانی ده‌بیته‌وه، ده‌یه‌وێ ئه‌وه‌ی خۆی مه‌به‌ستیتی له ئاگری دۆزه‌خ ده‌ری بێنی، له‌وانه‌ی له دونیادا شایه‌تیان داوه که

(١) بۆ ناو ئاگری دۆزه‌خ.

(٢) (المُخْرَدَل) واته موسلمانێ تاوانبار، فن لئ هاتوو یان وردی ده‌کات ده‌یخاته دۆزه‌خه‌وه، وه به (المجرَدَل) یش هاتوو، به‌مانای ئه‌وه‌ی خه‌ریکه بکه‌وێته دۆزه‌خه‌وه.

هیچ بهرمستراویکی راست نییه جگه له خوا، فهрман دهکات به فریشتهکانی
 دمریان بئین، جا نیشانهی شوینهواری سوژدمیاندا دهیان ناسننهوه، وه خوا
 حهرامی کردوه لهسهر ئاگری دۆزهخ که شوینهواری سوژده له لاشهی ئادهمیزاد
 بسوتین، ئینجا دمریان دههین (له دۆزهخ)، له کاتیکدا سوتاوون و بونهته
 خه‌لوز، ئینجا ئاوکیان بیا دهکهن، پئی دهوتریت: ئاوی ژیان، نهوسا سهوز
 دهبنهوه^(١) ههر وهك تۆۆك لافاو هیئابیتی (له قهراغی شیوهکه‌دا) سهوز بوو
 بیټ، (له کوټایی دادگایی بهندهکاندا) پیاویک دهمینتهوه رووی له ئاگری
 دۆزهخه، ئینجا ده‌لئ: ئه‌ی په‌رومردگارم گهرمییه‌که نازاری داوم بلیسه‌که‌ش
 سووتاندومی، که‌واته رووم له ئاگری دۆزهخ و مرگیره، ئیتر به‌رده‌وام ده‌پارێته‌وه
 له خوا، خواش دمفه‌رموئ: له‌وانه‌یه ئه‌و داوایه‌ت پئ بدهم داوا‌ی ترم لئ بکه‌یت،
 نه‌ویش ده‌لئ: نه‌ به‌عیزه‌تی تۆ سویندبئ داوا‌ی ترت لئ ناکه‌م، ئینجا رووی له
 ئاگری دۆزهخ و مرده‌چرخین، له پاشان دوا ئه‌وه ده‌لئ: ئه‌ی په‌رومردگارم
 نزیکم که‌روه له دهرگای به‌هه‌شت، خواش دمفه‌رموئ: ئایا تۆ نه‌توت که داوا‌ی
 ترم لئ ناکه‌یت؟ هاوار بو تۆ نه‌وه‌ی ئادهم چه‌ند سته‌مکاریت. ئیتر به‌رده‌وام
 ده‌پارێته‌وه، جا خوا دمفه‌رموئ: له‌وانه‌یه ئه‌گهر نه‌وه‌شت پئ بدهم داوا‌ی ترم
 لئ بکه‌یت، نه‌ویش ده‌لئ: نه‌ به‌گه‌وره‌یی تۆ سویندبئ داوا‌ی ترت لئ ناکه‌م،
 نه‌ویش هه‌رجی به‌ئین و په‌یمان به‌هه‌شت، ئینجا نه‌وه‌ی بین له به‌هه‌شت
 خواش نزیک ده‌خاته‌وه له دهرگای به‌هه‌شت، ئینجا نه‌وه‌ی بین له به‌هه‌شت
 دایه ئه‌وه‌نده‌ی خوا چه‌ز بکات بێ‌ده‌نگ ده‌بیټ، له پاشان ده‌لئ: په‌رومردگارم
 بمخه‌ره به‌هه‌شته‌وه، پاشان خوا دمفه‌رموئ: ئایا تۆ نه‌توت داوا‌ی هیج ترت لئ
 ناکه‌م؟ هاوار بو تۆ ئه‌ی نه‌وه‌ی ئادهم چه‌ند سته‌مکاریت، نه‌ویش ده‌لئ: ئه‌ی

(١) لاشه‌یان گوشت دینته‌وه و چاک ده‌بنه‌وه.

پهرومردگارم مه مکه ره به دبه خترین دروستکراوت، نیت به ردهوام دمپارپته وه ههتا خوا پیده که نیت^(١)، که پی پیکه نی ریگه ی دمدا ت بروات به هه شته وه، نینجا که چوو ژووره وه، پی دوتریت ناواتی نهو جوړه شتانه بخوازه، نهویش ناوات دهخوای، پاشان پی دوتریت، ناواتی نهو جوړه شتانه بخوازه، نهویش ناواتیان پی دهخوای ههتا ناواته گانی تهواو دمن و کو تاییان دیت، نینجا خوا دمفه رمووی پی: نهوه بو تو و نهو مندهی تریشی له گه لدا بیت)).

نهبو هورمیره ﷺ دهلی: نهو پیاوه دوا هه مین که سه ده چپته به هه شته وه.

٦٥٧٤ - قَالَ وَأَبُو سَعِيدٍ الْخُدْرِيُّ جَالِسٌ مَعَ أَبِي هُرَيْرَةَ، لَا يُغَيِّرُ عَلَيْهِ شَيْئًا مِنْ حَدِيثِهِ حَتَّى انْتَهَى إِلَى قَوْلِهِ «هَذَا لَكَ وَمِثْلُهُ مَعَهُ». قَالَ أَبُو سَعِيدٍ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ «هَذَا لَكَ وَعَشْرَةٌ أَمْثَالِهِ». قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ حَفِظْتُ «مِثْلَهُ مَعَهُ»^(٢).

٦٥٧٤- (ههتا ی کوری یه زید) دهلی: نهبو سه عیدی خودری دانیشتبوو له گه ل نهبو هورمیره ﷺ هیچ ره خنه یه کی له گیرانه وه که ی نهبو هورمیره نهبوو، ههتا گه شته نه م به شه ی فهرمووده که: ((نهوه بو تو نهو مندهی تریش له گه لدا بیت))، نهبو سه عید وتی: له پیغه مبه ری خوا ﷺ بیست دمفه رموو: ((نهوه بو تو ده نهو مندهی تریش))، نهبو هورمیره وتی: من به (نهو مندهی تریش) له بهرم کردوه (له پیغه مبه ره وه ﷺ).

(١) باوه پمان پیته تی بهو شیوه ی شایسته ی خوا بیت.

(٢) پروانه: ٢٢.

٥٣- باب: فِي الْحَوْضِ وَقَوْلَ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ﴾ (١)
الكوثر، وَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ زَيْدٍ رضي الله عنه: قَالَ النَّبِيُّ صلى الله عليه وسلم: "اصْبُرُوا حَتَّى
تَلْقَوْنِي عَلَى الْحَوْضِ" (١).

٦٥٧٥- حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ حَمَادٍ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ سُلَيْمَانَ عَنْ شَقِيقٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ عَنِ
النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم: «أَنَا فَرَطُكُمْ عَلَى الْحَوْضِ» (٢).

٥٣- باسیک: دهر باره می حوز (٣). وه نهم فهرمایشته می خوامی بهرز و
بلند: (بیگومان نیمه شتیکی زور گه وره و به فهره (که رووباری
که وسهره) به خشیمان به تو)، عه بدوللا رضي الله عنه ده لی: پیغه مبه
فهرمووی: ((نارام بگرن (٤) ههتا له سهر حوزمه که (٥) به من ده گهن))

٦٥٧٥- شه قیق له عه بدوللا وه رضي الله عنه له پیغه مبه ره وه رضي الله عنه ده گپ رته وه که
فهرموویه تی: ((بیگومان من پیشکه وته ی نیوهم بو سهر حوزمه که)).

٦٥٧٦ - وَحَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنِ الْمُغِيرَةِ قَالَ
سَمِعْتُ أَبَا وَائِلٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم قَالَ: «أَنَا فَرَطُكُمْ عَلَى الْحَوْضِ، وَلَيَرْفَعَنَّ
رِجَالُ مِنْكُمْ ثُمَّ لَيُخْتَلَجَنَّ دُونِي فَأَقُولُ يَا رَبِّ أَصْحَابِي. فَيَقَالُ إِنَّكَ لَا تَدْرِي مَا أَحْدَثُوا
بَعْدَكَ». تَابَعَهُ عَاصِمٌ عَنْ أَبِي وَائِلٍ. وَقَالَ حُصَيْنٌ عَنْ أَبِي وَائِلٍ عَنْ حُدَيْفَةَ عَنِ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم (١).
٦٥٧٦- عه بدوللا رضي الله عنه له پیغه مبه ره وه رضي الله عنه ده گپ رته وه که فهرموویه تی: ((له

(١) پروانه: ٤٣٣٠.

(٢) پروانه: ٦٥٧٦، ٧٠٤٩.

(٣) حوزیکه تابه ته به پیغه مبه رمان رضي الله عنه له روژی دوا پیدا.

(٤) له سهر خو خوی که دوا می پید ده بیت.

(٥) حوزی که وسهر چونکه له رووباری که وسهر وه ناوی بو دیت.

راستیدا من پیشکته و تهی ئیوهم له سهه ره وهزه که، وه بیگومان پیاوانیک له نیوه نیشانی من دهرین، پاشان (له چه وهزه که) لا دهرین و له من دوور دهخرینه وه، منیش دهلیم: نهی پهرومردگارم نهوانه هاوه لانی^(٢) منن؟ دهوتریت پیم: بیگومان تو نازانیت پاش تو نهوان جییان داهیناوه و کردوه).

-عاصیم له نهبی وائیله وه نهه فهرموودهی گیراوتیه وه و پالپشتی گیرانه وه که ی نهعمهش کردوه.

-حوصهین له نهبی وائیله وه دهگیریتیه وه و نهویش له حوزمیفه وه له پیغه مه بهرده وه ﷺ گیراویه تیه وه.

٦٥٧٧- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ حَدَّثَنِي نَافِعٌ عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «أَمَامَكُمْ حَوْضٌ كَمَا بَيْنَ جَرْبَاءَ وَأَدْرَحَ».

٦٥٧٧- ئیبنو عومەر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ له پیغه مه بهرده وه ﷺ گیراویه تیه وه که فهرموویه تی: ((چه وهزه که (ی من) له بیشتانه ومیه وهکو نیوان جهربا و نهزروه^(٣))).

٦٥٧٨- حَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ أَخْبَرَنَا أَبُو بَشِيرٍ وَعَطَاءُ بْنُ السَّائِبِ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ الْكَوْثَرُ الْخَيْرُ الْكَثِيرُ الَّذِي أَعْطَاهُ اللَّهُ إِيَّاهُ. قَالَ أَبُو بَشِيرٍ قُلْتُ لِسَعِيدٍ إِنَّ أَنَسًا يَزْعُمُونَ أَنَّهُ نَهَرٌ فِي الْجَنَّةِ. فَقَالَ سَعِيدُ النَّهَرُ الَّذِي فِي الْجَنَّةِ مِنَ الْخَيْرِ الَّذِي أَعْطَاهُ اللَّهُ إِيَّاهُ^(٤).

٦٥٧٨- ئیبنو عه عباس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دهلی: کهوسهر نهو خیر و چاکه زۆرمیه خوا داویتی به پیغه مه بهر ﷺ.

(١) بروانه: ٦٥٧٥.

(٢) مه بهستی له ئومه تی نهو نهک هاوه لانی سهرده می خو، چونکه ئیبنو جههر دهلی، کهس له هاوه لانی پیغه مه بهر ﷺ پاشگهز نهبوته وه له پاش خو.

(٣) جیاوازیه کی زۆر باس دهکری له سهه مانای مه بهستی نهه فهرموودهیه، چونکه له چه نه فهرموودهی تر دا هه مان مه بهستی باسکراوه جیاوازیشیان ههیه. بروانه: (فتح الباری: ١٤ / ٥٧٣ - ٥٧٤) و (إرشاد الساري: ١٣ / ٥٨٠).

(٤) بروانه: ٤٩٦٦.

ئهبو بيشر دهلی: به سه عیدم وت: بیگومان که سانیک لایان وایه که وسهر
 پروو باریکه له بههشتدا، سه عیدیش وتی: نهو پروو باره له بههشت دایه
 یه کیکه لهو چاگانهی که خوا داویتی به پیغه مبه ر ۱۱۱۱.

٦٥٧٩- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ حَدَّثَنَا نَافِعُ بْنُ عَمَرَ عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ قَالَ قَالَ عَبْدُ
 اللَّهِ بْنُ عَمْرٍو قَالَ النَّبِيُّ ﷺ «حَوْضِي مَسِيرَةُ شَهْرٍ، مَاؤُهُ أَبْيَضُ مِنَ اللَّبَنِ، وَرِيحُهُ أَطْيَبُ مِنَ
 الْمِسْكِ، وَكِرْزَانُهُ كُنُجُومِ السَّمَاءِ، مَنْ شَرِبَ مِنْهَا فَلَا يَظْمَأُ أَبَدًا».

٦٥٧٩- عهبدولای کوری عهر ۱۱۱۱ دهلی: پیغه مبه ر ۱۱۱۱ فهرموویه تی:
 ((حهوزه که ی من^(١) مانگه رپیه که (له گهر میدا)، ئاوه که ی له شیر سپیره، بوئی
 له بوئی میسک خوشتره، گۆزه له و جامولکه گانی وه کو ئهستیره گانی ئاسمان
 وان^(٢) ههر که س لی^(٣) بخواته وه ههر گیز تینووی نابیت)).

٦٥٨٠- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عُفَيْرٍ قَالَ حَدَّثَنِي ابْنُ وَهْبٍ عَنْ يُونُسَ قَالَ ابْنُ شِهَابٍ حَدَّثَنِي
 أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ ﷺ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ «إِنَّ قَدْرَ حَوْضِي كَمَا بَيْنَ أَيْلَةَ وَصَنْعَاءَ مِنَ
 الْيَمَنِ، وَإِنَّ فِيهِ مِنَ الْآبَارِيقِ كَعَدَدِ نُجُومِ السَّمَاءِ».

٦٥٨٠- ئه نه سی کوری مالیک ۱۱۱۱ ده گپ رپته وه که پیغه مبه ری خوا ۱۱۱۱
 فهرموویه تی: ((بیگومان ئه ندازه ی حهوزه که ی من (له بههشتدا) وه کو
 ئه ندازه ی نیوان ئه یله و صه نعا یه له یه مهن، وه له راستیدا به ژماره ی
 ئهستیره گانی ئاسمان سوراحی و بهرداخ ی له سه ره)).

(١) له بههشتدا.

(٢) له بریقه و ژماره یاندا.

(٣) لهو حهوزه یان لهو گۆزه لانه دا ئاو بخواته وه.

٦٥٨١- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ حَدَّثَنَا هَمَامٌ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ. وَحَدَّثَنَا هُدْبَةُ بْنُ خَالِدٍ حَدَّثَنَا هَمَامٌ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «بَيْنَمَا أَنَا أَسِيرُ فِي الْجَنَّةِ إِذَا أَنَا بِنَهْرٍ حَافَتَاهُ قَبَابُ الدَّرِّ الْمُجَوِّفِ قُلْتُ مَا هَذَا يَا جَبْرِيلُ قَالَ هَذَا الْكَوْثَرُ الَّذِي أَعْطَاكَ رَبُّكَ. فَإِذَا طِينُهُ - أَوْ طَبِئُهُ - مِسْكٌ أَذْقَرُ». شَكَ هُدْبَةُ^(١).

٦٥٨١-ئهنهسی کوری مالیک ﷺ له پیغه مبهروه ده ﷺ دهگیریته وه که فهرموویه تی: ((له کاتی کدا من له بهههشتدا دهرۆشتم لهوکاته دا پروباریکم بینی قهراغ و تهنیشه کانی له مرواری ناو بۆش بوو، وتم: ئه مه جیهه جبریل ﷺ؟ فهرمووی: ئه مه ئه و پروباری کهوسهریه که پهروهردگارت پیی بهخشیوویت، جا دمبینم قوره که یان بۆنه خوۆشه که ی-میسکیکی زۆر بۆن خوۆشه))، گومان بردنه که^(٢) له هودبه وهیه.

٦٥٨٢- حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ بْنُ أَبِرَاهِيمَ حَدَّثَنَا وَهْبٌ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ عَنْ أَنَسٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «لَيَرِدَنَّ عَلَى نَاسٍ مِنْ أَصْحَابِي الْحَوْضَ، حَتَّى عَرَفْتُهُمْ اخْتَلَجُوا دُونِي، فَأَقُولُ أَصْحَابِي. فَيَقُولُ لَا تَدْرِي مَا أَحَدْتُوا بَعْدَكَ»

٦٥٨٢-ئهنهس ﷺ له پیغه مبهروه ده ﷺ دهگیریته وه که فهرموویه تی: ((کهسانیک له هاوړپیانم دین بۆ لام له لای ههوزه که دا (نزیک دهبنه وه)، تا دمیانسام (بهزۆر) دوور دهخرینه وه له من، منیش دهلیم: ئه وانه هاوړپی منن، دهوتریت: تۆ نازانی له پاش تۆ ئه وان جییان داهیناوه)).

٦٥٨٣- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُطَرِّفٍ حَدَّثَنِي أَبُو حَازِمٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ «إِنِّي فَرَطُكُمْ عَلَى الْحَوْضِ، مَنْ مَرَّ عَلَى شَرِبَ، وَمَنْ شَرِبَ لَمْ

(١) پروانه: ٣٥٧٠.

(٢) له نیوان: (طینه) و (طینه) قوره که یان بۆ نه خوۆشه که ی.

يَظْمًا أَبَدًا، لَيَرِدَنَّ عَلَى أَقْوَامٍ أَعْرِفُهُمْ وَيَعْرِفُونِي، ثُمَّ يَحَالُ بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ»^(١).

٦٥٨٣-سههلی کوری سهعد ﷺ دهلی: پیغه مبهەر ﷺ فهرمووی: ((من پیشهنگی نیوهه لهسهه ره وهه که، ههر که سیک به لامدا بروات لی دخواته وه، ههر که سیش لی خوارده وه ههر گیز تینووی نابیت، له راستیدا که سانیک دین بو لام من نهوان دناسم و نهوانیش من دناسن، له پاشان من و نهوان لهیه کتری جیا دهکرتینه وه)).

٦٥٨٤ - قَالَ أَبُو حَازِمٍ فَسَمِعَنِي النُّعْمَانُ بْنُ أَبِي عِيَّاشٍ فَقَالَ هَكَذَا سَمِعْتَ مِنْ سَهْلٍ؟ فَقُلْتُ نَعَمْ. فَقَالَ أَشْهَدُ عَلَى أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ لَسَمِعْتُهُ وَهُوَ يَزِيدُ فِيهَا «فَأَقُولُ إِنَّهُمْ مِنِّي. فَيُقَالُ إِنَّكَ لَا تَدْرِي مَا أَخَذُوا بَعْدَكَ. فَأَقُولُ سُخْفًا سُخْفًا لِمَنْ غَيْرَ بَعْدِي». وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ سُخْفًا بَعْدًا، يُقَالُ سَحِيقٌ بَعِيدٌ، وَأَسْحَقُهُ أَبْعَدُهُ^(٢).

٦٥٨٤-ئهبو حازیم دهلی: نوعمانی کوری نهبی عه یاش (ئهم فهرمووده ی) له من بیست وتی: تۆ نا بهم جوړه له سههلت بیستووه؟ منیش وتم: بهلی، جا (ئهبو عه یاش) وتی: شایه تی ددهم لهسهه نهبی سهعد که لیم بیست و ئهمه ی له فهرمووده که زیاد کرد: (پیغه مبهەر ﷺ دهفهرمووی): ((جا منیش دهلیم: بیگومان نهوانه له (ئوممه تی) منن، ئینجا دهوتریت: تۆ نازانیت له پاش تۆ چییان داهیناوه، منیش دهلیم: دووربن دووربن نهوانه ی پاش من ئایینیان گوړی)).

ئیبنو عهباس ﷺ دهلی: (سُخْفًا): دووربن، دهوتریت: (سَحِيقٌ) واته: دوور (أَسْحَقُهُ): دووری خسته وه.

٦٥٨٥ - وَقَالَ أَحْمَدُ بْنُ شَيْبٍ بِنِ سَعِيدٍ الْحَبِطِيُّ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ يُونُسَ عَنِ ابْنِ شَهَابٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّهُ كَانَ يُحَدِّثُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ «يَرُدُّ عَلَى

(١) پروانه: ٧٠٥٠.

(٢) پروانه: ٧٠٥١.

يَوْمَ الْقِيَامَةِ رَهْطٌ مِنْ أَصْحَابِي فَيَحْلَتُونَ عَنِ الْحَوْضِ فَأَقُولُ يَا رَبِّ أَصْحَابِي. فَيَقُولُ إِنَّكَ لَا عِلْمَ لَكَ بِمَا أَخَذْتُوا بَعْدَكَ، إِنَّهُمْ ارْتَدُّوا عَلَى أَذْبَارِهِمُ الْقَهْقَرَى»^(١).

٦٥٨٥- نهبو هورمیره ﷺ دهیگیرایه وه که پیغه مبهری خوا ﷺ فهرموویه تی: ((له رۆژی قیامه تدا کومه ئی له هاوه لانه دینه لام، به لام دمرده کرین له (هاتن بو سهر) چهوزه که، منیش ده ئیم: په رومردگارم نهوانه هاوه لانی من، خوداش دمفه رموی: بیگومان تو زانیاریت نییه که نهوانه له پاش تو جییان داهیناوه (له نیسلامدا)، بیگومان نهوانه پاشگهز بوونه ته وه پاشه و پاش گهراونه ته وه (له نیسلام)) .

٦٥٨٦- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ صَالِحٍ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنِ ابْنِ الْمُسَيَّبِ أَنَّهُ كَانَ يُحَدِّثُ عَنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ «يَرِدُ عَلَى الْحَوْضِ رَجُلًا مِنْ أَصْحَابِي فَيَحْلَتُونَ عَنْهُ فَأَقُولُ يَا رَبِّ أَصْحَابِي. فَيَقُولُ إِنَّكَ لَا عِلْمَ لَكَ بِمَا أَخَذْتُوا بَعْدَكَ، إِنَّهُمْ ارْتَدُّوا عَلَى أَذْبَارِهِمُ الْقَهْقَرَى»^(٢).

وَقَالَ شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ كَانَ أَبُو هُرَيْرَةَ يُحَدِّثُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ فَيُجَلُونَ. وَقَالَ عُقَيْلٌ فَيَحْلَتُونَ. وَقَالَ الزُّبَيْدِيُّ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي رَافِعٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ.

٦٥٨٦- ئیبنو شیهاب له ئیبنو موسه ییه به وه گپرایه وه که نهویش له هاوه لانی پیغه مبهره وه ﷺ دهیگیرایه وه که پیغه مبهری خوا ﷺ فهرموویه تی: ((له رۆژی قیامه تدا پیاوانیک له هاوه لانه دین بو لای چهوزه که، به لام دمرده کرین له (هاتن بو سهر) چهوزه که، منیش ده ئیم: نهی په رومردگارم نهوانه هاوه لانی من، خوداش دمفه رموی: به راستی تو زانیاریت نییه که نهوانه له پاش تو

(١) پروانه: ٦٥٨٦.

(٢) پروانه: ٦٥٨٥.

جییان داهیناوه (له ئیسلامدا)، بیگومان نه‌وانه پاشگه‌زیبونه‌ته‌وه پاشه و پاشی خو‌یان گه‌راونه‌ته‌وه (له ئیسلام). ((

شوعه‌یب له زوهریه‌وه ده‌گیرێته‌وه ده‌ئی: ئه‌بو هورمیره رضی اللہ عنہ ئه‌م فه‌رمووده‌ی له پیغه‌مبه‌ره‌وه صلی اللہ علیہ وسلم ده‌گیرایه‌وه به: ((فَيَجْلُونَ)) ^(١) له‌شوی: ((فَيَحْلَتُونَ)). وه عه‌قیل (له زوهریه‌وه) له گیرانه‌وه‌که‌یدا به: ((فَيَحْلَتُونَ)) هیناویه‌تی. زوبه‌یدی له زوهریه‌وه ده‌گیرێته‌وه ئه‌ویش له موحه‌مه‌دی کوری عه‌لییه‌وه له عوبه‌یدو‌للای کوری ئه‌بی رافیه‌وه له ئه‌بی هورمیره‌وه رضی اللہ عنہ له پیغه‌مبه‌ره‌وه صلی اللہ علیہ وسلم گیراویه‌تی‌وه.

٦٥٨٧- حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُلَيْحٍ حَدَّثَنَا أَبِي قَالَ حَدَّثَنِي هِلَالٌ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم قَالَ «بَيْنَا أَنَا قَائِمٌ إِذَا زُمْرَةٌ، حَتَّى إِذَا عَرَفْتُهُمْ خَرَجَ رَجُلٌ مِنْ بَيْنِي وَبَيْنِهِمْ فَقَالَ هَلُمَّ. فَقُلْتُ أَيْنَ قَالَ إِلَى النَّارِ وَاللَّهِ. قُلْتُ وَمَا شَأْنُهُمْ قَالَ إِنَّهُمْ ارْتَدُّوا بَعْدَكَ عَلَى أَذْبَارِهِمُ الْقَهْقَرَى. ثُمَّ إِذَا زُمْرَةٌ حَتَّى إِذَا عَرَفْتُهُمْ خَرَجَ رَجُلٌ مِنْ بَيْنِي وَبَيْنِهِمْ فَقَالَ هَلُمَّ. قُلْتُ أَيْنَ قَالَ إِلَى النَّارِ وَاللَّهِ. قُلْتُ مَا شَأْنُهُمْ قَالَ إِنَّهُمْ ارْتَدُّوا بَعْدَكَ عَلَى أَذْبَارِهِمُ الْقَهْقَرَى. فَلَا أَرَاهُ يَخْلُصُ مِنْهُمْ إِلَّا مِثْلُ هَمَلٍ النَّعَمَ».

٦٥٨٧-ئه‌بو هورمیره رضی اللہ عنہ له پیغه‌مبه‌ره‌وه صلی اللہ علیہ وسلم ده‌گیرێته‌وه که فه‌رمووی: ((له کاتی‌که‌دا من (له‌سه‌ر چه‌وزه‌که) وه‌ستابووم^(٢). له‌وکاته‌دا کو‌مه‌لیکم دی که (نزیک بو‌ونه‌وه و) ناسیم، پیاویک^(٣) له نیوان من و نه‌واندا په‌یدا بوو وتی: وهرن بو ئیره، منیش وتم (دمیان به‌یت) بو کو‌ی؟ وتی: وه‌للای بو دۆزه‌خ، وتم: جییانه (تا بهرین بو دۆزه‌خ)؟ وتی: بیگومان نه‌مانه له پاش تو پاشه و پاش پاشگه‌زیبونه‌ته‌وه

(١) که هه‌ردوو وشه‌که‌یه‌ک مانایان هه‌یه‌ واته: دهر ده‌کرین.

(٢) له گیرانه‌وه‌یه‌کی تری ئیمامی بوخاریدا به‌م جو‌ره‌یه: (بَيْنَا أَنَا نَائِمٌ إِذَا): واته: له کاتی‌که‌دا من له خه‌ودا بووم.

(٣) فریشته‌یه‌ک له شیوه‌ی پیاویکدا.

له ئیسلام، پاش ئەو کۆمه‌لێکی ترم بینی (هات) هەتا ناسیمنەوێه پیاویک له نیوان من و ئەواندا پەیدا بوو وتی: وەرن بۆئێره، منیش وەم بۆ کوێ؟ وتی: وەللاهی بۆ دۆزەخ، وەم: چییانە (دەبرێن بۆ دۆزەخ)؟ وتی: بێگومان ئەوانە له دواى تۆ پاشە و پاش له ئیسلام پاشگەز بوونەتەو، جا وا نازانم کەس لەوانە پزگاری ببیت مەگەر وەك ئازەلێکی ونبوو یان بى شوان^(١) (لێیان پزگاری ببیت).

٦٥٨٨- حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ عِيَاضٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ عَنْ حُبَيْبٍ عَنْ حَفْصِ بْنِ عَاصِمٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ «مَا بَيْنَ بَيْتِي وَمِنْبَرِي رَوْضَةٌ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ، وَمِنْبَرِي عَلَى حَوْضٍ»^(٢).

٦٥٨٨-ئەبو ھورەیرە رضي الله عنه دەگێڕێتەوێه کە پێغەمبەری خوا ﷺ فرمووێهتی: ((ئەوێ له نیوان ماڵی من و دوانگەکەم دایە باغێکە له باغەکانی بەهەشت، وە دوانگەکەم لەسەر حەوزەکەم)).

٦٥٨٩- حَدَّثَنَا عَبْدَانُ أَخْبَرَنِي أَبِي عَنْ شُعْبَةَ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ قَالَ سَمِعْتُ جُنْدَبًا قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ «أَنَا قَرَطُكُمْ عَلَى الْحَوْضِ».

٦٥٨٩-جوندەب رضي الله عنه دەڵێ: لە پێغەمبەرم ﷺ بیست دەیفەرموو: ((من پێشکەوتەى ئێوێم لەسەر حەوزەکە)).

٦٥٩٠- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ خَالِدٍ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ يَزِيدَ عَنْ أَبِي الْخَيْرِ عَنْ عُقْبَةَ رضي الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ خَرَجَ يَوْمًا فَصَلَّى عَلَى أَهْلِ أُحُدٍ صَلَاتَهُ عَلَى الْمَيِّتِ، ثُمَّ انْصَرَفَ عَلَى الْمِنْبَرِ فَقَالَ

(١) واتە: زۆر بەکەمی تیاندا پزگاری دەبێ وەك ئازەلێک ونبووی و لە مەرەکان جیابووییەتەو، یان بى شوان بێت چەند ژمارەیان کەمە، ئەوانیش ئاوا کەمیان پزگاری دەبیت هەموویان دەبرێن بۆ دۆزەخ.

(٢) پڕوانە: ١١٩٦.

«إِنِّي قَرَطُ لَكُمْ، وَأَنَا شَهِيدٌ عَلَيْكُمْ، وَإِنِّي وَاللَّهِ لَأَنْظُرُ إِلَى حَوْضِي الْآنَ، وَإِنِّي أُعْطِيتُ مَفَاتِيحَ خَزَائِنِ الْأَرْضِ - أَوْ مَفَاتِيحَ الْأَرْضِ - وَإِنِّي وَاللَّهِ مَا أَخَافُ عَلَيْكُمْ أَنْ تُشْرِكُوا بَعْدِي، وَلَكِنْ أَخَافُ عَلَيْكُمْ أَنْ تَنَاقَسُوا فِيهَا»^(١).

٦٥٩٠- نه‌بی ل‌خه‌یر له عوقبه‌وه ﷺ ده‌گیریته‌وه که پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ رۆژیک له مال د‌مرجوو (رۆشت بۆبه‌قیع) و نو‌یژی مردووی کرد له‌سه‌ر شه‌هیده‌کانی ئو‌حود، پاشان گه‌پرایه‌وه سه‌ر دوانگه‌که‌یی و فه‌رمووی: ((بی‌گومان من پی‌شه‌نگی نی‌وه‌م، من شایه‌تیده‌رم بۆ نی‌وه‌، وه بی‌گومان سو‌یند به‌خوا من تا نی‌ستا سه‌یری چه‌وزه‌که‌م ده‌که‌م، وه به‌راستی کل‌یلی خه‌زینه‌کانی زه‌وی - یا کل‌یله‌کانی زه‌وی - م پ‌یدراوه‌، وه سو‌یند به‌خوا من ناترسم لی‌تان که دوا‌ی من هاوبه‌ش بۆ خوا په‌یدا بکه‌ن، به‌لکو د‌مترسم لی‌تان له‌سه‌ر دون‌یا رکا‌به‌رایه‌تی په‌کتر بکه‌ن)).

٦٥٩١- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا حَرْمَةُ بْنُ عُمَارَةَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مَعْبِدِ بْنِ خَالِدٍ أَنَّهُ سَمِعَ حَارِثَةَ بْنَ وَهْبٍ يَقُولُ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ وَذَكَرَ الْحَوْضَ فَقَالَ: «كَمَا بَيْنَ الْمَدِينَةِ وَصَنْعَاءَ».

٦٥٩١- حارسه‌ی کوری و‌ه‌بی ﷺ ده‌لی: گو‌یم ل‌ی بوو پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ با‌سی چه‌وزه‌که‌ی کرد و فه‌رمووی: ((چه‌وزه‌که له فراوان‌یدا) وه‌ک نی‌وانی مه‌دینه و صه‌نعا وایه)).

٦٥٩٢ - وَزَادَ ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ مَعْبِدِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ حَارِثَةَ سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ قَوْلَهُ حَوْضُهُ مَا بَيْنَ صَنْعَاءَ وَالْمَدِينَةِ. فَقَالَ لَهُ الْمُسْتَوْدُ الْأَمُّ تَسْمَعُهُ قَالَ الْأَوَّلَى. قَالَ لَا. قَالَ الْمُسْتَوْدُ تَرَى فِيهِ الْآيَةَ مِثْلَ الْكَوَاكِبِ.

٦٥٩٢- مه‌عه‌به‌دی کوری خالید له حاریسه‌وه ﷺ ده‌گیریته‌وه که له پی‌غه‌مبه‌ره‌وه ﷺ ئەم فه‌رمووده‌ی بی‌ستووه: ((چه‌وزه‌که‌ی ئەو به‌قه‌د نی‌وان صه‌نعا و

مه‌دینه‌یه)) موسته‌ورید پیتی وت: نایا گویت لی نه‌بوو باسی جام و کاسه بکات؟ وتی: نه‌خیر، موسته‌ورید وتی: ((جام و کاسه‌ی تیا ده‌بینی وه‌کو نه‌ستیره‌کانی ناسمان)).

٦٥٩٣ - حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ، عَنْ نَافِعِ بْنِ عُمَرَ، قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ أَبِي مُلَيْكَةَ، عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ رضي الله عنها قَالَتْ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «إِنِّي عَلَى الْحَوْضِ حَتَّى أَنْظُرَ مَنْ يَرِدُ عَلَيَّ مِنْكُمْ، وَسَيُؤْخَذُ نَاسٌ دُونِي فَأَقُولُ يَا رَبِّ مِنِّي وَمِنْ أُمَّتِي. فَيُقَالُ هَلْ شَعَرْتَ مَا عَمِلُوا بِعَدَاكَ وَاللَّهِ مَا بَرَحُوا يَرْجِعُونَ عَلَى أَعْقَابِهِمْ». فَكَانَ ابْنُ أَبِي مُلَيْكَةَ يَقُولُ اللَّهُمَّ إِنَّا نَعُوذُ بِكَ أَنْ تَرْجِعَ عَلَيَّ أَعْقَابَنَا أَوْ تُفْتَنَ عَنْ دِينِنَا. ﴿أَعْقَبِكُمْ نَكِصُونَ﴾ ﴿١٦﴾ الْمُؤْمِنُونَ. تَرْجِعُونَ عَلَى الْعَقَبِ.

٦٥٩٣- ئەسمائی کچی ئەبو بەکر رضي الله عنه دەلی: پێغه‌مبەر ﷺ فەرمووی: ((من له رَوْزَى قِيَامَتِهَا) لەسەر حەوزە‌که‌ ده‌بم، هه‌تا سه‌رمنج ده‌دهم کام له ئیوه‌ دیت بو‌ لام، وه‌ بێگومان که‌سانێک رێگه‌یان پێ نادریت بگه‌نه‌ لای من ده‌برین، منیش ده‌لیم ئە‌ی په‌روه‌ردگارم ئە‌وانه‌ له‌ منن و له‌ ئوممه‌تی منن، ئە‌وسا پێم ده‌وتری ئایا زانیوته ئە‌وانه‌ پاش تو جی‌یان کردوه‌؟ سویند به‌ خوا به‌رده‌وام پاشگه‌ز بوونه‌ته‌وه‌ (له‌ ئیسلام)).

جا ئیبنو ئە‌بی مولیه‌که‌ ده‌لی: خودایه‌ ئیمه‌ په‌نا به‌ تو ده‌گریین که‌ پاش گه‌ز ببینه‌وه‌ له‌ ئیسلام یان ده‌رباره‌ی ئاینه‌که‌مان تووشی فیتنه‌ و تاقیکردنه‌وه‌ ببین. ﴿أَعْقَبِكُمْ نَكِصُونَ﴾ ﴿١٦﴾ الْمُؤْمِنُونَ. واته‌: به‌دوای خۆتاندا پاشه‌ و پاش ده‌گه‌رانه‌وه‌.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

٨٢- کتابُ القدر

به‌ناوی خواوی به‌خشنده‌ی میهره‌بان

٨٢- په‌راوی چاره‌نووس

١- بابُ: فِي الْقَدَرِ

٦٥٩٤- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ هِشَامُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ أُنْبَأَنِي سُلَيْمَانُ الْأَعْمَشُ قَالَ سَمِعْتُ زَيْدَ بْنَ وَهْبٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ الصَّادِقُ الْمَصْدُوقُ قَالَ: «إِنَّ أَحَدَكُمْ يُجْمَعُ فِي بَطْنِ أُمِّهِ أَرْبَعِينَ يَوْمًا، ثُمَّ عُلِقَتْهُ مِثْلُ ذَلِكَ، ثُمَّ يَكُونُ مُضْغَةً مِثْلَ ذَلِكَ، ثُمَّ يَبْعَثُ اللَّهُ مَلَكًا فَيُؤَمِّرُ بِأَرْبَعِ بَرَزِقِهِ، وَأَجَلِهِ، وَشَقِيٍّ، أَوْ سَعِيدٍ، فَوَاللَّهِ إِنْ أَحَدَكُمْ - أَوِ الرَّجُلُ - يَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ، حَتَّى مَا يَكُونُ بَيْنَهُ وَبَيْنَهَا غَيْرُ بَاعٍ أَوْ ذِرَاعٍ، فَيَسْبِقُ عَلَيْهِ الْكِتَابُ، فَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ، فَيَدْخُلُهَا، وَإِنَّ الرَّجُلَ لَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ، حَتَّى مَا يَكُونُ بَيْنَهُ وَبَيْنَهَا غَيْرُ ذِرَاعٍ أَوْ ذِرَاعَيْنِ، فَيَسْبِقُ عَلَيْهِ الْكِتَابُ، فَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ، فَيَدْخُلُهَا». قَالَ آدَمُ إِلَّا ذِرَاعٌ^(١).

١- باسیک: دهر باره‌ی چاره‌نووس و بریار دراو

٦٥٩٤- عه‌بدوئلا (ی کورپی مه‌سه‌وود) ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ که راستگو‌ی باومر پی‌کراوه بو‌ی گیراینه‌وه و فه‌رمو‌وی: ((بی‌گومان هه‌ر یه‌ک له نی‌وه له ماوه‌ی چل روژدا له سکی دایکیدا دروست ده‌کرئ و گو‌ده‌کریت‌ه‌وه، پاشان

(١) پروانه: ٣٢٠٨.

به نه ووندهى تر (چل رۆز) ده بېته خوښىكى به ستوو، پاشان به نه ووندهى تر ده بېته پارچه گوشتىك (به نه ندازهى پارويهك)، پاشان خوا فريشته يه كى (تايبمت) ده نيړيت و فهرمانى بېده كړيت به (نووسينى) چوار شت: رزق و رۆزى و ته مهنى و به د به خته يان به خته وهر، ئينجا سوښد به خوا به پرستى كه سيكتان - يان پياوړىك - كار ده كات به كارى دۆزه خيانه، هه تا له نيوان نه و دۆزه خدا ته نها باليك - يان: گه زيك - ده مينيت، يه كسهر نووسراوه كهى ^(۱) پيش ده كه وېت ئيتر كارى ده كات به كارى به هه شتيانه و د پرواته به هه شته وه، وه بېگومان پياو هه يه كار ده كات به كارى به هه شتيانه، هه تا له نيوان نه و به هه شتدا ته نها گه زيك - يان: دوو گه ز - ده مينيت يه كسهر نووسراوه كه پيش ده كه وېت، ئيتر كارى ده كات به كارى دۆزه خيانه و د پرواته دۆزه خه وه)).

ئادهم له گيرانه وه كه يدا بهم شيوه گيرايه تيه وه: ((جگه له گه زيك)) ^(۲).

(۱) كه فريشته كه له سكى دايكيدا بۆى نووسيوه.

(۲) نه مه ئادهم ته نها بهم شيوه و به بن گومان و دوو دلې گيرايه تيه وه.

٦٥٩٥- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا حَمَادٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ بْنِ أَنَسٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «وَكَلَّ اللَّهُ بِالرَّجِمِ مَلَكًا فَيَقُولُ أَيُّ رَبِّ نُطْفَعُ؟ أَيُّ رَبِّ عُلِقَ؟ أَيُّ رَبِّ مُضَغَ؟ فَإِذَا أَرَادَ اللَّهُ أَنْ يَقْضِيَ خَلْقَهَا قَالَ أَيُّ رَبِّ ذَكَرُ أَمْ أُنْثَى؟ أَشَقِي أَمْ سَعِيدٌ؟ فَمَا الرِّزْقُ فَمَا الْأَجَلُ؟ فَيُكْتَبُ كَذَلِكَ فِي بَطْنِ أُمِّهِ»^(١).

٦٥٩٥- ئەنەسی کۆری مالیک رضي الله عنه لە پیغەمبەرەوه ﷺ دەگێڕێتەوه کە فەرموویەتی: ((خوای گەوره منداڵانی ئافرەتی سپاردوو بە فریشتەیه‌ک، ئینجا (فریشتە‌کە) دە‌ڵی: ئە‌ی پەرۆمردگارم ئە‌مه نوتفەیه، ئە‌ی پەرۆمردگارم ئە‌مه خوێن پارمیه، ئە‌ی پەرۆمردگارم ئە‌مه گوشت پارمیه، جا ئە‌گەر خوا بیه‌وی ب‌ریاری دروست کردنی بدات (فریشتە‌کە) دە‌ڵی: ئە‌ی پەرۆمردگارم ن‌یر ب‌ی یان م‌ی؟ بە‌دبە‌خته‌ب‌ی یان بە‌خته‌ومره؟ ئە‌ی ر‌ۆزی چە‌نده و مردنی کە‌یه؟ ئ‌یت‌ر ئە‌مانە به‌و ج‌ۆره دە‌نوس‌ری کە لە س‌کی دای‌کی دایە)).

٢- بَابُ: جَفَّ الْقَلَمُ عَلَى عِلْمِ اللَّهِ ﷻ

وقوله تعالى: ﴿وَأَصْلَهُ اللَّهُ عَلَى عِلْمٍ﴾^(٢) الجائية، وَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ رضي الله عنه: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: "جَفَّ الْقَلَمُ بِمَا أَنْتَ لَاقٍ"^(٣). قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: ﴿لَمَّا سِفُونَ﴾^(١) الْمُؤْمِنُونَ. سَبَقَتْ لَهُمُ السَّعَادَةُ.

٢- باسیک: پ‌ینوس ک‌وتای ه‌ینا به ح‌وکمه‌کانی خوا ﷻ (٣)

وه باسی ئە‌م فەرما‌یشته‌ی خوا به‌رز و ب‌ل‌ند: (خ‌واش به‌زانای ^(١) گ‌وم‌رای کرد).

(١) پروانه: ٣١٨.

(٢) پروانه: ٥٠٧٦.

(٣) واتە: مره‌که‌بی پ‌ینوس وشک بوویه‌وه، مه‌به‌ست پ‌تی ئە‌و ب‌ریاران‌ه‌ی خوای گ‌ه‌وره ده‌یدات ب‌ۆ دروست ک‌راوه‌کانی ک‌وتاییان ه‌اتوو و نووس‌راون.

ئەبو ھورەیرە رضی اللہ عنہ دەلی: پێغەمبەر صلی اللہ علیہ وسلم فەرمووی پێم: ((مەرکەبی پێنووس بە نووسینی ئەوەی توشی تۆ دەبێت وشک بۆتەوه^(١))).

ئەبنو عەباس رضی اللہ عنہ: ﴿لَمَّا سَقِرْنَ ۝﴾ المؤمنون: بەختەوهریان پێشتر بۆ نووسراوه و بریار دراوه.

٦٥٩٦- حَدَّثَنَا آدَمُ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ حَدَّثَنَا زَيْدُ الرَّشَكُ قَالَ سَمِعْتُ مُطَرِّفَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الشَّخِيرِ يُحَدِّثُ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ قَالَ قَالَ رَجُلٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَيْعَرَفُ أَهْلَ الْجَنَّةِ مِنْ أَهْلِ النَّارِ قَالَ «نَعَمْ». قَالَ فَلِمَ يَعْمَلُ الْعَامِلُونَ قَالَ «كُلُّ يَعْمَلُ لِمَا خُلِقَ لَهُ - أَوْ لِمَا يُسَّرَ لَهُ»^(٢).

٦٥٩٦- عیمرانی کوردی حوصەین رضی اللہ عنہ دەلی: بیاویک وتی: ئەو پێغەمبەری خودا صلی اللہ علیہ وسلم نایا کەس بەهەشتی لە کەسی دۆزەخی جیا دەکرێتەوه و دەناسرێ؟ فەرمووی: ((بەلێ!))، وتی: دەی گەواتە خەڵکە کە بۆچی کار دەکەن؟ فەرمووی: ((هەر کەس بۆ ئەوه کار دەکات کە بۆی دروست بووه))، یان ((بۆ ئەوەی شاراوتمەوه بۆی^(٣)))

٣- باب: اللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا كَانُوا عَامِلِينَ

٦٥٩٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي بَشْرِ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضی اللہ عنہ قَالَ سَأَلَ النَّبِيَّ صلی اللہ علیہ وسلم عَنْ أَوْلَادِ الْمُشْرِكِينَ فَقَالَ: «اللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا كَانُوا عَامِلِينَ»^(٤).

(١) واتە: ئەو کەسە سەپای شارەزایی و ناگادار بوون و بەرچاو پروونی گومرا بووه.

(٢) واتە: لەسەرت نووسراوه.

(٣) پروانە: ٧٥٥١.

(٤) ئەبنو حەجەر دەلی: ((اعملوا، فكل ميسر) زاد شعبه: ((لما خلق له، أما أهل السعادة فيسرون لعمل السعادة)). واتە: کار بکەن چونکە هەر کەس ئەوەی بۆ ئاسان کراوه کە بۆی دروست بووه، جا ئەوی لە بەختەوهران بێت کاری بەختەوهرانیان بۆ ئاسان دەکێت. فتح الباری: ٦٠٨/١٤.

(٥) پروانە: ١٢٨٣.

٣- باسیک: خوا زاناتره به‌وهی ئەوان (مندالی بتپه‌ره‌ستان) چییان ده‌کرد

٦٥٩٧- عه‌بدووللای کوری عه‌بباس رضی اللہ عنہ ده‌لی: پرسیار له پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ کرا
ده‌باره‌ی مندالی بتپه‌ره‌ستان؟ ئەویش فه‌رمووی: ((خوا چاک دمرانی (ئه‌گه‌ر
گه‌ورمه‌بونایه) چییان ده‌کرد)).

٦٥٩٨- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ يُوسُفَ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ وَأَخْبَرَنِي عَطَاءُ
بْنُ زَيْدٍ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ سَأَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ دَرَارِيِّ الْمُشْرِكِينَ فَقَالَ «اللَّهُ
أَعْلَمُ بِمَا كَانُوا عَامِلِينَ»^(١).

٦٥٩٨- ئەبو هوریره رضی اللہ عنہ ده‌لی: پرسیار له پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ کرا
مندالی بتپه‌ره‌ستان؟ ئەویش فه‌رمووی: ((خوا چاک دمرانی (ئه‌گه‌ر ته‌مه‌نیان
بکردایه) چییان ده‌کرد)).

٦٥٩٩- حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ
رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «مَا مِنْ مَوْلُودٍ إِلَّا يُولَدُ عَلَى الْفِطْرَةِ، فَأَبَوَاهُ يُهَوِّدَانِهِ وَيُنَصِّرَانِهِ، كَمَا تُنْتَجُونَ
الْبَهِيمَةَ، هَلْ تَجِدُونَ فِيهَا مِنْ جَدْعَاءَ حَتَّى تَكُونُوا أَنْتُمْ تَجْدَعُونَهَا؟!»^(٢).

٦٥٩٩- ئەبو هوریره رضی اللہ عنہ ده‌لی: پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رموویه‌تی: ((هیچ مندالێک نبیه
ئیللا له‌سه‌ر دینداری له‌ دایک دمی جا دایک و باوکی ده‌یکه‌ن به‌ جووله‌که‌ و به‌گا‌وور،
هه‌ر چۆنێک به‌چکه‌ی ئازهلێک به‌ته‌واوی و بی‌ نو‌فسانی له‌ دایک دمی، ئایا به‌چکه‌یه‌ک
ده‌بینن لوتی یا گوێی برایی نه‌برن؟! هه‌تا ئیوه‌ خۆتان لووت و گوێی بۆ ده‌برن)).

(١) پروانه: ١٣٨٤.

(٢) پروانه: ١٣٥٨.

٦٦٠٠- قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ أَفَرَأَيْتَ مَنْ يَمُوتُ وَهُوَ صَغِيرٌ؟ قَالَ «اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا كَانُوا عَامِلِينَ»^(١).

٦٦٠٠- هاوه‌لان وتیان: ئەه‌ی پێغه‌مبه‌ری خودا هه‌واڵمان پێ ده‌دمبارەه‌ی ئەه‌وه‌ی ده‌مریت و منداڵه‌؟ فهرمووی: ((خو زاناتره به‌وه‌ی چیان ده‌کرد)).

٤- باب: ﴿وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ قَدَرًا مَقْدُورًا﴾ (الأحزاب)

٦٦٠١- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «لَا تَسْأَلِ الْمَرْأَةُ طَلَاقَ أُخْتِهَا لِتَسْتَفْرِغَ صَخْفَتَهَا، وَلْتَنْكِحَ، فَإِنَّ لَهَا مَا قُدِّرَ لَهَا»^(٢).

٤- باسیک: (وه فرمانی خودا بریارێکی بریارداروه)

٦٦٠١- ئەه‌بو هورەیره‌ ﷺ ده‌لی: پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فهرموویه‌تی: ((نابی ئافهرت^(٣)) داوای ته‌لافی خوشکه‌که‌ی (هه‌وییه‌که‌ی) بکات، بۆ ئەه‌وه‌ی ده‌فره‌که‌ی خالی بکات^(٤)، تا خۆی شووی پێ بکات، چونکه‌ بێگومان ئەه‌وه‌ی بۆی بریارداروه‌ بۆی ده‌ییت)).

٦٦٠٢- حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا إِسْرَائِيلُ عَنْ عَاصِمٍ عَنْ أَبِي عَثْمَانَ عَنْ أُسَامَةَ قَالَ كُنْتُ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ إِذْ جَاءَهُ رَسُولُ إِحْدَى بَنَاتِهِ وَعِنْدَهُ سَعْدُ وَأَبُو بَنٍّ كَعْبٍ وَمُعَاذٌ أَنْ ابْنَهَا يَجُودُ بِنَفْسِهِ. فَبَعَثَ إِلَيْهَا «لِلَّهِ مَا أَخَذَ، وَلِلَّهِ مَا أُعْطِيَ، كُلُّ بِأَجَلٍ، فَلْتَصْبِرْ وَلْتَحْتَسِبْ»^(٥).

٦٦٠٢- ئەه‌بو عوسمان گێڕایه‌وه‌ له‌ ئوسامه‌وه‌ ﷺ ده‌لی: من له‌ خزمه‌تی پێغه‌مبه‌ردا ﷺ بووم که‌ نێردراوی په‌کێک له‌ که‌جه‌کانی هات بۆ خزمه‌تی – له‌و کاته‌دا سه‌عد و

(١) پروانه: ١٣٨٤.

(٢) پروانه: ٢١٤٠.

(٣) کاتی پیاویکی خێزاندار خوازیبێتی ده‌کات.

(٤) واته‌ پیاوه‌که‌ بۆ خۆی په‌کلا بکاته‌وه‌ و ژنه‌که‌ی تر ته‌لاق بدات.

(٥) پروانه: ١٢٨٤.

ئوبه‌ی کورێ که‌عب و موعاز له خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ردا ﷺ بوون- که کورپکی له گیان دمرچووناویه، پیغه‌مبه‌ریش ﷺ که‌سیکی نارد بو لای (و پپی بلی): ((ئه‌وه‌ی ده‌یباته‌وه‌ هی خودایه، و ئه‌وه‌شی داویه‌تی هی خودایه، هه‌موو شتیکیش بو ماومه‌یه‌کی دیاری کراوه، جا با ئارام بگرێ، وه‌ با چاومروانی پاداشتی لای خوا بیت)).

٦٦٠٣- حَدَّثَنَا جَبَّارُ بْنُ مُوسَى أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا يُونُسُ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَيْرِيزٍ الْجَمَحِيُّ أَنَّ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ بَيْنَمَا هُوَ جَالِسٌ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ جَاءَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّا نَصِيبُ سَبِيًّا وَنُحِبُّ الْمَالَ، كَيْفَ تَرَى فِي الْعَزْلِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «أَوْإِنَّكُمْ تَفْعَلُونَ ذَلِكَ، لَا عَلَيْكُمْ أَنْ لَا تَفْعَلُوا، فَإِنَّهُ لَيْسَتْ نَسَمَةٌ كَتَبَ اللَّهُ أَنْ تَخْرُجَ إِلَّا هِيَ كَائِنَةً»^(١).

٦٦٠٣- زوهری ده‌لی: عه‌بدوللای کورێ موچه‌یریزی جومه‌حیی بۆی گیرپه‌مه‌وه‌ که ئه‌بو سه‌عیدی خودری ﷺ بۆی گیرپه‌مه‌وه‌ وتی: له کاتیکیدا ئه‌و له خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ردا ﷺ دانیشتبوو پیاویکی ئه‌نصاری هات وتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ئیمه‌ که‌نیزه‌که‌مان به‌رده‌که‌وی (له‌ جه‌نگدا گرتومانن)، وه‌ جه‌زمان له‌ نرخه‌که‌یانه، جا تو رات چۆنه‌ دهرباره‌ی (عزل)^(٢)؟ پیغه‌مبه‌ری خواش ﷺ فه‌رمووی: ((ئایا ئیوه‌ ئه‌و کاره‌ ده‌که‌ن؟ هه‌یجتان له‌سه‌ر نییه‌ ئه‌گه‌ر ئه‌و کاره‌ نه‌که‌ن، چونکه‌ دلنیابن مندالیک نییه‌ خوا نووسیبیتی په‌یدا بپی، ئیلاا په‌یدا ده‌بیت)).

٦٦٠٤- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ مَسْعُودٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي وَائِلٍ عَنْ خُذَيْفَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ لَقَدْ خَطَبَنَا النَّبِيُّ ﷺ خُطْبَةً، مَا تَرَكَ فِيهَا شَيْئًا إِلَى قِيَامِ السَّاعَةِ إِلَّا ذَكَرَهُ، عَلِمَهُ مَنْ

(١) پروانه: ٢٢٢٩.

(٢) واته: له کاتی جووت بووندا پیاو ئاوی خۆی بگرته‌وه‌ و نه‌هتلی برژته‌ مندالدانی ئافره‌ته‌که‌وه‌.

عَلِمَهُ، وَجَهْلُهُ مَنْ جَهْلُهُ، إِنْ كُنْتُ لَأَرَى الشَّيْءَ قَدْ نَسِيتُ، فَأَعْرِفُ مَا يَعْرِفُ الرَّجُلُ إِذَا غَابَ عَنْهُ فَرَأَهُ فَعَرَفَهُ.

٦٦٠٤- حوزمیفه ﷺ دهلی: پیغه مبهەر ﷺ وتاریکی بو داین هیچ شتیکی له بیر نه کرد تا رۆژی ههستانی قیامهت (پرووی دابی و پروو بدات) باسی نه کردبیت، ئهوهی زانیبیتی و له بیرى ماوه زانیویهتی و له بیرى ماوه، ئهوهشی له بیرى نه مابی له بیرى نه ماوه، جار وا ههیه شتیک دمبینم له بیرم چوووتهوه^(١) به لام که پروو دمدات بیرم دهکهویتتهوه وهک چۆن مۆرڤ پیاویک دمناسیت که ماومیه له بهر چاوی نامینیت، ئینجا دمبینیتتهوه و دمناسیتتهوه).

٦٦٠٥- حَدَّثَنَا عَبْدَانُ عَنْ أَبِي حَمْزَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ سَعْدِ بْنِ عُبَيْدَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيِّ عَنْ عَلِيٍّ ﷺ قَالَ كُنَّا جُلُوسًا مَعَ النَّبِيِّ وَمَعَهُ عُوْدٌ يَنْكُثُ فِي الْأَرْضِ وَقَالَ «مَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا قَدْ كُتِبَ مَقْعَدُهُ مِنَ النَّارِ أَوْ مِنَ الْجَنَّةِ». فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ أَلَا نَتَكَلَّى يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ «لَا أَعْمَلُوا فَكُلُّ مُيَسَّرٍ» ثُمَّ قَرَأَ ﴿فَأَمَّا مَنْ أَعْطَى وَانْفَكَّ﴾ الآية. الليل^(٢).

٦٦٠٥- سهعدی کورپی عوبهیده له ئهبی عهبدوهره حمانی سوله میهوه گپرایهوه له عهلیهوه ﷺ گپرایهوه وتی: ئیمه له خزمهتی پیغه مبهردا ﷺ دانیشتبووین (له گهل مردوویه کدا له فهبرسان بووین)، وه پیغه مبهەر ﷺ جیلکهیهکی پی بوو زهویه کههی هه لده کوئی و فهرمووی: ((بیگومان ههر کهس له ئیوه شوینه کههی له بههشت یان له دۆزه خدا نوسراوه))، پیاویک له خه لکه که وتی: ئهی پیغه مبهری خوا دهی بۆچی پشت بهو (نووسینه) نه بهستین؟ فهرمووی: ((هه وئبدن و کار بکهن، هه موو کهسی ناماده کراوه (بو ئهوهی بۆی دروست

(١) که پیغه مبهەر ﷺ له وتاردا باسی کردوه.

(٢) پروانه: ١٣٦٢.

کراوه)، وه ئەم نایه‌تانه‌ی خوینده‌وه: (ئینجا ئەو که‌سه‌ی (مال و سامان) ببه‌خشی و له خوا بترسی و پارێزگار ببێت، وه بپراوی ببێت به‌وه‌ی زۆر چاکه)، تا کۆتایی نایه‌ته‌که.

٥- باب: الْعَمَلُ بِالْخَوَاتِيمِ

٦٦٠٦- حَدَّثَنَا جَبَّارُ بْنُ مُوسَى أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ شَهِدْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَيْبَرَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِرَجُلٍ مِمَّنْ مَعَهُ يَدْعِي الْإِسْلَامَ: «هَذَا مِنْ أَهْلِ النَّارِ». فَلَمَّا حَضَرَ الْقِتَالُ قَاتَلَ الرَّجُلُ مِنْ أَشَدِّ الْقِتَالِ، وَكَثُرَتْ بِهِ الْجِرَاحُ فَأُثْبِتَتْهُ، فَجَاءَ رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَرَأَيْتَ الَّذِي تَحَدَّثْتُ أَنَّهُ مِنْ أَهْلِ النَّارِ قَدْ قَاتَلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ مِنْ أَشَدِّ الْقِتَالِ، فَكَثُرَتْ بِهِ الْجِرَاحُ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ «أَمَا إِنَّهُ مِنْ أَهْلِ النَّارِ». فَكَادَ بَعْضُ الْمُسْلِمِينَ يَرْتَابُ فَبَيْنَمَا هُوَ عَلَى ذَلِكَ إِذْ وَجَدَ الرَّجُلُ أَلَمَ الْجِرَاحِ فَأَهْوَى بِيَدِهِ إِلَى كِتَابَتِهِ، فَانْتَزَعَ مِنْهَا سَهْمًا فَانْتَحَرَ بِهَا، فَاشْتَدَّ رِجَالٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ صَدَقَ اللَّهُ حَدِيثَكَ، قَدْ انْتَحَرَ فَلَانٌ فَقَتَلَ نَفْسَهُ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «يَا بَلَاءُ قُمْ فَأَذِّنْ، لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ إِلَّا مُؤْمِنٌ، وَإِنَّ اللَّهَ لَيُؤَيِّدُ هَذَا الدِّينَ بِالرَّجُلِ الْفَاجِرِ»^(١).

٥- باسیک: کرده‌وه‌کان به ئەنجام و کۆتاییه‌که‌یه‌وه به‌ندن

٦٦٠٦- ئەبو هورەیره رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده‌لی: له خزمه‌تی پێغه‌مبه‌ری خوادا ﷺ ئاماده‌ی (غه‌زای) خه‌یبه‌ر بووین، جا پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ به‌پیاویکی فه‌رموو له‌وانه‌ی له‌ گه‌لیدا بوون، وای نیشان ده‌دا که مسوولمانه: ((ئهم پیاوه که‌سیکی دۆزه‌خیه‌ی))، جا که جه‌نگ ده‌ستی پێ کرد پیاوه‌که به سه‌خته‌ترین شیوه جه‌نگا، تا زۆر شوینی بریندار بوو جو‌له‌ی لی بری، ئینجا پیاویک له‌ هاوه‌لانی پێغه‌مبه‌ر ﷺ هات وتی: ئە‌ی پێغه‌مبه‌ری

(١) پروانه: ٣٠٦٢.

خوا ئایا دهرانی ئەو کەسە ی کە جەنابت فەرمووت ئەو کەسیکی دۆزەخییە، بێگومان لە ڕۆی خوادا جەنگا بە سەختترین شیوە جەنگان، بۆیە زۆر بریندار بوو، پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: ((ئەوسا دلتیابن ئەو کەسیکی دۆزەخییە))، بۆیە خەریک بوو هەندێ موسولمان گومان پەیدا کەن (لە راستی فەرموودەکە ی پێغەمبەر ﷺ)، ئینجا لە کاتیکیدا لەو حالەتەدا بوو، بیاوەکە هەستی بە نازاری برینەکانی کرد و (ناڕەحەت بوو)، جا دەستی برد بۆ تیردانه کە ی و تیریکی لی دەرھێنا و خۆی پی کوشت، جا چەند بیاویکی موسولمان بە پەلە هاتن بۆ خزمەتی پێغەمبەری خوا ﷺ وتیان: ئە ی پێغەمبەری خوا ﷺ خوا راستی فەرمایشتە کە ی تۆی دەرخست، فلان کەس خۆی کوشت، پێغەمبەریش ﷺ فەرمووی: ((ئە ی بیلال هەلسە و جار بدە و ڕایگەییەنە، کە جگەلە باوەردار ناچیتە بەهەشتەو، وە بە راستی خوا پشتیوانی لەم ئایینە دەکات و سەری دەخات بە پیاوی خراپ)).

٦٦٠٧- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي مَرْيَمَ حَدَّثَنَا أَبُو عَسَانَ حَدَّثَنَا أَبُو حَازِمٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ «مَنْ أَحَبَّ أَنْ يُنْظَرَ إِلَى الرَّجُلِ مِنْ أَهْلِ النَّارِ فَلْيُنْظَرْ إِلَى هَذَا». فَاتَّبَعَهُ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ، وَهُوَ عَلَى تِلْكَ الْحَالِ مِنْ أَشَدِّ النَّاسِ عَلَى الْمُشْرِكِينَ، حَتَّى جُرِحَ فَاسْتَعْجَلَ الْمَوْتُ، فَجَعَلَ ذُبَابَةٌ سَيْفِهِ بَيْنَ ثَدْيَيْهِ حَتَّى خَرَجَ مِنْ بَيْنِ كَتِفَيْهِ فَأَقْبَلَ الرَّجُلُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ مُسْرِعًا فَقَالَ أَشْهَدُ أَنَّكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ. فَقَالَ «وَمَا ذَاكَ». قَالَ قُلْتُ لِفُلَانٍ «مَنْ أَحَبَّ أَنْ يُنْظَرَ إِلَى رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ النَّارِ فَلْيُنْظَرْ إِلَيْهِ». وَكَانَ مِنْ أَكْثَرِ غَنَاءِ عَنِ الْمُسْلِمِينَ، فَعَرَفْتُ أَنَّهُ لَا يَمُوتُ عَلَى ذَلِكَ فَلَمَّا جُرِحَ اسْتَعْجَلَ الْمَوْتُ فَقَتَلَ نَفْسَهُ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ عِنْدَ ذَلِكَ «إِنَّ الْعَبْدَ لَيَعْمَلُ عَمَلًا أَهْلُ النَّارِ، وَإِنَّهُ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ، وَيَعْمَلُ عَمَلًا أَهْلُ الْجَنَّةِ، وَإِنَّهُ مِنْ أَهْلِ النَّارِ، وَإِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالْخَوَاتِيمِ»^(١).

٦٦٠٧- ئەبو حازیم له سه‌هله‌وه ﷺ ده‌گێڕێته‌وه كه پیاویك له مسوڵمانان گه‌ورمه‌ترین سوودی بۆ مسوڵمانان هه‌بوو له غه‌زایه‌كدا كه له خزمه‌ت پێغه‌مبه‌ردا ﷺ كردی، ئینجا پێغه‌مبه‌ر ﷺ سه‌یری پیاویكه‌ی كرد و فه‌رمووی: ((هه‌ر كه‌سێ حه‌ز ده‌كات سه‌یری پیاویكی دۆزه‌خی بكات با سه‌یری ئەو پیاوه‌ بكات))، ئینجا پیاویك^(١) له خه‌لكه‌كه‌ شوینی كه‌وت، پیاوه‌كه‌ له‌و حاڵه‌ته‌دا له هه‌موو كه‌س به‌هێزتر بوو دژ به‌ بته‌رستان، هه‌تا برینه‌دار گرا ئیتر به‌ په‌له‌ خۆی گوشت، جا نووكی شمشیه‌ركه‌ی خۆی خسته‌ نیوان هه‌ردوو مه‌مكیه‌وه (و خۆی دا به‌ سه‌ریدا)، هه‌تا شمشیه‌ركه‌ له‌ نیوان هه‌ردوو شانه‌یه‌وه هاته‌ دمه‌وه، ئینجا پیاویك به‌ په‌له‌ هات بۆ خزمه‌تی پێغه‌مبه‌ر ﷺ وتی: شایه‌تی دمه‌دم كه‌ بێگومان تۆ پێغه‌مبه‌ری خوای، ئەویش فه‌رمووی: ((بێگومان به‌نده‌ هه‌یه‌ كار ده‌كات به‌ كار و كرده‌وه‌ی دۆزه‌خیانه، كه‌ بێگومان له‌ به‌هه‌شتیانه، (به‌نده‌ش هه‌یه‌) كار ده‌كات به‌كار و كرده‌وه‌ی به‌هه‌شتیانه له‌راسته‌یشدا له‌ دۆزه‌خیانه، وه‌ بێگومان كرده‌وه‌كان به‌ كو‌تاییاوه‌ په‌یوه‌ستن)).

٦- بابُ إلقاءِ النَّذْرِ الْعَبْدُ إِلَى الْقَدَرِ

٦٦٠٨- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُرَّةٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ نَهَى النَّبِيُّ ﷺ عَنِ النَّذْرِ قَالَ «إِنَّهُ لَا يَرُدُّ شَيْئًا، وَإِنَّمَا يُسْتَخْرَجُ بِهِ مِنَ الْبَخِيلِ»^(٢).

٦- باسی نه‌زر به‌نده‌ ده‌بات بۆ ئەو چاره‌نووسه‌ی بۆی دیاری کراوه

٦٦٠٨- ئیبنو عومه‌ر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده‌لی: پێغه‌مبه‌ر ﷺ نه‌زر کردنی فه‌ده‌غه‌ کرد و فه‌رمووی: ((بێگومان نه‌زر کردن هه‌ج شتیك (ی بپاردراو) ناگێڕێته‌وه، ته‌نها ئەومنده‌ به‌ هۆیه‌وه‌ مالی پێ دمه‌هه‌ینرێت له‌ كه‌سی په‌زیل و پ‌ژده‌))^(٣).

(١) له‌ هاوه‌لانی شوینی كه‌وت.

(٢) پ‌روانه: ٦٦٩٢، ٦٦٩٣.

(٣) ته‌نها پ‌ژده‌ و په‌زیل به‌و هۆیه‌ پاره‌ ده‌كات به‌خێر، نه‌گه‌ر ئەوه‌ نه‌بی‌ت هه‌رگیز خێر ناكات.

٦٦٠٩- حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَامِ بْنِ مُنَبِّهٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «لَا يَأْتِي ابْنَ آدَمَ النَّذْرُ بِشَيْءٍ لَمْ يَكُنْ قَدْ قَدَّرْتَهُ، وَلَكِنْ يُلْقِيهِ الْقَدَرُ وَقَدْ قَدَّرْتَهُ لَهُ، أَسْتَخْرِجُ بِهِ مِنَ الْبَخِيلِ»^(١).

٦٦٠٩- ئەبو ھورەیرە رضی اللہ عنہ لە پیغەمبەر موھ ﷺ دگێڕی ئەو ھەمەم بێن مەنەبەھ رضی اللہ عنہ ئەو رضی اللہ عنہ ھەمەمەوێتی (خوایەنەر موئ): ((نەزرکردن ھێچ شتێک بو ئادەمیزاد ناھێنی، کە من لە چارەم نەنووسی، بەلام چارەنووس پالی پێوھە دمانیت (نەزر بکات)، لە کاتی کدا من ئەو شتەم لە چارە نووسیو، مال و سامانی لەکەسی چروک و پرژدە پێ دەردەھێنم)).

٧- بَابُ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ

٦٦١٠- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ مِقَاتٍ أَبُو الْحَسَنِ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا خَالِدُ الْحَذَّاءُ عَنْ أَبِي عُثْمَانَ النَّهْدِيِّ عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي غَزَاةٍ فَجَعَلْنَا لَا نَضَعُ شَرْفًا، وَلَا نَعْلُو شَرْفًا، وَلَا نَهْبِطُ فِي وَادٍ، إِلَّا رَفَعْنَا أَصْوَاتَنَا بِالتَّكْبِيرِ - قَالَ - قَدَنَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ «يَا أَيُّهَا النَّاسُ ازْبَعُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ فَإِنَّكُمْ لَا تَدْعُونَ أَصَمَّ وَلَا غَائِبًا إِنَّمَا تَدْعُونَ سَمِيعًا بَصِيرًا». ثُمَّ قَالَ «يَا عَبْدَ اللَّهِ بْنُ قَيْسٍ، أَلَا أَعْلَمُكَ كَلِمَةً هِيَ مِنْ كُنُوزِ الْجَنَّةِ، لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ»^(٢).

٧- باسی (لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ)^(٣)

٦٦١٠- ئەبو مووسا رضی اللہ عنہ دەلی: ئێمە لە خەزمەتی پیغەمبەری خوادا ﷺ بووین لە غەزایە کدا، جا ھەر سەرکەوتینایە بو بەرزاییەک یان برۆیشتیانیە سەر

(١) پروانە: ٦٦٩٤.

(٢) پروانە: ٢٩٩٢.

(٣) واتە: ھێچ گۆران و ھێز و توانایەک نییە مەگەر بەخوای گەرە.

به‌رزاییهك و دابه‌زینایه بۆ ههر شیوو دۆلّیک به ئەلّاهو ئەکبەر دەنگمان به‌رز ده‌کرده‌وه، ده‌لّی: ئینجا پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ لی‌مان نزیک بوویه‌وه و فه‌رمووی: ((ئە‌ی خە‌لکینه به‌زه‌میی‌تان به‌خۆتاندا بیته‌وه (به‌هی‌واشی هاوار بکه‌ن)، چونکه بی‌گومان ئی‌وه نه‌هاوار له‌ که‌رێک ده‌که‌ن و نه‌ هاوار له‌ که‌سیکی نادیا‌ری دوور ده‌که‌ن، به‌لکو ئی‌وه داوا له‌ زاتیکی بی‌سه‌ری بی‌نا ده‌که‌ن))، پاشان فه‌رمووی: ((ئە‌ی عه‌بدوللّای کورپی فه‌یس ئایا وته‌یه‌کت پێ بلّیم که‌ له‌ که‌نجینه‌کانی به‌هه‌شته؟ ئه‌ویش: لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللّهِ)) (واته: هیچ گۆ‌ران و هی‌ز و توانایه‌ك نییه‌ مه‌گه‌ر به‌خوای که‌وره).

٨- باب: الْمَعْصُومُ مَنْ عَصَمَ اللّهُ

عَاصِمٌ مَّانِعٌ، قَالَ مُجَاهِدٌ سُدًّا عَنِ الْحَقِّ: يَتَرَدَّدُونَ فِي الصَّلَاةِ (دَسَاهَا) أَغْوَاهَا. ٦٦١١- حَدَّثَنَا عَبْدَانُ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا يُونُسُ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «مَا اسْتُخْلِفَ خَلِيفَةٌ إِلَّا لَهُ بَطَانَتَانِ بَطَانَةٌ تَأْمُرُهُ بِالْخَيْرِ وَتَحْضُهُ عَلَيْهِ، وَبَطَانَةٌ تَأْمُرُهُ بِالشَّرِّ وَتَحْضُهُ عَلَيْهِ، وَالْمَعْصُومُ مَنْ عَصَمَ اللَّهُ»^(١).

٨- باسیک: پارێزراو^(٣) ئەو که‌سه‌یه‌ خودا پاراستی

(عَاصِمٌ): رێگر و به‌ربه‌ست.

مو‌جاهید ده‌لّی: (سُدًّا عَنِ الْحَقِّ): (رێگر له‌ راستی) واته: له‌ گوم‌رایدا ده‌سو‌رپێنه‌وه. (دَسَاهَا): (نه‌فسی خو‌ی) تاوانبار و گوم‌را کرد. ٦٦١١- ئە‌بو سه‌عید خودری ﷺ له‌ پێغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ ده‌گێ‌ڕێته‌وه که‌ فه‌رموویه‌تی: ((هه‌ر

(١) پ‌روانه: ٧١٩٨.

(٢) مه‌به‌ستی پارێزراوه‌ له‌ تیا‌چوون و ئە‌وه‌ی سه‌ری له‌ تیا‌چوونه‌وه ده‌رده‌چیت، وه‌ک تاوان و گونا‌هه‌ که‌وره‌کان.

جینشینیک کرابی به جینشین دوو جوړ دمستو پیومندی هه‌بووه: دمست و پیومندیکیان فه‌رمانی پی ده‌کات به‌چاکه و هانی دمدات له‌سه‌ری، دمست و پیومندیکی تریان فه‌رمانی پی‌ده‌کات به خراپه و هانی دمدات له‌سه‌ری، پاریزراویش که‌سیکه که خودا بیپاریزیت)).

٩- باب: ﴿ وَحَرَّمُ عَلَى قَرَبَةٍ أَهْلَکَکُمْ أَنَّهُمْ لَا یَرْجِعُونَ ۝١٧﴾ الأنبياء وقوله:

﴿ أَنَّهُ لَنْ يُؤْمِنَ مِنْ قَوْمِكَ إِلَّا مَنْ قَدْ ءَامَنَ ۝١٨﴾ هود. ﴿ وَلَا یُلَدُّ إِلَّا فَاِجْرًا کَفَّارًا ۝١٩﴾ نوح

وَقَالَ مَنْصُورُ بْنُ النُّعْمَانِ عَنْ عِكْرِمَةَ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ وَحَرَّمَ بِالْحَبَشِيَّةِ وَجَبَ.
٦٦١٢- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ غَيْلَانَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ ابْنِ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ مَا رَأَيْتُ شَيْئًا أَشْبَهَ بِاللَّمَمِ مِمَّا قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ «إِنَّ اللَّهَ كَتَبَ عَلَى ابْنِ آدَمَ حَظَّهُ مِنَ الرِّثَا، أَدْرَكَ ذَلِكَ لَا مَحَالَةَ، فَرِثَا الْعَيْنِ النَّظْرُ، وَرِثَا اللِّسَانِ الْمَنْطِقُ، وَالنَّفْسُ مَمْنَى وَتَشْتَهَى، وَالْفَرْجُ يُصَدَّقُ ذَلِكَ، وَيُكَذَّبُهُ»^(١).

٩- باسیک: ((گه‌رانه‌وه) بو خه‌لکی شاریک که له ناومان بردوون
حه‌رامه و ناشی، بی‌گومان نه‌وانه جاریکی تر ناگه‌رینه‌وه بو
دوینا)، (بی‌گومان که‌س له گه‌له‌که‌ت بروا ناهیتیت بی‌جگه
له‌وه‌ی پیشتر بروای هیناوه) (وه مندالیان نابیت جگه له
مندالی تاوه‌نباری سپله و سوپاس نه‌که‌ن)

مه‌نصوری کوری نوعمان له عی‌کریمه‌وه ده‌گیریته‌وه نه‌ویش له ئیبنو
عه‌بباسه‌وه ﷺ ده‌لی: (حَرَّمَ): به‌زمانی حه‌به‌شی واته: واجب بوو.

٦٦١٢- نَبِيْنُو عَهْبَاسٌ ۞ دهَلّی: هِیچ شَتِیْکَم نِه‌دیوه به ئەندازەى ئەم وتەیهى ئەبو هورمیره ۞ له (اللَّم) ^(١) بچیت که له پیغه‌مبەرەوه ۞ دمیگیریتەوه که فەرمووییه‌تى: ((بیگومان هەموو ئادەمیزادیک خوا بەشى خۆى داوین پیسی له چاره‌ى نووسیوه، هەر دمی ئەوهى تووش ببیت، جا داوین پیسی چاو سەرکردن (ى نامە‌حرەمه)، وه داوین پیسی زمان قەسە‌کردن (ى حەرامه)، دەررونی‌ش ئاواتی بۆ دە‌خوازیت و حەزى لى دە‌کات، داوینیش ئەوه پشتراست دە‌کاتەوه و ئەنجامی دە‌دات، وه بە‌درۆى دە‌خات یا ئەنجامی نادات)).

٦٦١٢م- وَقَالَ شَبَابُهُ حَدَّثَنَا وَرْقَاءُ عَنِ ابْنِ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ۞
٦٦١٢م- شەبابە دە‌لّی: وەر‌قا بۆى گیراینە‌وه له نَبِيْنُو تاووسە‌وه له باوکیە‌وه له ئەبو هورمیره‌وه ۞ له پیغه‌مبەرەوه ۞ گیراویە‌تیە‌وه (هەمان فەرموودەى پیشوو).

١٠- باب: ﴿وَمَا جَعَلْنَا الرُّءْيَا الَّتِي أَرَيْنَاكَ إِلَّا فِتْنَةً لِلنَّاسِ﴾ ۞ الإسراء

٦٦١٣- حَدَّثَنَا الْحُمَيْدِيُّ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنَا عَمْرُو، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ۞:
﴿وَمَا جَعَلْنَا الرُّءْيَا الَّتِي أَرَيْنَاكَ إِلَّا فِتْنَةً لِلنَّاسِ﴾ ۞ الإسراء. قَالَ: هِيَ رُؤْيَا عَيْنٍ أَرَاهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ نِيلَةً أُسْرِيَ بِهِ إِلَى بَيْتِ الْمَقْدِسِ. قَالَ: ﴿وَالشَّجَرَةُ الْمَلْعُونَةُ فِي الْقُرْآنِ﴾ ۞ الإسراء. قَالَ: هِيَ شَجَرَةُ الرُّقُومِ ^(٢).

(١) (اللَّم) واتە: گوناھى بچووک.

(٢) پروانه: ٣٨٨٨، ٤٧١٦.

١٠- باسیک: (وه نهو خهو بینینهی که پیشانی تۆماندا (لهو) شهو ره‌ویه‌دا) ههر له‌بهر تاقی کردنه‌وهی خه‌لکی بوو)

٦٦١٣- عیكریمه ده‌گیریت‌ه‌وه له ئیبنو عه‌بسه‌وه ﷺ له‌بارهی ئه‌م نایه‌ته‌وه:
 ﴿وَمَا جَعَلْنَا الرُّؤْيَا الَّتِي أَرَيْتَكَ إِلَّا فَتْنَةً لِّلنَّاسِ﴾ (١) الإسراء ده‌لی: ئه‌مه بینینی
 چاوه که پیشانی پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ دراوه لهو شه‌وهی شه‌وره‌وی پیکراوه (له
 که‌عه‌وه) بۆ به‌یتولقه‌دیس، وه ده‌لی: مه‌به‌ستیش له: ﴿وَالشَّجَرَةُ الْمَلْعُونَةُ فِي
 الْقُرْآنِ﴾ (٢) الإسراء ده‌ختی زم‌قومه.

١١- باب: تَحَاجُّ آدَمُ وَمُوسَى عِنْدَ اللَّهِ

٦٦١٤- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ حَفِظْنَاهُ مِنْ عَمْرِو عَنْ طَاوُسٍ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ
 عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «اِحْتَجَّ آدَمُ وَمُوسَى، فَقَالَ لَهُ مُوسَى يَا آدَمُ أَنْتَ أَبُونَا حَبِيبَتَنَا وَ أَخْرَجْتَنَا مِنَ
 الْجَنَّةِ. قَالَ لَهُ آدَمُ يَا مُوسَى اضْطَفَاكَ اللَّهُ بِكَلَامِهِ، وَحَطَّ لَكَ بِيَدِهِ، أَتَلُومُنِي عَلَى أَمْرِ قَدَّرَ اللَّهُ عَلَيَّ
 قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَنِي بِأَرْبَعِينَ سَنَةً. فَحَجَّ آدَمُ مُوسَى، فَحَجَّ آدَمُ مُوسَى» ثَلَاثًا^(٣).

١١- باسیک: ئاده‌م و موسا ﷺ لای خودا به‌لگه‌یان بۆ یه‌کتری هینایه‌وه

٦٦١٤- ئه‌بو هوره‌یره ﷺ له پی‌غه‌مبه‌ره‌وه ﷺ ده‌گیریت‌ه‌وه که فه‌رموویه‌تی:
 ((ئاده‌م و موسا ﷺ به‌لگه‌یان له به‌رانبه‌ری یه‌کتردا هینایه‌وه، ئینجا موسا

(١) واته: که نهو خهو بینینهی که پیشانی تۆماندا (لهو شهو ره‌ویه‌دا).

(٢) واته: وه دره‌ختی نه‌فرین لیکراو.

(٣) پروانه: ٣٤٠٩.

ﷺ فهرمووی: ئەهی ئادەم تۆ باوکی نایمەهی ناویمید و بێ بهشت کردین، وه له به‌ههشت دهرتکردین، ئاده‌میش ﷺ بپی فهرموو: ئەهی موسا خوا تۆی هه‌لبێزارد و فه‌رمایشتی خۆی بپیدايت، وه خوا به‌دهستی خۆی (ئه‌لواحه‌کانی) بۆ نووسیت، ئایا سه‌رزهنشتی من ده‌که‌یت له‌سه‌ر (کردنی) کارێک که خوا له‌سه‌ری نووسیوم پيش نه‌وه‌ی دروستم بکات به‌چل سال؟ بۆیه ئادەم ﷺ به‌ به‌لگه‌ زال بوو به‌سه‌ر موسادا ﷺ)). (پێغه‌مبه‌ر ﷺ ئەم به‌شه‌ی کو‌تایی فه‌رمووده‌که‌ی) سی جار دووباره‌ کرده‌وه.

٦٦١٤م- قَالَ سُفْيَانُ حَدَّثَنَا أَبُو الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ مِثْلَهُ^(١).
٦٦١٤- سوفیان ده‌لی: ئەبو زیناد بۆی گێڕاينه‌وه له ئەه‌ره‌جه‌وه له ئەبو هورمه‌یره‌وه ﷺ له پێغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ وینه‌ی فه‌رمووده‌که‌ی پيشووی گێڕايه‌وه.

١٢- باب: لَا مَانِعَ لِمَا أَعْطَى اللَّهُ

٦٦١٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سِنَانٍ حَدَّثَنَا فُلَيْحٌ حَدَّثَنَا عَبْدَةُ بْنُ أَبِي لُبَابَةَ عَنْ وَرَادٍ مَوْلَى الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ قَالَ كَتَبَ مُعَاوِيَةُ إِلَى الْمُغِيرَةِ أَكْتُبْ إِلَيَّ مَا سَمِعْتَ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ خَلْفَ الصَّلَاةِ. فَأَمَلَى عَلَى الْمُغِيرَةِ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ خَلْفَ الصَّلَاةِ «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، اللَّهُمَّ لَا مَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ، وَلَا مُعْطَى لِمَا مَنَعْتَ، وَلَا يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ»^(٢).
وَقَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي عَبْدَةُ أَنَّ وَرَادًا أَخْبَرَهُ بِهَذَا. ثُمَّ وَقَدْتُ بَعْدُ إِلَى مُعَاوِيَةَ فَسَمِعْتُهُ يَأْمُرُ النَّاسَ بِذَلِكَ الْقَوْلِ.

(١) پروانه: ٣٤٠٩.

(٢) پروانه: ٨٤٤.

١٢- باسیک: هیچ رینگریک نیه بو ئه‌وهی خودا ده‌یبه‌خشی (به‌که‌سینک)

٦٦١٥- وهراد - که ئازاد کراوی موغیره‌ی کورپی شوعبه بوو - ده‌لی: موعاویه رضی الله عنه نامه‌یه‌کی نووسی بو موغیره‌ی کورپی شوعبه رضی الله عنه ، ئه‌و دوعا‌یه‌ی بیستووته له پی‌غه‌مبه‌ری خوا صلی الله علیه و آله که پاش نویژ دمی‌فرموو بۆم بنووسه، وهراد ده‌لی: جا موغیره پئی و تم بنووسم له پی‌غه‌مبه‌ری خوا صلی الله علیه و آله بیست دوا‌ی هه‌موو نویژه (فه‌رزه‌کان) دمی‌فرموو: ((لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ، وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، اللَّهُمَّ لَا مَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ، وَلَا مُعْطِيَ لِمَا مَنَعْتَ، وَلَا يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ)) واته: هیچ به‌رستراویکی راست نییه جگه له خوا که هاو‌ه‌لی نییه، هه‌موو دمه‌لات و ستایشی هه‌ر بو ئه‌وه، وه ئه‌و خوا‌یه به‌سه‌ر هه‌موو شتی‌کدا به‌توانایه، خوا‌یه ئه‌وه‌ی تو ببی‌ه‌خشی رینگری بو نییه، نه‌وه‌ش تو رینگری بیت که‌س ناتوانی بیدات، ده‌وله‌مه‌ندی دارایی هیچ سوودیکی نییه، ده‌وله‌مه‌ندی ته‌نها لای تو‌یه.

ئیب‌نو جو‌ره‌یج ده‌لی: عه‌به‌ده بو‌ی گێ‌پ‌امه‌وه که وهراد ئه‌م فه‌رمووده‌ی بو گێ‌پ‌امه‌ته‌وه، وه عه‌به‌ده وتی: له پاشان دواتر به‌نوی‌نه‌رایه‌تی رۆ‌شتم بو لای موعاویه لی‌م بیست فه‌رمانی ده‌کرد به خه‌لکی به‌و وته‌یه ^(١).

١٣- بَابُ مَنْ تَعَوَّذَ بِاللَّهِ مِنْ دَرَكِ الشَّقَاءِ وَسُوءِ الْقَضَاءِ وَقَوْلِهِ سُبْحَانَكَ:

﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ ﴿١﴾ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ ﴿٢﴾﴾ الفلق

٦٦١٦- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ سُمَيٍّ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله قَالَ «تَعَوَّذُوا بِاللَّهِ مِنْ جَهْدِ الْبَلَاءِ، وَدَرَكِ الشَّقَاءِ، وَسُوءِ الْقَضَاءِ، وَشَمَاتَةِ الْأَعْدَاءِ» ^(١).

(١) که (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَلَا يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ).

١٣- باسی که سَن پەنا بگرت به‌خوا له تووشبوونی به‌دبه‌ختی و له چاره‌په‌شی، وه باسی ئەم فەرماشته‌ی خوا (عَلَيْهِ) (ئەم) موحه‌ممەد (ﷺ) بَلَّی: پەنا ده‌گرم به‌ دروست که‌ری بوونه‌هر^(٣)، له‌ زیانی ئەوه‌ی دروستی کردوه

٦٦١٦- ئەبو هورەیره (رضی‌الله‌تعالیه‌ عنہ) له‌ پیغه‌مبه‌ری خواوه (ﷺ) ده‌گیرته‌وه که فەرموویه‌تی: ((پەنا بگرن به‌خوا له‌ به‌لای بپرس و له‌ تووشبوونی نه‌گبه‌تی و له‌ چارمنوسی خراب و له‌ پی‌خوشبوونی دوژمنان)).

١٤- باب: ﴿يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ﴾ (الأنفال)

٦٦١٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِقَاتٍ أَبُو الْحَسَنِ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ عَنْ سَالِمٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ كَثِيرًا مِّمَّا كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَخْلِفُ «لَا وَمَقْلَبِ الْقُلُوبِ»^(٣).

١٤- باسیک: (خوا) ده‌بیته به‌ر به‌ست له‌ نیوان ئاده‌می و دلیدا

(٤)

٦٦١٧- عەبدوللا (رضی‌الله‌تعالیه‌ عنہ) ده‌لی: زۆر کات له‌و وتانه‌ی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) سویندی پێ ده‌خوارد: ((نا (ئه‌ه‌وکاره‌ ناکه‌م یا واز له‌و شته‌ ناهێنم)، سویند به‌ هه‌لسورینه‌ری دلان)).

٦٦١٨- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حَفْصٍ وَبِشْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَا أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرُ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَالِمٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ (رضی‌الله‌تعالیه‌ عنهما) قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ «لَاِبْنِ صَيَّادٍ «خَبَأْتُ لَكَ حَبِيئًا».

(١) پروانه: ٦٣٤٧.

(٢) یان به‌ره به‌یان.

(٣) پروانه: ٦٦٢٨، ٧٣٩١.

(٤) واته: ئەوه‌په‌ری ده‌سه‌لاتی هه‌یه به‌سه‌ر دلی به‌نده‌کانیدا.

قَالَ الدُّخُّ، قَالَ «أَخْسَأُ فَلَنْ تَعْدُو قَدْرَكَ». قَالَ عُمَرُ ائْذَنْ لِي فَأَضْرِبَ عُنُقَهُ. قَالَ «دَعُهُ، إِنْ يَكُنْ هُوَ فَلَا تُطِيقُهُ، وَإِنْ لَمْ يَكُنْ هُوَ فَلَا خَيْرَ لَكَ فِي قَتْلِهِ»^(١).

٦٦١٨- عهبدوللای کورپی عومهر ﷺ دهلی: پیغه مبهری خوا ﷺ به ئیبنو صهییادی^(٢) فهرموو: ((من شتیکم له دلمدا شاردوته وه بۆت جیهه؟))، ئیبنو صهییاد وتی: (الدُّخُّ)، پیغه مبهری ﷺ فهرمووی: ((بیدهنگبه تو له پلهی خۆت (که فالجیه تیه) تیپهر ناکهیت (نه وهی په نهانه نابزانیت)))، عومهر ﷺ وتی: نهی پیغه مبهری خوا ﷺ مؤلهتم بده با بدهم له گهردنی، فهرمووی: ((نه گهر (ده جبال) خوی بیّت نه وه تو ناتوانی بیکوژی، وه نه گهر نه ویش نه بی که لکیک له کوشتنیدا نییه)).

١٥- باب: ﴿لَنْ يُصِيبَنَا إِلَّا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَنَا﴾ التوبة. قضی

قَالَ مُجَاهِدٌ ﴿يَفْتِنِينَ﴾ ﷻ الصافات: مُضِلِّينَ، إِلَّا مَنْ كَتَبَ اللَّهُ أَنَّهُ يَصْلَى الْجَحِيمِ. ﴿قَدَرَفْهُدَى﴾ ﷻ الأعلى: قَدَرُ الشَّقَاءِ وَالسَّعَادَةِ، وَهَدَى الْأَنْعَامَ لِمَرَاعِيهَا.

١٥- باسیک: (ئه ی موحه ممهد ﷺ) بلآ: هیچمان تووش نابیت بیجگه له وهی که خوا نووسیویه تی بو مان

(ئیمامی بوخاری دهلی: ﴿كَتَبَ﴾ واته: نووسیویه تی و برپاری داوه. موجاهید دهلی: ﴿يَفْتِنِينَ﴾ ﷻ الصافات: گومراکهر (ی کهس) بن. ﴿إِلَّا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَنَا﴾ ﷻ التوبة: مه گهر که سیک خوا نووسیویتی که دهر واته دۆزه خه وه.

(١) پروانه: ١٣٥٤.

(٢) ئیبنو صهییاد: مندالکی جوله که بوو، وه هه ندی ده لئین: له هۆزی نه چاره.

﴿قَدَرَفَهْدَى ٢﴾ الأعلى: به‌دبه‌ختی و ئاسوودمیی برپیار داوه و دیاری کردوه، وه رپی به ئازهلان نیشان داوه بوؤ رۆشتنیان بوؤ له‌ومرگاکانیان.

٦٦١٩- حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ أَخْبَرَنَا النَّضْرُ حَدَّثَنَا دَاوُدُ بْنُ أَبِي الْفَرَاتِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُرَيْدَةَ عَنْ يَحْيَى بْنِ يَعْمَرَ أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا سَأَلَتْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنِ الطَّاعُونَ فَقَالَ «كَانَ عَذَابًا يَبْعَثُهُ اللَّهُ عَلَى مَنْ يَشَاءُ، فَجَعَلَهُ اللَّهُ رَحْمَةً لِلْمُؤْمِنِينَ، مَا مِنْ عَبْدٍ يَكُونُ فِي بَلَدٍ يَكُونُ فِيهِ، وَيَمْكُثُ فِيهِ، لَا يَخْرُجُ مِنَ الْبَلَدِ، صَابِرًا مُحْتَسِبًا، يَعْلَمُ أَنَّهُ لَا يُصِيبُهُ إِلَّا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ، إِلَّا كَانَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِ شَهِيدٍ»^(١).

٦٦١٩- په‌حیای کوری په‌عمر گپ‌رایه‌وه که عائیشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا خیزانی پیغه‌مبهر ﷺ بوؤ گپ‌رایه‌وه وتی: که نه‌و پرسپاری له پیغه‌مبهری خوا ﷺ کرد دهرباره‌ی چاوه‌قولّه (تاعون)، نه‌ویش فهرمووی: ((چاوه‌قولّه سزایه‌کی خوای گه‌وره‌یه خودا ده‌ینیریت بوؤ ههرکه‌سیک خوی بیه‌وی، ئیجا خوای گه‌وره‌یه چاوه‌قولّه (تاعون) گپ‌راوه به‌ره‌حمه‌ت و به‌زمیی بوؤ باومرداران، هیچ که‌سیک نییه که له شاریکدا بیت چاوه‌قولّه‌ی (تاعون) تیدا بیت و بمینیت‌ه‌وه لی دهرنه‌جیت به نارام گرتن و چاومروانی پاداشتی خوا و دلنیا‌بیت هیچ زیانیکی تووش نابیت، جگه له‌وه‌ی خوا بوؤ نووسیوه نه‌وه نه‌و که‌سه پاداشتی وه‌ک شه‌هید وایه)).

١٦- بَابُ: ﴿وَمَا كَأَ لِنَهْدَى لَوْلَا أَنْ هَدَّنا اللَّهُ ١٣﴾ الأعراف

﴿لَوْلَا أَنَّ اللَّهَ هَدَّنِي لَكُنْتُ مِنَ الْمُنَافِقِينَ ٥٧﴾ الزمر
٦٦٢٠- حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ - هُوَ ابْنُ حَارِمٍ - عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ قَالَ رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَوْمَ الْخَنْدَقِ يَنْقُلُ مَعَنَا التُّرَابَ وَهُوَ يَقُولُ:

وَاللّٰهُ لَوْلَا اللّٰهُ مَا اهْتَدَيْنَا
فَأَنْزَلْنَ سَكِينَةً عَلَيْنَا
وَالْمُشْرِكُونَ قَدْ بَعَوْا عَلَيْنَا
وَلَا ضَمَنَّا وَلَا صَلَّيْنَا
وَتَبَّتِ الْأَقْدَامُ إِنْ لَأَقَيْنَا
إِذَا أَرَادُوا فِتْنَةً أَبَيْنَا^(١).

١٦- باسیک: (وه ئیمه هه‌رگیز ریبازی راست شاره‌زا نه‌ده‌بووین ئه‌گهر خوا رینموونی نه‌کردینایه)، (ئه‌گهر خوا رینموونی بکرده‌مایه ئه‌وه بیگومان له پارێزکاران ده‌بووم)

٦٦٢٠- ئه‌بو ئیسه‌حاق له به‌رائی کوردی عازیه‌وه ﷺ ده‌گیرێته‌وه ده‌لی: له رۆژی
غه‌زای خه‌نده‌مدا پێغه‌مبه‌ری خوام ﷺ بینی له‌گه‌ڵ ئیمه‌دا گلی (خه‌نده‌مه‌که‌ی)
ده‌گواسته‌وه و له‌و کاته‌دا ده‌یفه‌رموو: ((وه‌للّٰهی گهر خوا نه‌بوایه‌ رێگای
پاستمان نه‌ده‌گرت و رۆژوومان نه‌ده‌گرت و نوێژمان نه‌ده‌کرد، ده‌ی که‌واته
ئارامی و دنیایی دابارینه‌ به‌سه‌رماندا، پێیه‌کانیشمان دامه‌زراو بکه‌ کاتی
پرووبه‌روویان بووینه‌وه، بیگومان بته‌هرستان ده‌ستدریژی ده‌که‌نه‌ سه‌رمان،
ئه‌گهر ئه‌وانه‌ بیانه‌وێ فیتنه‌ و ناشوب بنینه‌وه ئیمه‌ رێکه‌ناده‌مین و ناهیلین)).

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

٨٣- کتابُ الْإِيمَانِ وَالنُّذُورِ

بهناوی خواي بهخشندهی میهره بان

٨٣- پهراوی سوین و نهزرکردن

١- بابُ: قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَى

﴿لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ وَلَكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا عَقَّدْتُمُ الْأَيْمَانَ فَكَفَرْتُمْهُ، إِطْعَامُ عَشْرَةِ مَسْكِينٍ مِنْ أَوْسَطِ مَا تُطْعَمُونَ أَهْلِيكُمْ أَوْ كَسَوْتُمْهُمْ أَوْ تَحْرِيرُ رَقَبَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ ذَلِكَ كَفَرْتُمْ إِيمَانَكُمْ إِذَا حَلَفْتُمْ وَاحْفَظُوا أَيْمَانَكُمْ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾ المائدة ٨٩

١- باسیک: وه باسی ئهم فهرمایشتهی خواي بهرز و بلند

(ئهو سویندانه تان که نیازی دلی له گه لدا نییه خوا لی تان ناگری، به لام به (شکاندن) ئهو سویندانهی به نیازی دل داتان به سستی دمتان گری^(١)، جا که فارمتی^(٢) ئهو سویندانه خوراک دانی ده هه زاره، له خوراک مام ناوهندی که دهرخواردی منداڵ و خیزانی خوتانی دهم، یا پو شاک ی ده هه زاره یا نازادکردنی به ندمیه ک، ئینجا ئه وهی هیچ کام له مانه ی دهمست نه کهوت، ئه وه با

(١) به گونا هارتان داده نی.

(٢) سربنه وهی شکاندنه که ی.

سى رۆژ به رۆژوو بیت، نهوه (ی باسکرا) که فارمتی سویندمکانتانه کاتی که سویندتان خوارد (و شکانتان) وه سویندمکانتان بپاریزن، بهو جوړه خوا نایه تهکانی خوئی به پروونی باس دمکات بوتان بو نهوهی سوپاسی بکهن).

٦٦٢١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِقَاتٍ أَبُو الْحَسَنِ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ أَبَا بَكْرٍ ﷺ لَمْ يَكُنْ يَخْنُثُ فِي يَمِينٍ قَطُّ، حَتَّى أَنْزَلَ اللَّهُ كَفَّارَةَ الْيَمِينِ وَقَالَ لَا أَخْلِفُ عَلَى يَمِينٍ فَرَأَيْتُ غَيْرَهَا خَيْرًا مِنْهَا، إِلَّا أَتَيْتُ الَّذِي هُوَ خَيْرٌ، وَكَفَرْتُ عَنْ يَمِينِي^(١).

٦٦٢١- عایشه ؓ دهگیرپتهوه که نهبو بهکر ؓ هه رگیز له سویند خواردندا سویندی نه دهشکاند، تاخوا بریتی سویندی دابه زاند، جا نهبو بهکر ؓ وتی: سویند ناخۆم له سهه ههچ شتیک وه دمبینم پیچه وانهی سویند له سهه خوراوه که چاکتره له سویند له سهه خوراوه که، ئیلا نه و میان ده کهم چاکتره و بریتی سوینده کهم ده ده.

٦٦٢٢- حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ مُحَمَّدُ بْنُ الْفَضْلِ حَدَّثَنَا جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ حَدَّثَنَا الْحَسَنُ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ سَمُرَةَ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ «يَا عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ سَمُرَةَ لَا تَسْأَلِ الْإِمَارَةَ، فَإِنَّكَ إِنِ أُوتِيَتْهَا عَنْ مَسْأَلَةٍ وَكِلْتَا إِلَيْهَا، وَإِنْ أُوتِيَتْهَا مِنْ غَيْرِ مَسْأَلَةٍ أُعِنْتَ عَلَيْهَا، وَإِذَا خَلَفْتَ عَلَى يَمِينٍ فَرَأَيْتَ غَيْرَهَا خَيْرًا مِنْهَا، فَكْفَرُ عَنْ يَمِينِكَ، وَأَبِ الَّذِي هُوَ خَيْرٌ»^(٢).

٦٦٢٢- عه بدوره حمانی کوری سه موره ؓ ده لی: پیغه مبهه ؓ فه رمووی: ((نه ی عه بدوره حمانی کوری سه موره داوای فه رمان رهوایی مه که، چونکه به راستی نه گهر له سهه داواکردنی خۆت پیت بدری وازت لی دههینری بو خۆت و کاره کهت، به لام نه گهر به بی داوای خۆت پیت درا پشتیوانی ده گریت، وه نه گهر

(١) پروانه: ٤٦١٤.

(٢) پروانه: ٦٧٢٢، ٧١٤٦، ٧١٤٧.

سویندت خوارد له‌سهر شتیك، ئینجا غه‌یر نه‌وه‌ی سویندت له‌سهر خواردوو به چاکترت زانی، نه‌وه که‌فارمتی سویندمکه‌ت بده و نه‌وه بکه که چاکتره)).

٦٦٢٣- حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ حَدَّثَنَا حَمَادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ غَيْلَانَ بْنِ جَرِيرٍ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ أَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فِي رَهْطٍ مِنَ الْأَشْعَرِيِّينَ اسْتَحْمِلُهُ فَقَالَ «وَاللَّهِ لَا أَحْمِلُكُمْ، وَمَا عِنْدِي مَا أَحْمِلُكُمْ عَلَيْهِ». قَالَ ثُمَّ لَيْسَ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ نَلْبَثَ، ثُمَّ أَتَى بِثَلَاثِ دَوْدٍ غُرِّ الدَّرَى فَحَمَلْنَا عَلَيْهَا فَلَمَّا انْطَلَقْنَا قُلْنَا أَوْ قَالَ بَعْضُنَا وَاللَّهِ لَا يُبَارِكُ لَنَا، أَتَيْنَا النَّبِيَّ ﷺ نَسْتَحْمِلُهُ، فَحَلَفَ أَنْ لَا يَحْمِلَنَا ثُمَّ حَمَلْنَا، فَارْجِعُوا بِنَا إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَنَدَّكُرُهُ، فَأَتَيْنَاهُ فَقَالَ «مَا أَنَا حَمَلْتُكُمْ، بَلِ اللَّهُ حَمَلَكُمْ، وَإِنِّي وَاللَّهِ إِنْ شَاءَ اللَّهُ لَا أَخْلِفُ عَلَى يَمِينٍ فَأَرَى غَيْرَهَا خَيْرًا مِنْهَا، إِلَّا كَفَرْتُ عَنْ يَمِينِي، وَأَتَيْتُ الَّذِي هُوَ خَيْرٌ». أَوْ «أَتَيْتُ الَّذِي هُوَ خَيْرٌ وَكَفَرْتُ عَنْ يَمِينِي»^(١).

٦٦٢٣- نه‌بو بورده له باوکیه‌وه گێڕایه‌وه وتی: من له‌گه‌ل چه‌ند که‌سیکی نه‌شعه‌ریدا رۆشتمه خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ر ﷺ داوامان لی کرد ولاخمان باتی سواری بین (بو غه‌زا)، نه‌ویش فه‌رمووی: ((سویند به‌خوا ولاختان پێناده‌م سواری بن و هیچ ولاخیکم لا نییه پێتان به‌م سواری بن))، ده‌لی: پاشان نه‌وه‌نده‌ی خوا ویستی ماینه‌وه، پاشان سی وشتی جواره‌ل سپی کوپاره داری بو هینرا، پیی داین سواریان بین، جا که رۆشتین وتمان یان که‌سیکمان وتی: سویند به‌خوا به‌ره‌که‌تی تی ناکه‌وی بۆمان، رۆشتینه خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ر ﷺ داواي ولاخی سواریمان لی کرد، سویندی خوارد ولاخی سواریمان پی نه‌دات، پاشان ولاخی سواری پێداین، با بگه‌رپێنه‌وه بو خزمه‌تی بی‌ری بجه‌ینه‌وه، ئینجا رۆشتینه خزمه‌تی (باسه‌که‌مان بو گێڕایه‌وه)، نه‌ویش فه‌رمووی: ((من ولاخه نه‌داوه به ئیوه سواری بن، به‌لکو خوا ولاخی پێدان سواری بن، وه بیگومان من ته‌گه‌ر خوا ویستی سویند بخۆم له‌سهر ههر شتیك و بزانه‌م

پێچهوانه‌که‌ی چاک‌تره له‌وه‌ی سویندم له‌سه‌ر خواردوو، ئیلاا بریتی سوینده‌که‌م دهمدم و ئه‌میان ده‌که‌م که چاک‌تره))، یان فهرمووی: ((ئه‌ویان ده‌که‌م چاک‌تره‌و و بریتی (که‌فارمت) سوینده‌که‌م دهمدم))

٦٦٢٤- حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ قَالَ هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «نَحْنُ الْآخِرُونَ السَّابِقُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ»^(١).

٦٦٢٤- هه‌ممامی کوری مونه‌ببیه ده‌ئی: ئه‌مه ئه‌و فهرمووده‌یه که ئه‌بو هوریره ﷺ بۆی گیراینه‌وه له پێغه‌مبه‌روه ﷺ که فهرموویه‌تی: ((ئیمه ی ئوممه‌تی ئیسلام) کۆتا ئوممه‌تین له دنیا‌دا، پێشکه‌وتوو‌ترین ئوممه‌تین له رۆژی دوا‌یدا)).

٦٦٢٥ - فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «وَاللَّهِ لَأَنْ يَلِجَ أَحَدُكُمْ بَيْمِينِهِ فِي أَهْلِهِ أَتَمُّ لَهُ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ أَنْ يُعْطَى كَفَّارَتُهُ الَّتِي افْتَرَضَ اللَّهُ عَلَيْهِ»^(٢).

٦٦٢٥- پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فهرمووی: ((سویند به‌ خوا ئه‌گه‌ر که‌سیکتان سوور بێت و پێداگیری بکات له‌سه‌ر سوینده‌که‌ی (له‌سه‌ر شتیک) سویندی له‌ که‌س و کاره‌که‌ی خواردوو، لای خودا گونا‌ه‌بار تره له‌وه‌ی (سوینده‌که‌ی بشکێنی و) که‌فاره‌ته‌که‌ی بدات که خودا پێویستی کردوه له‌سه‌ری)).

٦٦٢٦- حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ يَعْنِي ابْنَ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ صَالِحٍ حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ عَنْ يَحْيَى عَنْ عِكْرِمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «مَنْ اسْتَلَجَ فِي أَهْلِهِ بَيْمِينَ فَهُوَ أَعْظَمُ إِثْمًا، لَيَبَرَّ». يَعْنِي الْكَفَّارَةَ^(٣).

(١) پروانه: ٢٣٨.

(٢) پروانه: ٦٦٢٦.

(٣) پروانه: ٦٦٢٥.

٦٦٢٦- ئه‌بو هورمیره رضی اللہ عنہ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا رضی اللہ عنہ فهرمووی: ((هه‌ر که‌س موکو‌ر بیت له‌سه‌ر سویندیک که‌ دهرباره‌ی (کاریکی په‌یوه‌ست به‌) که‌سوکاری، ئه‌وه تاوانه‌که‌ی زو‌ر که‌ورمه‌ره (له‌ شکاندنی سوینده‌که‌ با بیشکینی و) که‌فارمتی بدات)) (لی‌ر) مه‌به‌ست پی‌ی با پابه‌ندی که‌فارمه‌که‌ی بیت.

٢- بابُ قولِ النَّبِيِّ ﷺ ((وَإِنَّمُ اللَّهُ))

٦٦٢٧- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضی اللہ عنہ قَالَ بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَعْثًا وَأَمَرَ عَلَيْهِمْ أَسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ، فَطَعَنَ بَعْضُ النَّاسِ فِي إِمْرِهِ فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ «إِنْ كُنْتُمْ تَطْعُنُونَ فِي إِمْرِهِ فَقَدْ كُنْتُمْ تَطْعُنُونَ، فِي إِمْرَةِ أَبِيهِ مِنْ قَبْلُ، وَإِنَّمُ اللَّهُ إِنْ كَانَ لَخَلِيفًا لِلْإِمَارَةِ، وَإِنْ كَانَ لَمِنْ أَحَبِّ النَّاسِ إِلَيَّ، وَإِنْ هَذَا لَمِنْ أَحَبِّ النَّاسِ إِلَيَّ بَعْدَهُ»^(١).

٢- باسی ئه‌م فهرمووده‌ی پیغه‌مبه‌ر ﷺ: ((وَإِنَّمُ اللَّهُ))

٦٦٢٧- عه‌بدو‌ل‌لای کو‌ری عوممه‌ر رضی اللہ عنہ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌سته‌یه له‌ هاوه‌لانی نارد (بو‌ شوینی) ئوسامه‌ی کو‌ری زه‌ید رضی اللہ عنہ کرد به‌ فه‌رمانده‌یان، ئینجا هه‌ندی که‌س ره‌خنه‌یان له‌ فه‌رمانده‌یه‌که‌ی گرت^(٢)، پیغه‌مبه‌ری خواش ﷺ هه‌سته‌یه‌وه و فه‌رمووی: ((ئه‌گه‌ر ئی‌وه ره‌خنه‌ بگرن له‌ فه‌رمانده‌یه‌تی ئه‌و (ئوسامه‌)، ئه‌وه بی‌گومان پی‌ش‌تریش ره‌خنه‌تان ده‌گرت له‌ فه‌رمانده‌یه‌تی باوکی، سا سویند به‌خوا ئه‌و (زه‌ید) شیاو بو‌و بو‌ فه‌رمانده‌یه‌تی، وه به‌راستی (زه‌ید) خو‌شه‌ویست‌رین که‌سه‌ لای من، وه بی‌گومان ئه‌م (ئوسامه‌)ش دوا‌ی ئه‌و (زه‌ید) خو‌شه‌ویست‌رین که‌سه‌ لای من)).

(١) پروانه: ٣٧٣٠.

(٢) ووتیان چو‌ن ده‌بن کۆیله‌یه‌کی ئازاد کراو فه‌رمانده‌ی که‌سانی ئازاد بن.

٣- باب: کَیْفَ کَانَتْ یَمِیْنُ النَّبِیِّ ﷺ؟

وَقَالَ سَعْدُ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ». وَقَالَ أَبُو قَتَادَةَ قَالَ أَبُو بَكْرٍ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ لَاهَا اللَّهُ إِذَا. يُقَالُ وَاللَّهِ وَبِاللَّهِ وَتَاللَّهِ.

٦٦٢٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ عَنْ سَالِمٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ كَانَتْ يَمِیْنُ النَّبِیِّ ﷺ «لَا وَمَقْلَبِ الْقُلُوبِ»^(١).

٣- باسیک: سویند خواردنی پیغه مبهەر ﷺ چۆن بووه؟

سهعد ﷺ دهلی: پیغه مبهەر ﷺ فهرمووی: ((سویند بهو زاتهی گیانی منی به دهسته)).

ئهبو قهتاده دهلی: ئهبو به کر ﷺ له خزمهت پیغه مبهردا ﷺ وتی: نا وهللاهی ئهوه نابی^(٢)، وه دهوتریت: وهللاهی ومبیللاهی ومتهللاهی^(٣).

٦٦٢٨- عهبدووللای کوری عومهر ﷺ دهلی: هه میشه سویند خواردنی پیغه مبهەر ﷺ (ئهمه بوو): ((نا (ئهو کاره ناکهم یان واز لهو شته ناهینم)، سویند به ههلسورپنهری دلان)).

٦٦٢٩- حَدَّثَنَا مُوسَى حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «إِذَا هَلَكَ قَيْصَرٌ فَلَا قَيْصَرَ بَعْدَهُ، وَإِذَا هَلَكَ كِسْرَى فَلَا كِسْرَى بَعْدَهُ، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَتُنْفَقَنَّ كُنُوزُهُمَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ»^(٤).

٦٦٢٩- جابیری کوری سه موره ﷺ له پیغه مبهری خواوه ﷺ دهگیرپته وه که فهرمووی: ((ئهگهر قه یصهر مرد و له ناوچوو ئیتر قه یصهر یکی تر له دواى ئهو

(١) پروانه: ٦٦١٧.

(٢) سهیری فهرموودهی: (٣١٤٢) بکه هاوشیوهی ئهم فهرموودهیه به درێژی هاتووه.

(٣) ههر سێ وشه که بۆ سویند خواردن به کار دێت.

(٤) پروانه: ٣١٢١.

نابیته‌وه، وه نه‌گهر کیسرا مرد و له‌ناوچوو، نیت‌ له دواى نه‌و کیسرایه‌کی تر نابیته‌وه، وه سویند به‌و زاته‌ی گیانی منى به‌دهسته، دلنیا‌بن گه‌نجینه و سامانی هه‌ردووکیان له پیناوی خوا (بو جیهاد) خه‌رج ده‌که‌ن).

٦٦٣٠- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «إِذَا هَلَكَ كِسْرَى فَلَا كِسْرَى بَعْدَهُ، وَإِذَا هَلَكَ قَيْصَرٌ فَلَا قَيْصَرَ بَعْدَهُ، وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَتَنْفَقَنَّ كُنُوزُهُمَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ»^(١).

٦٦٣٠- نه‌بو هورمیره ﷺ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((نه‌گهر کیسرا مرد و له‌ناوچوو، نیت‌ له‌دوا نه‌و کیسرایه‌کی تر نابیته‌وه، وه نه‌گهر فه‌یسه‌ر مرد و له‌ناوچوو، نیت‌ فه‌یسه‌ریکی تر له‌دواى نه‌و نابیته‌وه، وه سویند به‌و زاته‌ی گیانی موحه‌مه‌دی به‌دهسته، دلنیا‌بن گه‌نجینه و سامانی هه‌ردووکیان له پیناوی خوا (بو جیهاد) خه‌رج ده‌که‌ن).

٦٦٣١- حَدَّثَنِي مُحَمَّدٌ أَخْبَرَنَا عَبْدُهُ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ «يَا أُمَّةَ مُحَمَّدٍ وَاللَّهِ لَوْ تَعْلَمُونَ مَا أَعْلَمُ لَبَكَيْتُمْ كَثِيرًا، وَلَصَحَّحْتُمْ قَلِيلًا»^(٢).

٦٦٣١- عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌لی: له پیغه‌مبه‌رده‌وه ﷺ ده‌گپ‌ریته‌وه که به‌پریزی فه‌رموویه‌تی: ((نه‌ی ئومه‌ته‌ی موحه‌مه‌د ﷺ سویند به‌خوا نه‌گهر نه‌وه‌ی من ده‌یزانم ئیوه بتان‌زانیاه، بی‌گومان زور ده‌گریان و که‌م پیده‌که‌نین)).

٦٦٣٢- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ حَدَّثَنِي ابْنُ وَهْبٍ قَالَ أَخْبَرَنِي حَيْوَةُ قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو عَقِيلٍ زُهْرَةُ بْنُ مَعْبُدٍ أَنَّهُ سَمِعَ جَدَّهُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ هِشَامٍ قَالَ كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

(١) پروانه: ٣٠٢٧.

(٢) پروانه: ١٠٤٤.

وَهُوَ أَخِذُ بِيَدِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ فَقَالَ لَهُ عُمَرُ يَا رَسُولَ اللَّهِ لَأَنْتَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ إِلَّا مِنْ نَفْسِي. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ «لَا وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ حَتَّى أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْكَ مِنْ نَفْسِكَ». فَقَالَ لَهُ عُمَرُ فَإِنَّهُ الْآنَ وَاللَّهِ لَأَنْتَ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ نَفْسِي. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ «الآنَ يَا عُمَرُ»^(١).

٦٦٣٢-عه‌بدو‌ل‌لای کوری هیشام ﷺ ده‌لی: ئیمه له خزمه‌تی پێغه‌مبه‌ردا ﷺ بووین که ده‌ستی عومه‌ری کوری خه‌تتایی ﷺ گرتبوو، عومه‌ریش عه‌رزى کرد: نه‌ی پێغه‌مبه‌ری خودا به‌پاستی تو له هه‌موو شت لام خۆشه‌ویستری جگه‌له‌ خۆم، پێغه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمووی: ((نه‌خیر (باو‌پرت ته‌واو نبیه)، سویند به‌و زاته‌ی گیانی منی به‌ده‌سته هه‌تا خۆشه‌ویستر نه‌بم له لات له خۆشت))، ئینجا عومه‌ر ﷺ عه‌رزى کرد، تا ئیستا وه‌للأه‌ی تو له خۆم خۆشه‌ویستری لام له خودی خۆم، نه‌وسا پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((نا ئیستا (باو‌پرکه‌ت ته‌واوه) نه‌ی عومه‌ر)).

٦٦٣٣ - ٦٦٣٤- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ وَزَيْدِ بْنِ خَالِدٍ أَنَّهُمَا أَخْبَرَاهُ أَنَّ رَجُلَيْنِ اخْتَصَمَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ أَحَدُهُمَا أَقْضِ بَيْنَنَا بِكِتَابِ اللَّهِ. وَقَالَ الْآخَرُ وَهُوَ أَفْقَهُهُمَا أَجَلُ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَأَقْضِ بَيْنَنَا بِكِتَابِ اللَّهِ، وَانْذَنْ لِي أَنْ أَتَكَلَّمَ. قَالَ: «تَكَلَّمْ». قَالَ إِنَّ ابْنِي كَانَ عَسِيفًا عَلَى هَذَا - قَالَ مَالِكٌ وَالْعَسِيفُ الْأَجِيرُ - زَنَى بِامْرَأَتِهِ، فَأَخْبَرُونِي أَنَّ عَلَى ابْنِي الرِّجْمَ، فَأَفْتَدَيْتُ مِنْهُ مِائَةَ شَاةٍ وَجَارِيَةٍ لِي، ثُمَّ إِنِّي سَأَلْتُ أَهْلَ الْعِلْمِ فَأَخْبَرُونِي أَنَّ مَا عَلَى ابْنِي جَلْدُ مِائَةٍ وَتَغْرِيبُ عَامٍ، وَإِنَّمَا الرِّجْمُ عَلَى امْرَأَتِهِ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «أَمَّا وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَأَقْضِيَنَّ بَيْنَكُمَا بِكِتَابِ اللَّهِ، أَمَا غَنَمُكَ وَجَارِيَتُكَ فَرَدُّ عَلَيْكَ». وَجَلَدَ ابْنَهُ مِائَةً وَغَرَّبَهُ عَامًا، وَأَمَرَ أُتَيْسَ الْأَسْلَمِيُّ أَنْ يَأْتِيَ امْرَأَةَ الْآخَرِ، فَإِنْ اعْتَرَفَتْ رَجَمَهَا، فَاعْتَرَفَتْ فَرَجَمَهَا^(٢).

(١) پروانه: ٣٦٩٤.

(٢) پروانه: ٢٣١٤، ٢٣١٥.

٦٦٣٤-٦٦٣٣- عوبه‌یدوللای کورپی عه‌بدوللای کورپی عوتبه‌ی کورپی مه‌سعوود له‌ ئه‌بو هورهبیره و زمیدی کورپی خالیده‌وه ﷺ گێڕایه‌وه وتی: هه‌ردووکیان بۆیان گێڕاوه‌ته‌وه وتیان: که‌ دوو پیاو ناکۆکیان هێنایه‌ خزمه‌تی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ، نینجا یه‌کیکیان وتی: ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ به‌کتیبه‌که‌ی خوا بریاربده له‌ نێوانماندا، ئه‌وی که‌شیان که‌ تیگه‌شتووترینیان بوو وتی: به‌ئێ ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا به‌کتیبه‌که‌ی خوا بریاربده له‌ نێوانماندا، وه‌ مۆله‌تی من بده‌ قسه‌ بکه‌م، فه‌رمووی: ((قسه‌بکه‌)) وتی: له‌ راستیدا کورپه‌که‌ی من کریکار بووه‌ لای ئه‌م پیاوه‌ - مالیک ده‌ئێ: (عسیف) واته‌: کریکار، رهنجبه‌ر - وه‌ له‌گه‌ڵ خێزانه‌که‌یدا زینای کردوه، نینجا به‌منیان وت: کورپه‌که‌ی من به‌ردباران کردنی له‌سه‌ره‌، منیش سه‌د سه‌رمه‌ر و که‌نیزه‌کیکی خۆم بریتیمدا (کورپه‌که‌م رجه‌م نه‌کری)، پاشان پرسیارم له‌زانایان کرد ئه‌وانیش پێیان وتم: ئه‌وه‌ی له‌سه‌ر کورپه‌که‌مه‌ سه‌د شه‌لاق و یه‌ک سال دوورخسته‌نه‌وه، به‌لام به‌ردباران کردن له‌سه‌ر ژنه‌که‌ی ئه‌وه، پێغه‌مبه‌ری خواش ﷺ فه‌رمووی: ((سویند به‌و زاته‌ی گیانی منی به‌ ده‌سته‌ به‌دئنیاییمه‌وه به‌کتیبه‌که‌ی خوا بریار ده‌ده‌م له‌ نێوانتاندا، جا مه‌رکه‌کان و که‌نیزه‌که‌که‌ت ئه‌وه‌ ده‌گه‌رێته‌وه‌ بۆت))، سه‌د شه‌لاقی دا له‌ کورپه‌که‌ی و یه‌ک سال دووری خسته‌وه، وه‌ فه‌رمانیش به‌ ئونه‌یسی ئه‌سه‌له‌میش کرا بپروات بۆلای ژنی پیاومه‌که‌ی تر، ئه‌گه‌ر پێی نا له‌ زیناکه‌ی به‌ردبارانی بکات، ژنه‌که‌ش دانی نا به‌ زیناکه‌یدا ئونه‌سیش به‌ردبارانی کرد.

٦٦٣٥- حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا وَهْبٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي يَعْقُوبَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «أَرَأَيْتُمْ إِنْ كَانَ أَسْلَمٌ وَعِفَارٌ وَمَرْيَتُهُ وَجُهَيْنَةُ خَيْرًا مِنْ مَيْمٍ وَعَامِرِ بْنِ صَعْصَعَةَ وَغَطَفَانَ وَ أَسَدٍ، خَابُوا وَخَسِرُوا». قَالُوا نَعَمْ. فَقَالَ «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنَّهُمْ خَيْرٌ مِنْهُمْ»^(١).

٦٦٣٥- عه‌بدوهره‌حمانی کورێ نه‌بو به‌کره له‌ باوکیه‌وه ﷺ گێڕایه‌وه نه‌ویش له‌ پی‌غه‌مبه‌ره‌وه ﷺ فهرمووی: ((بِئِمِّ بَلَّتِیْنِ نَهْگَر نَه‌سَلَم و غِیْفَار و موزمینه جوهه‌ینه، چاکترن له‌ (نه‌وه‌ی) ته‌میم و عامیری کورێ صه‌عه‌سه‌عه و غه‌ته‌فان و نه‌سه‌د نائومید و زهرمره‌ند بوون))، وتیان: به‌ئێ، پی‌غه‌مبه‌ریش ﷺ فهرمووی: ((سویند به‌و زاته‌ی گیانی منی به‌ده‌سته، بی‌گومان نه‌وان ^(١) له‌مان ^(٢) چاکترن)).

٦٦٣٦- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي عُزْوَةُ عَنْ أَبِي حُمَيْدٍ السَّاعِدِيِّ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ اسْتَعْمَلَ عَامِلًا فَجَاءَهُ الْعَامِلُ حِينَ فَرَغَ مِنْ عَمَلِهِ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ هَذَا لَكُمْ، وَهَذَا أُهْدِيَ لِي. فَقَالَ لَهُ «أَفَلَا قَعَدْتَ فِي بَيْتِ أَبِيكَ وَأُمِّكَ فَتَنْظَرْتَ أَيُّهُدَى لَكَ أَمْ لَا». ثُمَّ قَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَشِيَّةَ بَعْدَ الصَّلَاةِ فَتَشَهَّدَ وَأَثْنَى عَلَى اللَّهِ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ ثُمَّ قَالَ «أَمَّا بَعْدُ، فَمَا بَالُ الْعَامِلِ نَسْتَعْمِلُهُ، فَيَأْتِينَا فَيَقُولُ هَذَا مِنْ عَمَلِكُمْ، وَهَذَا أُهْدِيَ لِي. أَفَلَا قَعَدَ فِي بَيْتِ أَبِيهِ وَأُمِّهِ فَتَنْظَرَ هَلْ يُهْدَى لَهُ أَمْ لَا، فَوَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَا يَغُلُّ أَحَدُكُمْ مِنْهَا شَيْئًا، إِلَّا جَاءَ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَحْمِلُهُ عَلَى عُنُقِهِ، إِنْ كَانَ بَعِيرًا جَاءَ بِهِ لَهُ رَعَاءٌ، وَإِنْ كَانَتْ بَقَرَةً جَاءَ بِهَا لَهَا خَوَارٌ، وَإِنْ كَانَتْ شَاةً جَاءَ بِهَا تَيْعَرٌ، فَقَدْ بَلَّغْتُ». فَقَالَ أَبُو حُمَيْدٍ ثُمَّ رَفَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدَهُ حَتَّى إِذَا لَنَنْظُرُ إِلَى عُفْرَةِ إِبْطَيْهِ. قَالَ أَبُو حُمَيْدٍ وَقَدْ سَمِعَ ذَلِكَ مَعِيَ زَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ مِنَ النَّبِيِّ ﷺ فَسَلَّوْهُ ^(٣).

٦٦٣٦- عوروه له‌ ئه‌بی حومه‌یدی ساعیدی‌ه‌وه ﷺ گێڕایه‌وه که نه‌بو حومه‌یده‌ بو‌ی گێڕایه‌وه که پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ که‌سیکی کرده سه‌رپه‌ره‌شتیار (ی زه‌کات کو‌کردنه‌وه)، ئینجا سه‌رپه‌ره‌شتیاره‌که هاته‌وه بو‌لای پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ کاتی له‌ کاره‌که‌ی ته‌واو بوو، وتی: نه‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ نه‌وه بو‌ ئیوه و نه‌وه‌ش

(١) له‌ نه‌سه‌مه‌وه تا جوهه‌ینه.

(٢) له‌ ته‌میمه‌وه تا غه‌ته‌فان.

(٣) پ‌روانه: ٩٢٥.

دیاریه به خۆم دراوه، پێغه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمووی: ((ئهی بۆ له مائی دایک و باوکت دانه‌نیشیت سهرت بکردایه ئایا دیاریت بۆ ده‌هینرا یان نا؟)) پاشان پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ عیشایه‌ک دوای نوێژ هه‌ستایه‌وه و شایه‌تومانی هینا و سوپاس و ستایشی خوای کرد به‌و جوۆره‌ی که شیاویتی، له پاشان فه‌رمووی: ((جا پاش ئه‌وه ئه‌وه چیه سهرپه‌رشتیاری ئیمه کاریکی پی ده‌سپیرین، ئینجا دیته‌وه و ده‌لی ئه‌وه هی کاره‌که‌ی ئیومه و ئه‌مه‌ش به دیاری به خۆم دراوه، ده‌ی بۆ له مائی دایک و باوکی دانه‌نیشیت و سهری بکردایه، ئایه دیاری بو‌ده‌هینریت یان نا؟ جا سویند به‌و زاته‌ی گیانی موحه‌مه‌دی به‌ده‌سته هه‌ر که‌سیکتان شتیک خیانه‌ت بکات له‌و زه‌کاته^(١) له‌ رۆزی قیامه‌تا دیت، ئه‌و شته به‌سه‌ر ملیه‌وه هه‌لی ده‌گریت ئه‌گه‌ر وشتریک بوو ده‌هینتی (به‌سه‌ر ملیه‌وه هه‌لی گرتووه و) باره‌ با‌ری دی، وه ئه‌گه‌ر مانگیه‌ک بوو ده‌هینتی (به‌سه‌ر ملیه‌وه هه‌لی گرتووه و) قۆره‌ قۆری دی، وه ئه‌گه‌ر مه‌رپیک بوو ده‌هینتی (به‌سه‌ر ملیه‌وه هه‌لی گرتووه) باعه‌ باعی دی، ئه‌وه به‌راستی من گه‌یاندم))، ئه‌بو هورهریره ﷺ وتی: ئینجا پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ ده‌ستی به‌رز کردوه، هه‌تا ئیمه‌ی سهری سپیتی هه‌ردوو‌بن هه‌نگلیمان ده‌کردنه‌بو حومه‌ید وتی: زه‌یدی کو‌ری سابیتیش (ئهم فه‌رمووده‌ی) له‌گه‌ڵ مندا له پێغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ بیستوه و پرسیاریشی لی بکه‌ن.

٦٦٣٧- حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى أَخْبَرَنَا هِشَامٌ - هُوَ ابْنُ يُسُفَ - عَنْ مَعْمَرٍ عَنْ هَمَّامٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ أَبُو الْقَاسِمِ ﷺ «وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَوْ تَعْلَمُونَ مَا أَعْلَمُ لَبَكَيْتُمْ كَثِيرًا، وَلَضَحِكْتُمْ قَلِيلًا»^(٢).

٦٦٣٧- ئه‌بو هورهریره ﷺ ده‌لی: ئه‌بولقاسیم ﷺ فه‌رموویه‌تی: ((سویند به‌و زاته‌ی گیانی موحه‌مه‌دی به‌ده‌سته ئه‌گه‌ر ئه‌وه‌ی من ده‌یزانم ئیوه‌ بتانزانایه، بێگومان زۆر ده‌گریان و که‌م پێده‌که‌نین)).

(١) شتیک بازۆر که‌میش بیت به‌خیانه‌ت و ناپاکی بیات.

(٢) ب‌روانه: ٦٤٨٥.

٦٦٣٨- حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنِ الْمَعْرُورِ عَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ انْتَهَيْتُ إِلَيْهِ وَهُوَ يَقُولُ فِي ظِلِّ الْكَعْبَةِ «هُمْ الْأَخْسَرُونَ وَرَبُّ الْكَعْبَةِ، هُمْ الْأَخْسَرُونَ وَرَبُّ الْكَعْبَةِ» قُلْتُ مَا شَأْنِي أَيْرَى فِي شَيْءٍ مَا شَأْنِي فَجَلَسْتُ إِلَيْهِ وَهُوَ يَقُولُ، فَمَا اسْتَطَعْتُ أَنْ أَسْكُتَ، وَتَغَشَّانِي مَا شَاءَ اللَّهُ، فَقُلْتُ مَنْ هُمْ يَا أَيْ أَنْتَ وَأُمِّي يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ: «الْأَكْثَرُونَ أَمْوَالًا، إِلَّا مَنْ قَالَ هَكَذَا وَهَكَذَا وَهَكَذَا»^(١)

٦٦٣٨- ئەبو زەررە رضی اللہ عنہ دەلی: پێغه‌مبەر صلی اللہ علیہ وسلم لە سیبەری کەعبەدا بوو گەشتمە خزمەتی، لەو کاتەدا دەیفەرموو: ((سویند بە پەرۆمردگاری کەعبە زەرۆمە‌ندترین کەس خۆیان، سویند بە پەرۆمردگاری کەعبە زەرۆمە‌ندترین کەس خۆیان))، (ئەبو زەررە دەلی): منیش وتم: پە‌یوەندی چییە بە منە‌و بە‌لێ شتیکی وا لە مندا بینرابی، ئە‌ی من چیمە؟ کە لە خزمە‌تیدا دانیشتم، هەر‌و‌ها دەیفەرموو لەبەر ئە‌و‌و نە‌متوانی بی دەنگ بە، هە‌ندی خە‌یال دا‌یگرتە‌م لە‌و‌ی کە ویستی بوو دامگری^(٢)، جا عەر‌زیم کرد ئە‌و کە‌سانە کین بە‌باوک و دا‌یکمە‌و‌و بە‌قوربانت بە‌ ئە‌ی پێغه‌مبە‌ری خوا؟ فە‌رمو‌ی: ((ئە‌وانە‌ن مال و سامانیان زۆر زۆرە، (و‌ە‌ نایبە‌خشن) مە‌گەر ئە‌و‌ی ئاوا و ئاوا و ئاوا (بیبە‌خشی)))).

٦٦٣٩- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ حَدَّثَنَا أَبُو الزِّنَادِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم «قَالَ سُلَيْمَانُ لَأَطُوفَنَّ اللَّيْلَةَ عَلَى تِسْعِينَ امْرَأَةً، كُلُّهُنَّ تَأْتِي بِفَارِسٍ يُجَاهِدُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ. فَقَالَ لَهُ صَاحِبُهُ إِنَّ شَاءَ اللَّهُ. فَلَمْ يَقُلْ إِنَّ شَاءَ اللَّهُ. فَطَافَ عَلَيْهِنَّ جَمِيعًا، فَلَمْ تَحْمِلْ مِنْهُنَّ إِلَّا امْرَأَةً وَاحِدَةً، جَاءَتْ بِشِقِّ رَجُلٍ، وَائِمٌ الَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَوْ قَالَ إِنَّ شَاءَ اللَّهُ. لَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فُرْسَانًا أَجْمَعُونَ»^(٣).

٦٦٣٩- ئەبو ھورە‌یرە رضی اللہ عنہ دەلی: پێغه‌مبە‌ری خوا صلی اللہ علیہ وسلم فە‌رمو‌ویە‌تی: ((سولە‌یمان رضی اللہ عنہ فە‌رمو‌ی سویند بی ئە‌م شە‌و بگە‌ڕیم بە‌سەر نە‌و‌ە‌د ئافەرە‌تا (سەر‌جی بیان

(١) پروانە: ٥٦٧١.

(٢) واتە: هە‌ندی خە‌یالی خراب کە دە‌بی گونا‌هی وام کرد‌بی تا پێغه‌مبەر صلی اللہ علیہ وسلم ئا‌و‌ە‌ها بفە‌رمو‌ی پێ‌م.

(٣) پروانە: ٢٨١٩.

له گهل بکهه) ههره موویان، یهکی سواریکیان ببیت له رپی خوادا جیهاد بکات، جا فریشته کهی هاو رپی پپی فهرموو: نه گهر خوا ویستی، به لام نهو نهیووت: نه گهر خوا ویستی، ئینجا گهرا به سهر هه موو ئا فره ته کاندایه لام هیچیان سکی پر نه بوو جگه له ئا فره تیکیان، نهویش له ته کورپکی بوو، جا سویند بهو زاتهی گیانی موحه ممه دی به دهسته نه گهر بیووتایه: نه گهر خوا ویستی، هه موویان (سوار چاک دهبوون) له رپی خوادا جیهادیان ده کرد).

٦٦٤٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ حَدَّثَنَا أَبُو الْأَخْوَصِ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ قَالَ أَهْدَى إِلَى النَّبِيِّ ﷺ سَرَقَةٌ مِنْ حَرِيرٍ، فَجَعَلَ النَّاسُ يَتَدَاوُلُونَهَا بَيْنَهُمْ، وَيَعْجَبُونَ مِنْ حُسْنِهَا وَلِينِهَا، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «أَتَعْجَبُونَ مِنْهَا». قَالُوا نَعَمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَمَنَادِيلٌ سَعْدٌ فِي الْجَنَّةِ خَيْرٌ مِنْهَا»^(١). لَمْ يَقُلْ شُعْبَةُ^(٢)، وَإِسْرَائِيلُ^(٣)، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ».

٦٦٤٠- نه بو ئیسحاق دهلی: له بهرائی کوری عازیبم ﷺ بیست دهیوت: پۆشاکیکی ئاوریشم به دیاری هینرا بو پیغه مبهه ﷺ، جا خه لکی له نیوان خویاندا دهستا و دهستیان پی ده کرد، وه به جوانی و نهرم و شلی نهو پۆشاکه سهرسام بوون، پیغه مبهه ری خواش ﷺ فهرمووی: ((بهو پۆشاکه سهرسامن؟)) عه رزیان کرد: به لی ئه ی پیغه مبهه ری خوا. فهرمووی: ((سویند بهو زاته ی گیانی منی به دهسته، بیگومان دهسته سهره گانی سه عد له مه چاکتره)). شوعبه و ئیسرائیل له ئه یی ئیسحاقه وه گیرایانه وه و له فهرمووده که دا ئه م به شه ی تیا نه بوو: ((وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ))^(٤).

(١) پروانه: ٣٢٤٩.

(٢) پروانه: ٣٨٠٢.

(٣) پروانه: ٥٨٣٦.

(٤) واته: سویند بهو زاته ی گیانی منی به دهسته.

٦٦٤١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ يُوسُفَ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ حَدَّثَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ إِنَّ هِنْدَ بِنْتَ عُثْبَةَ بِنِ رَبِيعَةَ قَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا كَانَ مِمَّا عَلَى ظَهْرِ الْأَرْضِ أَهْلُ أَخْبَاءٍ - أَوْ خِبَاءٍ - أَحَبَّ إِلَيَّ أَنْ يَذْلُوا مِنْ أَهْلِ أَخْبَائِكَ - أَوْ خِبَائِكَ، شَكَّ يَحْيَى - ثُمَّ مَا أَصْبَحَ الْيَوْمَ أَهْلُ أَخْبَاءٍ - أَوْ خِبَاءٍ - أَحَبَّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ يَعْرِضُوا مِنْ أَهْلِ أَخْبَائِكَ أَوْ خِبَائِكَ. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «وَأَيْضًا وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ». قَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ أَبَا سُفْيَانَ رَجُلٌ مَسِيكٌ، فَهَلْ عَلَى حَرْجٍ أَنْ أُطْعِمَ مَنْ الَّذِي لَهُ قَالَ «لَا إِلَّا بِالْمَعْرُوفِ»^(١).

٦٦٤١- عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌لی: هیندی کچی عوتبه‌ی^(٢) کورپی ږمبیعه هات و وتی: نه‌ی پیځه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌سهر ږووی زه‌وی خاوه‌ن ږشمالانیک - یان خاوه‌ن ږشمالیک^(٣) - نه‌بوو به‌نه‌ندازه‌ی خاوه‌ن ږشمالانه‌که‌ی تو - یان خاوه‌ن ږشماله‌که‌ی تو - حه‌ز بکه‌م زه‌لیل و داماو ببن، یه‌حیا گومانی ږردووه^(٤) پاشان نه‌مړو له‌سهر ږووی زه‌وی هیچ خاوه‌ن ږشمالانیک - یان خاوه‌ن ږشمالیک - نییه به‌نه‌ندازه‌ی خاوه‌ن ږشمالانه‌که‌ی تو - یان خاوه‌ن ږشماله‌که‌ی تو - حه‌ز بکه‌م سهر به‌رز و سه‌روم‌بن، پیځه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمووی: ((هه‌روه‌ها سویند به‌و زاته‌ی گیانی موحه‌مه‌دی به‌دمسته، ورده ورده زیاتر نی‌سلامت لا خو‌شه‌ویست ده‌بیټ))، هیند وتی: نه‌ی پیځه‌مبه‌ری خوا ﷺ به‌راستی نه‌بو سوفیان بی‌اوینکی ږمزیلی ده‌س هوچاوه، نایا گونا‌هم ده‌گات له‌و سامانه‌ی هی نه‌و خو‌راک بده‌م (به‌مال و مندا‌له‌کانم)؟، فه‌رمووی: ((گونا‌هت ناگات نه‌گهر به‌پئی پی‌ویست و عورف بیټ)).

(١) ږروانه: ٣٢١١.

(٢) د‌وی مس‌ولمان بوونی هاته خزمه‌تی پیځه‌مبه‌ر ﷺ.

(٣) واته: بنه‌ماله‌یه‌ک یان خیزانیک. له‌ فه‌رمووده‌که‌دا: (أَهْلُ أَخْبَاءٍ - أَوْ خِبَاءٍ -) واته: خاوه‌ن ده‌وار و ږه‌شمال، جا ږاویه‌که گومانی هه‌بوو له‌ نی‌وان: (أَهْلُ أَخْبَاءٍ) واته: خاوه‌ن چه‌ند ږه‌شمال یان: (- أَوْ خِبَاءٍ -) واته: یان خاوه‌ن ږه‌شمالیک.

(٤) له‌ نی‌وان نه‌و دوو وشه‌یه‌دا.

٦٦٤٢- حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ عُمَانَ حَدَّثَنَا شَرِيحُ بْنُ مَسْلَمَةَ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ سَمِعْتُ عَمْرَو بْنَ مَيْمُونٍ قَالَ حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْعُودٍ رضي الله عنه قَالَ بَيْنَمَا رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم مُضِيفٌ ظَهْرَهُ إِلَى قُبَّةٍ مِنْ أَدَمٍ يَمَانٍ إِذْ قَالَ لِأَصْحَابِهِ «اتَرَضَوْا أَنْ تَكُونُوا رُبْعَ أَهْلِ الْجَنَّةِ». قَالُوا بَلَى. قَالَ «أَفَلَمْ تَرَضَوْا أَنْ تَكُونُوا ثُلُثَ أَهْلِ الْجَنَّةِ». قَالُوا بَلَى. قَالَ «فَوَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ، إِنِّي لَأَرْجُو أَنْ تَكُونُوا نِصْفَ أَهْلِ الْجَنَّةِ»^(١).

٦٦٤٢- عه‌بدوللای کوری مه‌سعوود رضي الله عنه ده‌لی: له‌کاتی‌کدا پی‌غه‌مبه‌ری خوا صلى الله عليه وسلم پالی دابوو به‌ چادریکی گومه‌زی چه‌رمی یه‌مانییه‌وه، که‌به‌ هاوه‌لانی فه‌رموو: ((نایا رازی ده‌بن چواریه‌کی خه‌لکی به‌هه‌شت بن؟)) وتیان: به‌لی، فه‌رموو: ((ئه‌ی رازی نه‌بوون سی‌ یه‌کی خه‌لکی به‌هه‌شت بن؟)) وتیان: به‌لی، فه‌رموو: ((نایا رازی ده‌بن نیوه‌ی خه‌لکی به‌هه‌شت بن؟)) وتمان به‌لی، فه‌رموو: ((جا سۆیند به‌و زاته‌ی گیانی موحه‌مه‌دی به‌ده‌سته، به‌ دلنایاییه‌وه‌ ئومێد ده‌که‌م نیوه‌ نیوه‌ی خه‌لکی به‌هه‌شت بن)).

٦٦٤٣- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ عَنْ مَالِكٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ أَنَّ رَجُلًا سَمِعَ رَجُلًا يَقْرَأُ: ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾ ١ الْإِخْلَاصَ. فَلَمَّا أَصْبَحَ جَاءَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ فَذَكَرَ ذَلِكَ لَهُ، وَكَانَ الرَّجُلُ يَتَقَالُهَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنَّهَا لَتَعْدِلُ ثُلُثَ الْقُرْآنِ»^(٢).

٦٦٤٣- نه‌بو سه‌عید رضي الله عنه ده‌گیرێته‌وه‌ که‌ پیاویک گوئی له‌ پیاویکی تر بوو ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ﴾ ١ ده‌خویند و دووباره‌ی ده‌کردموه، نینجا که‌ رۆژ بوویه‌وه‌ پیاوه‌که‌ هات بو‌ خزمه‌تی پی‌غه‌مبه‌ری خوا صلى الله عليه وسلم و نه‌و (پووداو)ه‌ی بو‌ گیرایه‌وه‌،

(١) پروانه: ٦٥٢٨.

(٢) پروانه: ٥٠١٣.

پێده‌چوو پیاوه‌که نه‌وه به‌که‌م بزانی پێغه‌مبه‌ری خواش ﷺ فه‌رمووی: ((سویند به‌و زاته‌ی گیانی منی به‌ده‌سته، به‌راستی نه‌و سوپه‌ته به‌ نه‌ندازه‌ی سییه‌کی هورئانه)).

٦٦٤٤- حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ أَخْبَرَنَا حَبَّانُ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ ﷺ أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ «أَتُمُّوا الرُّكُوعَ وَالسُّجُودَ، قَوْلَ الَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنْ لَأَرَاكُمْ مِنْ بَعْدِ ظَهْرِي إِذَا مَا رَكَعْتُمْ وَإِذَا مَا سَجَدْتُمْ»^(١).

٦٦٤٤- نه‌نه‌سی کوری مالیک ﷺ ده‌گیرێته‌وه که له پێغه‌مبه‌ری ﷺ بیست ده‌یفه‌رموو: ((کرنووش و سوژده به‌رێک و پێکی بیه‌ن، سا سویند به‌و زاته‌ی گیانی منی به‌ ده‌سته دلنیا‌بن من له پستی خۆمه‌وه ئیوه ده‌بینم کاتی کرنووش ده‌به‌ن وه کاتی سوژده ده‌به‌ن)).

٦٦٤٥- حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ حَدَّثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ عَنْ هِشَامِ بْنِ زَيْدٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ امْرَأَةً مِنَ الْأَنْصَارِ أَتَتْ النَّبِيَّ ﷺ مَعَهَا أَوْلَادٌ لَهَا فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنَّكُمْ لَأَحَبُّ النَّاسِ إِلَيَّ». قَالَهَا ثَلَاثَ مَرَّاتٍ^(٢).

٦٦٤٥- نه‌نه‌سی کوری مالیک ﷺ ده‌گیرێته‌وه که ئافره‌تیکی نه‌نصاری هاته خزمه‌تی پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ و چه‌ند منداڵێکی خۆشی له‌گه‌ڵدا بوو، پێغه‌مبه‌ری خواش ﷺ فه‌رمووی: ((سویند به‌و زاته‌ی گیانی منی به‌ده‌سته به‌راستی ئیوه (ی نه‌نصاریه‌کان) خۆشه‌ویسترین که‌سن به‌ لامه‌وه)), سی جار ئه‌م فه‌رمووده‌ی دووباره‌ کرده‌وه.

(١) پروانه: ٤١٩.

(٢) پروانه: ٣٧٨٦.

٤- باب: لَا تَخْلِفُوا بِآبَائِكُمْ

٦٦٤٦- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ عَنْ مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رضی اللہ عنہ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم أَدْرَكَ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ وَهُوَ يَسِيرُ فِي رَكْبٍ يَخْلِفُ بِأَبِيهِ فَقَالَ «أَلَا إِنَّ اللَّهَ يَنْهَاكُمْ أَنْ تَخْلِفُوا بِآبَائِكُمْ، مَنْ كَانَ حَالِفًا فَلْيَخْلِفْ بِاللَّهِ، أَوْ لِيَصْمُتْ» ^(١).

٤- باسیک: به باوکتان ^(٣) سویند مه‌خۆن

٦٦٤٦- عه‌بدو‌ل‌لای کوری عومەر رضی اللہ عنہ ده‌گیرپ‌ته‌وه که پی‌غه‌مبه‌ری خوا رضی اللہ عنہ گه‌شت به عومهری کوری خه‌تتاب رضی اللہ عنہ له کاروانیکدا دمرۆشت عومهر به‌سه‌ری باوکی سویندی ده‌خوارد، پی‌غه‌مبه‌ری خواش رضی اللہ عنہ فه‌رمووی: ((ناگادارب‌ن بی‌گومان خوا فه‌ده‌غه‌ی کردوه لی‌تان که سویند بخۆن به‌سه‌ری باوکتان، بۆیه هه‌ر که‌س سویندی خوارد نه‌وه با ته‌نها سویند به خوا بخوات، یان با بی‌ده‌نگ بی‌ت)).

٦٦٤٧- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عُفَيْرٍ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ عَنْ يُوسُفَ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ قَالَ سَالِمٌ قَالَ ابْنُ عُمَرَ سَمِعْتُ عُمَرَ يَقُولُ قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم «إِنَّ اللَّهَ يَنْهَاكُمْ أَنْ تَخْلِفُوا بِآبَائِكُمْ». قَالَ عُمَرُ فَوَاللَّهِ مَا حَلَفْتُ بِهَا مُنْذُ سَمِعْتُ النَّبِيَّ صلی اللہ علیہ وسلم ذَاكِرًا وَلَا آثِرًا. قَالَ مُجَاهِدٌ: (أَوْ أَثَرَةٍ مِنْ عِلْمٍ) يَأْتُرُ عِلْمًا. تَابَعَهُ عَقِيلٌ وَالزُّبَيْدِيُّ وَإِسْحَاقُ الْكَلْبِيُّ عَنِ الزُّهْرِيِّ. وَقَالَ ابْنُ عُيَيْنَةَ وَمَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَالِمٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ سَمِعَ النَّبِيَّ صلی اللہ علیہ وسلم عُمَرَ.

٦٦٤٧- ئی‌بنو عومەر رضی اللہ عنہ ده‌لی: له عومهره‌م رضی اللہ عنہ بی‌ست ده‌یوت: پی‌غه‌مبه‌ری خوا رضی اللہ عنہ فه‌رمووی پی‌م: ((بی‌گومان خوا‌ی گه‌وره ری‌گری‌تان لی ده‌کات که به‌باوکتان

(١) پروانه: ٣٦٧٩.

(٢) به‌سه‌ری باوکتان یان به‌گیانی باوکتان.

سویند بخۆن)) عومەر ؓ ده‌ئێ: جا سویند به‌خوا له‌و کاته‌وه‌ی ئه‌و فه‌رمووده‌م له‌ پێغه‌مبه‌ر ﷺ بیستوووه‌ خۆم سویندم نه‌خواردوه (به‌باوکم) و له‌ خه‌لکیشه‌وه نه‌مگیراوته‌وه.

موجاهید ده‌ئێ (أَوْ أَتَرَّةَ مِنْ عِلْمٍ) زانست و زانیاری له‌ پاش خۆی به‌جێ دی‌لێت. عوقه‌یل و زوبه‌یدی و ئیسحاق‌ی که‌لبی له‌ زوهریه‌وه‌ گیراویانه‌ته‌وه‌ و پالپشتی گیرانه‌وه‌که‌ی یونس‌یان کردوه.

ئیبنو عویه‌ینه و مه‌عمه‌ر له‌ زوهریه‌وه‌ گیرایانه‌وه‌ ئه‌ویش له‌ سالیمه‌وه‌ له‌ ئیبنو عومره‌وه‌ ؓ که‌ پێغه‌مبه‌ر ﷺ له‌ عومهری بیست (سویند ده‌خوات به‌ باوکی).

٦٦٤٨- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُسْلِمٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ دِينَارٍ قَالَ سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ ؓ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «لَا تَخْلِفُوا بِآبَائِكُمْ»^(١).

٦٦٤٨-عه‌بدوئلا‌ی کوری عومەر ؓ ده‌ئێ: پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((به‌باوکتان سویند مه‌خۆن))

٦٦٤٩- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ وَالْقَاسِمِ التَّمِيمِيِّ عَنْ زَهْدَمٍ قَالَ كَانَ بَيْنَ هَذَا الْحَيِّ مِنْ جَرِمٍ وَبَيْنَ الْأَشْعَرِيِّينَ وَدٌّ وَإِخَاءٌ، فَكُنَّا عِنْدَ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ، فَقَرَّبَ إِلَيْنِهِ طَعَامٌ فِيهِ لَحْمٌ دَجَاجٍ وَعِنْدَهُ رَجُلٌ مِنْ بَنِي تَيْمٍ اللَّهِ أَحْمَرُ كَأَنَّهُ مِنَ الْمَوَالِي، فَدَعَاهُ إِلَى الطَّعَامِ فَقَالَ إِنِّي رَأَيْتُهُ يَأْكُلُ شَيْئًا فَقَدَرْتُهُ، فَحَلَفْتُ أَنْ لَا آكُلَهُ. فَقَالَ قُمْ فَلَا حُدُثَكَ عَنْ ذَلِكَ، إِنِّي أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فِي نَفَرٍ مِنَ الْأَشْعَرِيِّينَ نَسْتَحْمِلُهُ فَقَالَ

«وَاللّٰهُ لَا أَخْمِلُكُمْ، وَمَا عِنْدِي مَا أَخْمِلُكُمْ». فَأَتَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِنَهْجِ إِبِلٍ فَسَأَلَ عَنْهَا. فَقَالَ «أَبْنِ النَّفَرُ الْأَشْعَرِيُّونَ». فَأَمَرَ لَنَا بِخَمْسِ دَوْدٍ غُرِّ الدُّرَى، فَلَمَّا انْطَلَقْنَا قُلْنَا مَا صَنَعْنَا حَلَفَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا يَحْمِلُنَا وَمَا عِنْدَهُ مَا يَحْمِلُنَا ثُمَّ حَمَلْنَا، تَغَفَّلْنَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَمِينَهُ، وَاللّٰهُ لَا نُفْلِحُ أَبَدًا، فَرَجَعْنَا إِلَيْهِ فَقُلْنَا لَهُ إِنَّا أَتَيْنَاكَ لِتَحْمِلَنَا فَحَلَفْتَ أَنْ لَا تَحْمِلَنَا، وَمَا عِنْدَكَ مَا تَحْمِلُنَا. فَقَالَ «إِنِّي لَسْتُ أَنَا حَمَلْتُكُمْ، وَلَكِنَّ اللَّهَ حَمَلَكُمْ، وَاللّٰهُ لَا أَخْلِفُ عَلَى يَمِينٍ فَأَرَى غَيْرَهَا خَيْرًا مِنْهَا، إِلَّا أَتَيْتُ الَّذِي هُوَ خَيْرٌ وَتَحَلَّلْتُهَا»^(١).

٦٦٤٩-٦٦٤٩- ئەبو قیلابە و قاسیمی تەمیمی لە زەهەدەمەو دەگیرنەووە که وتی: لە رابردوودا لە نیوان ئەم ھۆزە جەرم و ئەشعەرییەکاندا دوستانەتی و بڕایەتی ھەبوو، جا ئیمە ی لای ئەبی موسای ئەشعەری بووین خواردنیککی بوھینرا گوشتی مریشکی تیابوو، پیاویکی سوری لابوو لە بەنی تەمیمی اللہ، وەك غەیرە عەرەب وابوو، ئەبو موسا بانگی کرد بۆ سەر خواردنەکە، پیاوەکەش وتی: مریشکەکەم دیوێ شتیکی دەخوارد ئێتر بیزم لێی ھاتەو، بۆیە سویندم خوارد کہ نەبخۆم، ئەبو موسا ﷺ وتی: ھەستە سویند بەخوا دەربارە ی ئەوێ فەرموودمەکت بۆ دەگیرمەو، من رۆشتمە خزمەتی پێغەمبەری خوا ﷺ لەگەڵ چەند کەسیکی ئەشعەریدا، داوای ولاغی سواریمان لی کرد، پێغەمبەریش ﷺ فەرمووی: ((سویند بە خوا ولاغی سواریتان پێ نادەم ھیچ ولاغیکم لا نییە پیتان بەدەم سوری بن))، ئینجا وشتی تالانی ھینرا بۆ پێغەمبەری خوا ﷺ جا پرسکاری ئیمە ی کردبوو فەرموو بووی: ((کەسە ئەشعەرییەکان لە کوین؟)) جا فەرمانیدا بە پێنج وشتی چوار پەل سپی گۆپارە بەرز بوومان، ئینجا کہ رۆشتین لە ناو خۆماندا وتمان چیمان کرد، پێغەمبەری خوا ﷺ سویندی خوارد

ولآغی سواریمان پینه‌دا، هیچ ولآغیکی سواری لا نه‌بوو که پیمان بدات سواری بین، پاشان ولآغی سواری پیداین، سویند خواردنه که پیمان بیر نه‌خسته‌وه، وەللاهی هەرگیز سەرکه‌وتوو نابین، بۆیه گه‌راینه‌وه بۆ خزمه‌تی و عه‌رزمان کرد: بیگومان نیه‌مه‌هاتینه خزمه‌ت تا ولآغی سواریمان پینه‌ده‌یت، تۆش سویندت خوارد که ولآغی سواریمان پینه‌ده‌یت، وه ولآغی سواریش لانه‌بوو پیمان بده‌یت سواری بین، پیغه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمووی: ((دلنیا بین من ولآغی سواریم به‌ ئیوه نه‌داوه، به‌لگو خوا ولآغی سواری به‌ ئیوه داوه، وەللاهی من هیچ سویندیک ناخۆم غه‌یر نه‌و شته به‌چاکتر بزانه له سویند له‌سه‌ر خوراوه‌که، ئیلا نه‌وه‌یان ده‌که‌م که چاکتره و که‌فارمه‌تی سوینده‌که‌م نه‌ده‌م)).

٥- باب: لَا يُخْلَفُ بِاللَّاتِ وَالْعُزَّى وَلَا بِالطُّوَاعِيتِ

٦٦٥٠- حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ يُوسُفَ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؓ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «مَنْ حَلَفَ فَقَالَ فِي حَلْفِهِ بِاللَّاتِ وَالْعُزَّى. فَلْيَقُلْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ. وَمَنْ قَالَ لِصَاحِبِهِ تَعَالَى أَقَامِرْكَ. فَلْيَتَصَدَّقْ». أطرافه^(١).

٥- باسیک: سویند به لات و عوززا و تاغوته‌کان ناخوری

٦٦٥٠- ئەبو ھورەیره ؓ له پیغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ ده‌گێڕێته‌وه که فه‌رموویه‌تی: ((هەر که‌س سویندی خوارد و له سوینده‌که‌یدا وتی: سویند به‌لات و عوززا نه‌وه با بلی: (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ)، هەر که‌سیش به‌ ھاوڕێکه‌ی وت: و مره قومارت له‌که‌ل بکه‌م، نه‌وا باخیریک بکات)).

(١) پروانه: ٤٨٦٠.

٦- بَابُ مَنْ حَلَفَ عَلَى الشَّيْءِ وَإِنْ لَمْ يُحْلَفْ

٦٦٥١- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنه أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ اصْطَنَعَ خَاتَمًا مِنْ ذَهَبٍ وَكَانَ يَلْبَسُهُ، فَيَجْعَلُ فَصَّهُ فِي بَاطِنِ كَفِّهِ، فَصَنَعَ النَّاسُ خَوَاتِيمَ ثُمَّ إِنَّهُ جَلَسَ عَلَى الْمِنْبَرِ فَزَعَّاهُ، فَقَالَ «إِنِّي كُنْتُ أَلْبَسُ هَذَا الْخَاتِمَ وَأَجْعَلُ فَصَّهُ مِنْ دَاخِلٍ». فَرَمَى بِهِ ثُمَّ قَالَ «وَاللَّهِ لَا أَلْبَسُهُ أَبَدًا». فَنَبَذَ النَّاسُ خَوَاتِيمَهُمْ^(١).

٦- باسی که‌سیک سویند له‌سەر شتیکی بخوات با سویندیش نه‌درا بیئت

٦٦٥١- ئیبنو عومەر رضي الله عنه ده‌گێڕێته‌وه که پیغه‌مبهری خوا ﷺ موستیله‌یه‌کی ئالتوونی دروست کرد و دمیکرده په‌نجهی، وه نقیمه‌که‌ی ده‌کرده لای به‌ری ده‌ستی، ئینجا خه‌لکیش^(٢) ئه‌موستیلهمیان دروست کرد، له پاشان پیغه‌مبهر ﷺ له‌سەر دوانگه دانیشته و ئه‌موستیله‌که‌ی فری‌دا و فهرمووی: ((بی‌گومان من پی‌شتر ئه‌م موستیله‌یه‌م له په‌نجهم ده‌کرد و نقیمه‌که‌یم ده‌کرده به‌ری ده‌ستم)) ئینجا فری‌دا، پاشان فهرمووی: ((سویند به‌خوا هه‌رگیز له په‌نجه‌می ناکه‌م))، ئه‌وسا خه‌لکه‌که‌ش ئه‌موستیله‌کانیان فری‌دا.

٧- بَابُ مَنْ حَلَفَ بِمَلَةِ سِوَى مَلَةِ الْإِسْلَامِ

وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ «مَنْ حَلَفَ بِاللَّاتِ وَالْعُزَّى فَلْيَقُلْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ»^(٣). وَلَمْ يَنْسُبْهُ إِلَى الْكُفْرِ. ٦٦٥٢- حَدَّثَنَا مُعَلَّى بْنُ أَسَدٍ حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ ثَابِتِ بْنِ الضَّحَّاكِ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ «مَنْ حَلَفَ بِغَيْرِ مَلَةِ الْإِسْلَامِ فَهُوَ كَمَا قَالَ - قَالَ - وَمَنْ قَتَلَ نَفْسَهُ بِشَيْءٍ عُدَّ بِهِ فِي نَارِ جَهَنَّمَ، وَلَعَنَ الْمُؤْمِنُ كَقَتْلِهِ، وَمَنْ رَمَى مُؤْمِنًا بِكُفْرٍ فَهُوَ كَقَتْلِهِ»^(٤).

(١) پروانه: ٥٨٦٥.

(٢) هاوه‌لان ﷺ.

(٣) پروانه: ٤٨٦٠.

(٤) پروانه: ١٣٦٣.

٧- باسی که سیک سویند به ئایینیکی غهیری ئایینی ئیسلام بخوات

پێغه مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((هه‌ر که‌س سویندی خوارد به‌ للات و عوززا نه‌و با بلی: (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ)) واته: هه‌ج په‌ره‌ستراویک راست نییه‌ جگه‌ له‌ خوا. نه‌یفه‌رموو به‌م وته‌یه‌ی کافر بووه‌ ٦٦٥٢- نه‌بو قیلا به‌ له‌ سابیتی کوری زه‌ححاکه‌وه‌ ده‌گیرپته‌وه‌ ده‌لی: پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((هه‌ر که‌سیک سویند بخوات به‌ئایینیکی جگه‌ له‌ ئیسلام نه‌وه‌ به‌و جو‌ریه‌ که‌ وتووێه‌تی^(١)، هه‌ر که‌سیکیش به‌شتیک خوی بکوژیت له‌ دۆزه‌خدا به‌و شته‌ سزا ده‌دریت، نه‌فرین کردنی باوهرداریش وه‌ک کوشتنی وایه‌، هه‌ر که‌سیکیش باوهرداریک کافر بکات، نه‌وه‌ وه‌ک کوشتنی وایه‌)).

٨- باب: لَا يَقُولُ مَا شَاءَ اللَّهُ وَشَنْتَ، وَهَلْ يَقُولُ أَنَا بِاللَّهِ ثُمَّ بَكَ

٦٦٥٣ - وَقَالَ عَمْرُو بْنُ عَاصِمٍ حَدَّثَنَا هَمَامٌ حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ أَبِي عَمْرَةَ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ حَدَّثَهُ أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ «إِنَّ ثَلَاثَةً فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ أَرَادَ اللَّهُ أَنْ يَتَّبِلَهُمْ، فَبَعَثَ مَلَكًا فَأَتَى الْأَبْرَصَ فَقَالَ تَقَطَّعْتَ بِِ الْجِبَالِ، فَلَا بَلَاعَ لِي إِلَّا بِاللَّهِ، ثُمَّ بَكَ». فَذَكَرَ الْحَدِيثَ^(٢).

٨- باسیک: که‌سیک نه‌لێت نه‌وه‌ی خوا و تو و یستان لی بی^(٣)

وه‌ ئایا (دروسته‌) بلی: من ئومیدم به‌ خواجه‌ پاشان به‌ تو؟

٦٦٥٣-عه‌بدوهره‌حمان کوری نه‌بی عه‌مه‌ره‌ ده‌لی که‌ نه‌بی هوهرمه‌ره‌ ﷺ بو‌ی گیرپه‌یه‌وه‌ که‌ له‌ پێغه‌مبه‌ری ﷺ بیست ده‌یفه‌رموو: ((بێگومان سی که‌س له‌ به‌نی

(١) واته: نه‌و که‌سه‌ وته‌که‌ی خوی به‌سه‌ریدا ده‌چه‌سپێ نه‌گه‌ر وته‌که‌ی راست نه‌بوو، وه‌ نه‌گه‌ر راستی کرد، نه‌وه‌ به‌سه‌لامه‌تی ناگه‌رپته‌وه‌ بو‌ سه‌ر ئایینی ئیسلام.

(٢) پروانه: ٣٤٦٤.

(٣) خوا و تو بتانه‌وی و هه‌زی بکه‌ن.

ئیسرائیل خوا ویستی تاقیان بکاته‌وه، ئینجا فریشته‌یه‌کی نارد و هات بو لای که‌چه‌له‌که‌یان و فهرمووی: هوکار و پیویستی سه‌فهرم لی براوه، جا ناگه‌مه‌وه (شوینی خوّم)، مه‌گهر به‌پشتیوانی خوا پاشان (یارمه‌تی) تو)) ئینجا فهرمووده‌که ده‌گیریته‌وه.

٩- بابُ قولِ اللهِ تَعَالَى: ﴿وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَنِهِمْ﴾ [الأنعام

وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: قَالَ أَبُو بَكْرٍ: قَوْلُ اللَّهِ يَا رَسُولَ اللَّهِ لَتُحَدِّثَنِي بِالَّذِي أَخْطَأْتُ فِي الرُّؤْيَا. قَالَ: «لَا تُقْسِمُ»^(١).

٩- باسی ئەم فەرمايشته‌ی خوا‌ی به‌رز و بلند: (به‌گشت هیز و توانایانه‌وه سویند ده‌خۆن)

ئیبنو عه‌بباس رضی‌الله‌تعالی‌عنہ ده‌لی: ئەبو به‌کر رضی‌الله‌تعالی‌عنہ وتی: ده‌ی سویند به‌خوا ئەی پیغه‌مبه‌ری خوا ئەوه‌م پی ده‌لّیت له مانای خه‌وه‌که‌دا هه‌له‌م کرد تیایدا، پیغه‌مبه‌ریش صلی‌الله‌تعالی‌علیه‌وآله‌وسلم فهرمووی: ((سویند مه‌خۆ)).

٦٦٥٤- حَدَّثَنَا قَيْصَةُ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَشْعَثَ عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ سُوَيْدٍ بْنِ مِقْرَنٍ عَنِ الْبَرَاءِ عَنِ النَّبِيِّ صلی‌الله‌تعالی‌علیه‌وآله‌وسلم. وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَشْعَثَ عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ سُوَيْدٍ بْنِ مِقْرَنٍ عَنِ الْبَرَاءِ رضی‌الله‌تعالی‌عنہ قَالَ أَمَرَنَا النَّبِيُّ صلی‌الله‌تعالی‌علیه‌وآله‌وسلم بِإِبْرَارِ الْمُقْسِمِ^(٢).

٦٦٥٤- به‌را رضی‌الله‌تعالی‌عنہ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ر صلی‌الله‌تعالی‌علیه‌وآله‌وسلم فهرمانی پی کردین به‌پاریزگاری له سویندی سویند خۆره‌که و نه‌خستنی.

(١) پروانه: ٧٠٤٦.

(٢) پروانه: ١٢٣٩.

٦٦٥٥- حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ أَخْبَرَنَا عَاصِمٌ الْأَخْوَلُ سَمِعْتُ أَبَا عُمَانَ يُحَدِّثُ عَنْ أَسَامَةَ أَنَّ ابْنَةَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَرْسَلَتْ إِلَيْهِ وَمَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ وَسَعْدُ وَأَبُو أَنٍّ ابْنِي قَدِ اخْتَضَرَ فَأَشْهَدْنَا. فَأَرْسَلَ يَقْرَأُ السَّلَامَ وَيَقُولُ «إِنَّ لِلَّهِ مَا أَخَذَ وَمَا أَعْطَى وَكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهُ مُسَمًّى فَلْتَضَرِّ وَتَحْتَسِبْ». فَأَرْسَلْتُ إِلَيْهِ تُقْسِمُ عَلَيْهِ، فَقَامَ وَقَفْنَا مَعَهُ، فَلَمَّا قَعَدَ رَفَعَ إِلَيْهِ، فَأَقْعَدَهُ فِي حَجَرِهِ وَنَفْسُ الصَّبِيِّ تَقْعَقُعُ، فَقَاصَتْ عَيْنَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ سَعْدُ مَا هَذَا يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ «هَذَا رَحْمَةٌ يَضَعُهَا اللَّهُ فِي قُلُوبِ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ، وَإِنَّمَا يَزَحُمُ اللَّهُ مِنْ عِبَادِهِ الرُّحَمَاءَ»^(١).

٦٦٥٥- ئەبو عوسمان گێڕایەووە لە ئوسامەیی کورپی زەمیدەووە ﷺ دەگێڕێتەووە کە کچیکی پێغەمبەری خوا ﷺ کەسیکی نارد بوو خزمەتی، لە کاتیکی ئوسامەیی کورپی زەید و سەعد و ئوبەیی لە خزمەتی پێغەمبەردا ﷺ بوون، وتی: کە کورپێکم لە گیان دەرچوونایە وەرە (بوو مالمەن) و ئامادەبە لامان، پێغەمبەریش ﷺ کەسیکی نارد کە سەلامی لێ بکات و پێی بێ: ((بێگومان ئەوەی دەبیاتەووە و ئەوەی دەیدات هەر هی خۆیەتی، هەموو شتیکیش لای خوا (بوو ماوەییکی) دیاری کراوە، جا با نارام بگرێ و چاوەروانی پاداشتی لای خوا بیت)) ئینجا کچەکەیی ناردی بۆلای پێغەمبەر ﷺ و سویندی لێ خوارد کە دەبیات بپروات بۆ مالمەن، ئینجا پێغەمبەر ﷺ هەستا و ئیمەش (لە خزمەتیدا) هەستاین^(٢) ئینجا کاتی دانیشت منداڵەکەیی بۆ هیئرا و خستیه کۆشیەووە بەئەستەم هەناسەیی دەدا، بۆیه چاوەکانی پێغەمبەری خوا ﷺ فرمیسکیان پیا دەهاتە خوارەووە، سەعد وتی: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ ئەووە چیه؟ فەرمووی: ((ئەمە بەزەمبیه کە خوا لە دلی هەرکام لە بەندهکانیدا بیهوێ دایناوە، وە بێگومان خوای گەورە لەناو بەندهکانیدا تەنها رەحم بەوانەیان دەکات کە بەبەزەمی و میهرمانن)).

(١) پروانه: ١٢٨٤.

(٢) رۆشتین تا چۆینه مالمەن.

٦٦٥٦- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ ابْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ «لَا يَمُوتُ لِأَحَدٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ثَلَاثَةٌ مِنَ الْوَلَدِ، تَمْسُهُ النَّارُ، إِلَّا تَحَلَّهَ الْقَسَمُ»^(١).

٦٦٥٦- نه بو هورمیره ﷺ دهگیریتته وه که پیغه مبهرم ﷺ فهرموویه تی: ((هیج کهسیک له مسولمانان نییه سی مندالی بمریت، ناگری دۆزه خی بهرکه وی و برپاته ناوی، مه گهر به خاتری سوینده کهی^(٢) پهرومردگار)).

٦٦٥٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنِي عُندَرٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مَعْبَدِ بْنِ خَالِدٍ سَمِعْتُ حَارِثَةَ بْنَ وَهْبٍ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ «أَلَا أَدْلُكُمْ عَلَى أَهْلِ الْجَنَّةِ؟ كُلُّ ضَعِيفٍ مُتَضَعِّفٍ، لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللَّهِ لِابْرَةِ، وَأَهْلِ النَّارِ كُلُّ جَوَاطِ عَتَلٍ مُسْتَكْبِرٍ»^(٣).

٦٦٥٧- حاریسه ی کوری ومهب ﷺ ده لی: له پیغه مبهرم ﷺ بیست دهیفهرموو: ((نایا کهسیکی بههشتیتان نشان بدهم؟ هه موو هه زار و لاوازیکی خو به کهم زانه (خه لک به کهم و لاوازی بزنان)، نه گهر سویند له سه ر خوا بخوات بو ی دینیته جی (سوینده کهی ناخات)، نایا کهسیکی دۆزه خیتان نشان بدهم؟ هه موو قه له ویکی به فیزی دل ره فی که لله شه فی خو به زل زانه)).

١- باب: إِذَا قَالَ أَشْهَدُ بِاللَّهِ، أَوْ شَهِدْتُ بِاللَّهِ

٦٦٥٨- حَدَّثَنَا سَعْدُ بْنُ حَفْصٍ حَدَّثَنَا شَيْبَانُ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ قَالَ سَأَلَ النَّبِيَّ ﷺ أَيُّ النَّاسِ خَيْرٌ قَالَ «قَرْنِي، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ، ثُمَّ

(١) پروانه: ١٢٥١.

(٢) به راست دهروچی سوینده کهی پهرومردگار.

(٣) پروانه: ٤٩١٨.

يَجِئُ قَوْمٌ تَسْبِقُ شَهَادَةُ أَحَدِهِمْ يَمِينُهُ، وَبِمِثْلِهِ شَهَادَتُهُ». قَالَ إِبْرَاهِيمُ وَكَانَ أَصْحَابُنَا يَنْهَوْنَا وَنَحْنُ غُلَمَانُ أَنْ نَخْلِفَ بِالشَّهَادَةِ وَالْعَهْدِ.^(١)

۱۰- باسیک: ئەگەر کەسیک وتی: شایەتی دەدەم بە خوا،

یان شایه تیمدا به خوا

٦٦٥٨- عەبدوللە ڤەدەئى: پەرسىيار لە پەنخەمبەر ﷺ كرا چ كەسەك چاكترە؟
فەرمووى: ((خەلگى چەرخ و سەردەمى من، پاشان ئەوانەى دواى ئەوان دىن، پاشان
ئەوانەى دواى ئەوان دىن، پاشان كەسانىك دىن شاىەتى دانى يەگىكيان پيش سویند
خواردنى دەكهوئت، وه سویند خواردنى پيش شاىەتى دانى دەكهوئت^(١))), ئىبراھىم
دەئى: لە رابردوودا كە ئیمە مێرد منداڵ بووین، مامۆستاكانمان پێگريان لى
دەگردین لەوى سویند بخوین لەسەر شاىەتى دان وپەیمان^(٢).

۱۱- بابُ عَهْدِ اللّٰهِ عَزَّوَجَلَّ

٦٦٥٩- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ سُلَيْمَانَ وَمَنْصُورٍ عَنْ أَبِي وَإِلٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ رضي الله عنه عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «مَنْ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ كَاذِبَةٍ، لِيَقْتَطَعَ بِهَا مَالَ رَجُلٍ مُسْلِمٍ أَوْ قَالَ أَخِيهِ لَعَنَ اللَّهُ وَهُوَ عَلَيْهِ غَضَابٌ». فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَصْدِيقَهُ (إِنَّ الَّذِينَ بَشَّرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ) ^(٤).

۱۱- باسی په یمانی خودا (عجل)

٦٦٥٩- عهـ بـ د ل لا ﷺ له پيغمبر مروه د گيرته وه که فەر موويه تی: ((هر کس سویند بخوات له سهر سویند له سهر خوراویک به درو بو ئهو دی مال و

(۱) پروانه: ۲۶۵۲.

(۲) سهرنج: مه‌به‌ست ئه‌وه‌به‌که زۆر به‌به‌له له‌سه‌ر شته‌كان سو‌ن‌ده‌خو‌ن و شاه‌تي ده‌ده‌ن.

(۳) بۆ ئۇەۋەي بەدرۆ شاھەتەي نەدەين.

(۴) پروانه: ۲۳۵۶.

(5) واته: سوتند خواردن به بهیمانی خودا.

سامانی پیاویکی مسوولمانی- یان وتی: براكه‌ی - پی بپچریت (بو خوی)، كه دهگات به خوا (له رۆژی دوايیدا) خوا زۆر لیی تورپیه))، ئینجا خوای گه‌وره ئهم نایه‌ته‌ی دابه‌زاند: (بیگومان ئه‌وانه‌ی په‌یمانی خوا دمه‌روشن) وه‌ك پشت راستکردنه‌وه‌ی ئهم فهرمووده‌یه.

٦٦٦٠ - قَالَ سُلَيْمَانُ فِي حَدِيثِهِ فَمَرَّ الْأَشْعَثُ بْنُ قَيْسٍ فَقَالَ مَا يُحَدِّثُكُمْ عَبْدُ اللَّهِ قَالُوا لَهُ فَقَالَ الْأَشْعَثُ نَزَلْتُ فِي، وَفِي صَاحِبِ لِي، فِي يَنْزِرٍ كَانَتْ بَيْنَنَا^(١).

٦٦٦٠-سولهیمان له گێڕانه‌وه‌ی فهرمووده‌که‌یدا ده‌لی: ئینجا ئه‌شعه‌سی کوری قه‌یس به‌ویدا رۆیشت وتی: عه‌بدوڵلا جیتان بو ده‌گێڕیته‌وه؟ ئه‌وانیش بێیان وت: ئه‌شعه‌سیش وتی: ئه‌و نایه‌ته‌ دمه‌باره‌ی من و هاوڕیکه‌م دابه‌زی سه‌بارمه‌ت به‌ بیریک له‌ نیوان من و ئه‌ودا بوو.

١٢- بَابُ الْخَلْفِ بِعِزَّةِ اللَّهِ وَصِقَاتِهِ وَكَلِمَاتِهِ

وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَقُولُ «أَعُوذُ بِعِزَّتِكَ»^(٢). وَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: «يَنْفَى رَجُلٌ بَيْنَ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ فَيَقُولُ يَا رَبِّ اضْرِفْ وَجْهِي عَنِ النَّارِ، لَا وَعِزَّتِكَ لَا أَسْأَلُكَ غَيْرَهَا»^(٣). وَقَالَ أَبُو سَعِيدٍ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ «قَالَ اللَّهُ لَكَ ذَلِكَ وَعَشْرُهُ أَمْثَالِهِ»^(٤). وَقَالَ أَيُّوبُ وَعِزَّتِكَ لَا غِنَى لِي عَنْ بَرَكَتِكَ^(٥).

(١) پروانه: ٢٣٥٧.

(٢) پروانه: ٧٣٨٣.

(٣) پروانه: ٨٠٦.

(٤) پروانه: ٨٠٦.

(٥) پروانه: ٢٧٩.

١٣- بَابُ قَوْلِ الرَّجُلِ لَعَمْرُ اللَّهِ

- قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رضی اللہ عنہ ﴿لَعَمْرُكَ﴾ ٧٢ الحجر. لَعَيْشُكَ

٦٦٦٢- حَدَّثَنَا الْأَوْسِيُّ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ عَنْ صَالِحٍ عَنِ ابْنِ شَهَابٍ ح وَحَدَّثَنَا حَجَّاجٌ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ النَّمَيْرِيُّ حَدَّثَنَا يُونُسُ قَالَ سَمِعْتُ الزُّهْرِيَّ قَالَ سَمِعْتُ عُزْرَةَ بِنَ الزُّبَيْرِ وَسَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ وَعَلْقَمَةَ بْنَ وَقَّاصٍ وَعُبَيْدَ اللَّهِ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ حَدِيثِ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ حِينَ قَالَ لَهَا أَهْلُ الْإِفْكِ مَا قَالُوا، فَبَرَّأَهَا اللَّهُ، وَكُلُّ حَدَّثِي طَائِفَةٌ مِنَ الْحَدِيثِ - فَقَامَ النَّبِيُّ ﷺ فَاسْتَعْذَرَ مِنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي، فَقَامَ أُسَيْدُ بْنُ حُضَيْرٍ فَقَالَ لِسَعْدِ بْنِ عُبَادَةَ لَعَمْرُ اللَّهِ لَنَقْتُلَنَّهٗ ^(١).

١٣- باسی که سیک بلی: (لَعَمْرُ اللَّهِ^(٣)) سویند بهمانه‌وه و به‌رده‌وامی خودا

ثیبنو عه‌بباس رضی اللہ عنہ ﴿لَعَمْرُكَ﴾ ٧٢ الحجر: سویند به زیانت.

٦٦٦٢- زوهری ده‌لی: له هه‌ریه‌ك له عورو‌هی كور‌ی زوبه‌یر و سه‌عد‌ی كور‌ی موسه‌یه‌ب و عه‌لقه‌مه‌ی كور‌ی ومق‌قاص و عوبه‌یدول‌لای كور‌ی عه‌بدول‌لام بیست دهر‌بار‌هی فه‌رمووده‌كه‌ی عانیشه رضی اللہ عنہا خیزانی پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ، كاتیك بوه‌تان‌چیه‌كان ئه‌و قسه و قسه‌ئو‌كه‌یان دهر‌بار‌هی وت، ئینجا خواش پاك‌یتی عانیشه‌ی رضی اللہ عنہا دهر‌خست، هه‌ر یه‌ك له‌و كه‌سانه به‌شیک له فه‌رمووده‌كه‌ی بو‌گێ‌راومه‌ته‌وه (له‌و فه‌رمووده‌یه‌دا ده‌لی): جا پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ هه‌سته‌یه‌وه و دا‌وای

(١) پروانه: ٢٥٩٣.

(٢) ثیبنو ئه‌سیر ده‌لی: ﴿لَعَمْرُكَ إِنَّهُمْ﴾ ٧٢ الحجر. سویند خواردنه به مانه‌وه‌ی خودا و به‌رده‌وام بوونی، ئه‌و رسته‌یه موبته‌دایه خه‌به‌ره‌كه‌ی مه‌حزوفه و باس نه‌كراوه، ته‌قدیره‌كه‌ی (لَعَمْرُ اللَّهِ قَسَمِي) یان (لَعَمْرُ اللَّهِ مَا أَقْسَمُ بِهِ). النهاية في غريب الحديث والأثر، لابن الأثير: ٢٥٤/٢.

کرد پۆزشی یۆ بهینریتیه‌وه له به‌رامبه‌ر عه‌بدوڵلای کورێ نوبه‌ییدا (نه‌گه‌ر پینغه‌مبه‌ر ﷺ سزایدا)، ئینجا ئوسه‌یدی کورێ حوزمه‌یر هه‌ستا و وتی به‌ سه‌عدی کورێ عوباده: سویند به‌مانه‌وه و به‌رده‌وامی خودا به‌دنیاییه‌وه ده‌یکوژین.

١٤- باب: قول الله ﷻ: ﴿لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ وَلَكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا كَسَبَتْ

قُلُوبُكُمْ وَاللَّهُ عَفُورٌ حَلِيمٌ﴾ ﴿٢٢٥﴾ البقرة

٦٦٦٣- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ هِشَامٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي أَبِي، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: ﴿لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ﴾ ﴿٢٢٥﴾ البقرة. قَالَ: قَالَتْ: أَنْزَلَتْ فِي قَوْلِهِ: لَا وَاللَّهِ، وَبَلَى وَاللَّهِ^(١).

١٤- باسیک: وه باسی ئەم فەرمايشته‌ی خوا ﷻ: (خوا سویندی بێ هووده (له‌ ده‌م ده‌رچوون) تان لێ ناگرێ، به‌لام سویندیکتان لێ ده‌گریت به‌ دل‌ بتانه‌وی، وه‌ خوا لیخۆشبووی له‌سه‌ر خۆیه‌)

٦٦٦٣- عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌باره‌ی ئەم نایه‌ته‌: ﴿لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ﴾ ﴿٢٢٥﴾^(١) ده‌لێ: له‌ وته‌ی که‌سیکدا دابه‌زی‌نرا که‌ ده‌لێ: نه‌وه‌للا به‌ری وه‌للا^(٢).

(١) بروانه: ٤٦١٣.

(٢) واته: ئەو سویندانه‌تان که‌ نیازی ده‌لێ له‌گه‌ڵدا نییه‌ لێتان ناگرێ.

(٣) مه‌به‌ست پێی ئەو سویندانه‌یه‌ که‌ نییه‌ت و نیازی له‌گه‌ڵدا نییه‌، ته‌نها سه‌ر زاره‌کی دیت به‌سه‌ر زماندا.

١٥- باب: إِذَا حَنَثَ نَاسِيًا فِي الْإِيمَانِ وَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿وَلَيْسَ

عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ فِيمَا أَخْطَأْتُمْ بِهِ﴾ (٥) الْأَحْزَاب. وَقَالَ: ﴿لَا تُؤَاخِذُنِي بِمَا

نَسِيتُ﴾ (٦٣) الْكَهْف

٦٦٦٤- حَدَّثَنَا خَلَادُ بْنُ يَحْيَى حَدَّثَنَا مِسْعَرٌ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ حَدَّثَنَا زُرَّارَةُ بْنُ أَوْفَى عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ يَرْفَعُهُ قَالَ «إِنَّ اللَّهَ تَجَاوَزَ لِأُمَّتِي عَمَّا وَسَّوَسْتُ أَوْ حَدَّثْتُ بِهِ أَنْفُسَهَا، مَا لَمْ تَعْمَلْ بِهِ أَوْ تَكَلَّمُ»^(١).

١٥- باسیک: ئەگەر کەسیک بە لە بیر چوون سویندەکەمی کەوت
دەربارەمی سویند خواردن (ئایا کەفارەتی لەسەرە یان نا؟) وە
ئەم فەرمايشتهمی خوای بەرز و بلند: (هیچ گوناھیکتان لەسەر
نییە کە بە نەزانین کردبیتتان^(٢)) (لیم ببورە لەبەر ئەوەمی (ئەو
مەرجەمی دامان نابوو) لە بیرم چوو)

٦٦٦٤- ئەبو ھورەیرە ؓ دەیباتەووە سەر بپێغەمبەر ﷺ کە فەرموویەتی:
(بپێگومان خوای گەورە چاوپۆشی لە ئوممەتەکەم کردووە لەو داڵغانەمی بەدلیاندا
هاتوووە (و دیت)، یان لە دلی خویدا وتووویەتی هەتا بەکردەووە نەیکات یا
بەگوفتار نەیلێت).

٦٦٦٥- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ الْهَيْثَمِ أَوْ مُحَمَّدٌ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ قَالَ سَمِعْتُ ابْنَ شِهَابٍ يَقُولُ حَدَّثَنِي عِيسَى بْنُ طَلْحَةَ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرٍو بْنَ الْعَاصِ حَدَّثَهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيْنَمَا هُوَ يَخْطُبُ يَوْمَ النَّحْرِ إِذْ قَامَ إِلَيْهِ رَجُلٌ فَقَالَ كُنْتُ أَحْسِبُ يَا رَسُولَ

(١) پروانە: ٢٥٢٨.

(٢) بە نەزانین بانگی ئەو کەسانە بکەن کە کراون بە کۆری کەساتیک کە کۆریان نین.

اللَّهِ كَذَا وَكَذَا قَبْلَ كَذَا وَكَذَا. ثُمَّ قَامَ آخَرُ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ كُنْتُ أَحْسِبُ كَذَا وَكَذَا لِهَؤُلَاءِ الثَّلَاثِ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ «افْعَلْ وَلَا حَرَجَ» لَهْنٌ كُلُّهُنَّ يَوْمَئِذٍ، فَمَا سُئِلَ يَوْمَئِذٍ عَنْ شَيْءٍ إِلَّا قَالَ «افْعَلْ وَلَا حَرَجَ»^(١).

٦٦٦٥- عیسی کوردی ته لحه دهلی: که عهبدوللای کوردی عهمری کوردی عاص ﷺ بوی گیرایه وه، له کاتی کدا که پیغه مبهەر ﷺ له رۆژی په که می جه زنی هورباندا وتاری ددها، جا پیاویک ههستا و رۆشته خزمهتی وتی: ئهی پیغه مبههری خوا من گومانم وابوو ئه وه و ئه وه له پیش ئه وه و ئه وه وهیه، پاشان که سیکی تر ههستا وتی: ئهی پیغه مبههری خوا منیش گومانم وابوو که ئه وه و ئه وه هی ئانهو سیانهن، پیغه مبههریش ﷺ فهرمووی: ((بیکه و زیانی نییه))، له بهر ئه وهی ئه و سیانه هه موویان له و رۆژهدا (دروستن)، جا له و رۆژهدا پرسیری هه رشتیکی لی بکرایه دهیغه رموو: ((بیکه فهیناکات و زیانی نییه)).

٦٦٦٦- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ رُقَيْعٍ عَنْ عَطَاءٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ زُرْتُ قَبْلَ أَنْ أُرْمَى. قَالَ «لَا حَرَجَ». قَالَ آخَرُ حَلَقْتُ قَبْلَ أَنْ أُذْبَحَ. قَالَ «لَا حَرَجَ». قَالَ آخَرُ ذَبَحْتُ قَبْلَ أَنْ أُرْمَى. قَالَ «لَا حَرَجَ»^(٢).

٦٦٦٦- عهبدوللای کوردی عه عباس ﷺ دهلی: پیاویک پرسیری له پیغه مبهەر ﷺ کرد و وتی: ته وافی که عبه م کردوه پیش ئه وهی رهجمی شهیتان بکه م؟ فهرمووی: ((فهیناکات))، که سیکی تر وتی: سهرم تاشی بهر له وهی ئاژه ل سهربرم؟ فهرمووی: ((فهیناکات)) که سیکی تر وتی: ئاژه لم سهربری پیش ئه وهی رهجمی شهیتان بکه م؟ فهرمووی: ((فهیناکات)).

(١) پروانه: ٨٣.

(٢) پروانه: ٨٤.

٦٦٦٧- حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَجُلًا دَخَلَ الْمَسْجِدَ يُصَلِّي وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي نَاحِيَةِ الْمَسْجِدِ، فَجَاءَ فَسَلَّمَ عَلَيْهِ فَقَالَ لَهُ «ارْجِعْ فَصَلِّ، فَإِنَّكَ لَمْ تُصَلِّ». فَارْجَعَ فَصَلَّى، ثُمَّ سَلَّمَ فَقَالَ «وَعَلَيْكَ، ارْجِعْ فَصَلِّ، فَإِنَّكَ لَمْ تُصَلِّ». قَالَ فِي الثَّالِثَةِ فَأَعْلَمَنِي. قَالَ «إِذَا قُمْتَ إِلَى الصَّلَاةِ فَأَسْبِغِ الْوُضُوءَ، ثُمَّ اسْتَقْبِلِ الْقِبْلَةَ فَكَبِّرْ، وَاقْرَأْ مَا تيسَّرَ مَعَكَ مِنَ الْقُرْآنِ، ثُمَّ ارْكَعْ حَتَّى تَطْمِئِنَّ رَاكِعًا، ثُمَّ ارْفَعْ رَأْسَكَ حَتَّى تَعْتَدِلَ قَائِمًا، ثُمَّ اسْجُدْ حَتَّى تَطْمِئِنَّ سَاجِدًا، ثُمَّ ارْفَعْ حَتَّى تَسْتَوِيَ وَتَطْمِئِنَّ جَالِسًا، ثُمَّ اسْجُدْ حَتَّى تَطْمِئِنَّ سَاجِدًا، ثُمَّ ارْفَعْ حَتَّى تَسْتَوِيَ قَائِمًا، ثُمَّ افْعَلْ ذَلِكَ فِي صَلَاتِكَ كُلِّهَا»^(١).

٦٦٦٧- ئەبو ھورەیرە ؓ ھەبەر دەکەیتەوێتەوێت کە پیاویەک ھاتە ژوورەوێت بۆ مزگەوت نوێژی کرد، پێغەمبەری خواش ﷺ لە جیگایەکێکی مزگەوتدا دانیشتبوو، ئێنجا پیاوێکە (نوێژی کرد و) ھات و سەلامی کرد لە پێغەمبەر ﷺ، ئەویش ھەرمووی پێی: ((بگەرێتەوێت و نوێژەکەت بکەرەوێت، چونکە بەراستی نوێژت نەکردووە))، ئەویش گەراییەوێت و نوێژەکەت کردووە پاشان ھاتەوێت و سەلامی کرد، پێغەمبەریش ﷺ ھەرمووی: ((وَعَلَيْكَ بگەرێتەوێت و نوێژەکەت بکەرەوێت، چونکە بێگومان نوێژت نەکردووە))، لە جاری سێیەمدا پیاوێکە وتی: ھێرم بکە- پێغەمبەریش ﷺ ھەرمووی: ((کاتی ھەستای بۆ نوێژکردن جوان دەست نوێژ بگرە، پاشان ڕوو بکەرە قیبلە و بێی: (اللہ اکبر)، وە ئەوێت ئاسانە بەلاتەوێت و لەبەرته لە قورئان بیخوێنە، پاشان گەڕێتەوێت بێ، (بۆستە) ھەتا لە گەڕێتەوێت لەجوێت دەکەوێت، پاشان سەرت بەرزکەرەوێت تا بەتەواوی راست دەبێتەوێت. پاشان سوژدە بێ (بۆستە) ھەتا لە سوژدەدا لە جوێت دەکەوێت، لە پاشان بەرز بەرەوێت (لە سوژدە) ھەتا ڕێک دەبێتەوێت، بەدانیشتووێی لە جوێت دەکەوێت، پاشان

(جاریکی تر) سوژده ببه (بوسته) ههتا له سوژددا له جوڵه دهکهویت، پاشان بهرزبهروهه ههتا بهدانیشتنهوه له جوڵه دهکهویت، پاشان ئهم بکه له ههموو (پکاتیکی) نویژهکهتدا)).

٦٦٦٨- حَدَّثَنَا قُرُوبُ بْنُ أَبِي الْمَغْرَاءِ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ هُزِمَ الْمُشْرِكُونَ يَوْمَ أُحُدٍ هَزِيمَةً تُعْرَفُ فِيهِمْ، فَصَرَخَ إِبْلِيسُ أَيْ عِبَادَ اللَّهِ أَخْرَاكُمْ، فَزَجَعَتْ أَوْلَاهُمْ فَاجْتَلَدَتْ هِيَ وَأَخْرَاهُمْ، فَنَظَرَ حُدَيْفَةُ بْنُ الْيَمَانِ فَإِذَا هُوَ بِأَبِيهِ فَقَالَ أَبِي أَبِي. قَالَتْ قَوْلَ اللَّهِ مَا انْحَجِرُوا حَتَّى قَتَلُوهُ، فَقَالَ حُدَيْفَةُ غَفَرَ اللَّهُ لَكُمْ. قَالَ عُرْوَةُ قَوْلَ اللَّهِ مَا زَالَتْ فِي حُدَيْفَةَ مِنْهَا بَقِيَّةٌ حَتَّى لَقِيَ اللَّهَ^(١).

٦٦٦٨- عائشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا دهلی: له رۆژی غهزای ئو خوددا بتههرهستهکان شکینران، بهشکانیکی وا پیندا دیاربوو دهمانرا، بویه ئیبلیس هاواری کرد: ئه ی بهندهکانی خوا ئاگاداری دواوهی خوۆتان بن، نهنجا ئهو (مسوڵمان) انه ی له پیشهوه بوون گهرا نهوه له گهڵ ئهو (مسوڵمان) انه ی له دواوه بوون به جهنگ هاتن^(٢)، نهنجا حوزمیفه ی کوری یه مانیش سه رنجیدا له وگاته دا باوکی بینی (مسوڵمانان دهیکوژن)^(٣)، حوزمیفه وتی: ئه وه باوکه مه ئه وه باوکه مه، عائشه دهلی: به لام سویند به خوا وازیان لی نههینا ههتا کوشتیان، حوزمیفه ش وتی: خوا لی تان خوش بی، عوروه وتی: جا بهردهوام حوزمیفه له و کوشتنه ی باوکیدا (داوای لیخو شبوونی دهکرد بو بکوژانی باوکی)، بویه بهشی چاکه و خیری هه بوو تا مرد و گهرا یه وه بو لای پهرومردگاری.

(١) پروانه: ٣٢٩٠.

(٢) گومانیان وابوو نهوانه ی دواوه بتههرهستهکانن.

(٣) به بتههرهستیان زانی بوو.

٦٦٦٩- حَدَّثَنِي يُوسُفُ بْنُ مُوسَى حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ قَالَ حَدَّثَنِي عَوْفٌ عَنْ خِلَاسٍ وَمُحَمَّدٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ «مَنْ أَكَلَ نَاسِيًا وَهُوَ صَائِمٌ فَلَيْتَمَ صَوْمُهُ، فَإِنَّمَا أَطْعَمَهُ اللَّهُ وَسَقَاهُ»^(١).

٦٦٦٩- نه بو هوهرمه ره ﷺ ده لئ: پئغه مبه ره ﷺ فه رموو به ته: ((نه گهر که سی له بیری نه بوو خواردنی خوارد و به پۆزوو بوو، نه وه با پۆزوو مه کی ته واو کات، چونکه بیگومان خوا خواردن و خواردنه وهی پی داوه)).

٦٦٧٠- حَدَّثَنَا آدَمُ بْنُ أَبِي إِيَاسٍ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذَنْبٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ابْنِ بُحَيْنَةَ قَالَ صَلَّى بِنَا النَّبِيُّ ﷺ فَقَامَ فِي الرَّكَعَتَيْنِ الْأُولَيَيْنِ قَبْلَ أَنْ يَجْلِسَ، فَمَضَى فِي صَلَاتِهِ، فَلَمَّا قَضَى صَلَاتَهُ انْتَهَرَ النَّاسُ تَسْلِيمَهُ، وَسَجَدَ قَبْلَ أَنْ يُسَلَّمَ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ، ثُمَّ كَبَّرَ وَسَجَدَ، ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ وَسَلَّم^(٢).

٦٦٧٠- عه بدو لای کوری بوحهینه ﷺ ده لئ: پئغه مبه ره ﷺ پئشنوئزی بو کردین و له دوو رکاتی په که مه دا هه ستایه وه پئش نه وهی دابنیشیت، جا بهرده وام بوو له سه ره نویره که ی، ئینجا که نویره که ی ته واو کرد خه لکه که جاوه پروانی سه لام دانه وهی بوون، نه لاهو نه که بهری کرد و پئش سه لام دانه وه سوجهی برد، پاشان سه ری بهرز کرده وه و پاشان نه لاهو نه که بهریکی تری کرد و سوژدهی برد، پاشان سه ری بهرز کرده وه و سه لامی دایه وه.

٦٦٧١- حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ سَمِعَ عَبْدَ الْعَزِيزِ بْنَ عَبْدِ الصَّمَدِ حَدَّثَنَا مَنْصُورٌ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَلْقَمَةَ عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ صَلَّى بِهِمْ صَلَاةَ الظُّهْرِ، فَرَادَ أَوْ نَقَصَ مِنْهَا - قَالَ مَنْصُورٌ لَا أَدْرِي إِبْرَاهِيمُ وَهُمْ أَمْ عَلْقَمَةُ - قَالَ قِيلَ يَا

(١) پروانه: ١٩٣٣.

(٢) پروانه: ٨٢٩.

رَسُولَ اللَّهِ أَقْصَرَتِ الصَّلَاةُ أَمْ نَسِيتَ قَالَ «وَمَا ذَاكَ». قَالُوا صَلَّيْتَ كَذَا وَكَذَا. قَالَ فَسَجَدَ بِهِمْ سَجْدَتَيْنِ ثُمَّ قَالَ «هَاتَانِ السَّجْدَتَانِ لِمَنْ لَا يَذَرِي، زَادَ فِي صَلَاتِهِ أَمْ نَقَصَ، فَيَتَحَرَّى الصَّوَابَ، فَيُتِمُّ مَا بَقِيَ، ثُمَّ يَسْجُدُ سَجْدَتَيْنِ»^(١).

٦٦٧١- عه‌بدولعه‌زیزی کوری عه‌بدوسه‌مه‌د ده‌لی: مه‌نصور له ئیبراهیمه‌وه ده‌گیرپه‌ته‌وه ئه‌ویش له عه‌لقه‌مه‌وه له ئیبنو مه‌سعووده‌وه ﷺ ده‌گیرپه‌ته‌وه که پیغه‌مبه‌ر ﷺ بیس نوپژی نوپژی نیومپووی بو کردن و له نوپژه‌که‌دا زیاد یان که‌می کرد مه‌نصور ده‌لی: نازانم گومان بردنه‌که^(٢) له ئیبراهیمه‌وه یان له عه‌لقه‌مه‌وه ده‌لی: و‌ترا ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا ئایا نوپژ گورت بو‌وته‌وه یان بیرت چوو؟ فهرمووی: ((چی بو‌وه؟)) وتیان: ئاوا و ئاوا نوپژت کرد، ده‌لی ئینجا دوو سوژده‌ی پی بردن، له پاشان فهرمووی: ((ئهم دوو سوژده‌یه بو که‌سیکه نه‌زانئ له نوپژه‌که‌ی زیادی کردوه یان که‌م، ئینجا به‌دوای راستیدا بگه‌ری^(٣) و ئه‌وه‌ی ماوه (له نوپژه‌که‌ی) ته‌واوی بکات، پاشان دوو سوژده‌ی بات)).

٦٦٧٢- حَدَّثَنَا الْحُمَيْدِيُّ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ جُبَيْرٍ قَالَ قُلْتُ لَابْنِ عَبَّاسٍ فَقَالَ حَدَّثَنَا أَبِي بْنُ كَعْبٍ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ﷺ لَا تُؤَاخِذْنِي بِمَا نَسِيتُ وَلَا تُرْهِقْنِي مِنْ أَمْرِي عُسْرًا ﴿٧٣﴾ الْكَهْف. قَالَ «كَانَتْ الْأُولَى مِنْ مُوسَى نِسْيَانًا»^(٤).

٦٦٧٢- سه‌عیدی کوری جوبه‌یر ده‌لی: به ئیبنو عه‌بباسم ﷺ وت^(٥)، ئه‌ویش وتی: ئوبه‌یی کوری که‌عب ﷺ بو‌ی گیرپه‌ته‌وه که له پیغه‌مبه‌ری خوی ﷺ

(١) پروانه: ٤٠١.

(٢) له نیوان زیاد کردن له نوپژه‌که‌ی یان که‌می کرد بوو.

(٣) که‌مترین دانیت بو‌ی ئه‌گهر له نیوان سی پکاتدا گومانی بوو سی دانیت و نوپژه‌که‌ی ته‌واو بکات

(٤) پروانه: ٧٤.

(٥) ئه‌وه‌ی پیتی وتوو له‌یه‌تیاوه به‌کورتی فهرمووده‌که‌ی هیتاوه.

بیست (ئه‌م نایه‌ته‌ی خوینده‌وه) ﴿لَا تُؤَاخِذْنِي بِمَا نَسِيتُ وَلَا تُرْهِقْنِي مِنْ أَمْرِي عُسْرًا﴾ (٣٢) الكهف. (موسا ﷺ) وتی: لیم ببوره له‌بهر ئه‌وه‌ی (ئه‌و مهرجه‌ی دامان نابوو) له بیرم چوو، وه ئه‌م زانیاری فی‌ربوونه‌م له‌سه‌ر قورس مه‌که، وه فه‌رمووی: ((یه‌که‌مجار^(١)) له لایه‌ن موساوه ﷺ به له‌بیر چوون بوو)).

٦٦٧٣- قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ كَتَبَ إِلَى مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا ابْنُ عَوْنٍ عَنِ الشَّعْبِيِّ قَالَ قَالَ الْبَرَاءُ بْنُ عَازِبٍ وَكَانَ عِنْدَهُمْ صَيْفٌ لَهُمْ فَأَمَرَ أَهْلَهُ أَنْ يَذْبَحُوا قَبْلَ أَنْ يَرْجِعَ، لِيَأْكُلَ صَنِفُهُمْ، فَذَبَحُوا قَبْلَ الصَّلَاةِ، فَذَكَرُوا ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ ﷺ فَأَمَرَهُ أَنْ يُعِيدَ الدَّبْحَ. فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ عِنْدِي عَنَاقٌ جَدَعٌ، عَنَاقٌ لَبَنٍ هِيَ خَيْرٌ مِنْ شَاقٍ لَحْمٍ. فَكَانَ ابْنُ عَوْنٍ يَقِفُ فِي هَذَا الْمَكَانِ عَنْ حَدِيثِ الشَّعْبِيِّ، وَيَحَدِّثُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ مِثْلَ هَذَا الْحَدِيثِ، وَيَقِفُ فِي هَذَا الْمَكَانِ وَيَقُولُ لَا أَذْرِي أَبْلَغَتِ الرُّخْصَةُ غَيْرَهُ أَمْ لَا^(٢). رَوَاهُ أَيُّوبُ عَنْ ابْنِ سِيرِينَ عَنْ أَنَسٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ^(٣).

٦٦٧٣-ئیبوو عه‌و له شه‌عبی‌وه ده‌گیریته‌وه وتی: به‌رائی کوری عازیب ﷺ وتی: ئه‌وان میوانیکیان هه‌بوو، بۆیه فه‌رمانی کرد به‌ماله‌ومیان که ئاژه‌ل سه‌ر بېرن پێش ئه‌وه‌ی بگه‌ریته‌وه بۆ ئه‌وه‌ی میوانه‌که‌یان لێی بخوات، بۆیه پێش نوێژی جه‌ژن ئاژه‌له‌که‌یان سه‌ر بېری، ئینجا ئه‌ومیان بۆ پێغه‌مبه‌ر ﷺ باس کرد، ئه‌ویش فه‌رمانی کرد دووباره ئاژه‌لێک سه‌ر بېرنه‌وه، ئه‌ویش^(٤) وتی: ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا من چتیری‌کم هه‌یه پێ له سییه‌ چتیریکی شیرایه^(٥) که له دوو

(١) پابه‌ند نه‌بوونی موسا ﷺ به مهرجه‌که‌وه.

(٢) پروانه: ٩٥١.

(٣) پروانه: ٩٨٤.

(٤) ئه‌بو بورده یان به‌راء.

(٥) واته: به‌چکه‌ی هه‌بوو شیرای هه‌بوو.

مه‌ری گوشت چاکتره، جا ئیبنو عه‌ون ئالێرمدا دهموستا له‌ گێرانه‌وه‌ی
 فهرمووده‌که‌ی شه‌عبیدا، ئیتر له‌ موحه‌مه‌دی کو‌ری سیرینه‌وه‌ به‌هه‌مان شیوه‌ی
 ئهم فهرمووده‌ی ده‌گێرايه‌وه‌، وه‌ له‌م شوێنه‌دا دهموستا و دمیوت: نازانم ئه‌و
 رووخسته‌^(١) بۆ غه‌یری به‌رانی‌ش بووه‌ یان نا.

ئه‌یوب (هه‌مان فهرمووده‌ی گێراوه‌ته‌وه‌) له‌ ئیبنو سیرینه‌وه‌ گێراویه‌تی‌ه‌وه‌،
 ئه‌وی‌ش له‌ ئه‌نه‌سه‌وه‌ ﷺ له‌ پێغه‌مبه‌رده‌وه‌ ﷺ.

٦٦٧٤- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنِ الْأَسْوَدِ بْنِ قَيْسٍ قَالَ سَمِعْتُ جُنْدَبًا
 قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ صَلَّى يَوْمَ عِيدٍ ثُمَّ خَطَبَ ثُمَّ قَالَ «مَنْ ذَبَحَ فَلْيُذَبِّحْ مَكَانَهَا، وَمَنْ
 لَمْ يَكُنْ ذَبَحَ فَلْيُذَبِّحْ بِاسْمِ اللَّهِ»^(٢).

٦٦٧٤- جوندەب ﷺ ده‌لی: پێغه‌مبه‌رم ﷺ بی‌نی نوێژی جه‌زنی (قوربانی) کرد،
 پاشان وتاریدا و پاشان فهرمووی: ((هه‌ر که‌س قوربانی سه‌ربری‌وه‌ (پێش نوێژی
 جه‌زن)، ئه‌وه‌ با قوربانی‌ه‌کی تر له‌ شوێنیدا سه‌ربری، هه‌ر که‌سی‌ش قوربانی
 سه‌رنه‌بری‌وه‌ ئه‌وه‌ با به‌ناوی خواوه‌ سه‌ری بپێت)).

١٦- بَابُ الْيَمِينِ الثَّمُوسِ

﴿وَلَا تَتَّخِذُوا أَيْمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ فَتَزِلَّ قَدَمُ بَعْذِكُمْ بِبُؤْسِهَا وَتَذُقُوا الْسُّوَاءَ بِمَا صَدَدْتُمْ عَنْ

سَبِيلِ اللَّهِ وَلَكُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾ (النحل، ﴿١٦﴾ دَخَلًا ﴿١٧﴾ النحل: مَكْرًا وَخِيَانَةً.

(١) سه‌رپێنی چتیر له‌ جیاتی مه‌ر و بز.

(٢) پروانه: ٩٨٥.

١٦- باسی (حوکمی) سویندی درۆ و ههلبهستراو

(وه سویند و پهیمانتان مه‌که‌ن به‌هۆی غه‌در و ناپاکی له نیوانتاندا، تا پێ له‌پاش جیگیر بوونی (له‌سه‌ر باومر) هه‌لنه‌خلیسکی و سزای نارچه‌تی نه‌چه‌ژن به‌هۆی به‌ره‌هه‌له‌ستی گردنتان له رپی خوا نه‌وسا سزای زۆر گه‌ورمتان ده‌بی‌ت)، ﴿دَخَلُوا ۝١٤﴾ النحل: فیل و ناپاکی.

٦٦٧٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِقَاتٍ أَخْبَرَنَا النَّضْرُ أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ حَدَّثَنَا فِرَاسٌ قَالَ سَمِعْتُ الشَّعْبِيَّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «الْكَبَائِرُ الْإِشْرَاقُ بِاللَّهِ، وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ، وَقَتْلُ النَّفْسِ، وَالْيَمِينُ الْعَمُوسُ»^(١).

٦٦٧٥-عه‌بدووللای کوری عومەر ﷺ له پیغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ ده‌گیریته‌وه فه‌رمووویه‌تی: ((گونا‌هه‌ گه‌وره‌کان نه‌مانه‌ن: هاوبه‌ش دانان بو خوا و سه‌رپیچی و ئازاردانی دایک و باوک و کوشتنی مرووف^(٢)، وه سویند خواردنی درۆ و هه‌لبه‌ستراو)).

(١) پروانه: ٦٨٧٠، ٦٩٢٠.

(٢) به‌ناهه‌ق و ناره‌وا.

١٧- بَابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا أُولَٰئِكَ

لَا خَلْقَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ

عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٧٧﴾ آل عمران. وَقَوْلُهُ اللَّهُ تَعَالَى: ﴿وَلَا تَجْعَلُوا اللَّهَ عُرْضَةً

لَأَيْمَانِكُمْ أَنْ تَبَرُّوا وَتَتَّقُوا وَتُصْلِحُوا بَيْنَ النَّاسِ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٣٤﴾ البقرة.

وَقَوْلُهُ جَلَّ ذِكْرُهُ: ﴿وَلَا تَشْرَوْا بِعَهْدِ اللَّهِ ثَمَنًا قَلِيلًا إِنَّمَا عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ

كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٥﴾ النحل. وَقَوْلُهُ: ﴿وَأَوْفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ إِذَا عَاهَدْتُمْ وَلَا

تَنْفُضُوا الْأَيْمَانَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا وَقَدْ جَعَلْتُمُ اللَّهَ عَلَيْكُمْ كَفِيلًا ﴿١١﴾ النحل

١٧- باسی ئەم فەرمايشتهی خواى بهرز و بلند: ((بێگومان ئەوانەى پەيمانى خوا و سويندهکانى خويان به نرخیكى کەم دەفروشن، ئەوانە لە رۆژى دوايیدا بى بەشن (لە بەهرەى خوا)، وه خوا قسهيان له گەل ناکات و تهماشايان ناکات، وه لە گوناھيان خوش نابیت، وه بۆ ئەوان هەيه سزای بە ئازار). وه ئەم فەرمايشتهی خواى بهرز و بلند: (سويند به خوا مەکەن به بەرھەڵەستى ئەو شتانهى سويندتان لەسەرى خواردووہ که چاکى و پارێزگارى و چاککردنەوهى نێوان خەلکيه، وه خوا بيسەر و زانايه). وه ئەم فەرمايشتهی خواى ناوهێنانى گەوره (وه بەلێن و پەيمانى خوا بە نرخیكى کەم مەگۆرنەوه، بەراستى ئەوهى که لای خوا هەيه چاکترە بۆتان ئەگەر ئێوه بزائن)، وه

ئەم فەرمايشته: (وه به‌لێنی خوا به‌جێ بێن کاتێ که به‌لێن دهمه‌ن، وه په‌یمانە‌کانتان مه‌شکێن له‌ پاش به‌هێز کردنیان له‌ کاتی‌کدا خواتان کردوه به‌ شایه‌ت و چاودێر به‌سه‌ خۆتانوه).

٦٦٧٦- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «مَنْ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ صَبْرٍ يَفْتَطِعُ بِهَا مَالَ امْرِئٍ مُسْلِمٍ، لَقِيَ اللَّهَ وَهُوَ عَلَيْهِ غَضَبَانُ». فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَصْدِيقَ ذَلِكَ: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا﴾ ٥١ آل عمران. إِلَى آخِرِ الْآيَةِ (١).

٦٦٧٦- عه‌بدوڵڵا ﷺ ده‌لێ: پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فەرمووی: ((هه‌ر که‌س له‌سه‌ر سۆیندی‌کی زۆر لێ‌کران سۆیند بخوات بۆ ئه‌وه‌ی مال و سامانی که‌سی‌کی مسوڵمانی بێ ببچرپێت (بۆ خۆی)، که ده‌گات به‌خوا (له‌ رۆژی دوا‌ییدا) خوا زۆر لێ‌ی تو‌رمیه‌))، ئه‌نجا خۆی که‌وره‌ش ئه‌م ئایه‌ته‌ی دابه‌زاند بۆ شت‌راست کردنه‌وه‌ی ئه‌و فەرموودمیه‌: (بێ‌گومان ئه‌وانه‌ی په‌یمانی خوا و سۆینده‌کانی خۆیان به‌نرخ‌یکی که‌م ده‌فرۆشن....) تا کو‌تایی ئایه‌ته‌که‌.

٦٦٧٧- فَدَخَلَ الْأَشْعَثُ بْنُ قَيْسٍ فَقَالَ مَا حَدَّثَكُم أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ فَقَالُوا كَذَا وَكَذَا. قَالَ فِي أَنْزَلْتُ، كَانَتْ لِي بئرٌ فِي أَرْضِ ابْنِ عَمٍّ لِي فَأَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ «بَيِّنْتُكَ أَوْ يَمِينُهُ». قُلْتُ إِذَا خَلِفَ عَلَيْهَا يَا رَسُولَ اللَّهِ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «مَنْ حَلَفَ عَلَى يَمِينٍ صَبْرٍ، وَهُوَ فِيهَا فَاجِرٌ، يَفْتَطِعُ بِهَا مَالَ امْرِئٍ مُسْلِمٍ، لَقِيَ اللَّهَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَهُوَ عَلَيْهِ غَضَبَانُ» (٢).

٦٦٧٧- ئه‌شه‌ه‌سی کۆری هه‌یس هاته‌ ژووره‌وه و وتی: ئه‌بو عه‌بدو‌ره‌حمان (٣) جیتان بۆ باس ده‌کات؟ وتیان: ئه‌وه و ئه‌وه (مان بۆ‌باس ده‌کات)، ئه‌شه‌ه‌س وتی:

(١) پروانه: ٢٣٥٦.

(٢) پروانه: ٢٣٥٦.

(٣) واته: عه‌بدو‌للا‌ی کۆری مه‌سه‌وود ﷺ.

ئەم نایەتە دەربارەیی من دابەزی، من بیرێکم هەبوو لەناو زەوی ئامۆزایە کەما،
(دانی پیاوێک نەدەنا بیری منه)، جا رووشتمە خزمەتی پیغەمبەری خوا ﷺ
فەرمووی (پێم): ((دەبی شایەتت هەبی یان سویند خواردنی ئەو))، وتم:
ئەو پیغەمبەری خوا ﷺ کەواتە سویندی لەسەر دەخوات^(۱)، پیغەمبەری خواش
ﷺ فەرمووی: ((هەر کەس لەسەر سویندیکی بوێرانە^(۲) سویند بخوات، کە لە
سویند خواردنە کەشیدا درۆزنە، بەهۆیەووە مالی کەسیکی مسولمان بپچریت (بو
خوی)، کە بەخوا دەگات لە روژی دواپیدا زۆر لێ تورپیه)).

۱۸- بابُ الْيَمِينِ فِيمَا لَا يَمْلِكُ، وَفِي الْمَعْصِيَةِ، وَفِي الْغَضَبِ

۶۶۷۸- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ بُرَيْدٍ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ أَرْسَلَنِي
أَصْحَابِي إِلَى النَّبِيِّ ﷺ أَسْأَلُهُ الْخُمْلَانَ فَقَالَ «وَاللَّهِ لَا أَحْمِلُكُمْ عَلَى شَيْءٍ». وَوَأَقْفَتُهُ وَهُوَ غَضْبَانٌ فَلَمَّا
أَتَيْتُهُ قَالَ «انْطَلِقْ إِلَى أَصْحَابِكَ فَقُلْ إِنَّ اللَّهَ - أَوْ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ - يَحْمِلُكُمْ»^(۳).

۱۸- باسی (حوکمی) سویند خواردن لەسەر شتیکی هە سویند خۆرە کە نەبیّت. وە سویند خواردن لەسەر تاوان و سویند خواردن لە کاتی تورەبووندا

۶۶۷۸- ئەبو موسا ﷺ دەلی: ھاوریکانم منیان نارد بو خزمەتی پیغەمبەر ﷺ
داوای و لاخی سواری^(۴) لی بکەم، پیغەمبەریش ﷺ فەرمووی: سویند بەخوا هیچ
شتیکتان پێنادەم سواری بن))، لەو کاتەدا رووشتمە خزمەتی زۆر تورە بوو، ئینجا

(۱) گرنگ نییە بەلایەووە و بیرە کەم دەبات.

(۲) پێشتر بە سویندیکی زۆر لێکران مانامان کرد، لێرەدا بە سویندیک بوێرانە مانامان کرد، چونکە بە ھەردوو
شێوە کە مانا کراوە. (إرشاد الساري: ۹۴/۱۰).

(۳) پروانە: ۳۱۳۳.

(۴) بۆ ئەوەی بە شداری بکەین لە غەزای تەبووکدا.

که جارێکی تر روڤشتمه‌وه بو خزمه‌تی فه‌رمووی: ((پرۆره‌وه بو لای هاوړیکانت و بلّی: بیگومان خوایان بیگومان پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ و لاخی سواریتان دهداتی)).

٦٦٧٩- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ، حَدَّثَنَا اِبْرَاهِيْمُ، عَنْ صَالِحٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ح. وَحَدَّثَنَا الْحَجَّاجُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ النُّمَيْرِيُّ، حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ يَزِيدَ الْأَيْلِيُّ قَالَ: سَمِعْتُ الرَّهْرِيَّ قَالَ: سَمِعْتُ عُرْوَةَ بْنَ الزُّبَيْرِ وَسَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ وَعَلْقَمَةَ بْنَ وَقَّاصٍ وَعُبَيْدَ اللَّهِ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ عَنْ حَدِيثِ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ حِينَ قَالَ لَهَا أَهْلُ الْإِفْكِ مَا قَالُوا قَبْرَاهَا اللَّهُ مِمَّا قَالُوا، كُلُّ حَدَّثَنِي طَائِفَةٌ مِنَ الْحَدِيثِ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ: ﴿إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ﴾

﴿١١﴾ النور، العَشْرَ الْآيَاتِ كُلَّهَا فِي بَرَاءَتِي. فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ -وَكَانَ يُنْفِقُ عَلَى مِسْطَحٍ لِقَرَابَتِهِ مِنْهُ -: وَاللَّهِ لَا أَنْفِقُ عَلَى مِسْطَحٍ شَيْئًا أَبَدًا، بَعْدَ الَّذِي قَالَ لِعَائِشَةَ. فَأَنْزَلَ اللَّهُ ﴿وَلَا يَأْتَلِ أُولُوا الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ أَنْ يُؤْتُوا أُولَى الْقُرْبَى﴾ ﴿١٢﴾ النور، الآية. قَالَ أَبُو بَكْرٍ: بَلَى وَاللَّهِ إِنِّي لِأُحِبُّ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لِي. فَرَجَعَ إِلَى مِسْطَحٍ النَّفَقَةَ الَّتِي كَانَ يُنْفِقُ عَلَيْهِ وَكَانَ: وَاللَّهِ لَا أَنْزِعُهَا عَنْهُ أَبَدًا^(١).

٦٦٧٩-زوهری ده‌لی: له هه‌ریه‌ک له عوروه‌ی کورپی زوبه‌ر و سه‌عیدی کورپی موسه‌یه‌ب و عه‌لقه‌مه‌ی کورپی و مققاص و عوبه‌یدوللای کورپی عه‌بدوللام بیست، دمرباره‌ی به‌سه‌ره‌اته‌که‌ی عانیشه‌ی ﷺ، خیزانی پیغه‌مبه‌ر ﷺ کاتی بوختان چیه‌کان نه‌و بوختانه‌ی بویان هه‌لبه‌ست و دایانه‌ پالی، نینجا خوا پاکیتی عانیشه‌ی دمرخست له‌و تاوانه‌ی بوختان چیه‌کان وتیان، (زوه‌ری ده‌لی:)

هه‌ریه‌گێک له‌و که‌سانه^(۱) به‌شیکی فه‌رمووده و به‌سه‌رهاته‌که‌یان بو گێپراومه‌ته‌وه، (عائیشه رضی اللہ عنہا ده‌لی: ئیتر خواش ئەم ده‌ نایه‌ته‌ی هه‌مووی دهرباره‌ی پاکیتی من دابه‌زاند: (بیگومان که‌سانی که‌ ئەو بوختانه‌یان (بو عائیشه‌ی خیزانی پیغه‌مبهر صلی اللہ علیہ وسلم هه‌له‌بست) تاکوتایی ده‌ نایه‌ته‌که^(۲)، ئینجا ئەبو به‌کری راستگۆ وتی: که‌ پیشتەر خه‌رجی میسته‌حی ده‌گیشا و یارمه‌تی دهدا - وتی سویند به‌خوا ئیتر هیچ هاوکاری ناکه‌م هه‌تا ماوه‌ دوای ئەو بوختانه‌ی کردی بو عائیشه، خواش ئەم نایه‌ته‌ی دابه‌زاند: (با ئەوانه‌ی خاومنی چاکه‌ و سه‌رومت و سامان سویند نه‌خۆن که‌ یارمه‌تی نه‌ده‌ن به‌ خزمانیان)، ئەبو به‌گریش رضی اللہ عنہ وتی: به‌لی سویند به‌خوا پیم‌ خو‌شه‌ خوا لیم‌ خو‌ش بئ، ئیتر هاوکاری کردنی میسته‌حی ده‌ست پیکرده‌وه به‌و جو‌ره‌ی که‌ پیشتەر ده‌یکرد، وه‌ وتی: وه‌للاهی هه‌رگیز ده‌ستی لی هه‌لناگرم (هه‌ر پیی دده‌م).

۶۶۸۰- حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنِ الْقَاسِمِ عَنْ زُهْدٍ قَالَ كُنَّا عِنْدَ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ قَالَ أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم فِي نَفَرٍ مِنَ الْأَشْعَرِيِّينَ، فَوَافَقْتُهُ وَهُوَ غَضْبَانٌ فَاسْتَحْمَلْنَاهُ، فَحَلَفَ أَنْ لَا يَحْمِلَنَا ثُمَّ قَالَ «وَاللَّهِ إِنْ شَاءَ اللَّهُ لَا أَخْلِفُ عَلَى يَمِينٍ فَأَرَى غَيْرَهَا خَيْرًا مِنْهَا، إِلَّا أَتَيْتُ الَّذِي هُوَ خَيْرٌ وَتَحَلَّلْتُهَا»^(۳).

۶۶۸۰- زه‌ده‌ده‌م ده‌لی: لای ئەبو موسای ئەشه‌ریدا رضی اللہ عنہ بووین وتی: له‌گه‌ل چه‌ند که‌سیکی ئەشه‌ریدا چووینه خزمه‌تی پیغه‌مبهری صلی اللہ علیہ وسلم، له‌و کاته‌دا چوومه‌ خزمه‌تی زۆر تو‌ره‌ بوو، ئی‌مه‌ داوامان لی کرد و لا‌خمان بداتی (سواری بین بو غه‌زای ته‌بووک)، ئەویش سویندی خو‌ارد که‌ و لا‌خی سواریمان نه‌داتی، له‌ پاشان

(۱) که‌ پیشتەر ناوی هێنان عوروه‌ و...

(۲) له‌ نایه‌تی: ۱۰ بو ۲۰ سو‌ره‌تی نوور.

(۳) پروانه: ۳۱۳۳.

فهرمووی: ((وَلَلَّاهِي- ئەگەر خوا بیهوی - سویند ناخۆم لەسەر هیچ شتێک و دەبینم غەیر سویند لەسەر خوراوەکە چاکترە، ئیلا ئەوە دەکەم کە چاکترە و (بە کەفارەت دانی سویند)، سویند لەسەر خوراوەکە حەلāl دەکەم))^(۱).

۱۹- بَابُ: إِذَا قَالَ وَاللَّهِ لَا أَتَكَلَّمُ الْيَوْمَ. قَصَلَى أَوْ قَرَأَ أَوْ سَبَّحَ أَوْ كَبَّرَ أَوْ حَمِدَ أَوْ هَلَّلَ، فَهُوَ عَلَى نِيَّتِهِ

وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ «أَفْضَلُ الْكَلَامِ أَرْبَعُ سُبْحَانَ اللَّهِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ، وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ». قَالَ أَبُو سُفْيَانَ كَتَبَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى هِرَقْلَ «تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ». وَقَالَ مُجَاهِدٌ كَلِمَةُ التَّقْوَى لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ.

۱۹- باسیک: ئەگەر کەسیک وتی سویند بەخوا ئەمڕۆ قسە ناکەم، ئیجا نوێژی کرد یان قورئانی خویند، یان (سُبْحَانَ اللَّهِ) ی کرد، یان (اللَّهُ أَكْبَرُ) ی کرد، یان (الْحَمْدُ لِلَّهِ) کرد، یان (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ) ی کرد، ئەوە بە گوێرە ی نیاز و نیەتە کە یەتی^(۲).

-پێغەمبەر ﷺ فهرموویەتی: ((گەورەترین وتەکان: (سُبْحَانَ اللَّهِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ، وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ) ه واتە: پاكو بێگەردی بۆ خوا و سوپاس و ستایش بۆ خوا و هیچ پەرەستراویکی راست نییە جگە لە خوا، وە خودا لە هەموو شت گەورە ترە. ئەبو سوفیان دەلی: پێغەمبەر ﷺ نوسی بۆ هیرەقل: (ئەو خاوەن نامەکان وەرن بۆ لای وتە یەکی راست لە نیوان ئیمە و ئیوودا). -موجاهید دەلی (كَلِمَةُ التَّقْوَى) مەبەست پێی: (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ) یە.

(۱) دەکرێ بەم جوهرش مانا بکری: کە فارەتی سویندە کە دەدەم.

(۲) ئەگەر مەبەستی قسەکردنی ئاسایی بوو ئەوە سویندە کە ی ناکەوی، بەلام ئەگەر مەبەستی قسە کردن بوو بە گشتی، ئەوە سویندە کە ی دەکەوت.

٦٦٨١- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِيهِ قَالَ لَمَّا حَضَرَتْ أَبَا طَالِبٍ الْوَفَاةُ جَاءَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: «قُلْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ كَلِمَةً. أَحَاجُ لَكَ بِهَا عِنْدَ اللَّهِ»^(١).

٦٦٨١- سه‌عیدی کوردی موسه‌بیهب له باوکیه‌وه ده‌گیریته‌وه ده‌لی: کاتی که نه‌بو تالیب له سه‌ره‌مه‌رگدا بوو پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ رۆشت بو لای و فه‌رمووی: ((بلی: (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ) ئەمە وشەیه‌که شایه‌تی پی دده‌م بو‌ت لای خوا)).

٦٦٨٢- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ حَدَّثَنَا عُمَارَةُ بْنُ الْقَعْقَاعِ عَنْ أَبِي زُرْعَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «كَلِمَتَانِ خَفِيفَتَانِ عَلَى اللِّسَانِ، ثَقِيلَتَانِ فِي الْمِيزَانِ، حَبِيبَتَانِ إِلَى الرَّحْمَنِ سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ، سُبْحَانَ اللَّهِ الْعَظِيمِ»^(٢).

٦٦٨٢- ئەبو هورمیره ﷺ ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمووی: ((دوو وشه له‌سه‌ر زمان سوکن (بو‌ترین) له ترازوودا هورسن، ئەو دوو وشه خوشه‌ویستن لای خوای به‌هرزمیی (که بریتین له): (سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ، سُبْحَانَ اللَّهِ الْعَظِيمِ)).

٦٦٨٣- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ شَقِيقٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ كَلِمَةٌ وَقُلْتُ أُخْرَى: «مَنْ مَاتَ يَجْعَلُ اللَّهُ نِدًّا أُدْخِلَ النَّارَ». وَقُلْتُ أُخْرَى مَنْ مَاتَ لَا يَجْعَلُ اللَّهُ نِدًّا أُدْخِلَ الْجَنَّةَ»^(٣).

٦٦٨٣- عه‌بدوللا ﷺ ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ وته‌یه‌کی فه‌رموو منیش وته‌یه‌کی ترم وت: ((هه‌ر که‌س بمری و هاوبه‌شی بو خوا دانا‌بی‌ت ده‌خ‌ری‌ته دۆزه‌خه‌وه)), منیش وتم: هه‌ر که‌س بمری هاوبه‌ش بو خوا دانه‌نی‌ت ده‌خ‌ری‌ته به‌هه‌شته‌وه.

(١) پروانه: ١٣٦٠.

(٢) پروانه: ٦٤٠٦.

(٣) پروانه: ١٢٣٨.

۲۰- بَابُ مَنْ حَلَفَ أَنْ لَا يَدْخُلَ عَلَى أَهْلِهِ شَهْرًا، وَكَانَ الشَّهْرُ تِسْعًا وَعِشْرِينَ

۶۶۸۴- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ عَنْ حُمَيْدٍ عَنْ أَنَسٍ قَالَ
 آتَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ نِسَائِهِ، وَكَانَتْ انْفَكَّتْ رِجْلُهُ، فَأَقَامَ فِي مَشْرَبَةٍ تِسْعًا وَعِشْرِينَ لَيْلَةً،
 ثُمَّ نَزَلَ فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ آلَيْتَ شَهْرًا. فَقَالَ «إِنَّ الشَّهْرَ يَكُونُ تِسْعًا وَعِشْرِينَ»^(۱).

۲۰- باسی (حوکمی) که‌سیک سویند بخوات یه‌ک مانگ سه‌رجیی
 له‌گه‌ل خیزانیدا ناکات، وه مانگه‌که‌ش بیست و نو‌رۆژ بوو

۶۶۸۴- نه‌نه‌س ﷺ ده‌لی: ((پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ سویندی خوارد نه‌جیته‌ لای
 خیزانه‌کانی (مانگیک)، پییه‌کی له‌ جی جوو، بویه‌ له‌ ژووریکدا بیست و نو‌رۆژ
 مایه‌وه، پاشان هاته‌ خواره‌وه (جووه‌ لای عایشه)، پیا‌یان وت: نه‌ی پیغه‌مبه‌ری
 خوا ﷺ تو سویندت خوارد یه‌ک مانگ نه‌جیته‌ لای خیزانه‌کانت! فه‌رمووی:
 ((بیگومان (زۆر جار) مانگ بیست و نو‌رۆژه)).

۲۱- بَابُ: إِنْ حَلَفَ أَنْ لَا يَشْرَبَ نَبِيذًا قَشْرَبَ طِلَاءً أَوْ سَكْرًا أَوْ
 عَصِيرًا، لَمْ يَحْتَفِ فِي قَوْلِ بَعْضِ النَّاسِ، وَلَيْسَتْ هَذِهِ بِأَنْبَذَةٍ عِنْدَهُ
 ۲۱- باسیک: ئەگەر که‌سیک سویندی خوارد خو‌شاو^(۱)

نه‌خواته‌وه، ئینجا شه‌ربه‌تی تری‌ی کولینراو یان عاره‌قی تری
 یان شه‌ربه‌تی تری‌ی بخواته‌وه به‌لای هه‌ندی‌ که‌سه‌وه^(۲)

سوینده‌که‌ی ناکه‌و‌یت، چونکه‌ ئەمانه^(۳) به‌لایه‌وه خو‌شاو‌نین
 ۶۶۸۵- حَدَّثَنِي عَلِيُّ سَمِعَ عَبْدَ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي حَازِمٍ أَخْبَرَنِي أَبِي عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ أَنَّ أَبَا
 أُسَيْدٍ صَاحِبَ النَّبِيِّ ﷺ أَعْرَسَ قَدَعَا النَّبِيَّ ﷺ لِعُرْسِهِ، فَكَانَتْ الْعُرُوسُ خَادِمَهُمْ. فَقَالَ

سَهْلٌ لِلْقَوْمِ هَلْ تَدْرُونَ مَا سَفَقْتُهُ قَالَ أَنْقَعَتْ لَهُ مَرًّا فِي تَوْرٍ مِنَ اللَّيْلِ، حَتَّى أَصْبَحَ عَلَيْهِ فَسَفَقْتُهُ إِيَّاهُ^(۴).

٦٦٨٥- عه‌بدولعه‌زیزی کورپی ئه‌بو حازیم ده‌لی: باوکه‌م بۆی گێڕامه‌وه له سه‌هلی کورپی سه‌عه‌ده‌وه ﷺ ده‌لی: ئه‌بو ئوسه‌یدی ﷺ هاوه‌لی پیغه‌مبه‌ر ﷺ زنی گواسته‌وه، پیغه‌مبه‌ریشی ﷺ بانگ کرد بۆشاییه‌که‌ی، ئینجا بوکه‌که‌ خزمه‌تکاریان بوو (خزمه‌تی ده‌کردن)، سه‌هل وتی: به‌ خه‌لکه‌که‌ دمرانن ئه‌و بووکه‌ چی دایه‌ پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ بیخواته‌وه؟ سه‌هل وتی: به‌شه‌و هه‌ندی خورمای بۆ کردبوویه ناو ئاوه‌وه له‌ ده‌فریکی زمرده‌دا هه‌تا رۆژی به‌سه‌رده‌ا هات، ئه‌وسا دایه‌ پیغه‌مبه‌ر و ﷺ خواردیه‌وه.

٦٦٨٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِقَاتٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي خَالِدٍ عَنِ الشَّعْبِيِّ عَنْ عِكْرِمَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ﷺ عَنْ سَوْدَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ مَاتَتْ لَنَا شَاةٌ فَدَبَعْنَا مَسْكَهَا ثُمَّ مَا زِلْنَا نَنْبِذُ فِيهِ حَتَّى صَارَتْ شَاةً.

٦٦٨٦- سه‌وده‌ی ﷺ خیزانی پیغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌لی: مه‌ریکمان مردار بوویه‌وه، پیسته‌که‌یمان خۆشه‌ کرد، پاشان به‌رده‌وام خۆشاومان تیدا ده‌کرد هه‌تابوویه مه‌شکه‌یه‌کی کۆن.

(۱) خۆشاو: خورما یان میوژ و شتی وا بکریته ئاوه‌وه، شه‌و تا به‌یانی دابزیت ببیته شه‌ربه‌ت و بخوریته‌وه.

(۲) که ئه‌بو هه‌نیفه و هاوه‌له‌کانیه‌تی له‌ مه‌زه‌به‌ی هه‌نه‌فی.

(۳) شه‌ربه‌تی تری کولێراو یان عاره‌قی تری یان شه‌ربه‌تی تری خۆشاو نین، به‌لکو هه‌ر به‌که‌یان ناویکی تاییه‌ت به‌ خۆی هه‌یه.

(۴) پروانه: ۵۱۷۶.

۲۲- بَابُ: إِذَا حَلَفَ أَنْ لَا يَأْتِدِمَ، فَأَكَلَ تَمْرًا بِحُبْزٍ، وَمَا يَكُونُ مِنَ الْأُدْمِ
 ۶۶۸۷- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَابِسٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ
 عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ مَا شَبِعَ آلَ مُحَمَّدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ مِنْ حُبْزٍ بَرٍّ مَادُومٍ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ حَتَّى لَحِقَ بِاللَّهِ ^(۱).
 وَقَالَ ابْنُ كَثِيرٍ أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ قَالَ لِعَائِشَةَ بِهَذَا

۲۲- باسیک: نه گهر که سیک سویندی خوارد پیخۆر به نانه وه نه خوات، ئینجا خورما ی به نانه وه خوارد، وه باسی چی ده بیته به پیخۆر

۶۶۸۷- عائیشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده لی: خیزانی موحه مههه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ سی رۆژ تیر نه بوون له نانی
 گهنم و پیخۆر، ههتا گه یشته خر مه تهی خوی گه وهه (وههاتی کرد).
 وه ئیبنو که سیر ده لی: سوفیان بو ی گیراینه وه وتی: عه به دوره حمان بو ی
 گیراینه وه له باوکیه وه که وتی: به عائیشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ئیتر فه ره مووده که ده گیریته وه ^(۲).

۶۶۸۸- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ عَنْ مَالِكٍ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ
 مَالِكٍ قَالَ قَالَ أَبُو طَلْحَةَ لَأُمِّ سُلَيْمٍ لَقَدْ سَمِعْتُ صَوْتَ رَسُولِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ صَغِيفًا أَعْرَفُ فِيهِ
 الْجُوعَ، فَهَلْ عِنْدَكَ مِنْ شَيْءٍ فَقَالَتْ نَعَمْ. فَأَخْرَجَتْ أَقْرَاصًا مِنْ شَعِيرٍ، ثُمَّ أَخَذَتْ خِمَارًا
 لَهَا، فَلَقَبَتِ الْخُبْزَ بِبَعْضِهِ، ثُمَّ أَرْسَلَتْنِي إِلَى رَسُولِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَذَهَبْتُ فَوَجَدْتُ رَسُولَ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ
 فِي الْمَسْجِدِ وَمَعَهُ النَّاسُ، فَقُمْتُ عَلَيْهِمْ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ «أَرْسَلَكَ أَبُو طَلْحَةَ». فَقُلْتُ

(۱) پروانه: ۵۴۲۳.

(۲) چونکه سه رهتا عابس باوکی عه به دوره حمان پرسیار له عائیشه ده کات، له وه لامی نهو دا عائیشه نه وه باس
 ده کات وهک له فه ره مووده ی ژماره (۵۴۲۳۹) دا به پروونی دیاره، وه لیره شدا ئیهامی بوخاری بو یه هیناویه تهی که
 عابسی بوکی عه به دوره حمان به عائیشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا که شتووه و پرسیری له عائیشه کردوه. إرشاد الساری: ۹۸/۱۴.

نَعَمْ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِمَنْ مَعَهُ «قُومُوا». فَاَنْطَلَقُوا، وَاَنْطَلَقْتُ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ حَتَّى جِئْتُ أَبَا طَلْحَةَ فَأَخْبَرْتُهُ. فَقَالَ أَبُو طَلْحَةَ يَا أُمَّ سُلَيْمٍ قَدْ جَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَلَيْسَ عِنْدَنَا مِنَ الطَّعَامِ مَا نُنْعِمُهُمْ. فَقَالَتِ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. فَاَنْطَلَقَ أَبُو طَلْحَةَ حَتَّى لَقِيَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَأَقْبَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَبُو طَلْحَةَ حَتَّى دَخَلَا، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «هَلُمِّي يَا أُمَّ سُلَيْمٍ مَا عِنْدكِ». فَأَتَتْ بِذَلِكَ الْخُبْزِ - قَالَ - فَأَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِذَلِكَ الْخُبْزِ قَفَّتْ، وَعَصَرَتْ أُمَّ سُلَيْمٍ عُنْقَهُ لَهَا فَأَدَمَتْهُ، ثُمَّ قَالَ فِيهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَقُولَ، ثُمَّ قَالَ «اِئْذَنْ لِعَشْرَةٍ». فَأَذِنَ لَهُمْ فَأَكَلُوا حَتَّى شَبِعُوا، ثُمَّ خَرَجُوا، ثُمَّ قَالَ «اِئْذَنْ لِعَشْرَةٍ». فَأَذِنَ لَهُمْ، فَأَكَلَ الْقَوْمُ كُلُّهُمْ وَشَبِعُوا، وَالْقَوْمُ سَبْعُونَ أَوْ ثَمَانُونَ رَجُلًا^(۱).

٦٦٨٨- ئەنەسی کۆری مالیک ﷺ دەلی: ئەبو تەلحە ﷺ بە ئوممو سولەیمی وت: بەراستی گویم لە دەنگی پێغەمبەری خوا ﷺ بوو نزم و هیواش بوو، هەستم بە برسی بوونی کرد، جا نایا هیچ شتیکت لایە؟ ئوممو سولەیمیش ﷺ وتی: بەلی: ئەنجا چەند کولێرەکی جووی دەرھێنا، پاشان سەرپۆشێکی خۆی هێنا و کولێردکانی پێجا بەبەشیکیەوه، پاشان (ئوممو سولەیم) نارەدی بو خەزمەتی پێغەمبەری خوا ﷺ، منیش روشتەم لە مزگەوت پێغەمبەری خوا ﷺ بینی و چەند کەسیکیشی لەگەڵدا بوو، منیش لایاندا و مستام، پێغەمبەری خوا ﷺ بەمنی فەرموو: ((ئەبو تەلحە نارەدویتی؟)) وتم: بەلی، ئەنجا فەرمووی بەوانە ی لەگەڵیدا بوون: ((هەست)) جا هاتن منیش لە پێشیانەوه بەپەلە هاتم هەتا گەشتمە لای ئەبو تەلحە ﷺ و هەواڵەکم پێدا، ئەبو تەلحەش وتی: ئەی ئوممو سولەیم بەراستی پێغەمبەری خوا ﷺ هات (لەگەڵ خەلکەکی) ئێمەش خوارنمان نییە بێیان بدەین، ئەویش وتی: خوا و پێغەمبەرەکی جاکتری لی دەزانن، ئەنجا ئەبو تەلحە دەرچوو هەتا بەخەزمەت پێغەمبەری خوا ﷺ گەشت، ئەوسا پێغەمبەری خوا و ﷺ ئەبو تەلحە پێکەوه هاتن هەتا روشتە زوورەوه، ئەنجا پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموو: ((نادهی ئوممو سولەیم چیت هەیه بیهێنە)) ، ئوممو

سوله‌یمیش نه‌و گولیره جۆیانیه‌ی هینا‌ده‌لی: ئەنجا پیڤه‌مبه‌ری خوا ﷺ فهرمانی کرد نه‌و گولیرانه ورد کران، ئوممو سوله‌یمیش هیزمیه‌کی هه‌بوو (که رۆنی تیدا‌بوو)، گۆشی تیکه‌لی ورده نانه‌که‌ی کرد، پاشان پیڤه‌مبه‌ری خوا ﷺ نه‌وه‌ی خوا ویستی بیفه‌رمووی (فه‌رمووی له بسم الله الرحمن الرحيم و دعای فەر و به‌رمکه‌ت)، پاشان فه‌رمووی: ((مۆلّت به ده کهس بده بیڤنه ژووره‌وه))، نه‌ویش مۆلّه‌تی دان، ئەنجا نانیاں خوارد تا تیر بوون، پاشان رۆشتنه دهره‌وه، پاشان فه‌رمووی: ((مۆلّت به ده کهس بده)) نه‌ویش مۆلّه‌تی دان، ئیتر خه‌لکه‌که هه‌موویان نانیاں خوارد و تیری‌بوون، وه خه‌لکه‌که‌ش هه‌فتا یان هه‌شتا پیاو بوون.

۲۳- بابُ النِّيَّةِ فِي الْإِيمَانِ

۶۶۸۹- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ قَالَ سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ سَعِيدٍ يَقُولُ أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَنَّهُ سَمِعَ عَلْقَمَةَ بْنَ وَقَّاصٍ اللَّيْثِي يَقُولُ سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ «إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّةِ، وَإِنَّمَا لِامْرِئٍ مَّا نَوَى، فَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ فَهَاجَرْتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ، وَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى دُنْيَا يُصِيبُهَا أَوْ امْرَأَةٍ يَتَزَوَّجُهَا، فَهَاجَرْتُهُ إِلَى مَا هَاجَرَ إِلَيْهِ»^(۱).

۲۳- باسی نیه‌ت له سویند خواردندا

۶۶۸۹- عومهری کورپی خه‌تتاب ﷺ ده‌لی: له پیڤه‌مبه‌ری خواام ﷺ بیست ده‌یفه‌رموو: ((بیگومان هه‌موو کرده‌وه‌کان (پراستی و دروستیاں) به نیاز و نیه‌ته‌وه په‌یوه‌سته، وه بیگومان مروّف هه‌ر نیه‌تیکی هه‌بی نه‌وه‌ی بو دهنووسری، جا که‌واته هه‌ر کهس کوچکردنه‌که‌ی بو لای خوا و پیڤه‌مبه‌ره‌که‌ی ﷺ بی‌ت، نه‌وه کوچکردنه‌که‌ی بو لای خوا و پیڤه‌مبه‌ره‌که‌یه‌تی ﷺ، هه‌ر که‌سیش

(۱) پروانه: ۱.

کوچکردنه‌که‌ی بو به‌دهسته‌ینانی دنیا بی‌ت، یا بو ماره کردنی ئافرمتیک بی‌ت، نه‌وا کوچکردنه‌که‌ی ته‌نها بو نه‌ومیه که له پیناویدا کوچی کردوه^(۱).

۲۴- باب: إِذَا أَهْدَىٰ مَالُهُ عَلَىٰ وَجْهِ النَّذْرِ وَالتَّوْبَةِ

۶۶۹۰- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ صَالِحٍ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ أَخْبَرَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ كَعْبٍ بْنِ مَالِكٍ وَكَانَ قَائِدَ كَعْبٍ مِنْ بَنِيهِ حِينَ عَمِيَ - قَالَ سَمِعْتُ كَعْبَ بْنَ مَالِكٍ فِي حَدِيثِهِ (وَعَلَى الثَّلَاثَةِ الَّذِينَ خَلُفُوا) فَقَالَ فِي آخِرِ حَدِيثِهِ إِنَّ مِنْ تَوْبَتِي أَنِّي أَنْخَلَعُ مِنْ مَالِي صَدَقَةً إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «أَمْسِكْ عَلَيْكَ بَعْضَ مَالِكَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكَ»^(۲).

۲۴- باسیک: ئەگەر کەسیک ماله‌که‌ی به‌خشی له رووی نه‌ز و ته‌وبه کردنه‌وه^(۳)

۶۶۹۰- عه‌بدوهره‌حمان له عه‌بدووللای کوری که‌عی کوری مالیکه‌وه گپ‌رایه‌وه - که چاوساگی که‌عب بوو له کوره‌کانیدا کاتی کویر بوو بوو - وتی: له که‌عی کوری مالیکم ﷺ بیست دهرباره‌ی به‌سه‌ره‌اته‌که‌ی خوی (وه خوا ته‌وبه‌ی گیرکرد) لهو سی که‌سه‌ش که دواخران^(۴)، له‌کو‌تایی باسه‌که‌دا وتی: به‌راستی من له ته‌وبه کردنه‌که‌مدا (ده‌مه‌ویت) هه‌موو سامانه‌که‌م بکه‌م به‌خیر له رپی خوا و پیغه‌مبه‌ره‌که‌یدا، پیغه‌مبه‌ریش ﷺ فهرمووی: ((به‌شیک له ماله‌که‌ت به‌پله‌ره‌وه بو خۆت، نه‌وه بو تو باش‌تره)).

(۱) واته: کوچ کردنه‌که هیچ پاداشتیکی لای خوای گه‌وره نییه، چونکه به‌مه‌به‌ستی تر کوچی کردوه.

(۲) پروانه: ۲۷۵۷.

(۳) واته: نه‌زی کردبوو ئەگەر خوا ته‌وبه‌ی لێ قه‌بول بکات مأل و سامانه‌که‌ی بکات به‌خیر.

(۴) که خوای گه‌وره دهرباره‌یان بپاری نه‌دابوو.

۲۵- باب: إِذَا حَرَّمَ طَعَامَهُ. وَقَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿يَأْتِيهَا النَّيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكَ تَبْتَغِي مَرْضَاتَ أَزْوَاجِكَ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾ (۱) قَدْ فَرَضَ اللَّهُ لَكُمْ مَحَلَّةَ أَيْمَنِكُمْ ﴿۲﴾ التحريم. وَقَوْلُهُ: ﴿لَا تُحَرِّمُوا طَيِّبَاتٍ مَّا أَحَلَّ اللَّهُ لَكُمْ﴾ (۳۷) المائدة

۲۵- باسیک: ئەگەر کەسێک خۆراکیک لەسەر خووی حەرام بکات. وە ئەم فەمایشتە خۆی بەرز و بلند: (ئەم پێغمبەر ﷺ بوچی شتێک لە خۆت حەرام دەکەیت کە خوا بۆی حەلال کردوویت، تۆ پەرەزامەندی ژنەکانی دەوی لە کاتیکیدا خوا لێخۆشبووی میهرەبانە، بێگومان خوا دایناوە بۆتان هەلوەشانە وەمی سویندەکانتان). وە ئەم فەرمایشتەیشی (ئەو شتانەمی کە پاک و خۆش و خوا حەلالی کردووە بۆتان یاساغی مەکەن لە خۆتان)

۶۶۹۱- حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا الْحَجَّاجُ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ قَالَ: زَعَمَ عَطَاءٌ أَنَّهُ سَمِعَ عُبَيْدَ بْنَ عُمَيْرٍ يَقُولُ: سَمِعْتُ عَائِشَةَ تَزْعُمُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَمْكُثُ عِنْدَ زَيْنَبَ بِنْتِ جَحْشٍ، وَيَشْرَبُ عِنْدَهَا عَسَلًا، فَتَوَاصَيْتُ أَنَا وَحَفْصَةُ أَنَّ أَتَيْنَا دَخَلَ عَلَيْهَا النَّبِيُّ ﷺ فَلْتَقُلْ: إِنِّي أَجِدُ مِنْكَ رِيحَ مَغَافِيرٍ، أَكَلْتَ مَغَافِيرَ؟ فَدَخَلَ عَلَى إِحْدَاهُمَا، فَقَالَتْ ذَلِكَ لَهُ. فَقَالَ: «لَا، بَلْ شَرِبْتُ عَسَلًا عِنْدَ زَيْنَبَ بِنْتِ جَحْشٍ، وَلَنْ أَعُودَ لَهُ». فَتَرَكْتُ: ﴿يَأْتِيهَا النَّيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكَ﴾ (۱) التحريم. ﴿إِنْ نُوَبِّأُ إِلَى اللَّهِ﴾ (۲) التحريم، لِعَائِشَةَ وَحَفْصَةَ، ﴿وَإِذَا أَسَرَ النَّيُّ إِلَى بَعْضِ أَزْوَاجِهِ حَلِيلًا﴾ (۳) التحريم. لِقَوْلِهِ: «بَلْ شَرِبْتُ عَسَلًا» (۱). وَقَالَ لِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى: عَنْ هِشَامٍ: «وَلَنْ أَعُودَ لَهُ، وَقَدْ حَلَفْتُ، فَلَا تُخِيرِي بِذَلِكَ أَحَدًا».

٦٦٩١- عوبه‌یدی کوری عومه‌یر ده‌ئی: له عائیشه‌م ﷺ بیست ده‌یوت که پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ لای زمینه‌بی کچی جه‌حش ده‌مایه‌وه لای ئەو شه‌ربه‌تی هه‌نگوینی ده‌خواردوه، بۆیه من و حه‌فصه رێککه‌وتین که پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ هات بو لای هه‌رکامان پێی بلێ: به‌راستی من بۆنی مه‌غافیر^(١) له تو هه‌ست پێ ده‌که‌م، مه‌غافیرت خواردوو؟ ئینجا پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ چوو لای په‌کیکیان ئەویش ئەو قسه‌ی پێ وت، پی‌غه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمووی: ((نهم خواردوو، لای زینه‌بی کچی جه‌حش شه‌ربه‌تی هه‌نگوینم خواردۆته‌وه، ئیتر بۆی ناگه‌رپمه‌وه (ناپه‌خۆمه‌وه)))، به‌و هۆیه‌وه ئەم نایه‌ته‌ دابه‌زی: (ئه‌ی پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ بۆچی شتێک له خۆت حه‌رام ده‌که‌یت که خوا بۆی هه‌لال کردوویت)، تا ئەو جیگایه که ده‌فه‌رمووی: (ئه‌گه‌ر هه‌ردووکتان ته‌وبه‌ بکه‌ن و بگه‌رپنه‌وه بۆلای خوا (جێی خۆیه‌تی))، به‌عائیشه و حه‌فصه ده‌فه‌رمووی: (وه کاتێ که پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ به‌نه‌ینی لای هه‌ندی له ژنه‌کانی قسه‌یه‌کی درکانه‌) مه‌به‌ستی ئەم فه‌رمووده‌ی بوو: ((به‌لکو شه‌ربه‌تی هه‌نگوینم خواردوو)).

(ئیمامی بوخاری ده‌ئی: ئیبراهیمی کوری موسا پێی وتم: له هیشامه‌وه (هه‌مان فه‌رمووده‌ی پێشووی گێراپه‌وه به‌م زیاده‌یه‌وه) فه‌رمووی: ((جاریکی تر ناگه‌رپمه‌وه بۆ خواردنی (هه‌نگوین)، بێگومان سویندم خواردوو که‌واته ئەم هه‌واڵه به‌ که‌س مه‌ئی)).

(١) مه‌غافیر: که تیره‌یه یان جه‌ویه‌کی شیرینه و بۆن ناخۆشه. (فتح الباری: ٤٧٢/١٢). جه‌ویه‌که له دره‌ختی عورفوت دێته‌ دهر و ده‌خوری، یان ده‌کرێته‌ ناو توره‌که و قوماشه‌وه له‌گه‌ل ناو ده‌هه‌ژێندری و ده‌خورێته‌وه. قاموسی رسته: ١/١٨٧٨.

۲۶- بَابُ الْوَقَاءِ بِالنَّذْرِ وَقَوْلُهُ ﷺ: ﴿يُؤْتُونَ بِالنَّذْرِ﴾ الإنسان

۶۶۹۲- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ صَالِحٍ حَدَّثَنَا قُلَيْبُ بْنُ سَلِيمَانَ حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ الْحَارِثِ أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا يَقُولُ أَوْلَمَ يُنْهَوُا عَنِ النَّذْرِ إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ «إِنَّ النَّذَرَ لَا يُقَدَّمُ شَيْئًا، وَلَا يُؤَخَّرُ، وَإِنَّمَا يُسْتَخْرَجُ بِالنَّذْرِ مِنَ الْبَخِيلِ»^(۱).

۲۶- باسی (حوکمی) به جیهینانی نهزر، وه ئەم فهرمایشتهی

خوا ﷺ: (بهندهکانی خوا) وهفا به نهزر دهکهن

۶۶۹۲- سه عیدی کوری حاریس دهلی: له ئیبنو عومهری رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ بیست دمیوت: ئایا ئەوان رینگری نهکران له نهزرکردن؟ بیگومان بیغه مبهەر ﷺ فهرمووی: ((دلتیابن نهزرکردن هیچ شتیک نهپیش دهخات و نه دوا دهخات، تهنهها نه وهندهیه به نهزرکردن ههندی شت له رمزیل و پرژه دهسینریت)).

۶۶۹۳- حَدَّثَنَا خَلَادُ بْنُ يَحْيَى حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ مَنْصُورٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُرَّةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ نَهَى النَّبِيُّ ﷺ عَنِ النَّذْرِ وَقَالَ «إِنَّهُ لَا يَرُدُّ شَيْئًا، وَلَكِنَّهُ يُسْتَخْرَجُ بِهِ مِنَ الْبَخِيلِ»^(۲).

۶۶۹۳- عهبدوللای کوری عومهر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دهلی: بیغه مبهەر ﷺ نهزرکردنی قهدهغه کرد و فهرمووی: ((بیگومان نهزرکردن هیچ شتیک (ی برپاردراو) ناگیریتهوه، به لکو به هویهوه مالی پی دهردههینریت له کهسی رمزیل و پرژه)).^(۳)

۶۶۹۴- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ حَدَّثَنَا أَبُو الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ

(۱) پروانه: ۶۶۰۸.

(۲) پروانه: ۶۶۰۸.

(۳) تهنهها پرژه بهو هویهه پاره دهکات بهخیر، نه گهر نهوه نه بیت هه رگیز خیر ناکات.

قَالَ النَّبِيُّ ﷺ «لَا يَأْتِي ابْنَ آدَمَ النَّذْرُ بِشَيْءٍ لَمْ يَكُنْ قُدَّرَ لَهُ، وَلَكِنْ يُلْقِيهِ النَّذْرُ إِلَى الْقَدَرِ قَدْ قُدِّرَ لَهُ، فَيَسْتَخْرِجُ اللَّهُ بِهِ مِنَ الْبَخِيلِ، فَيُؤْتِنِي ^(۱) عَلَيْهِ مَا لَمْ يَكُنْ يُؤْتِي عَلَيْهِ مِنْ قَبْلُ» ^(۲).

٦٦٩٤- ئەبو هورمیره رضی اللہ عنہ دەڵێ: پێغه‌مبەر ﷺ فەرمووی: ((نەزکردن هیچ شتێک بوو ئادەمیزاد پێش ناهێنێت کە پێشتر بووی نەنوسرابێ، بەلام (هەندێ جار) نەزکردن دەیات بەرمو ئەو قەدەرمە کە بووی بێزار دراوە، جا بە هۆیه‌وه‌ خوا هەندێ شت لە پرژە و رمزێل دەسەنێت، جا لەسەر ئەو کارە ^(۳) شتێک بە‌مەن دەبە‌خشێت کە پێشتر (ئەگەر ئەو کارە نەبوا‌یه‌) نەیدە‌بە‌خشی)).

٢٧- بَابُ إِثْمٍ مَنْ لَا يَفِي بِالْأَذْرِ

٦٦٩٥- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ عَنْ يَحْيَى عَنْ شُعْبَةَ قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو جَمْرَةَ حَدَّثَنَا زُهْدَمُ بْنُ مُضَرِّبٍ قَالَ سَمِعْتُ عِمْرَانَ بْنَ حُصَيْنٍ يُحَدِّثُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «خَيْرُكُمْ قَرْنِي، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ - قَالَ عِمْرَانُ لَا أَذْرِي ذَكَرَ ثِنْتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا بَعْدَ قَرْنِهِ - ثُمَّ يَجِيءُ قَوْمٌ يَنْذُرُونَ وَلَا يَقُونَ، وَيَخُونُونَ وَلَا يُؤْمِنُونَ، وَيَشْهَدُونَ وَلَا يُسْتَشْهَدُونَ، وَيَظْهَرُ فِيهِمُ السَّمَنُ» ^(۴).

٢٧- باسی تاوانی ئەو کەسە کە بە‌جێ نەهێنێ

٦٦٩٥- زەه‌ده‌می کۆری موزەربێب وتی: لە عیمرانی کۆری حوصه‌ینم رضی اللہ عنہ بیست لە پێغه‌مبەری خواوه ﷺ دیگێ‌پ‌ایه‌وه‌کە فەرموویه‌تی: ((چاکترینان (خە‌لکی)

(۱) لە هەندی رێوایه‌تی ئیمامی بوخاریدا بە (فَيُؤْتِي عَلَيْهِ مَا لَمْ يَكُنْ يُؤْتِي عَلَيْهِ مِنْ قَبْلُ) گێ‌پ‌دراوه‌ته‌وه‌، کە ماناکه‌ی بەم جو‌ره‌ی لێ‌دیت: شتێک دە‌بە‌خشێت لەسەر ئەو کاره‌ی نە‌زری بوو کردوه‌، کە پێشتر نه‌وه‌ی نە‌دە‌بە‌خشی (ئەگەر ئەو کارە نە‌بوا‌یه‌).

(۲) پروانه: ٦٦٠٩.

(۳) کە بە‌هۆیه‌وه‌ نە‌زره‌که‌ی کردوه‌ وه‌ک چاک‌بوونه‌وه‌ی نە‌خۆش.

(۴) پروانه: ٣٦٥١.

۲۹- باب: إِذَا نَذَرَ أَوْ حَلَفَ أَنْ لَا يُكَلِّمَ إِنْسَانًا فِي الْجَاهِلِيَّةِ ثُمَّ أَسْلَمَ

۶۶۹۷- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِقَاتٍ أَبُو الْحَسَنِ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ أَخْبَرَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ عُمَرَ قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي نَذَرْتُ فِي الْجَاهِلِيَّةِ أَنْ أَعْتَكِفَ لَيْلَةً فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ. قَالَ «أَوْفِ بِنَذْرِكَ»^(۱).

۲۹- باسیک: ئەگەر کەسیک لە نەفامیدا نەزری کردبوو یان سویندی خوارد بوو کە قسه له‌گه‌ڵ کەسیکدا نەکات له‌ پاش نەزره‌که‌ مسو‌لمان بوو^(۲)

۶۶۹۷- عەبدوللای کوری عومەر رضی اللہ عنہ دەگێڕێتەوه‌ کە عومەر وتی: ئەو پێغه‌مبەری خوا من لە سەرده‌می نەفامیدا نەزرم کرد شەویک لە مەسجیدو لەه‌رام (کەعبە)دا ئیعتیکاف بکەم؟ فەرمووی: ((دەو نەزره‌که‌ت جی‌به‌جی بکە)).

۳۰- بابُ مَنْ مَاتَ وَعَلَيْهِ نَذْرٌ

وَأَمَرَ ابْنُ عُمَرَ امْرَأَةً جَعَلَتْ أُمُّهَا عَلَى نَفْسِهَا صَلَاةً بِقُبَاءٍ فَقَالَ صَلَّى عَنْهَا. وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ نَحْوَهُ.

۳۰- باسی (حوکمی) کەسیک بم‌ریت و نەزریک قەرزار بی‌ت^(۳)

ئیبنو عومەر رضی اللہ عنہ فەرمانی کرد بەزنی‌ک کە دایکی کردنی نوێژیکی لە مزگه‌وتی قوبا لەسەر خۆی نەزر کردبوو، پێی وت: لە حیاتی دایک نوێزه‌که‌ بکە. ئیبنو عەبباسیش رضی اللہ عنہ هاوشی‌وه‌ی ئەو وتەو ئیبنو عومەر هه‌یه‌.

(۱) بر‌وانه‌: ۲۰۳۲.

(۲) ئایا پێ‌ویسته‌ له‌سەر نەزره‌که‌ی یا سوینده‌که‌ی به‌جی بی‌ن.

(۳) بۆ قه‌زا ده‌کرێت‌وه‌ یان؟

۶۶۹۸- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي عُيَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ أَخْبَرَهُ أَنَّ سَعْدَ بْنَ عُبَادَةَ الْأَنْصَارِيَّ اسْتَفْتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي نَذْرٍ كَانَ عَلَى أُمِّهِ، فَتَوَقَّيْتُ قَبْلَ أَنْ تَقْضِيَهُ. فَأَقْتَاهُ أَنْ يَقْضِيَهُ عَنْهَا، فَكَانَتْ سُنَّةً بَعْدُ^(۱).

۶۶۹۸- عه‌بدوللای کوری عه‌عباس رضی‌الله‌عنہ ده‌گپ‌یت‌ه‌وه که سه‌عدی کوری عوباده‌ی نه‌نصاری رضی‌الله‌عنہ پرسپاری له پیغه‌مبه‌ر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم کرد دم‌رباره‌ی نه‌زریک که له‌سه‌ر دایکی بوو، ئینجا دایکی مرد پیش نه‌وه‌ی نه‌زره‌که‌ی جی به‌جی بکات، پیغه‌مبه‌ریش صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم فه‌توای بو‌دا که له حیاتی دایکی بو‌ی بگپ‌یت‌ه‌وه، ئیتر نه‌وه دواتر بویه سوننه‌ت^(۲).

۶۶۹۹- حَدَّثَنَا آدَمُ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي بِشْرِ قَالَ سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ جُبَيْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضی‌الله‌عنہ قَالَ أَتَى رَجُلٌ النَّبِيَّ صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم فَقَالَ لَهُ إِنَّ أُخْتِي نَذَرَتْ أَنْ تَحْجَّ وَإِنَّهَا مَاتَتْ. فَقَالَ النَّبِيُّ صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم «لَوْ كَانَ عَلَيْهَا دَيْنٌ أَكُنْتُ قَاضِيَهُ». قَالَ نَعَمْ. قَالَ «فَاقْضِ اللَّهَ، فَهُوَ أَحَقُّ بِالْقَضَاءِ»^(۳).

۶۶۹۹- ئیب‌نو عه‌عباس رضی‌الله‌عنہ ده‌لی: بیاویک هاته خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم عه‌رزی کرد: بئگومان خوشه‌که‌م نه‌زری کرد چه‌ج بکات و مرد (و نه‌زره‌که‌ی به‌جی نه‌ه‌ینا)، پیغه‌مبه‌ریش صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم فه‌رمووی: ((نه‌گه‌ر خوشه‌که‌ت فه‌رزار بوایه ئایا فه‌رزه‌که‌ت ده‌دایه‌وه؟)) وتی: به‌لی، فه‌رمووی: ((ده‌ی فه‌رزه‌که‌ی خواش بدم‌ره‌وه، چونکه فه‌رزی خوا له پی‌شته‌ره که بدر‌یت‌ه‌وه)).

(۱) پروانه: ۲۷۶۱.

(۲) هه‌ر که‌س مرد و نه‌ز قه‌رزار بوو که‌س و کاره‌که‌ی بو‌ی بکه‌ن و قه‌زای که‌نه‌وه بو‌ی.

(۳) پروانه: ۱۸۵۲.

۳۱- بَابُ النَّذْرِ فِيمَا لَا يَمْلِكُ وَفِي مَعْصِيَةِ

۶۷۰۰- حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ عَنْ مَالِكٍ عَنْ طَلْحَةَ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ عَنِ الْقَاسِمِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ «مَنْ نَذَرَ أَنْ يُطِيعَ اللَّهَ فَلْيُطِعهُ، وَمَنْ نَذَرَ أَنْ يَعْصِيَهُ فَلَا يَعْصِهِ»^(۱).

۳۱- باسی (حوکمی) نهزرکردن ده رباره ی شتیکی که سه که نهییبت، وه نهزرکردن له شیتکدا که تاوان و گوناوه

۶۷۰۰- عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا دَهْلِي: بَيَّغْه مَبْرُوه ﷺ فَهَرْمُوه: ((هەر کهس نهزری کرد فه رمان بهرداری خودا بیئت، ئهوا با فه رمان بهرداری بکات، ههر که سیش نهزری کرد سه رپیچی خودا بکات، ئهوا با سه رپیچی نهکات))

۶۷۰۱- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ حُمَيْدٍ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «إِنَّ اللَّهَ لَعَنَ عَنِ تَعْذِيبٍ هَذَا نَفْسَهُ». وَرَأَاهُ يَمْشِي بَيْنَ ابْنَيْهِ^(۲). وَقَالَ الْفَرَارِيُّ عَنْ حُمَيْدٍ حَدَّثَنِي ثَابِتٌ عَنْ أَنَسٍ.

۶۷۰۱- ئه نهس ﷺ له بَيَّغْه مَبْرُوه ﷺ گِیْرايه وه فه رمووی: ((به راستی خوا پیوستی به وه نییه که ئه مه نازاری خو ی بدات))، له کاتی کدا بینی له نیوانی دوو کورپه کهیدا ده رپوشت به رپگادا (خو ی دابوو به سه ر شانی هه ر دوو کیاندا)^(۳). فه زاری له حومه یده وه گِیْرايه وه وتی: سابیت بو ی گِیْرايه وه له ئه نه سه وه ﷺ.

(۱) پروانه: ۶۶۹۶.

(۲) پروانه: ۱۸۶۵.

(۳) مه به ست ئه وه یه ئه و پیاوه نه زری کرد بوو که به پین پروات بو حه ج.

۶۷۰۲- حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ عَنْ سُلَيْمَانَ الْأَحْوَلِ عَنْ طَاوُسٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ رَأَى رَجُلًا يَطُوفُ بِالْكَعْبَةِ بِزِمَامٍ أَوْ غَيْرِهِ، فَقَطَعَهُ^(۱).

۶۷۰۲- عه‌بدووللای کوری عه‌بباس ؓ ده‌گێڕێته‌وه که پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ پیاویکی بینی ته‌واف ده‌کرد به‌ده‌وری که‌عه‌دا، (که‌سیکی تر) به‌ ره‌شویه‌ک یا شتیکی تر (را‌ده‌کێشا)، پی‌غه‌مبه‌ریش ﷺ پچ‌راندی.

۶۷۰۳- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى أَخْبَرَنَا هِشَامُ أَنَّ ابْنَ جُرَيْجٍ أَخْبَرَهُمْ قَالَ أَخْبَرَنِي سُلَيْمَانُ الْأَحْوَلُ أَنَّ طَاوُسًا أَخْبَرَهُ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؓ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ مَرَّ وَهُوَ يَطُوفُ بِالْكَعْبَةِ بِإِنْسَانٍ يَقُودُ إِنْسَانًا بِخِزَامَةٍ فِي أَنْفِهِ، فَقَطَعَهَا النَّبِيُّ ﷺ بِيَدِهِ، ثُمَّ أَمَرَهُ أَنْ يَقُودَهُ بِيَدِهِ^(۲).

۶۷۰۳- سوله‌یمانی نه‌حوهل ده‌گێڕێته‌وه که تاووس له‌ عه‌بدووللای کوری عه‌بباسه‌وه ؓ بو‌ی گێڕایه‌وه که پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ کاتی ته‌وافی ده‌کرد به‌ده‌وری که‌عه‌دا، به‌لای که‌سیکدا تی‌په‌ری که‌سیکی تری را‌ده‌کێشا به‌په‌تیک کردبوویه‌ لوتیه‌وه^(۲)، پی‌غه‌مبه‌ریش به‌ده‌ستی په‌ته‌که‌ی پچ‌راند، له‌ پاشان فه‌رمانی پی‌ کرد که به‌ده‌ستی رای‌کێشیت.

۶۷۰۴- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ عِكْرِمَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ بَيْنَا النَّبِيُّ ﷺ يَخْطُبُ إِذَا هُوَ بِرَجُلٍ قَائِمٍ فَسَأَلَ عَنْهُ فَقَالُوا أَبُو إِسْرَائِيلَ نَذَرَ أَنْ يَقُومَ وَلَا يَقْعُدَ وَلَا يَسْتَظِلَّ وَلَا يَتَكَلَّمَ وَيَصُومَ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ «مُرْهُ فَلْيَتَكَلَّمْ وَلْيَسْتَظِلَّ وَلْيَقْعُدْ وَلْيُتِمِّمْ صَوْمَهُ». قَالَ عَبْدُ الْوَهَّابِ حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ عِكْرِمَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ.

(۱) پ‌روانه: ۱۶۲۰.

(۲) پ‌روانه: ۱۶۲۰.

(۳) وه‌ک لوه‌ته‌وانه‌ کردبوویه‌ لوتیه‌وه بو‌ نه‌وه‌ی ئاسان رای‌کێشیت.

٦٧٠٤- ئیبنو عەبباس رضی اللہ عنہ دەلی: له کاتی‌کدا پی‌خه‌مبه‌ر ﷺ وتاری دهدا پیاویکی بینی راوستابوو، ئه‌ویش له باره‌یه‌وه پرسیاری کرد، ئه‌وانیش وتیان: ئه‌وه ئه‌بو ئیسرائیله نه‌زری کردوه که ههر به پی‌وه‌بیت و دانه‌نیشیت، نه‌رواته سی‌به‌ر و قسه نه‌کات ، وه به‌روژووش بیت، پی‌خه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمووی: ((فه‌رمانی پی بکه (به‌ناوی منه‌وه) با قسه بکات و به‌رواته سی‌به‌ر و دانیشیت، با روژووه‌که‌ی ته‌واو بکات)).
عبدولوه‌هاب ده‌لی: ئه‌یوب بو‌ی گێ‌راینه‌وه له عی‌کریمه‌وه له پی‌خه‌مبه‌ره‌وه ﷺ.

٣٢- بَابُ مَنْ نَذَرَ أَنْ يَصُومَ أَيَّامًا قَوَاقِفَ النَّحْرِ أَوْ الْفِطْرِ

٦٧٠٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ الْمُقَدَّمِيُّ حَدَّثَنَا فَضِيلُ بْنُ سُلَيْمَانَ حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ حَدَّثَنَا حَكِيمُ بْنُ أَبِي حُرَّةَ الْأَسْلَمِيِّ أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ رضی اللہ عنہ سِئَلَ عَنْ رَجُلٍ نَذَرَ أَنْ لَا يَأْتِيَ عَلَيْهِ يَوْمٌ إِلَّا صَامَ، قَوَاقِفَ يَوْمٍ أَضْحَى أَوْ فِطْرٍ. فَقَالَ لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ، لَمْ يَكُنْ يَصُومُ يَوْمَ الْأَضْحَى وَالْفِطْرِ، وَلَا يَرَى صِيَامَهُمَا^(١).

٣٢- باسی (هوکمی) که‌سیک نه‌ز بکات چه‌ند روژیک به‌روژوو

بیت، جا روژه‌کان که‌وته جه‌ژنی قوربان و جه‌ژنی په‌مه‌زانه‌وه^(٢)

٦٧٠٥- هه‌کیمی کوری ئه‌بی حو‌ره‌ی نه‌سه‌می ده‌گێ‌رپه‌ته‌وه که له عه‌بدو‌للا‌ی کوری عومه‌ری رضی اللہ عنہ بیست، پرسیاری لی کرا ده‌رباره‌ی پیاویک نه‌زری کردبی که

(١) به‌روانه: ١٩٩٤.

(٢) ئایا به‌روژوو بیت یان بی‌گۆری به‌چه‌ند روژیک تر یان که‌فاره‌تی بدات.

هەر رۆژیکی به‌سه‌ردا بی‌ت به‌رۆزوو بی‌ت، جا نه‌و رۆژه که‌وته جه‌ژنی قوربان
یان جه‌ژنی رهمه‌زانه‌وه، عه‌بدوللاش وتی: بی‌گومان له پی‌غه‌مبه‌ری خوادا ﷺ
جوانترین سه‌رمه‌شقی بو ئیوه هه‌یه، که خۆی رۆژی جه‌ژنی قوربان و رهمه‌زان
به‌رۆزوو نه‌دمبوو، وه پازیش نه‌بوو له به‌رۆزوو بوونیان.

۶۷۰۶- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ عَنْ يُونُسَ عَنْ زِيَادِ بْنِ جُبَيْرٍ قَالَ
كُنْتُ مَعَ ابْنِ عُمَرَ فَسَأَلَهُ رَجُلٌ فَقَالَ نَذَرْتُ أَنْ أَصُومَ كُلَّ يَوْمٍ ثَلَاثَاءَ أَوْ أَرْبَعَاءَ مَا عِشْتُ،
فَوَاقَفْتُ هَذَا الْيَوْمَ النَّحْرَ. فَقَالَ أَمَرَ اللَّهُ بِوَقَاءِ النَّذْرِ، وَنَهَيْنَا أَنْ نَصُومَ يَوْمَ النَّحْرِ.
فَأَعَادَ عَلَيْهِ فَقَالَ مِثْلَهُ، لَا يَزِيدُ عَلَيْهِ^(۱).

۶۷۰۶-زیادی کوری جوبه‌یر ده‌لی: من له‌گه‌ل ئیبنو عومه‌ردا ﷺ بووم، پیاویک پرسیا‌ری
لی کرد و وتی: نه‌زم کردوه هه‌تا له زیاندا‌بم که هه‌موو رۆژیکی سێ شه‌مه‌ه یان
چوارشه‌مه‌ه به‌رۆزوو بم، ئینجا نه‌و رۆژه که‌وته رۆژی جه‌ژنی قوربان‌ه‌وه، نه‌ویش وتی:
خوا فه‌رمانی کردوه نه‌ز جیبه‌جی بکری، له هه‌مان کاتدا رینگریمان لی کراوه رۆژی
جه‌ژنی قوربان به‌رۆزوو بین، پیاوه‌که پرسیا‌ره‌که‌ی دووبار لی کرده‌وه عه‌بدوللاش هه‌ر
وه‌لامه‌که‌ی پێشوی دایه‌وه هه‌ج لی زیاد نه‌کرد.

۳۳- باب: هَلْ يَدْخُلُ فِي الْإِيمَانِ وَالنُّذُورِ الْأَرْضُ وَالنُّزُوعُ وَالْأَسْتِصَةُ؟

- وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ قَالَ عُمَرُ لِلنَّبِيِّ ﷺ أَصَبْتُ أَرْضًا لَمْ أَصِبْ مَالًا قَطُّ أَنْفَسَ مِنْهُ. قَالَ «إِنْ
شِئْتَ حَبَسْتَ أَصْلَهَا، وَتَصَدَّقْتَ بِهَا»^(۲).

- وَقَالَ أَبُو طَلْحَةَ لِلنَّبِيِّ ﷺ أَحَبُّ أَمْوَالِي إِلَى بَيْرَحَاءَ. لِحَاظِ لَهَا مُسْتَقْبَلَةَ الْمَسْجِدِ.

(۱) پروانه: ۱۹۹۴.

(۲) پروانه: ۲۷۳۷.

۳۳- باسیک: ئایا سویند و نه‌زکردن دهر باره‌ی زه‌وی و مهر و مالآت و کشتوکال و کهل و پهل دروسته؟

ئیبنو عومەر رضی اللہ عنہ ده‌ئی: عومەر رضی اللہ عنہ عهرزی پیغه‌مبه‌ری رضی اللہ عنہ کرد زه‌ویه‌کم به‌رکه‌وتووہ ههرگیز مائی وا به‌نرخم دمست نه‌که‌وتووہ؟ پیغه‌مبه‌ر رضی اللہ عنہ فهرمووی: ((نه‌گهر چه‌ز ده‌که‌یت و به‌تووی خودی زه‌ویه‌که ده‌که‌یته ومقف و به‌ر و بوومه‌که‌ی ده‌که‌یت به‌خیر)).

وه نه‌بو ته‌لحه رضی اللہ عنہ عهرزی پیغه‌مبه‌ری رضی اللہ عنہ کرد: خوشه‌ویستری مالم به‌لامه‌وه به‌یرواحیه. به‌باخیکی خووی ده‌ئی به‌رانبه‌ری مزگه‌وت بوو (له مه‌دینه).

۶۷۰۷- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ حَدَّثَنِي مَالِكٌ عَنْ ثَوْرِ بْنِ زَيْدٍ الدَّيْلِيِّ عَنْ أَبِي الْغَيْثِ مَوْلَى ابْنِ مُطِيعٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ خَيْبَرَ فَلَمْ نَعْنَمْ ذَهَبًا وَلَا فِضَّةً إِلَّا الْأَمْوَالَ وَالنِّيبَاتِ وَالْمَتَاعَ، فَأَهْدَى رَجُلٌ مِنْ بَنِي الضُّبَيْبِ يُقَالُ لَهُ رِفَاعَةُ بْنُ زَيْدٍ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ غُلَامًا يُقَالُ لَهُ مِدْعَمٌ، فَوَجَّهَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى وَادِي الْقُرَى حَتَّى إِذَا كَانَ بِوَادِي الْقُرَى بَيْنَمَا مِدْعَمٌ يَحْطُ رَحْلًا لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِذَا سَهْمٌ عَائِرٌ فَقَتَلَهُ، فَقَالَ النَّاسُ هِنِيئًا لَهُ الْجَنَّةُ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «كَلَّا وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنَّ الشَّמْلَةَ الَّتِي أَخَذَهَا يَوْمَ خَيْبَرَ مِنَ الْمَغَانِمِ، لَمْ تُصِبْهَا الْمَقَاسِمُ، لَتَشْتَعَلَ عَلَيْهِ نَارًا». فَلَمَّا سَمِعَ ذَلِكَ النَّاسُ جَاءَ رَجُلٌ بِشِرَاكِ أَوْ شِرَاكَيْنِ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ «شِرَاكٌ مِنْ نَارٍ - أَوْ - شِرَاكَانِ مِنْ نَارٍ»^(۱).

۶۷۰۷- نه‌بو هورمیره رضی اللہ عنہ ده‌ئی: له خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ری خوادا له پوژی (غه‌زای) خه‌یبه‌ردا پوشتین^(۲)، نه ئالتوون نه‌زیومان دمستکه‌وت نه‌بوو^(۳)، به‌لکو مال^(۱) و

(۱) پروانه: ۴۲۳۴.

(۲) خه‌یبه‌رمان نازاد کرد.

(۳) به‌غه‌نیمه‌ت نه‌مان گرت.

کالا و کهل و پهلمان به غه نیمه ت گرت، ئینجا پیاویکی بهنی زوبه یب که پی دمو ترا: ریفاعهی کوری زمید کۆیله یه کی که پی دمو ترا میدعم به دیاری دا به پیغه مبهری خوا ﷺ، ئینجا پیغه مبهری خوا ﷺ به ره وادی لقورا^(۱) رپۆشت، ههتا کاتی له وادی لقورادا بوو، له کاتی کدا میدعم باری و لاخیکی پیغه مبهری خوا ﷺ داده گرت، له ناکاو تیریکی و ئیل هات و کوشتی، ئینجا خه لکه که وتیان: به ههشتی لی پرۆز بیت، پیغه مبهری خواش ﷺ فهرمووی: ((نه خیر (وانییه)، سویند به و زاته ی گیانی منی به دهسته، به لکو نه و شاله ی له رپۆزی (غه زای) خه یبه ردا له دهست که و ته کان بر دبووی که هیشتا دابهش نه کرابوو بۆته ناگر و دهیسوتینیت))، جا کاتی خه لکیک ئهم فهرمووده ی گوئی لی بوو پیاویک چه رمیک یان دوو چه رمی سه ری پیلای هیئا بو پیغه مبه ر ﷺ نه ویش فهرمووی: ((چه رمیکی سه ری پیلای له ناگر))، یان ((دوو چه رمی سه ری پیلای له ناگر)).

(۱) ده کونجی مه بهستی به مال باغ و زهوی و شتی له و جو ره بیت، یان مه بهستی به مال نه و شتانه بیت، دوا مال که هیناویه تی کالا و و شتر و که لو په ل...
(۲) وادی لقورا: جیگایه که نزیک مه دینه.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۸۴- کتاب کفارات الایمان

بهناوی خواهی بهخشندهی میهرهبان

۸۴- پهراوی كهفارهت و بریتی سویندهكان

۱- باب کفارات الایمان

وَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى ﴿فَكَفَّرْتُهُ إِطْعَامُ عَشْرَةِ مَسْكِينٍ﴾ (المائدة: وَمَا أَمَرَ

النَّبِيِّ ﷺ حِينَ نَزَلَتْ ﴿فِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ﴾ (البقرة

وَيُذَكَّرُ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا وَعَطَاءٍ وَعِكْرَمَةَ: مَا كَانَ فِي الْقُرْآنِ: أَوْ أَوْ، فَصَاحِبُهُ بِالْخِيَارِ، وَقَدْ خَيَّرَ النَّبِيُّ ﷺ كَعَبَّأَ فِي الْفِدْيَةِ^(۱).

۱- باسی كهفارهتی سویندهكان

وه ئەم فەرمايشتهی خواهی بهرز و بلند: (جا كهفارهتی

(سپینهوهی شکاندن) ئەو سویندانه: خۆراک دانی ده

ههژاره)، وه ئەوهی كه پیغمبەر ﷺ فەرمانی پێکرد

کاتێ ئەم ئایهته دابهزی: (ئەوه با بریتی یهک بدات

(سێ رۆژ) رۆژوو بێ، یان خێریک بێ، یان قوربانیهک بێ)

(۱) پروانه: ۶۷۰۸.

وه له ئیبنو عهبابسهوه (رضی اللہ عنہ) و عهتا و عیکریمهوه گێردراوتهوه: ئهوهی له قورئاندا، به (أَوْ أَوْ) واته: (یان یان)^(۱) ئهوه خاومنهکهی سهڕپشکه (کامیان بکات). وه پیغه مبه‌ریش (رضی اللہ عنہ) که‌عی (رضی اللہ عنہ) سه‌رپشک کرد له که‌فارهت دانه‌که‌یدا^(۲).

۶۷۰۸- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا أَبُو شَهَابٍ عَنِ ابْنِ عَوْنٍ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى عَنْ كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ قَالَ أَتَيْتُهُ يَغْنَى النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ: «اذُنْ». فَذَنُوتُ فَقَالَ «أَيُّذِيكَ هَؤُلَاءِ». قُلْتُ نَعَمْ. قَالَ «فِدْيَةُ مِنْ صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسْكَ». وَأَخْبَرَنِي ابْنُ عَوْنٍ عَنْ أَيُّوبَ قَالَ صِيَامٌ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ، وَالنُّسْكَ شَاةٌ، وَالْمَسَاكِينُ سِتَّةٌ^(۳).

۶۷۰۸- عه‌بدو‌ره‌حمانی کورپی ئه‌بی له‌یلا له که‌عی کورپی عوجره‌وه (رضی اللہ عنہ) ده‌گێرپته‌وه ده‌لی: جوومه خزمه‌تی - واته پیغه مبه‌ر (رضی اللہ عنہ) - فهرمووی: ((نزیك به‌ره‌وه)) منیش نزیك بوومه‌وه، فهرمووی: ((ئایا ئه‌و جانه‌وران به‌سه‌رته‌وه‌یه ئازارت ده‌ده‌ن؟)) وتم: به‌لی، فهرمووی: ((ده‌ی بریتییه‌ک بده که پۆزوو (ی سۆ پۆزه)، یاخیری‌ک بکه، یان قوربانیه‌ک بکه)).

((ئیب‌نو شه‌هاب ده‌لی)) ئیب‌نو عه‌ون بۆی گێرامه‌وه له ئه‌ییوبه‌وه وتی: پۆزوو گرتنی سۆ پۆزه، وه سه‌ر‌بر‌پ‌نی مه‌ر‌یکه و، (خواردنی) شه‌ش هه‌زاره.

۲- بابُ قَوْلِهِ تَعَالَى ﷻ

﴿قَدْ فَرَضَ اللَّهُ لَكُمْ مَحَلَّةَ آيَاتِنَا وَأَلْفَ مَوْلَاكُمْ وَهُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ﴾ (التَّحْرِيمُ، مَتْنِ تَجِبُ الْكَفَّارَةُ عَلَى الثَّنِيِّ وَالْفَقِيرِ؟

(۱) وه‌ک ئه‌وه‌ی له ئایه‌ته‌که‌دا هاتوه‌وه ده‌رباره‌ی که‌فاره‌تی سۆن‌ده.

(۲) له فهرمووده‌که‌ی پاش خۆیدا هاتوه‌وه به ژماره (۶۷۰۸).

(۳) پ‌روانه: ۱۸۱۴.

۶۷۰۹- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ سَمِعْتُهُ مِنْ فِيهِ عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ هَلَكْتُ. قَالَ «مَا شَأْنُكَ». قَالَ وَقَعْتُ عَلَى امْرَأَتِي فِي رَمَضَانَ. قَالَ «تَسْتَطِيعُ تُعْتِقُ رَقَبَةً». قَالَ لَا. قَالَ «فَهَلْ تَسْتَطِيعُ أَنْ تَصُومَ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ». قَالَ لَا. قَالَ: «فَهَلْ تَسْتَطِيعُ أَنْ تُطْعِمَ سِتِينَ مِسْكِينًا». قَالَ لَا. قَالَ «اجْلِسْ». فَجَلَسَ فَأَتَى النَّبِيُّ ﷺ بِعَرَقٍ فِيهِ تَمْرٌ - وَالْعَرَقُ الْمَكْتُلُ الصَّخْمُ - قَالَ «خُذْ هَذَا، فَتَصَدَّقْ بِهِ». قَالَ أَعَلَى أَفْقَرٍ مِنَّا، فَضَحِكَ النَّبِيُّ ﷺ حَتَّى بَدَتْ نَوَاجِدُهُ قَالَ: «أَطْعِمَهُ عِيَالَكَ»^(۱).

۲- باسی ئەم فەرمايشتهی خواﻧﻪﻛﻪ

(بێگومان خوا دایناوه بۆتان هەلۆه‌شان‌دەوه‌ی سویندەکانتان،
خوا پشتیوان و دۆستی ئێوه‌یه، وه ئەو زانای کار دروسته)، وه
که‌ی که‌فارهت له‌سه‌ر ده‌وله‌مه‌ند و هه‌زار و واجب ده‌بیت؟

۶۷۰۹- ئەبو هورەیره رضی اللہ عنہ دەلی: پیاویک هات بۆ خزمه‌تی پیغه‌مبەر ﷺ وتی:
تیاجووم، فەرمووی: ((چیته؟)) وتی: له‌گه‌ڵ هاوسه‌رکه‌مه‌دا له‌ په‌مه‌زاندای سه‌ر جییم
کردوه، فەرمووی: ((ده‌توانیت به‌نده‌یه‌ک ئازادی بکه‌یت؟)) وتی: نه‌خیر، فەرمووی:
((ئه‌ی ده‌توانیت دوو مانگ له‌سه‌ر یه‌ک به‌پۆژوو بیت؟)) وتی: نه‌خیر، فەرمووی:
((ئه‌ی ده‌توانی خواردنی شه‌ست هه‌زار به‌ده‌یت؟)) وتی: نه‌خیر. فەرمووی:
((دانیشه‌))، پیاوه‌که‌ دانیشه‌، ئینجا زه‌میله‌یه‌کی گه‌وره‌ هێنرا بۆ پیغه‌مبەر ﷺ
خورمای تێدا بوو - العَرَقُ: واته‌ زه‌میله‌یه‌کی گه‌وره‌ - فەرمووی: ((ئه‌مه‌ بکه‌
به‌خیر)) وتی: بیده‌م به‌ له‌ خو‌مان هه‌زارتر، پیغه‌مبهریش ﷺ پیکه‌نی هه‌تا ددانه
خریکانی دهرکه‌وتن، فەرمووی: ((بیده‌ به‌ مال و منداڵه‌کانت بیه‌خۆن)).

۳- بابُ مَنْ أَعَانَ الْمُعْسِرَ فِي الْكَفَارَةِ

۶۷۱۰- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَحْبُوبٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضي الله عنه قَالَ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ هَلَكْتُ. فَقَالَ «وَمَا ذَاكَ». قَالَ وَقَعْتُ بِأَهْلِي فِي رَمَضَانَ. قَالَ: «تَجِدُ رَقَبَةً». قَالَ لَا. قَالَ «هَلْ تَسْتَطِيعُ أَنْ تَصُومَ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ». قَالَ لَا. قَالَ «فَتَسْتَطِيعُ أَنْ تُطْعِمَ سِتِّينَ مِسْكِينًا». قَالَ لَا. قَالَ فَجَاءَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ بِعَرَقٍ - وَالْعَرَقُ الْمِكْتَلُ فِيهِ مَمْرٌ - فَقَالَ «أَذْهَبْ بِهِذَا، فَتَصَدَّقْ بِهِ». قَالَ عَلَى أَحْوَجَ مِنَّا يَا رَسُولَ اللَّهِ وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ مَا بَيْنَ لَابَتَيْهَا أَهْلٌ بَيْتِ أَحْوَجَ مِنَّا. ثُمَّ قَالَ «أَذْهَبْ، فَأَطْعِمْهُ أَهْلَكَ»^(۱).

۳- باسی كهسیك یارمهتی نه بوویهك بدات له كهفارهت دانهكهیدا

۶۷۱۰- نهبو هورمهیره رضي الله عنه دهلی: پیاویك هات بو خرمهتی پیغهمبهر ﷺ وتی: تیاچووم، فهرمووی: ((چی بووه؟)) وتی: له گهل هاوسهرهكهیدا له ردهمزاندا سهر جییم کردوه، فهرمووی: ((بهندهیهکت ههیه (نازادی کهیت؟)) وتی: نهخیر، فهرمووی: ((نهی دمتوانیت دوو مانگ له سهر یهک بهرپوژوو بیت؟)) وتی: نهخیر، فهرمووی: ((نهی دمتوانی خواردنی شهست ههزار بدهیت؟)) وتی: نهخیر، ئینجا پیاویکی ئه نصاری زهمیلهیهکی گهوردی هیئا - العرق: واته: زهمیلهیهکی گهوره - خورمای تیدا بوو، ئینجا فهرمووی: ((برو ئه مه بهرمو بیکه بهخیر))، وتی: نهی پیغهمبهری خوا ﷺ بیده به له خویمان ههزارتر؟ سویند بهو زاتهی تووی به ههق ناردوو له نیوان دوو بهردهلانه رهسهکهیدا له ئیمه ههزارتری تیدا نییه، پاشان فهرمووی: ((برو بیده به مال و منداله کانت بیخون)).

۴- باب: يُعْطِي فِي الْكَفَّارَةِ عَشْرَةَ مَسَاكِينَ، قَرِيبًا كَانَ أَوْ بَعِيدًا

۶۷۱۱- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ حُمَيْدٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ هَلَكْتُ. قَالَ «وَمَا شَأْنُكَ». قَالَ وَقَعْتُ عَلَى امْرَأَتِي فِي رَمَضَانَ. قَالَ «هَلْ تَجِدُ مَا تُعْتَقُ رَقَبَةً». قَالَ لَا. قَالَ «فَهَلْ تَسْتَطِيعُ أَنْ تَصُومَ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ». قَالَ لَا. قَالَ «فَهَلْ تَسْتَطِيعُ أَنْ تُطْعِمَ سِتِينَ مِسْكِينًا». قَالَ لَا أَجِدُ. فَأَتَى النَّبِيُّ ﷺ بِعَرَقٍ فِيهِ مَرٌّ فَقَالَ: «خُذْ هَذَا فَتَصَدَّقْ بِهِ». فَقَالَ أَعَلَى أَفْقَرٍ مِنَّا؟ مَا بَيْنَ لَابَتَيْهَا أَفْقَرُ مِنَّا. ثُمَّ قَالَ «خُذْهُ فَاطْعِمْهُ أَهْلَكَ»^(۱).

۴- باسیک: له که فارهتدا (ئهووی که فارهتدهکی

له سه ره) خۆراک دهدات به ده ههزار نزیك بن یان دوور^(۲)

۶۷۱۱- ئه بو هوهرمیره ﷺ دهلی: پیاویک هات بو خزمهتی پیغه مبهەر ﷺ وتی: تیاچووم، فهرمووی: ((جیته؟)) وتی: له گهڵ هاوسه ره که مدا له ره مه زاندا سه ره جییم کردوه، فهرمووی: ((ئایا ههته به ندمیه ک ئازادی بکهیت؟)) وتی: نه خیر، فهرمووی: ((ئهی دمهتوانیت دوو مانگ له سه ره یه ک بهرۆزوو بیت؟)) وتی: نه خیر، فهرمووی: ((ئهی دمهتوانی خواردنی شهست ههزار بدمیت؟)) وتی: نه خیر. ئینجا زهمیله یه کی گه وره ی هینرا بو پیغه مبهەر ﷺ خورمای تیدا بوو، ئینجا فهرمووی: ((ئهمه به رهو بیکه به خیر)) ، وتی: بیده م به له خوومان ههزارتر؟ له نیوان دوو بهرده لانه ره شه کهیدا له ئیمه ههزارتری تیدا نییه. پاشان فهرمووی: ((بیبه بیده به مال و منداله کانت بیخوون)).

(۱) پروانه: ۱۹۳۶.

(۲) واته: خزم بن، ههزاره کان یان بیگانه بن دروسته خۆراکه که یان پێ بدات.

۵- بابُ صَاعِ الْمَدِينَةِ وَمَدُّ النَّبِيِّ ﷺ وَبَرَكَتُهُ وَمَا تَوَارَثَ أَهْلُ

الْمَدِينَةِ مِنْ ذَلِكَ قَرْنًا بَعْدَ قَرْنٍ

۶۷۱۲- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا الْقَاسِمُ بْنُ مَالِكٍ الْمُزَنِيُّ حَدَّثَنَا الْجَعْفَرُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنِ السَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ قَالَ كَانَ الصَّاعُ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ مَدًّا وَثُلُثًا مِدَّكُمْ الْيَوْمَ فَزَيْدٌ فِي رَمَنٍ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ^(۱).

۵- باسی (پروونکردنه‌وه‌ی) ره‌به‌ی^(۳) مه‌دینه و مشت‌ی

پی‌غه‌مبەر ﷺ وه دو‌عای به‌ره‌که‌تی پی‌غه‌مبەر ﷺ بو‌یان، وه

باسی ئه‌وه‌ی که‌ خه‌لکی مه‌دینه پشتا و پشت نه‌وه له

دوای نه‌وه ئه‌و ره‌به‌یان بو ماوه‌ته‌وه

۶۷۱۲- سانییی کوری یه‌زید ده‌لی: ره‌به له سه‌رده‌می پی‌غه‌مبهردا ﷺ مشتیک و یه‌ک له‌سه‌ر سیی مشتیک بوو به‌م مشت‌ی ئه‌مه‌روی نیوه، ئینجا له سه‌رده‌می عومه‌ری کوری عه‌بدوله‌یزیدا لئی زیاد کرا.

۶۷۱۳- حَدَّثَنَا مُنْذَرُ بْنُ الْوَلِيدِ الْجَارُودِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو قُتَيْبَةَ - وَهُوَ سَلَمٌ - حَدَّثَنَا مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ قَالَ كَانَ ابْنُ عُمَرَ يُعْطِي زَكَاةَ رَمَضَانَ مِدَّ النَّبِيِّ ﷺ الْمُدَّ الْأَوَّلَ، وَفِي كَفَّارَةِ الْيَمِينِ مِدَّ النَّبِيِّ ﷺ. قَالَ أَبُو قُتَيْبَةَ قَالَ لَنَا مَالِكٌ مَدَّنَا أَعْظَمُ مِنْ مَدَّكُمْ وَلَا نَرَى الْفَضْلَ إِلَّا فِي مَدِّ النَّبِيِّ ﷺ وَقَالَ لِي مَالِكٌ لَوْ جَاءَكُمْ أَمِيرٌ فَضْرَبَ مَدًّا أَصْغَرَ مِنْ مَدِّ النَّبِيِّ ﷺ بِأَيِّ شَيْءٍ كُنْتُمْ تُعْطُونَ قُلْتُ كُنَّا نُعْطِي مِدَّ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ أَفَلَا تَرَى أَنَّ الْأَمْرَ إِنَّمَا يَعُودُ إِلَى مَدِّ النَّبِيِّ ﷺ.

۶۷۱۳- ئه‌بو قوته‌یبه - که‌ ناوی سه‌له - ده‌لی: مالیک بو‌ی گپ‌راپنه‌وه له نافعه‌وه

ده‌لی: ئیبنو عومه‌ر (ﷺ) سه‌رفیتره‌ی ره‌مه‌زانی به (ئه‌ندازه‌ی) مشت‌ی پی‌غه‌مبەر ﷺ

(۱) پروانه: ۱۸۵۹.

(۲) ره‌به‌یه‌ک: شه‌ش مشت دانه‌وێله‌یه. پروانه: فره‌ه‌نگۆکی ئه‌حمه، دانراوی: مامۆستا شیخ مه‌عروفی نو‌دی.

چاپی سییه‌م. ل ۴۳، ئه‌له‌ونجد به‌کوردی: ۱۰/۸/۳.

دهدا، که مشتی یه‌که‌م جاره ^(۱)، وه بو که‌فارمت دانی سونندیش ههر به‌مشتی پی‌غه‌مبهر ﷺ دمیدا. نه‌بو قوته‌یبه ده‌لی: مالیک پی‌ی وتین: مشتی نی‌مه ^(۲) که‌وره‌تره له مشتی نی‌وه ^(۳)، وه فه‌زل و گه‌ورمی ههر له مشتی پی‌غه‌مبهر دایه ﷺ. (قوته‌یبه) وتی: مالیک پی‌ی وتم: نه‌گهر لی‌پرسراویک بی‌ت و مشتی دیاری بکات بجوو‌کتر له مشتی پی‌غه‌مبهر ﷺ، نی‌وه به پی‌وانه‌ی چی (سه‌رفی‌تره و که‌فارمت) دده‌دن؟ وتم: نی‌مه به (ئه‌ندازه‌ی) مشتی پی‌غه‌مبهر ﷺ ده‌یدین، وتی: ده‌ی تو وا نازانیت که بی‌گومان بریار و کاره‌که به دل‌نیاییه‌وه ده‌گهر‌پته‌وه بو (ئه‌ندازه‌ی) مشتی پی‌غه‌مبهر ﷺ.

۶۷۱۴- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ «اللَّهُمَّ بَارِكْ لَهُمْ فِي مِكْيَالِهِمْ وَصَاعِهِمْ وَمُدِّهِمْ» ^(۴).
 ۶۷۱۴-ئه‌نه‌سی کوری مالیک ﷺ گپ‌رایه‌وه که پی‌غه‌مبهری خوا ﷺ فه‌رموی: ((خوایه به‌ره‌که‌ت بخه‌یته پی‌وانه و مهن و مشتیا‌نه‌وه)).

۶- بَابُ قَوْلِ اللَّهِ ﷻ: ﴿أَوْخَرِ رَقَبَةً ۝۸۹﴾ الْمَانِدَةُ، وَآيُ الرُّقَابِ أَزْكَى؟

۶۷۱۵- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحِيمِ حَدَّثَنَا دَاوُدُ بْنُ زُشَيْدٍ حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي غَسَّانَ مُحَمَّدِ بْنِ مُطَرَفٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ حُسَيْنٍ عَنْ سَعِيدِ ابْنِ مَرْجَانَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «مَنْ أَعْتَقَ رَقَبَةً مُسْلِمَةً، أَعْتَقَ اللَّهُ بِكُلِّ عُضْوٍ مِنْهُ عُضْوًا مِنَ النَّارِ، حَتَّىٰ فَرَجَهُ بِفَرَجِهِ» ^(۵).

(۱) واته: مشتی پی‌غه‌مبهر ﷺ سه‌رده‌می نه‌و نه‌ک مشتی هیشام، که دواتر دان‌رابوو که زیاتر و گه‌وره‌تر بوو له مشتی به‌که‌م جار.

(۲) که مشتی مه‌دینه‌یه و مشتی پی‌غه‌مبهره ﷺ.

(۳) که مشتی شام و هیشامه.

(۴) پروانه: ۲۱۳۰.

(۵) پروانه: ۲۵۱۷.

۱- باسی ئەم فەرمايشتهی خوا^(۱): (یان ئازاد کردنی به‌نده‌یه‌ک) وه (ئازادکردنی) کام به‌نده چاکتر و گه‌وره‌تره؟

۶۷۱۵- ئەبو هورەیره رضی اللہ عنہ له پیغه‌مبەر هوه صلی اللہ علیہ وسلم ده‌گیریته‌وه که فەرموویه‌تی: ((هەر کهس کۆیله‌یه‌کی مسوڵمان ئازاد بکات، خوا به‌هەر ئەندامێکی ئەو کۆیله‌یه ئەندامێکی ئەو کهسه ^(۲) له ئاگری دۆزهخ ئازاد ده‌کات، هه‌تا دامینی به‌دامینی ئازاد ده‌کات)).

۷- بابُ عِنَقِ الْمُدَبَّرِ وَأُمِّ الْوَلَدِ وَالْمُكَاتَبِ فِي الْكَفَّارَةِ، وَعِنَقِ وَلَدِ الزَّانَا

وَقَالَ: طَاوُسٌ يُجْزَى الْمُدَبَّرُ وَأُمُّ الْوَلَدِ.

۶۷۱۶- حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ أَخْبَرَنَا حَمَادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ عَمْرِو عَنْ جَابِرٍ أَنَّ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ دَبَّرَ مَمْلُوكًا لَهُ، وَلَمْ يَكُنْ لَهُ مَالٌ غَيْرُهُ فَبَلَغَ النَّبِيَّ صلی اللہ علیہ وسلم فَقَالَ «مَنْ يَشْتَرِيهِ مِنِّي». فَاشْتَرَاهُ نَعِيمُ بْنُ النَّحَّامِ بِثَمَانِمِائَةِ دِرْهَمٍ، فَسَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ عَبْدًا قَبْطِيًّا مَاتَ عَامَ أَوَّلٍ ^(۳).

۷- باسی (حوکمی) ئازادکردنی کۆیله‌ی چاوهروان کراو، وه دایکی مندال و نوسراو له‌گه‌ل کراو له که‌فاره‌تدا، وه (حوکمی) مندالی زینا^(۴)

تاووس ده‌لی: کۆیله‌ی چاوهروان کراو^(۵) و دایکی مندال (که جاریه بیت) دروسته له که‌فاره‌تدا بدریت.

(۱) که ده‌باره‌ی که‌فاره‌تی سوندمه.

(۲) ئازادکه‌ری کۆیله‌که.

(۳) ب‌روانه: ۲۱۴۱.

(۴) واته: مندالی هی ژن و پیاویک بیت زینا‌یان له‌گه‌ل به‌کری کردبیت، ئەو منداله لهو ژنه بوویت.

(۵) کۆیله‌یه‌ک دوا‌ی مردنی خاوه‌نه‌که‌ی ئازاد بیت.

٦٧١٦- جابیر ؓ دهگپرېته وه که بیاوځی ئه نصاری کوږله یه کی خوږی نازاد کرد پاش مردنی خوږی، جگه له و کوږله یه ش هیچ مال و سامانیکی نه بوو، جا نه و هم واته گهشت به پیغه مبر ؓ فهرمووی: ((کی ئه م (کوږله یه م) لی دهگپریت؟؟)).

ئینجا نوعه یمی کورې نه حمام به ههشت سهد دره م لی کړی، (عهر ده لی)

جا له جابیری کورې عه بدو للام بیست دهیوت: (کوږله چاو مروان کراوه که)

کوږله یه کی قبیطی بوو، ههر له یه که م سالدا مرد.

٨- بَابُ: إِذَا أُعْتِقَ فِى الْكُفَّارَةِ لِمَنْ يَكُونُ وَلَاؤُهُ؟

٦١٧- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنِ الْحَكَمِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنِ الْأَسْوَدِ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا أَرَادَتْ أَنْ تَشْتَرِيَ بَرِيرَةَ فَاسْتَرْطَوْا عَلَيْهَا الْوَلَاءَ، فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ «اشْتَرِيهَا إِنَّمَا الْوَلَاءُ لِمَنْ أَغْتَقَى»^(١).

۸- باسیک: ئەگەر کەسیک لە کەفاریەدا کۆیلەیهکی ئازاد کرد، ئایا سەرپەرەشتیاری (کۆیلەکە) بۆ کۆ دەبێت؟

۷۱۷- نه سو د له عائشه ه رضی اللہ عنہا ده گپړته وه، که عائشه ویستی به ریره بکړت، جا خاوه نه کانی به مەر جیان له سهری (عائشه) دانا که وه لائی ^(۲) بؤ نه وان بیت، عائشه ش نه وهی بؤ پیڅه مبر ﷺ باسکرد، نه ویش فهرمووی (به عائشه): ((بیکره بیگومان سر پر رشتیاری و وه لائی بؤ نه و که سهیه نازادی کرده)).

(۱) بروانه: ۴۵۶.

(۲) (ولاء) مافیکى مه‌عنه‌وییه له پاش مردنى کۆيله یان که‌نیزه‌ک، ئە‌گەر که‌سیان نه‌بوو میراته‌کە‌ی بۆ‌ ئە‌و که‌سه ده‌که‌رێته‌وه‌.

۹- بابُ الْإِسْتِثْنَاءِ فِي الْإِيمَانِ

٦٧١٨- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ غِيلَانَ بْنِ جَرِيرٍ عَنْ أَبِي بُزْدَةَ بْنِ أَبِي مُوسَى عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ قَالَ أَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فِي رَهْطٍ مِنَ الْأَشْعَرِيِّينَ اسْتَحْمِلُهُ فَقَالَ «وَاللَّهِ لَا أَحْمِلُكُمْ، مَا عِنْدِي مَا أَحْمِلُكُمْ». ثُمَّ لَبِثْنَا مَا شَاءَ اللَّهُ، فَأَتَى بِإِبِلٍ فَأَمَرَ لَنَا بِثَلَاثَةِ دَوْدٍ، فَلَمَّا انْطَلَقْنَا قَالَ بَعْضُنَا لِبَعْضٍ لَا يُبَارِكُ اللَّهُ لَنَا، أَتَيْنَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ نَسْتَحْمِلُهُ فَحَلَفَ أَنْ لَا يَحْمِلَنَا فَحَمَلَنَا. فَقَالَ أَبُو مُوسَى فَأَتَيْنَا النَّبِيَّ ﷺ فَذَكَّرْنَا ذَلِكَ لَهُ فَقَالَ «مَا أَنَا حَمَلْتُكُمْ بَلِ اللَّهُ حَمَلَكُمْ، إِنِّي وَاللَّهِ إِنْ شَاءَ اللَّهُ لَا أَخْلِفُ عَلَى يَمِينٍ فَأَرَى غَيْرَهَا خَيْرًا مِنْهَا، إِلَّا كَفَرْتُ عَنْ يَمِينِي، وَأَتَيْتُ الَّذِي هُوَ خَيْرٌ»^(١).

۹- باسی (حوکه‌کانی) هه‌لاواردن^(٢) له سوینده‌کاندا

٦٧١٨-ئهبو بورده‌ی کوری ئهبو موسا له ئه‌بی موسای ئه‌شعه‌ره‌یه‌وه ﷺ ده‌گیریت‌ه‌وه ده‌لی: له‌گه‌ل چهند که‌سیکی ئه‌شعه‌ریدا چوومه خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ داوا‌ی و‌لا‌خی سواریمان کرد^(٣)، پیغه‌مبه‌ری ﷺ فه‌رمو‌وی: ((سویند به‌خوا و‌لا‌خی سواریتان پی ناده‌م، وه هیچ و‌لا‌خیکی سواریم لا نییه‌))، پاشان ئه‌وه‌نده‌ی خوا چه‌ز بکات ماینه‌وه، جا چهند و‌شتریک هینرا (بۆ پیغه‌مبه‌ر ﷺ)، ئینجا فه‌رمانیدا بۆمان به‌سی و‌شتر، ئینجا که ده‌رجووین هه‌ندی‌کمان به‌هه‌ندی‌کمان وت: خوا فه‌ر و به‌ره‌که‌یتی تی ناخات بۆمان، رۆشتینه خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ر ﷺ داوا‌ی و‌لا‌خمان لی کرد، سویندی خوارد و‌لا‌خی سواریمان پی نه‌دات به‌لام پی داین، جا ئهبو موسا وتی: رۆشتینه خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ر ﷺ ئه‌وه‌مان بۆ باس کرد، ئه‌ویش فه‌رمو‌وی: ((من و‌لا‌خی سواریم پی نه‌دان، به‌لکو خوا و‌لا‌خی

(١) پروانه: ٣١٣٣.

(٢) هه‌لاواردن: جیا‌کردنه‌وه، فه‌ره‌نگ خال: ٦٣٤.

(٣) بۆ ئه‌وه‌ی به‌شداری غه‌زای ته‌بووک بکه‌ین.

سواری پیدان، وه لاهی من نه گهر خوا بیهویت. سویند له سهر هیج شتیک ناخوم و بزانه غهیری سویند له سهر خوراومکه چاکتره له وهی سویندی له سهر خوراوه، نیلا که فارهتی سوینده کهم دهم و نه وهی که چاکتره نه نجامی دهم)).

۶۷۱۹- حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ وَقَالَ: «إِلَّا كَفَرْتُ يَمِينِي، وَأَتَيْتُ الَّذِي هُوَ خَيْرٌ». أَوْ «أَتَيْتُ الَّذِي هُوَ خَيْرٌ، وَكَفَرْتُ»^(۱).

۶۷۱۹- نه بونوعمان بو ی گپراپنه وه وتی: حهماد بو ی گپراپنه وه وتی: پیغه مبه ر ﷺ فه رموویه تی: ((مه گهر که فارهتی سوینده کهم دهم، نه وه ده کهم که چاکتره ((، یان ((نه وه ده کهم که چاکتره و که فارهتی (سوینده کهم) دهم)).

۶۷۲۰- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ هِشَامِ بْنِ حَجَرٍ عَنْ طَاوُسٍ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ سَلِيمَانُ لَطُوفَنَّ اللَّيْلَةَ عَلَى تِسْعِينَ امْرَأَةً، كُلُّ تِلْدٍ غُلَامًا يُقَاتِلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ. فَقَالَ لَهُ صَاحِبُهُ - قَالَ سُفْيَانُ يَعْنِي الْمَلِكَ - قُلْ إِنْ شَاءَ اللَّهُ. فَتَسَى، فَطَافَ بِهِنَّ، فَلَمْ تَأْتِ امْرَأَةٌ مِنْهُنَّ بِوَلَدٍ، إِلَّا وَاحِدَةً بِشَقٍّ غُلَامٍ. فَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ يَزْوِيهِ قَالَ «لَوْ قَالَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ، لَمْ يَخْتُبْ وَكَانَ دَرَكًا فِي حَاجَتِهِ». وَقَالَ مَرَّةً قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «لَوْ اسْتَشْنَى». وَحَدَّثَنَا أَبُو الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ مِثْلَ حَدِيثِ أَبِي هُرَيْرَةَ^(۲).

۶۷۲۰- نه بو هورپه ربه ﷺ ده لی: سولهیمانی کوری داوود ﷺ فه رمووی: سویند بی نه مشه و به دلنیاپییه وه دهمو پیمه وه به سهر نه وه د ژندا (سهر جییان له گهل ده کهم)، ههر یه که یان کورپکی ببیت له رپی خوادا بجه نگیت، هاوړی (فریسته) که ی فه رمووی پیی: - سوفیان وتی: مه بهستی به هاوړیکه ی فریسته یه. بلی:

(۱) پروانه: ۳۱۳۳.

(۲) پروانه: ۲۸۱۹.

ئه‌گهر خوا ویستی له‌سه‌ر بوو، به‌لام ئه‌و له‌بیری چوو، ئینجا به‌سه‌ر هه‌موویاندا سو‌رایه‌وه (سه‌رحبیی له‌گه‌ل کردن)، به‌لام هه‌ج ژنیکیان مندالی نه‌بوو، جگه‌ له ژنیکیان له‌ته کورپکی بوو.

جا ئه‌بو هورمیره عليه السلام ده‌لی و ده‌یگێرتیه‌وه فه‌رمووی: ((ئه‌گهر بیوتایه (إن شاء الله) ئه‌گهر خوا بیه‌وئ سوینده‌که‌ی نه‌ده‌که‌وت، زۆرتر حیی ئومید بوو بۆ پێویستیه‌که‌ی))^(۱).

وه ئه‌بو هورمیره عليه السلام جارێکیان وتی: پێغه‌مبه‌ری خوا صلی الله علیه و آله فه‌رمووی: ((ئه‌گهر هه‌لاواردنی بکردایه))، (ئیمامی بوخاری ده‌لی): ئه‌بو زیناد له ئه‌عه‌ره‌جه‌وه وینه‌ی فه‌رمووده‌که‌ی ئه‌بو هورمیره‌ی بۆ گێراینه‌وه.

۱۰- بَابُ الْكَفَّارَةِ قَبْلَ الْحَنْثِ وَبَعْدَهُ

۶۷۲۱- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ، حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنِ الْقَاسِمِ التَّمِيمِيِّ، عَنْ زُهْدِمِ الْجَرَمِيِّ قَالَ: كُنَّا عِنْدَ أَبِي مُوسَى، وَكَانَ بَيْنَنَا وَبَيْنَ هَذَا الْحَيِّ مِنْ جَرِمٍ إِخَاءٌ وَمَعْرُوفٌ. قَالَ: فَقَدِمَ طَعَامٌ. قَالَ: وَقَدِمَ فِي طَعَامِهِ لَحْمٌ دَجَاجٍ. قَالَ: وَفِي الْقَوْمِ رَجُلٌ مِنْ بَنِي تَيْمِ اللَّهِ أَحْمَرُ كَأَنَّهُ مَوْلَى. قَالَ: فَلَمْ يَدْنُ، فَقَالَ لَهُ أَبُو مُوسَى: ادْنُ، فَإِنِّي قَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَأْكُلُ مِنْهُ. قَالَ إِنِّي رَأَيْتُهُ يَأْكُلُ شَيْئًا قَدَرْتُهُ، فَحَلَفْتُ أَنْ لَا أَطْعَمَهُ أَبَدًا. فَقَالَ: ادْنُ أَخْبِرَكَ عَنْ ذَلِكَ: أَتَيْنَا رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فِي رَهْطٍ مِنَ الْأَشْعَرِيِّينَ اسْتَحْمِلُهُ، وَهُوَ يُقْسِمُ نَعْمًا مِنْ نَعَمِ الصَّدَقَةِ - قَالَ أَيُّوبُ: أَحْسِبُهُ قَالَ: وَهُوَ غَضَبَانُ - قَالَ: «وَاللَّهِ لَا أُحْمِلُكُمْ، وَمَا عِنْدِي مَا أُحْمِلُكُمْ».

قَالَ: فَانْطَلَقْنَا فَأَتَى رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله بِنَهْبٍ إِبِلٍ، فَقِيلَ: "أَيْنَ هَؤُلَاءِ الْأَشْعَرِيُّونَ؟" فَأَتَيْنَا، فَأَمَرَ لَنَا بِخَمْسِ دَوْدٍ غُرِّ الدَّرَى. قَالَ: فَانْدَفَعْنَا، فَقُلْتُ لِأَصْحَابِي: أَتَيْنَا رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله نَسْتَحْمِلُهُ،

(۱) که بێته جن و خوا بۆی بکردایه.

فَحَلَفَ أَنْ لَا يَحْمِلَنَا، ثُمَّ أَرْسَلَ إِلَيْنَا فَحَمَلَنَا، نَسِيَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَمِينَهُ، وَاللَّهُ لَنْ تَغْفَلَنا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَمِينَهُ لَا نُفْلِحُ أَبَدًا، ارْجِعُوا بِنَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَلَنُذَكِّرَهُ يَمِينَهُ. فَارْجَعْنَا فَقُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ أَتَيْنَاكَ نَسْتَحْمِلُكَ، فَحَلَفْتَ أَنْ لَا تَحْمِلَنَا ثُمَّ حَمَلْتَنَا فَظَنْنَا -أَوْ فَعَرَفْنَا- أَنَّكَ نَسِيتَ يَمِينَكَ. قَالَ: «انْطَلِقُوا، فَإِنَّمَا حَمَلَكُمُ اللَّهُ، إِنِّي وَاللَّهِ إِنْ شَاءَ اللَّهُ لَا أَخْلِفُ عَلَى يَمِينٍ فَأَرَى غَيْرَهَا خَيْرًا مِنْهَا إِلَّا أَتَيْتُ الَّذِي هُوَ خَيْرٌ وَتَحَلَّلْتُهَا»^(۱). تَابَعَهُ حَمَادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ وَالْقَاسِمِ بْنِ عَاصِمٍ الْكَلْبِيِّ.

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ وَالْقَاسِمِ التَّمِيمِيِّ، عَنْ زُهْدَمٍ بِهِذَا. حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ، حَدَّثَنَا أَيُّوبُ، عَنِ الْقَاسِمِ، عَنْ زُهْدَمٍ بِهِذَا.

۱۰- باسی که‌فارهت دان پیش که‌وتنی سوینده‌که و پاش که‌وتنیشی (دروسته)

۶۷۲۱- زهده‌می جه‌می ده‌لی: نِیمه لای ئەبو موسا ﷺ بووین، له رابردوودا له نیوان نِیمه و ئەم هۆزی جه‌رمدا برایه‌تی و چاکه کردن هه‌بوو، ده‌لی: ئینجا خواردنیک هینرا، وه وتی: وه له خواردنه‌که‌یدا گوشتی مریشک هینرا، وه وتی: له ناو خه‌لکه‌که‌شدا پیاویکی تیا‌بوو له نه‌وه‌ی به‌نی ته‌یمی خوا بوو، که‌سیکی سورکار بوو، ده‌توت غه‌یره عه‌رمبه، ده‌لی: نزیک نه‌بوویه‌وه، ئەبو موساش ﷺ پێی وت: نزیک به‌ره‌وه، چونکه بیتگومان پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ بینیه‌وه لێی خواردوه، پیاوه‌که وتی: من ئەو مریشکه‌م دیوه شتیکی ده‌خوارد، ئیتر قیزم لێی هاته‌وه و سویندم خوارد که هه‌رگیز نه‌یخۆم، ئەبو موساش وتی: وهره نزیک به‌ره‌وه له‌و باره‌یه‌وه هه‌وا‌لت بده‌می، له گه‌ل چه‌ند که‌سیکی ئەشعه‌ری رۆشتینه خزمه‌تی پێغه‌مبه‌ری خوا و ﷺ دا‌وا‌ی و لا‌غی سواریمان لێ کرد، له‌و کاته مال‌ات و

وشتی زهکاتی دابهش دهکرد - ئەیوب وتی: وابزانم وتی: لهو کاته دا زۆر تورە بوو - دەلی: فەرمووی: ((وہللاہی ولاغی سواریتان پینادەم، وہ ولاغی سواریم لانییہ پیتان بدەم)).

دەلی: ئینجا رۆشتین جا چەند وشتی تالانی هینرا بو پیغەمبەری خوا ﷺ، وہ وترا: کەسە ئەشعەرییەکان کوان؟ ئیمەش رۆشتین و فەرمانیدا بو مان پینج وشتی چوار پەل سپی کوپارە بەرزی پیداین، دەلی: ئینجا کە گەڕاینەو، وتم بە هاوڕیکانم رۆشتینە خزمەت پیغەمبەری خوا ﷺ داواى ولاغی سواریمان لی کرد، ئەویش سویندی خوارد کە ولاغی سواریمان پینەدا، پاشان ناردی بەدواماندا و ولاغی سواری پیداین، پیغەمبەری خوا ﷺ سویندەکەى لە بیر چوو با سویندەکەى بیر بخەینەو، ئیتر گەڕاینەو و وتان: ئەى پیغەمبەری خوا ئیمە هاتینە خزمەت داواى ولاغی سواریمان لە تو کرد، تۆش سویندت خوارد کە ولاخی سواریمانمان پینەدەیت، پاشان ولاخی سواریت پیداین، بۆیە گومانمان وابوو- یان دلنیا بووین- کە جەنابت سویندەکەت لە بیر چوووتەو. پیغەمبەریش ﷺ فەرمووی: ((برؤن سا دلنیا بن خوا ولاغی سواری پیدان، بیگو مان وہللاہی من- ئەگەر خوا بیەو- هیچ سویندیک ناخۆم، ئینجا غەیر ئەو شتەى سویندم لەسەرى خواردوو چاکتر بیّت لەوہى سویندم لەسەر خواردوو، ئیلا ئەویان دەکەم چاکتر، وہ کە فارمتی سویندەکەم ئەدەم)).

-حەممادی کوپی زەید لە ئەیوبەو گێڕاویەتیەو ئەویش لە ئەبی قیلابە و قاسیمی کوپی عاصیمی کولەیبەو گێڕاویەتیەو و پالپشتی گێرانەو، کەى ئیسماعیلی کوپی ئیبراھیمی کردو.

(ئیمامی بوخاری دەلی: قوتەیبە بۆی گێڕاینەو وتی: عەبدولوہاب بۆی گێڕاینەو لە ئەیوبەو لە ئەبی قیلابە و قاسیمی تەمیمیەو لە زەھدەم ئەم فەرموودەى گێراوتەو.

(نیمای بوخاری دهلی): ئەبو مەعمەر بۆی گیراینهوه وتی: عەبدولواریس بۆی گیراینهوه وتی: ئەبیوب بۆی گیراینهوه له قاسیمهوه له زههدهمهوه ئەم فەرموودهی گیرایهوه.

٦٧٢٢- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمرَ بْنِ قَارِسٍ، أَخْبَرَنَا ابْنُ عَوْنٍ، عَنِ الْحَسَنِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «لَا تَسْأَلِ الْإِمَارَةَ، فَإِنَّكَ إِنْ أُعْطِيَتْهَا عَنْ غَيْرِ مَسْأَلَةٍ أُعِنْتَ عَلَيْهَا، وَإِنْ أُعْطِيَتْهَا عَنْ مَسْأَلَةٍ وَكَلْتَ إِلَيْهَا، وَإِذَا حَلَفْتَ عَلَى يَمِينٍ فَرَأَيْتَ غَيْرَهَا خَيْرًا مِنْهَا، فَأَبِ الْذِي هُوَ خَيْرٌ، وَكَفَّرْ عَنْ يَمِينِكَ»^(١). تَابَعَهُ أَشْهُلُ عَنِ ابْنِ عَوْنٍ. وَتَابَعَهُ يُونُسُ وَسِمَاكُ بْنُ عَطِيَّةٍ وَسِمَاكُ بْنُ حَرْبٍ وَحُمَيْدٌ وَقَتَادَةُ وَمَنْصُورٌ وَهَيْشَامُ وَالرَّبِيعُ.

٦٧٢٢- عەبدورەحمانی کوری سەموره ﷺ دهلی: پێغه مبهری خوا ﷺ فەرمووی: ((داواى بهرپر سيارى مهکه، چونکه بهراستی ئەگەر بى داواکردن بهرپر سياریت پى بدرى پشتيوانى دهکړيت لهسهرى، بهلام ئەگەر بهداواکردن پیت بدرى به خوت دەسپێردريت، وه ئەگەر سویندت لهسهر شتیک خوارد ئینجا زانیت غهیری سویند لهسهر خوراوهکه چاکتره لهو، ئەوهیان بکه که چاکترهوه، وه کهفاهرتی سویندهکهت بده)).

ئەشەهل له ئیبنو عەونهوه گیراویەتیەوه و پالپشتی گیرانهوهکهی عوسمانی کوری عومەر دهکات.

یونس و سیمای کوری عهتییه و سیمای کوری حەرب و حومهید و قەتاده و مەنصور و هیشام و ربيع گیراویانەتەوه و پالپشتی گیرانهوهکهی عەبدوللای کوری عەون دهکەن.

(١) بروانه: ٦٦٢٢.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۸۵- کتاب الفرائض

به‌ناوی خوامی به‌خشنده‌ی میهره‌بان

۸۵- پهراوی میرات دابه‌ش کردن

۱- بابُ قولِ اللَّهِ ﷻ: ﴿يُوصِيكُمُ اللَّهُ فِي أَوْلَادِكُمْ لِلَّذِ كَرِ مِنْهُ حَظٌ لِّلْأُنثَيَيْنِ إِنِ كُنِ نِسَاءً فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ وَإِن كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ وَلِلَّذِينَ يَرِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِن كَانَ لَهُ وَلَدٌ فَإِن لَّمْ يَكُنْ لَهُ وَلَدٌ وَوَرِثَهُ أَبَوَاهُ فَلِلْمُتَّكِئَةِ ثُلُثٌ فَإِن كَانَ لَهُ إِخْوَةٌ فَلِلْمُتَّكِئَةِ السُّدُسُ مِن بَعْدِ وَصِيَّةِ يُوصِي بِهَا أَوْ دَيْنٍ وَأَبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ لَا تَدْرُونَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ لَكُمْ نَفْعًا فَرِيضَةٌ مِّنَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١١﴾ ﴿١٢﴾ وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ أَزْوَاجُكُمْ إِن لَّمْ يَكُن لَّهُنَّ وَلَدٌ فَإِن كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ فَلَكُمْ الرُّبْعُ مِمَّا تَرَكَنَّ مِن بَعْدِ وَصِيَّةِ يُوصِي بِنَهَا أَوْ دَيْنٍ وَلَهُنَّ الرُّبْعُ مِمَّا تَرَكَنَّ إِن لَّمْ يَكُن لَّكُمْ وَلَدٌ فَإِن كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ الثُّمُنُ مِمَّا تَرَكَنَّ مِن بَعْدِ وَصِيَّةِ نُّوصُونَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ وَإِن كَانَ رَجُلٌ يُورِثُ كِلَاءَةً أَوْ امْرَأَةً وَلَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتُ فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ فَإِن كَانُوا أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ فَهُمْ شُرَكَاءُ فِي الثُّلُثِ مِن بَعْدِ وَصِيَّةِ يُوصِي بِهَا أَوْ دَيْنٍ غَيْرَ مُضَاعَافٍ وَصِيَّةُ مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَلِيمٌ ﴿١٣﴾ ﴿١٤﴾ النساء..

۶۷۲۳- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ، سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: مَرِضْتُ فَقَادَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَبُو بَكْرٍ وَهُمَا مَاشِيَانِ، فَأَتَانِي وَقَدْ أُغْمِيَ

عَلَيْ، فَتَوَضَّأَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَصَبَّ عَلَى وَضْوءَهُ فَأَقْفَفْتُ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، كَيْفَ أَصْنَعُ فِي مَالِي؟ كَيْفَ أَقْضِي فِي مَالِي؟ فَلَمْ يُجِبْنِي بِشَيْءٍ حَتَّى نَزَلَتْ آيَةُ الْمَوَارِيثِ^(۱).

۱- وه باسی ئەم فەرمايشتهی خوا ﷺ: (خوا ئاموژگاریتان دهکات دەر باره‌ی (میراتی) رۆڵه‌کانتان (له میرات) بۆ نیریکی به وینه‌ی به‌شی دوو مە هه‌یه، خو ئەگەر (مندالەکاناتان) ته‌نها ئافرەت بوون (دووان و) زیاد له دووان ئەوا دوو به‌ش له سێ به‌شیان بۆ هه‌یه، له‌وه‌ی مردوووه‌که به‌جێ هێشتوووه، به‌لام ئەگەر یه‌کیک ئافرەت بوو، ئەوه نیوه‌ی (میراته‌که‌ی) ه‌ی ئەوه، وه بۆ هەر کام له دایک و باوکی مردوووه‌که شەش یه‌ک هه‌یه له‌وه‌ی که به‌جێ هێشتوووه، ئەگەر مردوووه‌که مندالی هه‌بوو، به‌لام ئەگەر مردوووه‌که مندالی نه‌بوو و دایک و باوکی میراتگری بوون، ئەوه سێ یه‌ک بۆ دایکه‌که‌یتی له پاش دەرکردنی وه‌سیه‌تیک وه‌سیتی پێ کرابێت (له لایه‌ن مردوووه‌که‌وه)، یان دانه‌وه‌ی قه‌رزیک (که له‌سه‌ری بێت)، باوکه‌کانتان و کوره‌کانتان نازان کامه‌یان به سوودترن بۆتان، ئەو دابه‌ش کردنه له لایه‌ن خواوه پێویست کراوه، به‌راستی خوا هه‌میشه زانای دانایه، وه نیوه‌ی ئەو (میراته‌ی) که ژنه‌کانتان به‌جیان هێشتوووه بۆ ئیوه، ئەگەر ئەو ژنانه مندالیان نه‌بوو، به‌لام ئەگەر مندالیان هه‌بوو، ئەوه چوار یه‌ک له‌وه‌ی (ژنه‌کانتان) به‌جێ یان هێشتوووه بۆ ئیوه، له پاش (دەرکردنی)

(۱) پروانه: ۱۹۴.

وهسپه تیک که کردبیتیان یان قهرزیک (که لهسهریان بیت)، وه
چواریه کی نهوهی بهجیتان هیشتوووه بو ژنه کانتانه، نهگهر
ئیوه مندالتان نهبوو، بهلام نهگهر مندالتان ههبوو نهوه
ههشت یهک بو نهوانه لهوهی بهجیتان هیشتوووه، له پاش
(دهرکردنی) وهسپه تیک که کردبیتیان، یان دانهوهی قهرزیک
(که لهسهرتان بیت)، وه نهگهر پیاویک یان ئافره تیک که میراتی
لی ئهگیرا (مردبوو) نهباوانی ههبوو نه مندال، وه تهنها
برایهک یان خوشکیکی (له دایکهوه) ههبوو، نهو بو ههریهک
لهو دووانه شهش یهک ههیه، بهلام نهگهر نهوان زیاتر بوون له
برایهک یان خوشکیکی (دایکی) نهو کاته نهوانه ههموویان
هاوبهشن له سییهک (ی میراتهکه) دا له پاش (دهرکردنی)
وهسپه تیک که کراییت، یان قهرزیک که^(۱) بی زیان بیت، نهمه
برپاره له لایهن خواوه، خواش زانای لهسهرخویه))

۶۷۲۳- جابیری کوری عهبدوڵلا رحمه الله دهلی: نهخوش کهوتم، ئینجا پیغمه مبه صلی الله علیه و آله و
نهبو بهکر صلی الله علیه و آله ههردووکیان بهپیاده هاتن بو لام سهردانیاں کردم، جا
ههردووکیان هاتن بو لام لهو کاته دا من لههوش خوم جووبومهوه، ئینجا
پیغمه مبه صلی الله علیه و آله خوا صلی الله علیه و آله دهستنویزی گرت و ئاوی دهست نویره کهی رشت بهسهرمدا،
منیش هوشم کردهوه و وتم: نهی پیغمه مبه صلی الله علیه و آله خوا صلی الله علیه و آله چی بکهه دهربارهی مال و
سامانه کهه؟ چون برپار بدهم له سامانه کهمدا؟ پیغمه مبه صلی الله علیه و آله هیچ وهلامیکی
نهدامهوه ههتا نایهتی میرات دابهزی.

(۱) وهسپه که یان قهرزه که زانی نهبن بو میراتگران.

٢- بابُ تَعْلِيمِ الْقَرَانِضِ

وَقَالَ عُقْبَةُ بْنُ عَامِرٍ: تَعَلَّمُوا قَبْلَ الطَّائِنِ، يَغْنِيَ الَّذِينَ يَتَكَلَّمُونَ بِالظَّنِّ.
 ٦٧٢٤- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ، حَدَّثَنَا ابْنُ طَاوُسٍ، عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي
 هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «إِيَّاكُمْ وَالظَّنَّ فَإِنَّ الظَّنَّ أَكْذَبُ الْحَدِيثِ، وَلَا تَحَسَّسُوا،
 وَلَا تَجَسَّسُوا، وَلَا تَبَاغُضُوا، وَلَا تَدَابَرُوا، وَكُونُوا عِبَادَ اللَّهِ إِخْوَانًا»^(١).

٢- باسی فی‌ربوونی میرات دابه‌ش کردن

-عوقبه‌ی کوری عامیر ؓ ده‌لئ: فی‌ربین پێش نه‌وه‌ی (پچنه‌ی ریزی) گومان
 به‌ران، واته: نه‌و که‌سانه‌ی به‌ گومان قسه‌ ده‌که‌ن له‌ شته‌کان.
 ٦٧٢٤-نه‌بو هورده‌یره ؓ ده‌لئ: پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رموویه‌تی: ((له‌ گومانی خراب
 دوور بکه‌ونه‌وه، چونکه‌ دل‌نیابن گومانی خراب درو‌ترین قسه‌یه، به‌شوین عه‌یب و نه‌نگی
 خه‌لکدا مه‌گه‌رین^(٢) و سیخو‌ری مه‌که‌ن ، وه‌ یه‌کتری مه‌بوغزین و (په‌تان له‌یه‌کتری
 نه‌بیت و) پشت له‌ یه‌کتری مه‌که‌ن، وه‌ به‌ندی خوابن و برای یه‌کترین)).

٣- بابُ قَوْلِ النَّبِيِّ ﷺ: «لَا نُورُثُ، مَا تَرَكَنَا صَدَقَةً»

٦٧٢٥- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ عَنْ
 عَائِشَةَ، أَنَّ فَاطِمَةَ وَالْعَبَّاسَ ؓ أَتَيَا أَبَا بَكْرٍ يَلْتَمِسَانِ مِيرَاتَهُمَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَهُمَا
 حِينِيذٍ يَطْلُبَانِ أَرْضَيْهِمَا مِنْ قَدَكِ وَسَهْمَهُمَا مِنْ خَيْرٍ^(٣).

(١) پروانه: ٥١٤٣.

(٢) (ولا تحسسوا ولا تجسسوا): ئەم دوو فێله‌ زانایان ده‌لێن یه‌ک مانایان هه‌یه‌ که‌ نووسیومانه، بۆچوونی که‌ش هه‌یه‌ له‌ مانایاندا: ده‌لێن:یه‌که‌میان گوێگرتنه‌ له‌ قسه‌ی خه‌لک، دووه‌میان گه‌رانه‌ به‌ شوین عه‌یب و عاری خه‌لکدا، یان یه‌که‌میان زانیی هه‌والێک یان شتێکه‌ به‌هۆ یه‌ک له‌ هه‌سته‌وه‌ره‌کان چاو گوێ...به‌لام دووه‌میان زانیی هه‌والێکه‌ زۆر به‌وریایی و نه‌ینی بیت، جاسوسیش له‌وه‌وه‌ هاتووه‌. پروانه: المنهاج شرح مسلم بن الحجاج للنووي: ١٧٣/٨ وإرشاد الساري: ١٤١/١٤.

(٣) پروانه: ٣٠٩٢.

٣- باسی ئهم فه‌رمووده‌ی پیغه‌مبه‌ر ﷺ: ((میراتمان لی نابرئ ئه‌وه‌ی به‌جیی دیلین خیره (بو مسولمانان)))

٦٧٢٥- عائشه ؓ ده‌گیریته‌وه که فاتیمه و عه‌بیاس ؓ هه‌ردووکیان هاتنه‌ لای ئه‌بو به‌کر ؓ داوی میراتی هه‌ردووکیانان ده‌کرد که له پیغه‌مبه‌ری خوا ؓ (به‌ریان ده‌که‌وئت) هه‌ردووکیانان له‌و رۆژهدا داوی زه‌وییه‌کانیان ده‌کرد له فه‌ده‌ک و بشکی هه‌ردووکیانان له‌ خه‌یبه‌ر.

٦٧٢٦- فَقَالَ لَهُمَا أَبُو بَكْرٍ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ: «لَا نُورَثُ، مَا تَرَكْنَا صَدَقَةً، إِنَّمَا يَأْكُلُ آلُ مُحَمَّدٍ مِنْ هَذَا الْمَالِ». قَالَ أَبُو بَكْرٍ: وَاللَّهِ لَا أَدْعُ أَمْرًا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَصْنَعُهُ فِيهِ إِلَّا صَنَعْتُهُ. قَالَ: فَهَجَرْتُهُ فَاطِمَةُ، فَلَمْ تُكَلِّمَهُ حَتَّى مَاتَ^(١).

٦٧٢٦-ئینجا ئه‌بو به‌کر ؓ به‌هه‌ردووکیانی وت: له پیغه‌مبه‌ری خوا ؓ بیست ده‌یفه‌رموو: ((ئیمه میراتمان لی نابردیئت، ئه‌وه‌ی به‌جیمان هیشت خیر و سه‌ده‌قه‌یه بیگومان ئالی موحه‌مه‌د ته‌نها مافی خواردنیان هه‌یه له‌و مال و سامانه‌))، ئه‌بو به‌کر ؓ وتی: سویند به‌خوا هه‌ر کار و بریاریکم دیبی پیغه‌مبه‌ری خوا ؓ کردبیتی له‌ بارمه‌یه‌وه، منیش^(٢) ده‌یکه‌م و وازی لی ناهینم، ده‌لی: به‌و هۆیه‌وه فاتیمه ؓ ده‌نگی له‌ ئه‌بو به‌کر ؓ دابری و قسه‌ له‌گه‌لی نه‌کرد تا مرد^(٣).

٦٧٢٧- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبَانَ، أَخْبَرَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ يُونُسَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: «لَا نُورَثُ مَا تَرَكْنَا صَدَقَةً»^(٤).

(١) پروانه: ٣٠٩٣.

(٢) ئه‌و زه‌وی و سامانه‌ی له پیغه‌مبه‌ر ﷺ به‌جی ماوه‌ پاش مردنی.

(٣) تا فاتیمه مرد قسه‌ی له‌گه‌ل ئه‌بو به‌کر ؓ نه‌کرد.

(٤) پروانه: ٤٠٣٤.

۶۷۲۷- عائشه رضی الله عنها ده‌گێڕێته‌وه که پێغه‌مبەر صلی الله علیه و آله فهرمووی: ((نیمه میراتمان لی نابردریت، نه‌وه به‌جیی دیلین خیره (بو مسولمانان)).

۶۷۲۸- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ: أَخْبَرَنِي مَالِكُ بْنُ أَوْسِ بْنِ الْحَدَّانِ -وَكَانَ مُحَمَّدُ بْنُ جُبَيْرٍ بْنُ مُطْعِمٍ ذَكَرَ لِي مِنْ حَدِيثِهِ ذَلِكَ، فَأَنْطَلَقْتُ حَتَّى دَخَلْتُ عَلَيْهِ فَسَأَلْتُهُ- فَقَالَ: انْطَلَقْتُ حَتَّى أَدْخُلَ عَلَى عُمَرَ، فَأَتَاهُ حَاجِبُهُ يَرْفَأُ فَقَالَ: هَلْ لَكَ فِي عُثْمَانَ وَعَبْدِ الرَّحْمَنِ وَالزُّبَيْرِ وَسَعْدٍ؟ قَالَ: نَعَمْ. فَأَذِنَ لَهُمْ، ثُمَّ قَالَ: هَلْ لَكَ فِي عَلِيٍّ وَعَبَّاسٍ؟ قَالَ: نَعَمْ. قَالَ عَبَّاسٌ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، أَقْضِ بَيْنِي وَبَيْنَ هَذَا. قَالَ: أَنْشُدْكُمْ بِاللَّهِ الَّذِي يَأْذِنُهُ تَقُومُ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ هَلْ تَعْلَمُونَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ: «لَا نُورُتُ مَا تَرَكْنَا صَدَقَةً». يُرِيدُ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله نَفْسَهُ. فَقَالَ الرَّهْطُ: قَدْ قَالَ ذَلِكَ. فَأَقْبَلَ عَلَى عَلِيٍّ وَعَبَّاسٍ فَقَالَ: هَلْ تَعْلَمَانِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله قَالَ ذَلِكَ؟ قَالََا: قَدْ قَالَ ذَلِكَ. قَالَ عُمَرُ: فَإِنِّي أَحَدُكُمْ عَنْ هَذَا الْأَمْرِ: إِنَّ اللَّهَ قَدْ كَانَ خَصَّ رَسُولَهُ صلی الله علیه و آله فِي هَذَا الْفَيْءِ بِشَيْءٍ لَمْ يُعْطِهِ أَحَدًا غَيْرُهُ، فَقَالَ صلی الله علیه و آله: وَمَا آفَاءَ اللَّهِ عَلَى رَسُولِهِ مِنْهُمْ فَمَا أَوْجَفْتُمْ عَلَيْهِ مِنْ خَيْلٍ

وَلَا رِكَابٍ وَلَكِنَّ اللَّهَ يُسَلِّطُ رُسُلَهُ، عَلَى مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٦﴾ الحشر. فَكَانَتْ خَالِصَةً لِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله، وَاللَّهُ مَا اخْتَارَهَا دُونَكُمْ، وَلَا اسْتَأْثَرَ بِهَا عَلَيْكُمْ، لَقَدْ أَعْطَاكُمْوَهُ وَبَنَاهَا فِيكُمْ، حَتَّى بَقِيَ مِنْهَا هَذَا الْمَالُ، فَكَانَ النَّبِيُّ صلی الله علیه و آله يُنْفِقُ عَلَى أَهْلِهِ مِنْ هَذَا الْمَالِ نَفَقَةً سَنَتِهِ، ثُمَّ يَأْخُذُ مَا بَقِيَ فَيَجْعَلُهُ مَجْعَلِ مَالِ اللَّهِ، فَعَمِلَ بِذَلِكَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله حَيَاتِهِ، أَنْشُدْكُمْ بِاللَّهِ هَلْ تَعْلَمُونَ ذَلِكَ؟ قَالُوا: نَعَمْ. ثُمَّ قَالَ لِعَلِيٍّ وَعَبَّاسٍ: أَنْشُدْكُمْ بِاللَّهِ هَلْ تَعْلَمَانِ ذَلِكَ؟ قَالَا: نَعَمْ. فَتَوَقَّى اللَّهُ نَبِيَّهُ صلی الله علیه و آله فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ: أَنَا وَلِيُّ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله، فَقَبِضَهَا فَعَمِلَ بِمَا عَمِلَ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله ثُمَّ تَوَقَّى اللَّهُ أَبَا بَكْرٍ، فَقُلْتُ: أَنَا وَلِيُّ وَلِيِّ رَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فَقَبِضْتُهَا سَنَتَيْنِ أَعْمَلُ فِيهَا مَا عَمِلَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله وَأَبُو بَكْرٍ، ثُمَّ جِئْتُمَانِي وَكَلِمَتُكُمَا

وَاحِدَةً، وَأَمْرُكُمَا جَمِيعٌ، جِئْتَنِي تَسْأَلْنِي نَصِيْبَكَ مِنْ ابْنِ أَخِيكَ، وَأَتَانِي هَذَا يَسْأَلُنِي نَصِيْبَ امْرَأَتِهِ مِنْ أَبِيهَا فَقُلْتُ: إِنْ شِئْتُمَا دَفَعْتُهَا إِلَيْكُمَا بِذَلِكَ، فَتَلْتَمِسَانِ مِنِّي قَضَاءً غَيْرَ ذَلِكَ، فَوَاللَّهِ الَّذِي يَأْذَنُهُ تَقُومُ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ، لَا أَقْضِي فِيهَا قَضَاءً غَيْرَ ذَلِكَ حَتَّى تَقُومَ السَّاعَةُ، فَإِنْ عَجَزْتُمَا فَادْفَعَاهَا إِلَيَّ، فَأَنَا أَكْفِيكُمَاهَا^(۱).

۶۷۲۸-ئیبینو شیهاب دهگیرپتتهوه له مالیکی کوری ئهوسی کوری حهدهسانهوه- وه پیشتر موحه ممه دی کوری جوبهیر باسیکی ئه وه فهرمووده ی (مالیکی) بو کردم، منیش رۆشتم ههتا رۆشتمه لای (مالیک) و پرسیری ئه وه فهرموودمیه م لی کرد- مالیکیش وتی: منیش رۆشتم چوومه ژووره وه بو لای عومه ر، جا یه رفه ئی دهرگاوانی هات بۆلای وتی: بپت خۆشه عوسمان و عهبدوره حمان و زوبهیر و سهعد ﷺ بینه ژووره وه بۆلات؟ عومه ر وتی: به ئی (با بینه ژووره وه)، ئه ویش مۆله تی دان و هاتنه ژووره وه، پاشان وتی: بپت خۆشه عه لی و عه بباس ﷺ بینه ژووره وه بۆلات؟ وتی: به ئی (با بینه ژووره وه)، عه بباس وتی: ئه ی پیشه وای باومرداران له نیوان من و ئه مه دا بریار بده. عه لی و عه بباس کیشه یان بوو دهرباره ی ئه وه دمستکه وته ی که خوا دهستی پیغه مبه ره که ی ﷺ خست له (سه رومت و سامانی) به نی نه زیر، جا کۆمه له کهش عوسمان و هاوړیکانی وتیان: ئه ی پیشه وای باومرداران بریار بده له نیوانیاندا له دهستی یه کتری رزگاریان بکه، عومه ر وتی: سویندتان ددهم به و خواجه ی که به فهرمانی ئه وه زه وی و ئاسمان راوه ستاوه، ئایا دهمانن که پیغه مبه ری خوا ﷺ فهرموویه تی: ((ئیمه که له پورمان لی ناگیرئ، ئه وه ی لیمان به جیمه خیره^(۲)))، پیغه مبه ری خوا مه بهستی خۆی بوو، ئینجا کۆمه له که و تیان: بیگومان ئه وه ی فهرمووه، ئه وسه

(۱) پروانه: ۲۹۰۴.

(۲) بۆ بهرژه وهندی موسلمانان خه رج ده کری.

عومەر پرووی کرده عهلی و عهبابس ﷺ وتی: نایا دهمزانن که پیڼغه مبهری خوا
 ﷺ نهوهی فهرمووه؟ ههر دووکیان وتیان: بیگومان نهوهی فهرمووه. عومەر وتی:
 ئینجا دهربارهی نهو کاره قسه تان بۆ بکه، بهراستی خوا ههندی له
 دهستکهوتهی تایبته کردوه به پیڼغه مبهره که یهوه ﷺ، که به کهسی تری جگه له
 نهو نه داوه، جا خوا ﷺ فهرمووی: (نهو) (دهستکهوتانهی) که خوا سهندیه وه بۆ
 پیڼغه مبهره که ی له مالی (بهنی نه زیر) ئیوه بۆ به دهمست هینانی هیچ ئه سب و
 وشتریکتان تاو نه داوه، به لکو خوا پیڼغه مبهرانی زال دهکات به سهر ههر که سیکدا
 که بیهویت، وه خوا به سهر هه موو شتیکدا به دهمسه لاتته). دهی ئه مه تایبته بوو
 به پیڼغه مبهری خواوه ﷺ، سویند به خوا کوێ نه کردۆته وه بۆ خوێ و ئیوهی لی
 ببهش بکات، وه تایبتهی نه کردوه به خوێ جگه له ئیوه، بیگومان داویتی
 به ئیوهش و دابهشی کردوه به سهر تاندا، ههتا ئه م سامانهی لی ماوته وه، جا
 پیڼغه مبهری خوا خهرجی و بزوی سالیکی خا و خیزانی له مه بوو، پاشان
 نهوهشی دهمایه وه هه لیده گرت به مال و سامانی خا و دادنا (له بهر ژده وندی
 گشتیدا خهرجی ده کرد)، جا پیڼغه مبهری خوا ﷺ به م جوړهی ده کرد تا له
 ژياندا بوو، سویند تان دهم به خوا ئه مه دهمزانن؟ وتیان: به لی (دهمزانین)، پاشان
 به عهلی و عهبابسی وت: سویند تان دهم به خوا ئیوهش ههر دووکتان ئه مه
 دهمزانن؟ ههر دووکیان وتیان: به لی، پاشان خوا پیڼغه مبهره که ی ﷺ برده وه بۆ لای
 خوێ، جا ئه بو به کر وتی: من میراتگری پیڼغه مبهری خوا ﷺ، ئیتر ئه بو به کر
 نهو مالی (فهینهی) وهرگرت و بهو جوړهی لی کرد که پیڼغه مبهری خوا ﷺ لی
 ده کرد (له ژيانیدا)، پاشان ئه بو به کریش کوچی دواپی کرد، منیش وتم: من
 میراتگری میراتگری پیڼغه مبهری خوا ﷺ و دوو سال نهو مالی (فهینه م)
 وهرگرت و بهو جوړه م لی کرد که ههریه که له پیڼغه مبهری خوا ﷺ و ئه بو به کر
 کردیان، پاشان ههر دووکتان هاتوون بۆ لام قسه م له گه لدا ده کهن، وه قسه ی

هەردووکتان یەکه، کارمەشتان یەک کارە، (عەبباس) تۆ ھاتووی بۆ لام داوای بەشەکت لە برازاگەت دەگەیت، ئەمەش (عەلی)، ھاتوووە بۆ لام داوای بەشی ھاوسەرەکی لە باوکی دەگات، منیش وتە: ئەگەر دەتانەوی بەو جۆرە دەیدەم بەهەردووکتان، دەی ئایا جگە لە ئەمە داوای بپاریێکم لێ دەگەن، سا سویند بەو زاتە ی ئاسمان و زەوی بە فەرمانی ئەو راوەستاوە، ھەتا قیامەت دەبێت جگە لەو بپارە ھیچ بپاریکی تری دەربارە ی نادەم، ئنجا ئەگەر نەتان توانی (بەو جۆرە ی لێ بگەن)، ئەوسا بیگێرنەووە بۆ لای خۆم، بێگومان خۆم لە جیاتی هەردووکتان ئەو کارە دەگەم.

۶۷۲۹- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ «لَا يَفْتَسِمُ وَرَثَتِي دِينَارًا، مَا تَرَكْتُ بَعْدَ نَفَقَةِ نِسَائِي وَمُؤْتَةِ عَامِلِي فَهُوَ صَدَقَةٌ»^(۱).

۶۷۲۹- ئەبو ھورەیرە رضی اللہ عنہ دەگێڕێتەووە کە پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: ((میراتگراڤم دیناریک دابه‌ش نەگەن، لە پاش خەرجی خێزانەکانم و خەرجی سەرکارەگەم، ئەووی لێم بەجێما ئەووە خێرە لە رێی خوادا)).

۶۷۳۰- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رضی اللہ عنہا أَنَّ أَزْوَاجَ النَّبِيِّ ﷺ حِينَ تُوُفِّيَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَرَدْنَ أَنْ يَبْعَتْنَ عُثْمَانَ إِلَى أَبِي بَكْرٍ يَسْأَلْنَهُ مِيرَاثَهُنَّ. فَقَالَتْ عَائِشَةُ: أَلَيْسَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «لَا تُورَثُ مَا تَرَكْنَا صَدَقَةٌ؟»^(۲).

۶۷۳۰- عورەو لە عایشەووە رضی اللہ عنہا دەگێڕێتەووە و دەلی: خێزانەکانی پێغەمبەر ﷺ کاتی پێغەمبەری خوا ﷺ وەفاتی کرد، وێستیان عوسمان رضی اللہ عنہ بنێرن بۆ لای ئەبو بەکر رضی اللہ عنہ.

(۱) پروانە: ۲۷۷۶.

(۲) پروانە: ۴۰۳۴.

داواى میراته‌کانیان بکه‌ن، عایشه رضی اللہ عنہا وتی: ئایا پیڤه‌مبه‌رى خوا رضی اللہ عنہ نه‌یفه‌رموو: ((ئیمه‌ میراتمان لی نابردریت، هه‌رجیمان لی به‌جیما خیره (بو مسوئلمانان)).

٤- بابُ قولِ النَّبِيِّ ﷺ: «مَنْ تَرَكَ مَالًا فَلِأَهْلِهِ»

٦٧٣١- حَدَّثَنَا عَبْدَانُ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا يُونُسُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رضی اللہ عنہ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «أَنَا أَوَّلَى بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ، فَمَنْ مَاتَ وَعَلَيْهِ دَيْنٌ، وَلَمْ يَتْرُكْ وَفَاءً، فَعَلَيْنَا قِصَاؤُهُ، وَمَنْ تَرَكَ مَالًا فَلِوَرَثَتِهِ»^(١).

٤- باسى ئەم فه‌رمووده‌ی پیڤه‌مبه‌ر ﷺ: ((هه‌ر که‌س له پاش (مردنی) خو‌ی مال و سامانی به‌جی هیشت، ئەوه بو که‌س و کاره‌که‌یه‌تی))

٦٧٣١- ئەبو هوریره رضی اللہ عنہ له پیڤه‌مبه‌روه ﷺ دمگیرته‌وه که فه‌رموویه‌تی: (من له پی‌شترم به باومرداران له خودی خو‌یان، جا هه‌رکه‌س مرد و فه‌رزار بوو هیچی به‌جی نه‌هیشت فه‌رزمه‌کی پی بدریته‌وه، ئەو بژاردنه‌که‌ی له‌سه‌ر ئیمیه، هه‌رکه‌سیش (مرد و) مال و سامانی به‌جی هیشت ئەوه بو میراتگره‌کانیتی)).

٥- بابُ مِيرَاثِ الْوَلَدِ مِنْ أَبِيهِ وَأُمِّهِ

وَقَالَ زَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ رضی اللہ عنہ إِذَا تَرَكَ رَجُلٌ أَوْ امْرَأَةٌ بِنْتًا فَلَهَا النُّصْفُ، وَإِنْ كَانَتَا اثْنَتَيْنِ أَوْ أَكْثَرَ فَلَهُنَّ الثُّلُثَانِ، وَإِنْ كَانَ مَعَهُنَّ ذَكَرٌ بُدِيَ مِنْ شَرِكِهِمْ، فَيُؤْتَى فَرِيضَتُهُ، فَمَا بَقِيَ فَلِلذَّكَرِ مِثْلَ حَظِّ الْأُنثَيَيْنِ.

۵- باسی میراتگرتنی مندال له باوکی و دایکی

زهیدی کوری سابیت ﷺ ده‌لێ: ئەگەر پیاویک یان ژنێک (له پاش مردنی) کچیکی به‌جێ هێشت ئەو نیوهی میراته‌که‌ی بۆ ئەو کچه‌یه، وه ئەگەر دوو کچ یان زیاتر بوون ئەو دوو به‌ش له سێ به‌شیان ده‌که‌وێت، به‌لام ئەگەر کورپان له‌گه‌ڵ بوو، به‌و که‌سه ده‌ست پێده‌گرێ که بۆته هاوبه‌شیان^(۱) به‌شه‌که‌ی پێده‌درێ، ئینجا ئەوه‌ی مایه‌وه، ئەوه هه‌ر نێرینه‌یه‌ک به‌ ئەندازه‌ی دوو مێنه به‌رده‌که‌وێت^(۲).

۶۷۳۲- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ، حَدَّثَنَا ابْنُ طَاوُسٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «الْحَقُّوا الْفَرَائِضَ بِأَهْلِهَا، فَمَا بَقِيَ فَهُوَ لِأُولَى رَجُلٍ ذَكَرَ»^(۳).

۶۷۳۲- ئیبنو عه‌باس ر‌ض‌ی‌الله‌عن‌هم‌ا له پ‌ی‌غ‌ه‌مه‌روه‌ه ﷺ ده‌گیر‌یت‌ه‌وه که فه‌رموویه‌تی: ((میرات ب‌ده‌ن به میرات‌گ‌ره‌کان، ئینجا ئەوه‌ی مایه‌وه بۆ ن‌ز‌یک‌ترین که‌سی ن‌ی‌ر‌ینه‌یه)).

۶- بابُ میراثِ البناتِ

۶۷۳۳- حَدَّثَنَا الْحُمَيْدِيُّ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنَا الزُّهْرِيُّ قَالَ: أَخْبَرَنِي عَامِرُ بْنُ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: مَرِضْتُ مَكَّةَ مَرَضًا فَأَشْفَيْتُ مِنْهُ عَلَى الْمَوْتِ، فَأَتَانِي النَّبِيُّ ﷺ يَعُودُنِي فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ لِي مَالًا كَثِيرًا، وَلَيْسَ يَرِثُنِي إِلَّا ابْنَتِي، أَفَأَتَصَدَّقُ بِثُلْثِي مَالِي؟ قَالَ: «لَا». قَالَ: قُلْتُ: فَالْشَّطْرُ؟ قَالَ: «لَا». قُلْتُ: الثُّلُثُ؟ قَالَ: «الثُّلُثُ كَبِيرٌ، إِنَّكَ إِنْ

(۱) واته: میرات‌گرت‌ک جگه‌له کچ و کوری مردووه‌که، که به‌شی دیاری کراوی هه‌یه.

(۲) واته: هه‌ر کورێ به‌قه‌د دوو کچ ده‌بات.

(۳) پ‌روانه: ۶۷۳۵، ۶۷۴۶.

تَرَكْتُ وَلَدَكَ أَغْنِيَاءَ خَيْرٌ مِنْ أَنْ تَتْرُكَهُمْ عَالَةً يَتَكَفَّفُونَ النَّاسَ، وَإِنَّكَ لَنْ تُنْفِقَ نَفَقَةً إِلَّا أُجِرْتَ عَلَيْهَا، حَتَّى اللَّقْمَةِ تَرْفَعَهَا إِلَى فِي امْرَأَتِكَ». فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَأَخْلَفَ عَنْ هِجْرَتِي؟ فَقَالَ: «لَنْ تُخْلَفَ بَعْدِي فَتَعْمَلَ عَمَلًا تُرِيدُ بِهِ وَجْهَ اللَّهِ، إِلَّا أَرْدَدْتَ بِهِ رِفْعَةً وَدَرَجَةً، وَلَعَلَّ أَنْ تُخْلَفَ بَعْدِي حَتَّى يَنْتَفِعَ بِكَ أَقْوَامٌ وَيُضَرَّ بِكَ آخَرُونَ، لَكِنَّ الْبَائِسَ سَعْدُ ابْنُ حَوْلَةَ». يَرِنِي لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ مَاتَ مِمَّا كَتَبَ. قَالَ سُفْيَانُ: وَسَعْدُ بْنُ حَوْلَةَ رَجُلٌ مِنْ بَنِي عَامِرِ بْنِ لُؤَيٍّ^(۱).

۱- باسی میراتگرتنی کچان

۶۷۳۳- عامیری کورپی سه‌عدی کورپی ئه‌بی ومق‌قاص له باوکیه‌وه ﷺ ده‌گیریتیه‌وه و ده‌لی: له مه‌ککه نه‌خۆش که‌وتنی‌ک نه‌خۆش که‌وتم خه‌ریک بوو بمرم، ئینجا پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ سه‌ردانی کردم، منیش وتم: ئه‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ بی‌گومان من مال و سامانیکی زۆرم هه‌یه که‌سیش میراتم لی نابات جگه‌له که‌چه‌که‌م، ده‌ ئایا دوو سی‌یه‌کی ماله‌که‌م بکه‌م به‌خیر؟ فه‌رمووی: ((نه‌خیر))، ده‌لی وتم: ئه‌ی نیوه‌ی بکه‌م به‌خیر؟ فه‌رمووی: ((نه‌خیر))، وتم: سی‌ یه‌کی بکه‌م به‌خیر؟ فه‌رمووی: سی‌ یه‌کیشی زۆره‌، بی‌گومان ئه‌گه‌ر تۆ مندا‌له‌کانت به‌ده‌وله‌مه‌ندی به‌جی بی‌لی، باش‌تره‌ له‌وه‌ی (به‌هه‌زاری) به‌جی‌یان بی‌لی، وه‌ ده‌ست له‌ خه‌لکی پان بکه‌نه‌وه‌، وه‌ بی‌گومان تۆ هه‌ر خه‌ریکه‌ بکه‌یت پاداشتت ده‌دری‌تیه‌وه‌ له‌سه‌ری، ته‌نانه‌ت ئه‌و پارو‌ه‌ش به‌رزی ده‌که‌یتیه‌وه‌ که‌ ده‌یکه‌یت به‌ده‌می هاوسه‌ره‌که‌ته‌وه‌))، ئینجا وتم: ئه‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ ئایا من (له‌ مه‌ککه‌) له‌پاش کو‌ج کردنم به‌جی ده‌هی‌لریم؟ فه‌رمووی: ((دل‌نایه‌ ئه‌گه‌ر پاش من به‌جی هی‌لرایت، جا هه‌ر کاریک ئه‌نجام به‌ده‌یت و مه‌به‌ستت ره‌زامه‌ندی خوا بیت، ئه‌وا پله‌ و پایه‌ت به‌رز ده‌بی‌تیه‌وه‌ بی‌ی، وه‌ له‌وانه‌یه‌ له‌ پاش من به‌جی

بهیلریت تا کهسانیک سوودت لی ببینن، وه کهسانیک تریش بههوی تووه زیانیان پی بگات، بهلام داماو سهعدی کوپی خهولهیه))، پیغهمبهری خوا ﷺ دلی تهنگی خوئی بو دهربری لهبه ر نهودی له مهککه مرد و وفاتی کرد. سوفیان وتی: سهعدی کوپی خهوله پیاویک بوو له بهنی عامیری کوپی لوئی.

۶۷۳۴- حَدَّثَنِي مُحَمَّدٌ، حَدَّثَنَا أَبُو النَّضْرِ، حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ شَيْبَانُ، عَنْ أَشْعَثَ، عَنِ الْأَسْوَدِ بْنِ يَزِيدٍ قَالَ: أَتَانَا مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ بِالْيَمَنِ مُعَلِّمًا وَآمِرًا، فَسَأَلْنَاهُ عَنْ رَجُلٍ تُوفِّيَ وَتَرَكَ ابْنَتَهُ وَأَخْتَهُ، فَأَعْطَى الْابْنَةَ النِّصْفَ وَالْأَخْتَ النِّصْفَ^(۱).

۶۷۳۴- نهشعهس له نهسوودی کوپی یهزیدهوه دهگیرتهوه که وتی: موغازی کوپی جبههل هات بو ناومان له یهمهن به ماموستا و لیپرسراو، ئیمهش پرسیارمان لی کرد دهرباردی پیاویک مرد و کچیک و خوشکیکی لی بهجیماوه، موغازیش نیوهی (میراتهکهی)دا بهکچهکه و نیوهیشیدا به خوشکهکه.

۷- باب میراث ابن الابن، إِذَا لَمْ يَكُنْ لَهُ ابْنٌ

وَقَالَ زَيْدٌ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ : وَكَذَا وَلَدُ الْأَبْنَاءِ مِمَّنْزِلَةِ الْوَلَدِ إِذَا لَمْ يَكُنْ دُونَهُمْ وَلَدٌ، ذَكَرَهُمْ كَذَكَرِهِمْ وَأَنْتَاهُمْ كَأَنْتَاهُمْ، يَرِثُونَ كَمَا يَرِثُونَ، وَيَحْجُبُونَ كَمَا يَحْجُبُونَ، وَلَا يَرِثُ وَلَدُ الْابْنِ مَعَ الْابْنِ.

۶۷۳۵- حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ أَبِرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ، حَدَّثَنَا ابْنُ طَاوُسٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «الْحَقُّوا الْفَرَائِضَ بِأَهْلِهَا، فَمَا بَقِيَ فَهُوَ لِأَوْلَى رَجُلٍ ذَكَرَ»^(۲).

(۱) پروانه: ۶۷۴۱.

(۲) پروانه: ۶۷۳۲.

۷- باسی میراتگرتنی کورپی کورپی ئەگەر (مردوووه‌که) کورپی نه‌بوو

زهید ده‌لی: مندالی کورمه‌کان له پله‌ی مندالی خۆیدا ئەگەر مندالی له‌وان نزیکتر (به‌مردوووه‌که نه‌بوو کورپی یان وه‌ک کورپی ی مردوووه‌که) وایه، کچیان وه‌ک کچی (مردوووه‌که) وایه میرات دمه‌بن، وه‌ک مندالی (مردوووه‌که) میرات دمه‌بن، وه‌ (ئه‌وانه‌ی باسکران) بی‌به‌ش دمه‌بن وه‌ک ئه‌وان چۆن بی‌به‌ش دمه‌بن، وه‌کو کورپی کورپی میرات نابات له‌گه‌ڵ بوونی کوردا.

۶۷۳۵- ئیبنو عه‌بباس رضی اللہ عنہ ده‌لی: پی‌غه‌مبه‌ری خوا صلی اللہ علیہ وسلم فه‌رمووی: ((میرات بده‌ن به‌ میراتگه‌ره‌کان، ئینجا ئه‌وی مایه‌وه‌ بۆ نزیکترین که‌سی نیرینه‌یه)).

۸- بابُ میراثِ ابْنَةِ ابْنِ مَعَ ابْنَةٍ

۶۷۳۶- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا أَبُو قَيْسٍ: سَمِعْتُ هُزَيْلَ بْنَ شَرَحْبِيلَ قَالَ: سُئِلَ أَبُو مُوسَى عَنِ ابْنَةِ وَابْنَةِ ابْنٍ وَأَخٍ، فَقَالَ لِلِابْنَةِ النِّصْفُ، وَلِلأَخِ النِّصْفُ، وَأُتِ ابْنُ مَسْعُودٍ فَسَيِّئَابِعُنِي. فَسُئِلَ ابْنُ مَسْعُودٍ وَأَخْبَرَ يَقُولُ أَبِي مُوسَى، فَقَالَ: لَقَدْ صَلَّيْتُ إِذَا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُهْتَدِينَ، أَقْضِي فِيهَا بِمَا قَضَى النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم «لِلِابْنَةِ النِّصْفُ، وَلِلِابْنَةِ ابْنِ السُّدُسُ تَكْمِلَةُ الثَّلَاثِينَ، وَمَا بَقِيَ فَلِلأَخِ». فَأَتَيْنَا أَبَا مُوسَى فَأَخْبَرْنَاهُ يَقُولُ ابْنُ مَسْعُودٍ، فَقَالَ: لَا تَسْأَلُونِي مَا دَامَ هَذَا الْحَبْرُ فِيكُمْ^(۱).

۸- باسی میراتگرتنی کچی کور (ی مردوو) له‌گه‌ڵ کچی (ی مردوو).

۶۷۳۶- هوزه‌یلی کورپی سوره‌حبیل ده‌لی: پرسیار له‌ ئه‌بو موسا رضی اللہ عنہ کرا دمه‌باره‌ی (میراتی) کچی و کچی کور و خوشکیک، (ئه‌بو موسا) وتی: نیوه‌ی بۆ کچه‌که‌یه،

نيوهى بۇ خوشكەكە، بىرۇ بۇ لاي عەبدوللای كۆپى مەسعوودىش ﷺ، بىگومان ئەۋىش شوپن وتەكەى من دەكەۋى و پشت راستى دەكاتەۋە، ئىنجا پىرسىار لە عەبدوللای كۆپى مەسعوود كرا وتەكەى ئەبو موساشى پى و ترا، ئەۋىش وتى؛ سويند بەخوا بەراستى من گومراپووم، وە من لە رپنۆپنى كراوان نىم^(۱)، بەو جۆرە بىپارى تيا دەدەم كە پىغەمبەر ﷺ بىپارى تيا داۋە: نيوەى بۇ كچەكەيەتى، كچى كۆرەكەش شەش يەكى دەكەۋى كە دوو بەش لە سى بەشى پى تەۋاۋ دەكرى، ئەۋەشى مايەۋە بۇ خوشكەكەيە، ئەۋسا ھاتىنەۋە بۇ لاي ئەبو موسا وتەكەى عەبدوللای كۆپى مەسعوودمان بۇ گىراپەۋە، ئەبو موساش وتى؛ پىرسىار لە من مەكەن ھەتا ئەۋ زانا گەۋرەيەتان لە ناۋدا بىت.

٩- بَابُ مِيرَاثِ الْجَدِّ مَعَ الْأَبِ وَالْإِخْوَةِ

وَقَالَ أَبُو بَكْرٍ وَابْنُ عَبَّاسٍ وَابْنُ الزُّبَيْرِ رضي الله عنهم الْجَدُّ أَبُ. وَقَرَأَ ابْنُ عَبَّاسٍ ﴿يَبْنِي ۖ آدَمَ﴾ (٦٦) خَالَفَ أَبَا بَكْرٍ رضي الله عنه فِي زَمَانِهِ وَأَصْحَابُ النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم مُتَوَافِرُونَ. وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: يَرْتَبِي ابْنُ ابْنِي دُونَ إِخْوَتِي، وَلَا أَرْتُ أَنَا ابْنَ ابْنِي؟! وَيَذْكُرُ عَنْ عُمَرَ وَعَلِيٍّ وَابْنِ مَسْعُودٍ وَزَيْدِ أَقَابِيلَ مُخْتَلِفَةً.

۹- باسی (حوکمی) میراتگرتنی باپیره^(۲) له گهل باوک و برا
(ی مردووه که) دا

ثـهـبو بهـكر و ئىبنو عهـبـاس و ئىبنو زوبـهـير ؓ دهلّين: باپيره (حوكمى وهك) ياوكه.

(۱) نه گهر بریار بدهم به پیسه ش کردنی کچ و کوری مردووه که.

(۲) واٽه: ٻاوڪي ٻاوک

ئیبینو عه‌بباس ﷺ ئەم ئایه‌ته‌ی: ﴿يَنْبَغِي ۞ آدَمَ ۞﴾ (٣٦) الأعراف: (ئە‌ی نه‌وه‌ی ئاده‌م) خو‌ینده‌وه^(١) ﴿وَاتَّبَعْتُ مِلَّةَ آبَائِي إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ ۞﴾ (٣٨) یوسف^(٢)، واته: (وه من شو‌ینی ئایینی باو و با‌پیرانه‌م که‌وتووم که ئی‌براهیم و ئی‌سحاق و یه‌عقوبن). وه باس نه‌کراوه که‌س پ‌ی‌چه‌وانه‌ی ئە‌بو به‌کری ﷺ کرد‌ب‌ی له سه‌رده‌می خو‌یدا، له کاتی‌کدا ها‌وه‌لانی پ‌ی‌غه‌مبه‌ر ﷺ زۆر بوون^(٣).

وه ئیبینو عه‌بباس ﷺ کور‌ی کور‌م میرات له من دمبات برا‌کانه‌م نایبه‌ن، ئە‌ی بو‌چی من له کور‌ی کور‌م میرات نه‌به‌م؟!

وه له هه‌ریه‌ک له عومه‌ر و عه‌لی و ئیبینو مه‌سه‌عوود و زه‌یده‌وه ﷺ چه‌ند وته‌ی جیا‌واز گیر‌درا‌وه‌ته‌وه.

٦٧٣٧- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا وَهَيْبٌ، عَنِ ابْنِ طَاوُسٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ﷺ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «الْحِقُّوا الْفَرَائِضَ بِأَهْلِهَا فَمَا بَقِيَ فَلَأُولَىٰ رَجُلٍ ذَكَرٍ»^(٤).

٦٧٣٧- ئیبینو عه‌بباس ﷺ له پ‌ی‌غه‌مبه‌روه ﷺ ده‌گیر‌یت‌ه‌وه که هه‌رموو‌یه‌تی: ((میرات بده‌ن به میرات‌گه‌رکان، ئینجا ئە‌وه‌ی مایه‌وه بو‌ نزی‌کترین که‌سی ن‌یرینه‌یه)).

٦٧٣٨- حَدَّثَنَا أَبُو مَعْمَرٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ، حَدَّثَنَا أَيُّوبُ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: أَمَّا الَّذِي قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «لَوْ كُنْتُ مُتَّخِذًا مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ خَلِيلًا لَاتَّخَذْتُهُ، وَلَكِنْ خُلَّةَ الْإِسْلَامِ أَفْضَلُ». أَوْ قَالَ: «خَيْرٌ». فَإِنَّهُ أَنْزَلَهُ أَبَا. أَوْ قَالَ: قَضَاهُ أَبَا^(١).

(١) واته ئاده‌م ﷺ باو‌کی ئی‌مه‌یه له کاتی‌کدا چه‌ند پ‌شت پ‌یش ئی‌مه بووه و ژیا‌وه.

(٢) به‌باوک ناوی ئە‌و س‌ی پ‌ی‌غه‌مبه‌ره‌ی بردووه، له کاتی‌کدا چه‌ند سه‌ده له ن‌یوانیاندا.

(٣) کاتی ئە‌بو به‌کری ﷺ ئە‌م قسه‌ی کرد‌وه.

(٤) به‌روانه: ٦٧٣٢.

۶۷۳۸- ئیبنو عهباس رضی اللہ عنہ دهلی: ئەو کەسەى پێغه مبهرى خوا ﷺ له بارمیه وه فهرمووی: ((ئەگەر من لەم ئوممه ته دا کەسیکم بکردایه به دوستی گیانی به گیانی^(۲)، ئەبو به کرم هه لده بزارد، به لام برایه تی وخوشه ویستی له بهر ئیسلام که وره تر و پیروز تره)) یان فهرمووی ((چاک تره))، جابیگومان ئەو کەسه (ئەبو به کر) باپیره ی له پله ی باوکدا داناوه (له میراتدا)، یان وهک باوک بریاری بۆ داوه.

۱۰- بابُ صِرَاثِ الزَّوْجِ مَعَ الْوَلَدِ وَغَيْرِهِ

۶۷۳۹- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ، عَنْ وَرْقَاءَ، عَنِ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضی اللہ عنہ قَالَ: كَانَ الْمَالُ لِلْوَلَدِ، وَكَانَتِ الْوَصِيَّةُ لِلْوَالِدَيْنِ، فَنَسَخَ اللَّهُ مِنْ ذَلِكَ مَا أَحَبَّ، فَجَعَلَ لِلذَّكَرِ مِثْلَ حَظِّ الْأُنثَيَيْنِ، وَجَعَلَ لِلْأَبَوَيْنِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا السُّدُسُ، وَجَعَلَ لِلْمَرْأَةِ الثُّمَنَ وَالرُّبْعَ، وَلِلزَّوْجِ الشَّطْرَ وَالرُّبْعَ^(۳).

۱۰- باسی میراتگرتنی میرد له گهل مندال و کەسانی تر

۶۷۳۹- هتا له ئیبنو عهباسه وه رضی اللہ عنہ دهگیریته وه دهلی: له رابردوودا سامان و مال بۆ مندال (ی مردوو) دهبوو، وهسیتیش بۆ دایک و باوک دهبوو، ئینجا خوا نه وه ی خوی پپی خوش بوو لهو شیوهیه سربیه وه، ئینجا بۆ نیر کردی به دوو نه وهنده ی مییهک، وه بۆ دایک و باوک بۆ ههر یه که یان شهش یهکی دانا، بۆ هاوسهری ژن ههشت یهک و چواریهکی دانا^(۴)، میردیش نیوه و چواریهکی بۆ داناوه^(۱).

(۱) پروانه: ۴۶۷.

(۲) له هه موو پتووستیه کدا بۆی بکه ژمه وه و له کاره گرنگه کاندایشتی پت به ستم.

(۳) پروانه: ۲۷۴۷.

(۴) ههشت یهک نه گهر بیاوه که ی مندالی هه بوو، چوار یهک نه گهر بیاوه که ی مندالی نه بوو.

۱۱- بابُ مِیرَاثِ الْمَرْأَةِ وَالزَّوْجِ مَعَ الْوَلَدِ وَغَيْرِهِ

۶۷۴۰- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ ابْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّهُ قَالَ: قَالَ: قَضَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي جَنِينِ امْرَأَةٍ مِنْ بَنِي لَحْيَانَ سَقَطَ مَيِّتًا بَعْرَةً عَبْدٌ أَوْ أَمَةٌ، ثُمَّ إِنَّ الْمَرْأَةَ الَّتِي قَضَى عَلَيْهَا بِالْعُرَّةِ تُوَفِّيَتْ، فَقَضَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَأَنَّ مِيرَاثَهَا لِنِسْبَتِهَا وَزَوْجِهَا، وَأَنَّ الْعَقْلَ عَلَى عَصَبَتِهَا^(۱).

۱۱- باسی (حوکمی) میراتگرتنی ژن و میرد له‌گهل مندال و که‌سانی تردا

۶۷۴۰- ئەبو ھورەیرە رضی اللہ عنہ دەلی: پێغەمبەری خوا ﷺ دەربارە کۆرپە‌لە‌ی ژنیکی بە‌نی لە‌حیان که بە‌مردووی له‌ باری جووه، بریاریدا به (دانی) خوینیک کۆیلە‌یه‌ک یان که‌نیزه‌کیک بێت، پاشان ئەو ژنە‌ی که پێغەمبەر ﷺ بریاریدا له‌سە‌ری که‌ خوینیک بدات مرد، ئینجا پێغەمبە‌ری خوا ﷺ بریاریدا که میراتە‌که‌ی بۆ مندالە‌کانی و می‌رده‌که‌یه‌تی و خوینە‌که‌ش له‌سەر باوانی ژنە‌که‌یه‌^(۱).

۱۲- بابُ مِیرَاثِ الْأَخَوَاتِ مَعَ الْبَنَاتِ عَصَبَةً

۶۷۴۱- حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ خَالِدٍ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ سُلَيْمَانَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الْأَسْوَدِ قَالَ: قَضَى فِيْنَا مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ النِّصْفَ لِلْإِنْتَةِ وَالنِّصْفَ لِلْأَخْتِ. ثُمَّ قَالَ سُلَيْمَانُ قَضَى فِيْنَا. وَلَمْ يَذْكُرْ: عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ^(۲).

(۱) نیوه بۆ می‌رده ئە‌گەر ژنە‌که‌ی مرد و مندالی نه‌بوو، به‌لام ئە‌گەر ژنە‌که‌ی مندالی هە‌بوو چواریه‌کی دە‌درێت.

(۲) پروانه: ۵۷۵۸.

(۳) عصبه: به‌که‌س و کاری تیرینه‌ی م‌رو‌ف دە‌وترێت له‌ سە‌ری باوکیه‌وه‌ وه‌ک مام و باپیر و نامۆزا...هتد وه‌ عە‌سه‌به‌ که‌سێ‌که‌ میراتی دیاریک‌راوی نییه‌ ئە‌وه‌ی له‌ خاوه‌ن به‌شه‌ دیاریه‌کان مایه‌وه‌ ده‌یات.

(۴) پروانه: ۶۷۳۴.

۱۲- باسی: میراتگرتنی خوشکان له گه‌ل کچاندا عه‌سه‌به ده‌بن^(۱)

۶۷۴۱- نه‌سوه‌د ده‌لی: موعازی کوری جه‌به‌ل ﷺ له سه‌رده‌می پی‌غه‌مبه‌ری خوا‌دا
 ﷺ برپاریدا له ناو ئیمه‌دا به‌نیوه بو کچ و نیومش بو خوشک، له پاشان
 سوله‌یمان وتی: له ناو ئیمه‌دا برپاریدا باسی سه‌رده‌می پی‌غه‌مبه‌ری ﷺ نه‌کرد.

۶۷۴۲- حَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ عَبَّاسٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ أَبِي قَيْسٍ، عَنْ
 هُزَيْلٍ قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: لَأَقْضِيَنَّ فِيهَا بِقَضَاءِ النَّبِيِّ ﷺ: "لِلْإِنْتِهِ النَّصْفُ، وَلِلْإِنْتِهِ الْإِنِّ
 السُّدُسُ، وَمَا بَقِيَ فَلِلْأَخْتِ"^(۲).

۶۷۴۲-هوزه‌یل ده‌لی: عه‌بدو‌ل‌لای وتی: بی‌گومان برپاری تیا ده‌ده‌م به برپاری پی‌غه‌مبه‌ر
 ﷺ، کچه‌که نیوه‌و بو کچی کوره‌که‌ش شه‌ش یه‌ک، نه‌وه‌شی مایه‌وه‌و بو خوشکه‌که.

۱۳- بابُ سِیرَاتِ الْإِخْوَةِ وَالْأَخَوَاتِ

۶۷۴۳- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُثْمَانَ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ
 قَالَ: سَمِعْتُ جَابِرًا قَالَ: دَخَلَ عَلَيَّ النَّبِيُّ ﷺ وَأَنَا مَرِيضٌ، فَدَعَا بِوُضُوءٍ فَتَوَضَّأَ، ثُمَّ نَضَحَ
 عَلَيَّ مِنْ وُضُوئِهِ، فَأَقْفَقْتُ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّمَا لِي أَخَوَاتٌ. فَتَزَلَّتْ آيَةُ الْفَرَائِضِ^(۳).

۱۳- باسی میراتگرتنی خوشکان و بارایان

۶۷۴۳-موحه‌مه‌دی کوری مونکه‌دیر ده‌لی: له جابیرم ﷺ بیست ده‌یوت:
 پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ هات بو لام و من نه‌خۆش بووم، ئینجا داوای ناوی ده‌ست‌نوێزی

(۱) واته: خوشکی مردوو‌ه‌که نه‌گه‌ر مردوو‌ه‌که که برایه‌تی کچی لی به‌جیمابوو، نه‌وه‌ خوشکی مردوو‌ه‌که نه‌وه‌ی
 مایه‌وه‌ له کچی مردوو‌ه‌که ده‌یات، چونکه له‌و کاته‌دا خوشکه‌که عه‌سه‌به ده‌ییت.

(۲) پروانه: ۶۷۳۶.

(۳) پروانه: ۱۹۴.

کرد و ده‌ست‌نوێژی گرت، له پاشان له ناوی ده‌ست‌نوێژه‌که‌ی پرژاند پیامدا،
منیش هۆشم کردموه و وتم: ئە‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خوا بی‌گومان من چ‌ه‌ند
خوشکی‌کم هه‌یه به‌و هۆیه‌وه ئایه‌تی میرات دابه‌زی.

۱۴- باب: ﴿يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلَالَةِ إِنِ امْرُؤٌ هَلَكَ لَيْسَ لَهُ وَلَدٌ وَلَهُ أُخْتٌ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ وَهُوَ يَرِيْهُمَا إِن لَّمْ يَكُنْ لَهَا وَلَدٌ فَإِن كَانَتَا اثْنَتَيْنِ فَلَهُمَا الشُّلْهُنِ
مِمَّا تَرَكَ وَإِن كَانُوا إِخْوَةً رِّجَالًا وَنِسَاءً فَلِلَّذَكَرِ مِثْلُ حِظِّ الْأُنثَيْنِ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ أَن
تَضِلُّوا وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١٣﴾﴾ النساء

۶۷۴۴- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى، عَنْ إِسْرَائِيلَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنِ الْبَرَاءِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أَخِرُ آيَةِ نَزَلَتْ
خَاتَمَةُ سُورَةِ النِّسَاءِ ﴿يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلَالَةِ﴾ ﴿١٣﴾﴾ النساء^(۱).

۱۴- باسی‌ک: (ئە‌ی موحه‌مه‌د ﷺ) داوا‌ی فه‌توات لێ
ده‌که‌ن بڵێ خوا فه‌تواتان بۆ ده‌دات ده‌ر باره‌ی که‌لاله^(۲)،
ئه‌گه‌ر پیاوی‌ک مردوو مندالی نه‌بوو ته‌نها خوشکی‌کی
هه‌بوو، ئە‌وه نیوه‌ی میراتی برا مردوو‌ه‌که‌ی ده‌که‌وت،
وه برا‌که‌ی میراتی خوشکه‌که‌ی هه‌موو ده‌بات^(۳) ئە‌گه‌ر
خوشکه‌که‌ی مندالی نه‌بوو، به‌لام ئە‌گه‌ر دوو خوشک

(۱) پروانه: ۴۳۶۴.

(۲) که‌لاله: که‌سی‌که نه‌وه و کور و باوک با‌پیره‌ی نه‌بێت.

(۳) ئە‌گه‌ر ئافه‌ره‌تی ب‌چ‌ری ته‌نها برا‌یه‌کی هه‌بێ.

بوون^(۱) ئەوا دوو سێیهکی میراتی براکهیان دهبن، وه
 ئەگەر میراتگرهکان چەند خوشک و برایهک بوون پیاوان و
 ئاخرهتان، ئەوه بۆ هەر نێرینهیهک ئەندازهی بهشی دوو
 مێینه ههیه، خوا بۆتان پروون دهکاتهوه تا گومرانهبن، وه
 خوا بههموو شتیک زانایه

٦٧٤٤- بهرا ﷺ دهلی: کۆتا ئایهتیک دابهزی کۆتایی سورمتهی نیسانه: ﴿يَسْتَفْتُونَكَ
 قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلَالَةِ﴾ (١٧٣) النساء، واته: (ئهی موحهمهد ﷺ) داوای
 فهتوات لی دهکهن، بلی خوا فهتواتان بۆ دهدات دهربارهی کهلاله).

١٥- بَابُ فِي ابْنَيْ عَمٍّ أَحَدُهُمَا آخٍ لِلْأُمِّ، وَالْآخَرُ زَوْجٌ

وَقَالَ عَلِيُّ ﷺ: لِلزَّوْجِ النِّصْفُ، وَلِلْأَخِ مِنَ الْأُمِّ السُّدُسُ، وَمَا بَقِيَ بَيْنَهُمَا نِصْفَانِ.
 ٦٧٤٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، أَخْبَرَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ، عَنْ إِسْرَائِيلَ، عَنْ أَبِي حَصِينٍ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ
 أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «أَنَا أَوْلَى بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ، فَمَنْ مَاتَ وَتَرَكَ
 مَالًا فَمَالُهُ لِمَوَالِي الْعَصَبَةِ، وَمَنْ تَرَكَ كَلًّا أَوْ ضَيَاعًا فَأَنَا وَلِيُّهُ فَلَادَعَى لَهُ»^(٢).

(١) له برا مردوووه کهیان بهجن مابوون.

(٢) پروانه: ٣٢٩٨.

۱۰- باسی (حوکمی ئافرهتیک بمریت) دوو کوره مامی هه بیت، یه کیکیان برابیه تی له دایکیه وه ئه وهی تریان میردی بیت^(۱)

- عه لی ﷺ ده لی: (کوره مامه که ی که) میردیتی نیوه ی ده که وهی، برا دایکیه که شی شهش یه کی ده که وهی، ئه وهش مایه وه یه کی نیوه یان بهرده که وهی.

۶۷۴۵- ئه بو هورمیره ﷺ ده لی: پیغه مبهری خوا ﷺ فهرمووی: ((من بو باومرداران له خوشیان له پیشترم بو یان، ئینجا هه رکهس مال و سامانی به جی هیشت بو خزمه کانی تی که باوانی ئه ون، هه رکه سیش قهرز و ئه رک و مال و مندالی به جی هیشت، ئه وه من سه ره رهشتیاری ئه وم، با بانگ بکریم بو ی (سه ره رهشتی بکه م و قهرزه که ی بده مه وه)) .

۶۷۴۶- حَدَّثَنَا أُمِّيَةُ بْنُ بَسْطَامٍ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، عَنْ رَوْحٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ طَاوُسٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «الْحِقُّوا الْفَرَائِضَ بِأَهْلِهَا، فَمَا تَرَكَتِ الْفَرَائِضُ فَلَاؤُلَى رَجُلٍ ذَكَرٌ»^(۲).

۶۷۴۶- ئیبنو عه عباس ﷺ له پیغه مبهروه ﷺ ده گیریته وه که فهرموویه تی: ((میرات بدهن به میراتگره کان، ئینجا ئه وهی مایه وه بو نزیکترین که سی نیرینه یه)).

(۱) بهم جوړه به: پیاویک ژبتیک دهه تی و کوریک ل ده تی، پاشان ژنی دووه م دهه تی و له ویش کوریک ده بیت، ژنی دووه م ته لاق ده دات برابیه کی پیاوه ته لاق ده ره که ماره ی ده کات و کچیک ل ده بیت، ئه م کهه خوشکی دایکی کوری ژنی دووه می پیاوی یه که مه، له هه مان کاتدا کچی مامیه تی له باوکیه وه، ئه م کهه شو ده کات به کوری یه که می ژنی پیاوی یه که م که کوری مامیه تی، پاشان ده مرئ دوو کوری مامی ل به جی ده مین، یه کیکیان برابیه تی له دایکیه وه ئه وهی که یان میردیتی و کوری مامیه تی. إرشاد الساري: ۱۶۱/۱۴.

(۲) پروانه: ۶۷۲۲.

۱۶- بَابُ ذَوِي الْأَرْحَامِ

۶۷۴۷- حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي أُسَامَةَ: حَدَّثَكُمْ إِدْرِيسُ: حَدَّثَنَا طَلْحَةُ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ: ﴿وَلِكُلِّ جَعَلْنَا مَوْلَىٰ﴾ (۳۲) ﴿النِّسَاءِ﴾، ﴿وَالَّذِينَ عَاقَدْتَ﴾ (۱) ﴿أَيْمَنُكُمْ﴾ (۳۲) ﴿النِّسَاءِ﴾. قَالَ: كَانَ الْمُهَاجِرُونَ حِينَ قَدِمُوا الْمَدِينَةَ يَرِثُ الْأَنْصَارِيُّ الْمُهَاجِرِيَّ دُونَ ذَوِي رَحِمِهِ؛ لِلْأَخْوَةِ الَّتِي آخَى النَّبِيُّ ﷺ بَيْنَهُمْ، فَلَمَّا نَزَلَتْ ﴿جَعَلْنَا مَوْلَىٰ﴾ (۳۲) ﴿النِّسَاءِ﴾. قَالَ: نَسَخْتَهَا: ﴿وَالَّذِينَ عَاقَدْتَ أَيْمَنُكُمْ﴾ (۳۲) ﴿النِّسَاءِ﴾ (۲).

۱۶- باسی ذوی الارحام (۳) (میرات دهبەن یا ن نا؟)

۶۷۴۷- عەبدوللای کورپی عەبباس (دەربارە ی ئەم نایەتانه) دەلی: ﴿وَلِكُلِّ جَعَلْنَا مَوْلَىٰ﴾ (۳۲) ﴿النِّسَاءِ﴾، ﴿وَالَّذِينَ عَاقَدْتَ أَيْمَنُكُمْ﴾ (۳۲) ﴿النِّسَاءِ﴾ (۵) دەلی: کاتی کۆچەرەکان هاتن بو مەدینە ئەنصاری میراتی لە کۆچەری دەبرد ئەک خزمەکانی خوێ (لە نەسەبەو)، بەهۆی ئەو بڕایەتیە پێغەمبەر ﷺ خستبوێ نێوانیانەو، ئەنجا کاتی ئەم نایەتە دابەزی: ﴿جَعَلْنَا مَوْلَىٰ﴾ (۳۲) ﴿النِّسَاءِ﴾، ئیبنو عەبباس دەلی: (ئەم نایەتە) ﴿وَالَّذِينَ عَاقَدْتَ أَيْمَنُكُمْ﴾ (۳۲) ﴿النِّسَاءِ﴾، ئەو سەریەو. (یان میرات بێردنە ئەنصاری لە کۆچەری سەریەو) (۶).

(۱) نافع و ئیبنو کەسیر و ئەبی عەمر و ئیبنو عامیر و ئەبی جەغفەر و یەعقوب بە (عَاقَدْتَ) خوتندویانەتەو، بەلام عاصیم و حەمزە و کيسانی خەلەف بە (عَقَدْتَ) خوتندویانەتەو. بڕوانە: الجدول المفصل في القراءات العشر المتواترة: ۲۲۷/۱.

(۲) بڕوانە: ۲۲۹۳.

(۳) ئەو کەسانەن کە بەشی دیاریان نێبە عەسەبەش نین، کە دە جوړ کەسن، کە ئەمانەن: خال و پور (خوشکی دایک) و ئەنک (دایکی دایک) و کورپی کچ و کورپی خوشک و کچی برا و کچی مام کچی پور (خوشکی دایک) و مام لە دایکەو کورپی بڕایەک لە دایکە و بڕای بێت و هەر کەستیکیش لە پێگە ی ئەمانەو بەگات بە مردوو. بڕوانە: إرشاد الساري: ۱۶۳/۱۴.

(۴) واتە: بۆ هەموو (مردووێک یا میراتیکی) چەند میراتگریکمان داناو.

(۵) واتە: وە ئەوانە ی پەیمانتان لەگەڵ گرێداون.

(۶) سەیری (إرشاد الساري) بکە: ۱۶۴/۱۴.

۱۷- بابُ مِیرَاثِ الْمَلَأَنَةِ

۶۷۴۸- حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ قَزَعَةَ، حَدَّثَنَا مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنهما أَنَّ رَجُلًا لَاعَنَ امْرَأَتَهُ فِي زَمَنِ النَّبِيِّ ﷺ وَانْتَفَى مِنْ وَلَدِهَا، فَفَرَّقَ النَّبِيُّ ﷺ بَيْنَهُمَا، وَالْحَقَّ الْوَلَدَ بِالْمَرْأَةِ ^(۱).

۱۷- باسی میراتگرتنی ئافره‌تی نه‌فرین له‌گه‌ل کراو

۶۷۴۸- ئیبنو عومەر رضي الله عنهما ده‌گێڕێته‌وه که‌ پیاویک له سه‌رده‌می پێغه‌مبه‌ردا ﷺ نه‌فرین کردنی له‌ گه‌ل ژنه‌که‌یدا نه‌نجامدا، پیاوه‌که‌ حاشای کرد له‌ مندالی ژنه‌که‌، پێغه‌مبه‌ریش ﷺ له‌ په‌کتری جیا کردنه‌وه، کو‌ره‌که‌شی دا به‌ ژنه‌که‌.

۱۸- بابُ: الْوَلَدُ لِلْفِرَاشِ حُرَّةٌ كَانَتْ أَوْ أَمَةً

۶۷۴۹- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها قَالَتْ: كَانَ عُبَيْدُ بْنُ أَبِي سَعْدٍ إِلَى أَخِيهِ سَعْدٍ أَنَّ ابْنَ وَلِيدَةٍ زَمْعَةَ مَنِي، فَأَقْبَضَهُ إِلَيْكَ. فَلَمَّا كَانَ عَامَ الْفَتْحِ أَخَذَهُ سَعْدٌ فَقَالَ: ابْنُ أَخِي، عَهْدٌ إِلَيَّ فِيهِ. فَقَامَ عَبْدُ بْنُ زَمْعَةَ: فَقَالَ: أَخِي وَابْنُ وَلِيدَةٍ أَبِي، وَلِدَ عَلَى فِرَاشِهِ. فَتَسَاوَقَا إِلَى النَّبِيِّ ﷺ، فَقَالَ سَعْدٌ: يَا رَسُولَ اللَّهِ ابْنُ أَخِي قَدْ كَانَ عَهْدٌ إِلَيَّ فِيهِ. فَقَالَ عَبْدُ بْنُ زَمْعَةَ: أَخِي وَابْنُ وَلِيدَةٍ أَبِي، وَلِدَ عَلَى فِرَاشِهِ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «هُوَ لَكَ يَا عَبْدُ بْنُ زَمْعَةَ، الْوَلَدُ لِلْفِرَاشِ وَلِلْعَاهِرِ الْحَجَرُ». ثُمَّ قَالَ لِسُودَةَ بِنْتِ زَمْعَةَ: «اِخْتَجِبِي مِنْهُ». لِمَا رَأَى مِنْ شَبَهِهِ بِعُتْبَةَ، فَمَا رَأَاهَا حَتَّى لَقِيَ اللَّهَ ^(۲).

(۱) پروانه: ۴۷۴۸.

(۲) پروانه: ۲۰۵۳.

۱۸- باسیک: منداڵ هی ئەو پیاوویه خاوەنی ژنهکەیه، ژنهکە ئازاد بێ یان کەنیزەک

۶۷۴۹- عائیشه رضی اللہ عنہا دەلی: عوتبە وەسیتی بۆ سەعدی برای کرد: کە (عەبدورەحمانی) کۆری کەنیزەکەکی زەمە لە منە، (لێی) وەرگەرە و بیهێنە لای خۆت، ئەنجا ئەو سائەکی مەککە ئازاد کرا سەعد ئەو کۆری گرتە لای خۆی وتی: برازەمە براکەم وەسیتی بۆ کردووم دەربارە، عەبدی کۆری زەمەش هەستا وتی: ئەمە برا مە کۆری کەنیزەکی باوکمە، کاتێ لە دایک بوو لە ژێر دەسەلاتی باوکمدا بوو^(۱)، جا هەردووکیان یەکتریان بە پائەنێ برد بۆ خزمەتی پێغەمبەر صلی اللہ علیہ وسلم سەعدیش وتی: ئەمە برازەمە براکەم وەسیتی بۆ کردووم دەربارە، عەبدی کۆری زەمەش وتی: ئەمە برا مە کۆری کەنیزەکی باوکمە، ئەو کەنیزەکە هی باوکم بوو کاتێ ئەم کۆری بوو، پێغەمبەریش صلی اللہ علیہ وسلم فەرمووی: ((ئەو عەبدی کۆری زەمە ئەم کۆرە هی تۆیە، منداڵ هی ئەو کەسە یە خاوەنی ژنهکە بێت، ئەویش زینای لەگەڵ کردووە بۆ بەشی بۆ هەیه))، پاشان بە سەودە کچی زەمە^(۲) فەرموو: ((خۆتێ لێ داپۆشە و با نەتبین))، کاتێ بینی عەبدورەحمان لە عوتبە دەچی، ئیتر عەبدورەحمان سەودە نەبینی تا مرد.

۶۷۵۰- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ عَنْ يَحْيَى، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زَيْدٍ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم قَالَ: «الْوَلَدُ لِصَاحِبِ الْفِرَاشِ»^(۳).

۶۷۵۰- ئەبو ھورەیرە رضی اللہ عنہ لە پێغەمبەرەو صلی اللہ علیہ وسلم دەگێڕێتەو کە فەرموویەتی: ((منداڵ بۆ خاوەنی ژنهکەیه)).

(۱) واتە: ئەو کەنیزەکە کاتێ منداڵەکی بوو کە ناوی عەبدورەحمانە ئەو زەمە خاوەن و گەرەمی بوو..

(۲) کە خێزانی پێغەمبەر بوو صلی اللہ علیہ وسلم.

(۳) پروانە: ۶۸۱۸.

۱۹- باب: الْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ، وَمِيرَاثُ اللَّقِيطِ

وَقَالَ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: اللَّقِيطُ حُرٌّ.

۶۷۵۱- حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ الْحَكَمِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الْأَسْوَدِ، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: اشْتَرَيْتُ بَرِيرَةَ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «اشْتَرَيْهَا، فَإِنَّ الْوَلَاءَ لِمَنْ أَعْتَقَ». وَأُهْدِيَ لَهَا شَاةٌ، فَقَالَ: «هُوَ لَهَا صَدَقَةٌ، وَلَنَا هَدِيَّةٌ». قَالَ الْحَكَمُ وَكَانَ زَوْجَهَا حُرًّا، وَقَوْلُ الْحَكَمِ مُرْسَلٌ. وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: رَأَيْتُهُ عَبْدًا^(۱).

۱۹- باسیک: سه‌ره‌شتیاری بو‌ئو که‌سه‌یه کۆیله‌که‌ی نازاد کردوه، وه باسی میراتی مندالی فریدراو دۆزراوه

-عومەر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: ده‌لی: مندالی فریدراو نازاده.

۶۷۵۱- ئەسود دەگیریتەوه له عایشەوه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا وتی: به‌ریرەم ک‌ری، پی‌غه‌مبەر ﷺ فەرمووی: ((بیک‌ره چونکه بی‌گومان سه‌ره‌رشتیاری (وه‌لانی^(۲)) نازادک‌راو بو‌ئو ئەو که‌سه‌یه نازادی کردوه))، وه مه‌رێک به‌ دیاری هینرا بو‌ به‌ریرە، پی‌غه‌مبەریش ﷺ فەرمووی: ((ئەو گو‌شته بو‌ئو ئەو زه‌کاته، به‌لام بو‌ ئیمه‌ دیارییه)).

-حه‌که‌م ده‌لی: می‌رده‌که‌ی به‌ریرە که‌سیکی نازاد بوو، ئەم وته‌ی حه‌که‌م موره‌سه‌له^(۳). وه ئیبنو عه‌باس ده‌لی: من می‌رده‌که‌ی به‌ریرەم بی‌نی کۆیله‌ بوو.

۶۷۵۲- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «إِنَّمَا الْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ»^(۱).

(۱) پروانه: ۴۵۶.

(۲) وه‌لاء: واته‌ دوا‌ی مردنی که‌نیزه‌که‌ ماله‌که‌ی بو‌ئەوان بیت، ئەگەر خۆ‌ی که‌س و کاری نه‌بوو.

(۳) واته: رسته‌که‌ی تا ده‌گه‌تاوه عایشه‌ په‌یوه‌ست نییه. پروانه: إرشاد الساري: ۱۶۸/۱۴.

۶۷۵۲- عه‌بدو‌ل‌لای کوری عومەر (ﷺ) ده‌گیریت‌ه‌وه له پی‌خه‌مبه‌ره‌وه (ﷺ) فه‌رمووی:
(بێ‌گومان سه‌ره‌به‌رشتیاری (وه‌لانی) بو‌ ئه‌و که‌سه‌یه که نازادی کردوه)).

۲۰- بابُ مِیرَاثِ السَّائِبَةِ

۶۷۵۳- حَدَّثَنَا قَبِيصَةُ بْنُ عُقْبَةَ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ أَبِي قَيْسٍ، عَنْ هُزَيْلٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ:
إِنَّ أَهْلَ الْإِسْلَامِ لَا يُسَيَّبُونَ، وَإِنَّ أَهْلَ الْجَاهِلِيَّةِ كَانُوا يُسَيَّبُونَ.

۲۰- باسی میرات‌گرتنی کۆیله‌ی به‌ره‌ل‌اکراو (۱)

۶۷۵۳- عه‌بدو‌ل‌لā (ﷺ) ده‌لێ: بێ‌گومان خه‌لکی مسو‌لمان کۆیله‌ هه‌روا به‌ره‌لā ناکه‌ن، وه‌ به‌راستی خه‌لکی سه‌رده‌می نه‌فامی کۆیله‌یان واز لی ده‌هێنا و به‌ره‌ل‌ایان ده‌کرد.

۶۷۵۴- حَدَّثَنَا مُوسَى، حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الْأَسْوَدِ أَنَّ عَائِشَةَ
(ﷺ) اشترت بَرِيرَةَ لِتُعْتِقَهَا، وَاشْتَرَطَ أَهْلُهَا وَلَاءَهَا فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّي اشْتَرَيْتُ بَرِيرَةَ
لَأُعْتِقَهَا، وَإِنَّ أَهْلَهَا يَشْتَرِطُونَ وَلَاءَهَا. فَقَالَ: «أَعْتَقِيهَا، فَإِنَّمَا الْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ». أَوْ قَالَ:
«أَعْطَى الثَّمَنَ». قَالَ: فَاشْتَرَيْتُهَا فَأَعْتَقْتُهَا. قَالَ: وَخَيْرْتُ فَاخْتَارَتْ نَفْسَهَا وَقَالَتْ: لَوْ
أُعْطِيتُ كَذَا وَكَذَا مَا كُنْتُ مَعَهُ. قَالَ الْأَسْوَدُ: وَكَانَ زَوْجُهَا حُرًّا. قَوْلُ الْأَسْوَدِ مُنْقَطِعٌ، وَقَوْلُ
ابْنِ عَبَّاسٍ: رَأَيْتُهُ عَبْدًا. أَصَحُّ (۲).

۶۷۵۴- ئه‌سه‌وه ده‌گیریت‌ه‌وه که عائیشه (ﷺ) به‌ریره‌ی کپی بو‌ ئه‌وه‌ی نازادی
بکات، به‌لام خاوه‌نه‌که‌ی به‌مه‌رجی گرت که هه‌قداری (وه‌لانی) به‌ریره‌ بو‌ ئه‌و

(۱) پروانه: ۲۱۵۶.

(۲) ئه‌و کۆیله‌به‌ خاوه‌نی پتی ده‌لێ که‌س سه‌ره‌به‌رشتیار نییه‌ به‌سه‌رته‌وه، یان تۆ نازاد کراوی واز له‌هێ‌راوی.

پروانه: إرشاد الساري: ۱۶۹/۱۴.

(۳) پروانه: ۴۵۶.

بیت، عائیشهش وتی: ئەهی پێغه‌مبەری خوا من بەریرەم کەری بۆ ئەوەی نازادی بکەم، دیارە خاوەنەکانی مەرحیان داناوە کە هەقداریەکی بۆ ئەوان بیت، ئەویش فەرمووی: ((نازادی بکە چونکە بێگومان هەقداری بۆ ئەو کەسەیه (نازادی کردووە))، یان فەرمووی: ((نرخەکی داوە))، ئەسود وتی: ئەویش کەری و نازادی کرد، دەلی: بەریرە سەرپشک کرا ئیتر خۆی هەلبێژارد (بەسەر مانەووە لای مێردەکەیدا)، وە وتی: ئەگەر ئەو و ئەوێش پێ بدرایە لای نەدەمامەووە. ئەسود دەلی: مێردی بەریرە کەسیکی نازادبوو، ئەم وتە هەسود رشتەکی بچراوە و پەيوەست نییە.

وە ئەم وتە ئیبنو عەبباس رضی اللہ عنہ کە دەلی: بینیم کۆیلە بوو راستەر.

۲۱- بَابُ إِيْتِمَانٍ مِّنْ مَّوَالِيهِ

۶۷۵۵- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ التَّيْمِيِّ عَنْ أَبِيهِ، قَالَ قَالَ عَلِيُّ رضي الله عنه: مَا عِنْدَنَا كِتَابٌ نَقْرُؤُهُ إِلَّا كِتَابُ اللَّهِ، غَيْرَ هَذِهِ الصَّحِيفَةِ. قَالَ فَأَخْرَجَهَا فَإِذَا فِيهَا أَشْيَاءٌ مِنَ الْجَرَاحَاتِ وَأَسْنَانِ الْإِبِلِ. قَالَ: وَفِيهَا: "الْمَدِينَةُ حَرَمٌ مَا بَيْنَ عَيْرٍ إِلَى نَوْرٍ، فَمَنْ أَحْدَثَ فِيهَا حَدَثًا، أَوْ آوَى مُحْدِثًا فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ، لَا يُقْبَلُ مِنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ صَرْفٌ وَلَا عَدْلٌ، وَمَنْ وَالَى قَوْمًا بِغَيْرِ إِذْنٍ مَّوَالِيهِ، فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ، لَا يُقْبَلُ مِنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ صَرْفٌ وَلَا عَدْلٌ، وَذِمَّةُ الْمُسْلِمِينَ وَاحِدَةٌ. يَسْعَى بِهَا أَذْنَاهُمْ، فَمَنْ أَخْفَرَ مُسْلِمًا فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ، لَا يُقْبَلُ مِنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ صَرْفٌ وَلَا عَدْلٌ"^(۱).

۲۱- باسی تاوانی ئەو (کۆیله)ی خۆی بپهری بکات له گهوره و خاوهنهکانی

۶۷۵۵- ئیبراهیمی تهیمی دهگیرتهوه له باوکیهوه دهلی: عهلی ﷺ. وتی: هیچ کتیبیکمان لا نییه بیخوینینهوه جگه له قورئانهکی خوا و ئەم پهڕهیه ^(۱) نهبیت. ئینجا پهڕمکهی دهرهینا و شتانیکی تیدا بوو له (حوکمی) برینهکان و تهمهنی و شتر (ی لهخویندا دراو) وتی: ئەمەشی تیدا بوو((مه‌دینه رێزدار و قه‌ده‌غه‌یه ^(۲) له نیوانی عه‌یره‌وه بو‌ سه‌ور، جا هه‌ر که‌سی خراپه‌یه‌کی تیدا بکات یا خراپه‌کاریک په‌نا بدات و بگریته‌ خو، ئەوه‌ نه‌فره‌ینی خوا و فریشته‌کان و هه‌موو خه‌لکی له‌سه‌ر بپیت، له‌ رۆژی دوایدا هیچ فه‌رز و سونه‌تییکی لی وهرناگیرئ، وه‌ هه‌ر که‌س جگه‌ له‌ هۆزه‌ی خۆی پال بدات به‌ هۆزیکێ تهره‌وه، ئەوه‌ نه‌فره‌ینی خوا و فریشته‌کان و هه‌موو خه‌لکی له‌سه‌ر بپیت، له‌ رۆژی دوایدا هیچ فه‌رزو سونه‌تییکی لی وهرناگیرئ ^(۳)، گه‌ردن و په‌نای مسو‌لمانان وه‌ک یه‌ک وایه‌ (له‌و په‌نادانه‌) نزمترینیان ده‌گریته‌وه، هه‌رکه‌س په‌نادانی مسو‌لمانیک هه‌لبو‌مشینیتته‌وه، ئەوه‌ نه‌فرینی خوا و فریشته‌کان و هه‌موو خه‌لکی له‌سه‌ر بپیت، له‌ رۆژی دوایدا هیچ فه‌رز و سونه‌تییکی لی وهرناگیرئ)).

۶۷۵۶- حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: نَهَى النَّبِيُّ ﷺ عَنْ بَيْعِ الْوَلَاءِ وَعَنْ هَبْتِهِ ^(۴).

۶۷۵۶- ئیبنو عومەر ﷺ ده‌لی: پېغه‌مبه‌ری خوا ﷺ رېگری کرد له‌ فروشتنی هه‌قداری و رېگریشی کرد له‌ به‌خشینی.

(۱) ئەو په‌ڕه‌یه که‌ چهند فه‌رمووده‌یه‌کی تیا نوسرابوو ئەو فه‌رمووده‌ی سه‌ره‌وه‌ یه‌کیک بوو له‌ فه‌رمووده‌کان.

(۲) جه‌نگ و ئا‌زاوه‌ تپیدا یاساغ و قه‌ده‌غه‌یه.

(۳) هه‌ندێ له‌ زانایان (صرف و عدل) یان به‌ په‌شیمان بوونه‌وه و فیدیە مانایان کردوه.

(۴) پروانه: ۲۵۳۵.

۲۲- باب: إِذَا اسْلَمَ عَلَى يَدَيْهِ رَجُلٌ

وَكَانَ الْحَسَنُ لَا يَرَى لَهُ وِلَايَةً. وَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «الْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ». وَيُذَكَّرُ عَنْ مَيْمِ الدَّارِيِّ رَفَعَهُ قَالَ: «هُوَ أَوَّلَى النَّاسِ بِمَحْيَاهُ وَمَمَاتِهِ»، وَاخْتَلَفُوا فِي صِحَّةِ هَذَا الْخَبَرِ ۶۷۵۷- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، أَنَّ عَائِشَةَ أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ أَرَادَتْ أَنْ تَشْتَرِيَ جَارِيَةً تُعْتِقُهَا، فَقَالَ أَهْلُهَا: نَبِيعُكَهَا عَلَى أَنْ وَلَاءَهَا لَنَا. فَذَكَرَتْ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: «لَا يَمْنَعُكَ ذَلِكَ، فَإِنَّمَا الْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ»^(۱).

۲۲- باسیک: ئەگەر پیاویک لەسەر دەستی (کەسیکدا) مسوڵمان بوو

-حەسەن بۆجوونی وایە ئەو کەسەى مسوڵمانى کردووە مافى سەرپەرشتیاری (وەلانى) نییە بەسەرپەرشتیاری.

-وێ پێغەمبەر ﷺ دەفەرموێ: ((سەرپەرشتیاری بۆ ئەو کەسەى کۆیلەکەى نازاد کردووە)).-وێ لە تەمىم دارپەرستەوێ دەگێردێتەوێ و داویتیە پال پێغەمبەر ﷺ: ((ئەو کەسە لە هەموو کەس لە پێشتر (بەکەسە نازاد کراوەکە) لە ژيانیدا و (لە پاش) (مردنیشی)). وێ زانیان پاجیان دەرپەرست و دروستى ئەم فەرموودەى.

۶۷۵۷- عەبدوللای کورپی عومەر دەگێردێتەوێ کە عایشەى داىکى باومپداران ﷺ ویستی کەنیزەکیک بکڕیت و نازادى بکات، ئەنجا خاوەنەکەى وتی: بێت دەفرۆشین بە مەرچى سەرپەرشتیاریەکەى بۆ ئیمە بێت، منیش ئەم قسەىەم بۆ پێغەمبەرەى خوا ﷺ گێرپەرستەوێ، ئەویش فەرمووی: ((ئەو قسەیان پێگرت نەبێ، چونکە بەراستى سەرپەرشتیاری بۆ ئەو کەسەى (کۆیلە یا کەنیزەکەى) نازاد کردووە)).

(۱) پروانە: ۲۱۵۶.

(۲) بەسەر ئەو کەسەى مسوڵمان بوو.

۶۷۵۸- حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الْأَسْوَدِ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: اشْتَرَيْتُ بَرِيرَةَ فَاشْتَرَطَ أَهْلُهَا وَلَاءَهَا، فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: «أَعْتَقِيهَا فَإِنَّ الْوَلَاءَ لِمَنْ أُعْطِيَ الْوَرَقَ». قَالَتْ: فَأَعْتَقْتُهَا. قَالَتْ: قَدَعَاها رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَخَيَّرَهَا مِنْ زَوْجِهَا فَقَالَتْ: لَوْ أُعْطَانِي كَذَا وَكَذَا مَا بَتُّ عِنْدَهُ. فَاخْتَارَتْ نَفْسَهَا^(۱).

۶۷۵۸- عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ده‌لێ: به‌ریره‌م کړې، جا خاومنه‌کانی به‌مه‌رجیان گرت که هه‌قداریه‌که‌ی بۆ ئه‌وان بی‌ت، منیش ئه‌وه‌م بۆ پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ باس کرد، ئه‌ویش فهرمووی: ((نازادی که چونکه بی‌گومان هه‌قداری بۆ ئه‌و که‌سه‌یه‌ زیو (پاره‌)ی داوه‌))، ده‌لێ: منیش نازادم کرد، ده‌لێ: ئه‌نجا پی‌غه‌مبه‌ری خوا ﷺ به‌ریره‌ی بانگ کرد و سه‌رپشکی کرد له (مانه‌وه‌ لای) می‌رده‌که‌ی، به‌ریره‌ش وتی: ئه‌گه‌ر ئه‌وه‌ و ئه‌وه‌شم پی‌بدات شه‌وێک لای نامینه‌وه‌، نی‌تر جیا‌بونه‌وه‌ی خو‌ی هه‌لب‌زارد.

۲۳- بَابُ مَا يَرِثُ النِّسَاءُ مِنَ الْوَلَاءِ

۶۷۵۹- حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ، حَدَّثَنَا هَمَّامٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: أَرَادَتْ عَائِشَةُ أَنْ تَشْتَرِيَ بَرِيرَةَ فَقَالَتْ لِلنَّبِيِّ ﷺ: إِنَّهُمْ يَشْتَرِطُونَ الْوَلَاءَ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «اشْتَرِيهَا، فَإِنَّمَا الْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ»^(۲).

۲۳- باسی ئه‌وه‌ی به‌ میراتی بۆ ژنان ده‌بی‌ت له‌سه‌ر په‌ره‌شتیاری

۶۷۵۹- ئیبنو عومه‌ر رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا ده‌لێ: عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا ویستی به‌ریره‌ بکړې، ئینجا عه‌رزى پی‌غه‌مبه‌ری ﷺ کرد: بی‌گومان خاومنه‌کانی مه‌رجی هه‌قداری دادنه‌ی^(۱)، پی‌غه‌مبه‌ریش ﷺ فهرمووی: ((بیکره‌ چونکه بی‌گومان هه‌قداری نازادکراو بۆ ئه‌و که‌سه‌یه‌ نازادی کردوه‌)).

(۱) پروانه: ۴۵۶.

(۲) پروانه: ۲۱۵۶.

۶۷۶۰- حَدَّثَنَا ابْنُ سَلَامٍ، أَخْبَرَنَا وَكِيعٌ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الْأَسْوَدِ، عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «الْوَلَاءُ لِمَنْ أُعْطِيَ الْوَرِقَ وَوَلِيَ النِّعْمَةَ»^(۱).

۶۷۶۰- عایشه رضی اللہ عنہا دهلی: پیغه مبهری خوا ﷺ فہرمووی: ((سہرپہرہشتیاری بو ئہو کہسہیہ پارہ (ی نازادکردنہ) کہی بدات و ببیتہ خاومنی چاکہ (ی نازاد کردنہ کہی)).

۲۴- بَابُ: مَوَالِي الْقَوْمِ مِنْ أَنْفُسِهِمْ، وَأَبْنُ الْأُخْتِ مِنْهُمْ

۶۷۶۱- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ قُرَّةٍ وَقَتَادَةُ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ﷺ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «مَوَالِي الْقَوْمِ مِنْ أَنْفُسِهِمْ». أَوْ كَمَا قَالَ^(۲).

۲۴- باسیک: نازادکراوی کہسانیک له خویانہ، ھەروھە کورێ خوشکیش لەوانە

۶۷۶۱- ئەنەسێ کورێ مالیک ﷺ له پیغه مبهروھ ﷺ دھگیرپتھوھ کہ فہرموویہتی: ((نازاد کراوی خەلکانیک له خویانہ)) یان وەکو ئەوہی کہ فہرمووی.

۶۷۶۲- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسِ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «ابْنُ أُخْتِ الْقَوْمِ مِنْهُمْ». أَوْ: «مِنْ أَنْفُسِهِمْ»^(۴).

۶۷۶۲- ئەنەسێ کورێ مالیک ﷺ دهلی: پیغه مبهەر ﷺ فہرمووی: ((کورێ کچی کہسانیک لەوانە)) یان ((لە خویانە)).

(۱) الْوَلَاءُ: واتە دواى مردنى كه نيزه كه كه ماله كهى بو ئهوان بيت.

(۲) پروانه: ۴۵۶.

(۳) پروانه: ۳۱۴۶.

(۴) پروانه: ۳۱۴۶.

۲۵- بَابُ مِيرَاثِ الْأَسِيرِ

قَالَ: وَكَانَ شَرِيحٌ يُورِثُ الْأَسِيرَ فِي أَيْدِي الْعَدُوِّ وَيَقُولُ: هُوَ أَخُوهُ إِلَيْهِ. وَقَالَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ:

أَجِيزٌ وَصِيَّةُ الْأَسِيرِ وَعَتَاقُهُ، وَمَا صَنَعَ فِي مَالِهِ، مَا لَمْ يَتَغَيَّرْ عَنْ دِينِهِ، فَإِنَّمَا هُوَ مَالُهُ يَصْنَعُ فِيهِ مَا يَشَاءُ.

۲۵- باسی (حوکمی) میراثی دیل

- (ئیمامی بوخاری) ده‌لێ: شوره‌یج میراتی ده‌دا به دیلێک لای دوژمن دیل بوو، وه ده‌یوت: ئهو دیله زیاتر پێویستی به‌و میراته هه‌یه‌. وه عومه‌ری کوری عه‌بدوله‌ه‌زیز ده‌لێ: وه‌سیت و ئازاد کردنی کۆپله‌ی دیل به‌ره‌وا دهمانم، ههر کاریکیش له سامانه‌که‌یدا بکات، به‌مه‌رجی له ئایینه‌که‌ی نه‌گۆری، چونکه له راستیدا مال و سامانی خۆیه‌تی ئه‌وه‌ی بیه‌وی ده‌توانی تیايدا بکات.

٦٧٦٣- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَدِيِّ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «مَنْ تَرَكَ مَالًا فَلِوَرَثَتِهِ، وَمَنْ تَرَكَ كَلًّا فَلِإِنْتَانَا».

٦٧٦٣- ئه‌بو هوره‌یره ﷺ له پێغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ ده‌گێڕێته‌وه که فه‌رموووه‌تی: ((هه‌رکه‌س (مرد و) سامانی به‌جی هه‌شت ئه‌وه بو میراتگرا‌نی‌تی، ههر که‌سی‌کیش (مرد و) قه‌رز یا منداڵ و خه‌زانی به‌جی هه‌شت ئه‌وه رووی له ئێمه‌یه و له‌سه‌ر ئێمه‌یه)).

۲۶- بَابُ: لَا يَرِثُ الْمُسْلِمُ الْكَافِرَ وَلَا الْكَافِرُ الْمُسْلِمَ، وَإِذَا أَسْلَمَ قَبْلَ أَنْ يُقْسَمَ الْمِيرَاثُ قَلًا مِيرَاثَ لَهُ

۶۷۶- حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنِ ابْنِ شَهَابٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ حُسَيْنٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ عُثْمَانَ، عَنْ أَسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ رضي الله عنه أَنَّ النَّبِيَّ صلى الله عليه وسلم قَالَ: «لَا يَرِثُ الْمُسْلِمُ الْكَافِرَ، وَلَا الْكَافِرُ الْمُسْلِمَ»^(۱).

۲۶- باسیک: مسولمان میرات له کافر نابات، کافریش میرات له مسولمان نابات، وه ئەگەر کافر مسولمان بوو پیش ئەوهی میراته‌که دابه‌ش کریت، ئەو میراتی بو ئییه^(۲)

۶۷۶-ئوسامە‌ی کوری زەید رضي الله عنه دەگێڕێتە‌وه که پێغه‌مبەر صلى الله عليه وسلم فەرمووی: ((مسولمان میرات له بی باوە‌ر نابات و بی باوە‌ریش میرات له مسولمان نابات)).

۲۷- بَابُ مِيرَاثِ الْعَبْدِ النَّصْرَانِيِّ وَمُكَاتِبِ النَّصْرَانِيِّ وَإِثْمُ مَنْ انْتَقَى مِنْ وَلَدِهِ

۲۷- باسی میراتگرتنی کۆیله‌ی گاور و نووسراو له‌گه‌ل کراوی گاور، وه تاوانی ئەو که‌سه‌ی خۆی بی به‌ری کات له‌ مندا له‌که‌ی^(۳)

(۱) پروانه: ۱۵۸۸، ۴۲۸۳.

(۲) پیتی نادریت، چونکه ده‌بیت له‌ پیش مردنی میرات لی گیراوه‌که مسولمان بیت، نه‌ک کاتی دابه‌شکردنی.

(۳) سه‌رنج: ئیمامی بوخاری ویستویه‌تی فەرمووده‌یه‌ک یان زیاتر دابنن بو ئەم باسه‌، به‌لام فریا نه‌که‌وتوو و تا له‌ ژياندا بووه فەرمووده‌یه‌کی وای ده‌ستنه‌که‌وتوو له‌سه‌ر مه‌رحه‌کانی بیت بو ئەم باسه‌.

۲۸- بَابُ هَنْ اِدْعَى اَخَا اَوْ ابْنَ اَخٍ

۶۷۶۵- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّهَا قَالَتْ: اخْتَصَمَ سَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ وَعَبْدُ بْنُ زَمْعَةَ فِي غُلَامٍ، فَقَالَ سَعْدٌ، هَذَا يَا رَسُولَ اللَّهِ، ابْنُ أَخِي عُتْبَةَ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ، عَهْدَ إِلَيَّ أَنَّهُ ابْنُهُ، انْظُرْ إِلَيَّ شَبَّهِهُ. وَقَالَ عَبْدُ بْنُ زَمْعَةَ: هَذَا أَخِي يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَلَدَ عَلَى فِرَاشِ أَبِي مِنْ وَلِيدَتِهِ. فَنَظَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى شَبَّهِهِ فَرَأَى شَبَّهًا بَيْنًا بَعْثَبَةً، فَقَالَ: «هُوَ لَكَ يَا عَبْدُ، الْوَلَدُ لِلْفِرَاشِ وَلِلْعَاهِرِ الْحَجَرُ، وَاحْتَجِبِي مِنْهُ يَا سَوْدَةُ بِنْتُ زَمْعَةَ». قَالَتْ: فَلَمْ يَرِ سَوْدَةُ قَطُّ^(۱).

۲۸- باسی (حوکمی) که سیک بلن به که سیکی تر برامه^(۲)

یان بلن کوردی برامه

۶۷۶۵- عوروه له عائیشه وه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا دهگپرته وه که وتی: سهعدی کوردی نه بی وهققاص و عهبدی کوردی زهمعه له سهر میرد مندالیک (عهبدوره حمان) بوو به کیشه و ناکوکیان، سهعد وتی: نهی پیغه مبهری خوا ﷺ نهم کوره برازاهه مندالی عوتبهی کوردی نه بو وهققاصه، وهسیه تی بو کردووم که نهو (میرد منداله) کوردیه تی سهیری شیوهی بکه، عهبدی کوردی زهمعهش وتی: نهی پیغه مبهری خوا ﷺ نهم کوره برای منه له مال و جیگهی باوگمدا له دایک بووه له که نیز که کیه تی، پیغه مبهری خواش ﷺ شیوهی کوره کهی کرد و بینی به ناشکرا له عوتبه دهجیت، نینجا فهرمووی: ((عهبدی کوردی زهمعه نهم منداله هی تویه، چونکه مندال هی نهو که سهیه که له مال و جیگهی نهودا له دایکده بیت، مروقی داوین پیسیش جگه له پشه شیمانی و رهنج به خه سار هیچی تری دهست ناکه وئی))، نهنجا فهرمووی: نهی سهودهی کچی زهمعهی: ((نیر با نهم کوره نه تبینی))^(۳) عائیشه دهلی: نیر نهو کوره سهودهی ههتا ههتایه نه بینی.

(۱) پروانه: ۲۰۵۳.

(۲) به راست بی یان درو.

(۳) چونکه تو نامه حرمی بهم کوره.

۲۹- بَابُ مَنْ ادَّعَى إِلَى غَيْرِ أَبِيهِ

۶۷۶۶- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا حَالِدٌ -هُوَ: ابْنُ عَبْدِ اللَّهِ- حَدَّثَنَا حَالِدٌ، عَنْ أَبِي عُثْمَانَ، عَنْ سَعْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: «مَنْ ادَّعَى إِلَى غَيْرِ أَبِيهِ، وَهُوَ يَعْلَمُ أَنَّهُ غَيْرُ أَبِيهِ، فَالْجَنَّةُ عَلَيْهِ حَرَامٌ»^(۱).

۲۹- باسی که سیکی ره‌چه‌له‌کی خوئی بداته لای غه‌یری باوکی

۶۷۶۶- ئەبو عوسمان لە سەعدەوه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ دەگێڕێتەوه و دەڵێ: لە پێڤه‌مبەرم ﷺ بیست دەیفه‌رموو: ((هەر که‌سی خوئی بکات به‌کۆری که‌سیکی تر جگه‌ له‌ باوکی له‌ کاتی‌کدا دهمانی که‌ باوکی نییه‌، ئەوه‌ به‌هه‌شت له‌سه‌ر ئەو که‌سه‌ جه‌رامه‌)).

۶۷۶۷ - فَذَكَرْتُهُ لِأَبِي بَكْرَةَ فَقَالَ: وَأَنَا سَمِعْتُهُ أَذْنَائِي وَوَعَاهُ قَلْبِي مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ^(۲).

۶۷۶۷- (ئەبو عوسمانی نه‌ه‌دی ده‌ڵێ) ئینجا من ئەو فه‌رموودمیه‌م باس کرد بو‌ ئەبو به‌کره‌ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ نه‌ویش وتی: من خۆم به‌هه‌ردوو گوئی خۆم ئەم فه‌رموودمیه‌م بیست، وه‌ به‌ دلێش ورم گرت لە پێڤه‌مبەری خواوه‌ ﷺ.

۶۷۶۸- حَدَّثَنَا أَصْبَغُ بْنُ الْفَرَجِ، حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي عَمْرُو، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ رَبِيعَةَ، عَنْ عِرَاكِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «لَا تَزْعُبُوا عَنْ آبَائِكُمْ، فَمَنْ رَغِبَ عَنْ أَبِيهِ فَهُوَ كُفْرٌ».

۶۷۶۸- ئەبو هورەیره‌ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ لە پێڤه‌مبەره‌وه‌ ﷺ ده‌گێڕێتەوه‌ که‌ فه‌رموویه‌تی: ((پشت له‌ باوکتان مه‌که‌ن^(۱)، چونکه‌ هەر که‌س پشت له‌ باوکی خوئی کات (خوئی به‌کۆری که‌سیکی تر بزانی)، ئەو به‌راستی سپه‌یه‌)).

(۱) پروانه: ۴۳۲۶.

(۲) پروانه: ۴۳۲۷.

۳۰- باب: إِذَا ادَّعَتِ الْمَرْأَةُ ابْنًا

٦٧٦٩- حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو الزِّنَادِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ قَالَ: «كَانَتِ امْرَأَتَانِ مَعَهُمَا ابْنَاهُمَا، جَاءَ الذُّبُّ فَذَهَبَ بِابْنٍ إِحْدَاهُمَا فَقَالَتْ لِصَاحِبَتِهَا إِنَّمَا ذَهَبَ بِابْنِكَ. وَقَالَتِ الْأُخْرَى إِنَّمَا ذَهَبَ بِابْنِكَ. فَتَحَاكَمَتَا إِلَى دَاوُدَ ۖ فَقَضَىٰ بِهِ لِلْكُبْرَى، فَخَرَجَتَا عَلَى سُلَيْمَانَ بْنِ دَاوُدَ ۖ فَأَخْبَرَتْهُ، فَقَالَ: اتَّوْنِي بِالسُّكَيْنِ أَشْفُهُ بَيْنَهُمَا. فَقَالَتِ الصُّغْرَى لَا تَفْعَلْ يَرْحَمُكَ اللَّهُ. هُوَ ابْنُهَا. فَقَضَىٰ بِهِ لِلصُّغْرَى». قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: وَاللَّهِ إِنْ سَمِعْتُ بِالسُّكَيْنِ قَطُّ إِلَّا يَوْمِئِذٍ، وَمَا كُنَّا نَقُولُ إِلَّا: الْمُدْبِةُ^(٢).

۳۰- باسیک: ئەگەر ژنیك بڵێ ئەوه کورێ منه^(۳)

٦٧٦٩- ئەبو ھورەیرە ڕاگەیشتووە کە پێغەمبەری خوا ﷺ (دوو) ئافرمت دوو کورێ خۆیان لەگەڵیان بوون^(۴)، جا گورگیك هات کورێ ئافرمتیکیانی فرپاند، ئافرمتەکە بە ئافرمتەکەى ھاوڕێ وت: بێگومان کورەکەى تۆی فرپاند، ئافرمتەکەى کەشیان وتی: بەدلتیاییهوه کورەکەى تۆی فرپاند. جا کیشەکەیان برده لای داوود ۷ ئەویش برپاری دا ئەو (کورەى مابوو) بۆ ئافرمتە گەورەکەیان بێت، ئەنجا چوون بۆ لای سولەیمانی کورێ داوود ۷ بەسەرھاتەکەیان بۆ گیرایهوه، سولەیمانییش وتی: چەقۆیهکم بۆ بێنن دەیکەم بە دوو لەتەوه له نیاوانیاندا، ئافرمتە بچوکهکە وتی ئەو کارە مەکە پەحمەتى

(۱) خۆتان بە کور و نهوهی کەسیکی تر بزانتن جگه له باوکی خۆتان.

(۲) پروانه: ۳۴۲۷.

(۳) راست بکات یا درۆ بکات.

(۴) سهیری فهرموودهی: ٦٧٦٩ بکه بهروونی نهیوتوه پێغه مبه ر فهرمووی، به لām فهرموودهی پێغه مبه ره ۷.

(۵) واته: دوو ئافرهت هه ر یه که یان کورێکی خۆی له گه لێدا بوو.

خوات لی بئ، بیگومان کوری نهوه، نهوسا سولهیمان بریاریدا کورهکه بو ئافرته
 بجوکهکهیان بیت))، نهبو هوپهیره ﷺ دهلی: سویند بهخوا ناوی (سکین)م
 نهبیستبوو لهو رۆژمدا نهبیت، وه ئیمه ههر پیمان دموت (مُدیة)^(۱).

۳۱- بابُ الْقَانِفِ

۶۷۷۰- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ دَخَلَ عَلَيَّ مَسْرُورًا، تَبَرَّقَ أَسَارِيرُ وَجْهِهِ فَقَالَ: «أَلَمْ تَرَيَّ أَنَّ مُجَزَّزًا نَظَرَ أَنْفًا إِلَى زَيْدِ بْنِ حَارِثَةَ وَأَسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ فَقَالَ: إِنَّ هَذِهِ الْأَقْدَامَ بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ»^(۲).

۳۱- باسی (حوکمی) سهرناس^(۳)

۶۷۷۰- عایشه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا دهلیت جاریکیان پیغه مبهری خوا ﷺ بهدلخوشیه وه هاته وه
 ژووهره وه بو لام پرووخساری (له خوشیدا) شهوقی دمدایه وه و ههرمووی: ((نایا
 نهتبینی موجهزیز کهمی پیش ئیسته سهیری زمیدی کوری حاریسه و ئوسامه ی
 کوری زمیدی کرد ﷺ وتی: ئهم پێیانه له یهك دهجن^(۴))).

۶۷۷۱- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: دَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ذَاتَ يَوْمٍ وَهُوَ مَسْرُورٌ فَقَالَ: «يَا عَائِشَةُ، أَلَمْ تَرَيَّ أَنَّ مُجَزَّزًا الْمُدْلِجِي دَخَلَ فَرَأَى أَسَامَةَ وَزَيْدًا وَعَلَيْهِمَا قَطِيفَةٌ، قَدْ غَطَيَا رُءُوسَهُمَا وَبَدَتْ أَقْدَامُهُمَا، فَقَالَ: إِنَّ هَذِهِ الْأَقْدَامَ بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ»^(۵).

(۱) (سکین) و (مُدیة) ههردووکیان به مانای چه قۆ دین، به لام ههر هۆزه وشهیهکی بو به کار هیناوه.

(۲) پروانه: ۳۰۵۵.

(۳) سهرناس: کهسکه به شکل و شیوه یا به دهنگیاندا دهزانی دوو کهس کور و باوکن. پروانه: ئهلمونجید به کوردی: ۲۳۳/۴.

(۴) واته: وهک یهک وان کهواته کهسی یه کترن.

(۵) پروانه: ۳۰۵۵.

٦٧٧١- عائشه رضی اللہ عنہا دهلی: رۆژیکیان پیغمه مبهری خوا ﷺ هاته ژوورمهو بو لام و دلخوشبوو فهرمووی: ((ئهی عائشه ئایا نه تبینی موجهیزی مودلیجی هاته ژوورمهو ئوسامه و زمیدی بینی به تانییه کی قه یفه یان پیوه بوو، هه ردووکیان سهریان داپوشیبو، قاچیان به دهرمهو بوو، وتی: بیگومان ئهم قاچانه هه ندیکیان له هه ندیکیان دهچن)).

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۸۶- کِتَابُ الْحُدُودِ

به‌ناوی خوامی به‌خشنده‌ی میهره‌بان

(۱)

۸۶- پهراوی سزای تاوانه‌کان

بَابُ مَا يَحْذَرُ مِنَ الْحُدُودِ

۱- بَابُ: لَا يُشْرَبُ الْخَمْرُ

وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ رضی اللہ عنہ: يُنْزَعُ مِنْهُ نُورُ الْإِيمَانِ.

۶۷۷۲- حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَبِي بَكْرٍ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: «لَا يَزْنِي الزَّانِي حِينَ يَزْنِي وَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَلَا يَشْرَبُ الْخَمْرَ حِينَ يَشْرَبُ وَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَلَا يَسْرِقُ حِينَ يَسْرِقُ وَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَلَا يَنْتَهَبُ نَهْبَةً يَرْفَعُ النَّاسُ إِلَيْهِ فِيهَا أَبْصَارَهُمْ وَهُوَ مُؤْمِنٌ»

وَعَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ وَأَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ مِثْلَهُ، إِلَّا النَّهْبَةَ ^(۲).

باسی سزای ئەو تاوانانە‌ی خۆ لێ دەپاریزێت ^(۳)

۱- باسیک: عاره‌ق ناخوریته‌وه

ئەبنو عەبباس رضی اللہ عنہ دە‌ئێ: (زیناکار) نووری باومری لێ دەر‌ده‌هێنری له کاتی زینا کردنه‌که‌یدا.

(۱) دروسته‌ بوتری سنووری تاوانه‌کان.

(۲) پروانه: ۲۴۷۵.

(۳) ئیمامی بوخاری هیچ فهرمووده‌یه‌کی له‌و باسه‌دا نه‌هێناوه‌.

٦٧٧٢- ئەبو ھورەیرە رضی اللہ عنہ دەگێڕێتەووە کە پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: ((داوێن پێس داوێن پێسی ناکات لە کاتی داوێن پێسییە کەیدا باوەردار بێت، (عارەق خۆر) عارەق ناخواتەووە و لە کاتی عارەق خواردنەووە کەیدا باوەردار بێت، وە (دز) دزی ناکات و لە کاتی دزی کردنە کەیدا باوەردار بێت، وە (تالانچی) هیچ تالانێکی بەنرخ ناکات کە خەڵک بۆی بپروانن، لە کاتی تالانکردنە کەیدا باوەردار بێت)).

ووە لە ئێبنو شەبابەووە گێڕدراوتەووە ئەویش لە سەعیدی کورێ موسەییەب و ئەبو سەلمەووە لە ئەبو ھورەیرەووە رضی اللہ عنہ لە پێغەمبەرەووە ﷺ گێڕاویەتیەووە، وەك فەرموودە کە پێشوو جگە لە ((النُّهْبَة)) کەتیاہ نییە.

٢- بَابُ مَا جَاءَ فِي ضَرْبِ شَارِبِ الْخَمْرِ

٦٧٧٣- حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ ح.

٢- باسی ئەوەی دەربارە لە شەلاقدانێ عارەق خۆر هاتوووە

٦٧٧٣- ھەفصی کورێ عومەر بۆی گێڕاينەووە وتی: ھیشام بۆی گێڕاينەووە لە قەتادەووە لە ئەنەسەووە کە پێغەمبەر ﷺ فەرمووی.

٦٧٧٣ م- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا قَتَادَةُ، عَنْ أَنَسٍ بْنِ مَالِكٍ رضی اللہ عنہ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ ضَرَبَ فِي الْخَمْرِ بِالْجَرِيدِ وَالنَّعَالِ، وَجَلَدَ أَبُو بَكْرٍ أَرْبَعِينَ^(١).

٦٧٧٣- ئادەم بۆی گێڕاينەووە وتی: شوعبە بۆی گێڕاينەووە وتی: قەتادە بۆی گێڕاينەووە لە ئەنەسی کورێ مالیکەووە رضی اللہ عنہ کە پێغەمبەر ﷺ بە پەلی دار

(١) پروانە: ٦٧٧٦.

خورما و نه‌هل و پیل‌او له عاره‌ق خواردن دا (له عاره‌ق خۆری داوه)، نه‌بو به‌ک‌ریش ﷺ چ‌ل شه‌لاقی لی داوه (له عاره‌ق خۆر).

۳- بابُ مَنْ أَمَرَ بِضَرْبِ الْحَدِّ فِي الْبَيْتِ

۶۷۷۴- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ، عَنْ عُقْبَةَ بْنِ الْحَارِثِ قَالَ: جِيءَ بِالنُّعَيْمَانِ -أَوْ بِابْنِ النُّعَيْمَانِ- شَارِبًا، فَأَمَرَ النَّبِيُّ ﷺ مَنْ كَانَ بِالْبَيْتِ أَنْ يَضْرِبُوهُ، قَالَ: فَضْرَبُوهُ، فَكُنْتُ أَنَا فِيمَنْ ضَرَبَهُ بِالنُّعَالِ^(۱).

۳- باسی که‌سی فه‌رمانی کرد‌بێ، به‌ لی‌دانی سزای عاره‌ق خواردنه‌وه له ماله‌دا

۶۷۷۴- عوقبه‌ی کوری حاریس ده‌لی: نوعه‌یمان یان ئه‌یبنو نوعه‌یمانان به‌سه‌رخۆشی هه‌نرا، په‌یغه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمانی کرد به‌و که‌سانه‌ی له ماله‌که‌دا بوون لی بده‌ن، عوقبه‌ ده‌لی: منیش له‌و که‌سانه‌ بووم که به‌نه‌هل لی‌مدا.

۴- بابُ الضَّرْبِ بِالْجَرِيدِ وَالنُّعَالِ

۶۷۷۵- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا وَهَيْبُ بْنُ خَالِدٍ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ، عَنْ عُقْبَةَ بْنِ الْحَارِثِ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَمَرَ بِالنُّعَيْمَانِ -أَوْ بِابْنِ نُّعَيْمَانَ- وَهُوَ سَكَرَانُ فَشَقَّ عَلَيْهِ، وَأَمَرَ مَنْ فِي الْبَيْتِ أَنْ يَضْرِبُوهُ، فَضْرَبُوهُ بِالْجَرِيدِ وَالنُّعَالِ، وَكُنْتُ فِيمَنْ ضَرَبَهُ^(۲).

(۱) پروانه: ۲۳۱۶.

(۲) پروانه: ۲۳۱۶.

۴- باسی لێدانی به په‌لی دار خورما و نه‌عل (له عاره‌ق خۆر)

۶۷۷۵- عوقبه‌ی کورێ حاریس ده‌گیرێته‌وه‌ نوعه‌یمان یان ئیبنو نوعه‌یمان به‌سه‌رخۆشی هینرا بو‌ لای پیغه‌مبه‌ر ﷺ، جا ئه‌و کاره‌ی به‌لاوه‌ قورس و ناخۆش بوو، فه‌رمانی کرد به‌و که‌سانه‌ی له‌ ماله‌که‌دا بوون لی‌ بدن، ئه‌وانیش به‌ په‌لی دار خورما و نه‌عل لێاندا، منیش له‌و که‌سانه‌ بووم که‌ لێما.

۶۷۷۶- حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، حَدَّثَنَا قَتَادَةُ، عَنْ أَنَسٍ قَالَ: جَلَدَ النَّبِيُّ ﷺ فِي الْحَمْرِ بِالْجَرِيدِ وَالتَّلْعَالِ، وَجَلَدَ أَبُو بَكْرٍ أَرْبَعِينَ^(۱).

۶۷۷۶- فه‌تاده له‌ ئه‌نه‌سه‌وه‌ ﷺ گێرايه‌وه‌ وتی: پیغه‌مبه‌ر ﷺ به‌په‌لی دار خورما و نه‌عل و پیللۆ له‌ عاره‌ق خۆری داوه‌. ئه‌بو به‌گریش ﷺ چل شه‌لاقی لی‌ داوه‌.

۶۷۷۷- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا أَبُو صَمْرَةَ أَنَسٌ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ الْهَادِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ بِرَجُلٍ قَدْ شَرِبَ، قَالَ: «اضْرِبُوهُ». قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: فَمِنَّا الضَّارِبُ يَدِهِ وَالضَّارِبُ بِنَعْلِهِ، وَالضَّارِبُ بِثَوْبِهِ، فَلَمَّا انْصَرَفَ قَالَ بَعْضُ الْقَوْمِ: أَخْرَاكَ اللَّهُ. قَالَ: «لَا تَقُولُوا هَكَذَا، لَا تُعِينُوا عَلَيْهِ الشَّيْطَانُ»^(۲).

۶۷۷۷- ئه‌بو سه‌له‌مه‌ گێرايه‌وه‌ که‌ ئه‌بو هورپه‌ره‌ ﷺ ده‌لی: پیاویک هینرا بو‌ خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ر ﷺ عاره‌قی خواردبوویه‌وه‌، فه‌رمووی: ((لێدن))، ئه‌بو هورپه‌ره‌ ده‌لی: جا هه‌مانبوو به‌ده‌ست لێی دهدا، وه‌ هه‌مانبوو به‌ نه‌عل و هه‌مان بوو به‌جل و پۆشاکه‌که‌ی لێی دهدا، ئینجا کاتی لێدانه‌که‌ی ته‌واو بوو، که‌سێک پێی وت: خوا ریسوات کات، پیغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: ((ئاوه‌ها مه‌لی یارمه‌تی شه‌یتان مه‌دن له‌ دزی)).

(۱) پروانه: ۶۷۷۳.

(۲) پروانه: ۶۷۸۱.

۶۷۷۸- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ، حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنَا أَبُو حَصِينٍ: سَمِعْتُ عُمَيْرَ بْنَ سَعِيدٍ النَّخَعِيِّ قَالَ: سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام قَالَ: مَا كُنْتُ لِأَقِيمَ حَدًّا عَلَى أَحَدٍ فَيَمُوتَ، فَأَجِدَ فِي نَفْسِي، إِلَّا صَاحِبَ الْخَمْرِ، فَإِنَّهُ لَوْ مَاتَ وَدَيْتُهُ، وَذَلِكَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم لَمْ يَسْنَهُ.

۶۷۷۸- عومه‌یری کوری سه‌عیدی نه‌خه‌عی ده‌لی: له‌ عه‌لی کوری نه‌بی تالیبم عليه السلام بیست وتی: سزایه‌کی شه‌رعی به‌سه‌ر هه‌ر که‌سی‌کدا جی‌به‌جی بکه‌م، ئینجا به‌و سزایه‌ بمری دهر به‌ستی نیم ^(۱) بی‌جگه‌ له‌ عاره‌ق خور، که‌ به‌پاستی نه‌گه‌ر مرد خوینه‌که‌ی ده‌دم، چونکه‌ پی‌غه‌مبه‌ر صلى الله عليه وسلم سزایه‌کی دیاری گراوی بو دیاری نه‌کردوه.

۶۷۷۹- حَدَّثَنَا مَكِّيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الْجَعْفِيِّ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ خُصَيْفَةَ، عَنِ السَّائِبِ بْنِ يَزِيدَ قَالَ: كُنَّا نُوَقِّي بِالشَّارِبِ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم وَإِمْرَةً أَيْ بَكْرٍ وَصَدْرًا مِنْ خِلَافَةِ عُمَرَ، فَتَقَوُّمُ إِلَيْهِ بِأَيْدِينَا وَنَعَالِنَا وَأَرْدَيْتَنَا حَتَّى كَانَ آخِرُ إِمْرَةِ عُمَرَ، فَجَلَدَ أَرْبَعِينَ، حَتَّى إِذَا عَتَوْا وَفَسَقُوا جَلَدَ ثَمَانِينَ

۶۷۷۹- سانیبی کوری یه‌زید عليه السلام ده‌لی: عاره‌ق خور ده‌هینرا بو‌مان له‌ سه‌رده‌می پی‌غه‌مبه‌ری خوادا صلى الله عليه وسلم و فه‌رمان‌په‌وایه‌تی نه‌بو به‌کر عليه السلام و سه‌ره‌تای جین‌شین عومه‌ردا عليه السلام، ئینجا ئیمه‌ ده‌ستمان ده‌کرد به‌لیدانی به‌ده‌ست و نه‌هل پو‌شاک و پشته‌ماله‌کانمان، هه‌تا که‌شته‌ کو‌تایی فه‌رمان‌په‌وایه‌تی عومه‌ر عليه السلام، ئه‌وسا عومه‌ر چل داری لی دمدا (به‌و جو‌ره‌ بوو)، هه‌تا زور زیاده‌م‌په‌ویان کرد و سنووریان به‌زاند هه‌شتا داری لی دمدا.

(۱) نابیت به‌ گری له‌ دلمدا و تووشی دوو دلی و گومان نابم.

۵- بَابُ مَا يُكْرَهُ مِنْ لَعْنِ شَارِبِ الْخَمْرِ، وَإِنَّهُ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِنَ الْمِلَّةِ

۶۷۸۰- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ قَالَ: حَدَّثَنِي خَالِدُ بْنُ يَزِيدَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي هِلَالٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ أَنَّ رَجُلًا عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ كَانَ اسْمُهُ عَبْدَ اللَّهِ، وَكَانَ يُلَقَّبُ حِمَارًا، وَكَانَ يُضْحِكُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، وَكَانَ النَّبِيُّ ﷺ قَدْ جَلَدَهُ فِي الشَّرَابِ، فَأُتِيَ بِهِ يَوْمًا فَأَمَرَ بِهِ فَجُلِدَ، فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ: اللَّهُمَّ الْعَنَهُ مَا أَكْثَرَ مَا يُؤْتَى بِهِ! فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «لَا تَلْعَنُوهُ، فَإِنَّ اللَّهَ مَا عَلِمْتُ أَنَّهُ يُحِبُّ اللَّهُ وَرَسُولُهُ».

۵- باسی ئه‌وه‌ی که ناپه‌سه‌نده که‌سیک نه‌فرین له عاره‌قخۆر

بکات، وه به‌دلتیاییه‌وه له ئایینی ئیسلام ده‌رنه‌چووه

۶۷۸۰- زمیدی کوری ئه‌سه‌لم له باوکیه‌وه ده‌گیرێته‌وه ئه‌ویش له عومه‌ری کوری خه‌تتا به‌وه ﷺ ده‌گیرێته‌وه و ده‌لی: له سه‌رده‌می پێغه‌مبه‌ردا ﷺ پیاویک هه‌بوو ناوی عه‌بدوڵلا بووه، نازناوی (که‌ری) لێ نرابوو، زۆر جار (به‌قه‌سه‌ی خوش و نوکته‌) پێغه‌مبه‌ری خوای ده‌هینایه‌ پێکه‌نین، پێغه‌مبه‌ر ﷺ له‌سه‌ر عاره‌ق خواردنه‌وه دارکاری کردبوو، جا رۆژی (به‌سه‌رخووشی) هینایان و جه‌لدی عاره‌ق خۆری لێ درا، پیاویک له ناو خه‌لکه‌که‌دا وتی: خودایه‌ به‌ر نه‌فرینی خۆتی خه‌یت ئه‌مه‌ چه‌ند جاره‌ ده‌یه‌نین! پێغه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمووی: ((نه‌فرینی لێ مه‌که‌ن، ده‌سا به‌خوا من ئاگام لێیه‌تی که‌ خوا و پێغه‌مبه‌ری خوای خوش ده‌وێت)).

۶۷۸۱- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ عِيَاضٍ، حَدَّثَنَا ابْنُ الْهَادِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: أُمِّي النَّبِيُّ ﷺ بِسَكْرَانَ، فَأَمَرَ بِضَرْبِهِ، فَمِنَّا مَنْ يَضْرِبُهُ بِيَدِهِ، وَمِنَّا مَنْ يَضْرِبُهُ بِتَغْلِهِ، وَمِنَّا مَنْ يَضْرِبُهُ بِثَوْبِهِ، فَلَمَّا

انْصَرَفَ قَالَ رَجُلٌ: مَالَهُ أَخْزَاهُ اللَّهُ! فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "لَا تَكُونُوا عَوْنَ الشَّيْطَانِ عَلَى أَخِيكُمْ"^(۱).

۶۷۸۱- ئەبو سەلمە گێڕایەوه کە ئەبو ھورەیرە ؓ دەلی: پیاویکی سەرخۆش هینرا بو خزمەت پیغەمبەر ﷺ، ئەویش فەرمانی کرد بە لێدانی، جا هەمانبوو بە دەست لێی دەدا، وە هەمانبوو بە نەعل لێی دەدا، وە هەمان بوو بە جل و پۆشاکەکی لێی دەدا، ئینجا کاتی لێدانه‌کی تەواو بوو گەرایەوه، کەسیک پێی وت: ئەوه بو و ئەکات خوا ریسوای کات، پیغەمبەری خواش ﷺ فەرمووی: ((مەبنە یارمەتیدەری شەیتان لە دژی براکەتان)).

۶- بَابُ السَّارِقِ حِينَ يَسْرِقُ

۶۷۸۲- حَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ دَاوُدَ، حَدَّثَنَا قُضَيْلُ بْنُ غَزْوَانَ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ؓ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: "لَا يَزْنِي الرَّأْيِي حِينَ يَزْنِي وَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَلَا يَسْرِقُ حِينَ يَسْرِقُ وَهُوَ مُؤْمِنٌ"^(۲).

۶- باسی دز کاتی دزی دەکات

۶۷۸۲- ئێبنو عەباس ؓ لە پیغەمبەرەوه ﷺ دەگێڕێتەوه کە فەرموویەتی: ((زینا کار زینا ناکات و لە کاتی زینا کردنەکیدا باوەردار بیت، دز دزی ناکات و لە کاتی دزی کردنەکیدا باوەردار بیت)).

(۱) پروانه: ۶۷۷۷.

(۲) پروانه: ۶۸۰۹.

۷- بَابُ لَعْنِ السَّارِقِ إِذَا لَمْ يُسَمَّ

۶۷۸۳- حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ بْنُ غِيَاثٍ، حَدَّثَنِي أَبِي، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: «لَعَنَ اللَّهُ السَّارِقَ، يَسْرِقُ الْبَيْضَةَ فَتَقْطَعُ يَدُهُ، وَيَسْرِقُ الْحَبْلَ فَتَقْطَعُ يَدُهُ». قَالَ الْأَعْمَشُ: كَانُوا يَرَوْنَ أَنَّهُ بَيْضُ الْحَدِيدِ، وَالْحَبْلُ كَانُوا يَرَوْنَ أَنَّهُ مِنْهَا مَا يَسْوَى دَرَاهِمٍ^(۱).

۷- باسی (حوکمی) نه‌فرین کردن له دز نه‌گهر ناو نه‌هینریت

۶۷۸۳- نه‌بو هورده‌یره ﷺ له بی‌غه‌مبه‌روه ﷺ ده‌گیریت‌ه‌وه که فه‌رموویه‌تی: ((نه‌فرینی خوا له دز بیت، کلاو ئاسنیک‌ی سهر دهدزی و ده‌ست ده‌بردیت، گوریسیک دهدزی و ده‌ستی ده‌بردیت)).
ئه‌عمه‌ش ده‌ئی: نه‌وانه (گیرم‌روه‌کان) به‌لایانه‌وه وابوو مه‌به‌ست به: (البیضة) کلاوی ئاسنینی سهره، وه (الحبل) یش به‌لایانه‌وه وابوو لهو گوریسانه‌یه که نرخه‌که‌ی چه‌ند دره‌مه‌یکه.

۸- بَابُ: الْحُدُودُ كَفَّارَةٌ

۶۷۸۴- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ أَبِي إِدْرِيسَ الْخَوْلَانِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الصَّامِتِ ﷺ قَالَ: كُنَّا عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ فِي مَجْلِسٍ فَقَالَ: «بَايَعُونِي عَلَى أَنْ لَا تُشْرِكُوا بِاللَّهِ شَيْئًا، وَلَا تَسْرِقُوا، وَلَا تَزْنُوا». -وَقَرَأَ هَذِهِ الْآيَةَ كُلَّهَا- "فَمَنْ وَفَى مِنْكُمْ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ، وَمَنْ أَصَابَ مِنْ ذَلِكَ شَيْئًا فَعُوقِبَ بِهِ، فَهُوَ كَفَّارَتُهُ، وَمَنْ أَصَابَ مِنْ ذَلِكَ شَيْئًا، فَسَرَّهَ اللَّهُ عَلَيْهِ، إِنْ شَاءَ عَفَرَ لَهُ، وَإِنْ شَاءَ عَذَّبَهُ"^(۲).

(۱) پروانه: ۶۷۹۹.

(۲) پروانه: ۱۸.

۸- باسیک: سزای تاوانه‌کان که فاره‌تن بو یان

۶۷۸۴- عوباده‌ی کوری صامیت رضی الله عنه ده‌لی: ئیمه له کۆرپیکدا له خزمهت پیغه‌مبه‌ردا صلی الله علیه و آله بووین جا فهرمووی: (په‌یمانم پی بدن که هیچ شتیک نه‌که‌ن هاوبه‌شی خودا، وه زینا نه‌که‌ن و دزی نه‌که‌ن، وه ئەم ئایه‌ته هه‌مووی خوینده‌وه ^(۱): جا ههر که‌سیکتان په‌یمان‌ه‌که‌ی برده سهر نه‌وه پاداشتی لای خودایه، ههر که‌سیش شتانیکی نه‌و (تاوانانه‌ی) تووش بوو سزا و تۆله‌ی لی سهنرا، نه‌وه گونا‌هه‌که‌ی سراوه‌ته‌وه، ههر که‌سیش شتیک له‌وانه‌ی تووش بوو خوا بو‌ی پۆشی، نه‌گهر ویستی لی خوش دهبیت، وه نه‌گهر ویستی سزای دهدات.

۹- باب: ظَهَرَ الْمُؤْمِنُ حِمْلًا، إِلَّا فِي حَدِّ آوُ حَقٍّ

۶۷۸۵- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا عَاصِمُ بْنُ عَلِيٍّ، حَدَّثَنَا عَاصِمُ بْنُ مُحَمَّدٍ: عَنْ وَاقِدِ بْنِ مُحَمَّدٍ: سَمِعْتُ أَبِي، قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ: «أَلَا أَيُّ شَهْرٍ تَعْلَمُونَهُ أَعْظَمُ حُرْمَةً؟». قَالُوا أَلَا شَهْرُنَا هَذَا؟. قَالَ: «أَلَا أَيُّ بَلَدٍ تَعْلَمُونَهُ أَعْظَمُ حُرْمَةً؟». قَالُوا: أَلَا بَلَدُنَا هَذَا؟. قَالَ: «أَلَا أَيُّ يَوْمٍ تَعْلَمُونَهُ أَعْظَمُ حُرْمَةً؟». قَالُوا: أَلَا يَوْمُنَا هَذَا؟. قَالَ: «فَإِنَّ اللَّهَ صلی الله علیه و آله قَدْ حَرَّمَ دِمَاءَكُمْ وَأَمْوَالَكُمْ وَأَعْرَاضَكُمْ، إِلَّا بِحَقِّهَا، كَحُرْمَةِ يَوْمِكُمْ هَذَا، فِي بَلَدِكُمْ هَذَا، فِي شَهْرِكُمْ هَذَا، أَلَا هَلْ بَلَغْتُ؟». ثَلَاثًا كُلُّ ذَلِكَ يُجِيبُونَهُ: أَلَا نَعَمْ. قَالَ: «وَيَحْكُمُ

-أَوْ وَيَلْكُمُ- لَا تَرْجِعَنَّ بَعْدِي كَفَّارًا، يَضْرِبُ بَعْضُكُمْ رِقَابَ بَعْضٍ" ^(۲).

(۱) ژنانی له‌گه‌آندا نییه.

(۲) پروانه: ۱۷۴۲.

۹- باسیک: پشتی باوه‌پدار پارێزراوه مه‌گهر سزایه‌کی شه‌رعی (پێویست بێ له سه‌هری) یان مافی (که‌سیکی لابی)

٦٧٨٥-عه‌بدوللا ڤه‌ ده‌لی: پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌ چه‌جی مائناواییدا فه‌رمووی: ((نایا ئیوه‌ بزانی چ مانگیك گه‌وره‌تره‌ و پێز و حورمه‌تی زیاتره‌؟)) وتیان: نایا ئه‌م مانگه‌ نییه‌ ئێسته‌ تێیدان^(١)؟ فه‌رمووی: ((نایا ئیوه‌ بزانی چ شاریك گه‌وره‌تره‌ و پێز و حورمه‌تی زیاتره‌؟)) وتیان: مه‌گهر ئه‌م شاره‌مان نییه‌؟ فه‌رمووی: ((نایا ئیوه‌ بزانی چ پۆزێك گه‌وره‌تره‌ و پێز و حورمه‌تی زیاتره‌؟)) وتیان: نایا ئه‌م پۆزه‌ نییه‌ ئێسته‌ تێیدان، فه‌رمووی: ((جا بیگومان خوا ﷻ خوین و سامان و ناموستانی (له‌ یه‌كتری) حه‌رام كرده‌، مه‌گهر به‌هه‌ق و مافی خوێ^(٢) - وه‌ك حه‌رامی ئه‌م پۆزه‌تان و له‌م شاره‌تاندا و له‌م مانگه‌تاندا نایا پام گه‌یاند؟)) سی جار ئه‌م وته‌ی دووباره‌وه‌ كرده‌وه‌ له‌ هه‌موو جاریكدا وه‌لامیان ده‌دايه‌وه‌، به‌ به‌لێ پات گه‌یاند، فه‌رمووی: ((هاوار بۆ ئیوه‌یان فه‌رمووی تیاچوون بۆ ئیوه‌ - له‌ پاش من كا‌فر مه‌بنه‌وه‌ هه‌ندیكتان بده‌ن له‌ گه‌ردنی هه‌ندیكتان)).

١٠- بابُ إِقَامَةِ الْحُدُودِ وَالْإِنْتِقَامِ لِحُرْمَاتِ اللَّهِ

٦٧٨٦- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: مَا خَيْرَ النَّبِيِّ ﷺ بَيْنَ أَمْرَيْنِ إِلَّا اخْتَارَ أَيْسَرَهُمَا، مَا لَمْ يَأْتُمْ، فَإِذَا كَانَ الْإِثْمُ كَانَ أَبْعَدَهُمَا مِنْهُ، وَاللَّهِ مَا انْتَقَمَ لِنَفْسِهِ فِي شَيْءٍ يُؤْتَى إِلَيْهِ قَطُّ، حَتَّى تُنْتَهَكَ حُرْمَاتُ اللَّهِ، فَيَنْتَقِمُ اللَّهُ^(٣).

(١) واته: مانگی (ذی الحجة)

(٢) واته: له‌ کاتیکدا دروسته‌ خوین یان سامانی ده‌ستیان بۆ بیری و شه‌رع پێگه‌ بدات مافی خه‌لکی بکه‌وێته‌ سه‌ر.

(٣) پروهانه: ٣٥٦٠.

۱۰- باسی جیبه‌جی کردنی سزا شه‌ریه‌کان (واجبه)، وه تۆله‌ سه‌ندن (له‌ به‌زاندنی) سنوره‌ شه‌ریه‌کان^(۱)

۶۷۸۶- عائیشه رضی الله عنها ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا رضی الله عنه هه‌ر کات له‌ نیوان دوو شتدا سه‌رپشک کرابیت، هه‌میشه ئاسانه‌که‌یانی هه‌لبژاردوو، به‌مه‌رجی تاوان نه‌بووبیت، خو ئه‌گه‌ر تاوان بووبیت ئه‌و دوورترین که‌س بووه‌ لییه‌وه‌، وه‌ پیغه‌مبه‌ری خوا رضی الله عنه هیچ کات له‌به‌ر خوی تۆله‌ی له‌ که‌س نه‌کردۆته‌وه‌ هیئرابیت بو خرمه‌تی، هه‌تا ریز و حورمه‌تی (ئایینی) خوا شکینرابیت، ئه‌وه‌ له‌به‌ر خوا و ریزی (ئایینه‌که‌ی) تۆله‌ی نه‌کرده‌وه‌.

۱۱- بابُ إِقَامَةِ الْحُدُودِ عَلَى الشَّرِيفِ وَالْوَضِيعِ

۶۷۸۷- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ، أَنَّ أَسَامَةَ كَلَّمَ النَّبِيَّ ﷺ فِي امْرَأَةٍ، فَقَالَ: «إِنَّمَا هَلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ أَنَّهُمْ كَانُوا يُقِيمُونَ الْحَدَّ عَلَى الْوَضِيعِ، وَيَتْرَكُونَ الشَّرِيفَ، وَالَّذِي تَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ فَاطِمَةُ فَعَلَتْ ذَلِكَ لَقَطَعْتُ يَدَهَا»^(۲).

۱۱- جی به‌جی کردنی سزا شه‌ریه‌کان به‌سه‌ر ناودار و پایه‌دار و لاواز و هه‌ژاردا (پێویسته‌)

۶۷۸۷- عائیشه رضی الله عنها ده‌گیرپته‌وه‌ که‌ ئوسامه رضی الله عنه ده‌رباره‌ی ئافره‌تیک ^(۳) له‌گه‌ڵ پیغه‌مبه‌ردا ﷺ قسه‌ی کردبوو، پیغه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمووی: ((بێگومان (بۆیه‌) که‌لانی پیش ئیوه‌ له‌ ناوچوون، له‌ راستیدا ئه‌وان سزای تاوانیان به‌سه‌ر لاواز و

(۱) بن ریزی به‌ به‌ها پیرۆزیه‌کانی ئایین.

(۲) پروانه: ۲۶۴۸.

(۳) ئافره‌تیکێ مه‌خزومی که‌ دزی کردبوو.

هه‌زاردا جیبه‌جی ده‌کرد، وازیان له ناودار و پایه‌دار دهه‌ینا (و سزایان به‌سه‌ریاندا جی به‌جی نه‌ده‌کرد)، سویند به‌و زاته‌ی گیانی منی به‌ده‌سته نه‌گه‌ر فاتیمه ^(۱) ئه‌و کاره (دزی) بکات، به‌دلتیاییه‌وه دمستی ده‌برم)).

۱۲- بَابُ كَرَاهِيَةِ الشَّقَاعَةِ فِي الْحَدِّ، إِذَا رُفِعَ إِلَى السُّلْطَانِ

۶۷۸۸- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ سُلَيْمَانَ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، أَنَّ قُرَيْشًا أَهَمَّتَهُمُ الْمَرْأَةُ الْمَخْزُومِيَّةُ الَّتِي سَرَقَتْ فَقَالُوا: مَنْ يَكْلِمُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَمَنْ يَجْتَرِئُ عَلَيْهِ إِلَّا أَسَامَةُ حِبُّ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ؟ فَكَلَّمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ: «أَتَشْفَعُ فِي حَدٍّ مِنْ حُدُودِ اللَّهِ؟!» ثُمَّ قَامَ فَخَطَبَ قَالَ: «يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا صَلَّ مَنْ قَبْلَكُمْ أَنَّهُمْ كَانُوا إِذَا سَرَقَ الشَّرِيفُ تَرَكُوهُ، وَإِذَا سَرَقَ الضَّعِيفُ فِيهِمْ أَقَامُوا عَلَيْهِ الْحَدَّ، وَإِنَّمَا اللَّهُ لَوْ أَنَّ فَاطِمَةَ بِنْتَ مُحَمَّدٍ سَرَقَتْ لَقَطَعُ مُحَمَّدٌ يَدَهَا» ^(۲).

۱۲- باسی تکا کردن له سزای شرعی که برا بۆ لای

ده‌سه‌لاتدار ناپه‌سه‌نده

۶۷۸۸- عوروه له عائیشه‌وه ﷺ ده‌گیریته‌وه ده‌لی: بی‌گومان قوره‌یشه‌کان حالی ئه‌و نافرته مه‌حزومییه‌ی که دزی کردبوو غه‌مباری کردبوون، بۆیه وتیان ^(۳): جا کئ قسه بکات له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ری خوادا ﷺ وتیان: جا کئ ده‌ویری ئه‌وه بکات جگه له ئوسامه زۆر خوشه‌ویستی پیغه‌مبه‌ری خوايه ﷺ؟ ئوسامه‌ش قسه‌ی له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ری خوادا ﷺ کرد، ئه‌ویش ﷺ فه‌رمووی: ((نایا تۆ (ئوسامه) ده‌رباره‌ی سنووریک له سنووره‌کانی خوا تکا ده‌که‌یت (جی به‌جی نه‌کریت))؟

(۱) کچی پیغه‌مبه‌ر ﷺ.

(۲) پروانه: ۲۶۴۸.

(۳) له هه‌ندی گیرانه‌وه ده‌لی: (وتی) به‌تاک.

پاشان پیڤه‌مبهر ﷺ هه‌ستایه‌وه و وتاریکی‌دا و فهرمووی: ((ئه‌ی خه‌لکینه به‌راستی ئه‌وه‌ی گه‌لانی پێش ئیوه‌ی گومرا کرد، (هۆکه‌ی ئه‌وه‌ بوو) ئه‌گهر ناودار و که‌سایه‌تییه‌ک دزی بکردایه‌ وازیان لی ده‌هینا، به‌لام ئه‌گهر لاواز (و بی ده‌سه‌لاتیک) دزی بکردایه‌ له‌ ناویاندا سزایان به‌سه‌ردا جیبه‌جی ده‌کرد، سویند به‌ خوا ئه‌گهر فاتیمه‌ی کچی موحه‌مه‌د دزی بکات ده‌ستی ده‌بیرم)).

۱۳- بَابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا﴾^(۱)
الْمَانِدَةُ وَفِي كَمْ يُقْطَعُ؟ وَقَطَعَ عَلَيَّ مِنَ الْكَفِّ، وَقَالَ قَنَادَةُ
فِي امْرَأَةٍ سَرَقَتْ فَقُطِعَتْ شِمَالُهَا لَيْسَ إِلَّا ذَلِكَ

۶۷۸۹- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عَمْرَةَ، عَنْ عَائِشَةَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «تُقَطَّعُ الْيَدُ فِي رُبْعٍ دِينَارٍ فَصَاعِدًا». تَابَعَهُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ خَالِدٍ وَابْنُ أَخِي الزُّهْرِيِّ وَمَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ^(۱).

۱۳- باسی ئهم فهرمایشته‌ی خوا‌ی به‌رز و بلند: (وه‌ پیاو و ئافره‌تی دز ده‌ستیان بپرن) وه‌ له‌ دزی چه‌ندی‌کدا ده‌ستی ده‌بیردیت؟ عملی ﷺ له‌پی ده‌ستی بریوه^(۲)
قه‌تاده‌ ده‌لی: ده‌رباره‌ی ئافره‌تی‌ک دزی بکات و ده‌ستی چه‌پی برا^(۳) ههر ئه‌وه‌یه و ته‌واو^(۴)

۶۷۸۹- عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا: دَهْلَى: پِیڤه‌مبهر ﷺ فهرمووی: ((ده‌ست له‌ (دزینی) چاره‌که‌ دیناریک^(۱) بۆ سه‌ره‌وه‌ ده‌بیردیت)).

(۱) بروانه: ۶۷۹۰، ۶۷۹۱.

(۲) واته: له‌ مه‌چه‌کدا ده‌ستی بریوه‌ له‌پی لی کردۆته‌وه‌ و بریویه‌تی.

(۳) که‌ هه‌له‌یه‌ ده‌بی ده‌ستی راستی بپردیت.

(۴) ده‌ستی راستی نابردیت.

عه‌بدوړه‌حماني کورې خاليد و کورې برای زوهری و مه‌عمر له زوهریبه‌وه
گیراویانه‌ته‌وه و پالېستی گیرانه‌وه‌که‌ی ئیبراهیمی کورې سه‌عد ده‌که‌ن.

۶۷۹۰- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي أُوَيْسٍ، عَنِ ابْنِ وَهْبٍ، عَنْ يُونُسَ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ
الرُّبَيْرِ وَعَمْرَةَ، عَنْ عَائِشَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: "تُقَطَّعُ يَدُ السَّارِقِ فِي رُبْعِ دِينَارٍ"^(۳).

۶۷۹۰- عائشه ؓ ده‌لې: پیغه‌مبه‌ری فه‌رمووی: ((ده‌ستی دز له (دزینی) چاره‌که
دینار یکدا ده‌پر دریت))

۶۷۹۱- حَدَّثَنَا عِمْرَانُ بْنُ مَيْسَرَةَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ، حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ، عَنْ يَحْيَى، عَنْ
مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَنْصَارِيِّ، عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ حَدَّثَتْهُ أَنَّ عَائِشَةَ ؓ
حَدَّثَتْهُمْ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: "يُقَطَّعُ فِي رُبْعِ دِينَارٍ"^(۳).

۶۷۹۱- موحه‌مه‌دی کورې عه‌بدوړه‌حماني ئه‌نصاری وتی: عه‌مره‌ی کچی
عه‌بدوړه‌حمن بو‌ی گیراپه‌وه وتی: عائشه ؓ بو‌ی گیراومنه‌ته‌وه ئه‌ویش له
پیغه‌مبه‌ره‌وه ؓ گیراویه‌تیه‌وه که فه‌رموویه‌تی: ((له (دزینی) چاره‌که
دینار یکدا ده‌ست ده‌پر دریت)).

۶۷۹۲- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا عَبْدُهُ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: أَخْبَرْتَنِي
عَائِشَةُ أَنَّ يَدَ السَّارِقِ لَمْ تُقَطَّعْ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ إِلَّا فِي مَنِّ مِجَنٍّ حَقَقَهُ أَوْ تُرْسٍ.
حَدَّثَنَا عُثْمَانُ، حَدَّثَنَا حُمَيْدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ حَدَّثَنَا هِشَامٌ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ مِثْلَهُ^(۴).

(۱) مه‌به‌ست له دینار دیناری نالتونه.

(۲) پروانه: ۶۷۸۹.

(۳) پروانه: ۶۷۸۹.

(۴) پروانه: ۶۷۹۳، ۶۷۹۴.

٦٧٩٢-هیشام له باوکیه‌وه ده‌گیرێته‌وه وتی: عائیشه رضی اللہ عنہا بۆی گیرامه‌وه که دهستی دز له سه‌رده‌می پیغه‌مبه‌ردا صلی اللہ علیہ وسلم نه‌به‌ردراوه، مه‌گه‌ر له (دزینی شتی‌کدا) نرخ‌ی به ئه‌ندازی قه‌لغانیک: له پیشت دروست کرابی یان له ته‌خته و پیشت دروست کرابی ^(١).

(ئیمامی بوخاری ده‌لی): عوسمان بۆی گیراینه‌وه وتی: حومه‌یدی کوری عه‌بدوره‌حمان بۆی گیراینه‌وه وتی: هیشام له باوکیه‌وه بۆی گیراینه‌وه و ئه‌ویش له عائیشه‌وه رضی اللہ عنہا هاوشیوه‌ی قه‌رمووده‌که‌ی پیشوو ده‌گیرێته‌وه.

٦٧٩٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِقَاتٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: لَمْ تَكُنْ تُقَطِّعُ يَدَ السَّارِقِ فِي أَدْنَى مِنْ حَجَفَةٍ أَوْ تُرْسٍ، كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا ذُو مَنٍّ ^(٢).
-رَوَاهُ وَكِيعٌ وَابْنُ إِدْرِيسَ، عَنْ هِشَامٍ، عَنْ أَبِيهِ مُرْسَلًا

٦٧٩٣-هیشام له باوکیه‌وه ده‌گیرێته‌وه ئه‌ویش له عائیشه‌وه رضی اللہ عنہا ده‌لی: دهستی دز نه‌ده‌به‌ردرا له که‌مه‌تر له (نرخ‌ی) قه‌لغانیکی پیست یان قه‌لغانیکی ته‌خته‌ی داپۆشراو به پیست، که هه‌ر یه‌که‌یان نرخ‌یکی هه‌بوو.
-وه‌کیع و ئیبنو ئیدریس ئه‌م قه‌رموودمیان گیراوته‌وه له هیشامه‌وه ئه‌ویش له باوکیه‌وه به مورسه‌لی ^(٣).

٦٧٩٤- حَدَّثَنِي يُونُسُ بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ قَالَ: هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ أَخْبَرَنَا، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رضی اللہ عنہا قَالَتْ: لَمْ تَقَطِّعْ يَدَ سَارِقٍ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ صلی اللہ علیہ وسلم فِي أَدْنَى مِنْ مَنِّ الْمِجَنِّ: تُرْسٍ أَوْ حَجَفَةٍ، وَكَانَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا ذَا مَنٍّ ^(١).

(١) له ته‌خته دروست کراوه و پیست دراوه به‌روویدا. زانایان ده‌لین: به‌هه‌ردوو شتیه‌که‌ی نرخه‌که‌ی له چاره‌که دیناریک که‌مه‌تر نییه.

(٢) به‌روانه: ٦٧٩٢.

(٣) واته: عوروه ناوی عائیشه‌ی رضی اللہ عنہا نه‌هیتاوه، وتوویه‌تی له سه‌رده‌می پیغه‌مبه‌ردا صلی اللہ علیہ وسلم.

٦٧٩٤- عائیشه رضی اللہ عنہا ده‌لئ: له سه‌رده‌می پێغه‌مبه‌ردا صلی اللہ علیہ وسلم ده‌ستی دز نه‌ده‌ب‌ردا له که‌متر له نرخى قه‌لغانیک: قه‌لغانه‌که له ته‌خته و داپو‌ش‌راو به پێست بوایه، یان قه‌لغانیک له پێست بوایه، وه هه‌رکام له دوو قه‌لغانه نرخیان هه‌بوو.

٦٧٩٥- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ، حَدَّثَنِي مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ، عَنْ نَافِعٍ -مَوْلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ- عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رضی اللہ عنہ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صلی اللہ علیہ وسلم قَطَعَ فِي مَجَنٍّ مِّنْهُ ثَلَاثَةُ دَرَاهِمَ ^(٣).

٦٧٩٥- عه‌بدو‌ل‌لای کورێ عومه‌ر رضی اللہ عنہ ده‌لئ: ده‌گێرێته‌وه که پێغه‌مبه‌ری خوا صلی اللہ علیہ وسلم ده‌ستی دزی بریوه له دزینی قه‌لغانیکدا که نرخه‌که‌ی سێ دره‌م بوو.

٦٧٩٦- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا جُؤَيْرِيَّةُ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: قَطَعَ النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم فِي مَجَنٍّ مِّنْهُ ثَلَاثَةُ دَرَاهِمَ ^(٣).

٦٧٩٦- ئیبنو عومه‌ر رضی اللہ عنہ ده‌لئ: پێغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم ده‌ستی (دزی) بری له (دزینی) قه‌لغانیکدا که نرخه‌که‌ی سێ دره‌م بوو.

٦٧٩٧- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ، قَالَ حَدَّثَنِي نَافِعٌ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: قَطَعَ النَّبِيُّ صلی اللہ علیہ وسلم فِي مَجَنٍّ مِّنْهُ ثَلَاثَةُ دَرَاهِمَ ^(٤).

٦٧٩٧- عه‌بدو‌ل‌لā ده‌لئ: پێغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم ده‌ستی (دزی) بری له (دزینی) قه‌لغانیکدا که نرخه‌که‌ی سێ دره‌م بوو.

(١) پروانه: ٦٧٩٢.

(٢) پروانه: ٦٧٩٦، ٦٧٩٧، ٦٧٩٨.

(٣) پروانه: ٦٧٩٥.

(٤) پروانه: ٦٧٩٥.

۶۷۹۸- حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْمُنْذِرِ، حَدَّثَنَا أَبُو صَمْرَةَ، حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ، عَنْ نَافِعٍ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ رضي الله عنه قَالَ: قَطَعَ النَّبِيُّ ﷺ يَدَ سَارِقٍ فِي مَجَنٍّ مَمْنَهُ ثَلَاثَةُ دَرَاهِمٍ. تَابَعَهُ مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، وَقَالَ اللَّيْثُ: حَدَّثَنِي نَافِعٌ: قِيمَتُهُ ^(۱).

۶۷۹۸- نینبو عومەر رضي الله عنه ده‌ئی: پیغه‌مبەر ﷺ دهستی دزی بری له (دزینی) فه‌لغانیکدا که نرخه‌که‌ی سی دره‌م بوو.

موحه‌مه‌دی کورێ ئیسحاق پالپشتی گیرانه‌وه‌که‌ی مووسای کورێ عوقبه‌ی کردوه. وه له‌یس ده‌ئی: نافع بو‌ی گیرامه‌وه وتی: به‌هاکه‌ی.

۶۷۹۹- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا صَالِحٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: "لَعَنَ اللَّهُ السَّارِقَ، يَسْرِقُ الْبَيْضَةَ فَتَقْطَعُ يَدُهُ، وَيَسْرِقُ الْحَبْلَ فَتَقْطَعُ يَدُهُ" ^(۲).

۶۷۹۹- نه‌بو هورمیره رضي الله عنه ده‌ئی: پیغه‌مبهری خوا ﷺ فه‌رموویه‌تی: ((خوا نه‌فرین له دز ده‌کات، هیلکه‌یه‌ک ده‌دزی و دهستی ده‌بردیت، وه گوریسێک ده‌دزی دهستی ده‌بردیت)).

۱۴- بَابُ تَوْبَةِ السَّارِقِ

۶۸۰۰- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: حَدَّثَنِي ابْنُ وَهْبٍ، عَنْ يُونُسَ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَطَعَ يَدَ امْرَأَةٍ. قَالَتْ عَائِشَةُ: وَكَأَنَّهُ تَأْتِي بَعْدَ ذَلِكَ، فَأَرْفَعُ حَاجَتَهَا إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَتَأْتِي وَحَسْنَتْ تَوْبَتُهَا ^(۳).

(۱) پروانه: ۶۷۹۵.

(۲) پروانه: ۶۷۸۳.

(۳) پروانه: ۲۶۴۸.

۱۴- باسی ته‌وبه‌کردنی دز

۶۸۰۰- عوروه له عانیشه‌وه ﷺ ده‌گیرێته‌وه که پی‌غه‌مبەر ﷺ ده‌ستی ئافرته‌ییکی (دزی) بری، ئینجا پاش ئەو دمه‌ات بۆلام و منیش پێویستی ئەوم ده‌گه‌یانده به پی‌غه‌مبەر ﷺ، جا ئەو ئافرته ته‌وبه‌ی کرد و به چاکی ته‌وبه‌ی کرد و په‌شیمان بوویه‌وه.

۶۸۰۱- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْجُعْفِيُّ، حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ يُسُفَ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ أَبِي إِدْرِيسَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الصَّامِتِ ﷺ قَالَ بَايَعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فِي رَهْطٍ، فَقَالَ: «أَبَايِعُكُمْ عَلَى أَنْ لَا تُشْرِكُوا بِاللَّهِ شَيْئًا، وَلَا تَسْرِقُوا، وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ، وَلَا تَأْتُوا بِبُهْتَانٍ تَفْتَرُونَهُ بَيْنَ أَيْدِيكُمْ وَأَرْجُلِكُمْ، وَلَا تَعْصُونِي فِي مَعْرُوفٍ، فَمَنْ وَفَى مِنْكُمْ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ، وَمَنْ أَصَابَ مِنْ ذَلِكَ شَيْئًا فَاخَذَ بِهِ فِي الدُّنْيَا فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَهُ وَطَهُورٌ، وَمَنْ سَرَّهُ اللَّهُ فَذَلِكَ إِلَى اللَّهِ: إِنْ شَاءَ عَذَّبَهُ وَإِنْ شَاءَ غَفَرَ لَهُ». قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: إِذَا تَابَ السَّارِقُ بَعْدَ مَا قُطِعَ يَدُهُ، قُبِلَتْ شَهَادَتُهُ، وَكُلُّ مَحْدُودٍ كَذَلِكَ إِذَا تَابَ قُبِلَتْ شَهَادَتُهُ^(۱).

۶۸۰۱- عوباده‌ی کوری صامیت ﷺ ده‌لی: له گه‌ل کۆمه‌لی‌کدا په‌یماندا به پی‌غه‌مبهری خوا ﷺ ئینجا فه‌رمووی: (په‌یمانتان لێ وهرده‌گرم له‌سه‌ر نه‌وه‌ی هیچ شتێک نه‌که‌ن به‌هاوبه‌شی خودا و دزی نه‌که‌ن و مندا له‌کانتان نه‌کوژن و هیچ جوړه بوه‌تانیک هه‌لنه‌به‌ستن له نیوان ده‌ست و پێه‌کانتاندا، وه بی‌فه‌رمانیم نه‌که‌ن له هیچ کاریکی چا که‌دا، جا هه‌ر که‌سیکتان په‌یمان هه‌ی برده‌ سه‌ر، نه‌وه پاداشتی لای خودایه، هه‌ر که‌سیش پێچه‌وانه‌ی شتانیکی نه‌و (په‌یمان ه‌ی) کرد و سزا و تۆله‌ی لێ سه‌نرا له دونیادا، نه‌وه که‌فاره‌ت و

پاکبوونه‌ودیه له گوناوه‌که‌ی، هه‌ر که‌شیش خوا بو‌ی پو‌شی ئه‌وه هه‌واله‌ی لای خوا ده‌کری، ئه‌گه‌ر ویستی سزای دمه‌دات، وه ئه‌گه‌ر ویستی لای خوش ده‌بی‌ت ((. ئه‌بو عه‌بدوللا (ئیمامی بوخاری) ده‌لی: ئه‌گه‌ر دز پاش ئه‌وه‌ی ده‌ستی بپرا ته‌وبه‌ی کرد، شایه‌تی دانی وهرده‌گیری، وه هه‌موو سزا دراوی‌کیش هه‌ر وایه ئه‌گه‌ر ته‌وبه‌ی کرد شایه‌تی دانی وهرده‌گیری.

۱۵- بَابُ الْمُخَارِبِينَ مِنْ أَهْلِ الْكُفْرِ وَالرَّدَّةِ

وَقَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى ﴿ إِنَّمَا جَزَاءُ الَّذِينَ يُحَارِبُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا أَنْ يُقَتَّلُوا أَوْ يُصَلَّبُوا أَوْ تُقَطَّعَ أَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ مِنْ خَلْفٍ أَوْ يُنْفَوْا مِنَ الْأَرْضِ ﴾ (۳۳) المائدة.

۶۸۰۲- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ، حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو قِلَابَةَ الْجَرْمِيُّ، عَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه قَالَ: قَدِمَ عَلَى النَّبِيِّ صلى الله عليه وسلم نَفَرٌ مِنْ عُكْلٍ، فَاسْلَمُوا فَاجْتَوَوْا الْمَدِينَةَ، فَأَمَرَهُمْ أَنْ يَأْتُوا إِبِلَ الصَّدَقَةِ فَيَشْرَبُوا مِنْ أَبْوَالِهَا وَالْبَانِيَا، فَفَعَلُوا فَصَحُّوا، فَأَرْتَدُّوا وَقَتَلُوا رُعَاتَهَا وَاسْتَأَفَوْا، فَبَعَثَ فِي آثَارِهِمْ فَأَتَى بِهِمْ، فَقَطَّعَ أَيْدِيَهُمْ وَأَرْجُلَهُمْ وَسَمَلَ أَعْيُنَهُمْ، ثُمَّ لَمْ يَخْسِمَهُمْ حَتَّى مَاتُوا^(۱).

۱۵- باسی ئه‌وانه‌ی جه‌نگ و دوژمانیا‌یه‌تی ده‌که‌ن^(۲) له بی باوه‌ران و پاشگه‌ز بووان، وه باسی ئه‌م فه‌رمایشته‌ی خوامی به‌رو بل‌ند: (به‌راستی تو‌له‌ی ئه‌وانه

(۱) پروانه: ۲۳۳.

(۲) دوژمنایه‌تی له‌که‌ل پی‌غه‌مبه‌ر صلی الله علیه و آله مسو‌لمانان و ناینی نی‌سلامدا ده‌که‌ن.

که جهنگ و دوژمنایه‌تی ئەکەن لەگەڵ خوا و
 پیڤه‌مبەرە‌که‌یدا، وه‌هه‌وڵ ئەدەن له‌ زه‌ویدا خراپه‌ بڵاو
 بکه‌نه‌وه‌، (ئه‌وه‌ توڵه‌یان) ئه‌وه‌یه‌ بکوژرێن یان
 هه‌لبواسرێن به‌ دارا یان ده‌ست و قاچیان ببردریت به‌
 پیڤه‌وانه‌وه‌ (راست و چه‌پ)، یان دوور بخرینه‌وه‌ له‌وڵات)

٦٨٠٢- ئه‌نه‌س ﷺ ده‌لی: چه‌ند که‌سیک له‌ هۆزی عوکل هاتن بۆ خزمه‌تی
 پیڤه‌مبەر ﷺ و مسوڵمان بوون خواردن و ناو و هه‌واى مه‌دینه‌یان پینه‌که‌وت،
 پیڤه‌مبهریش ﷺ فهرمانی پیکردن (برۆنه‌ ده‌ره‌وه‌ی مه‌دینه‌) بۆ ناو وشتره‌کانی
 زه‌کات، وه‌ له‌ میز و شیریان بخۆنه‌وه‌، ئەوانیش وایان کرد و چاک بوونه‌وه‌، ئینجا
 پاشگه‌زبوونه‌وه‌ و شوانه‌کانیان کوشت وشتره‌کانیان دایه‌به‌ر، ئینجا پیڤه‌مبەر ﷺ
 چه‌ند چه‌گداریکى نارد به‌شوینیاندا و هینرانه‌وه‌، ئینجا پیڤه‌مبەر ﷺ ده‌ست و
 قاچیانى بری و به‌ بزماری سورۆکراو چاویانی رشت (یان چاوی هه‌لکوڵین)، وه‌
 پاشان داغی نه‌کردن (خوینیان بوه‌سیته‌وه‌) هه‌تا هه‌موویان مردن.

١٦- باب: لَمْ يَحْسِمِ النَّبِيُّ ﷺ الْمُخَارِبِينَ مِنْ أَهْلِ الرِّدَّةِ حَتَّى هَلَكُوا

٦٨٠٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّلْتِ أَبُو يَعْلَى، حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ، حَدَّثَنِي الْأَوْزَاعِيُّ، عَنْ يَحْيَى،
 عَنْ أَبِي قِلَابَةَ، عَنْ أَنَسٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَطَعَ الْغُرَبَاءَ وَلَمْ يَحْسِمَهُمْ حَتَّى مَاتُوا^(١).

١٦- باسیک: پیڤه‌مبەر ﷺ ئه‌و که‌سه‌ (ده‌ست و قاچه‌ براو)انه‌ی
 جهنگ و دوژمنایه‌تی که‌ر بوون له‌ پاشگه‌زبووان، داخی نه‌کردن
 هه‌تا (به‌خوین له‌به‌ر روشتن) مردن

٦٨٠٣- نههس ﷺ دهگیرپتهوه که (بهفهرمانی) پیغهمبهر ﷺ (دهست و قاچی) عورهنیهکانیان بری، (شوینی براوهکانی) داخ نهکردن ههتا مردن^(١).

١٧- باب: لَمْ يُسْقَ الْمُرْتَدُونَ الْمَحَارِبُونَ حَتَّى مَاتُوا

٦٨٠٤- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ وَهْبٍ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ، عَنْ أَنَسٍ ﷺ قَالَ: قَدِمَ رَهْطٌ مِنْ عُكْلٍ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ كَانُوا فِي الصُّفَّةِ، فَاجْتَوَوْا الْمَدِينَةَ فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَبْغَعْنَا رَسُولًا. فَقَالَ: «مَا أَجِدُ لَكُمْ إِلَّا أَنْ تَلْحَقُوا بِإِبِلِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ». فَأَتَوْهَا فَشَرِبُوا مِنْ أَلْبَانِهَا وَأَبْوَالِهَا حَتَّى صَحُّوا وَسَمِنُوا، وَقَتَلُوا الرَّاعِيَ وَاسْتَأْفَوْا الدَّوْدَ، فَأَتَى النَّبِيَّ ﷺ الصَّرِيخُ، فَبَعَثَ الطَّلَبَ فِي آثَارِهِمْ، فَمَا تَرَجَّلَ النَّهَارُ حَتَّى أَتَى بِهِمْ، فَأَمَرَ بِمَسَامِيرَ فَأُخِمَتْ فَكَحَلَهُمْ وَقَطَعَ أَيْدِيَهُمْ وَأَرْجُلَهُمْ، وَمَا حَسَمَهُمْ، ثُمَّ أُلْقُوا فِي الْحَرَّةِ يَسْتَسْقُونَ، فَمَا سَقُوا حَتَّى مَاتُوا. قَالَ أَبُو قِلَابَةَ: سَرَقُوا وَقَتَلُوا وَحَارَبُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ^(٢).

١٧- باسیک: ئاوی خواردنهوهی به پاشگەزبووانی جهنگ و دوژمانایهتی کەر (له دژی خوا و پیغهمبهرهکی ﷺ)، نهتا ههتا مردن

٦٨٠٤- نهو بو قیلابه دهگیرپتهوه له نههسهوه ﷺ کومهتی کهس له هوزی عوکل هاتنه خزمهتی پیغهمبهر ﷺ نهوان له صوفهتا دهمانهوه، نینجا خواردن و ئاو ههواى مهدينهیان پینهکهوت، بویه وتیان: نهی پیغهمبهری خوا شیرمان بو پهیذا بکه (بیخۆینهوه)، فهرمووی: ((دهستم ناکهوی بوتان مهگەر بگهن بهو وشرانهی پیغهمبهری خوا ﷺ^(٣))) نهوانیش روشتن بو لای وشرهکان و له میز

(١) نهوه تۆلهی شوانهکهبوو که نهو عورهنیانه دهست و قاچیان بریوو چاوشیان دهرهتنبوو بهزیندووی.

(٢) پروانه: ٢٣٣.

(٣) که هی زهکاتن.

و شیردکانیان خواردوه تاجاکبوونه‌وه و قه‌له‌و بوون، وه شوانه‌که‌یان گوشت و وشره‌کانیشیان دایه‌بهر، نه‌نجا که‌سی هانای بو پیغه‌مبهر ﷺ هینا، پیغه‌مبهریش ﷺ خه‌لکی نارد به‌شوینیاندا خو‌ر زو‌ر به‌رز نه‌بو‌وه (گرتن‌یان) هین‌ران، نه‌نجا فه‌رمانی کرد چه‌ند بزماریک سوورکرانه‌وه چاویان پی هه‌لکۆتین و ده‌ست و قاجیان برین، وه داغی نه‌کردن (تاخوینیان بو‌ه‌سیت‌ه‌وه)، پاشان له‌بهر ده‌لانه ر‌مه‌که‌دا فری‌ دران، داوای ناویان ده‌کرد و پ‌پیان نه‌دم‌درا هه‌تا مردن. نه‌بو قیلابه ده‌لی: دزیان کرد و خه‌لکیان گوشت و جه‌نگ و دو‌زمنایه‌ت‌یان له به‌رام‌بهر خوا و پیغه‌مبهر‌که‌ی کرد.

١٨- بَابُ سَمْرِ النَّبِيِّ ﷺ أَعْيُنَ الْمُحَارِبِينَ

٦٨٠٥- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ رَهْطًا مِنْ عُكْلٍ - أَوْ قَالَ: عُرَيْنَةَ. وَلَا أَعْلَمُهُ إِلَّا قَالَ: مِنْ عُكْلٍ - قَدِمُوا الْمَدِينَةَ، فَأَمَرَ لَهُمُ النَّبِيُّ ﷺ بِلِقَاحٍ، وَأَمَرَهُمْ أَنْ يَخْرُجُوا فَيَشْرَبُوا مِنْ أَبْوَالِهَا وَالْبَانِهَا، فَشَرَبُوا حَتَّى إِذَا بَرِئُوا قَتَلُوا الرَّاعِيَ وَاسْتَأْفَوْا النَّعَمَ، فَبَلَغَ النَّبِيُّ ﷺ غُدُوَّةً، فَبَعَثَ الطَّلَبَ فِي إِثْرِهِمْ، فَمَا ارْتَفَعَ النَّهَارُ حَتَّى جِئَ بِهِمْ، فَأَمَرَ بِهِمْ فَقَطَعَ أَيْدِيَهُمْ وَأَرْجُلَهُمْ وَسَمَرَ أَعْيُنَهُمْ، فَأَلْفُوا بِالْحَرَّةِ يَسْتَسْقُونَ فَلَا يُسْقَوْنَ. قَالَ أَبُو قِلَابَةَ: هَؤُلَاءِ قَوْمٌ سَرَقُوا، وَقَتَلُوا، وَكَفَرُوا بَعْدَ إِيمَانِهِمْ وَحَارَبُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ^(١).

١٨- باسی پیغه‌مبهر ﷺ به بزماری سو‌و‌کراو چاوی

موحاریبینی^(٢) ده‌رهینا

٦٨٠٥- نه‌نه‌سی کو‌ری مالیک ﷺ ده‌لی: چه‌ند که‌سیک له هو‌زی عوکل - یان وتی: عورمینه نه‌وه‌ی من بزانم وتی: له عوکل- هاتن بو‌مه‌دینه (و مسو‌لمان بوون)، ئینجا

(١) بروانه: ٢٣٣.

(٢) موحاریبین: نه‌و که‌سانه‌ن جه‌نگ و د‌زایه‌تی ده‌که‌ن له د‌زی خوا و پیغه‌مبهر ﷺ له بن باوه‌ر و پاشکه‌زبووان.

پێغه‌مبەر ﷺ فه‌رمانی کرد چه‌ند وشترێکی (زه‌کات ببه‌نه دهره‌وه‌ی مه‌دینه) بو‌یان، فه‌رمانیشی کرد به‌وان که برۆنه دهره‌وه له مه‌دینه و له میز و شیریان بخۆنه‌وه، ئه‌وانیش شیر و میزیانیان خواردوه هه‌تا چاک بوونه‌وه، شوانه‌که‌یان گوشت وشتره‌کانیان دایه‌به‌ر، ئه‌نجا له سه‌ره‌تای رۆژه‌وه هه‌واله‌که گه‌شته پێغه‌مبەر ﷺ، ئه‌ویش چه‌ند چه‌کدارێکی نارد به شوێنیاندا، ئینجا خۆر به‌رزنه‌بوویه‌وه هه‌ترانه‌وه، پێغه‌مبهریش ﷺ فه‌رمانی کرد دمست و قاجیان برین و به‌ بزماری سورۆکراو چاویان رشتن (یان چاویان هه‌لکو‌لین)، وه‌ تو‌ر درانه^(١) به‌رده‌لانه ر‌مه‌که‌وه، داوای ناویان ده‌کرد پ‌ی‌یان نه‌ده‌درا. ئه‌بو قیلابه ده‌لی: ئه‌وانه که سانی‌ک بوون دزیان کرد و خه‌لکیان گوشت و پاشگه‌زبوونه‌وه داوای باوم‌په‌ینانیان، دژی خوا و پێغه‌مبهره‌که‌ی و مستان و جه‌نگیان کرد.

١٩- بَابُ قَضْلِ مَنْ تَرَكَ الْقَوَاحِشَ

٦٨٠٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَلَامٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، عَنْ حُبَيْبِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ حَفْصِ بْنِ عَاصِمٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: "سَبْعَةٌ يُظِلُّهُمْ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِي ظِلِّهِ يَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلُّهُ: إِمَامٌ عَادِلٌ، وَشَابُّ نَشَأَ فِي عِبَادَةِ اللَّهِ، وَرَجُلٌ ذَكَرَ اللَّهَ فِي خَلَاءٍ فَفَاضَتْ عَيْنَاهُ، وَرَجُلٌ قَلْبُهُ مُعَلَّقٌ فِي الْمَسْجِدِ، وَرَجُلَانِ تَحَابَّا فِي اللَّهِ، وَرَجُلٌ دَعَتْهُ امْرَأَةٌ ذَاتُ مَنْصِبٍ وَجَمَالَ إِلَى نَفْسِهَا قَالَ: إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ. وَرَجُلٌ تَصَدَّقَ بِصَدَقَةٍ فَأَخْفَاهَا حَتَّى لَا تَعْلَمَ شِمَالُهُ مَا صَنَعَتْ يَمِينُهُ"^(٢).

(١) تو‌ریان دان: فرتیان دان.

(٢) پروانه: ٦٦٠.

١٩- باسی فهزلی ئه و که سه می واز له گونا هه زۆر ناشرینه کان (زینا) دینیت

٦٨٠٦- ئه بو هورمهیره ﷺ له پیغه مبهروه ﷺ دهگیرێتهوه که فهرموو یهتی: ((حهوت جوړ کهس خوی گهوره له رۆژی دوا ییدا دهیان خاته ژیر سیبهری خویهوه، له رۆژیکدا هیچ سیبهریک نییه جگه له سیبهری ئه و (که ئه مانه ن): پیشه وایه کی دادگر، گهنج و لاوێک له ناو به ندایه تی خوادا گهوره بووبیت، وه پیاوێک به ته نها بیر و یادی خوا بکات و چاوهکانی فرمیسیان پیا بیته خواره وه، وه پیاوێک دلی په یوهستی مرگه وت بیت، دوو پیاو له بهر خوا یه کتریان خوش بوی، وه پیاوێک ئافره تیکی به دهسه لات و جوان داوای داوین پیسی بکات له گه لیدا، پیاوه کهش بلی: بیگومان من له خوا دهرسم، وه پیاوێک مالی بهه خشی و بیشاریته وه هه تا لای چه پی نه زانی لای راستی چی بهه خشیوه)).

٦٨٠٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ، حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ عَلِيٍّ. وَحَدَّثَنِي خَلِيفَةُ، حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ عَلِيٍّ، حَدَّثَنَا أَبُو حَازِمٍ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «مَنْ تَوَكَّلَ لِي مَا بَيْنَ رَجُلَيْهِ وَمَا بَيْنَ لَحْيَيْهِ، تَوَكَّلْتُ لَهُ بِالْجَنَّةِ»^(١).

٦٨٠٧- سه هلی کورپی سه عدی ساعیدی ﷺ دهلی: پیغه مبهر ﷺ فهرموو یهتی: ((ههر که سی زامنی ئه وی له نیوان هه ردوو رانی دایه (داوینی^(٢)) و زامنی ئه وی له نیوان هه ردوو شه ویلکه ی دایه بۆم بکات، منیش زامنی بهههستی بۆ ده که م)).

(١) پروانه: ٦٤٧٤.

(٢) دهقی فهرموده که ده فهرمووی: زامنی ئه وهی له نیوان دوو شه ویلکه ی و زامنی ئه وهی له نیوان هه ردوو رانی دایه بیکات. که مه بهست به هه ردووکیان زمان و داوینه.

٢٠- بابُ إِثْمِ الزُّنَاةِ

وَقَوْلُ اللَّهِ ﷻ ﴿وَلَا يَزْنِيَنَّ﴾ (٦٨) الفرقان. ﴿وَلَا تَقْرَبُوا الزَّيْفَ إِنَّهُ كَانَ فَحِشَةً وَسَاءَ

سَبِيلًا﴾ (٢٢) الإسراء

٦٨٠٨ - أَخْبَرَنَا دَاوُدُ بْنُ شَيْبٍ، حَدَّثَنَا هَمَّامٌ، عَنْ قَتَادَةَ، أَخْبَرَنَا أَنَسٌ قَالَ: لأَحَدُنَاكُمْ حَدِيثًا لَا يُحَدِّثُكُمْوه أَحَدٌ بَعْدِي، سَمِعْتُهُ مِنَ النَّبِيِّ ﷺ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: "لَا تَقُومُ السَّاعَةُ -وَمَا قَالَ: مِنْ أَشْرَاطِ السَّاعَةِ- أَنْ يُرْفَعَ الْعِلْمُ، وَيُظْهَرَ الْجَهْلُ، وَيُشْرَبَ الْخَمْرُ، وَيُظْهَرَ الزُّنَا، وَيَقِلَّ الرَّجَالُ، وَيَكْثُرَ النِّسَاءُ، حَتَّى يَكُونَ لِلْخَمْسِينَ امْرَأَةً الْقِيَمُ الْوَاحِدُ"^(١).

٢٠- باسی تاوانی زینا کاران

وه ئهم هه‌رمایشته‌ی خوا ﷻ: (وه زینا و داوین پیسی ناکهن) (وه نزیک‌ی زینا مه‌که‌ونه‌وه، به‌راستی ئه‌وه کرده‌ومه‌کی زۆر ناشرین و ڕێگه‌یه‌کی بیس و خراپه).

٦٨٠٨- ئه‌نه‌س ﷻ ده‌لی: فه‌رمووده‌یه‌کتان بۆ ده‌گیرمه‌وه که‌س دوا‌ی من بۆتان ناگیرێته‌وه، له‌ پێغه‌مبه‌ری خوا ﷺ بیست دمی‌فه‌رموو: ((قیامه‌ت هه‌ل‌ناسیت - یان فه‌رمووی: له‌ نیشانه‌کانی نزیک بوونه‌وه‌ی ڕۆژی دوا‌یی ئه‌ومه‌یه‌- که‌: عیلم و زانیاری به‌رز ده‌گیرێته‌وه هه‌ل‌ده‌گیریت، نه‌زانی و بێ ئاگایی له‌ ئایین ب‌لاو دمی‌ته‌وه، عاره‌ق ده‌خوریته‌وه، داوین پیسی و زینا ئاشکرا دمی و پیاوان که‌م دمی‌نه‌وه (به‌هۆی ئاشووب و شه‌ڕ و شو‌ڕه‌وه) ئافه‌رتان زۆر دمی، هه‌تا وای لێدی که‌ په‌نجا ئافه‌رت یه‌ک سه‌ره‌رشته‌یاری پیاویان دمی!)).

٦٨٠٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، أَخْبَرَنَا إِسْحَاقُ بْنُ يُونُسَ، أَخْبَرَنَا الْفَضِيلُ بْنُ غَزْوَانَ، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «لَا يَزْنِي الْعَبْدُ حِينَ يَزْنِي وَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَلَا يَسْرِقُ حِينَ يَسْرِقُ وَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَلَا يَشْرِبُ حِينَ يَشْرِبُ وَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَلَا يَقْتُلُ وَهُوَ مُؤْمِنٌ». قَالَ عِكْرِمَةُ: قُلْتُ لِابْنِ عَبَّاسٍ: كَيْفَ يُنْزَعُ الْإِيمَانُ مِنْهُ؟ قَالَ هَكَذَا -وَشَبَّكَ بَيْنَ أَصَابِعِهِ ثُمَّ أَخْرَجَهَا- فَإِنْ تَابَ عَادَ إِلَيْهِ هَكَذَا وَشَبَّكَ بَيْنَ أَصَابِعِهِ ^(١).

٦٨٠٩- ئیبنو عەبباس رضي الله عنه دەلی: پیغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: ((داوین پیس داوین پیسی ناکات له کاتی داوین پیسییەکهیدا باومردار بیت، وه (دز) دزی ناکات و له کاتی دزی کردنه‌کهیدا باومردار بیت، وه (عاره‌ق خۆر) عاره‌ق ناخواته‌وه و له کاتی عاره‌ق خواردنه‌وه‌کهیدا باومردار بیت، وه کهسیک ناکوزیت له‌و کاته‌دا باومردار بیت)).

عیکریمه وتی: به‌ئیبنو عەبباس رضي الله عنه وت: چۆن باومری لی دەرمده‌ئیریت؟ وتی: ناوه‌ها- په‌نجه‌کانی کرد به‌ناویه‌کتردا پاشان دهری هینا (له په‌کتری) - جا نه‌گهر په‌شیمان بوویه‌وه ناوه‌ها ده‌گیریته‌وه بو‌ی، وه په‌نجه‌کانی کرده‌وه به‌ناو په‌کتردا.

٦٨١٠- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ ذُكْوَانَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «لَا يَزْنِي الرَّائِي حِينَ يَزْنِي وَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَلَا يَسْرِقُ حِينَ يَسْرِقُ وَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَلَا يَشْرِبُ حِينَ يَشْرِبُهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ، وَالتَّوْبَةُ مَعْرُوضَةٌ بَعْدُ» ^(٢).

٦٨١٠- ئەبو هورەیره رضي الله عنه دەلی: پیغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: ((داوین پیس داوین پیسی ناکات له کاتی داوین پیسییەکهیدا باومردار بیت، وه (دز) دزی

(١) پروانه: ٦٧٨٢.

(٢) پروانه: ٢٤٧٥.

ناکات و له کاتی دزی کردنه‌کهیدا باومردار بیت، وه (عاره‌ق خۆر) عاره‌ق ناخواته‌وه و له کاتی عاره‌ق خواردنه‌وه‌کهیدا باومردار بیت، پاشان (دەرگای) په‌شیمان بوونه‌وه کراومه‌)).

٦٨١١- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ: حَدَّثَنِي مَنْصُورٌ وَسُلَيْمَانُ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ أَبِي مَيْسَرَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ﷺ قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَيُّ الذَّنْبِ أَعْظَمُ؟ قَالَ: «أَنْ تَجْعَلَ لِلَّهِ نِدًّا وَهُوَ خَلَقَكَ». قُلْتُ: ثُمَّ أَيٌّ؟ قَالَ: «أَنْ تَقْتُلَ وَلَدَكَ مِنْ أَجْلِ أَنْ يَطْعَمَ مَعَكَ». قُلْتُ: ثُمَّ أَيٌّ؟ قَالَ: «أَنْ تُزَانِيَ حَلِيلَةَ جَارِكَ»^(١).
 قَالَ يَحْيَى: وَحَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنِي وَاصِلٌ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مِثْلُهُ، قَالَ عَمْرُو: فَذَكَرْتُهُ لِعَبْدِ الرَّحْمَنِ، وَكَانَ حَدَّثَنَا عَنْ سُفْيَانَ، عَنِ الْأَعْمَشِ وَمَنْصُورٍ وَوَاصِلٍ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ، عَنْ أَبِي مَيْسَرَةَ، قَالَ: دَعَاهُ دَعَاهُ.

٦٨١١- عه‌بدو‌ل‌لّا ﷺ ده‌لێ و‌تم: ئه‌ی پ‌ی‌غ‌ه‌م‌به‌ری خوا کام تاوانه‌ گ‌ه‌ور‌مه‌یه‌؟ فه‌رمو‌وی: ((ئ‌ه‌وه‌ی که هاوشی‌وه‌ بو‌ خوا دان‌یی‌ت له‌ کات‌یک‌دا ئ‌ه‌و (خوا) تو‌ی در‌وست کرد‌ه‌))، و‌تم: پ‌اشان چی‌ تر؟ فه‌رمو‌وی: ((ئ‌ه‌وه‌ی که من‌د‌ال‌ه‌که‌مت ب‌کو‌زی له‌ تر‌سی ئ‌ه‌وه‌ی له‌ گ‌ه‌‌لت‌دا نان بخوات))، و‌تم: پ‌اشان چی‌ تر؟ فه‌رمو‌وی: ((ئ‌ه‌وه‌ی که زی‌نا ب‌که‌یت له‌ گ‌ه‌‌ل‌ هاوس‌ه‌ر و‌ ح‌ه‌‌ل‌ل‌ی‌ در‌اوس‌یک‌ه‌ت‌دا)).

(ئ‌ی‌مام‌ی بو‌خاری ده‌لێ: ی‌ه‌ح‌یا و‌تی: سو‌فی‌ان بو‌ی گ‌ی‌را‌ی‌نه‌وه‌ و‌تی: و‌اص‌یل بو‌ی گ‌ی‌را‌مه‌وه‌ له‌ ئ‌ه‌ب‌ی و‌ائ‌یل‌ه‌وه‌ له‌ ع‌ه‌بدو‌ل‌ل‌اوه ﷺ ده‌لێ: و‌تم ئ‌ه‌ی پ‌ی‌غ‌ه‌م‌به‌ری خوا ﷺ، هاوشی‌وه‌ی فه‌رمو‌وده‌که‌ی پ‌ی‌شو‌وی گ‌ی‌را‌یه‌وه‌.

ع‌ه‌مر ده‌لێ: ئ‌ه‌و فه‌رمو‌وده‌یه‌م گ‌ی‌را‌یه‌وه‌ بو‌عه‌بدو‌ره‌ح‌مان له‌ کات‌یک‌دا ع‌ه‌بدو‌ره‌ح‌مان خو‌ی بو‌ی گ‌ی‌را‌ی‌نه‌وه‌ له‌ سو‌فی‌انه‌وه‌ ئ‌ه‌و‌یش له‌ ئ‌ه‌عه‌مه‌ش و

مه‌نصور و واصله‌وه له ئه‌بی وائيله‌وه له ئه‌بی مه‌یسه‌ره‌وه، (عه‌بدوړه‌حمان) وتی: ئه‌و (پرشته‌یه) واز لێ بێنه، ئه‌و (پرشته‌یه) واز لێ بێنه.

٢١- بابُ رَجَمِ الْمُحْصَنِ^(١)

وَقَالَ الْحَسَنُ: مَنْ زَنَى بِأُخْتِهِ حَدُّهُ حَدُّ الزَّانِي.
٦٨١٢- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا سَلَمَةُ بْنُ كُهَيْلٍ قَالَ: سَمِعْتُ الشَّعْبِيَّ يُحَدِّثُ، عَنْ عَلِيٍّ عليه السلام حِينَ رَجَمَ الْمَرْأَةَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَقَالَ: قَدْ رَجَمْتُهَا بِسُنَّةِ رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم.

٢١- باسی به‌رد باران کردنی پیاو و ژنی (زیناکار)

-حه‌سه‌ن ده‌لی: پیاوی زینا بکات له‌گه‌ل خوشکی خۆیدا سزاگهی سزای زیناکاره. ٦٨١٢-سوهیل ده‌لی: له شه‌عبیم بیست که له عه‌لییه‌وه عليه السلام ده‌گیرپته‌وه که له روژی هه‌ینیدا ژنیکی به‌ردباران کرد و وتی: بێگومان به گوێره‌ی سونه‌تی پیغه‌مبه‌ری خوا صلى الله عليه وسلم به‌رد بارانم کرد.

٦٨١٣- حَدَّثَنِي إِسْحَاقُ، حَدَّثَنَا خَالِدٌ، عَنِ الشَّيْبَانِيِّ: سَأَلْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِي أَوْفَى: هَلْ رَجَمَ رَسُولُ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم؟ قَالَ: نَعَمْ. قُلْتُ: قَبْلَ سُورَةِ النُّورِ أَمْ بَعْدُ؟ قَالَ: لَا أَذْرِي^(٢).

٦٨١٣-شه‌یبانی ده‌لی: پرسیارم له عه‌بدووللای کوپی ئه‌بی ئه‌وفا کرد عليه السلام نایا پیغه‌مبه‌ری خوا صلى الله عليه وسلم که‌سی به‌رد باران کرد؟ وتی: به‌لی، وتم: پێش سوڤه‌تی نوور یان پاشی؟ وتی نازانم.

(١) الْمُحْصَن: پیاویک ژنی هێنابی و له‌گه‌لی جووت بووین، هه‌روه‌ها ژنیکی شووی کردبێ و سه‌رجینی له‌گه‌لا کرابن.

(٢) پروانه: ٦٨٤٠.

٦٨١٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِقَاتٍ، أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ، أَخْبَرَنَا يُونُسُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيِّ أَنَّ رَجُلًا مِنْ أَسْلَمَ أَتَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَحَدَّثَهُ أَنَّهُ قَدْ زَنَى، فَشَهِدَ عَلَى نَفْسِهِ أَرْبَعَ شَهَادَاتٍ، فَأَمَرَ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَرُجِمَ، وَكَانَ قَدْ أَحْصَنَ^(١).

٦٨١٤- جابری کوردی عه‌بدوللای نه‌نصاری ﷺ ده‌گپ‌پته‌وه که پیاوێک له هۆزی نه‌سله‌م^(٢) هاته خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ، عهرزی کرد که نه‌و زینای کردوه، ئینجا چوار جار شایه‌تی له‌سه‌ر خۆیدا (که زینای کردوه)، نه‌وسا پیغه‌مبه‌ری خواش ﷺ فه‌رمانی کرد به به‌ردباران کردنی و به‌ردباران کرا، نه‌و پیشت‌ر زنی هینابوو.

٢٢- بَابُ: لَا يُرْجَمُ الْمَجْنُونُ وَالْمَجْنُونَةُ

وَقَالَ عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، أَمَّا عَلِمْتُ أَنَّ الْقَلَمَ يُرْفَعُ عَنِ الْمَجْنُونِ حَتَّى يُفِيقَ، وَعَنِ الصَّبِيِّ حَتَّى يُدْرِكَ، وَعَنِ النَّائِمِ حَتَّى يَسْتَيْقِظَ.

٦٨١٥- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ وَسَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ أَتَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ فِي الْمَسْجِدِ فَتَنَادَاهُ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّي زَنَيْتُ. فَأَعْرَضَ عَنْهُ، حَتَّى رَدَدَ عَلَيْهِ أَرْبَعَ مَرَّاتٍ، فَلَمَّا شَهِدَ عَلَى نَفْسِهِ أَرْبَعَ شَهَادَاتٍ، دَعَاهُ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ: «أَبْكَ جُنُونٌ؟». قَالَ: لَا. قَالَ: «فَهَلْ أَحْصَنْتَ؟». قَالَ: نَعَمْ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «ادْهَبُوا بِهِ فَارْجُمُوهُ»^(٣).

(١) بروانه: ٥٢٧٠.

(٢) که ناوی ماعیزی کوردی مالیکی نه‌سله‌می بوو.

(٣) بروانه: ٥٢٧١.

٢٢- باسیک: پیاو و ئافره‌تی شیت به‌ردباران ناکرین (ئه‌گهر زینایان کرد)

عه‌لی به عومه‌ری وت ﷺ: ئایا نه‌تزانیه‌وه قه‌له‌م له‌سه‌ر شیت هه‌لگیراوه هه‌تا چاک دهبیته‌وه، وه له‌سه‌ر مندال هه‌تا بائغ دهبیت، وه له‌سه‌ر خه‌وتوو هه‌تا خه‌به‌ری دهبیته‌وه.

٦٨١٥- ئه‌بو هورمیره ﷺ ده‌لی: پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له‌ مرگه‌وتدا بوو پیاویک هاته خزمه‌تی و بانگی کرد و وتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا من زینام کردوه، پیغه‌مبه‌ریش ﷺ پرووی لی وهرچه‌رخان هه‌تا چوار جار ڕم‌دی کرده‌وه، جا که چوار جار شایه‌تیدا له‌سه‌ر خوی پیغه‌مبه‌ر ﷺ بانگی کرد و فهرمووی: ((تۆ شیتیت؟)) وتی: نه‌خیر، فهرمووی: ((ئایا ژنت هیناوه؟)) وتی: به‌لی، جا پیغه‌مبه‌ر ﷺ فهرمووی: ((بیبه‌ن به‌رد بارانی بکه‌ن)).

٦٨١٦ - قَالَ ابْنُ شِهَابٍ، فَأَخْبَرَنِي مَنْ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: فَكُنْتُ فِيمَنْ رَجَمَهُ، فَرَجَمْنَاهُ بِالْمُصَلَّى، فَلَمَّا أَذْلَقَتْهُ الْحِجَارَةُ هَرَبَ، فَأَذْرَكْنَاهُ بِالْحَرَّةِ فَرَجَمْنَاهُ^(١).

٦٨١٦- ئیبنو شیهاب ده‌لی: ئه‌و که‌سه‌ی له‌ جابیری کورپی عه‌بدووللای ﷺ بیستوووه بۆی گیرامه‌وه وتی: (جابیری) ده‌لی: من له‌و که‌سانه‌ بووم که به‌رد بارانی کرد، جا له‌ نوێزگه به‌رد بارانمان کرد، ئینجا کاتی به‌رده‌کانی به‌رکه‌وت (و نازاریدا) رایکرد، (شوینی که‌وتین) له‌ به‌رده‌لانه‌ ڕه‌شه‌که (ی مه‌دینه) گرتمان‌ه‌وه و به‌ردبارانمان کرد (تا مرد).

٢٣- بابُ: لِلْعَاهِرِ الْحَجَرُ

٦٨١٧- حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: اخْتَصَمَ سَعْدُ وَابْنُ زَمْعَةَ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «هُوَ لَكَ يَا عَبْدُ ابْنِ زَمْعَةَ، الْوَلَدُ لِلْفِرَاشِ^(١)، وَاجْتَبَى مِنْهُ يَا سَوْدَةُ. زَادَ لَنَا قُتَيْبَةُ، عَنِ اللَّيْثِ: «وَلِلْعَاهِرِ الْحَجَرُ»^(٢).

٢٣- باسیک: زیناکاریش بیبهشی بۆ ههیه

٦٨١٧- عایشه ر.ه. دهلی: سهد و ئیبنو زهمعه بوویه مشت و مریان، ئینجا پیغه مبه ریش فهرمووی: ((عهبدوللای کوری زهمعه ئهم (مندال) له هی تویه، مندال بۆ ئهو کهسهیه که له مال و جیگهی ئهودا بیت، وه سهوده تۆش خۆتی پیشان مهده و بانهتبین)).
قوتهیه له لهیسهوه ئهمهی له فهرموودهکه زیاد کردوه: ((زیناکاریش بۆ بهشی بۆ ههیه)).

٦٨١٨- حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ زَيْادٍ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «الْوَلَدُ لِلْفِرَاشِ، وَلِلْعَاهِرِ الْحَجَرُ»^(٣).
٦٨١٨- ئهبو هوریره ر.ه. دهلی: پیغه مبه ر ﷺ فهرمووی: ((مندال بۆ خاومنی ژنه کهیه، زیناکاریش بۆ بهشی بۆ ههیه)).

٢٤- بابُ الرَّجْمِ فِي الْبَلَاءِ

٦٨١٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُمَانَ، حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ، عَنْ سُلَيْمَانَ، حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ دِينَارٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: أُنِيَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَيْنَهُدِيٍّ وَيَهُودِيٍّ قَدْ أَحَدَنَا جَمِيعًا، فَقَالَ لَهُمْ:

(١) واته: مندال بۆ خاومنی ژنه کهیه که دهبته دایکی منداله و ژنی کابرا، له زمانی عهرهیدا به ژن و هاوسهر دهوتریت: (الفراش).

(٢) پروانه: ٢٠٥٣.

(٣) پروانه: ٦٧٥٠.

«مَا تَجِدُونَ فِي كِتَابِكُمْ؟». قَالُوا: إِنَّ أَحْبَابَنَا أَحَدُثُوا تَحْمِيمَ الْوَجْهِ وَالتَّجْبِيَةَ. قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَلَامٍ: ادْعُهُمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ بِالتَّوْرَةِ. فَأَتَى بِهَا قَوْضَعَ أَحَدُهُمْ يَدَهُ عَلَى آيَةِ الرَّجْمِ، وَجَعَلَ يَقْرَأُ مَا قَبْلَهَا وَمَا بَعْدَهَا، فَقَالَ لَهُ ابْنُ سَلَامٍ: ارْفَعْ يَدَكَ. فَإِذَا آيَةُ الرَّجْمِ، تَحْتَ يَدِهِ، فَأَمَرَ بِهِمَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَرَجَمَا. قَالَ ابْنُ عُمَرَ: فَرَجَمَا عِنْدَ الْبَلَاطِ، فَرَأَيْتُ الْيَهُودِيَّ أَجْنَأَ عَلَيْهَا^(١).

٢٤- باسی به‌ردباران کردنی (زیناکار) له به‌رده‌ریکراوه‌که (ی به‌رده‌می مزگه‌وتدا)

٦٨١٩-عه‌بدوللای کوری دینار گیرایه‌وه که ئیبنو عومەر ﷺ ده‌ئێ: پیاو و زنیکی جووله‌که هینران بو خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ، که بیگومان زینایان له‌گه‌ل یه‌ک کردبوو، پیغه‌مبه‌ریش فهرمووی پێیان: ((له کتێبه‌که‌تاندا (ته‌ورات) چیتان هه‌یه (بو‌یان؟)) وتیان: بیگومان زاناکانمان ده‌مو و چا و به‌خه‌لوز ره‌شکردن و سواری که‌ر کردنیان به‌ پیچه‌وانه‌وه^(٢) داهیناوه (بو‌یان)، عه‌بدوللای کوری سه‌لام وتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا بانگیان بکه‌ با ته‌وراته‌که‌ بێنن، ئینجا ته‌وراته‌که‌یان هینا و که‌سیکیان ده‌ستی خسته‌ سه‌ر ئایه‌تی په‌جمه‌که‌ و ده‌ستی کرد به‌خویندنه‌وه‌ی پێش و پاشی، عه‌بدوللای کوری سه‌لامیش وتی: ده‌ستی به‌رزکه‌ره‌وه (ده‌ستی به‌رزکرده‌وه)، جاده‌بینن ئایه‌تی په‌جمه‌که‌ له ژێر ده‌ستی دایه، نه‌وسا پیغه‌مبه‌ر ﷺ فهرمانی ده‌رکرد بو‌ هه‌ردووکیان و به‌ردباران کران.

ئیبنو عومەر ﷺ ده‌ئێ: هه‌ردووکیان لای به‌ردریژه‌که (ی نیوان بازار و مزگه‌وت) به‌ردباران کران، وه‌ بینیم پیاوه‌ جووه‌که‌ خو‌ی دابوو به‌سه‌ریدا (له به‌رده‌کان ده‌یپاراست).

(١) پروانه: ١٣٣٩.

(٢) واته: رووی له دواوه‌ بیت و پستی روو له پێشه‌وه‌ بیت.

٢٥- بابُ الرَّجْمِ بِالْمُصَلَّى

٦٨٢٠- حَدَّثَنِي مُحَمَّدٌ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ جَابِرٍ أَنَّ رَجُلًا مِنْ أَسْلَمَ جَاءَ النَّبِيَّ ﷺ فَأَعْتَرَفَ بِالزَّنا، فَأَعْرَضَ عَنْهُ النَّبِيُّ ﷺ حَتَّى شَهِدَ عَلَى نَفْسِهِ أَرْبَعَ مَرَّاتٍ، قَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ: «أَبُكَ جُنُونٌ؟». قَالَ: لَا. قَالَ: «أَحْصَنْتَ؟». قَالَ: نَعَمْ. فَأَمَرَ بِهِ فَرُجِمَ بِالْمُصَلَّى، فَلَمَّا أَدْلَقَتْهُ الْحِجَارَةُ قَرَّ، فَأَذْرَكَ فَرْجَهُ حَتَّى مَاتَ، فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ خَيْرًا وَصَلَّى عَلَيْهِ. لَمْ يَقُلْ يُونسُ وَابْنُ جُرَيْجٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ: فَصَلَّى عَلَيْهِ^(١).

٢٥- باسی به‌ردباران کردن له نویژگه^(٢)

٦٨٢٠- نه‌بی سه‌له‌مه له جابیره‌وه ﷺ ده‌گیرپه‌ته‌وه که‌پیاویک له هۆزی نه‌سه‌له‌م هاته خزمه‌تی پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ و دانی نا به زیناکردنی خۆیدا، به‌لام پی‌غه‌مبه‌ر ڕووی لی وەرچه‌رخان هه‌تا چوار جار شایه‌تیدا له‌سه‌ر خۆی، پی‌غه‌مبه‌ریش ﷺ فه‌رمووی پێی: ((تۆ شیتیت؟)) وتی: نه‌خیر، فه‌رمووی: ((ئایا ژنت هیناوه؟)) وتی: به‌ئێ، نه‌وسا پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمانی بو‌ دا و له نویژگه به‌ردباران کرا. ئینجا کاتی به‌رده‌کانی به‌رکه‌وت (و نازاریدا) رایکرد، ئینجا گه‌شتن پێی و به‌ردباران کرا هه‌تا مرد.

ئینجا پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ وته‌یه‌کی باشی فه‌رموو (له بارمی‌ه‌وه و) نویژی له‌سه‌ر کرد.

یونس و ئیبنو جورمیح له زوهریه‌وه نه‌م فه‌رمووده‌یان گیراوه‌ته‌وه نه‌م برپه‌گی: (نویژی له‌سه‌ر کرد) نه‌هیناوه له گیرانه‌وه‌که‌یدا.

(١) پروانه: ٥٢٧٠.

(٢) (مُصلی) نویژگه: نه‌و جێگایه‌ بوو له جه‌ژنه‌کاندا پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ نویژی جه‌ژنی تیا ده‌کرد، وه نویژی له‌سه‌ر مردووان ده‌کرد که له لای به‌قیعه‌وه بوو.

٢٦- بَابُ مَنْ أَصَابَ ذَنْبًا دُونَ الْحَدِّ فَأَخْبَرَ الْإِمَامَ فَلَا عُقُوبَةَ عَلَيْهِ

بَعْدَ التَّوْبَةِ إِذَا جَاءَ مُسْتَفْتِيًا

قَالَ عَطَاءٌ: لَمْ يُعَاقِبْهُ النَّبِيُّ ﷺ. وَقَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ: وَلَمْ يُعَاقِبِ الَّذِي جَامَعَ فِي رَمَضَانَ، وَلَمْ يُعَاقِبْ عُمَرُ صَاحِبَ الطَّبِيِّ، وَفِيهِ عَنْ أَبِي عُثْمَانَ عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ.

٦٨٢١- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؓ أَنَّ رَجُلًا وَقَعَ بِأَمْرَاتِهِ فِي رَمَضَانَ، فَاسْتَفْتَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ، فَقَالَ: «هَلْ تَجِدُ رَقَبَةً؟». قَالَ: لَا. قَالَ: «هَلْ تَسْتَطِيعُ صِيَامَ شَهْرَيْنِ؟». قَالَ: لَا. قَالَ: «فَأَطْعِمُ سِتِّينَ مِسْكِينًا»^(١).

٢٦- باسی ئەگەر کەسێک تاوانێکی توش بووێت کەمتر لەوەی سزای شەڕعی بدرێت ئەو تاوانەى بە ئیمامى مسوڵمانان راگەیاندىت، ئەو پاش تەوبەکردن سزای لەسەر نیه ئەگەر وەک پرسیار کردن هاتبێت (بوڵای ئیمام موسڵمانان)

-عه‌تا ده‌ڵێ: پێغه‌مبه‌ر ﷺ سزای نه‌دا^(٢).

-ئێبنو جوهرميج ده‌ڵێ پێغه‌مبه‌ر ﷺ سزای ئەو کەسه‌ی نه‌دا کە له‌ پوژی رهمه‌زانه‌دا سه‌رچیی له‌گه‌ڵ خێزانیدا کردبوو.

-وه‌ عومه‌ر ؓ ئەو پیاوه‌ی (له‌ ئیحرام دا‌بوو راوی) ئاسکیکی کردبوو سزای نه‌دا^(٣).

(١) پروانه: ١٩٣٦.

(٢) هه‌تا نوێزی کرد له‌گه‌ڵ پێغه‌مبه‌ردا ﷺ پاشان فه‌رمووی پێی کە نوێزه‌که‌ی بوه‌ته‌ که‌فاره‌تی گونا‌هه‌که‌ی.

(٣) به‌لکو داوای لێ کرد فیدیە بدات.

وه دهرباره‌ی ئەم باسه فهرموودمیهك هاتووہ ئەبى عوسمان له ئیبنو مەسعوودەوہ ﷺ دەگێڕێتەوہ ئەویش له پێغه‌مبەرەوہ ﷺ گێڕاویەتیەوہ^(١).
 ٦٨٢١- ئەبو ھورەیرە ﷺ دەگێڕێتەوہ كه پیاویك له پەمەزاندە لەگەڵ خێزانیدا سەرچێی کردبوو، جا پرسىارى له پێغه‌مبەرى خوا ﷺ کرد، ئەویش فهرمووی: ((کۆیلەیه‌کت هەیه؟)) وتى نه‌خێر، فهرمووی: ((دەتوانى دوو مانگ به‌رۆزوو بیت؟)) وتى نه‌خێر، فهرمووی: ((دەى خۆراکى شەست هەزار بەدە)).

٦٨٢٢ - وَقَالَ اللَّيْثُ، عَنْ عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرِ بْنِ الزُّبَيْرِ، عَنْ عَبَّادِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ، عَنْ عَائِشَةَ: أَنَّ رَجُلَ النَّبِيِّ ﷺ فِي الْمَسْجِدِ قَالَ: احْتَرَقْتُ. قَالَ: «مِمَّ ذَاكَ؟». قَالَ: وَقَعْتُ بِامْرَأَتِي فِي رَمَضَانَ. قَالَ لَهُ: «تَصَدَّقْ». قَالَ: مَا عِنْدِي شَيْءٌ. فَجَلَسَ وَأَتَاهُ إِنْسَانٌ يَسُوقُ حِمَارًا وَمَعَهُ طَعَامٌ - قَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ: مَا أَدْرِي مَا هُوَ - إِلَى النَّبِيِّ ﷺ، فَقَالَ: «أَيْنَ الْمُحْتَرِقُ؟». فَقَالَ: هَا أَنَا ذَا. قَالَ: «خُذْ هَذَا فَتَصَدَّقْ بِهِ». قَالَ: عَلَى أَحْوَجَ مِنِّي؟ مَا لِأَهْلِي طَعَامٌ قَالَ: «فَكُلُوهُ»^(٢). قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: الْحَدِيثُ الْأَوَّلُ أَبْيَنُ، قَوْلُهُ: «أَطْعِمَ أَهْلَكَ».

٦٨٢٢- عایشە ﷺ دەئێ: پیاویك هاته خزمەت پێغه‌مبەر ﷺ له مزگەوتدا وتی: سووتاوم^(٣)، پێغه‌مبەرىش ﷺ فهرمووی: ((بۆجى ھۆى جییه؟)) وتی: له پەمەزاندەسەرچێم لەگەڵ خێزانمدا کردوہ، فهرموى پێی: ((مال بێه‌خشە))^(٤) وتی: ھێچم نییە، ئینجا پیاوہكە دانیشت پیاویك گۆندریزێکی لی دەخوری، هات بۆ خزمەتی پێغه‌مبەر ﷺ خۆراکی پێ بوو- عەبدورەحمان دەئێ: نازانم

(١) كه ئىمامى بوخارى به ژماره (٥٢٦) هیناویەتی له سه‌حیحه‌كه‌یدا.

(٢) بڕوانه: ١٩٣٥.

(٣) چونكه بڕوا وابوو تاوايتكى كردوه به‌هۆیه‌وه به ئاگرى دۆزه‌خ ده‌سووتیت.

(٤) مەبەستی خۆراک دانە بە شەست هەزار.

خۆراکه‌که چی بوو- بۆ پیغه‌مبه‌ری ﷺ هینابوو جا فهرمووی: ((کوا سووتاوه‌که؟)) وتی: نائمه‌تام، فهرمووی: ((ئهمه خۆراکه بگره و بیکه به‌خیر))، وتی: بیده‌م به‌له‌خۆم هه‌زارتر؟ خیزانه‌که‌م خۆراکیان نییه، فهرمووی: ((خۆتان بیخۆن)).

ئه‌بو عه‌بدوللا (ئیمامی بوخاری) ده‌لی: فهرمووده‌ی یه‌که‌م روون تره‌ که ده‌فه‌رموی: ((ده‌رخواردی خیزانه‌که‌تی بده)).

٢٧- باب: إِذَا أَقَرَّ بِالْحَدِّ وَلَمْ يُبَيِّنْ، هَلْ لِلْإِمَامِ أَنْ يَسْتُرَ عَلَيْهِ؟

٦٨٢٣- حَدَّثَنِي عَبْدُ الْقُدُّوسِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ عَاصِمٍ الْكِلَابِيُّ، حَدَّثَنَا هَمَّامُ بْنُ يَحْيَى، حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ﷺ قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ فَجَاءَهُ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّي أَصَبْتُ حَدًّا فَأَقِمُّهُ عَلَيَّ. قَالَ: وَلَمْ يَسْأَلْهُ عَنْهُ. قَالَ: وَحَضَرَتِ الصَّلَاةُ فَصَلَّى مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فَلَمَّا قَضَى النَّبِيُّ ﷺ الصَّلَاةَ قَامَ إِلَيْهِ الرَّجُلُ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنِّي أَصَبْتُ حَدًّا فَأَقِمُّ فِي كِتَابِ اللَّهِ. قَالَ: «أَلَيْسَ قَدْ صُلِّيتَ مَعَنَا؟». قَالَ: نَعَمْ. قَالَ: «فَإِنَّ اللَّهَ قَدْ غَفَرَ لَكَ ذَنْبَكَ». أَوْ قَالَ: «حَدَّكَ».

٢٧- باسیک: ئه‌گه‌ر که‌سیک دانی نا به‌سزایه‌کدا (که‌وتۆته

سه‌ری) و روونی نه‌کرده‌وه^(١)، ئایا پیشه‌وا ده‌توانی

بۆی بیۆشیت؟

٦٨٢٣- ئه‌نه‌سی کوری مالیک ﷺ ده‌لی: من له‌ خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ردا ﷺ بووم پیاویک هاته‌ خزمه‌تی وتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا من سزای خوایم که‌وتۆته‌ سه‌ر، ده‌ی جیبه‌جیی بکه‌ به‌سه‌رمدا، ده‌لی: (پیغه‌مبه‌ر ﷺ) په‌رسیاری لی نه‌کرد

(١) سزای چ تاوانیکه‌.

دەربارەى تاوانەكە، دەلى جا كاتى نوێژ هاته پێشهوه و پیاوهكه لهگەڵ
 پێغمەمبەر ﷺ نوێژى كرد، جا كه پێغمەمبەر ﷺ نوێژەكەى تهواو كرد، پیاوهكه
 ههستا و هات بۆ لای وتى: ئەى پێغمەمبەرى خوا من سزایهكى خوايم كه وتۆته
 سەر دەى (برپاری) كتيبهكەى خوا جيبهجي بهكه لهسەرم، فەرمووی: ((نایا تۆ
 نوێژت نهكرد لهگه‌لماندا؟)) وتى: به‌لى، فەرمووی: ((دەى به‌دنيايیه‌وه خودا له
 تاوانه‌كه‌ت خوش بووه))، یان فەرمووی: ((سزاكه‌ت))^(١).

٢٨- باب: هَلْ يَقُولُ الْإِمَامُ الْمُقَرَّرُ: لَعَلَّكَ لَمَسْتَ أَوْ غَمَزْتَ؟

٦٨٢٤- حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْجُعْفِيُّ، حَدَّثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ، حَدَّثَنَا أَبِي قَالَ
 سَمِعْتُ يَعْلَى بْنَ حَكِيمٍ، عَنْ عِكْرَمَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: لَمَّا أَتَى مَا عِزُّ بْنُ مَالِكٍ،
 النَّبِيَّ ﷺ قَالَ لَهُ: «لَعَلَّكَ قَبَّلْتَ أَوْ غَمَزْتَ أَوْ نَظَرْتَ؟». قَالَ: لَا يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ:
 «أَنْكُتْهَا؟». لَا يَكْنِي. قَالَ: فَعِنْدَ ذَلِكَ أَمَرَ بِرَجْمِهِ.

٢٨- باسیك: ئایا پێشهوا به‌كه‌سیك دان بنیّت (به زیناکه‌یدا) بلیت: له‌وانه‌یه‌ ده‌ستت لی دابیّت یان به‌ چاو ئاماژه‌ت بۆ کردوه یا به‌ده‌ست؟

٦٨٢٤- ثیبنو عه‌باس رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُما دەلى: كاتى ماعیزی كۆرى مالیک هات بۆ خزمه‌تى پێغمەمبەر
 ﷺ فەرمووی پێی: ((له‌وانه‌یه‌ ماچه‌ت کردبیّت، یان ده‌ستت تی کوتابیّت یان سه‌یرت
 کردبیّت؟)) وتى: نه‌خیر ئەى پێغمەمبەرى خوا، فەرمووی: ((سواری بوویت؟))
 به‌ناراسته‌وخۆ نه‌یفه‌رموو، وتى: جا له‌و كاته‌دا فەرمانی كرد به‌ به‌ردباران کردنى.

(١) واته: خوا له سزاكه‌ت خوش بووه.

٢٩- بَابُ سُؤَالِ الْإِمَامِ الْمُقَرَّ: هَلْ أَحْصَنْتَ؟

٦٨٢٥- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَفِيرٍ قَالَ: حَدَّثَنِي اللَّيْثُ، حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ خَالِدٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنِ ابْنِ الْمُسَيَّبِ، وَأَبِي سَلَمَةَ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ: أَتَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ رَجُلٌ مِنَ النَّاسِ وَهُوَ فِي الْمَسْجِدِ فَنَادَاهُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي زَنَيْتُ. -يُرِيدُ نَفْسَهُ- فَأَعْرَضَ عَنْهُ النَّبِيُّ ﷺ، فَتَنَحَّى لِشِقِّ وَجْهِهِ الَّذِي أَعْرَضَ قَبْلَهُ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي زَنَيْتُ. فَأَعْرَضَ عَنْهُ، فَجَاءَ لِشِقِّ وَجْهِ النَّبِيِّ ﷺ الَّذِي أَعْرَضَ عَنْهُ، فَلَمَّا شَهِدَ عَلَى نَفْسِهِ أَرْبَعَ شَهَادَاتٍ دَعَاهُ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ: «أَبَاكَ جُنُونٌ؟». قَالَ: لَا يَا رَسُولَ اللَّهِ. فَقَالَ: «أَحْصَنْتَ؟». قَالَ: نَعَمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: «ادْهَبُوا فَارْجُمُوهُ»^(١).

٢٩- باسی پرسیار کردنی پیشه‌وا لهو که سه‌می دانی ناوه به زیناکه‌یدا: ئایا ژنت هیناوه؟

٦٨٢٥- ئەبو هورەیره رضی اللہ عنہ وتی: بیاویک له خه‌لکی (ئاسایی) هاته خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ له کاتی‌کدا له مزگه‌وتدا بوو، جا بانگی کرد وتی: ئەه‌ی پیغه‌مبه‌ری ﷺ من زینام کردوه -مه‌به‌ستی خۆی بوو- به‌لام پیغه‌مبه‌ر ﷺ پرووی لی وەرگیرا، نینجا بیاوه‌که رۆشته به‌رانبه‌ری له‌و لایه‌وه‌ی که پیغه‌مبه‌ر ﷺ پرووی لی وەرگیرابوو، نینجا وتی: ئەه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا من زینام کردوه، پیغه‌مبه‌ریش ﷺ پرووی لی وەرگیرا، نینجا بیاوه‌که رۆشته (به‌رانبه‌ری) له‌و لایه‌وه‌ی که پرووی لی وەرگیرابوو، جا کاتی چوار جار شایه‌تیدا له‌سه‌ر خۆی (که زینای کردوه)، پیغه‌مبه‌ر ﷺ بانگی کرد و فهرمووی: ((ئایا تو شیتیت؟)) وتی: نه‌خیر ئەه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ، فهرمووی: ((ژنت هیناوه؟)) وتی: به‌لی ئەه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ، فهرمووی: ((بیه‌ن به‌رد بارانی که‌ن)).

۶۸۲۶ - قَالَ ابْنُ شَهَابٍ: أَخْبَرَنِي مَنْ سَمِعَ جَابِرًا قَالَ: فَكُنْتُ فِيمَنْ رَجَمَهُ، فَرَجَمْنَاهُ بِالْمُصَلَّى، فَلَمَّا أَدْلَقْتُهُ الْحِجَارَةَ جَمَزَ، حَتَّى أَدْرَكْنَاهُ بِالْحَرَّةِ فَرَجَمْنَاهُ^(۱).

۶۸۲۶- ئیبنو شیهاب ده‌لی: ئەو کەسەى لە جابیری کورپی عەبدوللای ﷺ بیستوووە بۆی گێڕامه‌وه وتی (جابیر) ده‌لی: من له‌و کەسانه‌ بووم که به‌رد بارانی کرد، جا له‌ نوێژگه‌ به‌رد بارانمان کرد، ئینجا کاتی به‌رده‌کانی به‌رکه‌وت (و نازاریدا) رایکرد، (شوینی که‌وتین) هه‌تا له‌ به‌رده‌لانه‌ ر‌ه‌شه‌که‌ (ی مه‌دینه‌) گرتمان‌ه‌وه‌ و به‌ردبارانمان کرد.

۳۰- بَابُ الْإِعْتِرَافِ بِالزُّنَا

۶۸۲۷-۶۸۲۸- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ: حَفِظْنَاهُ مِنْ فِي الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَخْبَرَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ وَزَيْدَ بْنَ خَالِدٍ قَالَا: كُنَّا عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ، فَقَامَ رَجُلٌ فَقَالَ أَنْشُدْكَ اللَّهَ إِلَّا قَصَيْتَ بَيْنَنَا بِكِتَابِ اللَّهِ. فَقَامَ خَصْمُهُ -وَكَانَ أَفْقَهَ مِنْهُ- فَقَالَ أَفْضِ بَيْنَنَا بِكِتَابِ اللَّهِ، وَأُدِّنْ لِي. قَالَ: «قُلْ». قَالَ: إِنَّ ابْنِي كَانَ عَسِيفًا عَلَى هَذَا، فَرَزَنِي بِأَمْرَاتِهِ، فَأَقْدَيْتُ مِنْهُ مِائَةَ شَاةٍ وَخَادِمٍ، ثُمَّ سَأَلْتُ رِجَالًا مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ فَأَخْبَرُونِي أَنَّ عَلَى ابْنِي جَلْدَ مِائَةٍ وَتَغْرِيبَ عَامٍ، وَعَلَى امْرَأَتِهِ الرَّجْمَ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَأَقْضِيَنَّ بَيْنَكُمَا بِكِتَابِ اللَّهِ جَلَّ ذِكْرُهُ، الْمِائَةُ شَاةٍ وَالْخَادِمُ رَدٌّ، وَعَلَى ابْنِكَ جَلْدُ مِائَةٍ وَتَغْرِيبُ عَامٍ، وَاعْدُ يَا أَنْتُسُ عَلَى امْرَأَةٍ هَذَا، فَإِنْ اعْتَرَفَتْ فَارْجُمُهَا». فَقَعَدَا عَلَيْهَا فَاعْتَرَفَتْ فَرَجَمَهَا. قُلْتُ لِسُفْيَانَ: لَمْ يَقُلْ: فَأَخْبَرُونِي أَنَّ عَلَى ابْنِي الرَّجْمَ. فَقَالَ: أَشْكُ فِيهَا مِنَ الزُّهْرِيِّ، فَرَجَمَّا قُلْتُهَا وَرَجَمًا سَكْتُ^(۲).

(۱) پروانه: ۵۲۷۰.

(۲) پروانه: ۲۳۱۴، ۲۳۱۵.

٣٠- باسی (روونکردنه‌وه‌ی حوکمی) داننان به‌زینا کردندا

٦٨٢٧-٦٨٢٨- ئه‌بو هورمیرپه و زهیدی کوری خالید رضی اللہ عنہ هه‌ردووکیان وتیان: ئیمه له خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ری خوادا ﷺ بووین پیاوێک هه‌ستایه‌وه و وتی (ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ) سویندت ده‌دم به‌خوا ته‌نها به‌کتیبه‌که‌ی خوا بریاربده له نیوانماندا، جا رکا به‌ره‌که‌شی هه‌ستایه‌وه - که له‌و تیگه‌شتوتر بوو- وتی: به‌کتیبه‌که‌ی خوا بریاربده له نیوانماندا، وه‌ مؤله‌تی من بده، فهرمووی: ((بلی)) وتی: بئگومان کوره‌که‌ی من شوان (رهنجهر) بووه‌ لای ئه‌م پیاوه، ئینجا زینای کردوه‌ له‌گه‌ل ژنه‌که‌یدا، منیش سه‌د سه‌ر مه‌ر و که‌نیزه‌که‌یک بریتیم پێدا (تا کوره‌که‌م رهنج نه‌کری)، پاشان پرسیارم له‌ که‌سانێکی زانا کرد و پێیان وتم: که‌ کوره‌که‌م سه‌د شه‌لاق لێدان و سالتیک دوورخستنه‌وه‌ی له‌سه‌ره، وه‌ ژنی ئه‌م پیاوش به‌ردبارانکردنی له‌سه‌ره، پیغه‌مبه‌ریش ﷺ فهرمووی: ((سویند به‌و زاته‌ی گیانی منی به‌دهسته به‌دئنیاییه‌وه به‌کتیبه‌که‌ی خوا که‌ ناوی به‌رز و بلنده بریارده‌دم له‌ نیوانتاندا، سه‌د مه‌رکه‌ و که‌نیزه‌که‌که‌ ده‌گه‌رپته‌وه‌ بو‌ت، کوره‌که‌شت سه‌د شه‌لاق و یه‌ک سال دوورخستنه‌وه‌ی له‌سه‌ره، تۆش ئونه‌یس برۆ بو‌ لای ژنی ئه‌م پیاوه، جا ئه‌گه‌ر دانی نا به‌ زیناکه‌یدا ئه‌وه به‌ردبارانی بکه‌))، ئونه‌یسیش به‌یانیه‌که‌ی رۆشت بو‌ لای ئافرته‌که‌ و دانی پیدانا و به‌ردبارانی کرد. (عه‌لی کوری مه‌دینی ده‌لی) به‌سوفیانم وت: ئه‌و^(١) نه‌یوت: هه‌والیان پێدام که‌ کوره‌که‌م به‌ردباران کردنی له‌سه‌ره؟ (سوفیان) ده‌لی: گومانم هه‌یه (له‌ بیستنی فهرمووده‌که‌) له‌ زوهرییه‌وه‌یه، جا هه‌ندێ جار ده‌یلتیم و هه‌ندێ جار لێی بێده‌نگ ده‌یم.

(١) ئه‌و پیاوه که‌ وتی کوره‌که‌م کریکار و شوان بوو.

٦٨٢٩- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ عُمَرُ: لَقَدْ خَشِيتُ أَنْ يَطُولَ بِالنَّاسِ زَمَانٌ حَتَّى يَقُولَ قَائِلٌ: لَا نَجِدُ الرَّجَمَ فِي كِتَابِ اللَّهِ. فَيَضْلُوا بِرَأْيِ قَرِيضَةٍ أَنْزَلَهَا اللَّهُ، أَلَا وَإِنَّ الرَّجَمَ حَقٌّ عَلَى مَنْ زَنَى وَقَدْ أَحْصَنَ إِذَا قَامَتِ الْبَيِّنَةُ أَوْ كَانَ الْحَمْلُ أَوْ الْإِعْتِرَافُ - قَالَ سُفْيَانُ: كَذَا حَفِظْتُ - أَلَا وَقَدْ رَجَمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَرَجَمْنَا بَعْدَهُ ^(١).

٦٨٢٩- ئیبنو عەبباس رضي الله عنه دەلی: عومەر رضي الله عنه وتە: بەراستی ترسی ئەو دەم هەیه که خەلکی ماوەیه‌کی زۆر بەسەریندا تێپەری ئەوسا کەسیکیان بلی: بەردبارن کردن له قورئاندا نییه ^(٢)، ئەوسا ئاگادار بن که بەردباران کردن هەق و راستە لەسەر ئەو ژن و پیاوێ زینا دەکەن، له کاتیکیدا ژنەکه شووی کردبێ و پیاوێکه‌ش ژنی هینابی، ئەگەر شایه‌تی لەسەریان هەبوو، یان ژنەکه سکی پر بوو ^(٣)، یان دان پێدا نان هەبوو. -سوفیان دەلی: بهو جوړه له‌به‌رم کردوه و بیستوومه، ئاگادار بن که پێگومان پێغه‌مبەری خوا ﷺ (زیناکاری) بەرد باران کردوه و ئێمەش دوای ئەو بەردبارانمان کردوه.

٣١- بَابُ رَجْمِ الْخُبْلَى مِنَ الزَّانَا إِذَا أَحْصَنَتْ

٦٨٣٠- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ صَالِحٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: كُنْتُ أَقْرَى رِجَالًا مِنَ الْمُهَاجِرِينَ مِنْهُمْ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ، فَبَيْنَمَا أَنَا فِي مَنْزِلِهِ مِنِّي، وَهُوَ عِنْدَ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ فِي آخِرِ حَجَّةٍ حَجَّهَا، إِذْ رَجَعَ إِلَيَّ عَبْدُ الرَّحْمَنِ فَقَالَ: لَوْ رَأَيْتَ رَجُلًا أُنَى

(١) پروانه: ٢٤٦٢.

(٢) نابینین و نایدۆزینەوه.

(٣) دوکیان و حامیلە بوو.

أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، الْيَوْمَ فَقَالَ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ هَلْ لَكَ فِي فُلَانٍ؟ يَقُولُ: لَوْ قَدْ مَاتَ عُمَرُ لَقَدْ بَايَعْتُ فُلَانًا، فَوَاللَّهِ مَا كَانَتْ بَيْعُهُ أَبِي بَكْرٍ إِلَّا قُلْتَهُ فَتَمَّتْ. فَعَضِبَ عُمَرُ ثُمَّ قَالَ: إِنِّي إِنْ شَاءَ اللَّهُ لَقَائِمُ الْعَشِيَّةِ فِي النَّاسِ، فَمَحَذَرُهُمْ هَؤُلَاءِ الَّذِينَ يُرِيدُونَ أَنْ يَعْصِبُوهُمْ أُمُورَهُمْ. قَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ: فَقُلْتُ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ لَا تَفْعَلْ، فَإِنَّ الْمَوْسِمَ يَجْمَعُ رِعَاعَ النَّاسِ وَغَوَاءَهُمْ، فَإِنَّهُمْ هُمْ الَّذِينَ يَغْلِبُونَ عَلَى قُرْبِكَ حِينَ تَقُومُ فِي النَّاسِ، وَأَنَا أَخْشَى أَنْ تَقُومَ فَتَقُولَ مَقَالَهُ يُطَيِّرُهَا عَنْكَ كُلُّ مُطَيِّرٍ، وَأَنْ لَا يَعُوهَا، وَأَنْ لَا يَضَعُوهَا عَلَى مَوَاضِعِهَا، فَأَمْهِلْ حَتَّى تَقْدَمَ الْمَدِينَةَ فَإِنَّهَا دَارُ الْهَجْرَةِ وَالسُّنَّةِ، فَتَخْلُصَ بِأَهْلِ الْفِقْهِ وَأَشْرَافِ النَّاسِ، فَتَقُولَ مَا قُلْتَ مُتَمَكِّنًا، فَيَعِيَ أَهْلُ الْعِلْمِ مَقَالَتَكَ، وَيَضَعُونَهَا عَلَى مَوَاضِعِهَا. فَقَالَ عُمَرُ: أَمَّا وَاللَّهِ - إِنْ شَاءَ اللَّهُ - لَأَقُومَنَّ بِذَلِكَ أَوَّلَ مَقَامٍ أَقُومُهُ بِالْمَدِينَةِ. قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: فَقَدِمْنَا الْمَدِينَةَ فِي عَقَبِ ذِي الْحِجَّةِ، فَلَمَّا كَانَ يَوْمُ الْجُمُعَةِ عَجَلْنَا الرِّوَاخَ حِينَ زَاغَتِ الشَّمْسُ، حَتَّى أَجَدَ سَعِيدُ بْنُ زَيْدٍ بَنَ عَمْرٍو بْنُ نُفَيْلٍ جَالِسًا إِلَى رُكْنِ الْمِنْبَرِ، فَجَلَسْتُ حَوْلَهُ مَمْسُ رُكْبَتِي رُكْبَتَهُ، فَلَمْ أَنْشَبْ أَنْ خَرَجَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ، فَلَمَّا رَأَيْتُهُ مُقْبِلًا قُلْتُ لِسَعِيدِ بْنِ زَيْدٍ بَنَ عَمْرٍو بْنُ نُفَيْلٍ: لَيَقُولَنَّ الْعَشِيَّةَ: مَقَالَهُ لَمْ يَقُلْهَا مِنْذُ اسْتُخْلِفَ، فَأَنْكَرَ عَلَيَّ وَقَالَ: مَا عَسَيْتَ أَنْ يَقُولَ مَا لَمْ يَقُلْ قَبْلَهُ. فَجَلَسَ عُمَرُ عَلَى الْمِنْبَرِ، فَلَمَّا سَكَتَ الْمُؤَذِّنُونَ قَامَ فَأَثْنَى عَلَى اللَّهِ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ قَالَ: أَمَّا بَعْدُ، فَإِنِّي قَائِلٌ لَكُمْ مَقَالَهُ قَدْ قُدِّرَ لِي أَنْ أَقُولَهَا، لَا أَذْرِي لَعَلَّهَا بَيْنَ يَدَيَّ أَجَلِي، فَمَنْ عَقَلَهَا وَوَعَاَهَا فَلْيُحَدِّثْ بِهَا حَيْثُ انْتَهَتْ بِهِ رَاحِلَتُهُ، وَمَنْ خَشِيَ أَنْ لَا يَعْقِلَهَا فَلَا أَجَلَ لِأَحَدٍ أَنْ يَكْذِبَ عَلَيَّ، إِنَّ اللَّهَ بَعَثَ مُحَمَّدًا ﷺ بِالْحَقِّ وَأَنْزَلَ عَلَيْهِ الْكِتَابَ، فَكَانَ مِمَّا أَنْزَلَ اللَّهُ آيَةَ الرَّجْمِ، فَقَرَأْنَاهَا وَعَقَلْنَاهَا وَوَعَيْنَاهَا، رَجَمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَرَجَمْنَا بَعْدَهُ، فَأَخْشَى إِنْ طَالَ بِالنَّاسِ زَمَانٌ أَنْ يَقُولَ قَائِلٌ: وَاللَّهِ مَا نَجِدُ آيَةَ الرَّجْمِ فِي كِتَابِ اللَّهِ، فَيَضِلُّوا بِتَرْكِ فَرِيضَةٍ أَنْزَلَهَا اللَّهُ، وَالرَّجْمُ فِي كِتَابِ اللَّهِ حَقٌّ عَلَى مَنْ زَنَى إِذَا أُحْصِنَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ، إِذَا قَامَتِ الْبَيِّتَةُ أَوْ كَانَ الْحَبْلُ أَوْ الْإِعْرَافُ، ثُمَّ إِنَّا كُنَّا نَقْرَأُ فِيمَا نَقْرَأُ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ أَنْ لَا تَرْغَبُوا عَنْ آبَائِكُمْ، فَإِنَّهُ كَفَرُ بِكُمْ أَنْ تَرْغَبُوا عَنْ آبَائِكُمْ - أَوْ إِنَّ كُفْرًا بِكُمْ أَنْ تَرْغَبُوا عَنْ آبَائِكُمْ - أَلَا تُمْ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: "لَا تُطْرُونِي

كَمَا أُطْرِيَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ، وَقُولُوا: عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ". ثُمَّ إِنَّهُ بَلَغَنِي أَنَّ قَائِلًا مِنْكُمْ يَقُولُ: وَاللَّهِ لَوْ مَاتَ عُمَرُ بَايَعْتُ فَلَانًا. فَلَا يَغْتَرَّنَ امْرُؤٌ أَنْ يَقُولَ: إِنَّمَا كَانَتْ بَيْعَةُ أَبِي بَكْرٍ فَلَنَّهُ وَهَمَّتْ أَلَا وَإِنَّهَا قَدْ كَانَتْ كَذَلِكَ، وَلَكِنَّ اللَّهَ وَقَى شَرَّهَا، وَلَيْسَ مِنْكُمْ مَنْ تَقْطَعُ الْأَعْنَاقُ إِلَيْهِ مِثْلَ أَبِي بَكْرٍ، مَنْ بَايَعَ رَجُلًا عَنْ غَيْرِ مَشُورَةٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ فَلَا يُبَايِعُ هُوَ وَلَا الَّذِي بَايَعَهُ تَغَرُّهُ أَنْ يُفْتَلًا، وَإِنَّهُ قَدْ كَانَ مِنْ خَبَرِنَا حِينَ تَوَقَّى اللَّهُ نَبِيَّهُ ﷺ، إِلَّا أَنَّ الْأَنْصَارَ خَالَفُونَا وَاجْتَمَعُوا بِأَسْرِهِمْ فِي سَقِيفَةِ بَنِي سَاعِدَةَ، وَخَالَفَ عَنَّا عَلِيٌّ وَالزُّبَيْرُ وَمَنْ مَعَهُمَا، وَاجْتَمَعَ الْمُهَاجِرُونَ إِلَى أَبِي بَكْرٍ فَقُلْتُ لِأَبِي بَكْرٍ: يَا أَبَا بَكْرٍ، انْطَلِقْ بِنَا إِلَى إِخْوَانِنَا هَؤُلَاءِ مِنَ الْأَنْصَارِ. فَاِنْطَلَقْنَا نُرِيدُهُمْ، فَلَمَّا دَتَوْنَا مِنْهُمْ لَقِينَا مِنْهُمْ رَجُلَانِ صَالِحَانِ، فَذَكَرَا مَا مَالَى عَلَيْهِ الْقَوْمُ فَقَالَا: أَيَنْ تُرِيدُونَ يَا مَعْشَرَ الْمُهَاجِرِينَ؟ فَقُلْنَا: نُرِيدُ إِخْوَانَنَا هَؤُلَاءِ مِنَ الْأَنْصَارِ. فَقَالَا: لَا عَلَيْكُمْ أَنْ لَا تَقْرَبُوهُمْ أَقْصُوا أَمْرَكُمْ. فَقُلْتُ: وَاللَّهِ لَنَأْتِيَنَّهُمْ.

فَاِنْطَلَقْنَا حَتَّى أَتَيْنَاهُمْ فِي سَقِيفَةِ بَنِي سَاعِدَةَ، فَإِذَا رَجُلٌ مُزْمَلٌ بَيْنَ ظَهْرَانِيهِمْ، فَقُلْتُ: مَنْ هَذَا؟ فَقَالُوا: هَذَا سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ. فَقُلْتُ: مَا لَهُ؟ قَالُوا: يُوعَكُ. فَلَمَّا جَلَسْنَا قَلِيلًا تَشَهَّدَ خَطِيبُهُمْ، فَأَتْنِي عَلَى اللَّهِ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ ثُمَّ قَالَ: أَمَّا بَعْدُ فَنَحْنُ أَنْصَارُ اللَّهِ وَكُتَيْبَةُ الْإِسْلَامِ وَأَنْتُمْ -مَعْشَرَ الْمُهَاجِرِينَ- رَهْطٌ، وَقَدْ دَقَّتْ دَافَةُ مِنْ قَوْمِكُمْ، فَإِذَا هُمْ يُرِيدُونَ أَنْ يَخْتَرِلُونَا مِنْ أَصْلِنَا وَأَنْ يَحْضُنُونَا مِنَ الْأَمْرِ. فَلَمَّا سَكَتَ أَرَدْتُ أَنْ أَتَكَلَّمَ، وَكُنْتُ زَوْرْتُ مَقَالَهُ أَعْجَبَنِي أُرِيدُ أَنْ أَقْدِمَهَا بَيْنَ يَدَيِ أَبِي بَكْرٍ، وَكُنْتُ أَذَارِي مِنْهُ بَعْضَ الْحَدِّ، فَلَمَّا أَرَدْتُ أَنْ أَتَكَلَّمَ قَالَ أَبُو بَكْرٍ: عَلَى رِسْلِكَ. فَكَرِهْتُ أَنْ أَغْضِبَهُ، فَتَكَلَّمْتُ أَبُو بَكْرٍ فَكَانَ هُوَ أَحْلَمَ مِنِّي وَأَوْقَرَ، وَاللَّهِ مَا تَرَكَ مِنْ كَلِمَةٍ أَعْجَبَنِي فِي تَرْوِيرِي إِلَّا قَالَ فِي بَدِيهِتِهِ مِثْلَهَا أَوْ أَفْضَلَ مِنْهَا حَتَّى سَكَتَ، فَقَالَ: مَا ذَكَرْتُمْ فِيكُمْ مِنْ خَيْرٍ فَأَنْتُمْ لَهُ أَهْلٌ، وَلَنْ يُعْرِفَ هَذَا الْأَمْرُ إِلَّا لِهَذَا الْحَيِّ مِنْ قُرَيْشٍ، هُمْ أَوْسَطُ الْعَرَبِ نَسَبًا وَدَارًا، وَقَدْ رَضِيتُ لَكُمْ أَحَدَ هَذَيْنِ الرَّجُلَيْنِ، فَبَايِعُوا أَيُّهُمَا شِئْتُمْ. فَأَخَذَ بِيَدِي وَبِيَدِ أَبِي عُبَيْدَةَ بْنِ الْجَرَّاحِ وَهُوَ جَالِسٌ بَيْنَنَا، فَلَمْ أَكْرَهُ مِمَّا قَالَ غَيْرَهَا، كَانَ وَاللَّهِ أَنْ أَقْدَمَ فَتَضَرَّبَ عُنْفِي لَا يَقْرُبُنِي ذَلِكَ مِنْ إِيَّيْهِ أَحَبَّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَتَأَمَّرَ عَلَى قَوْمٍ فِيهِمْ أَبُو بَكْرٍ، اللَّهُمَّ إِلَّا أَنْ تُسَوَّلَ إِلَيَّ نَفْسِي عِنْدَ الْمَوْتِ

شَيْئًا لَا أَجِدُهُ الْآنَ. فَقَالَ قَائِلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ: أَنَا جَذِلُهَا الْمُحَكِّكُ، وَعَدِيْقُهَا الْمُرَجَّبُ، مِنَّا أَمِيرٌ وَمِنْكُمْ أَمِيرٌ، يَا مَعْشَرَ قُرَيْشٍ.

فَكَثُرَ اللَّغَطُ، وَارْتَفَعَتِ الْأَصْوَاتُ، حَتَّى فَرِقْتُ مِنَ الْاِخْتِلَافِ. فَقُلْتُ: ابْسُطْ يَدَكَ يَا أَبَا بَكْرٍ. فَبَسَطَ يَدَهُ فَبَايَعْتُهُ وَبَايَعَهُ الْمُهَاجِرُونَ، ثُمَّ بَايَعْتُهُ الْأَنْصَارُ، وَنَزَوْنَا عَلَى سَعْدِ بْنِ عُبَادَةَ فَقَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ: قَتَلْتُمْ سَعْدَ بْنَ عُبَادَةَ. فَقُلْتُ: قَتَلَ اللَّهُ سَعْدَ بْنَ عُبَادَةَ. قَالَ عُمَرُ: وَإِنَّا وَاللَّهِ مَا وَجَدْنَا فِيْمَا حَضَرْنَا مِنْ أَمْرٍ أَقْوَى مِنْ مُبَايَعَةِ أَبِي بَكْرٍ، خَشِينَا إِنْ فَارَقْنَا الْقَوْمَ وَلَمْ تَكُنْ بَيْعُهُ أَنْ يُبَايِعُوا رَجُلًا مِنْهُمْ بَعْدَنَا، فَإِمَّا بَايَعْنَاهُمْ عَلَى مَا لَا نَرْضَى، وَإِمَّا نُخَالِفُهُمْ فَيَكُونُ فَسَادٌ، فَمَنْ بَايَعَ رَجُلًا عَلَى غَيْرِ مَشُورَةٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ فَلَا يُتَابَعُ هُوَ وَلَا الَّذِي بَايَعَهُ تَغَرَّ أَنْ يُقْتَلَ^(١).

٣١- باسی بهرد باران کردنی ژنی دوو گیان به‌هۆی زیناوه ئه‌گهر شووی کردبوو

٦٨٣٠- ئیبنو عه‌بباس رضی اللہ عنہ ده‌لی: من قورئانم فی‌ری جه‌ند بی‌اوێک له‌ کۆچه‌ران ده‌کرد، عه‌بدوهره‌حمانی کو‌ری عه‌وفیان تیا بوو رضی اللہ عنہ، جا له‌کاتی‌کدا من له‌ مال و شوینه‌که‌ی عه‌بدوهره‌حمان بووم له‌ مینا، که‌ ئه‌و لای عومه‌ری کو‌ری خه‌تتاب رضی اللہ عنہ بوو له‌ کۆتا‌هه‌مین حه‌جدا که‌ عومه‌ر رضی اللہ عنہ کردی، که‌ عه‌بدوهره‌حمان گه‌راپه‌وه‌ بو‌ لای وتی: خۆزگه‌ ئه‌و بی‌اویت ب‌دیایه‌ ئه‌مه‌رۆ هات بو‌ لای پێشه‌وای باومه‌رداران و وتی: ئه‌ی پێشه‌وای باومه‌رداران ئاگات له‌ فلانه‌ که‌سه‌؟ ده‌لی ئه‌گهر عومه‌ر به‌مریت به‌ده‌لنیاپه‌وه‌ به‌یعه‌ت ده‌ده‌م به‌ فلانه‌ که‌س، چونکه‌ سویند به‌خوا به‌یعه‌ت دان به‌ ئه‌بو به‌کر رضی اللہ عنہ له‌ کوتوپرێکدا کراو بی‌ وردبوونه‌وه‌ ته‌واو بوو، عومه‌ریش رضی اللہ عنہ تووره‌ بوو، پاشان وتی: من به‌ویستی خوا عی‌شا له‌ ناو

خه لکه کهدا هه لده سمه وه و ناگاداریان ده که مه وه له و که سانه ی که ده یانه وئ
 کاروباری ئه وان به زۆر داگیر بکه ن^(١)، عه بدوره حمانیش وتی: منیش وتم: ئه ی
 پیشه وای باومرداران ئه و کاره مه که، چونکه به پراستی له کاتی حه جدا نه قام و
 ئاژاوه چیه کانی تیا کو دهنه وه، وه به پراستی کاتی دمه وستی وتار بده ی ههر
 ئه وانه به زۆری له نیزکته وهن، من دهرسم تو ههستی وتاری بده ی و ئه وان به
 هه موو لایه کهدا به ناوی تو وه بلاوی بکه نه وه له کاتی کهدا لی تینه گه یشتون، وه له
 جیگای خۆیدا داینانی، له بهر ئه وه په له مه که هه تا ده چیه وه بو مه دینه،
 چونکه له راستیدا مه دینه ولاتی کوچ و سونه ته، ئه وسا کو به ره وه له گه ل
 کهسانی تیگه یشتوو ناوداری ناو خه لکهدا، ئینجا ئه وه ی دمه وئ بیلئ به چاکی
 وبه هیزی پیا ی بلی، ئه وسا زانا و شارمزیان له قسه کان تی ده گهن، وه له جیگای
 خوی داده نی، عومه ریش وتی، جا سویند به خوا - نه گهر خوا ویستی- ههر که
 گه یشته مه دینه به و کاره هه لدهستم. ئیبنو عه بباس رضی الله عنه وتی: جا که نزیک
 بوو مانگی زولحیجه ته وای بیته گه راینه وه بو مه دینه، ئینجا که پوژی هه ینی
 بوو کاتی خوړ له ناو پراستی ئاسماندا بوو زوو روشتین (بو مرگه وت)، تا سه عیدی
 کوپی زمیدی کوپی عه مری کوپی نوفه یلم بینی لای سوچیکی دوانگه که وه
 دانیشتبوو، منیش له ته نیستی دانیشتم نه ژنوم دهیدا له نه ژنوی، جا زوری
 نه برد عومه ری کوپی خه تتاب (له شوینی خویه وه به ره و دوانگه که) روشت، جا
 کاتی دیم هات، وتم به سه عیدی کوپی عه مری کوپی نه وفل ئه م دوا نیوم پرۆیه
 وتاریک ده دا و قسه یه که ده لی له و کاته وه ی بوته جینشین نه یوتوه، سه عیدیش

(١) له کاتی کهدا شیاوی ئه و کاره نین و له ئاستیدا نین.

به‌رپه‌رچی دامه‌وه و وتی به‌ته‌مای چی بلی که پیشتر نه‌یوتبیت! ئینجا عومه‌ر
 ﷺ له‌سه‌ر دوانگه‌که دانیشته، جا کاتی بانگبیزمه‌که بیده‌نگ بوو هه‌ستا،
 سوپاسی خوای کرد به‌و جووره‌ی شیاویه‌تی پاشان وتی: جا دوا ئه‌وه به‌راستی
 وته‌یه‌کتان پی ده‌لیم دیاری گراوه‌ بووم که بیلیم نازانم له‌وانه‌یه‌ وته‌ی پیش
 مردنم بیت، جا هه‌ر که‌س لیی تیگه‌یشت و له‌به‌ری کرد با باسی بکات
 بیگپرته‌وه‌ بو خه‌لک تا ئه‌و شوینه‌ی و لاخه‌که‌ی ده‌یگاتی بپروات، هه‌ر که‌سیش
 ترسا لیی تینه‌گات ئه‌وه‌ ریگه‌ ناده‌م به‌که‌س به‌ده‌م منه‌وه‌ درۆ بکات: بیگومان
 خوا موحه‌مه‌دی به‌ راست و حه‌ق ناردوو و کتییی (قورئانی) بو دابه‌زاندوو،
 جا له‌و ئایه‌تانه‌ی خوا دایه‌زاندوو ئایه‌تی به‌رد باران کردن (ی زیناکار)ه‌،
 ئیمه‌ خویندومانه‌ته‌وه‌ و لیی تیگه‌یشتوین و له‌به‌رمان کردوه‌، پیغه‌مبه‌ر ﷺ
 (زیناکاری) به‌ردباران کردوه‌ ئیمه‌ش به‌ردبارانمان کردوه‌، ئینجا ده‌ترسم ئه‌گه‌ر
 کاتیکی زۆر به‌سه‌ر خه‌لکدا تیپه‌ری که‌سیک بلی: سویند به‌خوا ئایه‌تی
 به‌ردباران کردن له‌ قورئاندا نییه‌، ئه‌وسا گومرای ببن به‌واز هیئان له‌ فه‌رزی که
 خوا دایه‌زاندوو، به‌ردباران کردن له‌ قورئاندا هه‌ق و راسته‌ له‌سه‌ر که‌سیک
 زینا بکات، ئه‌گه‌ر ژنی هیئابوو و شووی کردبوو^(١) له‌ پیاوان و ژنان، ئه‌گه‌ر
 شایه‌ت هه‌بوو یان ژنه‌که‌ سکی پر بوو یان دان پیادانان هه‌بوو، له‌ پاشان له‌و
 ئایه‌تانه‌ی له‌ رابردوو ده‌مان خوینده‌وه‌ له‌ کتیبه‌که‌ی خودا: که‌ نابی خۆتان به‌
 کوری باوکتان نه‌زانن^(٢)، چونکه‌ له‌ راستیدا ئه‌وه‌ بی باومرپیه‌^(٣) که‌ پشت بکه‌نه‌

(١) پیاو بیت یان ئافره‌ت.

(٢) وه‌ خۆتان به‌ کوری که‌سانی تر بزائن.

(٣) ئه‌گه‌ر ئه‌و کاره‌تان به‌ حه‌لāl بزائن.

باوكتان يان^(١) نهوه بى باومرپيه له نيوده ا كه پشت له باوكتان بكنه- ناگاداربن پاشان پيغهمبهرى خوا ﷺ فهرمووى: ((زيادمرؤيى مهكهن له پياهه لدانى مندا ههرچونيك زيادمرؤيى كرا له پياهه لدانى به عيساي كورپ مريهم دا ﷺ، وه بلين (پيم): بهندهى خوا و پيغهمبهرى خوايه))، پاشان پيم گهشوو كه كهسيك له نيوه دهلي: سويند به خوا نهگهر عومهر بمرپت بهيعت ددهم به فلانه كهس، با كهس نهخه له تي و غهرا نهبي و بلي: بهراستي بهيعت دان به نهبو بهكر ﷺ كوتوپر و بى بهرنامه دارستن بوى تهواوبوو، ناگاداربن نهگهر واش بيت به لام خوا خراپه كهى دوور خسته وه، نهو كهسهى له ناو نيوده له چاكه و گهورميدا كهس پي ناكات ناگاته به پلهى نهبو بهكر^(٢)، ههر كهس بهيعت بدات به پياويك بهبي راپوژى مسولمانان نه بهيعت به خودى نهو كهسه ددرى و نه بهو كهسهى نهو بهيعتهى پيداوه، نه بادا ههر دووكيان بكورزين.

وه بيگومان له دهنك و باسى نيمه دا كاتيک خوا پيغهمبهره كهى برده وه به لام نه نصاريه كان رايان پيچه وانهى نيمه بوو، ههر هه موويان له سابانى بهنى ساعيده كؤبوونه وه، وه له ناو نيمه (ى كؤچه رانيش) دا عهلى و زوبه ير و نه وانهى له گه لئاندا بوون رايان له گه ل نيمه نه بوو، كؤچه رانيش لاي نهبو بهكر كؤبوو بوونه وه، منيش به نهبو بهكرم وت: نهى نهبو بهكر بابروين بو لاي نا نهو برا نه نصاريانه مان، جا روستين بو لايان نينجا كاتي لييان نزيك بووينه وه،

(١) واته: به يهك له دوو شپوه بووه: (ان لا ترغبوا عن آبائكم، فإنه كفر بكم أن ترغبوا عن آبائكم) يان (ان كفرا بكم ان لا ترغبوا عن آبائكم)

(٢) نه م وتهى عومهر: (وَلَيْسَ مِنْكُمْ مَنْ تَقَطَّعَ الْأَعْتَاقُ إِلَيْهِ مِثْلُ أَبِي بَكْرٍ) خهتتابى بهو جوړه ماناى كرده (فتح الباري: ١٥٠/١٢) وه له (مشارق الأنوار) دا بهم جوړه ماناى كرده: له ناو نيوده له چاكه كړندا كهس پيشى نهبو بهكر نه كهوتوو. وه به نهسپي خيرا دهوترت پيش هه موو نهسپه كانى بداته وه و هيجان نهگهن پيدا له پيشركيدا. مشارق الأنوارعلى صحاح الآثار: ١٨٣/٢. مه بهست لهو وتهى عومهر نهويه نهبو بهكر كهسيكى ليها توه خه لك له سر كوك بوون و خوشيان دهويست.

گەشتین بەدوو پیاوی چاکیان باسی ئەوەیان کرد کە ئەنصارىەکان لەسەرى
 رێکەوتوون، هەردووکیان وتیان: ئەى دەستەى گۆچەرانى بەنیازن بۆ کوێ
 بڕۆن؟ ئێمەش وتمان دەمانەوێ بڕۆین بۆ لای ئائەو برايانەمان لە
 ئەنصارىەکان، جا هەردووکیان وتیان: پێویست ناکات بڕۆن بۆ لایان، بڕۆن کارى
 خۆتان بکەن، منیش وەم: سویند بەخوا هەر دەبێ بڕۆین بۆ لایان، ئیتر
 رۆشتین تا لە ساباتی بەنى ساعیدە چووینە لایان، ئینجا بینیمان پیاویک بە
 پۆشاکەگەى پێچراوەتەووە لە ناوەرەستیان دایە، وەم: ئەووە گێیە؟ وتیان: ئەووە
 سەعدى کورێ عوبادەمى، منیش وەم: جییهەتى؟ وتیان: تاو لەرزیتى، جا کەمێک
 دانیشتین و قسەکەرەگەیان (وتار خوینەگەیان) شایەتومانى هینا و سوپاسى
 خواى کرد بەو جۆرەى شیاویەتى، لە پاشان وتى: ئەنجا پاش ئەووە ئێمە
 یاریدەدەرانى ئایینى خواو لەشکرى ئىسلامین، ئێوہى پێرى گۆچەرانیش
 دەستەپەکن، کە بێگومان کۆمەلێکى کە من لە ھۆزەگەى خۆتان ھاتوون (بۆ ناو
 ئێمە)، جا ئەوانە دمیانەوێ ئێمە کەنارخەن لە کارى سەرەکی خۆمان و ئێمە لە
 لێپرسراویەتى دەرکەن و وەدەرنین، ئینجا کە بێدەنگ بوو ویستم قسە بکەم
 و تەپەکی جوانم ئامادە کردبوو بەلامەووە چاک بوو، ویستم پێش ئەبو بەکر
 پێشکەشى کەم و ھەندیکى کە توندی و توورەى تیاوو لێم لادەبرد، ئینجا کە
 ویستم قسە بکەم، ئەبو بەکر وتى: لەسەر خۆبە پەلە مەکە، منیش حەزم
 نەکرد سەرپێچى بکەم و تورەى کەم، جا ئەبو بەکر ﷺ لەمن لەسەر خۆتر و
 سەنگین و سەلارتر بوو، سویند بەخوا هیچ وشەپەک نەبوو لەوہى بەلای منەووە
 جوان بوو، مەگەر ئەو لەسەرمتای قسەکانى وەک ئەوہى منى یان چاکترى وت تا
 بێدەنگ بوو، جا وتى: ئەوہى کە باستان کرد لەو چاگانەى لە ئێوہدا ھەپە، ئێوہ
 شیاوی ھەمویانن، بەلام ئەم کارى (جینشینىیە) ھەر بۆ ئەم ھۆزى قورەیشە
 زانراوە، ئەوان چاکترین و مامناوەندترینى عەرەبن لە رەجەلەک وڵاتیاندا، وە

من رازیم به یه‌کێک له‌م دوو پیاوه به‌لپرسراو بوټان و به‌یعه‌ت بدن به
 هه‌رگامیان پێتان خو‌شه، جا ده‌ستی من و ده‌ستی ئه‌بی عوم‌به‌دیه کوری
 جه‌را‌حی گرت. له‌و کاته‌دا ئه‌بو به‌کر له‌ نیوان‌مادا دانیش‌ت‌بوو-جا من هه‌یچ‌یک
 له‌وته‌کانیم پێ ناخو‌ش نه‌بوو جگه له‌م وته‌یه‌ی^(١)، جا سویند به‌ خوا له‌و کاته‌دا
 به‌یئ‌رامایه و بدرایه له‌ گه‌ردنم به‌و (گه‌ردن په‌راندنم) گونا‌هم تووش نه‌بوا‌یه، لام
 خو‌شه‌ویستر بوو له‌وه‌ی که ببمه لپ‌رسراوی خه‌لکان‌یک ئه‌بو به‌کر یان تیا بێت،
 خوا‌یه مه‌گه‌ر له‌ کاتی سه‌ره‌مه‌رگدا نه‌فسم شتیکم بو‌جوان کات که ئیسته‌ تیا‌ما
 نییه، ئینجا پیا‌ویکی ئه‌نصاری وتی: من رایه‌کم هه‌یه په‌سه‌ندی هه‌موانه،
 لپ‌رسرا‌ویک له‌ ئیمه‌ بێت و لپ‌رسرا‌ویکیش له‌ ئیوه ئه‌ی پپ‌ری قور‌میش، ئیتر گاله
 گال و ده‌نگه‌ ده‌نگ زو‌ر بوو به‌جو‌ری بوو ترسام له‌ دروست‌بوونی حیا‌وازی، منیش
 وتم: ئه‌ی ئه‌بو به‌کر ده‌ستم بو‌ درێژ‌که ئه‌ویش ده‌ستی درێژ کرد و منیش به‌یعه‌تم
 پێدا، ئینجا کو‌چه‌ران به‌یعه‌تیان پێدا، له‌ پاشان ئه‌نصاریه‌کانیش به‌یعه‌تیان پێدا و
 بازماندا به‌سه‌ر سه‌عدی کوری عوبا‌ده‌دا، که‌سیکیان وتی: سه‌عدی کوری عوبا‌ده‌تان
 کوشت، منیش وتم: خوا سه‌عدی کوری عوبا‌ده‌ی کوشت، عومه‌ر رضی الله عنه وتی: وه‌للا‌هی
 ئیمه‌ کاتی ناماده‌ بووین له‌و کاره‌دا هه‌یج شتیکمان نه‌بینی به‌هیز‌تر‌بیت له‌ به‌یعه‌ت
 کردن به‌ ئه‌بو به‌کر رضی الله عنه، ترساین ئه‌گه‌ر له‌ ئه‌نصاریه‌کان حیا بوونا‌یه‌ته‌وه و
 به‌یعه‌ت دان نه‌بوا‌یه له‌ پاش ئیمه‌ که به‌یعه‌ت به‌ که‌سیک له‌ خو‌یان بدن، ئه‌وسا
 یان ئیمه‌ش به‌یعه‌تمان پێده‌دان له‌سه‌ر شتیک که پپ‌ی رازی نین یان له‌گه‌ل‌یان حیا‌واز
 ده‌بووین، ئه‌وسا خرا‌په‌ی لی پێدا ده‌بوو، جا هه‌ر که‌س به‌یعه‌ت بدات به‌ پیا‌ویک به‌
 بپ‌ را‌ویتری مسو‌لمانان نه‌ به‌یعه‌ت به‌ خودی ئه‌و که‌سه ده‌دری نه‌ به‌و که‌سه‌ش ئه‌و
 به‌یعه‌ته‌ی پپ‌ داوه، نه‌با‌ده هه‌ردووکیان بکو‌ژرین.

(١) که عومه‌ر یا ئه‌بو عوبه‌یده به‌یعه‌ت پپ‌ بدن.

٣٢- باب: الْبُكَرَانِ يُجْلَدَانِ وَيُنْقِيَانِ

وَقَوْلُهُ تَعَالَى: ﴿الزَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ وَلَا تَأْخُذْكُم بِهِمَا رَأْفَةٌ فِي دِينِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَشَهِدَ عَذَابُهُمَا طَائِفَةٌ مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ (٢) الزَّانِي لَا يَنْكِحُ إِلَّا زَانِيَةً أَوْ مُشْرِكَةً وَالزَّانِيَةُ لَا يَنْكِحُهَا إِلَّا زَانٍ أَوْ مُشْرِكٌ وَحُرِّمَ ذَلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ (٣) النُّور.

قَالَ ابْنُ عُيَيْنَةَ: رَأْفَةٌ فِي إِقَامَةِ الْحَدِّ.

٦٨٣١- حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ، أَخْبَرَنَا ابْنُ شِهَابٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُثْبَةَ، عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ الْجُهَنِيِّ قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَأْمُرُ فِيمَنْ زَانَى وَلَمْ يُحْصَنْ جَلْدَ مِائَةٍ وَتَغْرِيْبَ عَامٍ^(١).

٣٢- باسیک: کور و کچ (ی زیناکەر) دارکاری ده‌کرین و دوور ده‌خزینوه وه ئەم فەرمايشتهی خواى به‌رز و بلند: (کور و کچی زیناکەر هەر یه‌کیکیان سه‌د داریان لى بدهن، وه به‌زهی هاتنه‌وه‌تان پێیاندا نه‌تانگرى له (جێبه‌جێ کردنى) فەرمانى خوا ئەگەر ئیوه‌ باوه‌رتان هه‌یه‌ به‌ خواو به‌ رۆژى دواى، وه‌ با ئاماده‌ی بینینی سزادانى ئەو دووانه‌ بن کۆمه‌لێک له‌ باوه‌رداران، کورى زیناکەر ته‌نها کچی زیناکەر یان ئافره‌تى بته‌رست ماره‌ ده‌کات، وه‌ کچی زیناکەر ته‌نها کورى زیناکەر یان پیاوى بته‌رست ماره‌ی ده‌کات، ئەو ماره‌کردن و شوو‌ کردنه‌ به‌ زیناکەر یاساغ‌ کراوه‌ له‌ سه‌ر باوه‌رداران)

ئێبنو عویه‌نه‌ ده‌لى: (رَأْفَةٌ) واته‌: (به‌زهی له‌) جێبه‌جێ کردنى سزای شه‌رعیدا.

٦٨٣١- زهیدی کوری خالیدی جوهه‌نی ﷺ ده‌لی: له پیغه‌مبه‌ری خوا م ﷺ بیست که فه‌رمانی ده‌کرد دهرباره‌ی ئەو که‌سه‌ی کج یا کور بوایه و زینای بکردایه، به‌سه‌د شه‌لاق لی‌دانی و سالتیک دوورخسته‌وه‌ی له شوینی خوی.

٦٨٣٢ - قَالَ ابْنُ شِهَابٍ: وَأَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ عَرَّبَ، ثُمَّ لَمْ تَزَلْ تِلْكَ السَّنَةَ. ٦٨٣٢- ئیبنو عه‌بباس ده‌لی: عورو‌ی کوری زوبه‌یر بو‌ی گپ‌رامه‌وه که عومه‌ری کوری خه‌تتاب ﷺ زیناکه‌ری له ولاتی خوی دوور ده‌خسته‌وه، پاشان به‌به‌رده‌وامی ئەم دوورخسته‌وه‌یه بوو به سووننه‌ت و نه‌ریت.

٦٨٣٣ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ﷺ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَضَى فِيمَنْ رَزَى وَلَمْ يُحْصَنْ بِنَفْيِ عَامٍ بِإِقَامَةِ الْحَدِّ عَلَيْهِ^(١).

٦٨٣٣- ئەبو هورمیره ﷺ ده‌گپ‌رته‌وه که پیغه‌مبه‌ری خوا م ﷺ بپاریدا دهرباره‌ی ئەو که‌سه‌ی کج یا کور بوایه و زینای بکردایه، به‌سالتیک دوورخسته‌وه له شوینی خوی له‌گه‌ل جیبه‌جی کردنی سزای زینا به‌سه‌ریدا (که لی‌دانی سه‌د شه‌لاقه‌یه).

٣٣- بَابُ نَفْيِ أَهْلِ الْمَعَاصِي وَالْمُخَنَّثِينَ

٦٨٣٤ - حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ أَبِرَاهِيمَ، حَدَّثَنَا هِشَامٌ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ عِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ﷺ قَالَ: لَعَنَ النَّبِيُّ ﷺ الْمُخَنَّثِينَ مِنَ الرِّجَالِ، وَالْمُتَرَجِّلَاتِ مِنَ النِّسَاءِ، وَقَالَ: «أَخْرِجُوهُمْ مِنْ بُيُوتِكُمْ». وَأَخْرَجَ فَلَانًا، وَأَخْرَجَ عُمَرُ فَلَانًا^(٢).

(١) پروانه: ٢٣١٥.

(٢) پروانه: ٥٨٨٥.

٣٣- باسی دورخستنوهی خه‌لکی تاوانکار و پیاوانی ژنانی^(١)

٦٨٣٤- ئیبنو عه‌بباس (رض) ده‌لێ: پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) نه‌فرینی کرد له پیاوانی ژنانی و ژنانی خو‌یان له پیاوان ده‌چوینن، وه‌ فه‌رمووی: ((له‌ ماله‌کانتان دمریان که‌ن))، وه‌ فلانه‌ که‌سی دمرکرد و دوور خسته‌وه‌^(٢)، عومه‌ریش فلانه‌ که‌سی^(٣) دمرکرد و دوور خسته‌وه‌.

٣٤- بابُ مِنْ أَمْرِ غَيْرِ الْإِمَامِ بِإِقَامَةِ الْحَدِّ غَائِبًا عَنْهُ

٦٨٣٥- ٦٨٣٦- حَدَّثَنَا عَاصِمُ بْنُ عَلِيٍّ، حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ وَزَيْدِ بْنِ خَالِدٍ أَنَّ رَجُلًا مِنَ الْأَعْرَابِ جَاءَ إِلَى النَّبِيِّ (ﷺ) وَهُوَ جَالِسٌ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَفْضِ بِكِتَابِ اللَّهِ. فَقَامَ خَصْمُهُ فَقَالَ: صَدَقَ، أَفْضِ لَهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ بِكِتَابِ اللَّهِ، إِنَّ ابْنِي كَانَ عَسِيفًا عَلَى هَذَا فَرَزَنِي بِأَمْرَاتِهِ، فَأَخْبَرُونِي أَنَّ عَلَى ابْنِي الرَّجْمَ، فَأَفْتَدَيْتُ بِمِائَةٍ مِنَ الْغَنَمِ وَوَلِيدَةٍ، ثُمَّ سَأَلْتُ أَهْلَ الْعِلْمِ فَرَعَمُوا أَنَّ مَا عَلَى ابْنِي جَلْدُ مِائَةٍ وَتَغْرِيبُ عَامٍ. فَقَالَ: «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، لَأَقْضِيَنَّ بَيْنَكُمَا بِكِتَابِ اللَّهِ، أَمَّا الْغَنَمُ وَالْوَلِيدَةُ فَرَدُّ عَلَيْكَ، وَعَلَى ابْنِكَ جَلْدُ مِائَةٍ وَتَغْرِيبُ عَامٍ، وَأَمَّا أَنْتَ يَا أَنْتُسُ فَاغْدُ عَلَى أَمْرَاهُ هَذَا فَارْجُمْهَا». فَعَدَا أَنْتُسُ فَرَجَمَهَا^(٤).

٣٤- باسی ئەو که‌سه‌ی پیشه‌وا فه‌رمانی پێ بکات به‌ جێبه‌جێ کردنی سزای شه‌رعی له‌ کاتی ئاماده‌نه‌بوونی پیشه‌وادا له‌ جێی ئەو

٦٨٣٥- ٦٨٣٦- ئەبو هورهمیره و زه‌یدی کوری خالید (رض) هه‌ردووکیان گیرایانه‌وه‌ که‌ پیاویکی عه‌ره‌بی ده‌شته‌کی هات بو‌ خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ)، له‌ کاتی‌کدا

(١) ئەو پیاوانه‌ی خو‌یان له‌ ژنان ده‌چوینن له‌ قسه‌ و کرداریاندا.

(٢) نه‌چه‌شه‌ی ئەله‌ه‌بدلحادی له‌ مه‌دینه‌ دهرکرد، بڕوانه‌: إرشاد الساري: ٢٤٩/١٤، وه‌ له‌ رێوایه‌تی ئەبو داوودا ده‌لێ: پیاویکی ژنانی یان هه‌تا بو‌ خزمه‌تی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ده‌ستی و پێی گرتویه‌ خه‌نه‌، فه‌رمووی: ئەمه‌ چیه‌؟ وترا لاسایی ژنان ده‌کاته‌وه‌، فه‌رمانی کرد و دووری خسته‌وه‌ بو‌ نه‌قیع. بڕوانه‌ سونه‌نی ئەبوداوود فه‌رموده‌ی ژماره‌ (٤٩٢٨).

(٣) ناوی ماتیع بوو. إرشاد الساري: ٢٤٩/١٤.

(٤) بڕوانه‌: ٢٣١٥، ٢٣١٤.

دانیشتبوو وتی: ئەهی پێغه‌مبەری خوا بە‌گتیبە‌که‌ی خوا بپاری‌بده (له‌ نیوانماندا)، ئینجا پ‌گابەرە‌که‌ی هه‌ستا و وتی: راست ده‌کات، ئەهی پێغه‌مبەری خوا بە‌گتیبە‌که‌ی خوا بپاری بۆ بده، بێ‌گومان کۆ‌پەرە‌که‌ی من کرێ‌کار بووه‌ لای ئەم پیاوه‌ و زینای کردوه‌ له‌ گه‌ڵ خێ‌زانه‌که‌یدا، هه‌واڵیاندا به‌من که‌ کۆ‌پەرە‌که‌ی تۆ به‌‌ردبارانکردنی له‌سه‌ره‌، منیش سه‌د سه‌ر مه‌ر و که‌نیزه‌کێ‌ک بریتیم‌دا (تا کۆ‌پەرە‌که‌م په‌‌جم نه‌ک‌ری)، پاشان په‌‌رسیارم له‌ زانایان کرد وتیان: ئەوه‌ی له‌سه‌ر کۆ‌پەرە‌که‌ی منه‌ سه‌د شه‌لاق و یه‌ک سال دوور خستنه‌وه‌یه‌، پێغه‌مبە‌ریش ﷺ فه‌رمووی: ((سویند به‌و زاته‌ی گیانی منی به‌ ده‌سته‌، بێ‌گومان به‌‌گتیبە‌که‌ی خوا بپاری ده‌دم له‌ نیوانتاندا، جا مه‌‌په‌‌کان و که‌نیزه‌که‌که‌ ئەوه‌ ده‌گه‌‌پته‌وه‌ بو‌ت، وه‌ کۆ‌په‌‌که‌شت سه‌د شه‌لاق و یه‌ک سال دوور خستنه‌وه‌ی له‌سه‌ره‌، جا تۆش ئونه‌یس بپ‌و بۆ لای ژنی ئەم پیاوه‌ و به‌‌ردبارانی بکه‌))، جا ئونه‌یسیش به‌‌یانیه‌که‌ی رۆشت بۆ لای ئافه‌‌ته‌که‌ و به‌‌ردبارانی کرد.

٣٥- **بابُ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى: ﴿وَمَنْ لَّمْ يَسْتَطِعْ مِنْكُمْ طَوْلاً أَنْ يَنْكِحَ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ فَمِنْ مَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ مِنْ فَنِيَتِكُمُ الْمُؤْمِنَاتِ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِإِيمَانِكُمْ بَعْضُكُم مِّنْ بَعْضٍ فَانْكِحُوهُنَّ بِإِذْنِ أَهْلِهِنَّ وَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ مُحْصَنَاتٍ غَيْرَ مُسْفَحَاتٍ وَلَا مُتَّخَذَاتِ أَخْدَانٍ فَإِذَا أَحْصَيْتُمْ أَنْتُمْ أَنْ تَبْتَغِيَهُنَّ فَعَلَيْهِنَّ نِصْفُ مَا عَلَى الْمُحْصَنَاتِ مِنَ الْعَذَابِ ذَلِكَ لِمَنْ خَشِيَ الْعَنَتَ مِنْكُمْ وَأَنْ تَصْرِبُوا خَيْرٌ لَّكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ﴾ النساء**

٣٥- با‌سی ئەم فه‌رمایشته‌ی خوا‌ی به‌‌رز و بل‌ند: (وه‌ ئەوه‌ی له‌ ئێ‌وه‌ له‌ به‌‌ر هه‌‌ژاری نه‌‌یتوانی ئافه‌‌ته‌ی ئازادی باوه‌‌پ‌دار هه‌‌ره‌

بکات، ئەوه با لەو کەنیزە کە باوەردارانەتان ماره بکات کە
 بوونەتە مسوولمان، وە خوا زاناترە بە باوەرپەرە کەتان، هەندیکتان
 لە هەندیکێ تێر تان^(١)، لەبەر ئەوه بە پەرەزاهەندی خاوەنەکانیان
 مارهیان بکەن، وە ماره‌ییه‌ کەیان پێ بدەن بە شتێوازیکێ چاک،
 لە کاتی کدا ئەو کەنیزەکانە داوێن پاک بن، داوێن پیس (و زینا
 کاری بە ئاشکرا) نەبن، وە دوستان نەبێ (بە نەهێنی بۆ
 زیناکردن)، جا ئەگەر ئەو (کەنیزەکانە) شوویان کرد پاشان
 خراپە‌ییه‌کی ئاشکرایان کرد (زینا)، ئەوه نیوه‌ی سزای ئافره‌ته‌
 ئازادەکانیان لەسەرە (لێیان دەدرێ کە پەنجە جە‌لدە)، ئەو (ماره‌
 کردنی کەنیزە کە) بۆ کەسێک لە ئێوه‌ لە تاوان کردن (زینا)
 بترسێ، بە‌لام ئەگەر ئارام بگرن (کەنیزە کە ماره‌ نەکەن) چاکترە
 بۆتان، خوا لێبوورده‌ی بە بەزە‌ییه‌

٣٥/م باب: إِذَا زَنَتِ الْأَمَةُ

٦٨٣٧-٦٨٣٨- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ
 عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ وَزَيْدِ بْنِ خَالِدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ سُئِلَ عَنِ الْأَمَةِ إِذَا زَنَتْ وَلَمْ
 تُحْصَنْ، قَالَ: «إِذَا زَنَتْ فَاجْلِدُوهَا، ثُمَّ إِنْ زَنَتْ فَاجْلِدُوهَا، ثُمَّ إِنْ زَنَتْ فَاجْلِدُوهَا، ثُمَّ
 يَبْعُوهَا وَلَوْ بِضَفِيرٍ». قَالَ ابْنُ شِهَابٍ: لَا أَذْرِي بَعْدَ الثَّالِثَةِ أَوِ الرَّابِعَةِ^(٢).

(١) هه‌مووتان نه‌وه‌ی ئاده‌من ﷺ.

(٢) پروانه: ٢١٥٣، ٢١٥٤.

٣٥- باسیک: ئەگەر که‌نیزه‌کیک زینای کرد (حوکمه‌که‌ی چیه؟)

٦٨٣٧-٦٨٣٨- ئەبو ھورەیرە و زەیدی کوری خالید رضی اللہ عنہ دەگێڕنەووە پێغەمبەری خوا ﷺ پرسبازی لێ کرا دەربارە ی که‌نیزەک ئەگەر زینای کرد شووی نەکردبوو، فەرمووی: ((ئەگەر (که‌نیزەک) زینای کرد داری ھەدی لێ بدەن، پاشان ئەگەر (جاری دووھەم) زینای کرد داری ھەدی لێ بدەن، پاشان ئەگەر (جاری سێھەم) زینای کرد داری ھەدی لێ بدەن، دوا ئەووە بێفروشین با بە گوریسیەکی مووینیش بێت)).

ئیبنو شېھاب دەلێ: نازانم ئەم بپرگە ی فەرموودەکە: ((پاشان ئەگەر زینای کرد جەلدی لێدەن، پاشان بێفروشن ئەگەر بە گوریسیکەش بێت))، پاش جاری سێھەم بوو یان پاش جاری چوارەم بوو^(١).

٣٦- بابُ لَا يُتْرَبُ عَلَى الْأَمَةِ إِذَا زَنَتْ وَلَا تُنْقَى

٦٨٣٩- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ سَعِيدِ الْمَقْبُرِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّهُ سَمِعَهُ يَقُولُ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: «إِذَا زَنَتِ الْأَمَةُ فَتَبَيَّنَ زِنَاهَا فَلْيَجْلِدْهَا وَلَا يُتْرَبْ، ثُمَّ إِنْ زَنَتْ فَلْيَجْلِدْهَا وَلَا يُتْرَبْ، ثُمَّ إِنْ زَنَتِ الثَّالِثَةَ فَلْيَبِيعْهَا وَلَوْ بِحَبْلٍ مِنْ شَعْرِ». تَابَعَهُ إِسْمَاعِيلُ بْنُ أُمَيَّةَ، عَنْ سَعِيدٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ.

٣٦- باسی ئەگەر که‌نیزەک زینای کرد سەر زەنشت ناکری و دووریش ناخړیتەووە

٦٨٣٩- ئەبو ھورەیرە رضی اللہ عنہ دەگێڕیتەووە کە لە پێغەمبەری ﷺ بیست دەیفەرموو: ((ئەگەر که‌نیزەک زینای کرد و زیناکە ئاشکرا بوو^(٢) با (خاوەنەکە ی) دار ھەدی

(١) کە دەفەرموو: ئەگەر زینای کرد.

(٢) پڕوانە: ٢١٥٢.

(٣) بە شایەت یا دانپیانان یا سک پڕبوون.

لێ بدا و سه‌رزه‌نشتی نه‌کات و ته‌شه‌ری لینه‌دات، پاشان نه‌گهر (جاریکێتر) زینای کرد با داری هه‌دی لێ بدا و سه‌رزه‌نشتی نه‌کات و ته‌شه‌ری لینه‌دات، پاشان نه‌گهر بۆ جاری سییه‌م زینای کرد^(١)، ئه‌وه با خاومنه‌که‌ی بی‌فرۆشیت به‌ گورسیه‌کی مووینیش بێت)).

ئیسماعیل کورێ ئومه‌یه‌یه‌ نه‌م فه‌رمووده‌ی گیراومه‌وه‌ له‌ سه‌عه‌ده‌وه‌ له‌ ئه‌بو هورمه‌یره‌وه‌ ﷺ ئه‌ویش له‌ بێغه‌مه‌به‌ره‌وه‌ ﷺ گیراویه‌تی‌ه‌وه‌ و پالێشتی گیرانه‌وه‌که‌ی له‌یس دمکات^(٢).

٣٧- بَابُ أَحْكَامِ أَهْلِ الذِّمَّةِ وَإِخْصَانِهِمْ إِذَا زَنَوْا وَرَفَعُوا إِلَى الْإِمَامِ

٦٨٤٠- حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ، حَدَّثَنَا الشَّيْبَانِيُّ: سَأَلْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِي أَوْفَى عَنِ الرَّجْمِ فَقَالَ: رَجَمَ النَّبِيُّ ﷺ. فَقُلْتُ: أَقْبَلَ الثَّوْرَ أَمْ بَعْدَهُ؟ قَالَ: لَا أَدْرِي. تَابَعَهُ عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ وَخَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ وَالْمَحَارِبِيُّ وَعَبِيدَةُ بْنُ حُمَيْدٍ عَنِ الشَّيْبَانِيِّ. وَقَالَ بَعْضُهُمْ: الْمَائِدَةُ. وَالْأَوَّلُ أَصَحُّ^(٣).

٣٧- باسی یاسا‌کانی په‌یمان‌به‌سته‌کان (ی گاور و جوو)

وه ماره‌کردنی خۆیان^(٤) ئه‌گهر زینایان کردوو ئه‌و

بابه‌ته‌یان به‌رز کرایه‌وه‌ بۆ لای پێشه‌وا‌ی مسوولمانان

٦٨٤٠- شهبانی ده‌لی: پرسیارم له‌ عه‌بدو‌للا‌ی کورێ ئه‌بی ئه‌وفا کرد ﷺ دهرباره‌ی به‌ردباران کردن؟ وتی: بێغه‌مه‌به‌ری خوا ﷺ خۆی به‌ردبارانی (زیناکاری) کردوه‌، وتم: پێش (دابه‌زینی) سوهرتی نوور یان پاش (دابه‌زینی)؟ وتی نازانم.

(١) داری هه‌دی لێیدا ئه‌نجا بی‌فرۆشیت.

(٢) ئه‌بنو جه‌هر ده‌لی: پالێشه‌که‌ی ئیسماعیل بۆ له‌یس له‌ ده‌قی فه‌رمووده‌که‌ دایه‌ نه‌ک له‌ رسته‌که‌یدا (فتح الباری: ٢٠٢/١٥).

(٣) بېروانه: ٦٨١٣.

(٤) به‌لای ئێمه‌وه‌ په‌وايه‌ له‌ ناو خۆیاندا.

عه‌لی کوری موسه‌یر و خالیدی کوری عه‌بدو‌ل‌لای و مو‌حاریبی و عوبه‌یده‌ی کوری حومه‌ید له شه‌یبانی‌هوه گێ‌پاویانه‌ته‌وه و پال‌بشتی گێ‌پانه‌وه‌که‌ی عه‌بدو‌لو‌وا‌حید ده‌که‌ن. هه‌ندی‌ک له گێ‌پ‌مه‌وه‌کان ده‌لێن سو‌په‌تی مائده له جیاتی سو‌په‌تی نو‌ور، به‌لام وته‌ی یه‌که‌میان (که سو‌په‌تی نو‌وره) پاستره.

٦٨٤١- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنِي مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رضي الله عنه أَنَّهُ قَالَ: إِنَّ الْيَهُودَ جَاءُوا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَذَكَّرُوا لَهُ أَنَّ رَجُلًا مِنْهُمْ وَأَمْرًا زَنِيًّا، فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «مَا تَجِدُونَ فِي التَّوْرَةِ فِي شَأْنِ الرَّجْمِ؟». فَقَالُوا: نَفْضُحُهُمْ وَيُجْلَدُونَ. قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَلَامٍ: كَذَبْتُمْ إِنَّ فِيهَا الرَّجْمَ. فَأَتَوْا بِالتَّوْرَةِ فَشَرُّوْهَا، فَوَضَعَ أَحَدُهُمْ يَدَهُ عَلَى آيَةِ الرَّجْمِ فَقَرَأَ مَا قَبْلَهَا وَمَا بَعْدَهَا. فَقَالَ لَهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَلَامٍ، ارْفَعْ يَدَكَ. فَرَفَعَ يَدَهُ فَإِذَا فِيهَا آيَةُ الرَّجْمِ. قَالُوا: صَدَقَ يَا مُحَمَّدُ، فِيهَا آيَةُ الرَّجْمِ. فَأَمَرَ بِهِمَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَرَجِمَا، فَرَأَيْتُ الرَّجُلَ يَخْنِي عَلَى الْمَرْأَةِ يَقِيهَا الْحِجَارَةَ^(١).

٦٨٤١- عه‌بدو‌ل‌لای کوری عومه‌ر رضي الله عنه ده‌گێ‌پ‌په‌ته‌وه که جوله‌که‌کان هاتن بو‌ خزمه‌تی پێغه‌مبه‌ری خوا و ووتیان پێی: که پیاو و ژنی‌ک له‌وان زینایان کردوه، پێغه‌مبه‌ری خواش ﷺ فه‌رمو‌وی پێیان: ((ده‌باره‌ی حو‌کمی به‌رده‌باران کردن له ته‌وراتدا چی ده‌زانن؟)) وتیان: تاوانه‌که‌یان ناشکرا ده‌کین، وه‌ حه‌یایان ده‌به‌ین و شه‌رمه‌زاریان ده‌که‌ین و شه‌لاق ده‌درێن، عه‌بدو‌ل‌لای کوری سه‌لامیش رضي الله عنه وتی: درو‌تان کرد بێ‌گومان له ته‌وراتدا به‌رده‌باران کردن هه‌یه، جا ته‌وراته‌که‌یان هێنا و کردیانه‌وه، ئه‌نجا که‌سی‌کیان ده‌ستی خسته‌ سه‌ر ئایه‌تی به‌رده‌باران کردنه‌که،

ئه‌وه‌ی له پیش و پاشی (نایه‌تی به‌ردباران کردنه‌که) وه بوو خویندیه‌وه، عه‌بدوللای کورپی سه‌لامیش پیی وت: ده‌ستت به‌رزکه‌ره‌وه ئه‌ویش ده‌ستی به‌رز کرده‌وه، جا (پروون بوویه‌وه) که نایه‌تی به‌ردباران کردن له ته‌ورات دایه، ئه‌وسا جوله‌که‌کان وتیان: ئه‌ی موحه‌مه‌د عه‌بدوللای راستی کرد له ته‌وراتدا نایه‌تی به‌ردباران کردن هه‌یه، ئه‌نجا پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ فه‌رمانی کرد (به به‌ردباران کردن) هه‌ردووکیان و به‌ردباران کران، عه‌بدوللای (ی کورپی مه‌سعوود ﷺ) ده‌لی: ئه‌نجا پیاوه (زیناکه‌ره) کهم بینی خو‌ی دابوو به سه‌ر ئافه‌رته‌که‌دا له به‌رده‌مکان ده‌پاراست.

٣٨- باب: إِذَا رَمَى امْرَأَتُهُ أَوْ امْرَأَةٌ غَيْرُهُ بِالزَّنَا عِنْدَ الْحَاكِمِ

وَالنَّاسِ، هَلْ عَلَى الْحَاكِمِ أَنْ يَبْعَثَ إِلَيْهَا يَسْأَلَهَا عَمَّا رُمِيَتْ بِهِ؟

٦٨٤٣-٦٨٤٢- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُوسُفَ، أَخْبَرَنَا مَالِكٌ، عَنِ ابْنِ شَهَابٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ وَزَيْدِ بْنِ خَالِدٍ أَنََّّهُمَا أَخْبَرَاهُ أَنَّ رَجُلَيْنِ اخْتَصَمَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ أَحَدُهُمَا: اقْضِ بَيْنَنَا بِكِتَابِ اللَّهِ. وَقَالَ الْآخَرُ -وَهُوَ أَفْقَهُهُمَا- أَجَلْ يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَاقْضِ بَيْنَنَا بِكِتَابِ اللَّهِ، وَأُذِنْ لِي أَنْ أَتَكَلَّمَ. قَالَ: «تَكَلَّمْ». قَالَ: إِنَّ ابْنِي كَانَ عَسِيفًا عَلَى هَذَا -قَالَ مَالِكٌ: وَالْعَسِيفُ: الْأَجِيرُ- فَزَنَى بِامْرَأَتِهِ، فَأَخْبَرُونِي أَنَّ عَلَى ابْنِي الرَّجْمَ، فَافْتَدَيْتُ مِنْهُ مِائَةَ شَاةٍ وَبِجَارِيَةٍ لِي، ثُمَّ إِنِّي سَأَلْتُ أَهْلَ الْعِلْمِ فَأَخْبَرُونِي أَنَّ مَا عَلَى ابْنِي جَلْدُ مِائَةٍ وَتَغْرِيبُ عَامٍ، وَإِنَّمَا الرَّجْمُ عَلَى امْرَأَتِهِ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «أَمَّا وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَأَقْضِيَنَّ بَيْنَكُمَا بِكِتَابِ اللَّهِ، أَمَّا غَنَمُكَ وَجَارِيَتُكَ فَرَدُّ عَلَيْكَ». وَجَلَدَ ابْنَهُ مِائَةً وَغَرَّبَهُ عَامًا، وَأَمَرَ أُتَيْسًا الْأَسْلَمِيَّ أَنْ يَأْتِيَ امْرَأَةَ الْآخَرِ: «فَإِنْ اعْتَرَفَتْ فَارْجُمَهَا» فَاعْتَرَفَتْ فَارْجَمَهَا^(١).

٣٨- باسیک: ئەگەر پیاویک ژنه‌که‌ی یان ژنی پیاویکی تر تاوانبار بکات به زیناکردن لای دادوهر و خه‌لکی، ئایا پێویسته له‌سەر دادوهر که‌سیک بنیڕیت بۆ لای ژنه‌که‌ و پرسپاری لی بکات دهرباره‌ی ئەو زینایه‌ی تاوانبار کراوه‌ پێی؟

٦٨٤٢-٦٨٤٣- عوبه‌یدوللای کورپی عه‌بدوللای کورپی عوتبه‌ی کورپی مه‌سعوود له‌ ئەبو هورهریره و زه‌یدی کورپی خالیده‌وه رضی اللہ عنہ که ههر دووکیان بۆیان گیراوه‌ته‌وه، که دوو پیاو (کی‌شه‌یان بوو) سکالایان هینا بۆ خزمه‌تی پێغه‌مبه‌ری خوا صلی اللہ علیہ وسلم، جا پیاویکیان وتی: ئەه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا صلی اللہ علیہ وسلم به‌کتیبه‌که‌ی خوا بریار بده له‌ نیوانماندا، پیاوه‌که‌ی که‌شیان - که‌ له‌و تیگه‌شتوتر بوو - وتی: به‌ئێ ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خوا به‌کتیبه‌که‌ی خوا بریار بده له‌ نیوانماندا، وه‌ مؤله‌تی من بده قسه‌ بکه‌م، فهرمووی: ((قسه‌ بکه‌)) وتی: بێگومان کورپه‌که‌ی من شوان (رهنجبه‌ر) بووه‌ لای ئەم پیاوه‌ - مالیک ده‌لی: (العسیف) واته‌: گرێکار و رهنجبه‌ر- ئینجا زینای کردوه‌ له‌گه‌ڵ ژنه‌که‌یدا، منیش سه‌د سه‌ر مه‌ر و که‌نیزه‌کیکی خۆم پێدا له‌ بریتیدا (تا کورپه‌که‌م رهنج نه‌کری)، پاشان پرسپارم له‌ که‌سانێکی زانا کرد و پێیان وتم که‌ کورپه‌که‌م سه‌د شه‌لاق لی‌دان و سالتیک دوورخستنه‌وه‌ی له‌سه‌ره‌، وه‌ ژنی ئەم پیاوه‌ش ته‌نها به‌ردبارانکردنی له‌سه‌ره‌، پێغه‌مبه‌ری خواش صلی اللہ علیہ وسلم فهرمووی: ((سویند به‌و زاته‌ی گیانی منی به‌ده‌سته‌ به‌دنیاییه‌وه‌ به‌کتیبه‌که‌ی خوا بریار ده‌دم له‌ نیوانتاندا، جا مه‌رکان و که‌نیزه‌که‌که‌ ده‌گه‌ڕێته‌وه‌ بۆخۆت))، سه‌د شه‌لاقه‌یدا له‌ کورپه‌که‌ی و یه‌ک سال دووری

خسته‌وه، فه‌رمانیشی کرد به ئونه‌یسی نه‌سله‌می بپروات بو لای ژنی
پیاوه‌که‌ی تر((ئینجا نه‌گهر دانی نا به زینا‌که‌یدا ئه‌وه به‌ردبارانی بکه))،
ئافره‌ته‌که‌ش دانی پیادا ناو به‌ردبارانی کرد.

پيرستى بهرگى نوپهه

- ٢٠- باسى كوشتنى منداڤ (له لايهن باوكيهوه) له ترسى ئهوهى
٣ نان بخوات لهگهآيدا
- ٢١- باسى دانانى منداڤ له كوڤشدا
٤
- ٢٢- باسى دانانى منداڤ له سهر ران
٤
- ٢٣- باسيك: ئههه كدار و به سهر كردنهوه له (تهواوى) باوهره
٥
- ٢٤- باسى فهزڤ و گهورهىي ئهه و كهسهى سهر پهرشتى
و خزمهتى ههتيويك دهكات
٦
- ٢٥- باسى گهورهىي مشورخورى بو بيوهژن و ههژار
٦
- ٢٦- باسى گهورهىي مشورخورى بو ههژاران
٧
- ٢٧- باسى بهزهىي هاتنهوه بهخهك و گيانداراندا
٨
- ٢٨- باسى ئاموژگارى بهچاكه كردن لهگهڤ دراوسيدا
١١
- ٢٩- باسى گوناھى ئهه و كهسهى كه دراوسيكهى له خراپه
و زيانى ئهه پاريزراو نهبيت
١٢
- ٣٠- باسيك: هيچ دراوسيكه خهلاتى دراوسيكه بهكهه نهزائيت
١٣
- ٣١- باسيك: ههر كهس باوهري ههيه بهخوا و بهروژى دوايى ئهوه
با ئازارى دراوسيكه نهكات
١٣
- ٣٢- باسى مافى دراوسى دهر بارهى نزيكى دهرگاكان
١٤
- ٣٣- باسيك: ههههه چاكه كردنيك خيره
١٥
- ٣٤- باسى قسهى جوان و چاك كردن
١٦
- ٣٥- باسى (گهورهىي) له سهر خوڤى و نهرم و نيانى له گشت كارهكاندا
١٧

- ٣٦- باسی فهزلی هاوکاری و یارمهتی دانی باوهرداران بۆ یه کتری ١٨
- ٣٧- باسی ئەم فهرمایشتهی خوا ﷺ: (هەر که سێک تکایه کی چاکه بکات به شیککی له (پاداشتی) ئەو چاکهیهی بۆ ههیه، وه هەر که سێک تکایه کی خراپه بکات، ئەویش به شیککی ده بێت له (سزای) ئەو خراپهیه، وه خوا هه میسه به سهر هه موو شتی کدا به توانایه) ١٩
- ٣٨- باسیک: پینغه مبه ر ﷺ نه ره وشت ناشرینی زمان پیس بوو نه له خوشی ده وه شانده وه ره وشت ناشرین و زمان پیس بێت ٢٠
- ٣٩- باسی (گه وه یی) ره وشتی جوان و به خشنده یی و ئەوه ی که ناپه سه نده له رژده یی و ره زیلی ٢٢
- ٤٠- باسیک: پیاو ده بێت حالی چۆن بێت له ناو مال و مندالی خۆیدا؟ ٢٦
- ٤١- باسی خوش ویستن له خواس بهرز و بلند هه ٢٦
- ٤٢- باسی خوش ویستن له بهر خوا ٢٧
- ٤٣- باسی ئەم فهرمایشتهی خوا ﷺ: (ئهی ئەوانه ی باوه رتان هیناوه با هیچ کۆمه له پیاویکتان گالته نه کهن به کۆمه لێکی تریان، ره نگه گالته پیکراوه کان له گالته که ره کان با شتر بن (لای خوا)، تا ده گاته ئەم فهرمایشته (ئهو ئەوانه هەر خویان سته مکارن)) ٢٨
- ٤٤- باسی ئەوه ی رینگری لێ کراوه له جنیودان و نه فرین کردن ٢٩
- ٤٥- باسی ئەوه ی که دروسته له باسی خه لک وه ک بلای: دریز و کورت ٣٤
- ٤٦- باسی (حه رامیه تی) غه یبه ت کردن، وه ئەم فهرمایشتهی خواس بهرز و بلند: (له پاشمله به خراپه باسی یه ک مه کهن، ئایا کام له ئیوه پیتی خوشه گوشتی برا (تاینی یه که ی) بخوات؟ به مردووی، بینگومان قیزتان لێی ده بێته وه و پیتان ناخۆشه، وه له خوا بترسن بینگومان خوا ته وبه گیراکه ری به بهزه ییه) ٣٦

- ٤٧- باسی ئەم فەرموودهی پیغمبەر ﷺ ((چاکترین مالی ئەنصارییەکان)) ٣٦
- ٤٨- باسی ئەوهی دروستە لە غەیبەت کردنی خەڵکی خراپ و گومانای ٣٧
- ٤٩- باسیک: دوو زمانی کردن لە تاوانە گەورەکانە ٣٨
- ٥٠- باسی ئەوهی ناپەسەندە لە دوو زمانی کردن ٣٩
- ٥١- باسی ئەم فەرمايشتهی خواي بهرز و بلند: ٥١
- (وه خۆتان بپارێزن لە قسەي درۆ و نارهوا) ٣٩
- ٥٢- باسی ئەوهی وتراوه دەربارەي کەسێ دوو روو ٤٠
- ٥٣- باسی ئەو کەسەي هاوڕیکەي ئاگادار دەکاتوه بهوهي پێي دەوتریت ٤١
- ٥٤- باسی ئەوهي ناپەسەندە لە ستایشو پیاوه‌ئادانی یه‌کتری ٤١
- ٥٥- باسی کەسیک ستایشی برا مسوڵمانه‌کەي بکات بهوهي ٤١
- دەیزانی (لە چاکە دەربارەي) ٤٢
- ٥٦- باسی ئەم فەرمايشتهی خوا ﷺ: (به‌راستی خوا فەرمان دەدات به‌دادگەري و به‌چاکە و به‌به‌خشين به‌خزم و خويش، وه (خوا) به‌رگري دەکات لە داوین پیسی و خراپە و دەست درێژی، ئامۆژگاریتان دەکات بۆ ئەوهي پەند وه‌رگرن و بیر بکەنوه). وه خواي بهرز و بلند
- دەفەرمووي: (لە راستیدا ستم و ناحەقی یه‌کانتان زیانی هەر بۆخۆتانە)، وه ئەم فەرمايشته: (لە دواي ئەوه دەست درێژی بکړیتە سەر ئەوه بێگومان خوا یارمه‌تی دەدات وه باسی وازه‌یتان لە به‌رپاکردنی شهر و خراپە لە دژی مسوڵمانیک یا بیباوه‌رێک. ٤٤
- ٥٧- باسی ئەوهي رێگري لێ کراوه لە پشت لە یه‌کتری کردن و هه‌سوودی و ئیره‌یی به‌یه‌کتری بردن وه ئەم فەرمايشتهی خوا ﷺ: ٤٥
- (وه لە زیانی به‌خیل و هه‌سوود کاتیک که هه‌سوودی ببات)

- ٥٨- باسیک: (ئهی ئهو کهسانهی باوهرتان هیناوه خوتان
له زوړیک له گومانه کان بپاریزن، چونگه بهراستی ههندیک
٤٧ له گومانه کان تاوانن، وه سیخوړی مه کهن)
٥٩- باسی ئهوهی دروسته لهگومان بردن
٤٧
٦٠- باسی مسوآلمان (گونه و عییبی) خوی بپوشیت
٤٨
٦١- باسی خوبهزل زانین
٤٩
٦٢- باسی قسه نه کردن له گهل مسوآماندا (و دهنک لی وه رگرتنی)
٥١
٦٣- باسی ئهوهی که دروسته قسه نه کردن له گهل کهسیکا تاوان بکات
٥٤
٦٤- باسیک: ئایا مروفا هموو روژ سهردانی هاوریکهی بکات یان سهر
له بهیانی و سهر له ئیواران (سهردانی بکات)
٥٥
٦٥- باسی سهردانی کردن، وه کهسیک سهردانی کهسانیک بکات
و له لایان نان بخوات
٥٦
٦٦- باسی کهسیک جلو بهرگی جوان له بهر بکات و خوی جوان
بکات بو پیشوازی وه فد و نوینه رهکان
٥٧
٦٧- باسی برایه تی و هاوپهیمانی
٥٨
٦٨- باسی زهرده خنه و پیکه نین (دروسته)
٥٩
٦٩- باسی ئهم فهرمایشتهی خواﷺ: (ئهی ئهوانهی برواتان هیناوه
خوتان بپاریزن له توآلهی خوا وه له گهل راستگو یاندا بن)، وه باسی
٦٧ ئهوی ریگری لیکراوه له درو
٦٨
٧٠- باسیک: دهر بارهی ههلسوکه وتی چاک و جوان
٦٨
٧١- باسی (گه ورهیی) دان به خودا گرتن له سهر ئازار، وه ئهم فهرمایشتهی
خوابه رز و بلند: (بیگومان دان به خودا گران بیژماره پاداشتیان ده دریتته وه)
٦٩
٧٢- باسی کهسیک روو بهروو سهر زهنشتی خه لک نه کات
٧٠

- ٧٣- باسیک: هه‌ر که‌سیک برا مسو‌لمان‌ه‌که‌ی کافر بکات به‌بێت
 ٧٢ پاساو‌یکێ راست، ئه‌وه خۆی وه‌هایه که وتوو‌یه‌تی (به‌براکه‌ی)
 ٧٤- باسی ئه‌و که‌سه‌ی که رای وان‌یه که‌سیک ئه‌و قسه‌یه ب‌لێت
 ٧٤ کافر بک‌ریت، ئه‌گه‌ر پاساو‌یکێ هه‌بێت یان نه‌زان بێت
 ٧٦- باسی ئه‌وه‌ی دروسته له تووره‌ بوون و توندی له‌به‌ر فه‌رمانی خودا
 ٧٩- باسی ئه‌گادار بوون و خۆپاراستن له تووره‌یی
 ٨١- باسی (فه‌زڵ و گه‌وره‌یی) شه‌رم و حه‌یا
 ٨٣- باسی ((ئه‌گه‌ر شه‌رم نه‌کرد ئه‌وه چیت ویست بیکه‌))
 ٧٩- باسی ئه‌وه‌ی که شه‌رمی لێناک‌رت له (وته‌ی) راستی
 ٨٣ بۆ شه‌ره‌زا‌بوون له ئایین
 ٨٠- باسی ئه‌م فه‌رمووده‌ی پێغه‌مبه‌ر ﷺ:
 ٨٥ ((کار ئاسان که‌ن قورس و گرانی مه‌که‌ن))
 ٨٨- باسی روو‌خۆشی و سو‌عه‌ت کردن له‌گه‌ڵ خه‌لکیدا
 ٨٩- باسی هه‌لکردن له‌گه‌ڵ خه‌لکیدا (سو‌ننه‌ته‌)
 ٩١- باسیک: باوه‌ردار له کونیکه‌وه دوو جار ناگه‌ز‌ریت
 ٩٢- باسی (روونکردنه‌وه‌ی) مافی میوان
 ٨٥- باسی رێزگرتنی میوان (سو‌ننه‌ته‌، وه سو‌ننه‌ته‌) خاوه‌ن
 ٩٣ مال بۆخۆی خزمه‌تی بکات
 ٩٦- باسی خواردن دروست کردن و زۆر له خۆ کردن (ئه‌رک کێشان) بۆ میوان
 ٨٧- باسی ئه‌وه‌ی که نا‌په‌سه‌نده له تووره‌ بوون و بێ ئارامی
 ٩٨ و شه‌پ‌زه‌یی لای میواندا
 ١٠٠- باسی میوان به‌هاو‌ریکه‌ی ب‌لێت: (خواردن) ناخۆم هه‌تا تۆ نه‌خۆیت

- ٨٩- باسی ریزگرتنی کەسی بەتەمەن، وە لە سەرەتادا کەسی بەتەمەن قسە بکات و پرسیار بکات ١٠١
- ٩٠- باسی ئەوەی کە دروستە لە (خوێندنەوێ) ھۆنراوە پەجەز و گۆرانی و شتر لێخوڕین، وە باسی ئەوەی کە ناپەسەندە لە ھۆنراوە ١٠٤
- ٩١- باسی داشۆرینی ھاوبەش دانەرەن (سوننەتە) ١٠٩
- ٩٢- باسی ئەوەی ناپەسەندە کە ھۆنراوە وتن زالبێ بەسەر مروڤدا، ھەتا رێگری لێ بکات لە یادی خوا و زانست و قورئان ١١٢
- ٩٣- باسی ئەم ھەرموودە پێغەمبەر ﷺ ((دەستت خۆش بێت))، وە ئەم ھەرموودە یەش ((خوا لە ناوی ببات و گەروو بینی بێتەیک)) ١١٣
- ٩٤- باسی ئەوەی دەر بارەیی ((وايان وتوو)) ١١٤
- ٩٥- باسی ئەوەی ھاتوو دەر بارەیی کەسیک بڵێت: ھاوار بۆ تۆ ١١٥
- ٩٦- باسی نیشانەیی خۆش ویستنی لەبەر خوا ﷻ ١٢٢
- ٩٧- باسی کەسیک بەکەسیکی تر بڵێت: بێدەنگبە ١٢٤
- ٩٨- باسی کەسیک بڵێت (بەکەسیکی تر) بەخیر بێت ١٢٨
- ٩٩- باسی خەلکی (لە قیامەتدا) بەناوی باوکیانەو بانگ دەکەن ١٢٩
- ١٠٠- باسیک: با کەسیکتان نەلێت: ((نەفسم پیس بوو)) ١٣٠
- ١٠١- باسیک: جێتو بە رۆژگار (شەو و رۆژ) مەدەن ١٣٠
- ١٠٢- باسی ئەم ھەرموودە یە پێغەمبەر ﷺ ((بێگومان کەرم دڵی باوەردارە)) ١٣٢
- ١٠٣- باسی پیاویک (بەکەسیکی تر) بڵێت: باوک و دایکم بە قوربانت بێ ١٣٣
- ١٠٤- باسی (دروستە) کەسیک بڵێت خودا بھکات بە قوربانت ١٣٤
- ١٠٥- باسی خۆشەویستەکان ناو لای خوای بەرز و بلند ١٣٥

- ١٠٦- باسی ئەم فەرموودهیهی پێغەمبەر ﷺ ((بەناوی منووە ناو (ی مندالتان)
 ١٣٥ بنین، بەلام بەکەسناوی منە کەسناو (لە خۆتان) مەنین))
 ١٣٧ ١٠٧- باسی ناوی حەزن
 ١٣٧ ١٠٨- باسی گۆڕینی ناویک بۆ ناویکی جوانتر لەو
 ١٣٩ ١٠٩- باسی کەسیک (کۆری) بەناوی پێغەمبەرانیوە ناوینیت
 ١٤١ ١١٠- باسی (حوکمی) ناوان بەناوی ولید
 ١٤٢ ١١١- باسی کەسیک ھاوریکە بانگ بکات پیتیکی ناوێکی نەئیت
 ١٤٣ ١١٢- باسی کەسناو بۆ کۆریک مندال بیت (دروستە)، ھەروەھا بۆ
 ١٤٤ پیاویکیش پیش ئەوێ مندالی ببیت
 ١٤٤ ١١٣- باسی کەسناو نان بە ئەبی توراب، با کەسناوی تریش ھەبیت
 ١٤٥ ١١٤- باسی بوغزینراوترینی ناوێکان لای خوا ﷻ
 ١٤٧ ١١٥- باسی (حوکمی) کەسناو بۆ ھاوبەش دانەر
 ١٥٠ ١١٦- باسیک: (لە قسەکردنی بە) ناراستەوخۆ بوار ھەیه
 ١٥٠ لە بێ نیازبوون لە درۆ
 ١٥٢ ١١٧- باسی کەسیک بە شتیکی بێت ھیچ نییه، کە ئەو کەسە
 ١٥٢ مەبەستی ئەوێ راست نییه
 ١٥٤ ١١٨- باسی چاو بەرزکردنەووە بۆ ئاسمان (دروستە)، وە باسی ئەم
 ١٥٥ فەرمايشتهی خاوی بەرز و بلند: (دەمی بۆ ورد نابنەووە لە وشتەر چۆن
 ١٥٤ دروست کراوە، وە وردنابنەووە لە ئاسمان کە چۆن بەرز کراوەتەووە))
 ١٥٥ ١١٩- باسی پیا کێشانی چیلکەیهک بە ئاو و قوردا و جیگاکی چال کات
 ١٥٦ ١٢٠- باسی کەسیک شتیکی لە زەوی ھەلکۆلێ (بە چیلکەیهک) بە دەستەووەتە
 ١٥٧ ١٢١- باسی (الله أكبر) و (سبحان الله) کردن لە کاتی سەر سورمان (لە شتیکی)
 ١٥٩ ١٢٢- باسی رێگریکردن لە پەلەپیتکە گرتن

- ١٢٣- باسی سوپاسی خواکردنی که سێ که ده پُرمیت ١٥٩
- ١٢٤- باسی نزای خێرکردن بۆ پُرمیو ئەگەر سوپاسی خواى کرد (دروسته) ١٦٠
- ١٢٥- باسی ئەوهی پُرمین سوننه ته و باویشکدان ناپه سنده ١٦١
- ١٢٦- باسیک: ئەگەر که سیک پُرمی چۆن پێی بو تریت خودا رهحمت پێ بکات؟ ١٦٢
- ١٢٧- باسیک: به پُرمیو ناوتری خوا رهحمت پێ بکات ئەگەر سوپاسی خواى نه کرد ١٦٢
- ١٢٨- باسیک: ئەگەر که سیک پُرمی با ده ست بخاته سه ر ده می ١٦٣

٧٩- په راوی مۆلەت خواستن

١٦٤

- ١- باسی سه ره تایی سه لام کردن ١٦٤
- ٢- باسی ئەم فهرمایشتهی خواى به رز و بلند: (ئەمى ئەو که سانهی برواتان هیناوه، مه چنه هیچ مالتیک جگه له مالهکانی خۆتان ههتا پرس ده کهن (به خاوه نهکانیان)، وه (دواى ئەوهی مۆلەت دران) سه لام بکهن له خاوهن ماله که، ئەوه چاکتره بۆتان بۆ ئەوهی په ندو ئامۆژگاری وه رگرن، ئینجا ئەگەر کهستان نه دی تیایدا، ئەوه مه چنه ژووره وه بۆ ئەو ماله ههتا مۆلەت نه درین، وه ئەگەر پیتان و ترا بگه رینه وه ئەبی بگه رینه وه، ئەوه چاکتر و پاکتره بۆتان، وه خوا زانایه به هه موو ئەو کرده وانهی ده یکهن، هیچ گونا هیکتان له سه ر نییه (گونا هبار نابن) که بچه ئەو مالانهی که سی تیا نیشته جی نییه و کهل و په لی خۆتانی تیا بیت (وهک ئوتیل)، وه خوا ده زانی به وهی ئاشکرای ده کهن و به وهی ده یشار نه وه) ١٦٦

- ٣- باسیک: (السلام) ناویکه له ناوهکانی خوای بهرز و بلند، وه ئهم
 فهرمایشتهی خوای گهوره: (ههر کاتیک سلاویکتان لێ کرا ئهوه به
 ١٦٩ چاکتر لهو سلاوه سلاو بکه، یان وهکو خۆی بیسهننهوه)
 ٤- باسی سهلام کردنی (خهڵکانی) کهم له (خهڵکانیکی) زۆر
 ١٧٠
 ٥- باسی سهلام کردنی سوار له پیاده
 ١٧١
 ٦- باسی سهلام کردنی پیاده له دانیشتوو
 ١٧١
 ٧- باسی سهلام کردنی بچووک له گهوره
 ١٧٢
 ٨- باسی بلاو کردنهوهی سهلام (له ناو خهڵکدا)
 ١٧٢
 ٩- باسی سهلام کردن له ناسراو و نهناسراو (دروسته)
 ١٧٣
 ١٠- باسی (دابهرینی) ئایهتی حجاب
 ١٧٤
 ١١- باسیک: مؤلّهت خواستن (دانراوه) لههر چاو (ئهکهوتن بهشتانیک که دروست نییه)
 ١٧٧
 ١٢- باسی داوین پیسی ئهندامهکان جگه له دامین
 ١٧٨
 ١٣- باسی سهلام کردن و مؤلّهت خواستن سێ جاره
 ١٧٩
 ١٤- باسیک: ئهگهر کهسیک بانگ کرا و هات، ئایا داوای مؤلّهت دهکات؟
 ١٨١
 ١٥- باسی سهلام کردن له منداڵان (دروسته)
 ١٨١
 ١٦- باسی (دروسته) پیاوان سهلام له ژنان بکه، وه ژنان سهلام له پیاوان بکه
 ١٨٢
 ١٧- باسیک: ئهگهر (خاوهن مال) بلی: تۆ کی؟ ئهویش بلی: منم
 ١٨٣
 ١٨- باسی کهسیک وهلامی (سهلام کهرکه) بداتهوه بلی (عَلَيْكَ السَّلَامُ)
 ١٨٤
 ١٩- باسیک: ئهگهر کهسیک بلی فلانهکهس سهلامت لێ دهکات
 ١٨٦
 ٢٠- باسی (حوکمی) سهلام کردن له کۆریک تیکهلاوبن مسوڵمان
 و هاوهبه دانهریان تیا بێت
 ١٨٧
 ٢١- باسی کهسیک سهلام نهکات له کهسیک تاوانیکی کردبیت، وه
 ههروهها وهلامی سهلامیشی نهداتهوه تاروون دهبێتهوه تهوبهی
 کردوه، وه تا چهندی تهوبهی گوناهاار روون دهبێتهوه؟
 ١٨٩

- ٢٢- باسیک: چۆن وه لّامی سهلامی پهیمان بهستهکانی گاوور
و جولهکه دهدر یتهوه؟ ١٩٠
- ٢٣- باسی کهسێ سهیری نامهێ کهسێک بکات که له دژی
مسوڵمانان بیداری دهدات تا کارهکهی روون بێتهوه ١٩٢
- ٢٤- باسیک: چۆن نامه بنوسریت بۆ خاوهن کتێبهکان؟ ١٩٤
- ٢٥- باسیک: له نامه نو سیندا به ناوی کێ دهست پێ بکریت ١٩٤
- ٢٦- باسی ئهم فهرموودهیه بپهغه مبه ر: ((ههستن به پیریگه و ره که تانهوه)) ١٩٥
- ٢٧- باسی تهو قه کردن (دروسته) ١٩٦
- ٢٨- باسی گرتنی (دهستی کهسێک) به ههردوو دهست ١٩٨
- ٢٩- باسی (حوکمی) دهست له ملییه کتر یکردن، وه کهسێک
(به کهسێکی تر) بلی: چۆن رۆژت کردهوه؟ ١٩٩
- ٣٠- باسی کهسێک (بانگ بکریت) وه لّام بداتهوه: به بهردهوام
فهرمان بهردارتم و خوشنودی تۆ به دهست دینم ٢٠٠
- ٣١- باسیک: کهسێک کهسێکی تر لهو جیگای دانیشتووه هه لّانهستینیت ٢٠٣
- ٣٢- باسیک: (کاتێ پێتان و ترا، له کۆر و دانیشگاکاندا جیگه بکه نهوه
ئێوهش فراوانی بکهن، خواش گوشادی به ئێوه دهدات، وه کاتێ
پێتان و ترا ههستن ئێوهش ههستن)، تاکو تایی ئایه ته که ٢٠٣
- ٣٣- باسی کهسێک له جیگا کهی یان ماله کهی خۆی ههستت
و مۆ لهت له هاوڕیکانی نه خوازی، یان خۆی ئاماده بکات
بۆ ههستان بۆ ئهوهی خه لکه که ههستن ٢٠٤
- ٣٤- باسی هه لّاروشکان که دانیشتنه به چیچکانه و دهست دانه بهر ئه ژنۆ ٢٠٥
- ٣٥- باسی کهسێک له بهردهمی هاوه لّانیدا شانی دادایت ٢٠٦

- ٣٦- باسی که سټ په له بکات له روشتندا له بهر پټو یستیهک یان مه به سټیک ٢٠٧
- ٣٧- باسی (حوکمی بوونی) نوین ٢٠٧
- ٣٨- باسی که سټیک پشټیه کی بو هل بد ریت ٢٠٨
- ٣٩- باسی نوستنی نیو پروان پاش (نویر ټی) ههینی ٢٠٩
- ٤٠- باسی (حوکمی) نوستنی نیو پروان له مرگه وتدا ٢١١
- ٤١- باسی که سټیک سردانی خه لکانیک بکات و خه وی نیو پروان لایان بخه وی ٢١٢
- ٤٢- باسی دانیشتن به هر شټیه کی گونجاو ئاسان بوو ٢١٤
- ٤٣- باسی که سټیک له بهر ده م خه لکدا چپه بکات (بو که سټیک)، وه که سټیکیش نهیننی هاوریکه کی به که س نه لی، ئینجا که مرد نهینیه که کی به خه لک بلنی ٢١٥
- ٤٤- باسی پالکوتن له سهر پشټ ٢١٧
- ٤٥- باسی نابټ دوو که س چپه بکه ن به جیا له که سی سټیه م ٢١٨
- ٤٦- باسی پاراستنی نهیننی ٢١٩
- ٤٧- باسیک: ئه گهر له سټ که س زیاتر بوون، ئه و چپه و سرته ٢١٩
- زیانی نییه و قهیناکات ٢١٩
- ٤٨- باسی چپه کی درټر ٢٢٠
- ٤٩- باسیک: له کاتی خه وتندا ئاگر له مالد ا به جټ نه هیل ریت ٢٢١
- ٥٠- باسی داخستنی ده رگا کان به شه ودا (دروسته) ٢٢٢
- ٥١- باسی خه ته نه کردن پاش پیر بوون، وه هه لکیشانی مووی بن بال ٢٢٣
- ٥٢- باسیک: هه موو یاری و خه ریک بوونیک ناروه وایه ئه گهر که سه بټ ئاگا بکات له گوټر ایه لی خوا ﷺ، وه که سټیک به هاوریکه کی بلټت وهره قومارت له گهل بکه م. وه ئه م فه رمایشته کی خوا ﷺ: (هه ندټ له خه لکی هه یه قسه و باسی بیهوده ده کرټ بو ئه ووه کی به نه زانی خه لک گومرا بکات له رټگای خوا)
- ٢٢٥

٥٣- باسی ئهوهی دهربارهی خانوو دروست کردن هاتوو

٢٢٥

٨٠- پهراوی نزا و پارانهوه

٢٢٧

١- باسیک: بۆ ههموو پیغمبهریک نزایهکی وهزگیراو ههبووه

٢٢٧

٢- باسی گهوارهترینی داوای لیخۆشبوون کردن له خوا

٢٢٨

٣- باسی داوای لیخۆش بوون کردن پیغمبهی ڤه خوا له شهو و رۆژیکدا

٢٣٠

٤- باسی تهوبهکردن

٢٣١

٥- باسی ڤاکشان لهسهی لای راست (سوننهته)

٢٣٣

٦- باسیک: ئهگهر کهسیک به پاکی شهو بکاتهوه، وه گهوارهیهکهی

٢٣٤

٧- باسی کهسیک کاتی بههویت چی دهلیت

٢٣٥

٨- باسی دهست راست خسته ژیر کولمی راست (له کاتی خوتندا سونهته)

٢٣٦

٩- باسی خوتن لهسهی لای راست (سوننهته)

٢٣٧

١٠- باسی ئهم پارانهوه (سوننهته) ئهگهر کهسیک له شهو دا خهبری بوویهوه

٢٣٨

١١- باسی (الله اکبر) و (سبحان الله) کردن له کاتی خوتندا

٢٤١

١٢- باسی پهناگرتن بهخوا و قورئان خویندن له کاتی خوتندا

٢٤٢

١٣- باسیک

٢٤٣

١٤- باسی (فهزلی) پارانهوه له نیوهی شهو دا

٢٤٤

١٥- باسی دوعاکردن کاتی چوونه سهزئاو

٢٤٤

١٦- باسی که رۆژ بوویهوه (مسولمان) چی دهلیت

٢٤٥

١٧- باسی دوعاکردن له ناو نوێژدا

٢٤٧

١٨- باسی نزا پاش نوێژ (دروسته)

٢٤٩

- ١٩- باسی ئەم فەرمايشتهی خوا ﷺ: (دوعا و نزای خیریان بۆ بکهن)
 ٢٥١ وه باسی کهسیک دوعایهک تایبته بکات به برایهکیهوه جگهله خۆی
- ٢٠- باسی ئەوهی ناپهسهنده له بهسهروا دوعاکردن
 ٢٥٥
- ٢١- باسیک: با بهسهر خواستی داوا بکات (له خوا) چونکه بئگومان
 ٢٥٦ هیچ ناچار کهریک نییه بۆ خوا
- ٢٢- باسی نزای بهنده گیرا دهکریت بهمهرجی پهله نهکات
 ٢٥٧
- ٢٣- باسی بهرز کردنهوهی دهستهکان له دوعادا (دروسته)
 ٢٥٧
- ٢٤- باسی دوعا کردن (دوعاکارهکه) پرووی به قیبله نهبیت
 ٢٥٨
- ٢٥- باسی دوعا کردن (دوعا کارهکه) پروو به قیبله بیت
 ٢٥٩
- ٢٦- باسی پارانهوهی پیغهمبهر ﷺ بۆ خزمهتکارهکهی بهتەمەن
 ٢٦٠ درێژی و زۆربوونی مال و سامانی
- ٢٧- باسی دوعا کران له کاتی دلتەنگی و نارهحهتیدا
 ٢٦٠
- ٢٨- باسی پهناگرتن (بهخوا) له بهلای بڕسبر
 ٢٦١
- ٢٩- باسی پارانهوهی پیغهمبهر ﷺ (له کاتی مردنیدا) بهم نزایه:
 ٢٦٢ ((خودایه من هاوڕێ ههره بهرزەکانم (ههلبێژاردوه)))
- ٣٠- باسی (نا پهسهندی) دوعای مردن له خۆکردن و دوعای
 ٢٦٣ (بهردهوام بوونی) ژیان
- ٣١- باسی دوعای فهر و بهرهکهت کردن بۆ منداڵان و
 ٢٦٤ دهست هێنان بهسهریاندا
- ٣٢- باسی (چۆنیتی) سلاوات دان لهسهر پیغهمبهر ﷺ
 ٢٦٧
- ٣٣- باسی ئایا جگهله پیغهمبهر ﷺ سلاوات لهسهر کهسی تر دهدریت؟
 ٢٦٨
- ٣٤- باسی ئەم فەرموودهی پیغهمبهر ﷺ: ((هەر کهسیکم ئازار
 دا بێت ئەوه بیکهره پاکبونهوه (ی گوناهاهکانی) و رحمهت و

- ٢٦٩ بهزهیی پێدا هاتنهوهی))
- ٢٧٠ ٣٥- باسی پهناگرتن به خوا له تاقی کردنهوه
- ٣٦- باسی پهناگرتن به خوا له (سهختی) زالبوونی پیاوانی
- ٢٧٢ (هه‌رچی و په‌رچی)
- ٢٧٣ ٣٧- باسی پهناگرتن به خوا له سزای گۆر
- ٢٧٥ ٣٨- باسی پهنا گرتن به خوا له تاقیکردنهوه له کاتی ژياندا و له کاتی مردندا
- ٢٧٦ ٣٩- باسی پهنا گرتن به خوا له گوناھبار و قه‌رزاری
- ٢٧٦ ٤٠- باسی پهناگرتن به خوا له ترس و ته‌مه‌لی
- ٢٧٧ ٤١- باسی پهنا گرتن به خوا له په‌زیلی و رژده‌یی
- ٢٧٨ ٤٢- باسی پهناگرتن به خوا له که‌نه‌فتی و زۆر پیری
- ٢٧٩ ٤٣- باسی پارانه‌وه به نه‌مانی درم و په‌تا و نه‌خۆشی
- ٤٤- باسی پهنا گرتن به خودا له که‌نه‌فتی و له تاقیکردنه‌وهی
- ٢٨١ دنیا و تاقیکردنه‌وهی ئاگری دۆزه‌خ
- ٢٨٢ ٤٥- باسی پهناگرتن به خوا له تاقیکردنه‌وهی ده‌وڵه‌مه‌ندی
- ٢٨٣ ٤٦- باسی پهنا گرتن به خوا له تاقیکردنه‌وهی هه‌ژاری
- ٢٨٤ ٤٧- باسی دوعا کردن بۆ زۆر بوونی مال و سامان له‌گه‌ڵ فه‌ر و به‌ره‌که‌تدا
- ٢٨٥ ٤٨- باسی پارانه‌وه له کاتی داواي ئه‌وه‌ی باشته‌ خوا بۆت هه‌لبژێریت
- ٢٨٦ ٤٩- باسی پارانه‌وه له کاتی ده‌ستنویژ گرتندا
- ٢٨٧ ٥٠- باسی دوعا کردن کاتێ (مرو‌ف) چوه‌ سه‌ر شاخ و به‌رزاییه‌ک
- ٢٨٧ ٥١- باسی دوعا کردن کاتێ (مرو‌ف) دابه‌زی بۆ شیو و دۆلیک
- ٥٢- باسی دوعا کردن کاتێ مسو‌لمان ویستی سه‌فه‌ر بکات
- ٢٨٨ یان گه‌رایه‌وه له سه‌فه‌ر
- ٢٨٩ ٥٣- باسی دوعا کردن بۆ که‌سی ژنی هه‌ینابێ

- ٢٩٠- ٥٤- باسی (مسوڵمان) چى بڵێ کاتێ چووێه لای ژنی خۆی
- ٥٥- باسی ئەم فەرموودەى پێغەمبەر ﷺ ((ئەى پەروەردگامان
- ٢٩١ له دنیا دا خێر و خوشیمان پێ بدە))
- ٢٩١- ٥٦- باسی پەنا گرتن بە خودا له تاقیکردنەوه بە دنیا
- ٢٩٢- ٥٧- باسی دووبارە و چەند بارە کردنەوهى دوعا
- ٢٩٤- ٥٨- باسی دووعا کردن له هاوبەش دانەرەن
- ٢٩٨- ٥٩- باسی دوعا کردن بۆ هاوبەش دانەرەن
- ٦٠- باسی ئەم فەرموودەى پێغەمبەر ﷺ:
- ٢٩٩ ((خودایە له گوناھى رابردوو داھاتووم خوشبە))
- ٣٠٠- ٦١- باسی دوعا کردن لەو سەعاتەدا کە لە رۆژى هەینی دایە
- ٦٢- باسی ئەم فەرموودەى پێغەمبەر ﷺ: ((نزای ئیمە دەر بارەى
- ٣٠١ جوولەکە گیرا دەبێت، بەلام نزای ئەوان دەر بارەى ئیمە گیرا نابێت))
- ٣٠٢- ٦٣- باسی ئامین کردن (پاش دوعا کردن)
- ٣٠٢- ٦٤- باسی فەزڵ و گەورەى (لا اله الا الله)
- ٣٠٥- ٦٥- باسی فەزڵى (سبحان الله) کردن
- ٣٠٦- ٦٦- باسی گەورەى یادی خواى بەرز و بلند
- ٣٠٨- ٦٧- باسی فەزڵى وتنى (لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ)
- ٣٠٩- ٦٨- باسیک: خودا سەد ناوی هەیه یەکیک نەبێ
- ٣١٠- ٦٩- باسی ئامۆژگارى ناو بە ناو

٨١- پەراوی (وتە) دڵنەرمکارەکان

- ١- باسی ئەوهى هاتوو دەر بارەى دڵ نەرمکارەکان، وه ژيانى
- ٣١١ راستەقینه تەنها ژيانى دواڕۆژه

- ٣١٣ ٢- باسی نموونهی دنیا به بهراورد به دواړوژ
- ٣- باسی ئەم فەرموودهی پێغمەبەر ﷺ :
- ٣١٤ ((له دنیادا وهک کهسیکی غەریب به، یان وهک رێبواره))
- ٣١٥ ٤- باسیک: دهربارهی هیوا و ئاوات و دوور و درێژی
- ٥- باسیک: کهسیک ته‌مه‌نی بگاته شه‌ست ساڵ، ئەوه بێگومان
- ٣١٧ خوا له باره‌ی ته‌مه‌نه‌وه بیانووی نه‌ه‌یشتووه
- ٣١٩ ٦- باسی ئەو کار و کرده‌وه‌ی مه‌به‌ست پێی ره‌زامه‌ندی خودایه
- ٧- باسی خو‌پاراستن له (رۆچوون خو‌شه‌ویستی) له جوانیه‌کانی
- ٣٢٠ دنیا و ململانی کردنی یه‌کتری تیايدا
- ٨- باسی ئەم فەرمايشته‌ی خوای به‌رز و بلند: (ئه‌ی خه‌لکینه
- بێگومان به‌لێنی خوا راسته، ده‌ی که‌واته با ژيان‌ی دنیا فریوتان نه‌دات،
- وه با شه‌یتان فریوتان نه‌دات، به‌راستی شه‌یتان دوژمنی ئێوه‌یه ده‌ی
- که‌واته ئێوه‌ش به دوژمنی خو‌تانی دابنێن، بێگومان ئەو (شه‌یتان)
- تاقم و کو‌مه‌له‌که‌ی بانگ ده‌کات بۆ ئەوه‌ی ببنه هاوه‌لانی
- ٣٢٦ ئاگری هه‌لگیرساوی دۆزه‌خ)
- ٣٢٧ ٩- باسی رۆشتن و مردنی پیاو چاکان
- ٣٢٨ ١٠- باسی ئەوه‌ی خو‌ی لێ ده‌پاریزێت له‌ فیتنه‌ی ماڵ و سامان
- ١١- باسی ئەم فەرمووده‌ی پێغمەبەر ﷺ ((ئەم ماڵ و سامانه)
- ٣٣١ سه‌وز (جوان) و شیرینه))
- ٣٣٢ ١٢- باسی ئەو ماڵ و سامانه‌ی هه‌ی ئەوه که‌پێش خو‌ی خستووه
- ١٣- باسیک: ئەوانه‌ی سامانی زۆریان هه‌یه (له دنیادا) پاداشتی
- که‌میان هه‌یه (له قامه‌تدا)، وه ئەم فەرمايشته‌ی خوا به‌رز و بلند:
- (هه‌رکه‌س ژيان‌ی دنیا و رازه‌وه‌یی و جوانیه‌که‌ی ده‌وێت ئەوه

**نیمه (به‌رهه‌می) کرده‌وه‌کانیان به ته‌واوی پښ دمه‌ین تیايدا،
وه نه‌وان لهم ژيانه‌دا کم و کورې يان له‌گه‌ل نا‌کرې، نه‌وانه که‌سانينک
بويا نيه له روژي دواييدا جگه له ناگر، وه نه‌وهي کرديان تتييدا**

۳۳۴ پوچ و بٲٲ بهرهم بووه، وه هرچيان كرد بهردهوام بووه به هيچ)

۱۴- پاسي نهم فرموددهي پيغمبر ﷺ: ((پيم خوش نيه

١٥- باسیک: ده‌لهمه‌ندی ئه‌وه‌یه د‌ل و ده‌روون ده‌وله‌مه‌ند ب‌یت

وه ئهم فهرمايشتهى خواى بهرز و بلند: (ئايا ئهوانه وا دهزانن
ئهووى پټيان ده به خشتين له سامان و مندالان) تا ده گاته ئهم
فهرمايشتهى خواى بهرز و بلند: (چيا له كرده و هوى باوهرداران

که نه وانهن همه‌میشه نه‌نجام دهریانن)

۳۳۹

۱۶- یاسی فہزل و گھوڑیسی ہہژاری

۱۷- باسیک: ژيانی يېغمه يړۍ و هاوه لانی چۆن بووه، وه گوټ

پښه دانيان به دنيا ۳۴۴

۱۸- یاسی مامناوهندیوون و بهره‌وایی له کاری چاکدا (سونه‌ته) ۳۴۹

۱۹- یاسی هیوا و ئومئد یهون له گه‌ل تێسدا (سوننه‌ته)

۳۰۰-۲۰. یاسی دان به خودا گرتن له (نه کردنی) قهدهغه کراوهکانی خودا ﷻ

۳۵۷ -۲۱- یاسنیک: (هەر کەسێ یشت بە خوا بپەستێ ئەوە خۆی بەسە)

۳۵۸ ۲۲- با سستی نه‌وه‌ی که ناپه‌سه‌نده له‌وتی و‌تی

۲۳- باسی پاریزگاری کردنی زمان و ((هەر کەسێک باوەری هەیە

بەخۇا و بەرۆژی دواىى ئەو بەجاى بلىنن بىدەنگى بىت))

۳۶۱ ۲۴- یاسی (گهوره‌یی) گریان له ترسی خودا

۳۶۲ ۲۵۰- با سسی (فهزلی) ترسان له خوا

- ٣٦٤ - ٢٦- باسی دهست هه لگرتن و وازه تیان له تاوانه کان (واجبه)
- ٣٦٥ - ٢٧- باسی ئەم فەرموودهی پێغه مبه‌ر ﷺ: ((ئەگەر ئەوهی من دهیزانم ئیوه بتانزانیایه کهم پێهه‌نین و زۆر ده‌گریان))
- ٣٦٦ - ٢٨- باسیک: ئاگری دۆزه‌خ به ئاره‌زووه‌کان چوارده‌وری گیراوه
- ٣٦٦ - ٢٩- باسیک: ((به‌هه‌شت له ئاوزه‌نگی نه‌علی هه‌ر که‌سیکتانه‌وه نزیکتره لی، دۆزه‌خیش به هه‌مان شیوه))
- ٣٦٧ - ٣٠- باسیک: با ئاده‌میزاد سه‌یری که‌سیک بکات که له ئەو نزمتره وه سه‌یری که‌سیک نه‌کات که له سه‌روی ئەوه‌وهیه
- ٣٦٨ - ٣١- باسی که‌سیک هات به خه‌یالیدا چاکه‌یه‌ک یان خراپه‌یه‌ک بکات
- ٣٦٩ - ٣٢- باسی ئەوهی خۆ لێ ده‌پاریزی له گوناها‌نی به‌که‌م و بێ بایه‌خ دانراو
- ٣٦٩ - ٣٣- باسیک: کرده‌وه‌کان به‌ کو‌تایی یانه‌وه په‌یوه‌ستن، وه ئەوهی له کرده‌وه‌کانی مه‌ترسی لێ ده‌کری‌ت
- ٣٧٠ - ٣٤- باسیک: گۆشه‌گیری رزگار بوونه له تیکه‌لاویه خراپه‌کان
- ٣٧١ - ٣٥- باسی نه‌مانی سپارده و ئەمانه‌تداری
- ٣٧٣ - ٣٦- باسی ریا‌یی و ناوبانگ
- ٣٧٦ - ٣٧- باسی (گه‌وره‌یی) که‌سیک خۆی ماندوو بکات له به‌ندایه‌تی خوا‌ی به‌رز و بلنددا
- ٣٧٧ - ٣٨- باسی (فه‌زلی) خۆبه‌که‌م زانی‌ن
- ٣٧٧ - ٣٩- باسی ئەم فەرما‌یشه‌ی پێغه‌مبه‌ر ﷺ: ((من و قیامه‌ت وه‌ک ئەم دووانه نیردراوین))
- ٣٧٩ - ٤٠- باسیک
- ٣٨١ - ٤١- باسیک: هه‌ر که‌س حه‌ز بکات به‌ خزمه‌تی خوا‌ی گه‌وره‌ بکات، خواش حه‌ز ده‌کات به‌و که‌سه‌ بگات
- ٣٨٢

- ٣٨٤ - ٤٢- باسی سهختیهکانی مردن (گیانه‌لا)
- ٣٨٧ - ٤٣- باسی فووکردن به شه‌یوردا
- ٣٨٩ - ٤٤- باسیک: (له رۆژی قیامه‌تا) خودا به چنگی زه‌وی ده‌گریت
- ٣٩١ - ٤٥- باسی کو‌کردنه‌وه (ی خه‌لکی له قیامه‌تا) چۆنه‌؟
- ٤٦- باسی ئەم فەرمایشه‌ی خواﷺ: (به‌راستی بومه‌لرزه‌ی قیامه‌ت هه‌ستان شتیکی زۆر گه‌وره‌یه) (رۆژی دوایی زۆر نزیك بووه‌ته‌وه) (رۆژی دوایی نزیك بویه‌وه)
- ٣٩٧ - ٤٧- باسی ئەم فەرمایشه‌ی خواي به‌رز و بلند: (ئایا ئەوانه نازانن که به‌دنیاییه‌وه زیندوو ده‌کرینه‌وه، له رۆژیکی گه‌وره‌دا، رۆژیکی که خه‌لک له‌به‌ر باره‌گای په‌روه‌ردگاری جیهانیاندا ده‌وه‌ستن)، ئیبنو عه‌بباس ؓ ده‌رباره‌ی: ﴿وَتَقَطَّعَتْ بِهِمُ الْأَسْبَابُ﴾ ﴿البقرة ده‌لێ: هه‌موو په‌یوه‌ندیه‌کانی دنیا (ده‌بج‌ریت له نیوانیاندا).
- ٣٩٨ - ٤٨- باسی (چۆنیه‌تی) تۆله‌کردنه‌وه له رۆژی قیامه‌تا
- ٣٩٩ - ٤٩- باسیک: هه‌ر که‌س لی‌پرسینه‌وه‌ی وردی له‌گه‌لدا کرابیت سزا دراوه
- ٤٠٢ - ٥٠- باسیک: هه‌فتا هه‌زار که‌س به‌بێ لی‌پرسینه‌وه ده‌چنه به‌هه‌شته‌وه
- ٤٠٥ - ٥١- باسی چۆنیه‌تی به‌هه‌شت و دۆزه‌خ
- ٤٠٨ - ٥٢- باسیک: (صراط) پردیکه به‌سه‌ر دۆزه‌خه‌ویه
- ٤٣٤ - ٥٣- باسیک: ده‌رباره‌ی هه‌وز. وه ئەم فەرمایشه‌ی خواي به‌رز و بلند: (بی‌گومان ئیمه شتیکی زۆر گه‌وره و به‌فه‌ره (که رووباری که‌وسه‌ره) به‌خشیمان به‌تۆ)، عه‌بدوللا ؓ ده‌لێ: پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ فەرمووی: ((ئارام بگرن هه‌تا له‌سه‌ر هه‌وزه‌که به‌من ده‌گه‌ن))
- ٤٢٨

٨٢- په راوی چاره نووس

٤٣٨

- ٤٣٨ ١- باسیک: دهرباره ی چاره نووس و بریار دراو
- ٤٤٠ ٢- باسیک: پینوس کوتای هینا به حوکه کانی خوا ﷺ
- ٤٤٢ ٣- باسیک: خوا زاناتره به وهی ئه وان (مندالی بته رهستان) چیان ده کرد
- ٤٤٣ ٤- باسیک: (وه فهرمانی خودا بریار یکی بریار دراوه)
- ٤٤٦ ٥- باسیک: کرده وه کان به ئه نجام و کوتاییه که یه وه به ندن
- ٤٤٨ ٦- باسی نه زر به نده ده بات بو ئه و چاره نووسه ی بوی دیاری کراوه
- ٤٤٩ ٧- باسی (لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ)
- ٤٥٠ ٨- باسیک: پاریزراو ئه و که سه یه خودا پاراستبیتی
- ٩- باسیک: ((گه رانه وه) بو خه لکی شاریک که له ناومان بردوون همراهه و ناشت، بنگومان ئه وانه جاریکی تر ناگه رینه وه بو دنیا)، (بنگومان کهس له گه له کهت برپا ناهینیت بچگه له وهی پشتر برپاوی هیناوه)
(وه مندالیان نابیت جگه له مندالی تاوه نباری سپله و سوپاس نه کهر)
- ٤٥١ ١٠- باسیک: (وه ئه و خه و بینینه ی که پیشانی تو ماندا (له و شو و په و یه دا) هر له بهر تا قی کردنه وه ی خه لکی بوو)
- ٤٥٣ ١١- باسیک: ئاده م و موسا ﷺ لای خودا به لگه یان بو یه کتری هینایه وه
- ٤٥٥ ١٢- باسیک: هیچ رنگریک نیه بو ئه وه ی خودا ده یبه خشیت (به که سیک)
- ١٣- باسی که سئ په نا بگریت به خوا له تو و شبوونی به ده ختی و له چاره ره شی، وه باسی ئه م فهرمایشته ی خوا ﷺ: ((ئه ی موحه ممه د ﷺ) بلت:
- ٤٥٦ په نا ده گرم به دروست که ری بوونه وه ر، له زیانی ئه وه ی دروستی کردوه)
- ٤٥٦ ١٤- باسیک: ((خوا) ده بیتته بهر به ست له نیوان ئاده می و دلیدا)

١٥- باسیک: (ئه‌هی موحه‌مه‌د ﷺ) بڵا: هیچمان تووش نابیت

٤٥٧

بیجگه له‌وه‌ی که خوا نووسیویه‌تی بۆمان)

١٦- باسیک: (وه ئی‌مه هه‌رگیز رێبازی راست شاره‌زا نه‌ده‌بووین

ئه‌گه‌ر خوا رێنموونی نه‌کردینه‌یه‌)، (ئه‌گه‌ر خوا رێنموونی

٤٥٩

بکرده‌مایه ئه‌وه بی‌گومان له پارێزکاران ده‌بووم)

٤٦٠

٨٣- په‌راوی سوین و نه‌زرکردن

٤٦٠

١- باسیک: وه باسی ئه‌م فهرمایشته‌ی خوام به‌رز و بڵند

٤٦٤

٢- باسی ئه‌م فهرمووده‌ی پێغه‌مبه‌ر ﷺ: ((وَإِنَّمُ اللَّهُ))

٤٦٥

٣- باسیک: سویند خواردنی پێغه‌مبه‌ر ﷺ چۆن بووه‌؟

٤٧٦

٤- باسیک: به باوکتان سویند مه‌خۆن

٤٧٩

٥- باسیک: سویند به لات و عوزا و تاغوته‌کان ناخوړیت

٤٨٠

٦- باسی که‌سیک سویند له‌سه‌ر شتیک بخوات با سویندیش نه‌درابیت

٤٨١

٧- باسی که‌سیک سویند به ئایینیکی غه‌یری ئایینی ئیسلام بخوات

٨- باسیک: که‌سیک نه‌لێت ئه‌وه‌ی خوا و تۆ ویستان لێی بێ،

٤٨١

وه ئایا (دروسته) بڵا: من ئومێدم به‌ خوایه پاشان به‌ تۆ؟

٩- باسی ئه‌م فهرمایشته‌ی خوام به‌رز و بڵند:

٤٨٢

(به‌گشت هێز و توانایانه‌وه سویند ده‌خۆن)

١٠- باسیک: ئه‌گه‌ر که‌سیک وتی: شایه‌تی ده‌ده‌م به‌ خوا،

٤٨٥

یان شایه‌تیمدا به‌خوا

٤٨٥

١١- باسی په‌یمانی خودا ﷻ

٤٨٧

١٢- باسی سویند خواردن به‌ گه‌وره‌ی خوا سیفاته‌کانی و وته‌کانی

- ١٣- باسی که سیک بَلَتْ: (لَعَمْرُ اللَّهِ) سویند بهمانهوه و بهردهوامی خودا
 ٤٨٨
 ١٤- باسیک: وه باسی ئەم فەرمايشتهی خوا ﷺ: (خوا سویندی
 بَلَتْ هووده (له دەم دەرچوون) تان لَبَتْ ناگرت، به لَام سویندیکتان
 ٤٨٩
 لَبَتْ ده گرت به دَل بتانهوت، وه خوا لِيخوشبووی له سەر خۆیه)
 ١٥- باسیک: ئەگەر که سیک به له بیر چوون سوینده که هی کهوت دەر باره ی
 سویند خواردن (ئایا که فاره تی له سهره یان نا؟) وه ئەم فەرمايشتهی خوا ی
 بهرز و بَلَنْد: (هیچ گوناھیکتان له سەر نییه که به نهزانی کردیبتان) (لیم
 بیوره له بهر ئەوهی (ئهو مەرجه ی دامان نابوو) له بیرم چوو)
 ٤٩٠
 ١٦- باسی (حوکمی) سویندی درۆ و هه لبه ستر او
 ٤٩٨
 ١٧- باسی ئەم فەرمايشتهی خوا ی بهرز و بَلَنْد: ((بَیگومان ئەوانه ی
 په یمانی خوا و سوینده کانی خۆیان به نرخیکی کهم ده فروشن، ...)).
 ٤٩٩
 ١٨- باسی (حوکمی) سویند خواردن له سەر شتیک هی سویند خۆره که نه بیت.
 وه سویند خواردن له سەر تاوان و سویند خواردن له کاتی توره بووندا
 ٥٠١
 ١٩- باسیک: ئەگەر که سیک وتی سویند به خوا ئەمڕۆ قسه ناکهم،
 ئینجا نوێژی کرد یان قورئانی خویند، یان (سُبْحَانَ اللَّهِ) ی کرد، یان
 (اللَّهُ أَكْبَرُ) ی کرد، یان (الْحَمْدُ لِلَّهِ) کرد، یان (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ) ی کرد،
 ئەوه به گوێره ی نیاز و نیه ته که یه تی.
 ٥٠٤
 ٢٠- باسی (حوکمی) که سیک سویند بخوات یه ک مانگ سهرجی ی
 له گه ل خیزانیدا ناکات، وه مانگه کهش بیست و نو رۆژ بوو
 ٥٠٦
 ٢١- باسیک: ئەگەر که سیک سویندی خوارد خوشاو نه خواته وه،
 ئینجا شهر به تی تری کولێنراو یان عاره قی تری یان شهر به تی
 تری بخواته وه به لای هه ندی که سه وه سوینده که هی ناکه ویت،
 چونکه ئەمانه به لایه وه خوشاو نین
 ٥٠٦

- ٢٢- باسیک: ئەگەر کەسیک سویندی خوارد پێخۆر بەنانەوه نهخوات،
 0٠٨ ئینجا خورمای بەنانەوه خوارد، وه باسی چى دەبێت به پێخۆر
 01٠ ٢٣- باسی نیهت له سویند خواردندا
 011 ٢٤- باسیک: ئەگەر کەسیک مالهکەى بهخشی له رووی نەزر و تهوبه کردنهوه
 01٢ ٢٥- باسیک: ئەگەر کەسیک خۆراکیک له سهرخۆی حەرام بکات.
 ٢٦- باسی (حوکمی) بهجیهینانی نەزر، وه ئەم فەرمايشتهى
 01٤ خوا ﷺ: (بەندەکانى خوا) وهفا به نەزر دەکەن
 010 ٢٧- باسی تاوانى ئەو کەسهى نەزرهکه بهجێ نههینى
 ٢٨- باسی (حوکمی) نەزرکردن له فەرمانبەردارى خوادا (ئەوهى
 بهختان کرد بێ له چاکه یا نەزریکتان بریار دابى، ئەوه بێگومان
 01٦ خوا ئاگای لێهه، وه هیچ یارمهتیدهریک نییه بۆ ستمکاران)
 ٢٩- باسیک: ئەگەر کەسیک له نهفامیدا نەزرى کردبوو یا ن سویندی خوارد
 01٧ بوو که قسه له گەل کەسیکدا نهکات له پاش نەزرهکه مسوڵمان بوو
 01٧ ٣٠- باسی (حوکمی) کەسیک بمریت و نەزریک قەرزار بێت
 ٣1- باسی (حوکمی) نەزرکردن دەربارهى شتیى کەسهکه نهیبیت،
 01٩ وه نەزرکردن له شتیى کە تاوان و گوناوه
 ٣٢- باسی (حوکمی) کەسیک نەزر بکات چەند رۆژیک به رۆژوو بیت،
 0٢1 جا رۆژهکان کهوته جهژنى قوربان و جهژنى رهمهزانهوه
 ٣٣- باسیک: ئایا سویند و نەزرکردن دەربارهى زهوى و مهر و
 0٢٣ مالات و کشتوکال و کەل و پەل دروسته؟

٨٤- پهراوى كهفارهت و بریتى سویندهكان

- ١- باسی كهفارهتى سویندهكان
 0٢0

- ٥٢٧ ٢- باسی ئەم فەرمايشتهی خوا ﷺ
- ٥٢٨ ٣- باسی کەسێک یارمەتی نەبوویەک بەدات لە کەفارەت دانەکەیدا
- ٤- باسیک: لە کەفارەتدا (ئەوێکی کەفارەتەکی لەسەرە)
- ٥٢٩ خۆراک دەدات بە دە هەزار نزیک بن یان دوور
- ٥- باسی (پروونکردنەوێکی) رەبەبی مەدینە و مەشتی پیڤەمبەر ﷺ
- دوعای بەرەکەتی پیڤەمبەر ﷺ بۆیان، وە باسی ئەوێکی کە خەڵکی
- ٥٣٠ مەدینە پشەتا و پشەت نەوێ لە دواي نەوێ ئەو رەبەیان بۆ ماوەتەوێ
- ٦- باسی ئەم فەرمايشتهی خوا ﷺ: (یان ئازاد کردنی بەندەیک)
- ٥٣٢ وە (ئازادکردنی) کام بەندە چاکتر و گەورەترە؟
- ٧- باسی (حوکمی) ئازادکردنی کۆیلەي چاوەروان کراو، وە دایکی منداڵ
- ٥٣٢ و نوسراو لەگەڵ کراو لە کەفارەتدا، وە (حوکمی) منداڵی زینا
- ٨- باسیک: ئەگەر کەسێک لە کەفارەتدا کۆیلەیکەي ئازاد کرد،
- ٥٣٣ ئایا سەرپەرەشتیاری (کۆیلەیکە) بۆ کێ دەبێت؟
- ٥٣٤ ٩- باسی (حوکمەکانی) هەڵاواردنلە سوێندەکاندا
- ٥٣٧ ١٠- باسی کەفارەت دان پێش کەوتنی سوێندەیکە و پاش کەوتنیشی (دروستە)

٨٥- پەراوی میرات دابەش کردن

- ١- وە باسی ئەم فەرمايشتهی خوا ﷺ: (خوا ئامۆژگاریتان دەکات دەربارەي
- ٥٤١ (میراتی) رۆڵەکانتان (لە میرات) بۆ نێریک بە وێنەي بەشی دوو مەت هەيە
- ٥٤٣ ٢- باسی فێربوونی میرات دابەش کردن
- ٣- باسی ئەم فەرموودەي پیڤەمبەر ﷺ: ((میراتمان لێ نابێت
- ٥٤٤ ئەوێکی بەجێي دێلێن خێرە (بۆ مسوڵمانان))

- ٥- باسی ئەم فەرموودهی پێغه‌مبەر ﷺ: ((هەر کەس لە پاش (مردنی) خۆی مال و سامانی بەجێ هێشت، ئەوە بۆ کەس و کارەکیهتی)) 00٤٩
- ٥- باسی میراتگرتنی منداڵ لە باوکی و دایکی 00٠
- ٦- باسی میراتگرتنی کچان 00١
- ٧- باسی میراتگرتنی کورێ کورێ ئەگەر (مردووکه) کورێ نەبوو 00٣
- ٨- باسی میراتگرتنی کچی کور (ی مردوو) لەگەڵ کچ (ی مردوو). 00٣
- ٩- باسی (حوکمی) میراتگرتنی باپیره لەگەڵ باوک و برا (ی مردووکه)دا 00٤
- ١٠- باسی میراتگرتنی مێرد لەگەڵ منداڵ و کەسانی تر 00٦
- ١١- باسی (حوکمی) میراتگرتنی ژن و مێرد لەگەڵ منداڵ و کەسانی تر 00٧
- ١٢- باسی: میراتگرتنی خوشکان لە گەڵ کچاندا عەسەبە دەبن 00٨
- ١٣- باسی میراتگرتنی خوشکان و بارایان 00٨
- ١٤- باسیک: (ئەم موحەمەد ﷺ) داواى فەتوات لى دەکەن بۆ خوا فەتواتان بۆ دەدات دەر بارەى کەلالە، ئەگەر پیاویک مردوو منداڵی نەبوو تەنھا خوشکیکی هەبوو، ئەو نیوەی میراتی برا مردووکهی دەکوێ، وە براکەى میراتی خوشکهکەى هەموو دەبات ئەگەر خوشکهکەى منداڵی نەبوو، بەلام ئەگەر دوو خوشک بوون ئەوا دوو سێیه‌کى میراتی براکەیان دەبن، وە ئەگەر میراتگرەکان چەند خوشک و برایه‌ک بوون پیاوان و ئافەرەتان، ئەو بۆ هەر نێرینه‌یه‌ک ئەندازەى بەشى دوو مێینه‌ هیه، خوا بۆتان روون دەکاتەوه تا گومرانه‌بن، وە خوا بەهەموو شتیک زانایه) 00٩
- ١٥- باسی (حوکمی ئافەرەتیک بمزیت) دوو کورە مامی هەبیت، یه‌کیکیان برایه‌تى لە دایکيه‌وه ئەوه‌ى تریان مێردى بێت، 0٦١
- ١٦- باسی ذَوِي الْأَرْحَامِ (میرات دەبەن یا ن نا؟) 0٦٢

- ٥٦٣ ١٧- باسی میراتگرتنی ئافرهتی نهفرین له گهڵ کراو
- ١٨- باسیک: منداڵ هه ئهه پیاوهیه خاوهنی ژنهکهیه،
- ٥٦٤ ژنهکه ئازاد بێ یان کهنیزهک
- ١٩- باسیک: سهه پهرهشتیاری بۆ ئهه کهسهیه کۆیلهکهی ئازاد کردوه،
- ٥٦٥ وه باسی میراتی منداڵی فریدراو دۆزراوه
- ٥٦٦ ٢٠- باسی میراتگرتنی کۆیلهی بهرهلاکراو
- ٥٦٨ ٢١- باسی تاوانی ئهه (کۆیله)ی خۆی بێهری بکات له گهوره و خاوهنهکانی
- ٥٦٩ ٢٢- باسیک: ئهگهر پیاویک له سهه دهستی (کهسیکدا) مسوڵمان بوو
- ٥٧٠ ٢٣- باسی ئهوهی به میراتی بۆ ژنان دهبێت له سهه پهرهشتیاری
- ٥٧١ ٢٤- باسیک: ئازادکراوی کهسانیک له خۆیانه، ههروهها کوری خوشکیش لهوانه
- ٥٧٢ ٢٥- باسی (حوکمی) میراتی دیل
- ٢٦- باسیک: مسوڵمان میرات له کافر نابات، کافریش میرات له مسوڵمان نابات، وه ئهگهر کافر مسوڵمان بوو پێش ئهوهی میراتهکه دابهش کریت، ئهه میراتی بۆ نییه
- ٥٧٣ ٢٧- باسی میراتگرتنی کۆیلهی گاور و نووسراو له گهڵ کراوی گاور،
- ٥٧٣ وه تاوانی ئهه کهسهی خۆی بێ بهری کات له منداڵهکهی
- ٥٧٤ ٢٨- باسی (حوکمی) کهسیک بۆ به کهسیکی تر براههیان بۆ کوری براهه
- ٥٧٥ ٢٩- باسی کهسیک رهچهلهکی خۆی بداته لای غهیری باوکی
- ٥٧٦ ٣٠- باسیک: ئهگهر ژنیک بۆ ئهوه کوری منه
- ٥٧٧ ٣١- باسی (حوکمی) سهه ناس

٨٦- په راوی سزای تاوانه کان

٥٧٩

- ٥٧٩ باسی سزای ئه و تاوانانه ی خو لږ ده پاریزریت
- ٥٧٩ ١- باسیک: عاره ق ناخوړیته وه
- ٥٨٠ ٢- باسی ئه وه ی ده رباره ی شلاقدان ی عاره ق خوړ هاتووه
- ٥٨١ ٣- باسی که سی فهرمان ی کردی، به لیدانی سزای عاره ق خوړدنه وه له مالدا
- ٥٨٢ ٤- باسی لیدانی به په لی دار خورما و نه عمل (له عاره ق خوړ)
- ٥- باسی ئه وه ی که ناپه سنده که سیک نه فرین له عاره ق خوړ بکات،
- ٥٨٤ وه به د لنیاییه وه له ئایینی ئیسلام دهر نه چوه
- ٥٨٥ ٦- باسی دز کات دزی ده کات
- ٥٨٦ ٧- باسی (حوکمی) نه فرین کردن له دز ئه گهر ناو نه هینریت
- ٥٨٧ ٨- باسیک: سزای تاوانه کان که فاره تن بو یان
- ٩- باسیک: پشتی باوه ردار پاریزراوه مه گهر سزایه کی شرعی
- ٥٨٨ (پتویست بی له سهری) یان مافی (که سیک لای)
- ١٠- باسی جبه جت کردنی سزا شرعیه کان (واجبه)،
- ٥٨٩ وه توله سندن (له به زاندنی) سنوره شرعیه کان
- ١١- جت به جت کردنی سزا شرعیه کان به سهر ناودار و پایه دار
- ٥٨٩ و لاواز و هه ژاردا (پتویسته)
- ٥٩٠ ١٢- باسی تکا کردن له سزای شرعی که برا بو لای ده سه لاتدار ناپه سنده
- ١٣- باسی ئه م فهرمایشته ی خوام بهرز و بلند: (وه پیاو و ئافره تی
- دز ده ستیان بېرن) وه له دزی چه ندیکدا ده ست دهر دریت؟
- ٥٩١ عملی ﷺ له پی ده سستی بریوه

- ٠٩٦ ١٤- باسی تهوبه کردنی دز
- ١٥- باسی ئەوانە هێ جهنگ و دوژمانیا هێ ته کهن له بێ باوه ران و پاشگەز بووان، وه باسی ئەم فەرماشته هێ خوا ه بهرو بێند: (به راستی تۆ له هێ ئەوانه که جهنگ و دوژمانیا هێ ته کهن له گه ل خوا و پێغه مبه ره کهیدا، وه هه ول ئەدهن له زه ویدا خرا په ب لاو بکه نه وه، (ئه وه تۆ له یان) ئەوه یه بکوژرێن یان هه ل بوا سڕێن به دارا یان ده ست و قاچیان به رد یت به پێچه وان هه (راست و چه پ)، یان دوور بخرێنه وه له ولات)
- ٠٩٧ ١٦- باسیک: پێغه مبه ر ﷺ ئەو که سه (ده ست و قاچه براو) له هێ جهنگ و دوژمانیا هێ ته کهر بوون له پاشگەز بووان، داخی نه کردن هه تا ((به خوێن له بهر رۆشتن) مردن
- ٠٩٨ ١٧- باسیک: ئاوی خواردنه وه هێ به پاشگەز بووانی جهنگ و دوژمانیا هێ ته کهر (له دژی خوا و پێغه مبه ره که هێ ﷺ)، نه دا هه تا مردن
- ٠٩٩ ١٨- باسی پێغه مبه ر ﷺ به بزما ری سو رۆکرا و چاوی مودا ری بی نی ده ره ئی نا
- ١٠٠ ١٩- باسی فه زلی ئەو که سه هێ وا ز له گونا هه زۆر نا شری نه کا ن (زینا) دین یت
- ١٠٢ ٢٠- باسی تاوانی زینا کاران
- ١٠٣ ٢١- باسی به رد باران کردنی پیاو و ژنی (زینا کار)
- ١٠٦ ٢٢- باسیک: پیاو و ئا فره ته شیت به رد باران نا کرێن (ئه گه ر زینا یان کرد)
- ١٠٨ ٢٣- باسیک: زینا کاریش بێ به شی بو هیه
- ١٠٩ ٢٤- باسی به رد باران کردنی (زینا کار) له به رده ر پێکرا وه که (هێ به رده مه ی مزگه و تدا)
- ١١٠ ٢٥- باسی به رد باران کردن له نوێژگه
- ١١١ ٢٦- باسی ئەگه ر که سی ک تاوانیک ی توش بو بیت که مته ر له وه هێ سزا ی شه رعی بدر یت ئەو تاوانه هێ به ئیما می مسو لمانان را گه یان دب یت، ئەوه پاش تهوبه کردن سزا ی له سه ر نیه ئەگه ر وه ک پرسیار کردن ها تب یت (بو لای ئیما م موس لمانان)
- ١١٢

- ٢٧- باسیک: ئەگەر کەسێک دانی نا بەسزایە کدا (کەوتۆتە سەری)
و ڕوونی نەکردەو، ئایا پیشەوا دەتوانێ بۆی بپۆشیت؟ ٦١٤
- ٢٨- باسیک: ئایا پیشەوا بەکەسێک دان بنیت (بە زیناکەیدا) بلت: ٦١٥
- لەوانەیە دەستت لێ دابیت یان بە چاو ئاماژەت بۆ کردووە یا بەدەست؟ ٦١٥
- ٢٩- باسی پرسیار کردنی پیشەوا لەو کەسە دانی ناو
بە زیناکەیدا: ئایا ژنت هێناو؟ ٦١٦
- ٣٠- باسی (ڕوونکردنەوەی حوکمی) داننان بەزینا کردندا ٦١٨
- ٣١- باسی بەرد باران کردنی ژنی دوو گیان بەهۆی زیناو
ئەگەر شووی کردبوو ٦٢٢
- ٣٢- باسیک: کۆر و کچ (ی زیناکەر) دارکاری دەکڕن و دوور دەخرێنەو ٦٢٨
- ٣٣- باسی دورخستنەوێ خەڵکی تاوانکار و پیاوانی ژنانی ٦٣٠
- ٣٤- باسی ئەو کەسە پیشەوا فەرمانی پێ بکات بە جێبەجێ کردنی
سزای شەری لە کاتی ئامادەنبوونی پیشەوا لە جێی ئەو ٦٣٠
- ٣٥- باسی ئەم فەرمايشتهی خواي بەرز و بلند: ٦٣١
- ٣٥- باسیک: ئەگەر کەنیزە کێک زینای کرد (حوکمەکی چیه؟) ٦٣٣
- ٣٦- باسی ئەگەر کەنیزە ک زینای کرد سەر زەنشت ناکرێ و دووریش ناخرێتەو ٦٣٣
- ٣٧- باسی یاساکانی پەیمانەستەکان (ی گاور و جوو) وە
مارەکردنی خۆیان ئەگەر زینایان کردووە ئەو بابەتیان بەرز
کرایەو بۆ لای پیشەوای مسوڵمانان ٦٣٤
- ٣٨- باسیک: ئەگەر پیاویک ژنەکی یان ژنی پیاویکی تر تاوانبار بکات
بە زیناکردن لای دادوەر و خەڵکی، ئایا پێویستە لەسەر دادوەر
کەسێک بنیڕت بۆ لای ژنەکی و پرسیارێ لێ بکات دەربارە
ئەو زینایە تاوانبار کراوە پێی؟ ٦٣٧
- ٦٣٩